Z ČESKÉHO RÁJE A PODKRKONOŠÍ
svazek 28



Z ČESKÉHO RÁJE A PODKRKONOŠÍ

vlastivědná ročenka 28

Semily – Turnov – Jičín 2015

Vydání publikace bylo spolufinancováno městem Jičín.

Přední obálka:
Křížová cesta Josefa J. Ledera na Pecce z roku 1772. Čtvrté zastavení.
(Foto. P. Jakubec)

Zadní obálka:
Hedvábný šátek firmy Josef Sochor, Dvůr Králové n. L., 42 x 42 cm, F. Mervart, zhotovený v září 1945. (Foto P. Jakubec)

Frontispis:
Portrét A. Marka od Antonína Machka v turnovském muzeu z let 1840/1841.
Olej, 78 x 62 cm (MČR Turnov, sign. U-1344)

KATALOGIZACE V KNIZE – Národní knihovna ČR
Z Českého ráje a Podkrkonoší : vlastivědná ročenka. 28 – Semily :
SOA v Litoměřicích – Státní okresní archiv Semily = Turnov :
Muzeum Českého ráje = Jičín : Regionální muzeum a galerie, 2015 – 367 s.
ISBN 978-80-86254-32-6
ISSN 1211-975X

908(437.31-17)
● Český ráj (Česko) – vlastivěda
● Podkrkonoší (Česko) – vlastivěda
● sborníky

© *Státní okresní archiv Semily 2015*
© *Muzeum Českého ráje v Turnově 2015*
© *Regionální muzeum a galerie v Jičíně 2015*

ISBN 978-80-86254-32-6
ISSN 1211-975X

OBSAH

Články a studie

Jiří Sajbt *Donace paní Bolemily a tzv. Vladislavský újezd – dva příspěvky k raným dějinám středního Pojizeří* 11
Stanislav Kasík *O historickém znaku města Turnova* – I. část 24
Jan Kletvík *Evangelíci v Libštátě v letech 1783–1945. 2. Část. Sjednocení* 70
Adam Rejha *P. Josef Němeček. Život a dílo se zvláštním zřetelem k jeho působení na Sychrově* 102
Ondřej Vašata *Historik, pedagog, kronikář a organizátor spolkového života v Semilech František Mizera (1861–1924)* 140
Klára Lukášová *Královédvorské Textilní závody Josef Sochor a jejich aktivity v oblasti propagace a popularizace firmy a jejích výrobků* 160
Jindřich Kafka *Krematorium v Semilech v třicátých letech 20. století* 175

Edice a materiály

Jan Prostředník – Petr Šída *Doklady dehtářské výroby v podhůří Krkonoš ve světle archeologických nálezů* 209
Ivo Navrátil – Günter Fiedler *Urbář lomnického panství z roku 1667* 228

Drobnosti

Viktor Blažek *Křížová cesta Josefa J. Ledera na Pecce z roku 1772* 283
Miroslav Cogan *Machkův portrét Antonína Marka v turnovském muzeu* 289
Lenka Procházková *Řídící učitel František Seidl (1887–1933)* 293
Daniel Dědovský *Z odkazu Jaromíra Jecha v SOkA Semily* 299

Kronika

Za RNDr. Tomášem Řídkošilem (Václav Ziegler) 305
Když se řeknou Staré Hrady… K životnímu jubileu Evy Bílkové (Pavel Kracík – Karel Chutný) 312
Státní okresní archiv Jičín v roce 2014 (Karel Chutný) 318
Státní okresní archiv Semily v roce 2014 (Pavel Jakubec) 322
Výroční zpráva Regionálního muzea a galerie v Jičíně za rok 2014 (Michal Babík) ... 327
Krkonošské muzeum v Jilemnici v roce 2014 (Jan Luštinec) 329
Činnost Městského muzea a galerie Lomnice nad Popelkou za rok 2014 (Jan Drahoňovský) 331
Muzeum a Pojizerská galerie Semily v roce 2014 (Tereza Nemeth) 334
Muzeum Českého ráje v Turnově v roce 2014 (Vladimíra Jakouběová) 336
Vlastivědné muzeum pro Vysoké nad Jizerou a okolí v roce 2014 (Michal L. Jakl) 339
Městské muzeum Železný Brod v roce 2014 (Petra Hejralová) 342
Pekařova společnost Českého ráje v roce 2014 (Eva Bílková) 345

Literatura

Recenze a zprávy o literatuře 349

SPIS TREŚCI

Artykuły i studia

Jiří Sajbt *Darowizna pani Bolemily a tzw. Vladislavski ujazd – dwa przyczynki do najstarszych dziejów środkowego Poizerza* 11
Stanislav Kasík *O historycznym herbie miasta Turnova* – część I 24
Jan Kletvík *Ewangelicy w Libštácie w latach 1783–1945. Część 2: Zjednoczenie* 70
Adam Rejha *O. Josef Němeček. Życie i praca ze szczególnym uwzględnieniem jego działalności na Sychrovie* 102
Ondřej Vašata *Historyk, pedagog, kronikarz i organizator życia społecznego w Semilech – František Mizera (1861–1924)* 140
Klára Lukášová *Kralowodworskie przedsiębiorstwo tekstylne Josefa Sochora i jego działalność w dziedzinie propagowania i popularyzacji firmy i jej produktów* 160
Jindřich Kafka *Krematorium w Semilech w latach 30-tych XX wieku* 175

Materiały

Jan Prostředník – Petr Šída *Świadectwa produkcji dziegciu u podnóża Karkonoszy w świetle znalezisk archeologicznych* 209
Ivo Navrátil – Günter Fiedler *Urbarz dóbr lomnickich z 1667 roku* 228

Przyczynki

Viktor Blažek *Droga krzyżowa Josefa J. Ledera w Pecce (koło Jiczyna) z 1772 roku* 283
Miroslav Cogan *Mało znany obraz Macheka, portret Antonína Marka w Muzeum w Turnovie* 289
Lenka Procházková *František Seidl* 293
Daniel Dědovský *Ze spuścizny Jaromíra Jecha w SOkA Semily* 299

Kronika

O Dr. nauk przyrodniczych Tomaszu Řídkošilu (Vaclav Ziegler) 305
Kiedy mówisz Staré Hrady ... Jubileusz Evy Bílkovej (Pavel Kracík – Karel Chutný) 312
Powiatowe Archiwum Państwowe w Jiczynie w 2014 r. (Karel Chutný) 318
Powiatowe Archiwum Państwowe w Semily w 2014 r. (Pavel Jakubec) 322
Muzeum Regionalne i Galeria w Jiczynie w 2014 r. (Michal Babík) 327
Muzeum Karkonoskie w Jilemnicy w 2014 r. (Jan Luštinec) 329
Muzeum Miejskie w Lomnicy nad Popelkou w 2014 r. (Jan Drahoňovský) 331
Muzeum i Poizerska Galeria w Semily w 2014 r. (Tereza Nemeth) 334
Muzeum Czeskiego Raju w Turnovie w 2014 r. (Vladimíra Jakouběová) 336
Krajoznawcze Muzeum dla Vysokiego nad Jizerou i okolicy w 2014 r. (Michal L. Jakl) 339
Muzeum Miejskie w Železnym Brodzie w 2014 r. (Petra Hejralová) 342
Towarzystwo Czeskiego Raju im. Pekaře w Turnowie (Eva Bílková) 345

Literatura

Recenzje i noty bibliograficzne 349

INHALT

Beiträge und Studien

Jiří Sajbt *Stiftung der Frau Bolemila und der sog. Vladislav-Sprengel – zwei Beiträge zu der frühen Geschichte des Gebietes der mittleren Jizera* 11
Stanislav Kasík *Über das historische Wappen der Stadt Turnov* – I. Teil 24
Jan Kletvík *Protestanten in Libštát in den Jahren 1783–1945. 2. Teil. Vereinigung* 70
Adam Rejha *Pater Josef Němeček, Leben und Werk mit besonderer Hinsicht auf seine Tätigkeit in Sychrov* 102
Ondřej Vašata *Historiker, Pädagoge, Chronist und Organisator des Vereinslebens in Semily František Mizera (1861-1924)* 140
Klára Lukášová *Der Textilbetrieb Textilní závody Josef Sochor in Dvůr Králové nad Labem und seine Aktivitäten auf dem Gebiet der Propagierung und Popularisierung der Firma und ihrer Erzeugnisse* 160
Jindřich Kafka *Krematorium in Semily in den Dreißigerjahren des 20. Jahrhunderts* 175

Editionen und Materialien

Jan Prostředník – Petr Šída *Belege der Teerproduktion im Riesengebirgsvorland im Lichte archäologischer Ausgrabungen* 209
Ivo Navrátil – Günter Fiedler *Urbar der Herrschaft Lomnice aus dem Jahre 1667* 228

Kleinigkeiten

Viktor Blažek *Kreuzweg von Josef J. Leder in Pecka aus dem Jahre 1772* 283
Miroslav Cogan *Wenig bekanntes Machek-Portrait von Antonín Marek* 289
Lenka Procházková *František Seidl* 293
Daniel Dědovský *Aus dem Vermächtnis von Jaromír Jech aus dem Staatlichen Kreisarchiv in Semily* 299

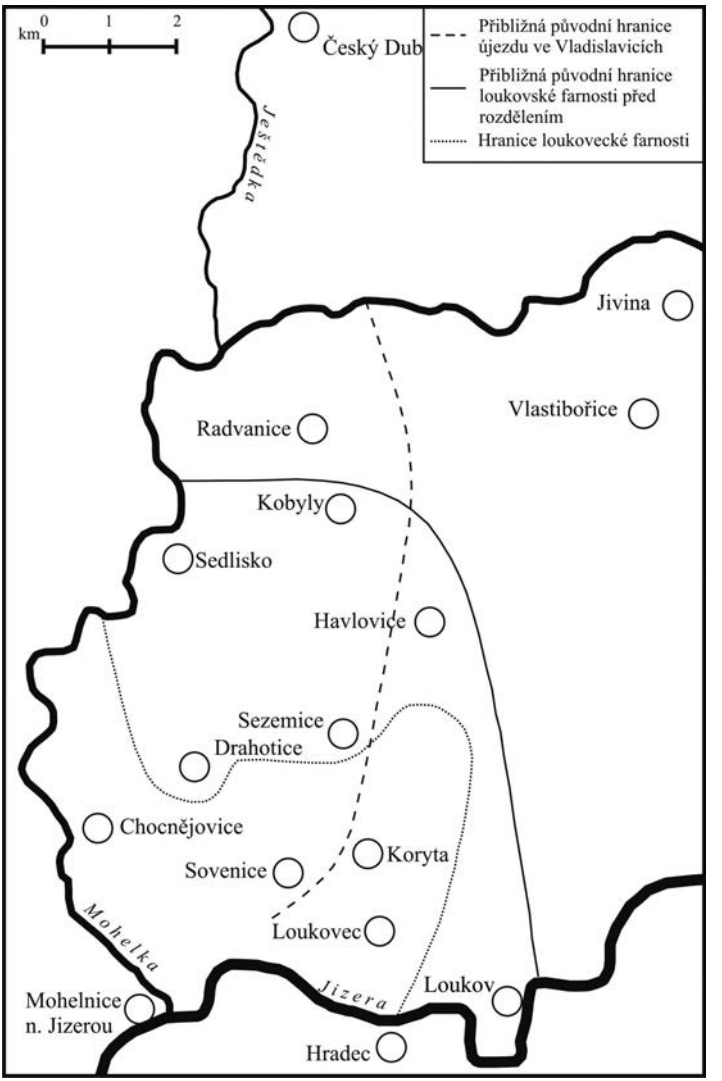
Chronik

RNDr. Tomáš Řídkošil tot (Václav Ziegler) 305
Wenn man sagt Staré Hrady… Zum Lebensjubiläum von Eva Bílková (Pavel Kracík – Karel Chutný) 312
Staatliches Kreisarchiv Semily im Jahre 2014 (Pavel Jakubec) 318
Staatliches Kreisarchiv Jičín im Jahre 2014 (Karel Chutný) 322
Regionalmuseum und Galerie in Jičín im Jahre 2014 (Michal Babík) 327
Riesengebirgsmuseum in Jilemnice im Jahre 2014 (Jan Luštinec) 329
Stadtmuseum und Galerie in Lomnice nad Popelkou im Jahre 2014 (Jan Drahoňovský) ... 331
Museum und Isergalerie in Semily im Jahre 2014 (Tereza Nemeth) 334
Museum des Böhmischen Paradieses in Turnov im Jahre 2014 (Vladimíra Jakouběová) ... 336
Heimatmuseum für Vysoké nad Jizerou und Umgebung im Jahre 2014 (Michal L. Jakl) ... 339
Stadtmuseum in Železný Brod im Jahre 2014 (Petra Hejralová) 342
Pekař-Gesellschaft des Böhmischen Paradieses im Jahre 2014 (Eva Bílková) 345

Literatur

Rezensionen und Berichte über Literatur 349

ČLÁNKY A STUDIE



Mapka jižního Českodubska (kresba autor).

Donace paní Bolemily a tzv. Vladislavský újezd – dva příspěvky k raným dějinám středního Pojizeří

Jiří Sajbt

Téma práce není ničím neznámým a v naší historiografii má své místo od dob A. Sedláčka a J. V. Šimáka. Obě záležitosti – majetkové transakce, ale i samotná existence souborů majetků – provází mnohé nejasnosti, a to především v podobě geografického určení.

V prvním případě je to záležitost daru šesti vsí strakonickým johanitům, který v roce 1225 (nebo nedlouho před tím) uskutečnila Bolemila, manželka Bavora ze Strakonic.[1] Ve druhém případě se jedná o neméně známou záležitost tzv. Vladislavského újezdu, který zřejmě již kníže Vladislav I. daroval benediktinům při zakládání kláštera v Kladrubech a ti jej v roce 1237 směnili s Havlem (budoucím pánem z Lemberka) za tzv. Čížkovský újezd.[2]

Ačkoli oběma tématům již bylo věnováno značné badatelské úsilí, existují neustálé rozpory, které nás vedou k tomu, abychom se na celou problematiku podívali znovu s odstupem času a pokud možno s nezaujatým nadhledem.

1 Dar strakonickým johanitům

1.1 Dva tábory historiků a jejich argumentace pod kritickým náhledem

Paní Bolemila dala johanitům, které její manžel Bavor usadil při svém sídle ve Strakonicích, celkem 6 vsí – Chlum, Lazec, Lštění, Koryta, Loukovec a Březinu, nacházející se na Mnichovohradišťsku. To je zjednodušeně formulovaný názor, zastávaný značnou částí představitelů naší historické vědy od již zmíněného A. Sedláčka,[3] přes editora prvních dílů českého diplomatáře G. Friedricha,[4] znalce českého místopisu A. Profouse,[5] až po J. Žemličku, F. Skřivánka a V. Vaníčka, kteří své názory formulovali v době nedávné.[6]

Vedle těchto autorů se po stejnou dobu drží ještě další názor, že zmiňované vsi se nacházely v blízkosti Strakonic či v západních Čechách. Tento názor byl inter-

pretován již koncem 19. století regionálním dějepiscem A. Č. Ludikarem[7] a dále rozvíjen a přepracováván J. V. Šimákem,[8] přes rovněž regionálního dějepisce B. Lifku[9] a nejnověji se tento názor objevuje v pracích M. Svobody[10] a dvojice archeologů a kastelologů F. Kašičky a B. Nechvátala,[11] z nichž poslední jmenovaný zasvětil velkou část své profesní kariéry podrobnému výzkumu dvorce s původně románským kostelem sv. Martina v Radomyšli (okr. Strakonice), v jehož okolí by se darované lokality měly nacházet.

Na rozdíl od první skupiny historiků, kteří prakticky nikdy ničím ve prospěch svého názoru neargumentovali a geografické zařazení vsí na Mnichovohradišťsko brali jednoduše jako fakt, druhý proud je v argumentaci a předkládání důkazů, podporujících jejich závěry, daleko bohatší. M. Svoboda i dvojice Kašička – Nechvátal se opírají především o práce B. Lifky, jenž byl zase ve svých výzkumech inspirován pracemi A. Č. Ludikara, který tvrdí, že v donační listině, ze které o celém daru víme, „*nedává trojí užití termínu* villa *dobrého smyslu, dokud nedovodíme, že se jedná o písařskou chybu a má se čísti spíše* et aliis silvis".[12] Lifka na tomto základě celkem zevrubně lokalizuje všech šest na počátku kapitoly zmíněných míst v podobě lesů poblíž Radomyšle. A skutečně i ve starých mapách můžeme najít několik lokalit, jejichž názvy se ale pouze blíží k listinným.[13]

Když si však přečteme dispoziční souvětí zmiňované potvrzovací listiny, které zní: *comitissa Bolemila, uxor Bavari,* ***villam*** *suam Hlum cum tota silva et aliis* ***villis****, scilicet Lazec, Corita, Ilscene* (či *Lscene*? pozn. aut.)*, Lucha, Brezina ad predictam* ***villam*** *pertinentibus* a srovnáme jej s jinými z téže doby, např. *Preterae* ***villam****, que vocatur Teinecz cum silva, que super Albiam iacet, ei pertinente et aliam* ***villam****, que vocatur Ledci in provincia, que vocatur Gritoouo, et terciam* ***villam****, que vocatur Netribiz*;[14] *ecclesie Tepplensi* ***villam****, que dicitur Cramolim, contulimus in perpetuum posidendam pro bonis quibusdam, que eidem ecclesie abstulimus tam in ipsa* ***villa*** *Lutvmeric quam circam* ***villam*** *eandem,*[15] ***villam*** *Teintz et Olsoue et Vgest,*[16] ***villam*** *Probostov nomine cum silva iusto titulo ad ipsam spectante, cum pratis, aquis, venacionibus, piscacionibus, agris cultis sive incultis, quicumque nomine censeantur, duabus* ***villis*** *superadditis Pohorici et Zalezli,*[17] shledáme, že ačkoli takovýchto konfirmací není mnoho (většina dochovaných listin tohoto rázu se týká pouze jedné vsi, což nám ke srovnání nepomůže), museli by se tehdejší písaři mýlit prakticky pořád. Na uvedených příkladech je jasně vidět úzus skládání konfirmačních listin, vydávaných královskou kanceláří (např. obě biskupské kanceláře tento zvyk nevykazují) v období cca první poloviny 13. století. Byl-li totiž výčet základních potvrzovaných veličin (v našem případě vsí – v ukázkách označených tučně) přerušen nějakou vsuvkou, upřesněním či kvalitativně jiným zbožím (lesem, půdou atd. – v ukázkách vyznačeno podtržením), a pakliže se text vrátil opět k původní potvrzované veličině (vsi), označení této veličiny se výslovně opakovalo.

Dozajista není náhodou, že se tato formulace vyskytuje právě v panovnických konfirmacích a u jiných druhů listin zpravidla nikoli. Právě v těchto případech bylo nejvíce zapotřebí, aby text byl jasný, nezpochybnitelný a neskýtal možnost jiného

výkladu. O panovníkovu konfirmaci se žádalo, když byly nebo hrozily nějaké komplikace s darovaným majetkem, obvykle ze strany příbuzenstva donátora, jak to dokládají jen o málo starší případy darování Loman či Nynic plaskému klášteru.[18] To je i případ Bolemilina daru.[19] Rozhodně se tedy nejedná o chybu písaře a není tudíž třeba hledat pod termínem „*villa*" jiný význam než ves,[20] a proto ona toponyma jen těžko můžeme spojovat s loukami a polnostmi okolo Radomyšle.

J. V. Šimák, o jehož další názory se rovněž Lifka opírá, nesituuje výše uvedené vsi ke Strakonicím, resp. k Radomyšli, ale do rozsáhlého území v západních Čechách. To sice Lifka pro velké rozptýlení lokalit (od Žluticka přes Plzeňsko až po Domažlicko) odmítá, ale přijímá Šimákovu premisu, že ve svědečné řadě královské konfirmace jsou jak světské, tak církevní osoby především z oblasti západních Čech. To je skutečně víceméně pravda. Královského syna Václava, jenž je tu s titulem „*dux*", a pražské církevní hodnostáře – biskupa, probošta, děkana, scholastika a strahovského kustoda,[21] vzhledem k tomu, že listina byla vydána v Praze, lze očekávat. Taktéž sudího Záviše a královského číšníka Martina, jejichž hlavní místo výkonu úřadu bylo bezpochyby rovněž v Praze. Dále zde byl přítomen probošt ze Sadské[22] a opati klášterů kladrubského a tepelského. Z ostatních světských osob, které lze identifikovat, jsou tu především dva Hrabišici (Bohuslav, syn Slávka a Kojata, syn Hrabiše), potom Milhost a jeho synové Petr a Ahně, páni z Bedřichova Světce, kteří bývají považováni za klienty Hrabišiců,[23] bratři Vyšemír a Ivan z pobočné větve Bavorů (páni z Blatné), Budivoj, syn Čéčův (patrně týž, jenž bývá spojován s pozdějšími Českými Budějovicemi), a tři osoby, jejichž původ je určen predikáty – Tas z Chyš (dnes Chyše okr. Karlovy Vary), Ubislav z Újezdu (patrně jeden z Újezdů na Plzeňsku) a Podiva z Kokořova (okr. Plzeň-sever). U dalších tří osob, totiž kastelána Mstidruha, Zvěsta, syna Bohuslavova a Janka, syna Unecha, nelze s dostatečnou přesností určit jejich geografický původ či působiště. V každém případě z celkového počtu 25 svědků má 12 z nich prokazatelně vztah k prostoru, který určil Šimák. Do určité míry můžeme považovat za „západočeského" i kralevice Václava, jehož titul „*dux*" se zřejmě vztahuje k jeho plzeňskému a budyšínskému údělu.

Na tomto místě je však třeba zdůraznit jeden neustále opomíjený fakt, a to, že dochovaná listina, ze které o tomto darování víme, není zlistinění donace, nýbrž panovníkova konfirmace této donace. A to je v tomto směru velice důležitý moment. Výše vyčtené osoby (nebo minimálně jejich část), které zrovna v tu dobu, kdy Bolemila požádala panovníka o jeho potvrzení, byly na královském dvoře, ale vůbec nemusely mít s oním darem nic společného. To podporuje i fakt, že ve svědečné řadě v nám dochované listině naprosto postrádáme jakéhokoli představitele řádu johanitů, kterých se donace bezprostředně týkala a měli by tedy mít největší zájem na tom, aby byla potvrzena královskou autoritou. Ani mladý Václav jako plzeňský vévoda není zárukou toho, že projednávané zboží bylo západočeské, neboť v Praze byl vlastně doma, což dokládá i to, že všechny listiny jeho otce, na kterých se v období svého vévodského úřadu jako svědek nacházel, byly vydány právě v Praze (až na jednu, na které není místo vydání uvedeno).[24] Dokonce jeho účast zde ponižuje vý-

znam dalších svědků z oblasti západních Čech (především z řad nižší šlechty), u kterých je velká pravděpodobnost, že tu s ním byli jako součást jeho doprovodu a ne z důvodu své osobní zainteresovanosti potvrzovaného daru. Navíc pokud to, že se zde nenacházel nikdo z pojizerské oblasti (hlavně Markvartici – argument Šimákův a dalších), bychom brali jako důkaz, že odkazované majetky nebyly v Pojizeří, ale na Strakonicku, jak je možné, že v této svědečné řadě nefiguruje kromě dvou příbuzných Bavorů, bratrů Vyšemíra a Ivana, nikdo ze šlechticů z této lokality? Při čemž z jen o málo mladších pramenů víme, že jich zde již v první polovině 13. století bylo velké množství, z nichž část byla zřejmě v klientském vztahu k Bavorům a v jimi vydávaných listinách se pravidelně objevovali.[25]

Odpověď se tu nabízí jediná. Všichni, kteří měli přímo co do činění s darovanými majetky (ať již byli přímými aktéry donace, nebo s dotčenými majetky sousedili), byli přítomni již dříve při uzavírání darovací smlouvy a jejich přítomnost u jejího královského potvrzení, které bylo vydáváno evidentně pouze proto, aby celé donaci dodalo vážnosti a nezavdalo příčiny k jejímu zpochybnění, nebyla potřebná, neboť figurovali již při samotném darování (ať bylo zlistiněno a nedochovalo se či proběhlo jen ústně, což je v této době již méně pravděpodobné).

1.2 Lucha a Lscene – klíčové vsi pro lokalizaci

Že se nejedná o listinu zachycující přímou donaci, ale pouze její potvrzení, je rovněž důvod, proč jinak velice dobré vodítko pro geografické určení lokalit, jakým je složení svědečné řady, v tomto případě selhává. Bohužel nesnáze nacházíme i v samotných jménech darovaných vsí, neboť se jedná o pomístní názvy v Čechách velice běžné, nebo hůře identifikovatelné.

Šimák pro své závěry použil pozdější prameny a z celého šestičlenného souboru nejméně jasnou ves *Lucha* interpretoval jako Lukovou (okr. Plzeň-sever), kam ve druhé polovině 14. století podávali faráře převorové johanitského řádu.[26] Jinou ves z celého Bolemilina daru písemné prameny v držení johanitů nezachycují,[27] z čehož je vidět, že si dar (ať již byl kdekoli) neponechali a minimálně většinu z něho po nějaké době zase směnili či prodali. To nám naznačuje, že jejich majetky byly značně pohyblivé, což celou účinnost retrospektivní metody snižuje. Z toho důvodu zde ztrácí váhu i další Šimákův argument, že v roce 1225 Bolemila nemohla darovat zmíněné vsi v Pojizeří, neboť dvě z nich (Březina a Chlum) byly prý vždy v majetku kláštera v Hradišti a Lštění se zde vůbec nevyskytuje. Avšak kusé údaje o majetku hradišťských cisterciáků pocházejí rovněž z pramenů druhé poloviny 14. století a také není v žádných zachyceno, kdy a jak jich konkrétně nabyli (o Lštění viz níže).

Další věc, která na Šimákově verzi není právě pevná, je samotné jméno vsi. Lokalit, jejichž jména jsou odvozena od základu „luk" či „louk" je u nás značné množství a i johanité jich vlastnili více, než zmiňovanou Lukovou. Minimálně ještě v roce 1566, nyní již pod označením maltézští rytíři, vlastnili tvrz v Loukovci (okr. Mladá Boleslav). To je zase jistě údaj, od kterého odvozuje lokalizaci celého daru na Mnichovohradišťsko A. Sedláček a další. Nicméně ani toto není zcela bez problémů.

Pokud bychom ale uvažovali o lokalizaci vesnice Lucha do Pojizeří, pak by se podle tvaru slova jednalo spíše než o Loukovec o hned sousední Loukov, ačkoli se toto nijak zásadně nevylučuje, protože v těchto sousedících obcích máme ukázku původně jedné roztroušené aglomerace raně středověkého typu, ze které se postupně (patrně v průběhu pokročilého 13. a 14. století) vytvořilo více samostatných vsí, jejichž jména se odlišila buď přídavným jménem, nebo jako v tomto případě zdrobňovací koncovkou –ec jednoho z nich.

V roce 1225 se však ještě bezpochyby jednalo o jednu aglomeraci, což je velice dobře vidět i na hranicích farností, které se příliš v průběhu času neměnily a lze jich proto s opatrností použít. Jak je zřejmé z mapy, severní a východní hranice loukovské farnosti je naprosto plynulá, zatímco loukovecká jako by se do ní zakusovala.[28] Ona se do ní zřejmě skutečně „zakousla", resp. byla z ní „vykousnuta". Původní fara, jak z tohoto vyplývá, byla v Loukově, kde nynější kostel je patrně velice starobylý, jak je vidět hlavně na hmotě jeho věže, a v Loukovci byla zřízena až po rozdělení vsí na dvě.[29]

Jako zcela chybné se jeví historické určení Loukovce, že se *„připomíná již v roce 1215 v majetku rytířského řádu křížovníků s červenou hvězdou"*.[30] Evidentně zde došlo k posunutí časového údaje o deset let nazpět (možná i tiskovou chybou), ale hlavně k záměně řádu johanitského za řád křížovníků s červenou hvězdou, který ani v roce 1215 (resp. 1225) neexistoval.

Samotný Loukovec byl již v předhusitské době značně majetkově rozdrobený. V roce 1408 se dozvídáme o tom, že zde měl v rámci svého dědictví dvůr Jan z Děčína z rodu Vartemberků[31] a v roce 1450 se po Loukovci píše jistý Zdeněk,[32] zřejmě příslušník zdejší nižší šlechty. Rozhodně to, že zde měl majetek drobný svobodník, neodporuje celé teorii, že jinak ves (tedy její zbytek) vlastnil někdo jiný, v tomto případě johanité. Ani „Šimákova" Luková nebyla celistvá, jak dokládá případ z roku 1345, kdy Havel z Lemberka, převor johanitského řádu v Čechách, na Moravě a v Polsku, dosvědčuje Jakubovi z Prahy, komturovi řádu v Kladsku, že získal plat 2 hřiven ročního platu, který měl ve vsi Luková. Ze znění listiny je zřejmé, že Jakub z Prahy dal svůj plat, který mu plynul z Lukové, řádu a ten mu jej měl do jeho smrti vyplácet. Poté měl plat jako jeho donace připadnout řádovým bratřím, kteří za to měli provádět liturgické úkony za spásu jeho duše.[33]

Rozuzlení celého problému tkví v tom, že v době Bolemilina darování byla západočeská Luková již od pokročilého 12. století v majetku kladrubských benediktinů a byla v jejich držení prokazatelně ještě na přelomu let 1234/1235,[34] přičemž již v době vlastnictví vsi kladrubským klášterem zde existoval opět i majetek drobného šlechtického rodu (resp. jeho sídlo). V roce 1219 se připomíná *„Bůn de Lucowe"*[35] a zřejmě jeho příbuzného *„Vitus de Lucou"* zde nacházíme ještě v roce 1253.[36] Snad pozůstatkem tohoto šlechtického majetku je onen plat doložený k roku 1345.

Nakonec pak padá i poslední argument, který podle některých badatelů nedovoluje darované vsi položit do Pojizeří, a to, že se zde nenachází ves jménem Lštění.

„Lscen" či „Lescen", jak bývaly tyto lokality do středověkých pramenů nejčastěji zapisovány, byly a dodnes jsou v Čechách velmi hojné a patří do neméně hojné rodiny toponym odvozených od místní vegetace – „léščen" původně znamenal lískový porost.[37] Z tohoto základu se postupem doby a za působení místních jazykových zvyklostí stalo někde již zmíněné Lštění, jinde Leštno, Líšnice, Líšno a v Pojizeří se nám tato lokalita nejpravděpodobněji skrývá pod jménem Líšný (okr. Jablonec nad Nisou).

1.3 „Bolemila z Pojizeří"

Nic tedy nebrání ztotožnit se s názorem první skupiny historiků, jak byla na začátku kapitoly označena, že vsi darované Bolemilou byly skutečně v Pojizeří a nikoli v okolí Radomyšle, ačkoli je to teorie velice lákavá, jejíž pomocí se vysvětloval i příchod Bavorů ze střední Moravy na Strakonicko tím, že se sem Bavor I. přiženil.[38] Tuto hypotézu bude ještě v budoucnu třeba přehodnotit. Naopak se jeví pravděpodobnější příbuzenství Bolemily s Markvartici, jak o tom rovněž někteří historikové uvažují.[39] Bohužel skutečná totožnost Bolemily zřejmě zůstane navždy pouze v rovině více či méně pravděpodobných hypotéz.

2 Vladislavsko

2.1 Vladislavský újezd v pramenech a jeho lokalizace

Vladislavským újezdem byl nazýván prostor, jehož centrem snad byly jakési Vladislavice, patrně zaniklé knížecí sídlo (dvorec, hrad?), po kterém dostalo celé území své jméno. Pouze J. V. Šimák hovoří o „Sezemském újezdu" namísto Vladislavském, s tím, že v původní donační rozloze se podle něho jednalo pouze o Sezemice a další lokality byly přidávány později.[40] Tato verze výkladu, jak bude dále ukázáno, se nezdá být pravděpodobná, přičemž podnět k tomuto omylu nejspíš zavdalo rozdílné označení této lokality v jednotlivých listinách.

Podle četných archeologických nálezů byla tato lokalita po obou březích Jizery osídlena již ve střední době hradištní a ještě četnější nálezy jsou z mladší fáze hradištního období.[41] Jedná se tedy o místo s jedním z nejstarších a nejhustších osídlení při středním toku Jizery.

Nejstarší doklady o existenci tzv. Vladislavského újezdu jsou z falz kladrubského kláštera, a to jak z verzí odvolávajících se k roku 1115 (údajná zakládací listina), tak i k roku 1186.[42] Obě verze však vznikly ve shodné době, patrně na konci 12. století, a ze stejného základu – donační listiny knížete Bedřicha (snad skutečně z roku 1186), jejíž originální verze se bohužel do dnešních dnů nedochovala.[43]

V každém z výše uvedených falz je onen újezd lokalizován dvěma různými způsoby. V různorodosti zápisů je zřejmě možné spatřovat původ rozličných interpretací jednotlivých historiků, kteří se tímto zabývali, od rozsáhlého prostoru zabírajícího na 50 vesnic v pojetí T. Edela[44] k pouhým čtyřem vesnicím u J. Klápště.[45]

Podrobnější lokalizaci nalezneme ve verzi A z roku 1115, kde kníže Vladislav I. dal kladrubským benediktinům *„ve Vladislavicích újezd od řeky Mohelnice až k Dubu* (dnešní Starý Dub asi 1,5 km SZ od Českého Dubu)".[46] V první řadě lze z toho seznat, že kníže klášteru nedal celé Vladislavsko, jak to někdy bývá v literatuře interpretováno, ale jen jeho část, neboť on klášteru nedává Vladislavice či Vladislavsko, ale *„ve Vladislavicích újezd"*. Je pravděpodobné, že původní Vladislavsko, než se začalo drobit v nejrůznějších darech, bylo daleko rozlehlejší a nejspíš zabíralo celý prostor této části pravého břehu Jizery, možná až k Jablonnému v Podještědí, kde patrně byla i knížecí celnice.[47]

Zbytky kdysi rozsáhlého zeměpanského dominia snad můžeme spatřovat v drobných majetcích komory v Havlovicích, Jivině a Vlastibořicích (všechny tyto vsi se nacházejí při levém břehu středního toku Mohelky), které ještě na počátku 15. století král uděloval ve formě lén většinou příslušníkům drobné šlechty.[48]

Rovněž můžeme z výše uvedeného zápisu vyvodit severní a jižní hranici darovaného újezdu. Totiž na jihu by to byl onen tok řeky Mohelky a na severu dnešní Český Dub, tedy úsek dlouhý od severu k jihu přibližně 5,5 km. Západní hranici by tak nejspíš činila, jak to bylo obvyklé, říčka Ještědka, jeden z pravobřežních přítoků Mohelky.

V dalších falzech (verze B z roku 1115 a verze A i B z roku 1186) je však tato část knížecí donace zapsána podstatně stručněji, a to *„Wladizlauici, Zezemici"*. Snad právě tento zápis přivedl Šimáka k názoru, že původní dar se týkal pouze vsi Sezemice. Ta nám ale oproti předchozímu zápisu posouvá jižní hranici újezdu o dalších cca 5 km. V takovém případě by byla jižní hranicí (hraničním bodem) ves Sezemice a Mohelka resp. dolní část jejího toku by pak činila hranici západní. Rozpory v jednotlivých zápisech jsou zřejmě vysvětlitelné neznalostí kladrubských písařů (falzifikátorů) od jejich kláštera značně odlehlé oblasti.

V případě „Vladislavic" je dnes marné hledat ves tohoto názvu, ačkoli v naší historiografii i takové pokusy byly.[49] Spíše je třeba se přiklonit k názoru, zmíněnému již Šimákem, ačkoli i on původně viděl Vladislavice jako ves a spojoval je s dnešními Žibřidicemi (7 km JV od Jablonného v Podještědí),[50] že se jednalo o název celé oblasti. Jestli újezd svůj název nesl přímo na věčnou paměť panovníka, který jej před darováním vytýčil, nebo, což je pravděpodobnější, druhotně po zeměpanském hradu (někdy spojovaném s předchůdcem Českého Dubu v místech pozdější johanitské komendy),[51] který se tu mohl nacházet a který byl po panovníkovi pojmenován (obdobně jako hrady Stará a Mladá Boleslav, Oldříš a další),[52] se již asi nedopátráme, ačkoli druhá z variant je pravděpodobnější.

Zde ale ještě problémy s lokací kladrubského majetku v Pojizeří nekončí. Z let 1234/1235 pochází listina papeže Řehoře IX., kde je tato část klášterního majetku uvedena pod slovy: *„In provincia Bokzlavensi: Sesemici, Radovanovici, Cobili, et Souenici villas cum decimis et pertinentiis eorumdem."*[53] Zde již chybí jakákoli zmínka o majetcích na pravém, resp. severním břehu Mohelky – o Dubu. Je možné, že ten již drželi Markvartici, potažmo Havel (II.), nebo přímo již náležel johanitům a zis-

kem kladrubského újezdu, uskutečněném v roce 1237, chtěl pan Havel jen získat další přilehlé pozemky na jejich obdarování.

Tento zápis rovněž zapříčinil názor, že se původně jednalo jen o tyto čtyři v něm uvedené vsi, jak se domnívá J. Klápště a o sto let před ním i J. V. Šimák.[54] Jelikož je však v roce 1237 Vladislavsko opět jmenováno jako „*circuitum*“,[55] není důvodu pochybovat, že jím bylo i o 2–3 roky dříve při vydání papežské listiny. Navíc propojením Sovenic, Sezemic, Kobyl a Radvanic získáme mírně zaoblenou linii, začínající 1 km severně od pravého břehu Jizery a táhnoucí se téměř až k levému břehu středního toku Mohelky. Těžko by však újezdem byla nazývána pouhá úsečka, spojující čtyři vesnice. V uvedeném výčtu vesnic z papežského privilegia se s největší pravděpodobností zrcadlí dosud chybějící východní hranice benediktinského újezdu, jehož západní a severní hranici tvořila již dříve v listinných falzech jmenovaná, od východu k jihu stáčející se Mohelka. Kladrubský klášter tedy v polovině 30. let 13. století nevlastnil pouze ony čtyři jmenované vesnice, ale regulérní újezd, kterým byli následně obdarováni českodubští johanité. Tento újezd zabíral kromě čtyř jmenovaných vsí nejspíš i Chocnějovice, Drahotice a Sedlisko. Tuto teorii podporuje i fakt, že v 16. století, tedy století po zániku českodubské komendy, patřily Sedlisko, Kobyly a Radvanice právě k Českému Dubu, v čemž se nejspíš zrcadlí starší stav rozložení majetku.

Nelze ani opomenout přínos výzkumu T. Edela, který se ve svých toponomastických výzkumech zaměřených na sídliště s patronymickými koncovkami *–ice* velice přiblížil k pravdě, když tvrdil, že celá oikumena sahala přibližně od říčky Mohelky na západě po Nudvojovice a Jenčovice na východě.[56] Opomněl ještě toponyma z oblasti služebné soustavy – dvoje Dehtáry, Svijany (v původní verzi Sviňany či Svinary), které byly zakládány přibližně do konce 11. století,[57] což v podstatě potvrzuje Edelovu teorii. Do stejné doby a vrstvy založení patří i mezi Klamornou a Českým Dubem ležící Hradčany.

Jak bylo ovšem rozebráno výše, jen těžko s touto rozsáhlou oblastí můžeme spojovat újezd, který dostali kladrubští benediktini. Spíše je možné s ním spojovat původní rozsah zeměpanského majetku v oblasti, které neslo název Vladislavsko a který se postupně rozpadal v panovnických darech, přičemž ze všech se nám zápis dochoval pouze v onom kladrubském. Snad jeden z dalších darů – újezdů – se odrazil v názvu obce Svijanský Újezd.

2.2 Historické souvislosti újezdu ve Vladislavicích

Újezd, tedy území, kterého se panovník původně vzdal, nesahal až k toku Jizery. Víme, že minimálně na levém břehu ve vsi Hradec měl ještě na konci 14. století panovník své majetky, které uděloval v léno.[58] Pravý břeh této části Jizery, kde se nacházejí vsi Mohelnice nad Jizerou, Loukovec a Loukov, byly zřejmě již ve druhé polovině 12. století šlechtickým majetkem, jak dokládá románský tribunový kostel v Mohelnici a v roce 1225 uskutečněná donace paní Bolemily (viz výše).

Zájem o tuto oblast byl pochopitelný nejen z pohledu scelování pozemkových držav příslušníky markvartického rozrodu, ale i proto, že napříč tímto územím procházelo několik odboček z hlavní obchodní trasy, jež vedla Pojizeřím. Jižně od Sezemic se nacházelo hradiště fungující zde již od střední doby hradištní v lokalitě Hradec u stejnojmenné vsi,[59] které mělo bezpochyby střežit místní strategický brod přes Jizeru. Právě tudy vedla jedna z tras (odboček) Žitavské cesty. Podle toho, že tento hrad byl na sklonku střední doby hradištní opuštěn,[60] lze uvažovat, že význam této trasy následně upadal, ačkoli ještě ve středověku jistě zcela nezanikla.

Jako nastupující správní středisko se postupně protlačovala lokalita dnešního Českého Dubu (asi 12 km severně),[61] kde byly archeology objeveny i pozůstatky kostela z 12. století a kde se scházely minimálně dvě větve Žitavské cesty – již zmíněná přes Hradec a Sezemice a druhá vedoucí k Dubu od Mohelnice proti proudu říčky Mohelky.[62] Soudě podle střediska s románským kostelem v Mohelnici z třetí čtvrtiny 12. století, druhá z těchto variant zřejmě v průběhu 11. a 12. století významově převážila nad první, které navíc konkurovala další trasa, začínající u brodu přes Jizeru u vsi Loukov, pouhých 1,5 km východně od Hradce.

Dosud není dostatečně zhodnocena úloha nalezených základů kostela v Českém Dubu. Je pouze známo, že se jednalo o podélnou bezvěžovou jednolodní stavbu, na východě zakončenou apsidou. Její datování do 12. století je pouze rámcové.[63] Důkladné stavebně historické a archeologické prozkoumání a komparace pozůstatků kostela v Českém Dubu s jinými stavbami připisovanými kladrubskému klášteru by mohlo lépe objasnit, jestli se jedná o stavbu z doby, kdy Dub byl majetkem kláštera, nebo ještě před ní. Celková situace svými historickými okolnostmi (majetek panovníka darovaný klášteru, ve kterém se našly pozůstatky raného zeměpanského sídla) nápadně připomíná situaci v samotných Kladrubech.[64] V tomto případě ale z již probíraného zápisu „*circuitum a flumine Mohelnic usque ad Quercum*" nelze jednoznačně vyvozovat, jestli lokalita samotného Dubu patřila k donaci či nikoli. Spíše je pravděpodobnější, že ne, protože benediktini dostali prostor *„k Dubu"* a ne Dub. Je tedy možné, že jim kníže dal pouze řídce osídlený újezd, byť díky své blízkosti u oblastního centra s nemalým ekonomickým potenciálem.

2.3 Čížkovský újezd – majetek Markvarticů v západních Čechách

Čížkov a jeho újezd má svůj raný původ obdobně spletitý, jako Vladislavice. Samotná vesnice Čížkov je prvně uváděna ve falzu zakládací listiny cisterciáckého kláštera v Plasích, odvolávající se na rok 1146.[65] V. Hrubý rozborem této listiny zjistil, že její jádro vychází ze skutečně pravé listiny a snad i z onoho roku 1146, ale ta část, která pojednává o Čížkovu, do něho nepatří. Čížkov byl klášteru darován Vladislavem II., ale až za jeho královské hodnosti v letech 1158–1172, a nepatřil tedy do majetků při jeho založení. Tomu nasvědčuje i poloha Čížkova. Od Plas ho dělí vzdálenost více než 50 km, zatímco vsi, které klášter od knížete dostal do svých začátků, byly v jeho blízkém okolí.[66] Právě kvůli vzdálenosti pochybuje J. V. Šimák

o tom, že se jedná o Čížkov na Plzeňsku (10 km SV od Nepomuku, okr. Plzeň-jih), nýbrž jej spojuje se stejnojmennou lokalitou na Rakovnicku (6 km SV od Jesenice, okr. Rakovník).[67] Jako další argument Šimák uvádí, že v listině, kterou kníže Bedřich v roce 1183 klášteru držbu Čížkova potvrzuje, a to i s odkazem na svého otce,[68] je Čížkov nazýván jako „*praedium*" (dvůr), nikoli jako „*villa*" (ves). Čížkov u Jesenice skutečně zřejmě nikdy vsí nebyl, neboť i dnes se jedná pouze o hospodářský komplex s nedalekou věznicí.

Dvorem je Čížkov nazýván i v roce 1193, kdy jím plaský konvent odškodňuje Drslava a Rúsa (z rozrodu Drslaviců) za dvůr Lomany,[69] který předešlého roku klášteru odkázal jejich příbuzný Oldřich, syn Drslavův.[70] Po této události o Čížkově nějaký čas neslyšíme a jsme tak bohužel odtrženi od jeho dalšího vývoje, ale jak naznačuje případ z roku 1224, zůstal Čížkov nějaký čas ve světské držbě. Toho roku král Přemysl Otakar I. potvrzuje darování Čížkova velmožem Ratmírem (bezpochyby ze Skviřína) opět klášteru v Plasích. Čížkov je tu již výslovně jmenován jako „*villa*".[71]

Jak tedy mohl Havel z Lemberka v roce 1237 vyměnit Čížkovský újezd za Vladislavský s kladrubskými benediktiny, když ves Čížkov od roku 1224 opět vlastnil klášter v Plasích? Právě ve znění této otázky se nachází i odpověď. Je to tím, že Havel nevyměňoval ves Čížkov, nýbrž Čížkovský újezd. Stejně tak jako benediktini nevyměňovali Vladislavsko, ale újezd ve Vladislavsku. V obou případech se jednalo o významná místa ve své oblasti (původně obě lokality byly panovnickým majetkem), která dala jména svému okolí. Proto plaští cisterciáci mohli klidně vlastnit ves, která se rozprostřela u dvora Čížkova a od kterého i převzala jméno, zatímco jeho nedaleké okolí mohl držet Havel z Lemberka, zřejmě jako výslužbu od panovníka. Není to také jediný majetek Markvarticů v západních Čechách. Již Havlův praděd Markvart, první doložený příslušník tohoto rodu, měl své majetky na Stříbrsku.[72]

3 Dlouhá cesta k poznání

Jak je vidět, je v naší historii stále co objevovat i v oblastech, které se na první pohled zdají prozkoumané a badatelsky vyčerpané. Po více než stu letech od prvních historiků, kteří se touto problematikou zabývali, byla tímto článkem znovu otevřena témata církevních a zároveň šlechtických majetků ve středním Pojizeří. Snad i tyto dvě krátké statě přispějí k poznání minulosti, která rozhodně nebyla tak jednobarevná, jak se nám, mnohdy z důvodu neznalosti, jeví.

Poznámky

1 *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae* (*CDB*) III/2 (1238–1240). G. Friedrich ed. Pragae: Alois Weisner, 1912, č. 270, s. 263–264.

2 *CDB* III/1, č. 172, s. 212–213.

3 SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky a tvrze*

království českého. Díl 9. Praha 1897, s. 130; Týž. *Místopisný slovník historický království českého*. Praha: Argo, 1998, s. 60. ISBN 80-7203-099-X.

[4] *CDB* II, s. 457, 466, 483, 490, 493, 494.

[5] PROFOUS, Antonín. *Místní jména v Čechách: jejich vznik, původní význam a změny.* Díl 1. A–H. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1947, s. 164; Týž. *Místní jména v Čechách: jejich vznik, původní význam a změny.* Díl 2. CH–L. Praha: Nakladatelství ČSAV, 1949, s. 17, 314, 487, 674, 683.

[6] ŽEMLIČKA, Josef. *Počátky Čech královských 1198–1253: proměna státu a společnosti*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002, s. 115. ISBN 80-7106-140-9; SKŘIVÁNEK, František. *Rytíři Svatého Jana Jeruzalémského u nás.* Heraldika a genealogie, 1995, roč. 28, č. 1–2, s. 4–79. ISSN 0232-0304; VANÍČEK, Vratislav. *Velké dějiny zemí Koruny české, sv. II, 1197–1250*. Praha – Litomyšl: Paseka, 2000, s. 198. ISBN: 80-7185-273-2.

[7] LUDIKAR, August Česlav. *O řádu maltézském se zvláštním zřetelem na Čechy*. Klatovy, 1878, s. 225.

[8] ŠIMÁK, Josef Vítězslav. *Dějinné paměti okresu Mnichovohradišťského.* Díl I. Mnichovo Hradiště: Okresní výbor Mnichovohradišťský, 1917, s. 54, pozn. 3; Týž. *Kronika Československá.* I/2. Praha: Vesmír, 1924, s. 336.

[9] LIFKA, Bohumír. *Radomyšl. Dějiny jihočeského městečka a jeho okolí*. Radomyšl: Obecní úřad: Nadace historie Radomyšle, 1993, s. 45–46. ISBN 80-900018-8-2.

[10] SVOBODA, Miroslav. *Páni ze Strakonic. Vládci Prácheňska a dobrodinci johanitů*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, s. 30–32. ISBN 978-80-7422-034-0.

[11] KAŠIČKA, F. – NECHVÁTAL, B. *K počátkům středověké architektury v jihozápadních Čechách – Radomyšl u Strakonic*. Umění, 1983, roč. 31, č. 3, s. 193–209. ISSN 0049-5123.

[12] LUDIKAR, A. Č., *O řádu maltézském*, s. 225, od něho LIFKA, B., *Radomyšl*, s. 45.

[13] „Na Lauczkach" (polnosti), „W Lazu" (pastvina), „U Brzezy" (polnosti) – mapy Stabilního katastru z roku 1837 přístupné na http://archivnimapy.cuzk.cz/cio/data/main/cio_query_01.html?mapno_cm=c6371-1 a http://archivnimapy.cuzk.cz/cio/data/main/cio_query_01.html?mapno_cm=c8410-1.

[14] Listina Přemysla Otakara I. z let 1198/1199 – *CDB* II, č. 6, s. 4.

[15] Listina Přemysla Otakara I. z roku 1228 – *CDB* II, č. 310, s. 308.

[16] Listina Přemysla Otakara I. z roku 1230 – *CDB* II, č. 342, s. 351.

[17] Listina Václava I. z roku 1238 – *CDB* III/2, č. 193, s. 245.

[18] O tomto sporu ROŽMBERSKÝ, Petr. *Dvory plaských cisterciáků*. Plzeň: P. Mikota, 1999, s. 10, 15. ISBN 80-902692-1-4. O odporu Bolemiliných příbuzných (snad jejích nevlastních synů) vůči její donaci SVOBODA, M., *Páni ze Strakonic*, s. 30–32.

[19] SVOBODA, M., *Páni ze Strakonic*, s. 30–32.

[20] Nicméně totéž vyplývá i z rozboru ŠMELHAUS, Vratislav. *Villa*. HG, 1972, roč. 8, s. 53–63.

[21] Chybně Lifka vykládá osobu, označenou *„Petrus custos Ztragouiensis"*, jako služebníka nebo úředníka ve Strakonicích – LIFKA, B., *Radomyšl*, s. 46. Tento pomístní název neskrývá Strakonice, nýbrž Strahov, jak již správně určil G. Friedrich – *CDB* II, s. 528.

[22] LIFKA, B., *Radomyšl*, s. 45, má špatné určení zápisu *„Martinus prepositus Zacensis"* jako probošta ze Žatce. Nejedná se zde o západočeský Žatec, nýbrž o středočeskou Sadskou, a to již kvůli tomu, že v Žatci žádné proboštství v této době nebylo – *CDB* II, s. 545. Tento omyl převzal B. Lifka z práce ŠIMÁK, Josef Vítězslav. *Příspěvky místopisné*. ČSPSČ, 1932, roč. 40, č. 3–4, s. 117–118.

[23] KLÁPŠTĚ, Jan. *Proměna českých zemí ve středověku*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005. ISBN 80-7106-175-1.

[24] *CDB* II, č. 259, s. 250; č. 270, s. 264; č. 286, s. 286.

[25] *CDB* IV, č. 34, s. 114–115; č. 225, s. 391.

[26] *LC* I/1, s. 39–40, 48, 98.

[27] Příslušné písemnosti jsou uloženy v NA, Archiv českého velkopřevorství maltského řádu.

[28] Jižní a západní hranici tvořil vždy tok Jizery a Mohelky. Až po zániku fary v Mohelnici n. J. byly k faře v Loukovci připojeny i tři vsi

na pravém břehu Mohelky–Ouč, Nesvačily a právě i původní farní ves Mohelnice n. J.

[29] Obdobné rozdělení starých vsí, kdy v každé nově vzniklé byla zřízena i samostatná fara, bylo v druhé polovině 13. a první polovině 14. století poměrně časté, jak dokládá třeba i příklad Horního a Dolního Slivna. O tomto případu podrobně SAJBT, Jiří. *Románské kostely a sídla v západních Čechách a jejich vztah k Pojizeří*. Hradec Králové, 2014, s. 30–50. Diplomová práce. Filozofická fakulta Univerzity Hradec Králové, Historický ústav. Vedoucí práce František Musil.

[30] KOŠŤÁL, Vratislav – KOŠŤÁLOVÁ, Renata. *Historická sídla Středočeského kraje. Díl 1. Mělnicko, Mladoboleslavsko, Nymbursko*. Brno: Barrister & Principal, 2012, s. 214. ISBN 978-80-87474-58-7.

[31] *Reliquiae tabularum terrae regni Bohemiae (RT). Anno MDXLI igne consumptarum. Pozůstatky desk zemských r. 1541 pohořelých.* Díl I. J. Emler ed. Pragae: Joannis Otto, 1870, s. 91.

[32] *RT II*, s. 218.

[33] *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae* IV. (1333–1346). J. Emler ed. Pragae: Gregerianis, 1892, č. 1530, s. 615–616. Originál in: SÚA, AVM, inv. č. 2187.

[34] *CDB* I, č. 390, s. 398, 400; č. 405, s. 430, 431, 433. *CDB* II/1, č. 101, s. 118.

[35] *CDB* II, č. 187, s. 174.

[36] *CDB* V/1, č. 6, s. 40.

[37] PROFOUS, A. *Místní jména v Čechách.* Díl 2. CH–L, s. 634.

[38] Naposledy tento názor publikoval SVOBODA, M., *Páni ze Strakonic*, s. 28.

[39] EDEL, Tomáš. *Knížecí hrad Vladislavice a jeho podještědský újezd v letech 1115–1237*. Český Dub: Podještědské muzeum KS, 1995, s. 11; NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny 1/3. České království za Přemysla I. a Václava I. (1197–1253)*. Praha: J. Laichter, 1928, s. 894; VANÍČEK, Vratislav. *Velké dějiny,* s. 198.

[40] ŠIMÁK, J. V., *Dějinné paměti*, s. 14.

[41] BRESTOVSKÝ, Petr – STARÁ, Marcela. Nástin osídlení Libereckého kraje. In: *Archeologie Libereckého kraje*, 1, 1998, s. 13–32.

[42] *CDB* I, č. 390, s. 393–403; č. 405–s. 426–438.

[43] Původní vročení vzniku listin do let 1230–1233 od HRUBÝ, V. *Tři studie k české diplomatice. Z rukopisu připravil J. Šebánek.* Brno 1936, s. 86–105, upravila na konec 12. století DUŠKOVÁ, Sáša. *Studie k českému diplomatáři: listiny kladrubské.* SPFFBU, II, 1953, č. 2–4, s. 285–303.

[44] EDEL, Tomáš, *Knížecí hrad Vladislavice*, s. 7.

[45] KLÁPŠTĚ, Jan. Počátky *Markvarticů a jejich sídelní souvislosti v Pojizeří.* AR, 2013, roč. 65, č. 2, s. 321–372. ISSN 0323-1267.

[46] Volný překlad autora. V originálu „*Wadizlawicih dedi circuitum a flumine Mohelnic usque ad quercum*"– CDB I, č. 390, s. 396.

[47] Celnici v Jablonném v Podještědí předpokládá mj. ŽEMLIČKA, J., *Počátky Čech královských*, s. 162, 235–236.

[48] *Archiv český XXXV*. G. Friedrich ed. Praha: Dr. Ed. Grégr a syn, 1935, s. 124, 135–136.

[49] SEDLÁČEK, A., *Místopisný slovník*, s. 798.

[50] ŠIMÁK, Josef Vítězslav. *Čechy. Díl 12., část 1. Severní Čechy*. Praha: J. Otto, 1908, s. 22.

[51] EDEL, T., *Knížecí hrad Vladislavice,* s. 5.

[52] O pojmenování újezdu podle knížecího hradu uvažuje EDEL, Tomáš. Hrad Vladislavice. In: E. Doležalová – R. Šimůnek edd. *Od knížat ke králům. Sborník u příležitosti 60. narozenin Josefa Žemličky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007, s. 87–95. ISBN 978-80-7106-896-9. Naopak zastánce názoru o nazvání této oblasti na počest knížecího daru přímo kladrubskými benediktiny ŠIMÁK, Josef Vítězslav. *Vladislavsko, zaniklá ves u Mn. Hradiště?* ČČH, 1911, roč. 17, s. 218–219.

[53] *CDB* III/1, č. 101, s. 118.

[54] KLÁPŠTĚ, J., *Počátky Markvarticů*, s. 364; ŠIMÁK, J. V., *Vladislavsko, zaniklá ves u Mn. Hradiště?* s. 218–219; Týž, *Dějinné paměti*, s. 19.

[55] *CDB* III/1, č. 172, s. 212–213.

[56] EDEL, Tomáš. *Knížecí hrad Vladislavice a jeho podještědský újezd v letech 1115–1237*. Český Dub 1995, s. 6.

[57] KRZEMIEŃSKA, Barbara – TŘEŠTÍK, Dušan. *Přemyslovská hradiště a služebná organizace přemyslovského státu*. AR, 1965, roč. 17, s. 624–655.

[58] *AČ XXXV*, s. 90. Zde je „*Hradeczko*" lokali-

zováno k Nymburku (tamtéž, s. 527), ale pravděpodobněji se jedná o Hradec nad Jizerou – ŠIMÁK, Josef, Vítězslav. *Místopisné drobnosti III*. ČČH, 1935, roč. 41, s. 357.

[59] PROSTŘEDNÍK, Jan – ŠÍDA, Petr. *Novosvětský průsmyk – přechod přes západní Krkonoše v pravěku a středověku*. 1. část. ZČRP, 2001, sv. 14, s. 31. ISSN 1211-975X.

[60] KAVÁN, Jan. Slovanské hradiště Hradec nad Jizerou (obec Podolí) a některé problémy jeho datování a funkce. In: *Sborník Severočeského muzea*. Historia, 1966, roč. 5, s. 69–87; týž. *Slovanské hradiště Hradec nad Jizerou a některé problémy jeho datování*. PA, 1967, roč. 58, č. 1, s. 143–168.

[61] NECHVÍLE, Martin – PROSTŘEDNÍK, Jan. *Mladá Boleslav: příspěvek k dějinám osídlení na základě výzkumu čp. 99–101 na Staroměstském náměstí*. Archeologie ve středních Čechách, 2009, roč. 13, s. 394–396.

[62] Edel vidí Dub jako nástupce hradiště na Klamorně, ale rozsahově i položením plnil původní centrální funkci Hradec – EDEL, T., *Knížecí hrad Vladislavice*, s. 8.

[63] Tamtéž, s. 396.

[64] Nejnověji o kladrubském klášteře včetně rozboru staveb připisovaných jeho huti NOVÁČEK, Karel a kol. *Kladrubský klášter 1115–1421. Osídlení–architektura–artefakty*. Plzeň: Fakulta filozofická Západočeské univerzity, 2010, s. 127–128, 143–183.

[65] *CDB* I, č. 396, s. 408–409.

[66] HRUBÝ, V., *Tři studie*, s. 144–148.

[67] ŠIMÁK, Josef Vítězslav. *Místopisné drobnosti 2.* ČČH, 1934, roč. 40, s. 110–111.

[68] *CDB* I, č. 300, s. 270.

[69] Tamtéž, č. 343, s. 310.

[70] Tamtéž, č. 336, s. 306–307. ROŽMBERSKÝ, P., *Dvory plaských cisterciáků*, s. 10.

[71] *CDB* II, č. 258, s. 247–248.

[72] SAJBT, Jiří. *Markvart z Doubravy: zamyšlení o původu Markvarticů.* Genealogické a heraldické listy, 2014, roč. 34, č. 4, s. 24–28. ISSN 1212-9631.

Jiří SAJBT: *Stiftung der Frau Bolemila und der sog. Vladislav-Sprengel – zwei Beiträge zu der frühen Geschichte des Gebietes der mittleren Jizera*

Der Beitrag befasst sich mit zwei Besitzverhältnissen aus der Zeit des Umbruches vom Früh- zum Hochmittelalter, wobei bisher nicht ganz klar ihre Lokation ist. Die erste Besitzbestimmung ist die Stiftung von sechs Dörfern dem Johanniterkonvent in Strakonice (Strakonitz), die 1225 (oder kurze Zeit zuvor) getätigt wurde. Es wird hier der Streit hinsichtlich der Möglichkeit gelöst, ob sich diese Dörfer in der Umgebung von Strakonice oder im Gebiet der mittleren Jizera (des mittleren Isertales) befinden. Mit der schrittweisen Analyse von Argumenten früherer Generationen von Historikern wurde ermittelt, dass dieses Geschenk höchstwahrscheinlich tatsächlich Siedlungen in unserer Region betraf, vor allem in der Umgebung von Mnichovo Hradiště (Münchengrätz).

Der zweite, an den ersten im bestimmten Maß anknüpfende Teil, betrifft den sog. Vladislav-Sprengel im Gebiet von Český Dub (Böhmisch Aicha), beziehungsweise das Gebiet von Vladislavice selbst. Es handelt sich um ein Gebiet, dass von Havel von Lemberk (Gallus von Löwenberg) aus dem Geschlecht der Markwartinger (auch Marquard-Adelsfamilie) mit den Kladrauer Benediktinern zum Zweck der Beschenkung der neu errichteten Kommende in Český Dub getauscht wurde. Die Ermittlungen orientierten sich in diesem Fall vor allem auf die womöglich genaueste Lokation des Vladislav-Sprengels, auf die örtlichen Besitzverhältnisse und nicht letztendlich auf die Besitzverhältnisse der Markwartinger selbst.

O historickém znaku města Turnova
I. část

Stanislav Kasík

Genezi a konstituování znaku města Turnova nelze spojovat s aktem udělení panovníkem. Není známo žádné privilegium, žádný jeho opis či koncept, z jehož obsahu by bylo možné usuzovat o opaku. Dokonce je možné konstatovat, že nelze očekávat ani „zázrak" nalezení čehokoliv, co by mohlo tak kategorické tvrzení vyvrátit. V současnosti používaný městský znak v Turnově byl v minulosti odvozen z obrazu městské pečeti přidáním heraldických tinktur. Takový způsob vzniku městského znaku je v českých zemích možné mít za statisticky většinový. Otázkou obvykle bývá, zda takový „neoficiální" proces byl do všech důsledků odborně korektní a nepodlehl subjektivnímu laickému konání. Pro přesný a seriózní výklad vzniku městského znaku v Turnově je nutné nejprve zkoumat a vyložit související témata, kterým lze dát logické pořadí.[1]

1. Sledování posloupností historických vlastníků města Turnova a rozdělení města na více částí s vlastními samosprávami.
2. Komentovaný popis zachovaných pečetidel a pečetí v chronologické řadě, vývoj pečetního obrazu, sigilografická tradice.
3. Doklady praktického užití městského znaku s komentářem.
4. Retrospektivní a chronologicky řazený pohled odborné literatury na znak města Turnova s komentářem.
5. Výklad o erbu českého krále a popis vývoje erbu pánů z Valdštejna.
6. Komparační výklad o městských znacích shodných se znakem zemským.
7. Vztah znaku města Turnova k tradičním obecným heraldickým pravidlům a zvyklostem.
8. Ideální podoba znaku města Turnova.

Z pohledu historických písemných pramenů jsou počátky Turnova spojeny s rodem Markvarticů, jak potomky Markvarta, připomínaného v roce 1159 ve funkci

komorníka krále Vladislava I., pojmenoval František Palacký.[2] Markvartovi vnuci se stali předky pozdějších svébytných šlechtických rodů. Beneš (připomínaný v letech 1197–1222) se stal předkem pánů z Michalovic (Michalovice / Michelsberg – hrad, o. Mladá Boleslav). Markvart (II.) z Března (1197–1228; Březno – zámek a městys, o. Mladá Boleslav) s manželkou Hostilkou byli rodiči Jaroslava z Hruštice (1232–1269; Hruštice – část Turnova, o. Semily), předka pánů z Valdštejna (Valdštejn / Waldstein – hrad, o. Semily), Havla z Lemberka (1233–1253/1254; Lemberk / Löwenberg – hrad, o. Liberec), předka pánů z Lemberka a ze Zvířetic (Zvířetice – hrad, o. Mladá Boleslav) a Markvarta (III.) z Ostrého (1255–1268; Ostrý / Scharfenstein – hrad, o. Děčín), předka pánů z Vartenberka (Vartenberk / Stráž / Wartenberg – hrad, o. Česká Lípa).[3]

Za zakladatele Turnova jsou považováni bratři Jaroslav z Hruštice a Havel z Lemberka, kteří zpočátku drželi sídlo v nedílu.[4] Jaroslav se stal purkrabím na královském hradě Kámen (Königstein, hrad a město u Pirny v Sasku) a začal se psát z Kamene (*Jarozlaus, purgravius de Lapide*, poprvé r. 1239).[5] J. V. Šimák dovozuje, že Turnov byl založen jako město okolo roku 1250, a zároveň sděluje, že jakékoliv zprávy o tomto aktu v pramenech nelze nalézt.[6] Do souvislosti s počátky města Turnova je dáváno i založení dominikánského konventu při kostele Narození Panny Marie. Za zakladatelku je považována sv. Zdislava (+1252), manželka Havla z Lemberka, i když první zmínka o konventu je v pramenech uvedena až k roku 1335.[7] Dominikáni patřili k žebravým řádům a své řádové domy vázali na již existující městské komunity, ve kterých obvykle zřizovali školy. Jako město se Turnov v pramenech výslovně uvádí až k roku 1352 (*oppidum Turnow*).[8]

Možná již bratři Jaroslav a Havel nebo jejich synové ukončili držení města Turnova v nedílu a rozdělili ho na dvě části. Takové rozdělení města již bylo trvalé na několik příštích století. Sledovat rozdílné osudy jednotlivých částí města Turnova není jednoduché. Jaroslav, syn Havla z Lemberka, se v roce 1272 píše s přídomkem z Turnova (*Jaroslaus de Turnow*, 1272, 1. 5.).[9] Jeho syn Havel zv. Ryba (1316–1322) postavil nedaleko Turnova hrad Rohozec (Hrubý Rohozec), po kterém se začal psát. Ta část města Turnova, která patřila vlastníkům tohoto hradu, se nazývala *strana rohozecká*. Dva ze čtyř synů Jaroslava z Hruštice, Vok z Rotštejna a Zdeněk z Valdštejna, drželi polovinu města Turnova, která se pak zvala *strana valdštejnská*. Písemnými historickými prameny je rozdělení města na dva díly doloženo k roku 1356.[10]

Držiteli hradu Valdštejnu, a s ním i poloviny města Turnova, byli do 80. let 14. století potomci Zdeňka z Valdštejna (+ asi 1304). Nejprve syn Albrecht (1304), toho synové Jarek, Jan, Půta a Zdeněk byli do období okolo roku 1325 v nedílu a pak (1335) Zdeněk z Valdštejna a na Chlumu sám. Zdeňkův syn Jindřich je v roce 1362 připomínán jako *pán turnovský*. Od něj, někdy okolo roku 1380, koupil valdštejnskou polovinu města Turnova Jan z Vartenberka a na Ralsku (+ před r. 1383). Na krátkou dobu byl celý Turnov v držení pánů z Vartenberka, ale z rozdílných větví. V roce 1431 byl vlastníkem *valdštejnské strany* Turnova Jindřich z Vartenberka na Nístějce a Valdštejnu, jeden ze šesti synů Janových. V uvedeném roce se připomíná

společně s Otou z Bergova, držitelem *strany rohozecké*. Jindřich z Vartenberka prodal v roce 1438 Valdštejn Janovi Čapkovi ze Sán, ale bez poloviny města Turnova. Příslušnou část města od panství oddělil a postoupil Heníkovi z Valdštejna a na Vranově (1425–1447) ze štěpanické rodové linie. Hrad Vranov se také nazýval Malá Skála a jeho součástí byla dříve *valdštejnská strana* Turnova až do doby pobělohorské. Tato část města se pak nazývala *strana skalská*. V roce 1439 Heník z Valdštejna a Ota z Bergova, majitelé příslušných částí města Turnova, společně obnovili *výsadní list rychtáře turnovského*. Heník z Valdštejna, vlastník Svijan, Semil, Frýdštejna, Vranova, Býčkovic, Ostrého a Benešova (nad Ploučnicí), měl se svou manželkou Annou z Kováně pět synů. Nejmladší z nich Šťastný (Felix) dědil Malou Skálu (Vranov). Toho syn Jindřich Šťastný dal v roce 1497 Turnovským privilegium osvobozující obyvatele města od určitých platů. Po roce 1500 dědil Jindřich Šťastný po své matce Anežce Slavatové z Chlumu panství Rychemburk a pobýval především na zdejším hradě. Pro svůj pokročilý věk přenechal správu skalského panství synovi Vilémovi Šťastnému. Když v roce 1537 zemřel Jindřich Šťastný z Valdštejna, tak o jeho statky se rozdělili jeho synové. Zmíněnému Vilémovi připadl Rychemburk a mladšímu Karlovi Šťastnému zůstala Malá Skála. V roce 1538 se Karel z Valdštejna dohodl s Janem starším z Vartenberka na Dubu a Zvířeticích, nejvyšším purkrabím Království českého, o prodeji maloskalského panství. Vartenberk již před tím (1534) vyměnil s Volfem Krajířem z Krajku hrady Točník a Žebrák za Rohozec. V roce 1540 koupil od bratrů Chvalovských z Ledec hrad Frýdštejn. Vartenberk těmito zisky významně rozšířil a „zaokrouhlil" svou državu na Mladoboleslavsku a Turnovsku. Po jeho smrti v roce 1543 dědil Janův jediný syn Adam (viz níže u *strany rohozecké*).

Majitelé panství Hrubý Rohozec, ke kterému patřila polovina města Turnova, se v průběhu staletí měnili. Od Jaroslava a Ctibora, synů Havla Ryby z Rohozce, se hrad dostal okolo roku 1356 pravděpodobně do držení Janovi z Turgova. Pak následoval Markvart z Vartenberka (+1392). Tomu byl jeho majetek za protivení králi v roce 1390 konfiskován. Jak dlouho spravovala česká královská komora Rohozec, není známo. Podobné je to i s Turnovem, resp. s tou částí, která měla patřit k Rohozci. V roce 1399 byl vlastníkem poloviny Turnova Ota z Bergova na Troskách a Zbirohu (+ 1415). Ten ovšem Rohozec nevlastnil. V roce 1422 byl držitelem Rohozce Jan mladší Kruhlata z Michalovic (+1434) a pak jeho syn Jindřich Kruhlata (+1468). Polovina Turnova byla až do roku 1458 v držení pánů z Bergova jako vlastníků hradu Zbirohu. O tom svědčí skutečnost, že Ota z Bergova, syn stejnojmenného otce, je v roce 1442 výslovně uváděn jako *pán v Turnově*. Otův syn Jan z Bergova zemřel okolo roku 1458 bez potomků a jeho majetek, včetně poloviny města Turnova, spadl jako odúmrť na krále.

Král Jiří z Poděbrad nechal hrad Zbiroh sestrám Janovým a polovinu Turnova postoupil svému dvorskému hofmistrovi Petrovi Kdulincovi z Ostroměře. Zápis o tomto převodu byl učiněn do desek dvorských a to znamená, že Turnov nebyl Kdulincovi dán do dědičného držení a zůstal královským lénem. Ten však „holé"

město bez hospodářského zázemí vzápětí postoupil Jindřichovi Kruhlatovi z Michalovic, držiteli hradu Rohozce. Jindřich z Michalovic zemřel v roce 1468 na následky zranění z bitvy u Turnova (3. 6. 1468), ve které byla odražena lužická vojska bojující za zájmy uherského krále Matyáše Korvína, namířené proti českému králi Jiřímu z Poděbrad. Po Jindřichovi Kruhlatovi z Michalovic byl epizodním vlastníkem Rohozce Mikuláš z Valdštejna (1474). Pak se o své právo přihlásil Jan Tovačovský z Cimburka, ženatý s dědičkou michalovických statků a poslední z rodu, Magdalenou z Michalovic (+ před r. 1477). Jan z Cimburka se podruhé oženil s Johankou Krajířovou z Krajku. Jejich syn Adam z Cimburka (+1502), sice mladý, svobodný, ale nepevného zdraví, tuše svůj konec, postoupil své statky matce, která se vdala za Jana ze Šelmberka a na Kosti (+1508). Po Šelmberkově smrti, jako dvojnásobná vdova nemající dědice, spravovala rohozecké panství společně s bratrem Kunrátem Krajířem z Krajku, kterému nakonec vše přenechala. V roce 1534 se majitelem Hrubého Rohozce stal Jan z Vartenberka na Dubu a Zvířeticích (+1543), nejvyšší purkrabí Království českého. Ten v roce 1538 koupil panství Malá Skála, ke kterému patřila druhá polovina Turnova, zvaná *strana skalská*. Tím byly obě části města po téměř dvou stoletích opět spojeny v jeden celek pod jednou vrchností.

Janův syn Adam z Vartenberka se aktivně účastnil protihabsburského povstání části české šlechty, které ukončila porážka protestantských vojsk v bitvě u saského Mühlbergu v roce 1547. Adamovi z Vartenberka byly jeho statky konfiskovány. Česká královská komora spravovala rohozecké panství v letech 1547–1553 a v letech 1553–1554 byl zástavním držitelem panství Šebestián ze Schönaichu. Adam z Vartenberka v roce 1554 vyplatil od české komory svá bývalá panství Rohozec a Malou Skálu. Vartenberkové pak byli znovu v držení příslušných *stran* města Turnova. Za jejich vlády v následující generaci se však obě panství znovu dělila na další díly tak, že město Turnov mělo v roce 1613 dokonce čtyři *strany* – skalskou, svijanskou, rohozeckou a přepeřskou. Svijany se díky sňatku dostaly do vlastnictví Šlikům. V roce 1615 koupil Albrecht Jan Smiřický ze Smiřic od Oty Jindřicha z Vartenberka Malou Skálu a Přepeře se čtvrtinou Turnova a od Ondřeje Šlika Svijany s polovinou Turnova. Poslední čtvrtina města byla nadále součástí panství Hrubý Rohozec v držení Jana Jiřího z Vartenberka.[11]

Podstatné změny v držení statků přinesla doba konfiskací po bitvě na Bílé Hoře v roce 1620, kterou, díky porážce českých stavovských vojsk, bylo definitivně ukončeno odbojné povstání českých stavů. Následující potrestání účastníků povstání spočívalo především v konfiskacích. V severních Čechách byl odebrán majetek nejen Smiřickým a Vartenberkům, ale i dalším rodům (např. Mnichovo Hradiště Budovcům z Budova). Vše v roce 1627 získal do dědičného držení Albrecht Václav Eusebius z Valdštejna, vévoda z Frýdlantu. Díky tomu byly všechny části města Turnova spojeny v jeden celek. V Zemském zřízení vévodství Frýdlantského z roku 1627 byla města zastoupená ve frýdlantském zemském sněmu označena jako knížecí privilegovaná města. Vedle Turnova to byla města Jičín, Frýdlant, Lipé (Česká Lípa), Hostinné, Bělá (Bělá pod Bezdězem) a Liberec. Když Albrecht z Valdštejna vydal

8. 5. 1628 privilegium pro město Turnov, nevyplývá z něj, že by město bylo nějakým způsobem rozděleno na *strany* nebo bylo ve vztahu k nějakému z okolních panství. Po zavraždění Albrechta z Valdštejna dne 25. 2. 1634 v Chebu byl jeho majetek konfiskován a frýdlantské vévodství se rozpadlo.

Albrecht z Valdštejna na svém frýdlantském vévodství vytvářel lenní systém a celou řadu statků, které získal z pobělohorských konfiskací, dával do zástavy nebo jako léno svým přátelům, důstojníkům císařské armády, které velel, příbuzným a rodinným příslušníkům. Tak jeho vzdálený bratranec Maxmilián hrabě z Valdštejna (+1655), syn Adama hraběte z Valdštejna, nejvyššího purkrabího Království českého (+ 1638), obdržel v roce 1627 Mnichovo Hradiště. Maxmilián z Valdštejna byl také prohlášen designovaným nástupcem Albrechta z Valdštejna.

Genealogický vztah Albrechta z Valdštejna a Maxmiliána z Valdštejna je i v odborné literatuře prezentován, nikoliv vždy přesně, za použití zjednodušujících výrazů typu „strýc a synovec", resp. „bratranci". Jejich společným předkem byl Jan z Valdštejna na Hostinném a Štěpanicích, který zemřel v roce 1506. Tento Jan byl pro Albrechta, stejně jako pro Maxmiliána, prapradědem. Pro vzájemný vztah jeho prapravnuků nemá česká slovní zásoba, stejně jako česká odborná genealogická terminologie, výraz. Jim současný dobový úzus připouštěl vzájemné oslovení „strýc", stejně jak „bratr", ale nikoliv s genealogickým, ale s kurtoazním významem. Příbuznost obou posílil fakt, že byli vzájemně švagři, díky svým manželkám, dcerám Karla Leonarda hraběte z Harrachu, Alžbětě vdané za Albrechta a Kateřině vdané za Maxmiliána.

Po Albrechtově neslavném konci padly i pretendentské nároky Maxmiliána z Valdštejna na frýdlantské vévodství a z rozdělované „kořisti" mu bylo potvrzeno držení panství Mnichovo Hradiště. Maxmilián z Valdštejna využil přízně císaře Ferdinanda II. a požádal ho o postoupení panství Hrubá Skála jako kompenzace svých pohledávek za českou komorou. Dne 4. 2. 1635 mu bylo panství Hrubá Skála s příslušenstvím a město Turnov postoupeno jako léno a nakonec, dle císařské rezoluce z 9. 3. 1635, dáno do dědičného držení.[12] Od té doby mělo město Turnov již jen jednoho vlastníka. V roce 1821 koupil panství Hrubá Skála – Turnov Jan Lexa z Aehrenthalu (+ 1824). Lexové z Aehrenthalu byli v Turnově vrchností až do roku 1848, kdy byla zrušena patrimoniální správa.[13]

Historické rozdělení města na jednotlivé *strany* v závislosti na jednotlivých vrchnostech se projevilo i ve způsobu jejich správy. Jak bylo výše sděleno, tak prvotní a pak dlouho tradiční bylo rozdělení města Turnova na dvě části – pro rozlišení později nazývané *strana rohozecká* a *strana valdštejnská*, podle příslušnosti k panství stejnojmenných hradů. Naposledy jmenovaná strana se později ze stejných důvodů zvala *stranou skalskou*. Každá ze stran byla samostatným právním subjektem. Úřadovalo se sice v jedné radnici, ale strany měly v městské radě své personální zastoupení a používaly vlastní pečeti. Existoval propracovaný systém obsazování jednotlivých postů v městské samosprávě. Na dalších řádcích se budeme zabývat městskými pečetěmi, resp. dochovanými pečetidly, jejich otisky či zprávami o nich.

Aby mohla samospráva v Turnově plnohodnotně vykonávat všechny své funkce, zejména aby se mohla účastnit na právním životě samotné městské obce, stejně jako na životě blízkého i širokého okolí, aby mohla vydávat právně relevantní dokumenty či se podílet na právních úkonech, které měly být z pohledu práva plnohodnotné a zároveň nezpochybnitelné, bylo nezbytné pořídit typář pečeti. Pečeť byla nepostradatelným a nezbytně nutným ověřovacím a pověřovacím prostředkem, bez kterého se město neobešlo. Na rozdíl od znaku, který byl z tohoto pohledu postradatelným, protože plnil víceméně funkce reprezentační. Celá řada měst a městeček neměla potřebu znaku po celá staletí, ale užívání pečetí bylo nezbytností.

Pokud zkoumáme vztah pečeti a znaku, pak je nutné vědomí, že znak a pečeť není totéž. Jedno není ekvivalentem druhého pro rozdílný původ, rozdílné vlastnosti a rozdílný způsob užití. V případě turnovských pečetí (stejně i v pečetích jiných měst) to platí i v případech, kdy v pečetích je městem používané znamení ve štítu (v Turnově lev). Téměř vždy jde o erb vrchnosti, který je v takových případech nutné vnímat jako pečetní znamení, a nikoliv jako znak městečka či města. Tím je naráženo na jinak správnou heraldickou tezi „bez štítu není znaku", kterou lze parafrázovat „je-li štít, je i znak" – v tomto případě ale nikoliv znak města, ale obvykle erb vrchnosti. Ony jiné možnosti, které díky uplatnění motivů odlišných kategorií (motivy křesťanské, biblické, architektonické, zoologické, botanické apod.), vložených do štítů, lze také vyhodnotit jako prostou nápodobu pečetí se skutečnými městskými znaky. Toto konstatování je potřebné mít na mysli vždy i při posuzování turnovských pečetí. Skutečnost, že se toto vědomí v určité fázi konstituování městského znaku v Turnově zcela vytratilo a ve své době byla všeobecně akceptována teze, že na historických pečetích je městský znak, můžeme mít za politováníhodné. Města, která disponovala skutečnými městskými znaky, je uplatňovala především v městských pečetích. Z tohoto pohledu je vztah městského znaku a městské pečeti jednoznačný. Ale nelze uvedenou souvislost mít za shodně aplikovatelnou z opačného pohledu – má-li pečetní znamení městské pečeti podobu znaku, neznamená to potvrzení existence městského znaku. „Záludnost" takového hodnocení spočívá v zaměňování skutečného významu znamení v pečetním poli se subjektivním zdáním.

V současné době máme k dispozici několik zdrojů poznání podob turnovských městských pečetí. Především to jsou zachovaná originální pečetidla turnovských městských pečetí ve sbírkách Muzea Českého ráje v Turnově (viz níže). Na počátku 19. století provedlo Vlastenecké muzeum Království českého rozsáhlou sbírkovou akci, jejímž cílem bylo, vedle topografických údajů získávaných prostřednictvím dotazníku, shromáždit otisky pečetí či razítek městských, obecních, rychtářských, farních a vrchnostenských úřadů. Shromážděné materiály se staly součástí Archivu Národního muzea a obsáhlého fondu, nazvaného Eichlerova topografická sbírka, podle zpracovatele fondu Josefa Eichlera, profesora gymnázia na Malé Straně v Praze (dále jen ANM–ES). V rámci uvedené akce byl osloven vrchnostenský úřad valdštejnského panství Hrubá Skála a pak i městský úřad v Turnově. Byly vyhotoveny

tři dokumenty s otisky pečetidel, které měli úředníci v té době k dispozici. Na prvním listu jsou otisky tří typů pečeti města a jedné pečeti rychtářské. Na druhém jsou tři rozdílné otisky a na třetím je celkem pět vzájemně odlišných otisků. Všechny otisky byly provedeny do červeného vosku. Na první dokument byl na dolní okraj dodatečně připsán německý text, z kterého vyplývá, že v roce 1819 František hrabě z Valdštejn-Vartenberku nechal prostřednictvím vrchnostenského úřadu v Hrubé Skále otisknout pečetidla města Turnova, pro potřeby muzejní sbírky. Byla to poměrně časná aktivita (rok po založení Vlasteneckého muzea), protože hlavní část Eichlerovy sbírky vznikala v letech 1828–1832.

Archiv Národního muzea disponuje fondem, obsahujícím výsledky celoživotní práce Karla Lišky (+1993), významného badatele v oboru komunální sfragistiky a heraldiky. Jeho *Sbírka znaků českých měst* je tvořena kartami čtvrtkového formátu (A 4), orientovaných na délku, na nichž jsou kresby pečetí a razítek jako výsledek autorova vynaloženého badatelského úsilí, doplněné v pravém horním rohu karty autorovou barevnou malbou „ideální" podoby městského znaku. Ve vztahu k Turnovu obsahuje sbírka dvě karty s dvanácti vyobrazeními kreseb pečetí a razítek.[14] Z pohledu možností interpretace vývoje turnovských městských pečetí má Liškova práce tu dobrou vlastnost, že jde o přehled shrnující všechny jeho zdroje poznání, včetně Eichlerovy sbírky ve stejném archivu. Zároveň také obsahuje další jednotlivosti prezentované v minulé literatuře – v Příbězích města Turnova nad Jizerou napsaných v roce 1903 Josefem Vítězslavem Šimákem (čtyři kresby pečetí od Karla Zapa), v Soupise památek uměleckých a historických v politickém okresu turnovském z roku 1909 od téhož autora (kresby čtyř pečetí od Karla Zapa, fotografie tří otisků a popis tří typářů městské pečeti ze sbírek turnovského muzea).[15]

V 90. letech 20. století a na počátku 21. století byly Archivní správou ministerstva vnitra ČR pověřeny archivy v českých zemích k vytvoření soupisu pečetidel, pečetí a jejich odlitků. Výsledkem této soupisové akce je databáze nazvaná *Katalog pečetí, pečetidel a sbírkových odlitků* a publikovaná v elektronické podobě na webových stránkách firmy AiP Beroun, s. r. o.[16] Státním okresním archivem v Semilech byl soupis pečetí a pečetidel se vztahem k městu Turnovu dokončen v roce 2001.[17] Záznamy registrují čtyři pečetidla (všechny uloženy ve fondu Okresní muzeum Českého ráje v Turnově) a čtyři pečetě (na listinách ve fondech SOkA Semily).

Pro potřeby následujícího pojednání o pečetích města Turnova bude využit shrnující a svým způsobem „úplný" přehled dvanácti pečetí a razítek shromážděných v minulém století Karlem Liškou. Liška jednotlivá vyobrazení kreseb pečetí označil pořadovými čísly (1–12). Toto číslování nebude opakováno, ale pečeti budou v následujícím pojednání řazeny v předpokládané chronologické posloupnosti. K jednotlivým záznamům bude připojen vedle komentáře také odkaz na výše vyjmenované zdroje.

Historické pečeti města Turnova – přehled

1 – Známe pouze vyobrazení pečeti bez dalších údajů o velikosti a datu praktického užití. Pečeť registroval J. V. Šimák v Soupise památek uměleckých a historických, kde je u vyobrazení této pečeti popiska: *Turnov. Pečeť městské strany rohozecké okolo r. 1500.*[18] Jiné údaje zde zmíněny nejsou. Šimák ve své publikaci Příběhy města Turnova nad Jizerou k této pečeti poznamenal: *„Za prvního rozdělení každá strana pečetila svou zvláštní pečetí; otisk rohozecké se zachoval. V něm vidíme znak městský a nad ním v zavitých stuhách nápis SIGILLVM CIVITATIS TVRNOVIE[NSIS] PARTIS ROHOZEC.“*[19] Liška ji uvádí pod číslem 1 a jeho zdrojem nepochybně byly výše uvedené Šimákovy publikace.[20]

Pečeť byla kruhová, ohraničená svazkem do kruhu stočených prutů obtáčeným stuhou. Způsob vedení nápisu na jednotlivých částech skládané pásky lze odečítáním z kresby upřesnit takto (použitá dělítka ohraničují jednotlivé části skládané nápisové pásky): SI – GIL[LV] – M – **:** – CIVITATIS TV – RNOVIE[NSIS] – PARTIS – **:** – RO – HOZEC. Obsah pečetního pole, krom nápisu, Šimák neuvádí. Je v něm renesanční, na bocích vykrajovaný štít s heraldicky pravým horním rohem stočeným do rolverku. Ve štítě je korunovaný dvouocasý lev. Šimákovo hodnocení obsahu pečetního pole jako „znaku městského“ bude předmětem polemiky v samostatné kapitole. Na tomto místě lze předeslat, že nejde o znak města, ale o erb vrchnosti. Pečeť byla Šimákem zařazena na počátek 16. století. Na základě skládané pásky s nápisem lze učinit srovnání se stejně řešenými a zároveň datovanými šlechtickými nebo městskými pečetěmi. Například s podobou dvou pečetí Jindřicha IV. z Hradce, které jsou datované časovým údajem uvedeným přímo na pásce do roku 1477,[21] resp. do roku 1483 na jiném typu pečeti téhož šlechtice.[22] V městských pečetích známe příklad takové nápisové pásky z Jílového u Prahy, kde byl vyroben nový typář po udělení městského znaku králem Vladislavem II. Jagellonským dne 10. 2. 1477,[23] také z Prachatic z roku 1493,[24] nebo z Brandýsa nad Orlicí z roku 1503.[25]



Pečeť města Turnova „strany rohozecké“, konec 15. století (kresba Karel Zap).

V případě Turnova můžeme o výrobě typáře městské pečeti strany rohozecké uvažovat v poslední čtvrtině 15. století.

Z přehledu vlastníků Turnova *strany rohozecké* vyplývá, že ve druhé polovině 15. století jimi byli Jan z Bergova (do r. 1458), česká komora (1458), Jindřich Kruhlata z Michalovic (1458–1468), Mikuláš z Valdštejna (1474) a páni z Cimburka. Vztah obrazů v pečetních polích městských pečetí k městským vrchnostem byl při jejich vzniku obvykle v přímé souvislosti. Pravomocí šlechtických vlastníků bylo ovlivňování podoby pečetí jejich poddanských měst. Užití rodového erbu či jeho části v pečetích měst bylo odrazem vlastnických a právních vztahů. Tradice pečetního znamení byla obvykle respektována i dalšími generacemi uživatelů bez ohledu na skutečnost, že se vrchnosti měnily a jejich erby byly rozdílné. Je tedy otázkou, čí byl lev v pečeti turnovské rohozecké strany. Víme, že páni z Bergova měli v erbu okřídlenou rybu, páni z Michalovic používali jednoduchého polceného štítu a páni z Cimburka měli štít vícenásobně cimbuřově dělený. Zbývají český král a Mikuláš z Valdštejna. Jak král, tak páni z Valdštejna měli v erbu lva. Na první pohled by se mohlo zdát, že lev je jednoznačně královský, protože je korunovaný a dvouocasý. Ovšem shodného lva nalezneme v některých případech i u pánů z Valdštejna. V praxi byly oba erby odlišné svými tinkturami, proto nemohly způsobovat žádnou diskrepanci v jejich posuzování a tím méně jakoukoliv záměnu. Tuto ryze heraldickou odlišnost způsobenou rozdílnými heraldickými tinkturami nelze uplatnit v pečetích, které ze své podstaty nejsou schopny barevného otisku, s výjimkou barvy pečetního vosku. Problematiku lva v turnovských pečetích a nakonec ve znaku města Turnova budeme řešit až v závěrečných kapitolách. Na tomto místě se lze dopustit úvahy o tom, že mnohé z okolností spojených s turnovskou pečetí *strany rohozecké* vyznívají ve prospěch valdštejnského lva.

Když v roce 1458 král velice krátce vlastnil polovinu Turnova, tak ta by se v pečeti nemohla nazývat *pars Rohozec*, protože v té době byla tato část města příslušná nikoliv k hradu Rohozci, ale k hradu Zbirohu a teoreticky by v opise pečeti muselo být uvedeno, že jde o pečeť města Turnova *partis Zbiroh*. Turnov měl *stranu rohozeckou* až teprve od té doby, kdy polovinu města koupil od Petra Kdulince z Ostroměře Jindřich Kruhlata z Michalovic a připojil ji k svému panství Rohozec. K tomu je vhodné poznamenat důležitou skutečnost – v době držení poloviny Turnova českou komorou bylo toto zboží zcela samostatné a nepatřilo k žádnému hradu nebo k panství – pomyslná *pars regalis* města Turnova by se nemohla nazývat *pars Rohozec*, protože hrad Rohozec králi nepatřil.

O této pečeti, která je z pohledu našeho subjektivního poznání chápána jako „nejstarší", lze polemizovat o tom, zda jde skutečně o pečeť „první". Nepochybně můžeme uvažovat tak, že město muselo pečeť používat v době nikoliv příliš vzdálené jeho „vzniku". O Turnovu jako plně konstituovanému městu s fungující samosprávou a městskou kanceláří můžeme uvažovat už v posledních třech desetiletích 13. století. Jistotu danou prameny máme před polovinou 14. století (resp. před r. 1352). Město Turnov pravděpodobně užívalo pečetí již ve 14. století. My ale žádnou z nich ne-

známe. Nabízí se úvaha, že v této době byl v pečetním poli valdštejnský lev a zde uvedená pečeť č. 1 již jen opakovala zavedené tradiční schéma pečetního obrazu. Za takové situace by se jako spíše zbytná ukazovala debata o tom, komu přiřadit lva z turnovské městské pečeti ze závěru 15. století, zda králi nebo Mikulášovi z Valdštejna.

V souvislosti se známou podobou pečeti *strany rohozecké* by mohla být vyslovena spekulativní otázka na podobu jinak neznámé, ale nepochybně logicky předpokládatelné pečeti *strany skalské* ze stejné doby. Tuto stranu města Turnova měli v držení Valdštejnové jako vlastníci hradu Malá Skála (Vranov) v letech 1431–1538. Kdybychom tedy měli k dispozici otisk turnovské městské pečeti *strany skalské* ze závěru 15. století, pak by v pečetním poli mělo být, shodně se *stranou rohozeckou*, znamení lva a v tomto případě lva valdštejnského bez možnosti jakýchkoliv pochybností. Odlišnost obou „stejných" pečetí zajišťoval rozdílný opis.

V zahájené spekulativní polemice můžeme pokračovat další úvahou. Rozdělení města na dvě části bylo od samého počátku v režii první nebo druhé generace potomků Jaroslava z Hruštice, kteří, ať se psali z Valdštejna nebo z Lemberka, měli ve svých erbech lvy. Kdyby právě v tomto období vznikly pečeti té či oné městské strany, tak v pečetním poli by byl v každém případě lev – je lhostejné, zda stojící, kráčející, vykračující nebo ve skoku, protože to byl vždy lev. Tím mohla být vytvořena tradice, respektovaná a opakovaná i v následující době. Pečeti z konce 15. a začátku 16. století mohou už být jen odrazem této tradice i v případě, kdy byla vytvořena pečeť *utrique partis* (viz níže č. 3). Uvažované shodné pečetní znamení dvou dosud existujících stran mohlo být bez překážek použito i pro pečeť spojených stran, protože lev v nově vzniklé pečeti byl společný oběma stranám (viz níže také č. 2).



Pečeť města Turnova z poč. 16. století (kresba Karel Zap).

2 – Tato pečeť je kulatá o průměru 49 mm. Latinský opis lemovaný vnější trojitou a vnitřní dvojitou lištou zní: +SIGILLVM⋆CIVITATIS⋆TVRNOVIENSIS⋆. V pečetním poli v rámování oblouky dolů obráceného trojlistu, s hroty mezi oblouky,

je renesanční štít s vykrojenými boky a v něm korunovaný jednoocasý lev. Nad štítem je drobná růžička.

Pečeť otištěná do zeleného vosku byla přivěšena k listině, vydané purkmistrem a radou města Turnova dne 4. 3. 1519, a příjemcem byl cech kovářský a kolářský v Turnově.[26] Shodnou pečeť použil purkmistr a rada města Turnova u listiny vydané 10. 5. 1622 pro cech truhlářský, bečvářský a sklenářský.[27] Purkmistrem a radou města Turnova byla pečetěna touto pečetí listina datovaná 13. 6. 1631.[28]

Na pečeti je pozoruhodná podoba lva ve štítě, který je nikoliv dvouocasý, jako v pečeti č. 1, ale jednoocasý. Jak je patrné, tak nebyl opakován předchozí „vzor" a lev díky umenšení počtu ocasů byl zjednodušen do podoby, která dává možnost pojmenovat lva jako lva valdštejnského. Je otázkou, zda právě u této pečeti nebylo zopakováno „tradiční schéma" starých a už neznámých turnovských pečetí ze 14. století. Literaturou uváděné pojmenování takového lva „markvartickou lvicí"[29] je mimořádně nepřesné (viz níže pojednání o erbu českého krále a pánů z Valdštejna). Pečetní vosk v roce 1519 a stejně tak v roce 1622 byl zelený. Šimák k tomu poznamenává: *„V Práškových Dějinách města Turnova, str. 31, čteme, že roku 1497 privilegiem Vladislava II. Turnovu dostalo se práva pečetiti voskem červeným a užívati erbu lva stříbrného v poli červeném, tedy znaku zemského. Obojí ta zpráva je mylná: není vůbec listiny, aby bylo v ní zmínky o udělení znaku, a Turnovští pečetili vždy voskem zeleným."*[30]

Zhruba od počátku 15. století dochází ke všeobecnému užívání různobarevných vosků pro pečetění. Nakonec byla různá barevnost pečetního vosku hierarchicky odstupňovaná a jeho barva ukazovala na společenské postavení uživatele pečeti. Král, královna, šlechta v panském stavu, vysocí církevní hodnostáři, královská města, univerzita a některé další instituce užívali červeného vosku. Pak sestupně byl používán vosk zelený (rozšířený u poddanských měst a městeček, v šlechtickém prostředí obvykle neužívaný), černý (zejména pro šlechtu z rytířského stavu, ale užívaný i poddanskými městy a městečky) a nebarevný (původně všeobecně používaný). Je znám i modrý pečetní vosk – např. Buštěhrad obdržel 17. 6. 1497 od krále Vladislava II. povolení pečetit modrým voskem.[31] V případě Turnova může zelený vosk být potvrzením, že město nebylo královské a nemělo důvod používat ve svém městském znaku *erbu zemského*.

U této pečeti bychom mohli uvažovat i tak, že nejde o „druhou", ale o vůbec první nejstarší pečeť. Vyplývalo by to z logiky úvahy, že pečetní obraz se „didakticky" vyvíjel „od jednoduchého ke složitějšímu" (od jednoocasého lva k dvouocasému). I výzdoba kružbou z trojlistu s hroty okolo štítu, která je charakteristická pro vrcholnou gotiku (např. Tachov, Klatovy – 15. století), by mohla nasvědčovat možnost zařazení pečeti dále do historie. Přesto má taková úvaha své limity. Ve srovnání s jinými městskými pečetěmi je zmíněný zdobný prvek trojlistu opakován v pečetních polích i na počátku 17. století (např. Ústí nad Labem – 1611), ale i mnohem později (např. Hradec Králové – 18. stol.). Opis, který mluví o turnovské pečeti bez rozlišení stran, však neumožňuje takové hodnocení. Šimák při komentování turnovské pečeti

strany rohozecké, kterou i on, jak se zdá, má za nejstarší hmatatelný doklad existence turnovské městské pečeti, poznamenává: *„Od času spojení, buďto od spolku r. 1509 neb až od jednoty r. 1538, užívali sigilla jednotného…“*[32] Spolek obou stran města Turnova byl učiněn na základě dohody Johanky z Krajku, držitelky strany rohozecké, a Jindřicha Šťastného z Valdštejna, vlastníka strany skalské. Johanka z Krajku o tom vydala listinu dne 11. 1. 1509 [33] a Jindřich Šťastný z Valdštejna dne 8. 2. 1509.[34] Vydavatelé listin upravují vztah obou částí města, které si rozdělovaly jinak společné výnosy především z výběrů celních poplatků a mýtného, a dovolují tyto platy a peněžité dávky spojit, ale pouze se svolením vrchnosti nynější a stejně tak i budoucí. Ve smyslu správním však rozdělení města trvalo i nadále.[35] Můžeme spekulovat o tom, zda typář pečeti, zde označený jako „č. 2“, byl vyroben jako reakce na zmíněný „ekonomický“ spolek obou městských stran. Společným počinem nepochybně byla i stavba nové radnice v letech 1526–1527.

V polemice vedené již v kapitole k pečeti č. 1 byla vyslovena úvaha o možných předchůdcích nám známých „nejstarších“ turnovských pečetí. Pečeť č. 2 může být dokladem toho, že byl zopakován neznámý vzor pečetního obrazu pečeti, která by byla starší, než je druhá polovina 15. století, kam bychom mohli zařadit pečeť č. 1. Zásadním parametrem pro vyloučení pečeti č. 2 z úvah o jejím zařazení před polovinu 15. století, kam by „slohově“ patřit mohla, je znění opisu. Ten lze vyložit pouze tak, že šlo o pečeť „spojeného města“ bez stran. Taková situace nastala v roce 1509, i když Šimák rozlišuje kvalitu vztahu obou částí města i verbálně a ve vztahu k roku 1509 píše o „spolku“ a k roku 1538 o „jednotě“.



Pečeť města Turnova „obou stran“ z roku 1570 (kresba Karel Zap).

3 – U této pečeti známe pouze vyobrazení bez znalosti velikosti a dat praktického užití. Pečeť je kruhová a datovaná letopočtem nad štítem do roku 1570. Latinský opis ohraničuje vnější trojitá lišta a vnitřní jemný perlovec: +SIGIL⋆CIVITAS⋆ TVRNO⋆VTRIQVE⋆PARTIS (*Pečeť města Turnova obou stran*). V pečetním poli je

renesanční štítek s horními rohy stáčenými do rolverku dovnitř štítu (před štít), na bocích pod jejich vykrojením je rolverk stočený ven (za štít), pata štítu je tvořena třemi hroty s prostředním ve tvaru obráceného oslího hřbetu. Ve štítě korunovaný lev s jednou přeloženým dvojitým ocasem (propleteným do „osmičky"). Nad štítkem je letopočet 1570 s hvězdičkou mezi prostředními číslicemi.[36]

Způsobem zobrazení štítu a figury lva zahájila tato pečeť tradici, která nebyla změněna ani tehdejší vrchností, pány z Vartenberka. Součástí tradice bylo i umístění letopočtu výroby typáře do pečetního pole nad horní okraj štítu. U této pečeti si pozornost zaslouží znění opisu, který sděluje, že pečeť zastupuje obě *městské strany*. V historii Turnova taková situace nastala v roce 1538, kdy Jan z Vartenberka koupil Rohozec a Malou Skálu s příslušnými polovinami města, a trvala do roku 1547. S tím však nebyla analogická situace z roku 1509, kdy Johanka z Krajku společně s Jindřichem Šťastným z Valdštejna povolili účelové, ale nikoliv správní spojení obou městských stran (viz výše). V letech 1547–1554 zde byla vrchností česká komora a pak znovu Vartenberkové, po té, co Adam z Vartenberka v roce 1554 vyplatil svá bývalá panství Rohozec a Malou Skálu.

Když Adam z Vartenberka v roce 1564 zemřel, tak v následujícím období došlo k rozdělení Turnova na čtyři díly – rohozecký, svijanský, přepeřský a skalský (doloženo v roce 1613). Šimák se domnívá, že se tak stalo už v roce 1565, ale tehdy byli dva z dědících bratrů ještě neplnoletí, Karel jedenáctiletý (*1553) a Jaroslav šestiletý (*1558), a poručenskou správu jim vykonával příbuzný Jan z Vartenberka na Novém Zámku, Lipém a Bezdězi (+1595). S ohledem na soudobý pohled na právní plnoletost u chlapců z panského stavu, který byl obvyklý v šestnáctém roku věku, mohli se svého dědického dílu jako první ujmout Karel v roce 1569 a Jaroslav v roce 1574.

Další život města provázely spory a nevraživost některých Adamových synů vůči maceše Aleně z Martinic a také mezi dědici samotnými. Spory vyvolával zejména Kryštof z Vartenberka, který vstupoval do rozhodování turnovské městské samosprávy se snahou uplatňovat svou vůli. Vše nakonec skončilo stížností Kryštofových mladších bratrů a města Turnova u panovníka, který 5. 5. 1570 vydal reskript o tom, že poměry ve městě se mají vrátit do starých kolejí. Po pohrůžce císaře Kryštofovi dalšími možnými represivními opatřeními byla 12. 6. 1570 obnovena městská rada. Zdá se být pravděpodobné, že výroba typáře s vročením do roku 1570 je odrazem právě těchto událostí, které krom jiného musely způsobit redukci částí města na pouhé dvě *strany*, nebo lépe, v této době ještě ony čtyři části neexistovaly. Jinak by opis pečeti, zmiňující dvě části města, postrádal smyslu. I když páni z Vartenberka drželi všechny části města, neovlivnili podobu městské pečeti, v níž byl stále lev, který byl, jak se zdá, vnímán jako již tradiční symbol.

4 – Zachovalo se stříbrné pečetidlo. Pečetní deska kruhová o průměru 33 mm. Latinský opis lemovaný vnějším věnečkem a vnitřní lištou zní: +SIGILVM : CIVITATIS : TVRNOVIENSIS [zakončeno ornamentální rozvilinou ve tvaru evokujícím tahy propojená písmena „CM"]. V pečetním poli renesanční štít s vykrajovanými



Pečeť města Turnova z roku 1606 (kresba Karel Zap).

boky, nahoře s rohy štítu stočenými do rolverku dovnitř, na bocích pod vykrojením rolverk stočený opačně (ven za štít), pata štítu je tvořena třemi hroty s prostředním ve tvaru obráceného oslího hřbetu. Ve štítě korunovaný lev s dvojitým dvakrát přeloženým ocasem. Nad štítem jsou čísla letopočtu 1606.[37]

Tato pečeť, otištěná do přirozeného nebarveného vosku, je u listiny vydané purkmistrem a radou města Turnova dne 18. 9. 1702.[38] Otisk je v Eichlerově sbírce v Archivu Národního muzea. Zde je označen připsaným identifikátorem N 3 a dalším německy psaným textem je pečeť pojmenovaná jako *Malá městská pečeť z roku 1606*.[39]

Letopočet nad štítem je nepochybně rokem výroby typáře. V roce 1606 byli vlastníky obou turnovských *stran* páni z Vartenberka. Jak je z provedení pečeti patrné, tak tradice zobrazování obsahu pečetního pole byla zopakována téměř do detailu shodným tvarem štítu, letopočtem nad ním a korunovaným dvouocasým lvem v pečetním poli. Poprvé se zde objevuje zvláštní forma utváření lvího ocasu, který je přeložen dvakrát. Taková podoba lvího ocasu může být z pohledu i tehdy platného heraldického úzu vnímána jako prvek jednoznačně odlišující tuto podobu lva od lva vnímaného jako *lev český*, jehož ocas takovým způsobem utvářen není.

5 – Pro tuto pečeť se zachovalo stříbrné pečetidlo. Pečetní deska kruhová o průměru 37 mm. Opis latinsky mezi vnější dvojitou lištou s jemným perlovcem a vnitřním věnečkem: SIGILLVM : CIVITATIS : TVRNOVIENSIS [zakončeno položenou stylizovanou větvičkou s růžičkou na konci]. V pečetním poli je štít s vykrajovanými boky, nahoře rohy stočené do rolverku dozadu za štít, na bocích pod vykrojením je rolverk stáčený za štít, patu štítu tvoří tři hroty, prostřední ve tvaru obráceného oslího hřbetu. Horní rolverk není již tak výrazný jako u předchozích typů. Ve štítě je korunovaný lev s dvojitým dvakrát přeloženým ocasem. Nad štítem čísla letopočtu 1636.[40]





Pečeť města Turnova z roku 1636 (ANM-ES, foto Stanislav Kasík).
Pečeť města Turnova z roku 1636 (kresba Karel Liška).

Typář pečeti byl vyroben v roce 1636, tedy v době, kdy Maxmilián hrabě z Valdštejna držel, jako vlastník panství Hrubá Skála, obě části města Turnova právem dědičným na základě císařské rezoluce z 9. 3. 1635, jak bylo uvedeno výše. Štít se lvem v pečetním poli je již zcela poplatný tradici jak tvarem štítu, tak i podobou lva, u něhož bylo zopakováno mimořádné a neobvyklé dvojí přeložení dvojitého ocasu.





Pečeť města Turnova z roku 1638 (ANM-ES, foto Stanislav Kasík).
Pečeť města Turnova z roku 1638 (kresba Karel Liška).

6 – Zachované stříbrné pečetidlo. Pečetní deska kruhová o průměru 52 mm. Opis latinský mezi vnějším věnečkem a vnitřním věnečkem s lištou: ·⁎·SIGILLVM·⁎· CIVITATIS·⁎·TVRNOVIENSIS·⁎·1638. V pečetním poli stylizovaný renesanční štít

inspirovaný předchozími pečetěmi, ale rolverky jsou zjednodušeny do volut spojených krátkými liniemi. Nad štítem zrcadlově totožný rozvilinový motiv. Ve štítě korunovaný dvojocasý lev. Ocas lva je vyryt, oproti předchozím pečetím, ve zjednodušené formě jako jednou přeložený.[41]

Dva otisky této pečeti se zachovaly v Eichlerově sbírce v Archivu Národního muzea.[42] Třetí otisk téže pečeti je součástí zarámovaného a zaskleného tabla pečetí turnovských cechů, které je umístěno na jedné ze stěn badatelny Archivu Národního muzea v Praze-Holešovicích. Liška tuto pečeť uvádí pod číslem 5.[43] Šimák v Soupisu památek uměleckých a historických popisuje pečetidlo s označením *velká pečeť městská* a uvádí fotografii jeho otisku.[44] Tato pečeť byla předlohou pro některá další nově vyrobená pečetidla. U nich budeme zjišťovat, že se zpodobňování štítu, stejně jako lva, nedokázalo dostatečně ustálit a za vzor byly přijímány pečeti a pečetidla z různých předchozích období.

Pečetidlo z roku 1638 má nepochybně souvislost s pečetidlem vyrobeným v roce 1636 tím, že díky svým rozměrům plnilo funkci velké městské pečeti. Když byly pro potřeby Vlasteneckého muzea vyrobeny otisky typářů, které měl městský úřad v Turnově k dispozici, byly městským úředníkem k jednotlivým otiskům připsány charakteristiky jednotlivých pečetí – „velká" (1638), „menší" (1636) a „malá" (1606).





Pečeť města Turnova z roku 1666 (ANM-ES, foto Stanislav Kasík).
Pečeť města Turnova z roku 1666 (kresba Karel Liška).

7 – Pečeť o průměru 28 mm. Latinský opis mezi vnějším věnečkem a vnitřním perlovcem: +SIGILLVM CIVITATIS TVRNOVIENSIS [tři (1,2) body]. V pečetním poli stylizovaný renesanční štít inspirovaný předchozími pečetěmi, ale rolverky jsou zjednodušeny do těsně přiléhajících volut. Ve štítě je korunovaný dvojocasý lev. Ocas lva je opět vyryt jako dvakrát přeložený. Nad štítem je letopočet 1666.[45]

V roce 1666 už nežil Maxmilián hrabě z Valdštejna (+ 19. 2. 1655) a ani jeho prvorozený syn Ferdinand Arnošt (+ 15. 5. 1656). Pečeť vznikla v době, kdy Turnov

spravovala vdova po Ferdinandovi Arnoštovi Marie Eleonora roz. hr. z Rottalu, jako poručnice neplnoletého syna Arnošta Josefa (+1708). Ten převzal otcovo dědictví v roce 1674 a byl nakonec vlastníkem celé řady statků – Mnichovo Hradiště, Bělá (pod Bezdězem), Doksy, Hrubá Skála, Valečov, Kněžmost, Cetno, Malobratřice, Dobrovice, Křivoklát, Nižburk atd.



Pečeť turnovského rychtáře (kresba Karel Liška).

8 – V roce 1734 byla zřízena rychtářská pečeť. Pečeť o průměru 40 mm. Vně výrazný věneček vedený heraldicky doprava, uvnitř drobnější věneček a lišta. Opis česky (začátek na 9. hod. a konec na 2. hod.): MIESTO /mezera/ TVRNOW; dole letopočet 1 7: 34, V pečetním poli na trávníku s rostoucími květinami vykračující kůň s jezdcem, majícím na hlavě přilbu s dlouhým, dolů ohnutým chocholem (jedno „pštrosí" pero) a držícím v pravé ruce feruli (rychtářské právo) v podobě hole. Tělo koně možná bylo pokryto valdštejnským erbem nebo lvem ve štítu z turnovské městské pečeti, na otisku je již patrný pouze zvýšený a shora stlačený reliéf, bez možnosti odečítání jakýchkoliv detailů.[46] U tohoto typáře byly pravděpodobně přeryty poslední dvě číslice letopočtu na „1766".[47] Rychtářská pečeť neobsahuje štítek se lvem a nemůže být součástí komparací. Je zde uvedena pouze pro úplnost výčtu Turnovem používaných pečetí.

9 – V roce 1762 bylo vyrobeno pečetidlo pro turnovskou městskou kancelář. Otisk pečeti je oválný, výška 26 mm, šířka 24 mm. Opis německy mezi vnějším perlovcem a vnitřní lištou: ⁎STADT·TVRNAVER·CANTZLEI·INSIGL: (*Pečeť turnovské městské kanceláře*). V pečetním poli je štít napodobující pečeť z roku 1638 vykrojenými boky a rolverk nahrazují dvojice volut nahoře propojených krátkou linií a jednoduchou volutou u dolního konce výřezu boku štítu. Pata štítu má tvar oslího hřbetu. Ve štítě korunovaný dvouocasý lev, ocasy jsou jednou přeloženy, ale nikoliv propleteny do symetrické „osmičky" (Liška je však nepřesně jako „osmičku" nakreslil). Nad štítem je letopočet 1762.[48]





Pečeť turnovské městské kanceláře z roku 1762 (ANM-ES, foto Stanislav Kasík).
Pečeť turnovské městské kanceláře z roku 1762 (kresba Karel Liška).

Pečeť byla vyrobena v době, kdy Turnov držel František Josef Jiří hrabě z Valdštejn-Vartenberku (+ 1771) zakladatel rodové linie na Duchcově a Litomyšli. V roce 1758 obdržel on a jeho synovec Vincenc na Mnichově Hradišti povolení užívat titulu hrabě z Valdštejnu, svobodný pán z Vartenberku (zkráceně Valdštejn-Vartenberk, něm. Waldstein-Wartenberg), spojené s polepšením rodového erbu (viz také níže).





Razítko magistrátu města Turnova z roku 1825 (ANM-ES, foto Stanislav Kasík).
Razítko magistrátu města Turnova z roku 1825 (kresba Karel Liška).

10 – Na třetím listu otisků pečetí a razítek města Turnova v Eichlerově sbírce v Archivu Národní muzea je otisk kovového razítka černou tiskařskou barvou. Pů-

vodně byl otisk na jiném papíru, který byl následně vystřižen a přilepen k ostatním otiskům pečetidel na tomto listu. Výstřižek byl nadepsán letopočtem 1825. Velice pravděpodobně byla skupina otisků na tomto listu zhotovena buď v roce 1825, nebo v následující době. Razítko je oválné – výška 40 mm, šířka 36 mm. Mezi dvěma lištami je německý opis: ·:·MAGISTRATS·SIEGEL·D·ST:TURNAU (*Pečeť magistrátu města Turnova*). V pečetním poli je štít opakující do jisté míry předchozí vzory dvojicemi volut v horních rozích štítu, tentokrát spojených oválky, jednou volutou u dolních okrajů vykrojených boků a patou štítu ve tvaru oslího hřbetu. Ve štítě korunovaný lev s dvěma volně přeloženými ocasy, nepropletenými do „osmičky".[49]



Razítko městské rady v Turnově z roku 1850 (kresba Karel Liška).

11 – Zachované ocelové pečetidlo (razítko) z roku 1850. Oválná pečetní deska – výška 22 mm, šířka 20 mm. Mezi dvěma lištami český opis (začátek na 6. hod.): ⋆MĚSTSKÁ RADDA V TURNOVĚ. V pečetním poli štít s vydutými boky, s rohy nahoře zakončenými volutami, propojenými heraldicky vpravo šikmo a na druhé straně kosmou linií, hlava štítu je tvořena růžičkou mezi dvěma volutami a pata štítu dvojicí jednoduchých akantů s růžičkou mezi nimi. Ve štítě korunovaný lev s dvěma jednou přeloženými ocasy, ale nepropletenými do „osmičky". Datace pečetidla je vyryta na jeho hraně: FRAN.ŠETRIL 1850.[50]

12 – Razítko gumové (Liška píše „kaučukové"), průměr 36 mm. Opis česky mezi vnější dvojitou a vnitřní jednoduchou lištou rozdělený do dvou částí oddělených hvězdičkami a rozdílně orientovanými písmeny – vrchní část opisu s vrcholy písmen od středu (zač. na 8. hod., konec na 4. hod.) a dolní opačně (zač. na 7. hod., konec na 5. hod.): Starostenský úřad v Turnově⋆Království české⋆. V pečetním poli není štít, ale jen korunovaný dvouocasý lev, s ocasy přeloženými do „osmičky".[51]

13. 3. 1785 byl nařízením císaře Josefa II. Turnov zařazen do kategorie ochranných měst vrchnostenských. V roce 1788 byla zavedena nová forma správy zřízením ma-

gistrátu a úřad se oficiálně nazýval *magistrát svobodného města Turnova*. Z pohledu zemských desek, stejně jako z pohledu správního, bylo panství Hrubá Skála, jehož součástí bylo město Turnov, nazýváno panství Hrubá Skála a Turnov. Úředníci skalské vrchnostenské kanceláře zavedli do užívání novou úřední pečeť s opisem: *Ober- und Justizamt der Herrschaft Groszskal und der Stadt Turnau* (*Vrchnostenský a soudní úřad panství Hrubá Skála a města Turnova*). To vyvolalo v Turnově odpor a spor s vrchností byl smírně ukončen v roce 1823.[52]

Praktické užití městského znaku v historii Turnova

Dokladů o praktickém užití symbolu, který by bylo možné hodnotit jako znak města Turnova, není mnoho. Atributy městského znaku můžeme nalézat u kamenné plastiky, kterou byla opatřena věž turnovské radnice a je dodnes její součástí, vedle dalšího štukového zpodobnění městského znaku ve štítovém nástavci radniční budovy.

Štít kamenné plastiky znaku opakuje tvarové schéma mnohonásobně v minulosti uplatňované při výrobě nových typářů městských pečetí. Zde ale za použití pohledově výraznějšího a především slohově odlišného tvarosloví. Typickými jsou vydutě vykrojené boky štítu a do tří hrotů utvářená pata štítu s prostředním ve tvaru oslího hřbetu. Tento prvek zaznamenáváme už na nejstarší městské pečeti (viz č. 1). Původní rolverk, do kterého byly stáčeny horní rohy štítu a části štítu pod vykrojenými boky, byl u této plastiky nahrazen výraznými boltci s penízkovým vzorem na jeho vnější hraně. Horní okraj štítu je dvakrát dolů prohnutý, uprostřed s vysokým výstupkem zakončeným párem volut vycházejících z horních boltců. Ve štítě je korunovaný dvouocasý lev ve skoku, s vyznačenou hřívou a pohlavím. Ocas je rozdělen ve dva a ty jsou jednou přeložené. Při horním okraji štítu je letopočet 1527, rozdělený lví hlavou do dvou dvojic číslic. Vztah číslic a lva je poměrně těsný – mezi číslicemi 1 a 5 je jeden z prstů zdvižené pravé přední tlapy, číslice 2 je mezi dvěma chomáči chlupů na koncích ocasů a 7 po straně zakončení heraldicky levého ocasu. Nad korunou na lví hlavě jsou vytesána písmena JM.

V literatuře je vročení znakové plastiky z turnovské radnice nepřesně spojováno s letopočtem 1526. Tak například J. V. Šimák v článku *Staré pečeti turnovské* z roku 1897[53] a v *Soupise památek historických a uměleckých v politickém okrese turnovském* z roku 1909.[54] Zřejmě díky prostému opisování se nepřesný údaj o roku 1526 dostal i do novodobější publikace o uměleckých památkách v Čechách[55] a nakonec i do nejmodernějšího média, jakým jsou webové stránky na internetu.[56]

Při hodnocení kamenné plastiky městského znaku vyplývá nemožnost spojení letopočtu 1527 a slohového zařazení artefaktu. Rozpor je zřejmý. V roce 1527 by nemohlo vzniknout umělecké dílo nesoucí atributy až následujícího slohového období. Znakový štít i samotný lev nemohou být způsobem utváření hodnoceny jako renesanční a s ohledem na vročení díla tesanými číslicemi by v českých poměrech

bylo možné mluvit o „renesanci rané neboli časné“.[57] Dokonce se lze dopustit hodnocení, že na znaku nic renesančního není. Penízkový vzor se ve zdobných architektonických prvcích uplatňuje až na počátku 17. století, tedy na rozhraní pozdní renesance a manýrismu – například supraporta kostela sv. Václava v Sýčině (o. Mladá Boleslav), který byl postaven v roce 1571, ale nástavec s aliančními erby nad kostelním portálem byl doplněn v roce 1609. Plocha volut ohraničujících celek je pokryta penízky.[58] Spojení boltců a penízků (resp. perel) má však možnost hodnocení jako raně barokního ornamentu, který se uplatňoval v české architektuře především ve 2. polovině 17. století.[59] Období lze dokonce upřesnit vymezením do let 1650–1690.[60]

Nesoulad lze také nalézat mezi časovým zařazením plastiky a podobami číslic letopočtu. Stejně rozporný vztah je i u písmen monogramu JM nad lvem. Dokonce lze mít za možné, že letopočet byl doplněn ex post. Výše byl komentován vztah figury lva a číslic jako značně těsný. Pravděpodobně nejde o výsledek původního záměru, který by zřejmě s číslicemi počítal a figuru lva by tomu přizpůsobil; nakonec by bylo možné přepokládat, že i číslice, ve shodě se lvem, by byly kameníkem vytesány reliéfně. Číslice jsou vytesány do hloubky a jsou charakteristické „ostrými“ hranami, nekorespondujícími s dramatickými osudy budovy radnice od 16. století do současnosti, kdy několik požárů radnice v součinnosti s povětrnostními vlivy



Kamenná plastika znaku města Turnova na věži radnice (foto Pavel Jakubec 1992).

by nepochybně vzhled číslic poznamenaly. Umístění plastiky znaku na stěně objektu obrácené k severu uvedenou úvahu ještě posiluje. Že číslice a monogram, který je zřejmě zkratkou jména kameníka, byly tesány později, než v roce 1527, svědčí i jejich tvar. Na počátku 16. století by dřík číslice 1 měl jiné dolní ukončení, číslice 2 by pravděpodobně měla tvar písmene „Z". Ve stejné době bychom se nesetkali s písmenem „J" – v roce 1527 bychom zde měli nacházet písmeno „G" (například *Gindržich, Girži*) nebo „I" (například *Ian, Iohan*). Iniciála sama o sobě prozrazuje, že vročení kamenné plastiky do roku 1527 možné není.[61]

Roční datum na štítu městského znaku není bez významu. Pro jeho vysvětlení musíme obrátit svou pozornost ke stavební historii turnovské radnice. Naposledy se touto problematikou, rozsáhle a pro naše potřeby v dostatečné úplnosti, zabýval Jiří Slavík v roce 1994.[62] Současná radnice má svůj počátek v tzv. nové radnici, postavené v letech 1526–1527. Slavík slohově hodnotí stavbu jako pozdně gotickou a dodává, že *„vnější tvar a podobu jednopatrové budovy nelze spolehlivě rekonstruovat, můžeme jen konstatovat, že vnější vzhled doplňovala dřevěná věž, osazená nad nároží či střední část průčelí…"*[63] Z toho pro nás plyne zajímavé zjištění hodné pozornosti – nemožnost uvažovat o výzdobě dřevěné stavby, včetně věže, kamenným znakem.

V letech 1620–1622 proběhla zásadní přestavba radnice a ze zachovaných radničních účtů lze dovodit, že výsledkem přestavby byla kamenná budova. Slavík konstatuje, že *„tato stavba se dochovala ve vnějším vzhledu kromě krovu až do roku 1894 v relativní úplnosti"* a doplňuje její popis: *„Hlavní průčelí tvořily těleso čtyřpatrové věže a širší štítová část s nárožní vížkou…průčelí věže…v severní stěně do náměstí osazen ciferník hodin a níže ve stěně druhého patra městský znak v ozdobné kartuši s vyrytým letopočtem 1527."*[64] Dodnes zachovaná plastika městského znaku na věži radnice by se dala slohově zařadit do let 1620–1622 s méně zásadními výhradami, než do roku 1527. Přesto se zdá, že ani z této doby znak nepochází. Lze se domnívat, že letopočet 1527 je pouze datem ukončení stavby nové radnice a má zde funkci pamětního údaje, který se nevztahuje ke znaku, ale k budově, na kterou byl umístěn.

Ve spekulaci lze pokračovat úvahou, že věž mohla být v letech 1620–1621 opatřena kamenným městským znakem, ale ten při požáru v roce 1643 došel takové újmy, že byl vyroben znovu při opravách radnice, dokončených v roce 1650. V tomto případě by slohové zařazení znaku do poloviny 17. století bylo možné bez rozpaků. Podobu lva ve znaku můžeme mít, v jeho výtvarném provedení, za „rustikální" a vytvořenou kameníkem s menšími uměleckými ambicemi. Renesanční lev by vypadal jinak a v tomto případě lze podobu lva hodnotit jako barokní.

Při opravách radnice v roce 1992 byla plastika znaku zbavena vápenných nátěrů, starých fasádních barev a nečistot. Z detailní barevné fotografie[65] stavu po restaurátorském zákroku byly odkryty zbytky „původní" polychromie.[66] Možnostmi interpretace barevnosti znakové plastiky ve vztahu k ideální podobě městského znaku se budeme zabývat na jiném místě.

Poznatky o kamenném znaku města z turnovské radnice lze shrnout do čtyř základních konstatování:

1. Znak z turnovské radnice nepochází z roku 1527.
2. Nebyl součástí radnice vybudované v letech 1526–1527.
3. Letopočet 1527 je pamětním údajem a nemá žádnou souvislost s datací znakové platiky.
4. Štít a lev nejsou renesanční, ale barokní.

S opravou radnice po požáru města dne 7. 5. 1643 bylo spojeno zhotovení nového krovu věže. Slavík o tom píše: „*Na vrchol hrotnice byl posléze osazen monogram Kristova jména v plamenné svatozáři s křížkem a srdcem, protknutým třemi hřeby a pod něj korouhev s vysekaným městským znakem, letopočtem 1650 a monogramy IG a IW*“.[67] Popis vzhledu korouhvičky lze dle vyobrazení doplnit sdělením, že je vyrobena ze silného plechu a má tvar „dračí hlavy“ s otevřenou tlamou se zuby a jazykem v horizontální ose. Do plochy dolní čelisti jsou vyřezána písmena I G. V žerďové horní polovině korouhvičky jsou písmena I W nad letopočtem 1650 a pod ním v dolní polovině plechového listu je v obdélném orámování nepravidelného tvaru vyřezán vykračující dvouocasý lev. Termínem „vykračující“ je z pohledu heraldiky sdělována terminologicky korektní skutečnost, která vylučuje nazývat takto zpodobněného lva „lvicí“, jak je jinak běžně a zároveň nesprávně taková figura nazývána. Jestliže Slavík při popisu korouhvičky použil hodnocení lva jako městského znaku, pak je nutný korektiv ve prospěch pouhé figury bez štítu inspirované městským znakem, kde je lev ve skoku. Je zřejmé, že žádná z městských pečetí před rokem 1650, ale ani po té, nezobrazovala lva vykračujícího (stojícího na třech s jednou nohou zvednutou a vykračující). Zde ovšem jsou míněny ty městské pečeti, které známe dnes. Lze spekulovat, zda řemeslník vyrábějící korouhvičku pro radniční budovu nemohl mít za předlohu nám neznámý typ městské pečeti, kde byl skutečně kráčející lev.

Lev byl uplatněn ve výzdobě radnice také na jiném místě, tentokrát v „neheraldické“ stylizaci. Šimák o tom píše: „*Vchod do radnice otvíral se na místě nynějšího třetího okna z Jičínské ulice; do nedávna zbývalo zazděné pažení, na jehož nadpraží ležel lev.*“[68] K tomu Slavík dodává: „*Při přestavbě radnice r. 1894 byla plastika přenesena na konec nové atiky západního průčelí, v r. 1992 snesena, restaurována a umístěna v mázhausu.*“[69] Zde můžeme hodnotit lva jako symbol spojitelný s městem Turnovem v trvalém vztahu, jehož zdrojem jsou městské pečeti a nakonec i městský znak.

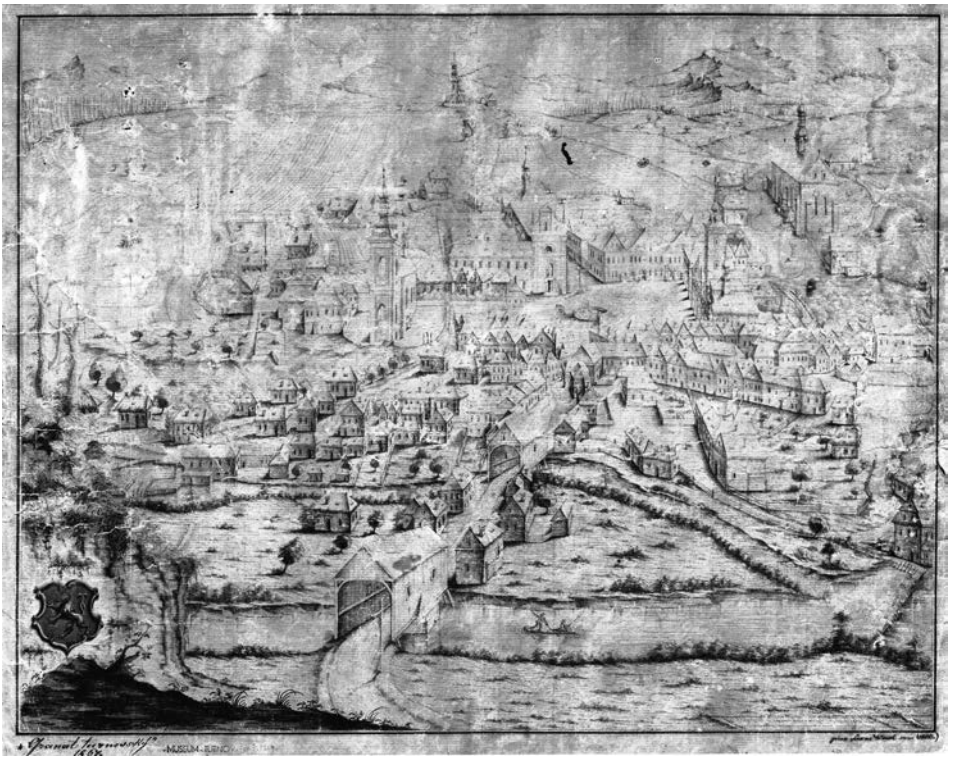
S přestavbou turnovské radnice v roce 1894, podle projektu Karla Knopa, byl štítový nástavec radniční budovy vyplněn štukovým městským znakem v kartuši.[70] Předlohou pro tvar kartuše tentokrát nebyla žádná z historických městských pečetí. Eklekticky utvářená kartuše je typická pro dobu na přelomu 19. a 20. století a mohla mít předlohu například v nějakém vzorkovníku, dostupném v tehdejší knižní produkci. V kartuši je svisle šrafované oválné znakové pole a v něm korunovaný dvouocasý lev, s jednou přeloženými ocasy. Plastické svislé šrafování štítu, označující v heraldickém schématu grafického znázornění tinktur červenou barvu, dovoluje



Štukový městský znak ve štítovém nástavci budovy radnice v Turnově z roku 1894 (foto Pavel Jakubec).

tvrzení, že znak nebyl určen pro polychromování. Lev je bez šrafování a z pohledu heraldických pravidel je stříbrný. Touto plastikou byla i v Turnově potvrzena představa o podobě znaku města, prezentovaná v roce 1864 Vinzencem Robertem Widimským.[71] Šimákův kritický názor na barevnost a význam turnovského městského znaku byl prezentován až v roce 1897, tedy tři roky po zásadní přestavbě radnice (viz níže).

Kolorovaný znak města Turnova se zachoval jako součást vyobrazení pohledu na město, nakreslený tuší nebo snad tužkou na papírový list Francem Worlem v roce 1800. Kresba o rozměrech 36,5 x 46 cm je vpravo dole pod orámováním signována – „*pinx. Franc Worel anno 1800*". Na okraji listu dole je napsáno „*Granat turnovsky*" a pod tím letopočet „*1867*" a vlevo pak údaj „ – *MUSEUM – TURNOV. inv. č. 1314*".[72] Uvnitř orámování vlevo dole je nakreslen znak – v modrém štítě žlutý (zlatý) korunovaný dvouocasý lev. Štít má podobu inspirovanou městskými pečetěmi a téměř se shoduje s městskou pečetí z roku 1638, která byla samosprávou používána ještě v první polovině 19. století a stříbrné pečetidlo je dodnes ve sbírkách Muzea Českého ráje v Turnově (viz výše č. 6). Stejnou formu má i lev, ale díky dvojnásobnému přeložení ocasů byly pro tuto kresbu inspirací i jiné pečeti (např. pečeť z roku 1666 – viz výše č. 7, resp. 1762 – viz výše č. 9). Barevností znaku se budeme zabývat níže, ale na tomto místě je vhodné zmínit skutečnost, že modrý štít a zlatý lev není v souladu s podobou turnovského městského znaku, kterou v roce 1903 prosazoval J. V. Šimák – zlatý štít a modrý lev (viz titulní list jeho *Příběhů*). Můžeme mít pochyb-



Pohled na město Turnov, kresba France Worla z roku 1800 (foto Muzeum Českého ráje v Turnově).



Znak města Turnova v levém dolním rohu vyobrazení pohledu na město Turnov z roku 1800.

nost, zda namalovaný znak a samotná kresba pohledu na město vznikly najednou. Při pozorném prohlédnutí kresby v jejím levém dolním rohu lze uvažovat o tom, že návrší, na kterém stojí štít městského znaku a znak sám byly kresleny jinou technikou a poněkud „těžkou" rukou a nikoliv shodným filigránským způsobem se smyslem pro detail, jakým je nakreslen pohled na město. Z toho lze usuzovat, že návrší a s ním i znak mohly být výsledkem pozdějšího doplnění. Snad lze takovou úvahu podpořit sdělením, že olejomalba se stejným tématem je součástí jednoho z bočních oltářů v kostele sv. Františka a jeho předlohou mohla být Worlova kresba z roku 1800. Zde znak města namalován není.[73] Rozpor mezi tvrzením, že kresba France Worla vznikla v roce 1800, a relativizujícím konstatováním – okolo roku 1800, je způsoben obtížným čtením drobným písmem napsané signatury, ve které není jasné, zda je zde napsané latinské slovo *anno* nebo německé *um*. Začíná-li signatura latinským *pinx* (pinxit), pak je možné předpokládat, že i ono obtížně čitelné místo je shodně latinské.

Ve výzdobě městské průmyslové školy (dnes lidová škola umění), postavené v roce 1867 na východní straně náměstí Českého ráje (č. p. 5) a při vyústění Markovy ulice do náměstí, se na nároží budovy uplatnil štukový městský znak. Dnes ve štítu pokrytém okrovou barvou je bílý jednoocasý a nekorunovaný lev, otočený heraldicky doleva, ve štítě korunovaném hradební korunou s pěti stínkami. Otočení lva doleva je neobvyklé a heraldicky neopodstatněné. Je zřejmé, že inspiračním zdrojem byl titulní list Šimákových *Příběhů* z roku 1903, kde je lev totožné formy také obrácen heraldicky vlevo a štít jiného tvaru je shodně opatřen hradební korunou.[74] Z toho plyne jediný možný závěr – znak byl na budovu doplněn až na počátku 20. století a jeho podoba byla ovlivněna kritickým názorem J. V. Šimáka a výtvarným pojetím Karla Zapa. Šimák však šel až za hranici nezbytného, protože nebylo nutné popřít tradici městských pečetí, v nichž se až na jednu výjimku opakoval korunovaný dvouocasý lev, který tak jako tak byl lvem valdštejnským. Jedinou revidující a zároveň plně dostačující nezbytností byla změna tinktur ve prospěch zlatého štítu a modrého lva, jehož podoba vůbec nemusela být redukována odebráním koruny a jednoho ocasu.

Na průčelí starého kina v Turnově je štukový nepolychromovaný městský znak v gotickém štítě. Plastika znaku, s ohledem na její umístění v průčelí ryze účelové stavby, snad vznikla někdy okolo poloviny 20. století. Lev je korunovaný a dvouocasý a jeho vzhled umožňuje vyslovit domněnku, že předlohou mu byl lev ze znakové plastiky na věži radnice.[75]

J. V. Šimák ve svém článku *Staré pečeti turnovské* z roku 1897 zmiňuje vedle *„výkresu města Turnova z roku 1800"* také prapor městských střelců – *„…na starém praporu střeleckém z doby nedlouho dřívější malován je znak městský, avšak nikoliv v barvách bílé a červené, nýbrž modré a žluté"*.[76] Pokud Šimák měl možnost vidět prapor turnovských městských střelců na vlastní oči, pak v současnosti již o něm povědomost není. Teoretický předpoklad, že by prapor mohl být součástí muzejních sbírek, nepotvrzuje muzejní inventář. Muzeum Českého ráje v Turnově disponuje vexilologickými artefakty a jejich v úplnosti provedená inventarizace prapor měst-

ských střelců nezaznamenává. Stejně tak nezaznamenává žádný vexilologický předmět obsahující turnovský městský znak.

V depozitáři Muzea Českého ráje v Turnově je divadelní opona, kterou pravděpodobně v roce 1874 namaloval pražský malíř dekorací J. Macourek.[77] Opona zobrazuje pohled na město Turnov a předlohou zjevně byla kresba France Worla. V malované bordure na dolním okraji opony je heraldický motiv, který díky obsahu budí při jeho hodnocení rozpaky. Pravděpodobně byl myšlen jako znak města – zde červený štít s českým lvem. Tato barevnost by byla poplatná před deseti lety publikovanému názoru V. R. Widimského. Matoucím doplněním tohoto znaku je zobrazení české královské „svatováclavské" koruny na horním okraji štítu. Za těchto okolností bychom museli heraldický celek hodnotit jako znak Českého království. Nelze však vyloučit, že právě takto nahlíželi znak města samotní Turnovští. Za takových okolností by znak na oponě byl již hodnotitelný jako odraz absolutního „povýšení" původně valdštejnského lva na lva zemského, včetně „svatováclavské" koruny na štítě. Vedle téměř obecného používání hradebních korun v císařských privilegiích, vydávaných na přelomu 19. a 20. století pro obecná města, byl učiněn pokus o zavedení „svatováclavské koruny" pro města královská. Takové rozlišování znaků historicky královských českých měst a těch ostatních, původně poddanských, se neujalo, i když hradební koruny se udělovaly ještě v době těsně před zánikem Rakousko-Uherska. Obtížně se hodnotí heraldický celek se „svatováclavskou" korunou, pokud bychom měli mít znak na divadelní oponě za znak města Turnova a nikoliv za znak zemský. Zřejmě bychom v tomto případě museli počítat se značnou dávkou turnovského „sebevědomí", i když k němu neexistoval žádný relevantní důvod.

Znak města Turnova v odborné literatuře

Nejstarší zprávy o znaku města Turnova přináší topografická literatura. Jaroslav Schaller v roce 1790 píše o znaku: „…*führt im Wappen einen aufrechts stehenden böhmischen Löwen.*"[78] Schallerem uvedená heraldická informace má jen omezenou upotřebitelnost, protože neuvádí barevnost znaku, i když z obratu *böhmischen Löwen* můžeme dovozovat, že „český lev" je stříbrný a v červeném štítu. Přesto lze spekulovat o tom, zda v roce 1790 byly tinktury turnovského městského znaku známy, zda byl znak v takové barevnosti skutečně užíván, nebo dokonce vyslovit „kacířskou" domněnku, že městský znak, tak jak ho chápeme dnes, v té době možná vůbec neexistoval. Určení figury z turnovských městských pečetí jako „českého lva" bylo nepochybně podmíněno jeho několikanásobně opakovanou podobou korunovaného a dvouocasého lva, který díky svému specifickému vzhledu, shodnému se zemským znakem, nebyl vyhodnocován jako lev valdštejnský, i když jím ve skutečnosti byl. Barevný rozdíl, který by byl určující, však pečeti nejsou schopny zprostředkovat.

Schallerův nástupce Johann Gottfried Sommer v roce 1834 popis znaku města Turnova vůbec neuvádí.[79] Je otázkou, zda Sommer tuto informaci opomenul nebo

naopak neměl možnost existenci znaku potvrdit. V jiných případech zmínku o městských znacích běžně uváděl a jeho základním zdrojem mnohdy byl především Schaller.

Vůbec první zprávu o znaku města Turnova v odborné heraldické literatuře přináší kompendium znaků měst a městeček v Českém království, napsané Vincenzem Robertem Widimskym, lékárníkem z Města Albrechtic u Krnova, vydané c. k. dvorní a státní tiskárnou ve Vídni v roce 1864.

Když byla v roce 1850 nahrazena patrimoniální správa správou státní, převzalo vídeňské ministerstvo vnitra také agendu komunální heraldiky. Pro potřeby této instituce bylo nezbytně nutné získat přehled o existujících a užívaných městských znacích v celém Rakouském císařství. Těmto potřebám podle vídeňských úředníků vyhovovala již před tím amatérsky sestavovaná sbírka zmíněného lékárníka Widimského. Z okolností vydání Widimského kompendia vyplývá, že se vídeňské ministerstvo vnitra stalo pomyslným garantem jeho obsahu. Díky omezené možnosti rychle dospět k jinému zdroji poznání byla Widimského práce pragmaticky bez výhrad akceptována, ačkoliv z dnešního pohledu šlo o ryze pozitivistickou, nekritickou a odborně nepřijatelnou „sběrku" znaků. Nedostatečnosti obsahu Widimského publikace byly rozpoznatelné i v polovině 19. století, ale nenašel se nikdo, kdo by kompendium podrobil kritickému hodnocení.

Widimsky v úvodu své publikace píše, že mnohá města navštívil osobně a jinak využil pomoci svých přátel (krom jiných asi také stavovských kolegů – lékárníků), či si o informace napsal na příslušný úřad. Odborná úroveň získaných informací byla přímo úměrná odborným znalostem informátora, kterým mohl být vedle starosty, radního, radničního úředníka, místního lékárníka například také pan školní řídící, místní farář nebo holič z oficíny na náměstí. Sběr materiálů k městským znakům v Čechách, na Moravě a ve Slezsku ukončil Widimsky v roce 1860. Jak to bylo v Turnově, není zřejmé, ale zdá se, že s představiteli města korespondoval. Zřejmě byl Widimskému poslán otisk městské pečeti a doprovodný text s výkladem jeho barevnosti, včetně sdělení, že město nemá k dispozici žádný originál znakového privilegia, z kterého by mohl být odečten přesný popis znaku. Vyplývá to z textu, napsaném Widimským v kapitole o Turnovu. O způsobu konání Widimského ve vztahu k vytváření jeho kompendia bychom mohli očekávat více informací v jeho pozůstalosti, která je uložena v Státním okresním archivu v Bruntále, ale tento fond korespondenci s městskými úřady v Čechách a na Moravě neobsahuje.[80]

Widimsky uvádí ke znaku v městě Turnově následující sdělení: „*Wann und von wem Turnau sein Stadtwappen – den gekrönten böhmischen silbernen Löwen in rothem Schilde – erhielt, gibt keine urkundliche Nachricht an.*"[81] Jestliže Widimsky sděluje, že město nemá žádnou povědomost o tom, kdo a kdy udělil městu znak, a zároveň není vědomost o žádné listině znak udělující, pak je s podivem, jak Turnovští věděli, že jejich znak vypadá právě tak, jak jej prezentuje Widimsky. Není bez zajímavosti, že Widimsky ani náznakem nehodnotil nebo nekomentoval turnovský městský znak ve vztahu ke znaku zemskému. Spekulativní otázkou pak je, zda názor

Turnovských na jejich městský znak nebyl odvozován od pouhé vizuální shody nebarevného pečetního obrazu se znakem Českého království, jehož barevnost byla všeobecně známa. V tomto případě nepochybně sehrála svou roli skutečnost, že deset let před ukončením sběru materiálu k uvedené publikaci byla zrušena patrimoniální správa a nahrazena správou státní. Již chyběla dřívější „supervize" vrchnosti a nové volené samosprávy, zcela suverénní ve svých rozhodnutích, si ve vztahu k městským symbolům počínaly nekriticky a bez jakékoliv potřeby problematice porozumět alespoň v základních kritériích. V případě Widimského nedokážeme rozlišit míru jeho podílu na mnoha a mnoha mystifikacích prezentovaných v jeho publikaci. Že mystifikoval a fabuloval, nelze jistě popřít. Přesto v případě Turnova není zcela možné právě jeho označit za původce barevnosti městského znaku. Je však jisté, že jeho publikace, vnímaná ve své době jako závazné kompendium městských znaků v Českém království a zároveň podpořená garancí vídeňského ministerstva vnitra, jako jejího základního uživatele, ovlivnila pohled na českou komunální heraldiku na velice dlouhou dobu a její neblahý vliv je patrný dodnes. Takové ovlivnění platí i pro znak města Turnova. K podobě znaku města Turnova, prezentované v barevné litografické příloze Widimského kompendia, lze dodat, že on sám nebyl autorem kreseb znaků v jeho publikaci. Jméno autora není nikde uvedeno.

J. V. Šimák v roce 1897 napsal k problematice turnovského městského znaku zásadní sdělení ve svém pojednání *Staré pečeti turnovské*: „*Stůj při stati této poznámka heraldická. Na čtyřech pečetech popsaných vidíme zároveň nejstarší vyobrazení znaku městského, bohužel bez náležité tinktury čili barvy. S nejstarší pečetí je asi současný kamenný znak z roku 1526, zazděný na věži radniční. V Práškových Dějinách města Turnova, str. 31, čteme, že roku 1497 privilegiem Vladislava II. Turnovu dostalo se práva pečetiti voskem červeným a užívati v erbu lva stříbrného v poli červeném, tedy znaku zemského. Obojí ta zpráva je mylná: není vůbec listiny, aby bylo v ní zmínky o udělení znaku a Turnovští pečetili vždy voskem zeleným. Sice město vede dnes ve znaku svém lva, jakož klade se v erbu zemském, je však otázka, zdali z pravdy a podstaty a ne z omylu. Znak zemský propůjčoval jedině král; jest na podiv, byli-li Turnovští, poddané město panské, účastni milosti tak vzácné a znamenité, že v řadě privilegií nikde o tom není stvrzeno neb aspoň pověděno a dotčeno, i kdyby listina darovací vzala za své. Také okolnost, že nebývalo zvykem, aby města poddaná užívala znaku zemského, vede k pochybnosti. Vůbec není dokladu z doby před r. 1800, že by znak turnovský identickým byl s erbem českého království. Ještě více však ke skepsi přiklánějí dvě vyobrazení erbovní, sice pozdní, ale přece zajímavá pro naši otázku. Na výkresu města Turnova z roku 1800 a na starém praporu střeleckém z doby nedlouho dřívější malován je znak městský, avšak nikoli v barvách bílé a červené, nýbrž modré a žluté. Barvy tyto ukazují cestou určitou k domněnce, že Turnov nemá užívati znaku zemského, ale modrého lva v zlatém poli, totiž původního erbu pánů z Valdštejna. Valdštejnové založili město a vládli tu alespoň nad půl městem krom několika let nepřetržitě až do roku 1530, jsou dárci většiny privilegií z těch dob. Jako Jičín přijal erb pánů z Vartmberka, kteří drželi město ve XIV. a XV. stol., Mn. Hradiště erb opatský, Sobotka*

nad zdi své položila znak lobkovický, Dobrovice valdštejnské lvy, Benátky listy vinné pánů z Dražic, tak asi Turnov přijal snad i znak pánů svých, Valdštejnů, a to jistě dávno před rokem 1500. V době úpadku heraldiky neporozuměním mohl se přizpůsobiti lev valdštejnský lvu zemskému. Zapomenutím a neznalostí snad přihodilo se, že přebarven byl kamenný znak na radnici z roku 1526 a lev modrý změnil se ve lva stříbrného. Osvědčí-li se domněnka pravdivou, bude potřebí, aby obce vrátila se ku pravému erbu dřívějšímu."[82]

Můžeme s některými Šimákovými tvrzeními a konstatováními polemizovat, dalším přikyvovat a s jinými naopak bezvýhradně souhlasit. Například lze polemizovat s jeho předpokladem, že na nejstarších pečetích je městský znak. Při použití teze, že pečeť a znak není totéž a při vědomí, co štít se lvem v pečetním poli znamená, můžeme dospět pouze k jedinému možnému hodnotícímu výroku – v prvotních pečetích je erb pánů z Valdštejna jako turnovské vrchnosti a tento erb nelze v příslušné době interpretovat jako městský znak. Nelze dát do časové souvislosti „*nejstarší pečeti*" a „*kamenný znak z roku 1526*" (správně 1527), protože prvním dokladem existence turnovské pečeti je otisk zařaditelný do druhé poloviny 15. století a o znaku se dá uvažovat v souvislosti s jeho kamennou plastikou na radnici, která, ač opatřená letopočtem 1527, je slohově zařaditelná až do poloviny 17. století. Pokud Šimák klade otázku „*zdali z pravdy a podstaty a ne z omylu*" byl valdštejnský lev zaměněn za lva zemského, pak lze učinit předběžné konstatování, že „z omylu", a to velice pravděpodobně až v období mezi lety 1850–1860. Můžeme souhlasit s jeho konstatováním o neznalosti červeno-stříbrné kombinace uplatněné k obarvení turnovského městského znaku před rokem 1800. Stejně tak s jeho poukázáním na právní okolnosti nemožnosti užívání zemského znaku poddanským městem. Ostatně ona nemožnost používání nediferencovaného a nemodifikovaného erbu českého krále platí i pro královská města, jak vyplyne z výkladu uvedeného níže. Je lichá domněnka, že města před rokem 1850 mohla sama o sobě rozhodovat o tom, co bude obsahovat jejich znak. Takže Šimákem vyjmenovaná města své znaky aktivně „nepřijala", ale byla v pozici pasivních příjemců vůle svých vrchností. To platilo i v případech znaků poddanských měst udělených panovníkem, kdy vrchnost sehrávala podstatnou roli zprostředkovatelů a přímluvců, jak je známo z naracích celé řady znakových listin. Podstatný je Šimákův závěr o potřebnosti návratu turnovské městské obce k „*pravému erbu dřívějšímu*", bude-li prokázáno, že znak vznikl „*z neporozumění a z omylu*". Mohu předeslat, že „*neporozumění a omyl*" prokázat lze a dokonce za použití příkřeji formulovaného odsudku.

Šimák v roce 1903 znovu vyjádřil kritické hodnocení podoby a významu turnovského městského znaku.[83] Byla to však velice krátká noticka v poznámce ke straně 36 jeho *Příběhů*, kde píše o pečeti. Šimák v poznámce napsal: „*V pečeti jeví se znak městský, jejž obec obdržela nejspíš od počátku po svých pánech z Lemberka a z Valdštejna (kdy a jak, neznámo), totiž lvice modrá v poli zlatém. Neporozuměním snad znak tento později proměnil se ve znak českého království.*" Šimákův názor na podobu turnovského městského znaku je pregnantně vyjádřen kresbou Karla Zapa

na titulní straně *Příběhů města Turnova nad Jizerou* – zde je ve zlatém štítě modrý jednoocasý nekorunovaný lev.

Na tomto místě lze vyjádřit skepsi k Šimákově domněnce, že by snad od počátků města Turnova, které lze klást do závěru 13. století, byl používán městský znak. Doklady o tom neexistují, stejně jako neexistují doklady o používání městských pečetí v uvedeném období. V tomto případě můžeme použít srovnání se skutečnostmi, které z pochopitelných důvodů nemohl Šimák znát, protože vědomost o nich je až ze 40. let 20. století. Tím zdrojem možného srovnání je heraldická výzdoba hradu Wenzelsburgu v Laufu a. d. Pegnitz nedaleko Norimberka, která vznikla v roce 1361.[84] Zde jsou zobrazeny znaky pouhých tří měst – Prahy, Kutné Hory a slezské Vratislavi.[85] Ty jsou nejstaršími a zároveň výjimečnými doklady české komunální heraldiky, i když můžeme uvažovat o výběrovém souboru. Vedle toho nelze popřít existenci pečetí českých královských měst, které se staly zdroji budoucích městských znaků.[86] Představa o možnosti existence znaku města Turnova ve stejné době nebo dokonce o století dříve je zcela nereálná. Šimákovo sdělení, že *„v pečeti jeví se znak městský"*, je nutné relativizovat tak, že v pečeti se nejeví městský znak, ale zcela určitě se v pečeti jeví erb pánů z Valdštejna. Šimákovo pojmenování lva zobrazeného v turnovské pečeti, zejména lva s jedním ocasem (viz výše pečeť č. 2), lvicí je mimořádně nepřesné. Lev je vždy lev, ať má jakýkoliv počet ocasů a zaujímá jakýkoliv postoj nebo polohu. Postoje i polohy lvů jsou specifikovány jedinečnými tzv. aktivními termíny v rámci heraldické terminologické konvence. Navíc lev ve skoku, nekorunovaný a o jednom ocasu je standardizovanou základní podobou heraldického lva. Lvice se od lva v přírodě i v heraldice liší zásadním způsobem tím, že nemá hřívu a penis.

Ještě v roce 1938 se Šimák vyjádřil k turnovskému městskému znaku takto: „[Turnov] *Znak, lev, jest bezpochyby erbovní znamení valdštejnské.* "[87] Šimákovo dvojí poukázání, v roce 1897 a také v roce 1903, na „neporozumění" a „proměnu" valdštejnského erbu ve znak českého království, stejně jako sdělení jeho názoru na význam lva v turnovském městském znaku v roce 1938 má zásadní důležitost. Přesto, možná díky malé publicitě muzejního časopisu a „marginálnosti" poznámky učiněné v závěru publikace o turnovské historii a krátkému sdělení v pojednání o středověké kolonizaci, nebyla těmto podstatným konstatováním věnována žádná pozornost a v následujících letech bylo opět akceptováno „oficiální" zdání Widimského. Nedostatečností představitelů města bylo, že nebyli ochotni vnímat Šimákovy námitky a zároveň si nedokázali pokládat racionální otázky, na které by musely být hledány a nalézány odpovědi, které by nutně vedly k revidujícímu konání.

V roce 1904 vydal své kompendium městských znaků v Rakousku-Uhersku významný německý heraldik a vynikající heraldický kreslíř Hugo Gerard Ströhl. Do své práce, která byla s ohledem na počet zařazených městských znaků, reprezentujících České království, nutně výběrová, zahrnul i zmínku o znaku města Turnova. Ta zmínka byla velice lapidární: „*Turnau (Turnov) führt das Landeswappen.* "[88] Ströhlova práce nebyla výsledkem jenom jeho vlastního badatelského úsilí, absolvovaném

ve vídeňském „Adelsarchivu" a v archivu ministerstva vnitra, ale zdrojem jeho poznání byla také publikace vydaná v roce 1885 v řadě tzv. „Nových Siebmacherů" pod stručným názvem *Städtewappen*.[89] Zdrojem pro znaky měst v Českém království v naposledy jmenované publikaci bylo krom jiného i kompendium Widimského (příklad pomyslné heraldické tautologie).

Redakce Ottova slovníku naučného převzala Widimského kompendium městských znaků v Českém království bez jakékoliv snahy o kritickou revizi. Pouze německé texty popisů znaků byly přeloženy do češtiny a znaky překresleny do černobílých pérovek. V encyklopedickém hesle *Turnov* je následující popis znaku města: *„český lev v poli červeném"*, doplněný vyobrazením.[90]

V roce 1908 napsal úvod ke své knize o historickém místopisu Českého království August Sedláček, autor monumentálního díla o českých hradech, zámcích a tvrzích. I když Sedláček patří ke koryfejům českých heraldických studií, je z jeho práce zřejmé, že komunální heraldika nebyla jeho hlavním oborem. V případě znaku města Turnova učinil pouze jednoduché opakování již jednou sdělené informace (např. Ströhl, 1904): *„Erb Turnova pečetí štítem království českého."*[91] Formulováním popisu turnovského městského znaku, směšujícího užitými termíny znak a pečeť, potvrzuje Sedláček dobový náhled na komunální heraldiku, mající znak a pečeť za totéž. Kdybychom vzali Sedláčkovo sdělení doslova, pak bychom museli konstatovat, že v Turnově je používána pouze pečeť a v ní je pomyslný „erb Turnova". To by pak teoreticky umožňovalo zcela mimořádnou interpretaci – Turnov měl na začátku 20. století pouze pečeť, ale nikoliv znak ve smyslu heraldickém.

V roce 1985 vyšla publikace o městských znacích v Čechách a na Moravě, která byla dlouho před tím avizovaná, a proto odbornou i laickou heraldickou veřejností netrpělivě očekávaná. Autor, resp. koordinátor a redaktor Jiří Čarek, ředitel Archivu hlavního města Prahy a zároveň předseda Komise pro znaky měst při Archivní správě ministerstva vnitra , shromažďoval referáty o městských znacích, zpracované pracovníky příslušných okresních archivů. Ty pak byly redakčně upravovány a připraveny k tisku. Kapitola věnovaná znaku města Turnova není nijak rozsáhlá a lze ji na tomto místě citovat v úplnosti: *„Město bylo založeno asi kolem r. 1250. Na své pečeti užívalo prvotně asi lvice Markvarticů, kterou však nejpozději kolem r. 1500 nahradil český královský lev. V materiálu Eichlerovy sbírky je zajímavá poznámka, že lev býval původně na zeleném poli (snad vybledlá modrá barva). Popis znaku: Na červeném štítě je stříbrný dvouocasý lev ve skoku se zlatou zbrojí, jazykem a se zlatou korunou na hlavě."* Text doprovází fotografie pečeti (výše č. 2) s popiskou: *„Turnov, pečeť z r. 1622 se znamením markvartické lvice, OA Semily*.[92] Sdělení o „markvartické lvici" je komentováno níže. Za zvláštní lze mít informaci, sdělenou zřejmě ad hoc, o zavedení „českého královského lva" kolem roku 1500. Pro takové, i když relativizující, tvrzení není žádné opodstatnění. Dokonce ani chronologická posloupnost turnovských městských pečetí neumožňuje vypozorovat naznačený přechod od „markvartické lvice" k „českému královskému lvu" – nejstarší pečeť zobrazuje korunovaného dvouocasého lva, druhá pak korunovaného jednoocasého lva a pak je

již lev vždy korunovaný a dvouocasý. Chtěné *„nahrazení markvartické lvice českým královským lvem okolo roku 1500"* není tedy bez rozporu. Je zřejmé, že pravděpodobná ambice Čarkovy publikace být kritickým a revidujícím kompendiem české komunální heraldiky nebyla naplněna.[93] Navíc takový druh nepřesných sdělení nachází své epigony a ti pak kontaminují další publikace – Karel Kuča v roce 2008 v kapitole o Turnovu píše: *„Kolem 1500 markvartická lvice v městské pečeti byla nahrazena českým královským lvem."*[94]

Informace o *„zeleném poli (snad vybledlé modré barvě)"*, ve kterém byl lev, jak je údajně uvedeno v Eichlerově sbírce, může mít zdroj v barevnosti znakové plastiky na věži turnovské radnice. Existuje publikované autentické svědectví o podobě městského znaku v polovině 19. století: *„V jedné ze vzpomínek pamětníků je k roku 1860 radnice popsána jako žlutě natřená budova, která měla opěrné pilíře černé a porostlé mechem. Věž byla pobita břidlicí, pod ní hodiny (pouze z jedné strany) a pod nimi lev v zeleném poli."*[95]

Podstatné také je, že v Čarkově publikaci byl v kapitole o znaku města Turnova ignorován názor J. V. Šimáka na význam figury lva v městském znaku a na jeho barevnost, sdělovaný poprvé v roce 1897, znovu v roce 1903 a naposledy v roce 1938. Šimákův kritický názor měl být vnímán jako zásadní a zároveň jako hodný náležité odborné pozornosti. Už při pokusu odborně a zároveň korektně polemizovat se Šimákovými opakovanými a zároveň obsahem neměnnými sděleními, by muselo nakonec vést k souhlasu s jeho názorem. Je však také zřejmé, že úroveň odborného poznání české komunální heraldiky v roce 1985 byla zcela jiná, než jaká je za určitých okolností pozorovatelná v roce 2015. Z tohoto pohledu nebylo téměř možné očekávat jiné rezultáty, než takové, které byly do té doby považovány za správné (viz Widimsky, Ottův slovník naučný, August Sedláček atd.).

Erb pánů z Valdštejna versus erb českého krále

Nejstarší podoby erbů potomků komorníka Markvarta se zachovaly na pečetích. Byl to kráčející (vykračující) lev, stojící na všech čtyřech nohách a s jednou přední zdviženou, mnohdy a mnohými nepřesně pojmenovaný jako „lvice". Nejstarší známé pečeti se lvem patřily synům Markvarta (II.) z Března, Havlovi z Lemberka a Jaroslavovi z Hruštice. Zároveň všichni Markvartovi potomci v dalších generacích (z Valdštejna, z Lemberka, z Vartenberka) a potomci jeho bratra Beneše (páni z Michalovic, z Veleše) používali v následujících generacích ve svých pečetích kráčející (vykračující) lvy. Pečeti bratrů Havla (z Jablonného, pak z Lemberka) a Jaroslava (z Hruštice, pak také z Kamene) jsou přivěšeny k listinám z roku 1237.[96] Až do konce 13. století se setkáváme se lvem na pečetích Beneše purkrabího na Budyšíně (1245), Jaroslava z Lemberka (1281–1283), Zdislava z Lemberka (1283–1284), Jana z Michalovic (1281–1284), Beneše z Vartenberka (1283), stejně jako jeho otce Markvarta (III.) z Vartenberka (také ze Scharfensteina).

V erbech pánů z Vartenberka, z Lemberka a z Michalovic lze zaznamenat na přelomu 13. a 14. století a v průběhu první poloviny 14. století zásadní změnu jejich podoby. Příslušníci těchto rodů opustili znamení lva a přijali štíty polcené. Páni z Vartenberka a z Lemberka zlato-černě polcený štít a páni z Michalovic stříbrno-černě polcený štít. Jediní páni z Valdštejna setrvali u původního lva a snad jen změnili jeho tinkturu – modrý lev ve zlatém štítě. Lva, ale stříbrného v červeném štítě, si až do vymření ponechala i vedlejší větev pánů z Michalovic – páni z Velešína.[97]

Obecně používaný termín „lvice", aplikovaný zejména v popisech erbů předků pánů z Valdštejna (také z Vartenberka, z Lemberka a z Michalovic se stejnými předky), je nepřesný. V uvedených souvislostech jde o termín hodný odmítnutí, s doporučením nepoužívat ho. Ten byl do české odborné heraldické literatury zařazen na přelomu 19. a 20. století, kdy takto pojmenoval figuru z erbu pánů z Michalovic Vojtěch Král z Dobré Vody ve své *Heraldice*.[98] Možná tak učinil na základě znalosti popisů rodových erbů např. z 16. století, ale přesto bez potřebného rozmyslu. Jeho kategorické sdělení, že *„lev ... na třech nohách stojící jmenován bude lvicí"* s odvolávkou na vyobrazení pečeti Beneše z Michalovic z roku 1306 (tamtéž s. 194), zní do značné míry autoritativně, ale nemá žádné opodstatnění. To, že lev stojí na třech nohách a má jednu zdviženou, neznamená, že nejde o lva. Je to vždy lev a v heraldice se mu pouze přidá heraldický aktivní termín – vykračující nebo kráčející, aby se odlišil od běžné základní figury lva, který je ve skoku (resp. od dalších možných postojů nebo pozic – sedící, ležící, spící, ohlížející se atd.). Má-li všechny nohy na „zemi", pak je to lev stojící (tedy nikoliv levhart, či leopard, nebo dokonce „leopardovaný lev", a to ani tehdy, hledí-li čelně (i anglická heraldická terminologie rozlišuje mezi lvem stojícím, vykračujícím a čelně hledícím a levhartem ve stejné pozici). Další nesmyslností je mít za „lvici" lva o jednom ocasu. Takové zcela nepřijatelné pojmenování se objevuje i v tzv. seriózních odborných historických pojednáních – například u zpracovatelů pečetí, pečetidel a sbírkových odlitků v nedávné akci archivní správy ministerstva vnitra.[99] K tomu lze poznamenat, že z terminologického hlediska je nemožné mít lva s jedním ocasem za „lvici" a dokonce za „lvici kráčející", je-li to terminologicky přesně lev ve skoku. Tak vulgární hodnocení této figury je v rozporu se všeobecně známou základní definicí heraldického lva, kterým je jednoocasý nekorunovaný lev ve skoku.

Lvice je v heraldice zcela legitimní obecnou figurou. Její podoba je definována odlišně od definice heraldické obecné figury lev. Jako lví samice nemůže mít zoologicky a shodně i v heraldice hřívu a penis – obojí zoologický i heraldický lev má a navíc je to integrální součást plnohodnotné, neumenšené a nezmrzačené heraldické figury. Terminologické doporučení Vojtěcha Krále bylo akceptováno Martinem Kolářem a Augustem Sedláčkem.[100] Díky tomu je tato teze doposud všeobecně a trvale opakována jako domněle korektní, aniž by byla dostatečně vnímána zřetelná konfúznost terminologického ztotožnění heraldického lva a lvice.[101]

Setrvání Valdštejnů u lva lze v ryze teoretické rovině vysvětlit tak, že u nich, na rozdíl od Vartenberků, Lemberků a Michaloviců, nebyl důvod ke změně erbu, pro-

tože valdštejnský erb barevností a podobou nekolidoval s erbem českých králů. Existuje jediný doklad o barevnosti erbů potomků jejich prvního známého předka komorníka Markvarta (1159) před uvedenou změnou erbů, která je bezpečně doložena pečetěmi v první polovině 14. století. Tím dokladem je zpráva v epické básni Heinricha z Freibergu o cestě Jana z Michalovic do Francie v roce 1281. *„Pole štítu bylo potaženo novou červenou kuninou,… tam z bílého hermelínu byl vykrojen kráčející lev...* "[102] Tato zpráva je potvrzena jindřichohradeckou znakovou galerií z roku 1338. Zde je stříbrný vykračující a čelně hledící lev v červeném štítě.[103] Na okraj lze poznamenat, že v této galerii není valdštejnský erb vůbec zobrazen. Podobnost erbu Jana z Michalovic s erbem českých králů byla i v případě klenotu.[104] Ona podobnost erbu panovníka a příslušníka šlechty mohla být vnímána jako nežádoucí zejména po té, co se znak českého krále a Českého království za Přemysla Otakara II. zcela konstituoval v podobě stříbrného korunovaného dvouocasého lva se zlatou zbrojí v červeném štítě.[105]

Barevnost valdštejnského erbu je dána tradicí, kterou potvrzovala dobová vyobrazení a nakonec i privilegia ze 17. a 18. století. Dosud nejstarší barevné vyobrazení valdštejnského erbu je z roku 1361. Zachovalo se ve zmíněné znakové galerii na hradě Wenzelsburgu, postaveném císařem a českým králem Karlem IV. ve městě Laufu u Norimberka. Tato galerie nebyla českým heraldickým badatelům z přelomu 19. a 20. století známa, protože soubor více jak jedné stovky erbů české šlechty, vytesaný do vnitřních stěn velkého hradního sálu, byl náhodně objeven v roce 1934 a veřejnosti byl sál zpřístupněn až v roce 1940. První přehledná práce popisující heraldickou výzdobu sálu s pokusy o určení jednotlivých erbů byla vydána v berlínském časopise *Der Herold* v roce 1941 (autor Wilhelm Kraft). O heraldické výzdobě hradu v Laufu psal u nás poprvé v roce 1949 Josef Pilnáček.[106] Při odkrývání erbů bylo zjištěno jejich polychromování. Ze srovnání našich současných znalostí o tinkturách znaků české rodové šlechty a barevnosti erbů na hradě v Laufu po jejich restaurování jsou zřejmé zřetelné rozpory. Zejména je patrné, že tam, kde mělo být zlato, je obvykle bílá barva. Při restaurování byl zjevně zachován status quo a záměrem nebyla barevná rekonstrukce. Tím se otevírá možnost hodnocení barevnosti erbů i z pohledu možných použitých technologií a jejich vlivu na dnes patrnou polychromii. Mám tím na mysli například použití podkladových barev, černání stříbra jeho oxidací, olupování plátkového zlata (i když kovy pro polychromii erbů na hradě v Laufu pravděpodobně vůbec nebyly použity), nestálost použitých pigmentů a jejich ovlivnění prostředím, probíhajícími chemickými procesy v jednotlivých vrstvách, jejich vzájemné ovlivňování, možnost nedokončení polychromování atd.

Na hradě v Laufu a. d. P. je i erb pánů z Valdštejna – ve stříbrném štítě černý lev. Určení erbu Valdštejnům je jednoznačně dáno nápisem *walstayan*, vytesaným nad štítem.[107] Zde vyobrazený štít je bílý a shoduje se dalšími případy, kdy místo bílého štítu měl být štít zlatý. Černý lev je velice pravděpodobně výsledkem změny původně modrého pigmentu. Vladimír Růžek uvádí popisy tohoto erbu v dříve vydaných publikacích o heraldické výzdobě sálu na hradě v Laufu od německých autorů z roku

1941 (Wilhelm Kraft) a pak z roku 1960 (Wilhelm Kraft, Wilhelm Schwemmer), kde je valdštejnský erb popisován nejprve ve správných tinkturách – zlatý štít a modrý lev – a pak je revidována tinktura štítu na bílou (stříbrnou). Zdá se, že v prvním případě bylo „podlehnuto" znalosti skutečné a odborníkům všeobecně známé barevnosti valdštejnského rodového erbu.

O barevnosti valdštejnského erbu přináší zprávu Bohuslav Balbín, který ve svých *Miscellaneích k historii Království českého* z roku 1687 uvádí opis v originále neznámého heraldického kompendia českých rodových erbů, jím samotným nazvaným *Aula Caroli IV.* Zde je popsán erb pánů z Valdštejna – *„Domini de Waldstein: in flavo campo Leo coronatus caeruleus unicaudis"* (tj. ve zlatém poli korunovaný modrý jednoocasý lev).[108] Zpráva o korunovaném jednoocasém lvu v uvedené barevnosti a přisuzovaném pánům z Valdštejna je potvrzena dokladem z roku 1479. Tím je heraldická výzdoba paláce hradu v Písku, kde byl ve zlatém štítě modrý kráčející korunovaný lev – tedy kráčející a nikoliv ve skoku (!).[109]

Valdštejnové zaměnili kráčejícího lva za vzpřímeného – ve skoku (shodně i páni z Michalovic, resp. z Velešína). Svým způsobem to dokazuje, že ve 14. století nebyl lev tak přísně rozlišován podle postoje – byl to vždy jen lev. Tato skutečnost zároveň popírá možnost mít lva stojícího či vykračujícího za lvici. Hynek z Valdštejna měl na své pečeti v roce 1337 ještě lva stojícího a vykračujícího, ale příslušníci další generace, Albrecht z Valdštejna, Zdeněk ze Štěpanic a Jindřich z Nístějky pečetili v roce 1375 již lvy ve skoku a pak shodně všichni příslušníci rodu.[110] Někdy na přelomu 15. a 16. století došlo v podobě valdštejnského rodového erbu k podstatné změně. Začal být používán čtvrcený štít se lvem v každém z polí. Původní erb jediného modrého lva ve zlatém štítě byl nahrazen zlato-modře čtvrceným štítem se lvem opačných tinktur v každém z polí. Nový erb byl postupně akceptován všemi příslušníky valdštejnského rozrodu ve všech tehdy žijících liniích. Důvody a příčinami této změny se česká heraldika dosud nezabývala dostatečným způsobem. Tato „kauza" stále čeká na svého badatele a interpreta. „Kvadratura valdštejnského erbu" je stále nevyjasněnou záhadou. Proto i následující úvahy jsou nikoliv vždy dostatečně podloženými konstatováními.

Za první dosud známý doklad takto upraveného erbu je pečeť Žofie z Valdštejna (+ 1507), která pečetila listinu datovanou ve Slavkově dne 28. 9. 1502.[111] Žofie, dcera Jana z Valdštejna na Sádku a Kateřiny z Konice, dědičky Slavkova, se 7. 8. 1502, jako vdova po Janovi Zeleném ze Šanova, vdala za Petra hraběte ze Svatého Jiří a z Pezinku (+ 1517).[112] Na pečeti Žofie z Valdštejna je čtvrcený štít. V jeho 1. a 4. poli je hvězda a ve 2. a 3. lev. Hvězda je figura z manželova rodového erbu hrabat ze Svatého Jiří a z Pezinku, která byla zlato-červeně kosmo dělená v modrém štítě.[113] Lev je valdštejnský. Je jistě pozoruhodné, že figury z erbů obou rodů byly vloženy do čtvrceného štítu. Zejména při vědomí, že spojení obou erbovních figur by bylo dostatečné i v polceném štítu – viz spojení rožmberské růže a švamberské labutě v polceném štítě z roku 1614 za Jana Jiřího ze Švamberka, dědice Rožmberků.[114] Ale je možné připustit i takovou konstrukci, která využije střídání rodových znamení manželů

ve čtvrceném štítu. Můžeme ale pracovat i s tezí, že základem pro vytvoření takto konstruovaného erbu vdané šlechtičny byl otcovský erb, který již byl čtvrcený a v prvním a čtvrtém poli byl lev nahrazen hvězdou. Pokud by tomu tak bylo, pak bychom mohli spekulativně považovat za nejstaršího nositele čtvrceného štítu v rodě Jana z Valdštejna na Sádku (+ 1482).

Prvním z Valdštejnů, který použil na pečeti čtvrceného štítu se lvem v každém z polí bez možnosti jakýchkoliv spekulací a dohadů, byl Jan starší z Valdštejna na Mnichově Hradišti, Lovosicích, Krupce, Teplicích, Libštejně atd. (+ cca 1530), zakladatel rodové větve zvané libštejnská. Jan z Valdštejna pečetil listinu vydanou v Krupce dne 9. 4. 1511. Jan byl synem Hynka z Valdštejna na Hradištku a Potštejně, od roku 1479 nejvyššího hofmistra Království českého (+ př. r. 1482) a Anny z Kováně (+ po r. 1513). Ovdovělá Anna se vdala podruhé za Albrechta Libštejnského z Kolovrat, na Teplicích, Krupce, Ostrém, Bělé, Bílině, Lovosicích, Mělníku a Libštejně (+ 1510). Po jeho smrti získaly značnou část kolovratského dědictví valdštejnské děti z prvního manželství Anny z Kováně.

Dalším dokladem čtvrceného erbu pánů z Valdštejna je, resp. byl, náhrobek Zdeňka z Valdštejna (+ 4. 12. 1525), zakladatele hostinské linie rodu, v kostele Nejsvětější Trojice v Hostinném. Náhrobek se do dnešních časů nedochoval, ale jeho podobu známe díky zápisu z roku 1572 o ohledání náhrobníku komorníkem Baltazarem Balinou z Příběnic, který zaznamenal, že na náhrobníku je erb a v něm „*čtyry lvice*". Ten také uvedl, že nad náhrobníkem byl umístěn černý praporec se zlatým pamětním nápisem a erbem shodným s náhrobníkem.[115] Jiný doklad o čtyřech lvech ve valdštejnském erbu je na hradě Rychmburku, kde jsou takovými erby zdobena nadpraží. Ty pocházejí z přestavby hradu v duchu vrcholné gotiky, kterou provedl Jindřich Šťastný z Valdštejna na Skále (+ 2. 7. 1537; vlastník skalské poloviny města Turnova). V obou případech jsou lvi otočeni jedním směrem – heraldicky doprava. Tato podoba byla nakonec užívána pouze a jedině moravskými Brtnickými z Valdštejna. Dokladem je například vymalovaný znak Hynka Brtnického z Valdštejna, hejtmana a nejvyššího komorníka markrabství moravského na olomouckých zemských deskách.[116] Valdštejnové v Čechách měli erb se lvy k sobě přivrácenými.

Vladimírem J. Sedlákem bylo dovozováno, že společně s brtnickými Valdštejny užívali shodného erbu se lvy k jedné straně i příslušníci linie skalské a libštejnské a naopak v linii hostinské se začal používat erb se lvy přivrácenými. Protože první tři jmenované linie vymřely do třicetileté války, zaniklo i užívání jimi používaného erbu lvů otočených doprava a v užívání zůstal pouze erb se lvy přivráceným, který nakonec byl používán všemi Valdštejny bez rozdílu.[117]

Podoba valdštejnského hraběcího znaku je dána privilegiem císaře Ferdinanda II. z 20. září 1621, kterým rozmnožuje a polepšuje Adamovi z Valdštejna dosavadní rodový erb o střední stříbrný oválný štítek ohraničený zelenou rozvinutou a do kruhu stočenou routovou korunou, ve kterém je černý dvouhlavý orel se zlatou císařovou iniciálou F II na hrudi a kotvou a palmovou ratolestí v pařátech.[118]

Císařovna Marie Terezie privilegiem z 16. srpna 1758 povolila Františku Josefu Jiřímu hraběti z Valdštejna na Duchcově a Vincenci hraběti z Valdštejna na Mnichově Hradišti užívat titulu pán z Vartenberka (Waldstein-Wartenberg) a polepšila jim erb přidáním do štítu dvou vartenberských zlato-černě polcených oválných štítků, obtočených zeleným drakem, dvou lvů modrého a zlatého jako štítonošů, modrého hraběcího pláště, splývajícího z hraběcí koruny, nad kterou jsou tři přilby s klenoty.[119] Přihlášení se Valdštejnů k rodu pánů z Vartenberka, kteří v mužské posloupnosti vymřeli Janem Jiřím (svého času majiteli Hrubého Rohozce a čtvrtiny města Turnova), někdy okolo roku 1635 (uvádí se i r. 1649), jistě bylo motivováno vědomím společných předků a snahou o zachování kdysi slavného jména. S tím bylo spojeno i rozšíření valdštejnského znaku.

Jestliže víme, že rodovým erbem Valdštejnů byl modrý lev ve zlatém štítě, pak ale vůbec není zřejmé, čí byl zlatý lev v modrém štítě, který se společně s prvním začal uplatňovat ve čtvrceném štítě rodového erbu. Základní otázkou je, zda přidání dalšího lva opačných tinktur do erbu a „zečtveronásobení" figury ve čtvrcených štítech Valdštejnů má původ genealogický, či nikoliv. To znamená, zda zlatého lva v modrém štítě přinesla nějaká za Valdštejna provdaná žena, pocházející z rodu s tímto lvem. Museli bychom ale předpokládat, že rod v následné době vymřel a Valdštejnové dědili jeho statky. Tento předpoklad dědění erbu a statků má oporu v soudobé obvyklosti. V poznatelné valdštejnské genealogii však nelze nalézt žádný náznak takové možnosti, jakou by bylo jednoduché spojení rodových erbů za uvedených přepokládaných okolností.

Mezi nositeli uvedeného erbu mohli být například páni z Rotštejna. Zde je však zvláštní rozpor v tom, že by Valdštejnové k onomu „dědění" přistoupili až zhruba po sto letech po vymření Rotštejnů – to se zdá být téměř nepravděpodobné. Podobnou kvalitu má i úvaha, že možným genealogickým spojením by mohlo být přivdání se příslušnice pánů z Veselice, kteří užívali stříbrného lva v modrém poli, a ten mohl být v nových vztazích ve valdštejnském erbu barevně upraven. Zde je shodný časový rozpor jako v případě prvním – příslušníci rodu z Veselice žili ještě v závěru 16. století, tedy necelých sto let po změně valdštejnského erbu. Musíme přiznat, že v obou případech jde o ryzí spekulaci.

První a zároveň poslední doklad o používání erbu v linii psané z Rotštejna je poměrně pozdní – až z roku 1407 u Jana z Rotštejna,[120] který byl zároveň posledním z této valdštejnské rodové linie. Její genealogická rekonstrukce počítá pouze s třemi generacemi. Prameny znají Voka z Rotštejna, jako syna Jaroslava z Hruštice a z Turnova, a jeho tři syny Jaroslava, Voka a Zdeňka. Od některého z nich pochází výše uvedený Jan, který se s přídomkem z Rotštejna připomíná od roku 1360. Byl místopurkrabím Pražského hradu a v roce 1415 se již připomíná jako zemřelý.[121]

Vyslovit rozhodný rezultát, zda páni z Rotštejna, na rozdíl od všech ostatních Valdštejnů, používali zlatého lva v modrém štítě, je za úrovně našeho poznání nemožné. August Sedláček píše o pečeti Jana z Rotštejna z roku 1407 jako o jediné, kterou u uživatelů přídomku z Rotštejna zaznamenal. Doplňuji, že lev na Janově

pečeti již nekráčí (resp. dle Sedláčka není „lvicí"), ale je ve skoku (Sedláček píše doslova „vyskakující lev", což je z pohledu současného terminologického úzu velice nepřesné – kdyby lev byl vyskakující, pak by musel odněkud „vyskakovat" a byl by vidět zhruba jen ze dvou třetin). Sedláček také sdělil, že nezná tinktury erbu pánů z Rotštejna. Zdá se, že právě taková informace otevřela cestu k možným subjektivním určením tinktur rotštejnského znaku. Můžeme zaznamenat existenci zdání, že to byli právě páni z Rotštejna, kteří užívali, na rozdíl od všech Valdštejnů, zlatého lva v modrém štítě a ten se nakonec objevil v pozdějším rodovém čtvrceném erbu. Pro takovou představu nelze nalézt dostatečné opodstatnění. Naopak lze mít za pravděpodobnější, že páni z Rotštejna používali úplně stejného lva jako všichni Valdštejnové, tedy modrého ve zlatém štítě.

Snad k uvedené představě o odlišné barevnosti valdštejnského a rotštejnského erbu přispěla již zmíněná znaková galerie na hradě v Laufu, kde je jeden z erbů se lvem bez pojmenování. K jeho anonymitě přispívá skutečnost, že tinktury znaku jsou neurčitelné.[122] Německý historik Kraft ve svých publikacích o heraldické výzdobě velkého sálu hradu v Laufu uvádí v roce 1941 a stejně tak i v roce 1960, že lev byl zlatý. Růžek ve výkladu k tomuto erbu vyjmenovává téměř všechny rodové erby české šlechty, v nichž se uplatňovala figura lva. Po vyloučení některých z nich nakonec dospěl k teoretické čtveřici rodů, kterým by mohl erb se lvem patřit – z Rotštejna, z Lemberka, z Polné a z Náchoda. Nakonec se přiklonil k posledně jmenovanému rodu a má to, v souvislosti s vyhodnocením ostatních, za určení *„stejně přijatelné, ne-li lepší"*, s konstatováním, že absence erbu pánů z Náchoda v uvedeném souboru by byla málo pochopitelná. Užívali černého lva ve zlatém štítě.

Za spekulativní může být také považována úvaha, že „zečtyřnásobení" znamení lva ve valdštejnských štítech bylo odrazem jiných skutečností. Protože nenacházíme žádný racionálně vyhlížející důvod k úpravě rodového erbu, pak lze vést polemiku, zda důvody ke změně nutně musely být genealogické. Nemáme však k dispozici žádné indicie, žádné dobové paralely, které by bylo možné v případných úvahách rozvíjet, polemizovat o nich, kriticky je hodnotit a vylučovat možné „slepé uličky" – existuje jen jediná nezvratitelná skutečnost, že ke změně došlo. Můžeme spekulovat o tom, že změna znaku u Valdštejnů je odrazem projevu jejich vlastní „pýchy urozenosti". Při hodnocení stavovských, politických a společenských pozic rodu Valdštejnů v průběhu historie vyplývá, že se svého času nemohli srovnávat s postavením svých příbuzných pánů z Michalovic, z Vartenberka a z Lemberka. Zdeněk z Valdštejna, který zemřel v roce 1304, byl na dlouhou dobu poslední příslušník rodu, který patřil ke špičce české šlechtické obce. Výše zmíněná znaková galerie na hradě v Laufu zařazuje Valdštejny mezi rytířské rody a komentátor Vladimír Růžek nad tím vyjadřuje podivení, ale zároveň vysvětluje, že toto zařazení odkazuje na skutečnou dobovou pozici rodu v rámci stavovské hierarchie. Teprve právě druhá polovina 15. století přinesla významnější povznesení rodu, a to jak hospodářské, tak nakonec i politické a stavovské. Právě na přelomu 15. a 16. století, kdy došlo ke změně rodového erbu, žil Jan z Valdštejna († 29. 7. 1506), který se pohyboval v bez-

prostředním okolí krále a patřil k jeho radě, zároveň zasedal u zemského soudu. Jeho synové Zdeněk (+1525) a Vilém (+1557) založili dvě nové rodové větve – hořickou a štěpanickou. Oni, stejně jako jejich potomci, byli mimo jakoukoliv pochybnost příslušníky panského stavu. Jak bylo výše uvedeno, Jan z Valdštejna, zakladatel větve libštejnské, se díky velkému dědictví po Albrechtovi Libštejnském z Kolovrat (+1510) zařadil mezi bohaté šlechtice a byl to on, kdo začal používat čtvrceného erbu se čtyřmi lvy. Jeho otec Hynek zastával vysoký dvorský úřad královského hofmistra.

Na závěr lze uvést poznamenání na margo neopodstatněného přiřazování valdštejnského lva včetně valdštejnské barevnosti k osobě sv. Zdislavy z Lemberka, a to dokonce se zdáním, že jde o její „rodový" erb. Její vlastní pečeť, která by to potvrzovala, neexistuje. A tak si to nekritičtí historikové vymysleli, resp. někdo to jednou napsal a pak to všichni jednoduše opisovali. Tak byl například Zdislavin hrob v dominikánském kostele sv. Vavřince v Jablonném v Podještědí doplněn zlatým štítem s modrým lvem a legendou, že to je její erb. Lev, kterého by mohla Zdislava používat, by byl lev jejího manžela Havla z Lemberka. Ale ten dle všeho užíval stříbrného lva v červeném štítě a nikoliv valdštejnského modrého ve zlatém štítě (takový asi byl jeho bratra Jaroslava). Ona nedokonalost poznání a prosté opakování mylných tvrzení se v moderní době dokonce promítly do nových obecních znaků, které navrhovali ti, kteří měli nedokonalou vědomost o prvotních erbech Markvarticů a jejich změnách v jednotlivých rodových liních.[123]

Na jiných místech je sv. Zdislavě z Lemberka přisuzován erb zkřížených ostrví pánů z Lichtenburka. A to proto, že nebyly dobře vyhodnoceny prameny a zde uvedené genealogické údaje. Zdislavina matka Sibyla (+ 1262) se jako vdova po jistém Bohušovi vdala za Přibyslava z Křižanova (+ 1251) a ten byl otcem Zdislavy. Matka Sibyla se nakonec vdala potřetí za Jindřicha ze Žitavy (+ 1254), který byl předkem pánů z Lichtenburka a z Ronova, erbu zkřížených ostrví.[124]

Jaký rodový erb mohla Zdislava z Lemberka používat, není dostatečně jasné. Zdislavin otec se sice psal po moravském Křižanově u Velkého Meziříčí, ale pravděpodobně pocházel z Čech. Jeho rodový původ není dosud vyřešen. Zdá se být zřejmé, že nepatřil k rodu erbu křídla pánů z Meziříčí a z Lomnice a ani k těm, co se psali z Obřan, erbu, který později používali páni z Kunštátu, ačkoliv příslušníci těchto rodů v minulosti Křižanov drželi. Přibyslav Křižanov založil, postavil zde kostel a menší sídlo v jeho blízkosti a začal se psát z Křižanova. Teprve později prostřednictvím dědictví se do držení Křižanova dostaly výše zmíněné rody. Přibyslav z Křižanova patřil k významným mužům své doby, přesto o jeho rodové příslušnosti panují jen dohady. Jedním z nich je, že Přibyslav z Křižanova byl v užším rodovém vztahu k Janovi z Polné (erbu lva) a snad byl jeho bratrancem.[125] To by pak znamenalo, že jejich společným předkem byl otcovský děd, pokud nešlo o „sestřence", čili syna vdané sestry Jana z Polné nebo sestry jeho otce Zbyslava z Bratřic.

Za velice sugestivní a ryze subjektivní můžeme mít následující otázku – nebyl zlatý lev v modrém poli valdštejnského erbu nakonec erbem Zdislavy z Lemberka,

ke které by se Valdštejnové s úctou hlásili i prostřednictvím svého erbu? K tomu lze poznamenat, že svého času se k možné podobě rodového erbu sv. Zdislavy vyjadřoval Karel Schwarzenberg. Jím vyjádřený názor popírá možnost přiřadit ke Zdislavě z Lemberka lva. Schwarzenberg v roce 1963 napsal článek s názvem *Znak blahoslavené Zdislavy*.[126] V něm dostatečným způsobem vyvrátil představu o původu Zdislavy z rodu erbu ostrve, která byla v laické veřejnosti silně zakořeněna a promítala se i do její ikonografie. Schwarzenberg upozorňuje na práci Josefa Berana (pozdější arcibiskup pražský a kardinál), ve které se lze dočíst zprávu o pohřbu jistého Přibyslava v klášteře minoritů v Brně, doplněnou poznamenáním z klášterních memorabilií – „*Przibislaus de signo trium luceorum, qui multa bona conventui fecit*". Uvedený Přibyslav byl ztotožněn s Přibyslavem z Křižanova a z Obřan, otcem Zdislaviným. Termín „*signum trium luceorum*" byl interpretován jako výraz pro erbovní znamení, s významem „tři svíce nebo plameny svíc".[127] Schwarzenberg však reviduje čtení latinského „popisu" erbovních figur na „*trium luciorum*" – tři štiky. K tomu doplňuje, že vnuci Přibyslava z Křižanova, páni z Lichtenburka, přijali do klenotu rybu.

Dnes, na základě zprávy kronikáře zv. Dalimil z počátku 14. století, je uvedená „ryba" vnímána nikoliv jako štítka, ale jako kapr. Dalimil totiž vypráví, že Smil z Lichtenburka získal kapra jako odměnu po vítězném klání na jednom z rytířských turnajů. Dalimilovi není nezbytně nutné věřit každé slovo, protože je zřejmé, že se dopouštěl i subjektivních výkladů a mystifikací. Například téhož turnaje se měl zúčastnit Havel z Lemberka, který měl získat odměnou polcený štít. Dalimil zařazuje turnaj před polovinu 13. století, ale k samotné změně erbu na polcený štít došlo nejprve u příbuzných pánů z Vartenberka na počátku 14. století a teprve po té k polcenému štítu přistoupili i páni z Lemberka. Nedostatkem Schwarzenbergova konstatování o erbu „tří štik" Přibyslava z Křižanova je skutečnost, že záznam brněnských minoritů píše pouze o Přibyslavovi bez přídomku. Jeho ztotožnění s Přibyslavem z Křižanova, otcem Zdislavy z Lemberka, je ad hoc uměle vytvořené a podpořené pouze subjektivním dohadem Schwarzenbergovým. Tím, že vyslovený dohad postrádá vyšší míru logiky, která by umožnila vyslovenou tezi bez rozpaků přijmout, stává se svým způsobem tezí bezcennou. Je signifikantní, že v následujících letech (2. pol. 20. stol.) se nikdo nepokusil Schwarzenbergovu úvahu o erbu sv. Zdislavy rozvinout, verifikovat, či odmítnout prostřednictvím jiného, lepšího a uvěřitelnějšího výkladu.

Jak již bylo výše konstatováno, podoba znaku českých králů, kterým byl stříbrný dvouocasý korunovaný lev v červeném štítě, se ustálila v době panování krále Přemysla Otakara II.[128] Typickou zvláštností českého heraldického lva bylo propletení dvou ocasů do tvaru „osmičky" a někdy s jedním nebo výjimečně se dvěma „uzly". Valdštejnský lev byl v různých dobách zpodobňován různě. Byl korunovaný i nekorunovaný, byl jednoocasý i dvouocasý, byl nekorunovaný a jednoocasý, stejně jako jednoocasý a korunovaný, byl nekorunovaný a dvouocasý, stejně jako korunovaný a dvouocasý. Vypozorovat z rozdílností praktického zobrazování lvů ve vald-

štejnských erbech v běhu historie nějaký řád, nějakou podmíněnost či zřetelné důvody pro užívání jednotlivých typů zobrazovaných lvů je nemožné. Vše zřejmě bylo výsledkem spontánního konání buď samotných uživatelů erbu, nebo zhotovitelů jejich konkrétních podob v pečetích, malbách, iluminacích, kamenických a sochařských dílech. Nelze popřít, že vzhled dvouocasých a zároveň korunovaných valdštejnských lvů byl zejména v nebarevném provedení „totožný" se znakem Českého království. V heraldice však platí, že erby a znaky mohou být podobné a nikoliv totožné. Ona totožnost valdštejnského erbu ve zmíněné konkrétní podobě a znaku Českého království je zásadně limitována rozdílností barevného provedení, které je určující.

Poznámky

1 Text je upravenou verzí rešerše o znaku města Turnova, vypracované v roce 2014 pro Městský úřad v Turnově.

2 PALACKÝ, František. *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě*. Praha: B. Kočí, 1921, s. 237.

3 HORÁKOVÁ, Ivana. *Vartenberkové: nástin dějin panského rodu v době předhusitské*. Dis. práce FF UK, 1974 (dále jen: HORÁKOVÁ); KASÍK, Stanislav. *O znaku pánů z Vartenberka*. Heraldika: bulletin pro pomocné vědy historické, 1981, roč. 14, č. 2 (dále jen KASÍK, 1981a); KASÍK, Stanislav. *Vartenberkové*. Heraldika: bulletin pro pomocné vědy historické, 1981, roč. 14, č. 3 (dále jen KASÍK, 1981b); KLÁPŠTĚ, Jan. *Počátky Markvarticů a jejich sídelní souvislosti v Pojizeří*. Archeologické rozhledy, 2013, roč. 65, s. 321–372. ISSN 0323-1267.

4 ŠIMÁK, Josef Vítězslav. *Příběhy města Turnova nad Jizerou*. Díl 1. Od založení města do r. 1620. Turnov: Museum turnovské, 1903, s. 9 an. (dále jen ŠIMÁK, 1903).

5 *Codex diplomaticus et epistolaris Regni Bohemiae*. Tomus III. Pragae, 1942, No 207, s. 273 (dále jen CDB). Jaroslavovi synové založili další rodové větve – pánů z Valdštejna, z Rohozce, z Rotštejna a z Dětenic – *Ottův slovník naučný,* XXVI. Praha, 1907, s. 335.

6 ŠIMÁK, 1903, s. 9.

7 VLČEK, Pavel – SOMMER, Petr – FOLTÝN, Dušan. *Encyklopedie českých klášterů*. Praha: Libri, 1997, s. 679. ISBN 80-85983-17-6.

8 *Registra decimarum papalium*. Praha: Král. čes. společnost nauk,1873, s. 82.

9 *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae*. Pars IV. Pragae, 1892, No 2107, s. 818.

10 ŠIMÁK, 1903, s. 10.

11 SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky a tvrze Království českého*. Díl X. Boleslavsko. Praha: F. Šimáček, 1895, s. 197–207 Hrubý Rohozec, s. 325–332 Vranov, Malá Skála.

12 BÍLEK, Tomáš V. *Dějiny konfiskací v Čechách po r. 1618*. Praha: F. Řivnáč, 1883, s. 776–777.

13 PRÁŠEK, Justin Václav. *Dějiny města Turnova nad Jizerou v Boleslavště*. Turnov: c. k. priv. sbor ostrostřelců, 1879, s. 142, 150 (dále jen PRÁŠEK, 1879); ANDĚL, Rudolf a kol. *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. III. Severní Čechy. Praha: nakl. Svoboda, 1984, příslušná hesla Frýdštejn, Hrubá Skála, Hrubý Rohozec, Malá Skála, Přepeře, Svijany, Valdštejn, Vranov; KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. VII. díl. Praha: Libri, 2008, s. 739–757 (dále jen KUČA). ISBN 978-80-7277-041–0.

14 Archiv Národního muzea – LIŠKA, Karel. *Sbírka znaků českých měst*. Boleslavský kraj. Panství Hrubý Rohozec. Město Turnov (dále jen ANM-Liška).

[15] ŠIMÁK, Josef Vítězslav. *Soupis památek uměleckých a historických v politickém okresu turnovském*. Praha: Archaelogická kommisse při České Akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1909 (dále jen ŠIMÁK, 1909).

[16] http://database.aipberoun.cz/pecete/ (dále jen *Katalog pečetí*)[15. 11. 2015].

[17] Zpracoval Mgr. Robert Radim Novotný.

[18] ŠIMÁK, 1909, s. 208, obr. 234.

[19] ŠIMÁK, 1903, s. 147–148.

[20] ANM-Liška.

[21] SOkA Jihlava, AM Telč – Pergamenové listiny, sign. K 31, 1498, září 25.

[22] SOA Třeboň, odd. Jindřichův Hradec, RA z Hradce, č. 218/166, 1484, říjen 15.

[23] *Codex iuris municipalis regni Bohemiae*. Tomus IV-2, Praha, 1960, s. 178, č. 444 (dále jen CIM).

[24] LIŠKA, Karel – MUCHA, Ludvík. *Klíč k našim městům*. Praha: Práce, 1979. *Pečetě*, nestr.

[25] LIŠKA, Karel. *Sbírka komunálních znaků, pečetí a razítek*. III/1. Znaky, pečeti a razítka českých měst a městeček A – CH. Brno: Ivo Sperát, 2013, s. 56. ISBN 978-80-87542-07-1.

[26] SOkA Semily, AM Turnov, Cech kovářský a kolářský, sign. I-ZF, viz Katalog pečetí, záznam č. 5.

[27] SOkA Semily, AM Turnov, Cech truhlářský, bečvářský a sklenářský, sign. I-ZZ, viz Katalog pečetí, záznam č. 1.

[28] SOkA Semily, AM Turnov, sig. I-U, viz *Katalog pečetí*, záznam č. 85; ŠIMÁK, 1903, s. 147; ŠIMÁK, 1909, s. 208, obr. 235; ČAREK, Jiří. *Městské znaky v českých zemích*. Praha: Academia; Archivní správa ministerstva vnitra ČSR, 1985, s. 388, foto pečeti z roku 1622 (dále jen ČAREK). Liška uvádí tuto pečeť pod číslem 3, ANM-Liška, Turnov a jeho zdrojem byl nepochybně ŠIMÁK, 1903 a 1909.

[29] Např. ČAREK, s. 388.

[30] ŠIMÁK, Josef Vítězslav. Staré pečeti turnovské. In: *Třetí zpráva Musea turnovského za léta 1893–1896*. Turnov, museum 1897, s. 67 (dále jen ŠIMÁK, *Staré pečeti*). Viz listina krále Vladislava Jagelonského, vydaná dne 1. 7. 1497 v Olomouci a udělující na prosbu purkmistra a konšelů i vší obce města Turnova jejich městu dva jarmarky roční – CIM IV-2, 1960, s. 352, s. 605.

[31] CIM, IV-2, Praha 1960, s. 349, č. 603.

[32] ŠIMÁK, 1903, s. 148.

[33] CIM IV-3, 1961, č. 749, s. 141.

[34] CIM IV-3, 1961, č. 750, s. 143.

[35] ŠIMÁK, 1903, s. 63.

[36] ŠIMÁK, 1903, s. 149; ŠIMÁK, 1909, s. 208, obr. 237.

[37] SOkA Semily, Sbírka otisků typářů a razítek (SbOTR), inv. č. OM 48, sign. 2747/78, viz *Katalog pečetí*, záznam č. 71.

[38] SOkA Semily, AM Turnov, sign. I-V-113, viz *Katalog pečetí*, záznam č. 22.

[39] ANM-ES, G, kart. 9, Skály (Skála Hrubá), otisk N3. Vyobrazení ŠIMÁK, 1903, s. 149; ŠIMÁK, 1909, s. 208, obr. 236, popis pečetidla s. 206, č. 3 „malá pečeť", foto otisku s. 209, obr. 238. Turnov. Pečeti městské (1/4 skut. vel.). ANM-Liška, Turnov, č. 4.

[40] SOkA Semily, SbOTR, inv. č. OM 46, sign. 2745/78, viz *Katalog pečetí*, záznam č. 69. ANM-ES, G, kart. 9, Skály, otisky z roku 1819, č. 2, otisk N 2 – pečeť je popiskou pojmenovaná jako „menší pečeť". ŠIMÁK, 1909, s. 206 – popis č. 2, „menší pečeť městská", foto otisku s. 209, obr. 238, č. 2. ANM-Liška, Turnov, č. 6. Národní archiv, Stará manipulace, P/106, městské pečetě – listiny s datem 30. 11. 1641 a 20. 8. 1699 – viz ANM-Liška, Turnov, texty s. 2, poznámka č. 35.

[41] SOkA Semily, SbOTR, inv. č. OM 47, sign. 2746/78, *Katalog pečetí*, záznam č. 70.

[42] ANM-ES, kart. 9, Skály, otisky z roku 1819, č. 1, otisk N1 – pečeť je popiskou pojmenovaná jako „velká".

[43] ANM-Liška, Turnov.

[44] ŠIMÁK, 1909, popis pečetidla s. 206, č. 1, foto otisku s. 209, obr. 238.

[45] ANM-ES, G, kart. 9, Skály, otisky 1819, č. 3. ANM-Liška, Turnov, č. 7 – Liškova kresba štítu není zcela přesná.

[46] ANM-ES, G, kart. 9, list z roku 1819 otisk č. 4.

[47] Tak kreslil pečeť Liška a je otázkou, zda interpretoval předlohu dostatečně přesně právě v tomto údaji, ANM-Liška, Turnov, č. 10. Liškův odkaz na zdroj: Národní archiv,

MV/R/15-11, kart. 1334, listina 8. 5. 1881, je zřejmě nepřesný – viz zde také č. 11.

48 ANM-ES, G, kart. 9, Skály, list „třetí". ANM-Liška, Turnov, č. 8.

49 ANM-ES, kart. 9, Skála, list třetí; ANM-Liška, Turnov, č. 9.

50 SOkA Semily, SbOTR, inv. č. OM 6, sig. 2705/78. Katalog pečetí, záznam č. 37. ANM – Liška, Turnov, č. 11. Národní archiv, MV/R/15-11, kart. 1334, listina 8. 5. 1881, viz ANM-Liška, Turnov, texty s. 2, poznámka č. 43. Liška uvádí rozměry razítka 29 x 31 mm – stejný údaj viz zde č. 8.

51 ANM-Liška, Turnov, č. 12. Národní archiv, MV/R-/13, 1909–1911, kart. 655, listina 11. 11. 1911. ANM-Liška, Turnov, texty s. 2, pozn. č. 43.

52 PRÁŠEK, 1878, s. 308–309, 328.

53 ŠIMÁK, *Staré pečeti*, 1897, s. 67.

54 ŠIMÁK, 1909, s. 203.

55 POCHE, Emanuel .. et al. *Umělecké památky Čech*. Díl 4. Praha: Academia, 1982, s. 117.

56 www.liberecky-kraj-cz/dr-cs/833-budova-radnice-v-turnove-html.

57 HEROUT, Jaroslav. *Staletí kolem nás*. Praha: Paseka, 2002, s. 105 (dále jen HEROUT, 2002). ISBN 80-7185-389-5.

58 HEROUT, 2002, tab. IV/24.

59 HEROUT, Jaroslav. *Slabikář návštěvníků památek*. Praha: Středisko SPPOP Středočeského kraje, 1978, s. 114.

60 HEROUT, Jaroslav. *Prahou deseti staletí: přehled stavebních slohů*. Praha: Orbis, 1972, příloha ke kapitole Barok a rokoko, nestránkováno.

61 Uvedené hodnocení číslic a písmen vyplynulo z diskuse s PhDr. Ivo Navrátilem, ředitelem SOkA v Semilech, a jeho zástupcem Mgr. Pavlem Jakubcem.

62 SLAVÍK, Jiří. *Turnovská radnice v letech 1526–1993*. Z Českého ráje a Podkrkonoší, 1994, roč 7, s. 29–49 (dále jen SLAVÍK, 1994).

63 SLAVÍK, 1994, s. 31. Autor v poznámce zmiňuje podobně řešené mladší dřevěné radnice v Semilech, Železném Brodě či Zákupech.

64 SLAVÍK, 1994, s. 36, foto znaku s. 38, obr. 6.

65 Za laskavé poskytnutí fotografií děkuji Mgr. Pavlu Jakubcovi, SOkA Semily, a Mgr. Davidu Markovi, Muzeum Českého ráje v Turnově.

66 Fotografie znaku na radnici, pravděpodobně ještě před odstraněním nátěrů, viz SLAVÍK, 1994, s. 38, obr. 6.

67 SLAVÍK, 1994, s. 39. Zde s poznámkou: *Oba tyto prvky byly při nynější opravě nahrazeny kopiemi*; foto s. 39, obr. 7 – „nynější opravou" je myšlena oprava radnice v roce 1992.

68 ŠIMÁK, 1909, s. 200–201.

69 SLAVÍK, 1994, s. 41, pozn. č. 91.

70 SLAVÍK, 1994, s. 45.

71 WIDIMSKY, Vincenz Robert. *Städtewappen des österreichischen Kaiserstaates*. I. Königreich Böhmen. Wien: Hof- und Staatsdruckerei, 1864, s. 133, No. 512. Turnau (dále jen Widimsky).

72 Muzeum Českého ráje v Turnově. ŠIMÁK, 1909, s. 218.

73 K vyobrazení pohledu na město jsem v Muzeu Českého ráje v Turnově obdržel následující text: *Zřejmě nejstarší vyobrazení zachycující město jako celek je kresba tuší od Franze Worla, která vznikla kolem roku 1800. Worel měl při tom vycházet z již ztraceného obrazu neznámého autora, který v polovině 18. století pobýval v Kotlerově rodině v Petrohradu. Ať je skutečnost okolo ztraceného obrazu jakákoli, Franz Worel nám zanechal obrázek přibližující podobu města (při pohledu z míst nad hotelem Modrá hvězda – ze Skaličky) přinejmenším k roku 1800. Ze zmíněné kresby poté evidentně vycházel turnovský rodák Michal Bělohlávek, jehož litografie „Turnov v polovině 18. století" vznikla jako příloha knihy J. E. Vitáska Granát turnovský (1867). Worlova kresba mu sloužila jako předloha ještě jednou. Tentokrát podle ní vyhotovil dvoubarevnou litografii „Turnov před sto roky (1778)", která se objevila jako příloha prvních dějin města od Justina V. Práška (1878).* Za poskytnutí textu i fotografie kresby děkuji Mgr. Davidu Markovi, Muzeum Českého ráje v Turnově.

74 Kresba je dole mezi větvemi opatřena signaturou a datací KZ 1903 – Karel Zap.

75 Za poskytnutí fotodokumentace děkuji Mgr. Pavlu Jakubcovi, SOkA Semily.

76 ŠIMÁK, *Staré pečeti*, 1897, s. 67.

77 Za poskytnutí vyobrazení a zprávu děkuji Mgr. Davidu Markovi, Muzeum Českého ráje v Turnově.

[78] SCHALLER, Jaroslaus. *Topographie des Königreich Böhmen*. Vierter Theil. Bunzlauer Kreis. Prag und Wien: W. Piskaczek, 1790, s. 61.

[79] SOMMER, Johann Gottfried. *Das Königreich Böhmen*. Zweiter Band. Bunzlauer Kreis. Prag: J. G. Calve Schey, 1834, s. 374–379.

[80] MÜLLER, Karel. *Vincenz Robert Widimsky – albrechtický kronikář a zakladatel české komunální heraldiky nejen v českých zemích*. Acta Facultatis philosophicae Universitatis Ostraviensis, Historica 12/2005. Ostrava, 2005, s. 229–232.

[81] WIDIMSKY, s. 133.

[82] ŠIMÁK, *Staré pečeti,* s. 67; za poskytnutí výpisků ze Šimákova textu děkuji Mgr. Robertu R. Novotnému, SOkA Kladno.

[83] ŠIMÁK, 1903, s. 312.

[84] RŮŽEK, Vladimír. *Česká znaková galerie na hradě Laufu u Norimberka z roku 1361*. Sborník archivních prací (SAP), 1988, roč. 38, č. 1, s. 37–300; dále jen RŮŽEK, *Lauf*.

[85] RŮŽEK, *Lauf*, s. 174, 176, 178.

[86] NOVÝ, Rostislav. *Počátky znaků českých měst*. SAP, 1976, roč. 26, č. 2, s. 367–412.

[87] ŠIMÁK, Josef Vítězslav. *Středověká kolonizace v zemích českých*. České dějiny. Díl I. Část 5. Praha: Jan Laichter, 1938, s. 784.

[88] STRÖHL, Hugo Gerard. *Städte-Wappen von Österreich-Ungarn.* Wien: Kunstverlag A. Schroll & Co., 1904, s. 69, tab. Böhmen VI.

[89] HEFNER, Otto Titan von – CLERICUS, Ludwig – GAUTSCH, August. *Städtewappen.* Nürnberg, 1885.

[90] *Ottův slovník naučný.* Díl 25. Praha, 1906, s. 940, vyobr. č. 4464.

[91] SEDLÁČEK, August. *Místopisný slovník historický Království českého*. B. m. n. d. [1908], s. 909.

[92] ČAREK, 1985, s. 368.

[93] KASÍK, Stanislav. *Poznámky k odborné relevantnosti heraldického kompendia „Městské znaky v českých zemích" z roku 1985.* Genealogické a heraldické listy, roč. 26, č. 3, Praha 2006. ISSN 1212-9631.

[94] KUČA, VII, 2008, s. 745, citováno doslova včetně pravopisné chyby.

[95] Pojizerské listy, 23. června 1912, s. 1. – *Náš tatíček nebožtíček ledacos věděl… – Jak vyhlíželo turnovské náměstí před 50 lety*. Za sdělení děkuji Mgr. Davidu Markovi.

[96] CDB III, č. 173. KOLÁŘ, Martin. *Nejstarší pečeti české šlechty až do r. 1300*. Výroční zpráva c. a k. vyššího reálného gymnázia v Táboře, za školní rok 1883. Tábor 1883, s. 12; SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky a tvrze Království českého*. Díl X. Praha 1895, příloha *Erby panské z severních Čech*, č. 12. HORÁKOVÁ, 1973, kap. III – Vývoj rodového erbu; SEDLÁČEK, August. *Atlasy erbů a pečetí české a moravské středověké šlechty*. Svazek 2. Praha: Academia, 2001, fol. 133r–136v. ISBN 80-200-0935-3 (dále jen SEDLÁČEK, *Atlasy*).

[97] KASÍK, 1981a, s. 49–84.

[98] KRÁL z Dobré Vody, Vojtěch. *Heraldika*. Praha: Rudolf Storch, 1900, s. 82.

[99] *Katalog pečetí*, např. záznam č. 1, pečeť Jana z Valdštejna, 26. 5. 1576, NA, ŘM, inv. č. 2357, sign. XLVIII Pr 161; popis: *…čtvrcený štít, v 1. 2. 3. a 4. poli lvice vpravo kráčející…* – zpracováno 4. 1. 2001 – zpracovatel Jitka Křečková. Jak se zdá, zdrojem pro nepřijatelné pojmenování jednoocasého lva lvicí je publikace HLAVÁČEK, Ivan – KAŠPAR, Jaroslav – NOVÝ, Rostislav. *Vademecum pomocných věd historických*. Praha: Svoboda, 1988, s. 350; revizi takového názoru nepřineslo ani 3. vyd. 2002, s. 360. ISBN 80-7319-004-4.

[100] KOLÁŘ, Martin – SEDLÁČEK, August. *Českomoravská heraldika – část všeobecná.* Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa, 1902, s. 10 a další. Sedláček s pozorovatelnou „zarputilostí" rozlišuje lva a lvici podle jejich postojů – viz SEDLÁČEK, August. *Českomoravská heraldika* II. Praha 1925, s. 14–18 (dále jen ČMH). Reprint Praha: Argo, 1997. ISBN 80-7203-025-6 (komplet).

[101] Např. ČAREK, Jiří. *Městské znaky v českých zemích,* hesla Jaroměř, Mladá Boleslav – zde, v takzvaných oficiálních popisech příslušných městských znaků, shodně „lvice ve skoku" (sic!). I když i lvice může být ve skoku, tak nemůže mít hřívu a penis, jak je uvedeno v popisech těchto městských znaků – zde je takto nesmyslně pojmenovaný jednoocasý lev. V obou případech jde o lva.

Shodně také: BERAN, Zdeněk. *Poslední páni z Michalovic*. České Budějovice – Hradec Králové: Veduta, 2010, s. 48–53. ISBN 978-80-86829-56-2.

[102] FREIBERG, Heinrich von. *Rytířská jízda Jana z Michalovic*. Ed. Václav Bok – Marie Ryantová, Praha: Elka Press, 2005, s. 31. ISBN 80-902745-8-7. Překlad ze středověké němčiny do češtiny je velice přesný a v německém textu básně nenajdeme termín „lvice" – „Löwin".

[103] NOVÝ, Rostislav. *Jindřichohradecká znaková galerie z roku 1338*. Acta universitatis Carolinae. Philosophica et historica, 3 – 4, 1971, Praha, č. 14. Rigorózně posouzeno, v této galerii jde pravděpodobně spíše o lvici než o lva – figura nemá jednoznačně zobrazenou hřívu a chybí jí penis – absence penisu však může být na úkor dobového „heraldického purismu", podmíněného důvody ideovými a morálními.

[104] SEDLÁK, Vladimír J. *O klenotu českého krále*. Rodokmen, 1946, roč. 1, č. 1, s. 2–4, č. 2, s. 44–47.

[105] NOVÝ, Rostislav. *K počátkům feudální monarchie v Čechách II. – K počátkům českého znaku*. Časopis Národního muzea – řada historická, 1978, roč. 147, č. 3/4, s. 147–172 (dále jen NOVÝ, 1978).

[106] KRAFT, Wilhelm. *In Stein gehauene Wappen aus dem 14. Jahrhundert im Wenzelschloss zu Lauf bei Nürnberg*. Der Herold. Neue Folge, 1941, Jg. 2, Heft 4/5, s. 157–170. PILNÁČEK, Josef. *České heraldické památky na hradě Laufu u Norimberka*. Časopis Společnosti přátel starožitností, 1949, roč. 57, s. 65–77.

[107] RŮŽEK, *Lauf* – uvádí erb Valdštejnů pod č. 70, s. 124 a prosopografii na s. 221.

[108] BALBÍN, Bohuslav. *Miscellaneorum historicorum regni Bohemiae, topographicus et chorographicus*. Dec. II. Lib. I. Cap. XI. Pragae: typis Georgii Czernoch, 1687, s. 50.

[109] SEDLÁČEK, *Atlasy*, 2, 2001, fol. 135r.

[110] SEDLÁČEK, *Atlasy*, 2, 2001, fol. 135r – 136v.

[111] SOkA Olomouc, AM Olomouc, Sbírka listin, i. č. 395.

[112] PILNÁČEK, Josef. *Staromoravští rodové*. 2. vyd. Brno: Státní archiv, 1972, s. 367.

[113] VRTEL, Ladislav. Erb grófov ze Sväteho Jura a Pezinka. In: *Osem storočí slovenskej heraldiky*. Martin: Matica slovenská, 1999, s. 121–124. ISBN 80-7090-490-9.

[114] SEDLÁČEK, ČMH II, s. 39.

[115] SEDLÁČEK, August. *Příspěvky heraldické z desk zemských*. Památky archaeologické a místopisné, 1868, roč. 7, s. 71.

[116] HOUDEK, Vítězslav. *Drobnomalby moravských desk zemských*. Brno: vl. nákl., 1915; týž. *Moravské vývody erbovní*. Brno: Musejní spolek, 1917, č. 72.

[117] BERÁNEK, Jaroslav – ROUP, Radomír – SEDLÁK, Vladimír J. *Zpod vrchovišť Jizery a Labe*. Heraldika: bulletin pro pomocné vědy historické, 1978, roč. 11, č. 4, s. 105–144).

[118] DOERR, August v. *Der Adel der böhmischen Kronländer*. Prag: F. Řivnáč, 1900, s. 89 (dále jen DOERR). SEDLÁČEK, ČMH II, s. 17.

[119] DOERR, s. 242. SEDLÁČEK, ČMH II, s. 17.

[120] SEDLÁČEK, Atlasy, 2, 2001, fol. 135v.

[121] *Ottův slovník naučný*, příslušné heslo.

[122] RŮŽEK, *Lauf*, s. 133, č. 94, s. 236 text.

[123] Například znak obce Syřenov dle návrhu Vladimíra Hirsche ze Dvora Králové – KASÍK, Stanislav. *Nové symboly měst a obcí okresu Semily po roce 1990*. ZČRP, 2006, roč. 19, s. 180. ISSN 1211-975X.

[124] ELBL, Pavel B. *Rytíř z pomezního hvozdu – Otec svaté Zdislavy*. Třebíč: Akcent, 2009, s. 113. ISBN 978-80-7268-583-7 (dále jen ELBL); SOVADINA, Miloslav .. et al. *Zdislava z Lemberka*. Česká Lípa – Mimoň, s. n. d. [1990].

[125] ELBL, kap. 9 – Přibyslavův původ, s. 42–48.

[126] SCHWARZENBERG, Karel František. *Torzo díla*. Ed. Martin C. Putna. Praha: Torst, 2007, s. 823–826. ISBN 978-80-7215-316-9.

[127] PINKAVA, Viktor. *Blahoslavená Zdislava z Lemberka*. Časopis katolického duchovenstva, 1908.

[128] NOVÝ, 1978. K tématu také: VOJTÍŠEK, Václav. *Naše státní znaky, staré i nynější*. Praha 1921; ČAREK, Jiří. *O pečetech českých knížat a králů z rodu Přemyslova*. Praha 1938; PETRÁŇ, Josef. *Český znak: stručný nástin jeho vzniku a historického vývoje*. Praha 1970; SEDLÁČEK, Pavel. *Česká panovnická a státní symbolika: vývoj od středověku do současnosti*. Praha: SÚA, 2002. ISBN 80-85475-86-3.

Evangelíci v Libštátě v letech 1781–1945
II. část. Sjednocení

Jan Kletvík

6 Spojená církev

6.1 Pracovníci na vinici

Toto zastavení, které pojednává o dějinách sjednocené evangelické církve po roce 1918, začneme pohledem na pastýře nového sboru, neboť ti měli největší vliv na duchovní směřování sboru. Prvním farářem je Petr Marušiak. O tomto luterském faráři jsme toho v předchozích oddílech slyšeli poměrně mnoho. Do Libštátu přišel roku 1878, deset let spravoval sjednocený sbor luteránů a reformovaných.

Již v předchozím období jsem upozornil na Marušiakovo národní cítění, na určitou ryzost touhy po národním povznesení Slovanů. Právě v něm je možné najít mnohé odpovědi na otázky týkající se sjednocení obou sborů. Brzy uvidíme, jak snadno se v Libštátě po roce 1918 sbory obou konfesí sloučily a jak rychle se luteráni vzdali svých tradičních prvků. Přímo se nabízí vyslovení hypotézy, že farář Marušiak byl příznivcem národního hnutí. A jako takový měl také zájem na budování nové národní církve.[256]

Vedle vlastenectví a zájmu o povznesení národa mohl mít jistý vliv na hladký průběh církevní unie i fakt, že faráři Marušiakovi bylo v době sjednocení již 66 let, zatímco jeho reformovaný protějšek Daněk byl 33letým farářem na počátku akademické kariéry. Ale toto vnímání by bylo patrně mylné, neboť Daněk brzy odchází na pražskou fakultu a od roku 1920 po následujících osm let spravoval sbor Marušiak sám. A právě v tomto období jsou i nadále patrné výrazné změny směrem od luterské ortodoxie.

Marušiak vedl nově spojený sbor fakticky až do roku 1928. Rok na to umřel. S ohledem na dobu, kterou v Libštátě působil, a na práci, kterou zde vykonal, si Marušiak zaslouží i trochu osobnější vzpomínku na jeho poslední den. „*Poslední den, krátce před skonem, začal mluvit slovensky, vrátil se do dětských let a jako dítě bezmocný potřeboval v největším utrpení pomoci.*“[257]

Marušiakovým protějškem v reformovaném sboru se stal již zmíněný farář Slavomil Ctibor Daněk, který přišel do Libštátu roku 1910. Po sjednocení obou církví pak stanuli společně s Marušiakem v čele nového spojeného sboru. Daněk měl na Libštát bezesporu zásadní a formující vliv. Tento pozdější zakladatel starozákonní biblistiky na Husově československé evangelické fakultě bohoslovecké v Praze přichází do Libštátu s moderními poznatky jak v biblistice, tak v teologii. Svá studia absolvoval v Basileji a ve Vídni.

Během svého pobytu na švýcarské univerzitě se setkal s teologem Bernhardem Duhmem, proslulým hlavně analýzou starozákonních proroků. Ve Vídni se jeho učitelem stal starozákonník Ernst Sellin. Během roku 1920 Daňkovi přišlo pozvání k práci na pražské bohoslovecké fakultě. Pozvání přijal a během léta se odstěhoval do Prahy. Od září 1920 již nepobíral farářský plat. Na funkci faráře však rezignoval až v dubnu následujícího roku, aby mohl sbor právně zastupovat do jeho plného splynutí se sborem augšpurského vyznání.[258]

Tím se samozřejmě Daněk nerozloučil s Libštátem nadobro. Libštát byl Daňkovi jako farářovi jeho jediným sborem, a tak se sem s radostí vracel po celý zbytek svého života. Jezdil sem hlavně na léto. Během svých návštěv Libštátu mnohokrát pomáhal sboru službou kázání Božího slova a vysluhováním svátostí. Kromě bohoslužebného života se zde Daněk věnoval svým přátelům, se kterými trávil mnoho času nad různými teologickými otázkami. Za léta, která v Libštátě strávil, k němu velmi pevně přilnul a Libštát si dokonce vybral za místo svého posledního odpočinku; pohřben zde byl roku 1945. Je důležité připomenout i to, že je pohřben po boku Josefa Rohlíčka. Právě tento tkadlec, písmák a varhaník v jedné osobě patřil mezi Daňkovy osobní přátele.[259] U něho také většinou přespával na svých pozdějších návštěvách Libštátu. Rohlíček také snadno přejímal Daňkovy názory.[260]

Daňkem poučený Rohlíček se snadno dostával do konfliktu s farářem Jaroslavem Kučerou, který stál na úplně opačném konci teologického spektra. Kučera byl *„farář amerických zkušeností a prestižního charakteru"*.[261] Tento světák, původem z Moravy, přišel do Libštátu roku 1928 a nastoupil na uprázdněné farářské místo po faráři Marušiakovi. Není pochyb o tom, že Marušiak musel být po více jak padesáti letech, která strávil duchovenskou činností, na sklonku své služby značně unaven. Určitý kontrast mezi oběma faráři muselo působit už i to, že Marušiak jezdil v kočáře taženém koňmi, zatímco Kučera vlastnil osobní automobil. Podle vzpomínek Jana Kříže mohly být v této době v Libštátu čtyři automobily.[262]

Uvažujeme-li o Kučerově bezprostředním předchůdci Marušiakovi jako o luterském faráři, pak posledním kalvínským předchůdcem Kučery byl farář Daněk, který si ve sboru navzdory své nepřítomnosti zachovával i nadále velký vliv. A právě s Daňkem má Kučera společný možná jen rok narození, 1885. Zatímco Daněk byl vzdělaný v Basileji a ve Vídni pod vedením luterských starozákonníků, Kučera přichází z amerických univerzit v Pittsburghu ve státě Pensylvánie a v Dubuque ve státě Iowa.[263] V rámci této práce jsem kontaktoval univerzity, na nichž Kučera v Americe studoval. Z univerzity v Dubuque se mi dostalo překvapivé odpovědi:



Jaroslav Kučera, farář Českobratrské církve evangelické. TOUL, Jan. Jubilejní kniha českobratrské rodiny. České Budějovice: 1931.

„Ve vydaném katalogu German Presbyterian Theological School of the Northwest, což je dřívější název této instituce, stojí, že Jaroslav Kučera absolvoval studium semináře v roce 1909. Když jsme se podívali hlouběji do školních matrik, zjistili jsme, že se účastnil slavnostní imatrikulace 8. března 1909. Můžeme se jen dohadovat, jak je možné, že imatrikulace proběhla pouhé tři měsíce před ukončením studia. Situace je ještě více zarážející při pohledu na protokol o vykonaných zkouškách, protože na něm nejsou žádné záznamy, navzdory tomu, že ostatní protokoly v této složce obsahují jak známky, tak i názvy absolvovaných předmětů. Protokol dále obsahuje data narození (21. května 1885), adresu (Auspitz [tj. Hustopeče], Morava, Rakousko) a informaci o tom, že byl kandidátem duchovenské služby a že byl spojen s Třetí presbyteriánskou církví (Third Presbyterian Church).“[264]

Během svého pobytu v Americe se Kučera sblížil se sborem v Glen Falls ve státě New York, se kterým zůstává v kontaktu i mnoho let po svém návratu do Čech. Pravidelně každý rok píše svému americkému sboru zprávu o svém působení v Čechách. Z druhé strany mu kromě dopisů přichází i každoroční finanční podpora 250 amerických dolarů. Tento grant dostává v plné výši od roku 1923, občas je příspěvek snížen na polovinu. Příspěvek za rok 1929 nedorazil,[265] lze se snad pouze domnívat, že by toto náhlé přerušení mohlo být spojeno se světovou hospodářskou krizí. Jak již bylo řečeno, nejednalo se o pouhou finanční podporu. Mezi Amerikou a Libštátem se uskutečňovala poměrně živá a pravidelná duchovní výměna. Farář Kučera byl také v kontaktu s mládeží amerického sboru. Ta mu například zasílala různé knihy.[266]

A jakým byl Jaroslav Kučera farářem v Libštátě?[267] *„Pěkně káže slovo Boží, biblicky a ze srdce.“*[268] Také se o něm dovídáme, že byl dobrým zpěvákem a hudebníkem,

hrál na harmonium a vedl zpěv.[269] Mezi Kučerou a částí sboru se ale rozhořel roku 1942 vleklý spor, jehož záminkou se stal Kučerův druhý sňatek, kdy si vzal o více jak 35 let mladší dívku. Těžko soudit, jestli tento sňatek byl pouze poslední kapkou táhnoucích se problémů nebo zda veškeré neshody vznikly až v roce 1942. Dcera předešlého faráře Daňka o Kučerovi říká, že *„cestu k těmto prostým, ale tradičně náboženský hlubokým horalům nenalezl.“*[270] Kučerův bezprostřední předchůdce na libštátské kazatelně to viděl ale jinak. *„My v Libštátě jsme šťastni, že přišel sem bratr Kučera... Já mám z toho srdečnou radost a zrovna jsem duševně okřál. Je to Boží řízení, že bratr Kučera do Libštátu přišel. Kéž mu Bůh pomáhá a žehná u nás i u vás i všude, kde bude služby Boží konati.“*[271] S Kučerou tak do Libštátu přišel probuzenecký farář, který byl zajímavým doplněním práce předchozích dvou farářů, obrozence a akademika.

6.2 Unie

Přípravy na spojení evangelických církví probíhaly v Libštátu již během roku 1917, a to v návaznosti na postup ústředních orgánů jednotlivých církví. Ke konci tohoto roku zde vznikl pracovní odbor, který měl součinnost evangelických církví



Jaroslav Kučera s rodinou. Archiv Synodní rady ČCE (repro autor).

v Podkrkonoší koordinovat a vést je k postupnému sloučení. Nakonec byly do tohoto odboru zataženy tři církve: Jednota bratrská, evangelíci augšpurského vyznání a reformovaní. Aktivně v těchto jednáních vystupovaly církve z Libštátu, Nové Paky, Valteřic, Jilemnice, Křížlic, Jičína, Turnova a z poněkud vzdálenějších Semonic. Dle dochovaných pramenů se zdá, že počáteční impuls těmto okrskovým jednáním dali zástupci z libštátského reformovaného sboru.

Zastupitelstvo tohoto sboru se 15. července 1917 sešlo a jednohlasně se vyslovilo pro snahy a zásady memoranda českých evangelíků. Z dopisu zaslaného církevnímu ústředí vyplývá, že to bylo se souhlasem sboru. Zástupci libštátského sboru se nejdříve pokusí zjistit, jaké je mínění evangelíků augšpurského vyznání z jejich okrsku, tedy z Libštátu, z Valteřic a Křížlic. Zastupitelstvo se rovněž na daném červencovém zasedání rozhodlo navrhnout uspořádání okrskové církevní schůze, kam byli vedle již zmíněných sborů pozváni zástupci církve ze Semonic (h. v.), Nové Paky (h. v. a Jednota bratrská), Sobotky (h. v.), Turnova (h. v. i Jednota bratrská), Jičína (spojení h. v. a a. v.). Dále byli na jednání pozváni zástupci ústředí, kteří měli tlumočit nejnovější vývoj.[272]

Dlouho plánované setkání se nakonec uskutečnilo 8. a 9. prosince 1917 ve Valteřicích. Za ústředí tam dorazil učitel Klíma, který zde přednesl referát o vzniku, důvodech a postupu snah o českou evangelickou církev. Z pozvaných církví nakonec dorazili zástupci z Křížlic, Libštátu, Valteřic, Jilemnice, Jičína, Nové Paky a Semonic. Závěrem tohoto setkání bylo vytvoření podkrkonošského pracovního odboru, do něhož bylo ze všech tří církví zvoleno po dvou zástupcích.[273] Z protokolu tohoto jednání uvedu pouze parafrázovaný názor libštátského faráře Daňka. Možnosti společného postupu a výchovy sborů pro budoucí poměry jsou dle Daňka následující: přestupy mezi evangelickými církvemi, tzv. reversy mezi manžely dvou evangelických vyznání, společné vyučování náboženství v diaspoře anebo i tam, kde jsou dva sbory, především v nedělní škole, společná sdružení mládeže a zpěváků a vůbec všechno vystupování církevního života na veřejnosti.[274]

Následné spojení reformovaných a luteránů po roce 1918 proběhlo v Libštátě hladce. Poté, co prostudujeme celou genezi této unie, uvidíme, že slovo unie nevystihuje přesně to, co se v Libštátě událo. Poněkud přesnější by bylo označit tento jev jako zánik augšpurské konfese nebo hromadný přestup luteránů. Všechna jednání nového staršovstva, které se skládalo ze staršovstev obou evangelických církví, augšpurské a helvetské konfese, přijala veškerá usnesení týkající se církevního sloučení jednomyslně. Jednomyslně byly přijaty i všechny návrhy na další fungování nově vzniklé církve.

Hned v listopadu 1918 se konala v Nové Pace konference o součinnosti evangelických církví všech vyznání, jejíž usnesení byla v Libštátě oběma staršovstvy vzápětí přijata.[275] Již o měsíc nato se starší obou církví scházejí znovu, aby zvolili svého delegáta na sněm českých evangelíků. Delegátem se nakonec stal kurátor Jiří Vedral.

Po vyřešení těchto záležitostí týkajících se církevní politiky se staršovstva jala diskutovat o práci s dětmi. Spojená staršovstva se rozhodla podniknout kroky

k tomu, aby vyučování pro děti obojího vyznání bylo společné.[276] Samozřejmě toto rozhodnutí může být motivováno ryze praktickými zřeteli, neboť seznam škol, ve kterých spojený libštátský sbor musel zajišťovat výuku náboženství, čítal přes dvě desítky. To by byl patrně velice zavádějící pohled, obzvláště s ohledem na další kroky, které byly učiněny k budování jednoty nové církve. Na výuce náboženství ve školách tak můžeme vidět, že ani při práci s těmi nejdůležitějšími, s nastupující generací církve, nedocházelo ke konfesijním třenicím. K problematice společného vzdělávání dětí se pak ještě starší několikrát vrátili. Tak například v září 1919 se dohodli, že děti budou používat místo svých konfesijních katechismů katechismy Jednoty bratrské.[277]

Vzdělávání dětí bylo ale pouze jednou z mnoha oblastí, kde bylo snadné nalézt shodu. Rychle přibývala jednomyslná rozhodnutí týkající se rozvržení bohoslužeb, pastorace a financování. Snad až překvapivě hladce probíhala jednání týkající se liturgie. Vedle mnoha vlastních liturgických ad hoc řešení, na která se ještě podíváme podrobněji, vyslovili představitelé libštátského sboru přání, aby příslušné církevní orgány začaly s přípravou nové agendy.[278]

Nová agenda by zajisté mnoho práce v Libštátě usnadnila, její pečlivá příprava se však nedala uspíšit, a tak si v roce 1919 musel Libštát poradit sám. V lednu došlo k dohodě o střídání obou chrámů při velkých svátcích. Již dopředu bylo rozvrženo, kde se v daném roce bude konat například konfirmační slavnost, která bude mimochodem pro oba sbory společná, nebo kde se bude konat slavnost reformační.[279]

Stejné lednové zasedání také rozhodlo o střídání běžných nedělních bohoslužeb. Nadále se pravidelně budou střídat oba kazatelé i oba kostely. Později během roku ještě dojde k upřesnění tohoto systému, kdy v Libštátě zůstane jeden farář a druhý pojede kázat do okolních kazatelských stanic a filiálních sborů. Mimo tato místy až ryze praktická rozhodnutí přichází usnesení, která se týkají i formy a obsahu bohoslužebných a jiných dalších shromáždění. Zasedání presbyterů, kde se řešily pouze otázky bohoslužebné a věroučné, nebylo málo. Například na schůzi v říjnu 1919 se rokovalo o třech otázkách. Vyřešeny byly jednomyslně, a to takto: Při modlitbě ve všech shromážděních budou všichni stát, pohřební průvody se obejdou bez nesení kříže, večeře Páně se bude v obou kostelech vysluhovat s obyčejným chlebem.[280]

Naší pozornosti jistě nesmí uniknout, že se ve všech třech zmíněných otázkách jedná o přijetí takových rozhodnutí, která jsou svým charakterem či podstatou mnohem blíže tradici reformované než tradici augšpurské. Při pohledu na hlasování nás tak může zaskočit, že se jednalo o jednohlasnou shodu a že nikdo z přítomných luteránů nehlasoval proti.

Další podobné zasedání presbyterstva se konalo o půl roku později, kdy se sešlo k přípravě velikonočních slavností. Tehdy se na návrh presbytera Rohlíčka všichni opět jednohlasně shodli na tom, že podávání chleba a vína se bude dít pouze s doprovodem slov ustanovení večeře Páně nebo dle agendy Jednoty bratrské. Napříště se tak nebude během bohoslužeb mluvit o pravém těle Kristově. To ale nebude o Velikonocích roku 1920 jedinou novinkou na shromáždění evangelíků v Libštátě.

Předvelikonoční staršovstvo se rovněž usneslo, že všichni účastníci večeře Páně budou stát a nikoliv klečet, jak je tomu zvykem v církvích augšpurského vyznání.[281]

Luterské prvky se tedy z Libštátu velmi rychle vytratily, a to i navzdory tomu, že v čele spojeného sboru stála nejprve dvojice farářů zastupujících každé vyznání a později dokonce pouze samotný luterský farář Marušiak. Právě farář Marušiak mohl stát za tím, že se luteráni poměrně snadno vzdali svých atributů. Již ve stručném náhledu do jeho životopisu jsem uvedl, že byl silným stoupencem národního obrození. Ve spiscích, které se nám dochovaly, píše Marušiak o nových českých hrdinech daleko častěji než o Lutherovi.

Marušiak tak již například v roce 1907 ve svém projevu o Jaroslavu Vrchlickém říká: *„Zvláště v nynější době jsme Vrchlickému vděčni za toto upřímné a otevřené vydání svědectví pravdě, kdy všechny klerikální noviny a jejich dějepisné knihy jen tupí a haní dobu husitskou a českobratrskou, naše reformátory i církev evangelickou, která je dědičkou právě oné doby... T. G. Masaryk dobře mluví a radí, že jest nám potřebí navázati na myšlenky a život českých Bratří... To buď naším cílem a heslem.*" A podobně kladně se k Husovi, Chelčickému či Komenskému hlásí v jiných svých projevech.[282] Českobratrství mu zajisté bylo daleko bližší než německá reformace, na tu odkazuje jen zřídka. Celkově je Marušiak unii nakloněn. Bylo to vidět již několik let před samotným spojením a je to vidět i několik let po něm. Dosvědčuje to i jeho rozhovor s Emilem Lánym, který se uskutečnil nejspíš roku 1922 ve Valdicích, kde se oba muži náhodně potkali. Lány z této konverzace, vedle jiného, uvádí: *„Marušiak, starý luterán, byl plně přesvědčen, že utvoření církve českobratrské evangelické bylo jedině správným řešením a ve svém krásném optimismu byl pln víry v budoucnost církve, národa, republiky a pln touhy po mravním a náboženském obrození našeho lidu.*"[283]

Zatímco rozhodnutí týkající se teologie nového sboru se zdají být jakýmsi diktátem reformovaných, osoby obou farářů či prostory obou chrámů jsou si úplně rovnocenné. Zmínka již byla o pravidelném střídání farářů obou konfesí během klasických nedělních shromáždění. Se slavnostními shromážděními tomu bylo podobně. Pro ilustraci se můžeme podívat právě na velikonoční svátky roku 1920.

Na Velký pátek byla vysluhována večeře Páně pouze v *hořením* kostele a to farářem Marušiakem. Tedy luterský farář vysluhoval v luterském kostele. V *dolením* kostele pak byla dopoledne i odpoledne pouze kázání faráře Daňka. Na největší svátek v roce, v neděli velikonoční, kázal v *dolením* kostele vikář z Turnova a v *hořením* luterském kostele bude opět farář Marušiak, který měl odpoledne ještě jedno kázání v *dolením* kostele. Z tohoto harmonogramu tedy vyplývá, že zde není žádné pravidlo, které by svazovalo faráře k účasti na horním či dolním shromáždění, není zde ani takové pravidlo, které by podobným způsobem upravovalo to, kdo a kde může vysluhovat večeři Páně.[284]

Kromě duchovních a organizačních záležitostí se samozřejmě projednávaly i otázky týkající se financí. Na setkání v listopadu v roce 1918 se jednalo o cenách obilnin a dalších zemědělských produktů, jako másla a brambor, pro oba faráře.

Toto ujednání bylo společné a platilo pro oba faráře stejně.[285] Společnou pokladnu se definitivně podařilo zřídit začátkem roku 1920. Zasedání, jež tomu předcházelo, bylo patrně o něco živější než ostatní. V zápisu je uvedeno, že začalo přečtením dopisu synodní rady, který se k danému tématu vztahoval. Následoval referát faráře Daňka. V žádném jiném protokolu však zápis o tom, že by se na jednání staršovstva konal jakýsi referát, není. Poté následoval důsledný rozhovor – i v tomto případě se jedná o ojedinělý výskyt v zápise z jednání presbyterstva. Závěrem tohoto ojedinělého jednání bylo vyslovení ochoty ke zvýšení platby repartic, tj. poplatků do společné pokladny Českobratrské církve evangelické, ovšem za podmínky, že v Libštátě nabydou jistoty, že také jiné sbory platí stejným procentem.[286]

Je vidět, že unie proběhla bez větších zádrhelů. Přesto ale povědomí jednotlivých členů o své tradiční konfesní příslušnosti bylo přítomné. Ještě v roce 1928 čteme v souvislosti s příchodem faráře Kučery následující dopis jeho předchůdce Marušiaka. *„Naši, bývalí a. v., ho mají upřímně rádi, oč jsem je prosil, aby jej v uctivosti i v lásce chovali. A bývalí h. v., kteří ke mně nechodili, jsou nyní šťastní a říkají: ‚Teď máme svého faráře.' Dobře tak, jen když jsou služby Boží hojně navštěvovány.“*[287]

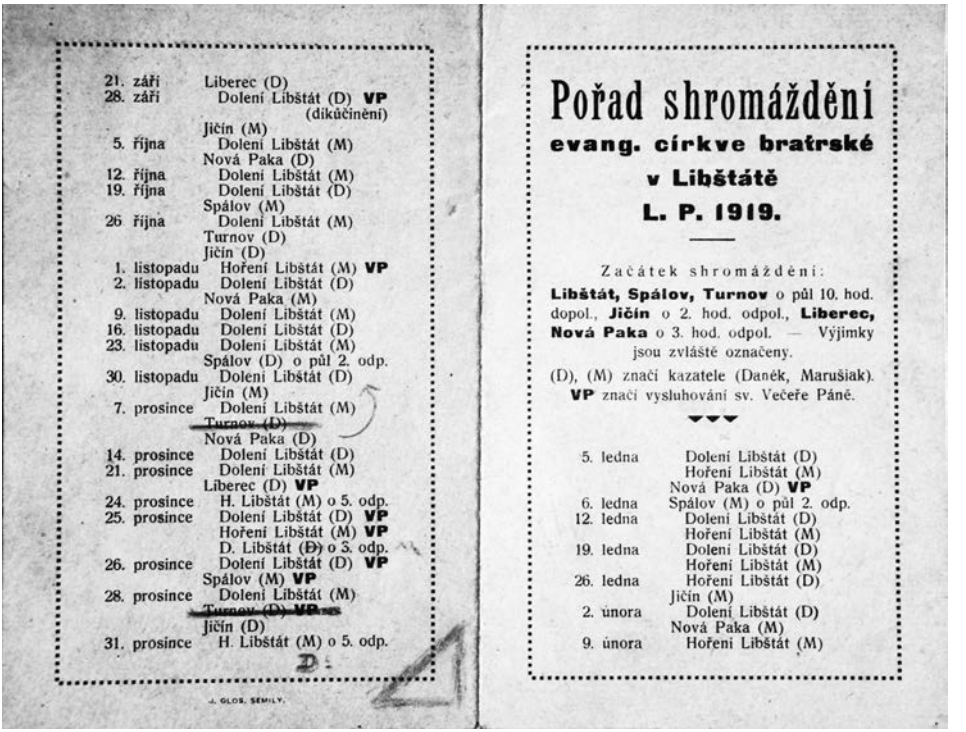
To, jak byl tento přechod v jednotnou církev hladký, je patrné i ze vzpomínek pamětníků, kteří toto období čerstvě sjednocené církve prožili. Příkladem nám zde může být vyprávění Jana Kříže. Jeho rodinné kořeny tvořily silný základ augšpurské církve v Libštátě. Jeho dědeček pomáhal budovat luterský kostel, dělal pro něj kovářské práce a jeho rodina tam měla vlastní lavici. Jistý František Kříž, jehož příbuzenství nelze s jistotou potvrdit, zase věnoval pozemek pro stavbu kostela. Rodina Křížů, nebo přesněji její mnohé větve, byla silným článkem sboru augšpurského vyznání.[288]

Z příběhu Jana Kříže se pak dovídáme, že se v jejich rodině luterství nijak silně neudrželo a veškeré pobožnosti i náboženská výchova se děly v mantinelech stanovených reformovanými, respektive v mantinelech určených novou sjednocenou církví. Při vzpomínkách na rodinnou knihovničku si Jan Kříž nevybavuje, že by zde byly zastoupeny základní luterské spisy a knihy. Katechismus, který používali, byl klasickým katechismem ČCE. Dále Jan Kříž vzpomíná, že používali heidelberský katechismus. Na takový katechismus, který by byl z pera luterského teologa, si ale nepamatuje.[289]

Ve vyprávění také Jan Kříž potvrzuje, že luteránství bylo nejvíce znát do první světové války. A na otázku, proč převládla kalvínská liturgie a kalvínský způsob zbožnosti, odpovídá velmi výstižně a bezprostředně: *„Asi to byla silnější větev.“*[290]

6.3 Život sboru

Život každého křesťanského společenství samozřejmě vrcholí sedmým dnem týdne. Je to den, kdy se schází nejvíce lidí, je to den slavnostní. V neděli se v Libštátě běžně konalo hned několik setkání. Vše začalo bohoslužebným shromážděním v 9.30 hodin. Ta se zprvu konala dvě, jedno v *dolením* chrámu a druhé v *hořením*



21. září Liberec (D)
28. září Dolení Libštát (D) **VP** (dikůčinění)
Jičín (M)
5. října Dolení Libštát (M)
Nová Paka (D)
12. října Dolení Libštát (M)
19. října Dolení Libštát (D)
Spálov (M)
26 října Dolení Libštát (M)
Turnov (D)
Jičín (D)
1. listopadu Hoření Libštát (M) **VP**
2. listopadu Dolení Libštát (D)
Nová Paka (M)
9. listopadu Dolení Libštát (M)
16. listopadu Dolení Libštát (D)
23. listopadu Dolení Libštát (M)
Spálov (D) o půl 2. odp.
30. listopadu Dolení Libštát (D)
Jičín (M)
7. prosince Dolení Libštát (M)
Turnov (D)
Nová Paka (D)
14. prosince Dolení Libštát (D)
21. prosince Dolení Libštát (M)
Liberec (D) **VP**
24. prosince H. Libštát (M) o 5. odp.
25. prosince Dolení Libštát (D) **VP**
Hoření Libštát (M) **VP**
D. Libštát (D) o 3. odp.
26. prosince Dolení Libštát (D) **VP**
Spálov (M) **VP**
28. prosince Dolení Libštát (M)
Turnov (D) **VP**
Jičín (D)
31. prosince H. Libštát (M) o 5. odp.

J. GLOS, SEMILY.

Pořad shromáždění

evang. církve bratrské

v Libštátě

L. P. 1919.

Začátek shromáždění:

Libštát, Spálov, Turnov o půl 10. hod. dopol., **Jičín** o 2. hod. odpol., **Liberec, Nová Paka** o 3. hod. odpol. — Výjimky jsou zvlášť označeny.

(D), (M) značí kazatele (Daněk, Marušiak).

VP značí vysluhování sv. Večeře Páně.

5. ledna Dolení Libštát (D)
Hoření Libštát (M)
Nová Paka (D) **VP**
6. ledna Spálov (M) o půl 2. odp.
12. ledna Dolení Libštát (D)
Hoření Libštát (M)
19. ledna Dolení Libštát (D)
Hoření Libštát (M)
26. ledna Hoření Libštát (D)
Jičín (M)
2. února Dolení Libštát (D)
Nová Paka (M)
9. února Hoření Libštát (M)

Přehled bohoslužeb po spojení obou sborů, str. 1 a 4. SOkA Semily, ČCE Libštát (repro autor).

chrámu. Postupem času se přestal *hoření*, tj. augšpurský chrám používat během zimního období, až se nakonec využíval výhradně na sváteční příležitosti.

Ten stejný den se odpoledne faráři rozjeli kázat do libštátské diaspory. Pravidelně navštěvovali Jičín, Liberec, Rváčov a Spálov. Zatímco faráři odjeli kázat, jejich manželky vedly pro děti nedělní školu, která se konala v odpoledních hodinách. A v některých letech se pak ještě večer scházelo sdružení mládeže ke své biblické hodině. O něm však bude ještě v této kapitole řeč.

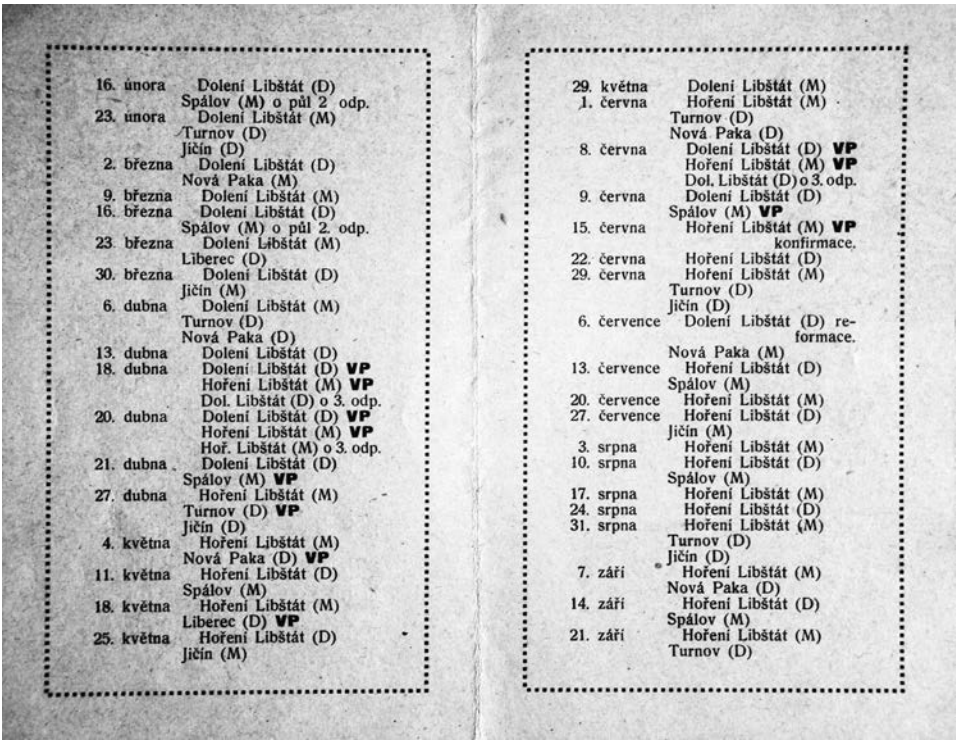
V neděli sice sborový život vyvrcholil, ale rozhodně se jí nekončil. Celý sbor se z rozličných příčin scházel i další dny v týdnu. Co do účasti byla další velikou událostí biblická hodina. K té se libštátští začali scházet až s příchodem faráře Kučery, tedy od roku 1928. Toto setkání si vzápětí získalo velikou oblibu, o níž mimo jiné svědčí počty lidí, kteří na ni pravidelně docházeli, jakož i fakt, že o biblické studium projevili zájem i mnozí nečlenové evangelické církve.

Cílem těchto setkání bylo, aby se posluchači lépe seznámili s Biblí, a jak říká farář Kučera, *„aby z ní dovedli čerpat poučení a útěchu“*. K tomu měla sloužit důsledně

a systematicky připravená osnova. Hned první rok bylo pro libštátské církevníky i necírkevníky připravené téma *Ženy v Novém zákoně*. V dalších letech pak byla připravena další novozákonní témata, jako *Výklad listu Filipským* či *Ježíšova podobenství*, v jiném roce bylo zase zpracováno téma *Ženy ve Starém zákoně.* Jeden rok byl pro změnu věnován čistě etickým tématům. Ta byla patrně vybrána dle jakési příručky. Z nich jen telegraficky uvedu několik příkladů: *Křesťanův Bůh, Křesťanova víra; Křesťanova kniha; Křesťanova modlitba; Křesťanova církev; Křesťanův domov; Křesťanova společnost; Křesťanův stát; Křesťanova naděje*.[291]

Mimo to, že se na těchto setkáních posluchači učili pracovat s Biblí, tak často mezi další cíle patřilo také učení se novým písním z chrámového zpěvníku. To zpravidla přicházelo po skončení biblické hodiny, která byla uzavřena stejným způsobem, jakým byla zahájena: zpěvem a modlitbou.[292]

O vysoké oblibě těchto setkání svědčí statistiky návštěvnosti, kdy se průměrná účast po mnoho let drží v intervalu od 50 do 70 lidí. Překvapí, že nejnižší účast za-



16. února Dolení Libštát (D)
Spálov (M) o půl 2 odp.
23. února Dolení Libštát (M)
Turnov (D)
Jičín (D)
2. března Dolení Libštát (D)
Nová Paka (M)
9. března Dolení Libštát (M)
16. března Dolení Libštát (D)
Spálov (M) o půl 2. odp.
23. března Dolení Libštát (M)
Liberec (D)
30. března Dolení Libštát (D)
Jičín (M)
6. dubna Dolení Libštát (M)
Turnov (D)
Nová Paka (D)
13. dubna Dolení Libštát (D)
18. dubna Dolení Libštát (D) **VP**
Hoření Libštát (M) **VP**
Dol. Libštát (D) o 3. odp.
20. dubna Dolení Libštát (D) **VP**
Hoření Libštát (M) **VP**
Hoř. Libštát (M) o 3. odp.
21. dubna Dolení Libštát (D)
Spálov (M) **VP**
27. dubna Hoření Libštát (M)
Turnov (D) **VP**
Jičín (D)
4. května Hoření Libštát (M)
Nová Paka (D) **VP**
11. května Hoření Libštát (D)
Spálov (M)
18. května Hoření Libštát (M)
Liberec (D) **VP**
25. května Hoření Libštát (D)
Jičín (M)

29. května Dolení Libštát (M)
1. června Hoření Libštát (M)
Turnov (D)
Nová Paka (D)
8. června Dolení Libštát (D) **VP**
Hoření Libštát (M) **VP**
Dol. Libštát (D) o 3. odp.
9. června Dolení Libštát (D)
Spálov (M) **VP**
15. června Hoření Libštát (M) **VP**
konfirmace.
22. června Hoření Libštát (D)
29. června Hoření Libštát (M)
Turnov (D)
Jičín (D)
6. července Dolení Libštát (D) reformace.
Nová Paka (M)
13. července Hoření Libštát (D)
Spálov (M)
20. července Hoření Libštát (M)
27. července Hoření Libštát (D)
Jičín (M)
3. srpna Hoření Libštát (M)
10. srpna Hoření Libštát (D)
Spálov (M)
17. srpna Hoření Libštát (M)
24. srpna Hoření Libštát (D)
31. srpna Hoření Libštát (M)
Turnov (D)
Jičín (D)
7. září Hoření Libštát (M)
Nová Paka (D)
14. září Hoření Libštát (D)
Spálov (M)
21. září Hoření Libštát (M)
Turnov (D)

Přehled bohoslužeb po spojení obou sborů, str. 2 a 3. SOkA Semily, ČCE Libštát (repro autor).

znamenaná v mnohých letech neklesla pod 44 osob. Tento údaj nelze vidět jinak, než že lidé projevili o biblická setkání veliký zájem, o to spíš, když nízkou účast připisuje farář Kučera velmi špatnému počasí. V souvislosti s nepřízní počasí pak Kučera oceňuje obzvláště lidi z Kundratic, které jsou vzdáleny asi hodinu cesty. Právě odtud pravidelně docházela skupinka čítající až 25 lidí, a to i v zimě, když byla krajina zcela zaváta sněhem. Navzdory veliké oblibě biblických hodin však přece jen lidé museli dávat přednost svým pracovním povinnostem, a tak poslední *biblická* byla zpravidla koncem března. Na další setkání si pak museli všichni počkat až do září, kdy práce na poli začaly postupně utichat.[293]

Vzhledem k tomu, že evangelíci v Libštátě nepořádali mnoho akcí určených širší veřejnosti – na rozdíl od filiálního Jičína v Libštátě například nepůsobila Kostnická jednota – byla biblická hodina jedinou pravidelnou aktivitou otevřenou i lidem stojícím mimo evangelickou církev. A *biblických* se skutečně po mnohá léta účastnili jak katolíci, tak i lidé bez církevní příslušnosti. Zmíněn musí být i zájem lidí ze spiritistických kroužků, o jejichž přítomnosti hovoří farář Kučera v souvislosti s nadprůměrnou návštěvností během prvního roku, kdy se *biblické* konaly. Sám uvádí, že se *„do nich dostavovali ale mnozí spiritisté, kteří se domnívali, že tam dojdou opory ve svém náboženském blouznění. Když však poznali, že se jedná o opravdové křesťanství a ne o duchaření, mnozí z nich se odvrátili.*"[294]

Navzdory velké popularitě, kterou biblické hodiny v Libštátě měly, se ale v jiných místech sboru nekonaly. To bylo způsobeno jednak tím, že nebylo v silách jednoho faráře tuto službu osobně zabezpečit v odlehlých částech sboru, a jednak tím, že lidé, kteří by k vedení takové aktivity měli v těchto místech předpoklady, do církve nechodili. Zde si Kučera stěžuje především na činnost učitelů, kteří jsou dle jeho slov nábožensky neteční.[295]

Jedním z prostředků, kterými oslovoval libštátský sbor neevangelickou veřejnost, byly zmiňované biblické hodiny. Vedle toho se snažili Libštátští příležitostně oslovit své spoluobčany formou občasných přednášek konaných v různé výroční dny. Klasicky promlouval k veřejnosti libštátský farář ve svátek Jana Husa či k oslavám založení republiky.

Kromě těchto pomalu již tradičních svátků se na faře také velkolepě oslavovaly narozeniny prezidenta Masaryka. Slavnost byla naplánována vždy na neděli připadající nejblíže ke dni narozenin. Začala svátečními bohoslužbami, po nichž následoval odpolední program, jehož součástí byl například koncert duchovních a národních písní. Oslavy poté pokračovaly i v následujícím týdnu, kdy se konala přednáška o Masarykovi. Tak tomu bylo například roku 1930; tehdy byla přednáška na téma *Masaryk jako náboženská osobnost*. Osobnost prezidenta Masaryka měla pro evangelíky v Libštátě skutečně veliký význam. Svědčí o něm i zájem sdružení mládeže, které roku 1930 na svých sobotních setkáních důkladně probíralo Masarykův životopis. K těmto setkáním mládeže byla opět zvána i veřejnost.[296]

V Libštátě bylo sdružení mládeže velmi aktivní a časem se zformovalo ve svébytnou skupinu. Její značná autonomie bude později patrná i při sporech ve sboru

v letech 1942–1945, kdy mládež projeví svou nezávislost a bude se scházet zcela samostatně v chalupách svých členů.[297]

To bychom ale předběhli dobu, nejprve se musíme podívat na léta dvacátá a třicátá. Tehdy se mládež scházela v počtech okolo 15–25 lidí. Její setkání byla pravidelná, v jednotlivých letech se konala v různé dny, ale zpravidla se jednalo o nějaký den přináležející k víkendu.

Mládež se scházela na faře ve stejné místnosti, v které se konaly biblické hodiny pro dospělé. Mohlo by se zdát, že dospělým na sdružení mládeže velmi záleželo, neboť u fary dostala například k dispozici hřiště. Mládež také časem upravila celou farní zahradu, aby ji mohla využívat pro své hry.[298] O oblíbenosti setkání mládeže by mohlo svědčit i to, že na ně chodili i někteří starší.

Ale situace nemusela být zdaleka tak idylická. Někteří starší, včetně některých členů staršovstva, byli proti sdružení mládeže zaujatí. V archivních pramenech lze nalézt i postesk faráře nad tím, že někteří členové staršovstva tam své děti chodit nenechají, dokonce že jsou i radši, chodí-li jejich děti na světské zábavy.[299] Co mohlo tuto averzi způsobovat, se lze v současnosti jen stěží dohadovat.

Mládež je po vzoru svého sboru také velmi činná v oblasti spolupráce s okolními církvemi. Jsou zde patrné časté kontakty například s Jednotou bratrskou v Nové Pace, ale hlavně pak s Jednotou bratrskou v Turnově. Tam se libštátští mladí účastnili různých společných aktivit a srazů. Pro ilustraci můžeme připomenout Evangelizační den mládeže, který se konal v Turnově v roce 1944.[300] Z častých kontaktů s Jednotou bratrskou by se mohlo zdát, že v Libštátě byl znatelný příklon právě k teologii Jednoty bratrské. Těžko říci, zda se jednalo o začínající ekumenu či o čistý pragmatismus.

Kontakty sboru jako celku s ostatními církvemi byly právě především pragmatického rázu. To, že evangelický farář jezdíval jednou měsíčně kázat do Nové Paky do Jednoty bratrské a novopacký farář jezdil na oplátku do Libštátu, byla především snaha o kontakt se členy vlastní církve v místech, kde tato církev nemá kazatelskou stanici či vlastní filiální sbor.[301]

To byl právě případ Nové Paky, kde bylo po celá dvacátá a třicátá léta větší množství členů evangelické církve, avšak nebylo jich tolik, aby mohli mít vlastní shromáždění. Tito evangelíci potom pravidelně chodili v neděli na bohoslužebná shromáždění Jednoty bratrské. A právě pravidelná výměna kazatelen byla jednou z možností, jak s nimi udržet kontakt.

Úzká spolupráce se sesterskou Jednotou bratrskou mohla přesto přerůst v konflikt. Mezi roky 1942–1944 došlo k hlubokým neshodám mezi Libštátem a turnovským sborem Jednoty bratrské. Nelze přehlédnout, že ve stejné době se sám libštátský sbor nacházel v hluboké vnitřní roztržce. O té bude ještě řeč později, teď je nutné si říci pouze tolik, že libštátská strana v tomto konfliktu s turnovskou jednotou sama nebyla a ani nemohla být jednotná.

K načasování konfliktu je také dobré připomenout, že se odehrává v době, kdy orgány obou církví velmi úzce spolupracovaly a dokonce připravovaly své členy na

možnost budoucího sloučení obou církví. Nadto samozřejmě platí i dlouhodobá dohoda o tom, že jedna evangelická církev nebude začínat novou práci tam, kde druhá církev již pracuje. Na tuto dohodu se pak turnovská Jednota bratrská odvolávala.[302]

Konflikt začal poté, co se v první polovině roku 1942 rozběhly poměrně intenzivní přípravy na rozšíření misijních činností v Turnově. Libštátské staršovstvo chtělo v Turnově pořádat alespoň jednou měsíčně bohoslužby, jakož i věnovat zde více času konfirmandům a mládeži. K tomu bylo mimo jiné zapotřebí prostor, v nichž bude moci tuto činnost vykonávat. Již před několika lety, konkrétně v roce 1935, žádalo Jednotu bratrskou o poskytnutí prostor, avšak už tenkrát se dočkalo odmítnutí.[303] Nyní přišli Libštátští s podobným přáním znovu a o prostory ke svým aktivitám požádali Církev českomoravskou, známou také jako církev husitskou, a kromě té požádali opět i Jednotu bratrskou.

Touto žádostí byli v Turnově přímo pobouřeni a začali činit kroky, které by této činnosti zabránily. O hloubce rozhořčení, jež v Turnově nastalo, svědčí i to, že se nespoléhali pouze na výzvy adresované přímo Libštátu, ale o pomoc požádali přímo synodní radu evangelické církve.[304] Ta poměrně rychle zasáhla a rozvíjení další činnosti libštátských evangelíků v Turnově zatrhla. Jedním z argumentů bylo zachování dobrých vztahů mezi oběma církvemi.[305]

Možná právě i forma řešení tohoto konfliktu byla jedním z jeho hlavních charakteristických rysů. Oba sbory nebyly schopny se mezi sebou důstojně dohodnout. Docházelo k rozličnému vyřizování přes třetí stranu a potažmo i ke všelijakým dezinterpretacím. Výsledek byl takový, že jedna ruka nevěděla, co dělá druhá. Zde je tedy řeč hlavně o Libštátu, kde byl celý konflikt s Jednotou bratrskou ještě komplikován zmiňovanou vnitřní roztržkou ve sboru. Tato jistá neinformovanost se projevila třeba i v tom, že v Libštátě měli zcela špatnou statistiku o členech hlásících se k evangelické církvi, kteří žili v Turnově. Mnozí z těch, kteří byli dle Libštátu členy evangelické církve, byli ve skutečnosti řádnými členy Jednoty bratrské a někteří z nich dokonce patřili do staršovstva v turnovské jednotě.[306]

Naproti tomu zase někteří skuteční členové Českobratrské církve evangelické, kteří žili v Turnově, odmítli tuto snahu libštátského sboru s tím, že jsou se způsobem duchovní péče v jednotě spokojeni. Sám Libštát se pak nespokojil s nabídkou turnovského kazatele Pavla Glose, který nabídl libštátskému faráři občasné kázání v neděli odpoledne.[307]

Za příklad toho, jak se spor až nepřiměřeně vyostřil, mohu uvést zmínku o tom, že jakýsi člen turnovské jednoty dokonce vyhrožoval, že celou věc udá gestapu, aby prošetřilo, jestli tam Libštát nemá nějaké politické zájmy. Odkaz na tuto výhrůžku se vyskytl ve vzájemné korespondenci mezi oběma sbory v polovině roku 1942.[308]

Již bylo použito přirovnání o tom, jak levice neví, co činí pravice. To bych mohl ilustrovat na příkladu sjezdu mládeže v Turnově v květnu 1944. Tehdy se libštátské staršovstvo rozhněvalo, proč tam nebyla mládež z Libštátu přizvána. Dokonce tvrdilo, že se o srazu dozvědělo až zpětně. Skutečnost ale byla taková, že se do Turnova

libštátská mládež vypravila, dokonce s nějakými staršími. Ostatním však o tom neřekla.[309]

Sama mládež byla v této době zasažena vnitřní roztržkou svého sboru, a tak ani část mládeže o tomto setkání nejspíš nevěděla. Celý spor s Jednotou bratrskou se tak nesl spíše na vlnách vlastního libštátského konfliktu. Po jeho utichnutí se uklidnil i spor s jednotou a spolupráce se vrátila zpět do starých kolejí.

Po druhé světové válce se takové výměny konaly i v Semilech a v Turnově. Zde je možné vidět snahu libštátských evangelíků o vypořádání se s demografickými změnami.[310] Postupem času se totiž lidé z Libštátu stále více stěhovali do měst a do vyprázdněných Sudet, což i silně ovlivnilo množství členů sboru v Libštátě.

Obzvláště po válce je ale možné sledovat zvýšený zájem o spolupráci s ostatními protestantskými církvemi. Ty postupně přestaly být vnímány jako konkurence a začalo se s nimi jednat jako s partnery. Evangelíci tedy například nechtěli zakládat nové sbory, respektive kazatelské stanice, v místech, kde byla silná Jednota bratrská – jako právě například Semily a Turnov. Jednotu bratrskou vnímali v těchto místech jako většího a silnějšího partnera, který se dokáže v dané situaci postarat o duchovní potřeby věřících lépe.[311]

Je ovšem také potřeba podívat se na vztah s církví římskokatolickou. Ten byl patrně velice dobrý. Dle dochovaných pramenů spolu obě církve v období první republiky jednaly dobře. Nedocházelo k žádným třenicím ani k žádným významnějším sporům. Jediné období, kdy byly vztahy mezi oběma církvemi zhoršeny, bylo za faráře Filipiho, který údajně kázal proti evangelíkům.[312] Jinak ale byly vztahy mezi těmito dvěma libštátskými církvemi velmi dobré, a to především na osobní úrovni.

O tom nakonec promlouvají i vzpomínky skalního evangelíka Jana Kříže, jenž byl v Libštátě kovářem. V městysi současně provozoval tutéž živnost i katolík. Jan Kříž ale přesvědčivě a barvitě hovoří o tom, jak k němu – či dříve i k jeho otci – chodili lidé do kovárny bez ohledu na své vyznání. Rozdílná církevní příslušnost mezi oběma kováři nehrála roli.[313]

Při zpytování života sboru by nám určitě neměla chybět zmínka o pěveckém sboru, jenž výrazně obohacoval duchovní i kulturní život libštátských církevníků. Na jeho činnosti se podílelo přibližně 25 lidí, kteří se společně cvičili ve čtyřhlasém zpěvu. Celý sbor byl součástí širšího uskupení, pěvecké župy Blahoslavovy. Tento sbor vystupoval v chrámových shromážděních ale pouze ojediněle, obvykle při nějakých slavnostech.[314]

Navzdory horlivé činnosti těchto několika uskupení, jako bylo například sdružení mládeže či pěvecký sbor, se ve výročních zprávách o činnosti sboru opakovaně objevují postesknutí nad tím, jaký panuje v církvi nedostatek pochopení pro domácí pobožnosti. Nacházíme zde zmínky o tom, jak mnozí rodiče neberou své děti na bohoslužby a nechají je raději běhat venku a hrát si na ulici. Podobně se ve výročních zprávách píše i o dospělých, kteří sami na bohoslužby v neděli nechodí a dle slov faráře Kučery neváhají věnovat svůj čas například různým rodinným oslavám i v době, kdy se konají bohoslužby.[315]

V jedné výroční zprávě se zase Kučera zmiňuje o tom, jak jsou mnozí evangelíci voleni do obecních úřadů, peněžních ústavů nebo do jiných spolků. Dle jeho názoru se na tato místa dostávají díky své spolehlivosti, která je u nich známa. Avšak vzápětí si stěžuje, že jakmile dostanou takovou veřejnou funkci, *„nejsou-li hodně nábožensky silní, jsou pro život církevní a náboženský ztracení"*. Pro příklad uvádí starostu obce, který byl evangelíkem, ale jakmile se stal starostou, přestal chodit na nedělní shromáždění, neboť prý musel být i v neděli ve svém úřadě. Na jiného člena staršovstva zase prozrazuje, že se dostal do výboru kampeličky, která úřaduje v neděli v době bohoslužeb, a proto se jich nemůže účastnit.[316]

A ještě na mnohých jiných místech si farář libštátského sboru postěžuje nad tím, jak lidé o nedělích upřednostňují rozličné jiné aktivity. Velice ho pak mrzí, že není možné provádět církevní kázeň. Jakmile se pokusil své lidi napomenout, ihned mu pohrozili vystoupením z církve. K tomuto výčtu negativních zkušeností už zbývá připojit v této době snad již tak obligátní stížnost na mládež, která se často účastní světských zábav.[317]

Také bych mohl pokračovat tím, jak si faráři stěžovali na neukázněné děti při výuce náboženství, ale zde bychom se už více a více zaměřovali na problematiku, která se netýká specificky pouze Libštátu, ale církevního či školního života obecně. Pozornosti by spíše nemělo ujít postavení žen v evangelické církvi v Libštátě.

Tuto problematiku otevřel ještě farář Daněk, a to velice svěžím způsobem ve svém kázání v roce 1919. Z něho nepřímo vyplývá, že to byly ženy, kdo v rodinách a v církvi pěstoval zbožnost: *„kde ženy ‚drží' církev, kde vlastně jenom na nich visí zbožnost rodiny nebo sboru, tam jest nebezpečí poklesu a úpadku, ne-li zkázy a zániku…"* Problém Daněk nevidí v tom, že by ženy něco ovládaly, ale problém je *„v neúčasti plné polovice sboru na jeho práci a poslání. Chyba veliká, kde muži řeknou nebo dělají, jako by si řekli: to je pro ženské, nic pro naše drsné povolání ani do boje o život!"*

Daněk se tedy nebojí začlenění žen do církve. Ale z jeho kázání je cítit spíše strach o to, že se z církve začínají vytrácet muži. *„Vítáme proto spolupráci žen i jejich plnoprávnost v církvi – tu jen dohánějí, co jim zůstal dlužen čas. Ale kdyby toho mělo býti zneužito tak, že by pomalu na ně přešlo vedení i výchova sboru, jak už namnoze tomu v rodině, pak – přes to, že není třeba se báti papežek – byl by to hrozný úbytek církve na vnitřní potenci."*[318] Daněk tak komentuje výrazný trend, který se v církvi objevil.

6.4 Finance

Sborové hospodaření asi vždy bylo a bude klíčovým ukazatelem života a činnosti sboru, o to spíše pak pro historiky a badatele. Dějiny církevního společenství by bylo možné dobře sledovat podle profilů jednotlivých farářů, bohoslužebných tradic, homiletických analýz a korespondence věřících. Vynechat však pohled do sborové pokladny by nás mohlo ochudit o mnoho dalších rozměrů.

O chudobě kraje bylo již mnohé naznačeno v předchozích zastaveních. Lidé se zde živili převážně jako zemědělci nebo pracovali jako tovární dělníci s minimálními příjmy, nemluvě o letech světové hospodářské krize. Snad právě tato chudoba mohla položit určitý základ ekonomickým problémům celého sborového společenství. Zda tyto finanční potíže byly skutečně způsobeny nízkou mohovitostí libštátských evangelíků nebo zda se jednalo o jistou neochotu odvádět církevní poplatky, bude předmětem následujícího exkurzu.

Hospodaření sboru se stalo jedním z nejpalčivějších problémů v Libštátě. Je to patrné i ze studia sborové korespondence se synodní radou. Právě komunikace mezi sbory a nejvyšším církevním orgánem, se kterým každý sbor komunikuje jen několikrát do roka, dokáže poměrně čistě vykreslit nejzávažnější problémy sborů.

Z Libštátu pak do Prahy přišla většina dopisů s obsahem, který se vztahoval k církevnímu financování, respektive s žádostí o snížení církevních odvodů. Jednalo se o pravidelné prosby libštátského sboru, které na synod přicházely po celá dvacátá a třicátá léta. Mnohým by se tento problém mohl zdát nepochopitelný, neboť došlo k faktickému sloučení dvou sborů, díky čemuž došlo především ke snížení personálních nákladů, kdy po odchodu faráře Daňka platí nově sloučený sbor pouze jednoho faráře. Zrovna tak nepochopitelný se tento problém jevil synodní radě.

Ta dostala hned roku 1922 žádost o snížení platu faráře. V odpovědi, kterou do Libštátu zaslala, není možné přehlédnout notnou dávku pohoršení nad libštátskou žádostí. Přesto však dočasně snížila požadovanou částku ze 14 000 Kč na 12 000 Kč. Původně chtěli ovšem Libštátští přispívat pouhými 6 000 Kč, což je částka, která se zajisté nerovná součtu toho, co odváděly oba sbory před svým sloučením.[319]

Podobné žádosti se ze strany Libštátu objevují i v následujících letech. Pro názornost mohu ještě vybrat dopis z roku 1926. Tehdy se jednalo o to, že sbor nevyplatil služné faráři Marušiakovi. Do 11 000 Kč, které měl sbor faráři vyplatit, zbývalo doplatit částku vyšší jak 4 000 Kč.[320] Stejný dopis následoval i o rok později. To jej již ale doplnili informacemi o špatném zdravotním stavu 75letého faráře a o nutnosti zabezpečení jeho šesti dětí, a tak doufali, že tentokrát synod zbývající částku doplatí namísto sboru. Staršovstvo v Libštátě hlavní problém vidělo v tom, že částka, kterou měl sbor odvádět, byla vypočítána podle počtu duší, které tvořily sbor. Do tohoto počtu byli zahrnuti i lidé z kazatelských stanic. Ti však podle starších z Libštátu své finanční povinnosti neplnili a svým podílem faráři na služné nepřispívali. V tomto ohledu svoji povinnost plnil snad pouze Jičín a Rváčov, a to ještě menším obnosem, zatímco kazatelské stanice jako Spálov a Liberec hradily ze svých příjmů pouze své vlastní potřeby. Takže i když každý dorostlý člen v Libštátě zaplatil částku 10 Kč, vybrala se pouze suma 5 000 Kč.[321]

K tomu se sborové pokladně přitížilo ještě po důkladné opravě fary následujícího roku, jejíž cena dosáhla částky 10 000 Kč. V tomto roce se mezi náklady objevila také položka spojená s náklady na stěhování nového faráře Kučery.[322] A jak se změnilo hospodaření s jeho příchodem? Byl nový farář téhož názoru jako synodní rada, která důrazně odpovídala na libštátské prosby slovy: „*Libštát může zaplatit!*“?[323]

Čerstvě usazený farář Kučera záhy objevil, kde bylo jádro problému: *„Ve sboru libštátském je nejchoulostivější stránkou stránka finanční. Farář Marušiak byl na to už slabý a v posledních letech konal zde zhoubné dílo bývalý presbyter Rohlíček, jenž vedl sbor téměř k anarchii. Dnes je štěstím pro sbor, že Rohlíček z církve vystoupil. Než však se sbor vychová k tomu, aby řádně platil své příspěvky, bude dlouho trvat."*[324]

Osoba Rohlíčka je zde velmi zajímavá. Kučera ho popisuje jako toho, kdo *„konal zhoubné dílo"*. Víme však, že právě u tohoto Rohlíčka přespával na svých návštěvách někdejší libštátský farář a pozdější profesor teologické fakulty Slavomil Daněk. Rohlíček se mu stal v Libštátě nejbližším a pochopitelně také přejímal jeho názory. Těžko si proto můžeme představovat, že by chtěl Rohlíček vyvolávat v Libštátě nějaké neopodstatněné spory či že by nutil lidi k tomu, aby církvi nepřispívali, aniž by k tomu měl nějaký pádný důvod. Ani nevíme, zda za neochotou k placení církevních poplatků stál skutečně sám Rohlíček. Mezi Rohlíčkem a Kučerou totiž došlo k hlubšímu konfliktu, a tak je teoreticky možné, že mu zkrátka Kučera přičetl na vrub více, než skutečně udělal. Kučera měl s Rohlíčkem dlouhodobé názorové neshody, zjednodušeně by je bylo možné vidět jako střet *daňkovských* a Kučerových názorů.[325]

Kučera si tak klade za jeden z hlavních úkolů naučit členy sboru platit církvi. Zároveň se snaží reformovat systém, podle kterého se peníze za libštátský sbor odvádějí. Snažil se dát do pořádku i vztah ke vzdálenějším místům sboru. Například s Jičínem došlo k určitému konfliktu, když po nich jejich mateřský sbor požadoval platit vedle tradičních sborových nákladů, což bylo 1 000 Kč, i do společné církevní pokladnice a do stavebního fondu církve. Jičín ihned obvinil Libštát, že z toho chce mít jen vlastní prospěch, a tak Kučera přišel s návrhem řešení, že by se odvody církvi z Libštátu a z Jičína oddělily a každý by odváděl svůj díl zvlášť. To synod schválil a Jičín byl rázem o stupínek blíž tomu, aby se stal zcela samostatným sborem.[326]

Kučerova snaha o zlepšení platební morálky libštátských však brzy ztratila na síle a na prvotním přesvědčení. Již roku 1930 přišla na synod žádost od Kučery, aby byla snížena částka, kterou sbor odvádí jako služné faráři. Jako důvod bylo uvedeno to, že se ve sboru snížil počet členů a také že ve sboru bylo mnoho lidí, kteří žili v odlehlých oblastech a byli ve sboru zcela neznámí, takže po nich nebylo možné vyžadovat plnění těchto povinností.[327]

Přesto ale i nadále poměrně často vyzýval Kučera všechny členy libštátské církve, aby veškeré poplatky řádně platili. Patrné je to i z knih ohlášek, kde se o důrazu na plnění platebních povinností dovídáme poměrně opakovaně. Tak se dělo například na Nový rok 1932, podobně i v následujících letech. K připomenutí těchto povinností využíval Kučera i jiných velkých svátků, například Velikonoc.[328]

Vůbec celá první polovina této dekády byla plná napomenutí týkajících se platební morálky zdejších věřících. Například v roce 1932 nabádal Kučera členy církve takto: *„Nežádáme na nikom mnoho, a to málo, jež se požaduje, nezasluhuje snad toho, aby se stýskalo a nařikalo. Je zarážející, řekne-li člen naší církve bratřím, kteří k němu přišli vybírat salární příspěvek – pouhých 30 Kč – že se diví, kam ty peníze*

přijdou. Aby se nemusel divit, měl by přijíti do schůze sborové, v níž se čtou účty církevní za celý rok."[329]

Avšak ani ve druhé polovině třicátých let nepřestaly chodit žádosti na synod o snížení částky, kterou má sbor odvádět. Kučerovo úsilí o zvýšení ochoty k peněžním odvodům patrně nijak zvlášť v Libštátských nezakořenilo. Jako jisté vyvrcholení můžeme vidět vztah k záboru českého příhraničí v roce 1938.[330] Ten se týkal samozřejmě i sboru v Libštátu, neboť byl okleštěn o mnohá svá území, především o Jablonec a Liberec. Jediné reakce vyvolané tímto záborem, jež libštátskému sboru stály za písemné zaznamenání, byly ty, které se týkaly financí. Sbor samozřejmě opět žádal snížení částky, kterou měl církvi odvádět, neboť byl zmenšen o jednu šestinu.[331]

Patrně však ani Liberec ani Jablonec v minulosti nijak výrazně na církevní odvody nepřispívaly. Nelze se tedy vyhnout představě, že se opět jedná o snahu Libštátských zříci se vlastní odpovědnosti. Kučera tak dle všeho nijak dané situaci nepřispěl a vztah k financím po celá léta třicátá zůstává v Libštátě stejný, jako tomu bylo o dekádu dříve: sbor není velmi ochotný přispívat do společné církevní pokladnice.

6.5 Spor

Bylo vidět, jak libštátský sbor dokázal v období první republiky obstát v mnohých náročných úkolech. Za ten nejnáročnější by bylo možné považovat sjednocení dvou konfesně odlišných sborů. To se podařilo bez náznaku sebemenšího vnitřního konfliktu. Libštátský sbor také poměrně snadno dokázal absorbovat věroučně rozličné kazatele. Během prvorepublikového období zažil sbor luterského faráře Marušiaka, starozákonníka Daňka a probuzeneckého Kučeru. Vedle toho na své kazatelně přijímal jako hosty kazatele z Jednoty bratrské. Libštát by se snad ani nemohl dostat do sporu, který by byl teologický. V této otázce byl Libštát až příliš pružný.

A když se v roce 1942 rozhoří v Libštátě první vážný spor, není to kvůli otázkám věroučným. Není to ani kvůli otázkám hospodářským a snad ani ne kvůli správě a vedení sboru. Konflikt se rozhoří poté, co ovdovělý farář Kučera ve svých 57 letech oznámí, že se bude znovu ženit. Sám je již téměř tři roky vdovcem a život o samotě mu zkrátka neprospívá.[332]

Za svou druhou ženu si zvolil Květu, svou někdejší služebnou.[333] V jednom z dopisů se Kučera o svých pohnutkách k tomuto kroku zmiňuje takto: „*Chci to děvče, aby se o mě staralo ve stáří, je pro mě těžké vařit, prát, dělat snídaně a večeře. V hostinci se o mě starají jen z milosti, ona odešla v červnu, nyní je listopad a jinou služebnou mi zatím z úřadu práce neschválili.*"

Přestože nevěsta se sňatkem souhlasí, Kučera cítí, že je zde něco, co by mohlo způsobit jisté nepochopení, a sám to výstižně pojmenovává: „*Její jediná vada je její věk, od srpna jí běží 22. rok.*" V tomto ohledu má evidentně sám Kučera hluboké pochybnosti a značný věkový rozdíl jej trápí. V dopisech synodnímu senioru Křenkovi se ptá, zda by byl tento sňatek nemorální. O blízkou přítomnost nějaké ženy Kučera bezesporu stojí, neboť se přiznává, že se zkoušel několikrát sblížit i se staršími ženami, ale nikdy se to nepovedlo.[334]

Ovšem s příchodem adventu se Kučera rozhodl celou záležitost uspíšit. Dokonce se zdá, jako by za toto rychlé tempo mohly blížící se Vánoce. Již po dvakrát je prožil sám, a tak také napsal Křenkovi, že nechce další špatné Vánoce. A vzhledem k tomu, že Kučera své rozhodnutí nehodlal již nijak změnit, Vánoce roku 1942 skutečně neprožil sám, ale již se svou manželkou, kterou si vzal 16. prosince.

Kučera se pro sňatek odhodlal se vší vervou. Z dochovaných dopisů bychom snad mohli i uvažovat o určité umíněnosti. To je nakonec i patrné z biblického příběhu, ke kterému se Kučera utíkal či ke kterému své postavení připodobnil. Jedná se o Jákobovo volání při zápasu s Bohem: *Neopustím Tě, leč mi požehnáš.*[335]

Takovýto průběh dosvědčuje i vyprávění Jana Kříže, který byl v době vypuknutí sporu aktivním dvacetiletým členem sdružení mládeže. Podle jeho slov za spor může převrácení významu toho, co Kučerovi doporučovali ze synodu i ze seniorátního úřadu. Radili mu sňatek neuzavírat či alespoň z Libštátu odejít, pakliže sňatek uzavře. Farář Kučera totiž dle Jana Kříže tvrdil, že mu tento sňatek byl doporučen seniorátním výborem, v čele s Říčanem. Ale staršovstvo posléze zjistilo pravdu a přišlo se tak na to, že to byla lež.[336]

S odchodem snad Kučera nejprve i souhlasil. Do Prahy dokonce zaslal i svou rezignaci. Tu ale vzápětí stáhl. Sám byl pak ale přesvědčen o jiném původu tohoto začínajícího konfliktu. Tvrdil, že jej rozpoutal kurátor Kabelák, který se chtěl *mstít* za to, že se Kučera *„nepokusil získat srdce jeho příbuzné"*.[337] Jak je vidět, ženy zde hrají pouhou kulisu k nějakým hlubším neshodám mezi jednotlivými členy sboru, respektive mezi sborovým kurátorem a sborovým farářem.

Vyprávění Jana Kříže pak potvrzuje fakt známý z archivních pramenů, že jedinou *závadou* druhé Kučerovy manželky byl skutečně její věk. Jan Kříž popírá i jakékoliv předsvatební aféry mezi ní a farářem Kučerou. Kučerova druhá žena byla na faře zaměstnaná jako služebná už za života Kučerovy první manželky. Zde Jan Kříž vyvrací jakékoliv podezření, že by snad za celým konfliktem stála jakási milostná aféra Kučery a jeho služebné ještě za života Kučerovy první ženy, a s jistotou tvrdí, že se nikdy o něčem podobném ani nehovořilo.[338]

Tyto malicherné důvody ale způsobily vleklý konflikt, který celý sbor skutečně vyčerpal. Jak se tahanice, jež tento sňatek následovaly, promítly do života sboru, je patrné z dopisu Josefa Kabeláka, kurátora sboru. Ten píše vikáři Janeczkovi, který Libštát zná a také v něm pobýval. Snad nejvíce se celý spor projevil na účasti lidí na sborových shromážděních. Kabelák píše, jak za posledních několik neděl klesl počet lidí na bohoslužbách z 65 na 40, a to včetně dětí. Na nedělní škole se účast dětí snížila snad ještě více. Původně na ni chodívalo okolo 50–55 dětí, nyní v době sporu ji navštěvuje okolo 10–17 dětí. Podobně se spor projevil i na účasti na bohoslužbách v Turnově, kam se touto dobou dostavovalo pouhých 20 evangelíků.[339]

Mnoho lidí si dokázalo najít za libštátské bohoslužby náhradu. Někteří začali chodit k husitům do Církve československé, jiní zase raději zašli na katolickou mši nebo do Nové Paky na shromáždění Jednoty bratrské. Ti, kteří se nechtěli spokojit s nabídkou jiných církví, podnikali cesty do okolních evangelických sborů, aby se

bohoslužeb účastnili tam. Cílem se jim tak stala například Jilemnice, kam jezdili libštátští evangelíci organizovaně na kolech.

Avšak byli i tací, jejichž věroučné přesvědčení nemělo takové pevné mantinely a nechalo se unášet na vlnách lidové tvořivosti. Kurátor Kabelák píše o tom, jak se nemalý počet evangelíků uchýlil k sektářství. Mnozí členové začali například chodit do Lomnice do tzv. sekty obrácených.

Na rozdíl od těchto *zbloudilců* měla mládež o své náboženské příslušnosti poměrně jasno. Sdružení mládeže po dobu sporu fungovalo samostatně, tedy bez vedení staršovstva či faráře sboru. Přesto však toto sdružení zůstalo věrno své církvi a svá setkání si mládežníci připravovali podle příruček synodní rady. Tato setkání se konala po chalupách a záhy se stala v celém společenství velmi populární. Často na ně chodili rodiče mládežníků i starší členové sboru a účast tak byla 30–40 lidí.

Podle vzpomínek Jana Kříže byly k odtržení mládeže dva hlavní impulsy. Prvním byla neshoda s farářem Kučerou, když mládeži vynadal za to, že hrála na farní zahradě stolní tenis. Údajně mu vadilo, že tam mládežníci udupávali trávu, kterou dával králíkům. Načež mládež přestala mít na Kučerovu mrzutost trpělivost. Druhým impulsem se stala událost, kdy mládež přišla na faru na svou biblickou hodinu, avšak ta se nekonala a dveře zůstaly zavřeny. Načež se mládež od oficiálního sborového života odtrhla. Ještě i po letech Jan Kříž ve svém vyprávění označuje mládež za velice *trucovitou*.[340]

Slova Jana Kříže mohou být potvrzena i archivními prameny. Například kurátor Kabelák popisuje podobnou nebo dokonce stejnou událost takto: „*Kučera jim zabraňoval ve scházení se odpoledne ve faře v sále. Huboval, škareděl a zhášel jim světlo v sále. Zabraňoval jim hráti na zahradě, kterou před několika lety mládež zplanýrovala pro své hry... A tak se na návrh Františka Šindeláře začala mládež scházet po domech.* “[341]

Jan Kříž byl v podstatě vrstevníkem Kučerovy druhé ženy. V době sporu tak mladá paní Kučerová věkově zapadala ke sdružení mládeže. Tam ovšem chodila pouze do doby, než se vdala. Poté mohla navštěvovat pouze oficiální sdružení mládeže, které bylo vedeno jejím manželem na faře. Tam ale nikdo z ostatních mládežníků nechodil.[342]

O vztahu nové paní farářové k mládeži píše v jedné ze svých výpovědí i kurátor Kabelák. Zároveň zde potvrzuje i slova Jana Kříže – farář Kučera ho požádal ještě před uzavřením sňatku, aby ve sdružení mládeže oznámil, že pan farář žádá sdružence, aby ihned přestalo přátelství mezi jeho manželkou a sdruženci a aby byla respektována jako choť seniora.[343]

Z pohledu některých členů sboru se Kučerovi nedařila ani jeho kazatelská činnost. Mnozí jej obviňovali, že využívá kazatelny jen k tomu, aby se obhájil. Jeho kázání se prý stávala tendenčními a obsahovala narážky na členy staršovstva. To ovšem údajně dělal velice jemně a nenápadně, takže ho dle slov některých jeho současníků ani nebylo možno za toto vinit. Mnoho lidí si tak z kostela namísto povzbuzení přineslo domů jenom *rozrušení*.[344]

Libštátský spor ovšem brzy vystupňoval až do právních rozměrů. Jedním z právních kroků bylo rozhodnutí sborového shromáždění z roku 1944, kdy byla vyslovena nedůvěra staršovstvu a naopak byla projevena důvěra faráři Kučerovi. Členové staršovstva se později bránili tím, že toto shromáždění bylo pod vlivem silné agitace Kučerových stoupenců.[345]

Dalšími právními kroky bylo podání trestního oznámení na kurátora Kabeláka a sborového pokladníka. Státní moc však rozhodla, že vše bylo v souladu se zákony a řešení sporu tak nakonec přece jen zůstalo v moci církve. Seniorátní výbor za tímto účelem ustanovil v lednu 1945 správní komisi, jež měla celý spor uzavřít. Ta začala s ohledem na zdravotní problémy faráře Kučery pracovat na výběru nového faráře, který by do rozhádaného sboru přinesl pokoj a smír.

V průběhu roku 1945 se pak dařilo situaci pozvolna uklidňovat. Výsledkem však přesto byl naprosto vyčerpaný sbor. Obzvláště poslední rok tohoto sporu byl velice bolestný. Od podzimu 1944 byl Kučera nemocný. Bohoslužby se konaly jen čtené. Večeře Páně zde byla vysloužena snad pouze na svátky svatodušní. Mládež nebyla vyučována vůbec, náboženství na školách se nevyučovalo a nedělní škola se taktéž nekonala, tedy až na dobu pobytu dvou diákonů, kteří do Libštátu na chvíli přijeli. A na výčet událostí, které se za celý rok rovněž neuskutečnily, patří i konfirmace a křest. Křest se po dlouhé době koná až v létě 1945, kdy přijíždí kázat farář z Třebechovic a konsenior Pavlinec.[346] Kromě toho, že může být konečně vykonán nějaký křest, došlo i k dlouhodobě odkládanému schválení účtů za rok 1943 a 1944.[347]

Situace se začne uklidňovat až s příchodem nového faráře Bohatce. Ten v Libštátě již dvakrát během roku 1945 kázal.[348] V září se přestěhoval do Libštátu natrvalo. Během října se Kučerův zdravotní stav ještě zhoršil a brzy nato zemřel. Nový farář Bohatec měl před sebou velmi náročný úkol. Musel znovu postavit sbor, který se ani nedokázal rozloučit se svým zesnulým farářem. Senior Pavlinec podává o pohřbu libštátského faráře Kučery následující zprávu: *„Nebyli tam členové staršovstva, ani libštátští zpěváci. Ve stejnou dobu byl v Libštátě i profesor Daněk, ten ale na pohřeb nepřišel.“*[349] Rozloučení s Kučerou bylo stejně smutné, jako byl konec jeho kariéry.

Pro Bohatce nyní nastal čas sbor znovu vybudovat. Jeho úkolem na další roky bude získat věřící, kteří pro znechucení nad děním ve sboru přestali na jeho shromáždění přicházet. Po své instalaci v prosinci 1946, kam nepřišel ze sousedních sborů evangelické církve ani jeden zástupce, konstatuje Bohatec, že poměry jsou celkem uklidněny. Přesto však někteří přátelé seniora Kučery na bohoslužby nechodí. Získat tyto členy mělo být úkolem staršovstva, tedy především těch členů, kteří byli Kučerovi přátelé. To však nebylo jediné, s čím se v poválečných letech musel Libštát vypořádat. Z obce se odstěhovalo okolo 35 procent lidí, kteří odešli do měst a do vyprázdněného pohraničí. Ještě silněji se tyto demografické změny dotknou malého Rváčova a vůbec všech kazatelských stanic.[350]

7 Diaspora

Zmiňovat se dopodrobna o životě všech údů libštátské diaspory by patrně sahalo mimo rámec této práce. Většina filiálních sborů a mnohé kazatelské stanice si žily pro značnou vzdálenost od svého centra vlastním životem, odděleny od libštátských evangelíků. Během dvacátého století se buď postupně plně osamostatnily, což se týká především městských sborů, anebo zcela zanikly. V současnosti libštátský farní sbor zajišťuje bohoslužby pouze na Spálově, a to jen v letním období.

Avšak zmínit se alespoň ve stručnosti o fungování těchto sborů a kazatelských stanic je nezbytné. Ty totiž ovlivnily práci všech libštátských farářů a tím se dotkly i života evangelíků v Libštátě. Do kůže zdejších farářů se můžeme snadno vcítit po přečtení následujícího úryvku dopisu faráře Daňka:

„Není-li to oběť, je to aspoň křížová cesta. Jak jest jinde, nevím, ale mluvím ze zkušenosti diasporního faráře... a to jest, že člověku při tom není dobře. Totiž proto, že de facto není farářem, nýbrž agentem, jmenuje se sice ‚parochus', ale ve skutečnosti ho drží v drápech železnice nebo pošta a místní lidé z něho nemají ničeho kromě toho kázání. A to mne dělá nešťastným, že nemohu být ani pastorem ani učitelem ani úředníkem, vše tak pořádným a důkladným, jak jsem zvyklý práci dělat."[351]

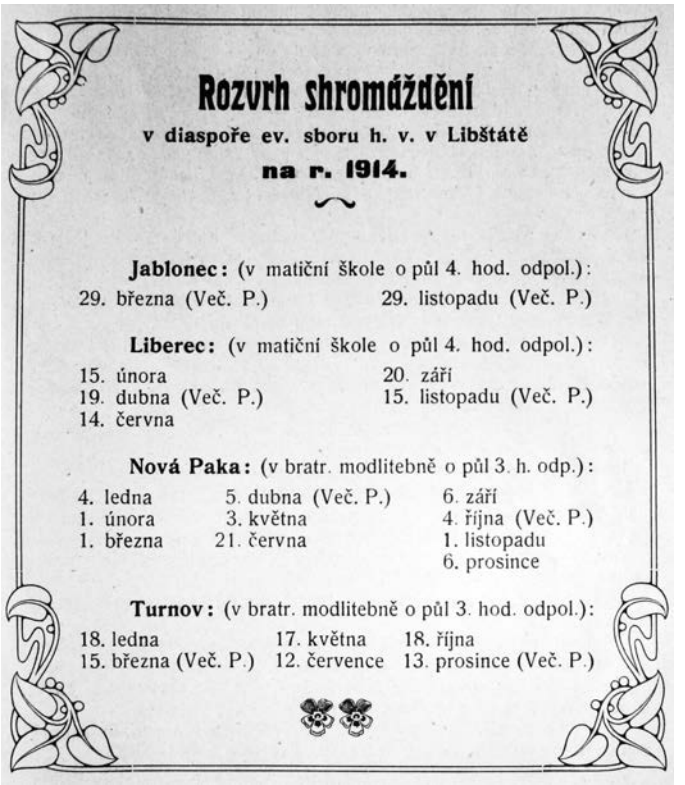
Farář Kučera tato slova pouze potvrzuje: *„Farář vyučuje náboženství 21 hodin týdně na 14 školách od sebe vzdálených, doma je jen hostem, studovat může jen na cestách do škol a kancelářskou práci musí dělat po večerech."*[352] Než se ale podíváme na jednotlivá místa podrobněji, podívejme se na rozsah libštátské diaspory.

Po vydání tolerančního patentu se k helvetskému vyznání přihlásili lidé z 21 obcí, jak vyplývá ze seznamu příspěvků na stavbu chrámu.[353] Tento počet míst se nadále rozrůstal, až nakonec zahrnoval i místa deset hodin vzdálená. Pro názornost uvedu přehled míst a jejich vzdáleností, který si vytvořil reformovaný farář na počátku poslední třetiny 19. století: 1 hodina (Svojek, Lomnice, Nová Ves, Košťálov, Bělá, Kundratice), 1,5 hodiny (Kruh, Mříčná), 2 hodiny (Semily, Sytová, Loukov, Háje, Rybnice, Jilemnice, Peřimov, Stará Paka), 2,5 hodiny (Kněžnice, Holenice, Hrabačov, Dolní Štěpanice, Martinice, Nová Paka, Železnice), 3 hodiny (Valteřice, Branná, Mrklov, Rychlov, Horní Štěpanice, Štěpanická Lhota, Víchová, Víchovská Lhota, Kartouzy), 3,5 hodiny (Benecko, Křížlice, Roudnice, Jičín), 4 hodiny (Vrchlabí), 5 hodin (Rokytnice, Turnov, Lažany, Bukovina), 6 hodin (Nový Svět, Harrachov, Janské Lázně, Maršov, Rudník-Leopold, Heřmanovy Sejfy), 10 hodin (Liberec).[354]

Mezi hlavní místa, kam musel farář nové Českobratrské církve evangelické pravidelně zajíždět, patřil Jičín, Liberec, Rváčov a Spálov. V těchto místech se konaly bohoslužby, které byly vedeny farářem z Libštátu. Poté, co v neděli dopoledne vykonal bohoslužby v Libštátě, odjel do Jičína, jednalo-li se o první neděli v měsíci, další neděli pak jel do Liberce. Třetí neděli věnoval Rváčovu a čtvrtou neděli Spálovu, zde ovšem kázal pouze každý druhý měsíc.[355]

Mimo tyto sbory musel farář svou službou zaopatřit také vězení v Kartouzích. Odtud pravidelně získával seznamy vězňů evangelíků. Do věznice jezdili faráři již během druhé poloviny 19. století. V roce 1872 zde bylo 12 vězňů augšpurského vyznání a tři helvetského. Z Libštátu do Kartouz jezdili faráři obou konfesí čtyřikrát ročně. Během třicátých let 20. století se počet zdejších evangelíků pohyboval vždy okolo dvaceti. Pro ně byly několikrát do roka vykonány bohoslužby, zpravidla se jednalo o velké svátky.[356] Celkově bývala vězňům vysluhována večeře Páně přibližně třikrát do roka.[357]

Nejvzdálenějším místem, které libštátský farář duchovně zaopatřoval, byl Liberec. Zdejší evangelické společenství vzniklo v roce 1910. Během třiceti let se z něho vybudovala svébytná jednotka církve, která byla z velké části tvořena lidmi z řad inteligence. Mnoho členů bylo učiteli, profesory a úředníky. Na bohoslužby však mnozí z nich chodili poměrně nepravidelně. Ze 150 zapsaných duší navštěvovalo



Rozvrh shromáždění

v diaspoře ev. sboru h. v. v Libštátě

na r. 1914.

Jablonec: (v matiční škole o půl 4. hod. odpol.):

29. března (Več. P.) 29. listopadu (Več. P.)

Liberec: (v matiční škole o půl 4. hod. odpol.):

15. února 20. září
19. dubna (Več. P.) 15. listopadu (Več. P.)
14. června

Nová Paka: (v bratr. modlitebně o půl 3. h. odp.):

4. ledna 5. dubna (Več. P.) 6. září
1. února 3. května 4. října (Več. P.)
1. března 21. června 1. listopadu
6. prosince

Turnov: (v bratr. modlitebně o půl 3. hod. odpol.):

18. ledna 17. května 18. října
15. března (Več. P.) 12. července 13. prosince (Več. P.)

Přehled bohoslužeb konaných v diaspoře. SOkA Semily, ČCE Libštát (repro autor).

bohoslužby pouhých 30–35 lidí. Bylo tam poměrně aktivní sdružení mládeže. To se scházelo v neděli po bohoslužbách a mimo jiné také vedlo nedělní školu.[358] V souvislosti s poválečným odsunem Němců a následným dosídlením území česky hovořící populací nebylo již nadále v silách Libštátu duchovně obstarávat toto území, a tak v roce 1946 vznikl liberecký farní sbor, který měl spravovat liberecký, jablonecký a frýdlantský okres.[359]

Dalším velkým sborem, jenž se v témže roce odtrhl od svazku mateřského sboru, je Jičín.[360] Ten vlastně nabyl určité autonomie již ve třicátých letech, kdy se pro neshody s libštátským sborem oddělilo jeho hospodaření.[361] Účast na bohoslužbách zde byla velmi dobrá. Z 317 zapsaných duší přicházelo na bohoslužby až 80 lidí.[362] Dobře tu také fungovala nedělní škola. Hlavní postavou sboru byl dr. Oldřich Novotný.[363] Jičínský sbor byl založen roku 1928 jako filiální.

Svébytným údem libštátské církve bylo společenství evangelíků na Rváčově. Oficiálně zde byla zřízena kazatelská stanice roku 1927. Duší bylo na Rváčově zapsaných 291, účast na bohoslužbách byla hojná, pouze se objevují stížnosti, že v létě bývala účast výrazně slabší, neboť lidé trávili neděli prací na poli.[364] Po druhé světové válce se ze všech libštátských filiálek a kazatelských stanic dotklo vysidlování venkova snad nejvíce právě Rváčova.

Významné společenství tvoří i evangelíci na Spálově, ležícím mezi Semilami a Železným Brodem; toto společenství bylo založeno již roku 1860. V meziválečném období se v něm k evangelické církvi hlásilo pouhých 35 lidí, účast na bohoslužbách však někdy dosáhla až 60 věřících. To mohlo být způsobeno i větším počtem návštěvníků jiných konfesí. Na spálovské bohoslužby se dostavovali i zdejší katolíci a husité.[365] Marušiak si stěžoval, že tam chodí jen 7–8 lidí.

Je zajímavé sledovat, jak se v jednotlivých místech liší skladba členů, respektive způsob jejich přístupů, ve výše uvedených místech. Například ve Spálově, který je nejstarší kazatelskou stanicí, se po roce 1918 neudály žádné významné přístupy ani výstupy. Podobně se ani nijak výrazně neměnil počet členů evangelické církve v Liberci. Zato v takovém Rváčově byla právě většina jeho členů až z doby první republiky a jen málo bylo těch, kteří byli rodilí evangelíci.[366]

Mezi stanice, jež se z libštátského svazku vyčlenily ještě před rokem 1918, patří Sobotka, Hořice a Valteřice. Společenství evangelíků v Sobotce bylo založeno v roce 1868 a zprvu se zde evangelíci scházeli v soukromých domech. Příležitostně se v Sobotce zastavoval farář z Bošína a z Libštátu. Oba sbory byly od Sobotky vzdáleny přibližně 25 km. Sobotka tak sloužila právě evangelíkům, kteří žili v této oblasti a kteří by to měli do jedné ze stávajících církví i více jak pět hodin chůze.[367]

Hořice byly ustanoveny roku 1871. Bohoslužby se zde konaly každou třetí nebo každou čtvrtou neděli a zpočátku sem zajížděli hned tři faráři: z Libštátu, Bukovky a Hronova. Libštát je z těchto tří Hořicím nejblíže. V Hořicích byla situace poměrně vypjatá a zdejší evangelíci museli snášet řadu protivenství od ostatních.[368]

Nakonec je potřeba ještě zmínit Valteřice. Jejich postavení bylo značně specifické. Formálně byly sice součástí libštátského sboru, ale díky vlastní evangelické škole,

která byla založena již roku 1786, a přítomnosti evangelických učitelů fungovaly v podstatě jako samostatný sbor.[369] K jejich plnému osamostatnění po právní stránce došlo ale až roku 1919.[370]

8 Závěr

Vzhledem k paralelnímu působení dvou sborů rozdílných konfesí, což je na českém území poměrně vzácný jev, bylo v této práci možné sledovat vzájemnou interakci dvou konfesí. Nabízejí se tak přímo otázky, proč vůbec došlo k rozdělení evangelíků v jedné obci na dvě rozdílné konfesijní skupiny, jak se měnil jejich vzájemný vztah a co je vedlo ke vzájemnému spojení. Na této linii je pak snadné sledovat i význam konfese jako takové a klást si otázky po její hodnotě a smyslu v různých časových obdobích.

Než bude možné učinit samotné závěry spojené s konfesní problematikou v Libštátě, podívejme se na poznatky současného odborného diskursu v oblasti konfesní problematiky. Zdeněk Nešpor upozorňuje na vývoj vztahu obou konfesí, kdy po původních odstředivých tendencích (tzv. konfesionalizace) v raném tolerančním období dochází po čase ke vzájemnému sblížení (tzv. dekonfesionalizaci), poté opět k následnému odcizení a nakonec k sblížení obou konfesí. Po prvotním vzájemném ostrém vyhranění obou konfesí po vydání tolerančního patentu došlo ke vzájemnému sblížení před rokem 1848. Tehdy nastal první významnější pokus o spojení obou církví. Spojení nenastalo kvůli majetkovým sporům, představitelé církve augšpurského vyznání byli dokonce ochotni přistoupit na kvašený chléb při večeři Páně za podmínky, že se bude při vysluhování klečet. V diskuzích byla tehdy zdůrazňována především politická modernita a českost. Z česky mluvících sborů augšpurského vyznání bylo pro toto spojení 16 procent sborů, zatímco z reformovaných sborů bylo pro ně 76 procent česky hovořících sborů. Vláda ve Vídni toto spojení odmítala, definitivně je odmítne roku 1861.[371] Po tomto neúspěšném pokusu o unii nastává opět konfesionalizace. Ta je především živena shora, částečně pak také ze zahraničí – především u luteránů.[372] Ovšem tato konfesionalizace se obecně nesetkává s velikým úspěchem na straně sborů. Například Daniel B. Molnár a Karel Eduard Lány, kteří chtěli dát liturgii luterský svéráz, byli úspěšní jen ve sborech na východní Moravě díky jejich blízkosti ke Slovensku. V Čechách se tohoto programu ujalo jen několik farářů.[373] Přísnější konfesionalismus netrval dle Nešpora déle než do přelomu 19. a 20. století, kdy byl postupně vystřídán nacionalismem.[374] S datováním konce konfesionalismu na přelom století souhlasí i Pavel Filipi, který konstatuje, že v prvních dvou desetiletích nového století je patrný ústup z konfesní určitosti. Pavel Filipi dále dodává, že tento ústup dostal později ideový základ v díle Ferdinanda Hrejsy *Česká konfese*.[375] Jakým způsobem se tyto tendence shodují s vývojem v Libštátě?

První roky po vydání tolerančního patentu byly naplněny notnou dávkou dezorientace mezi oběma konfesemi. Docházelo k častému lanaření pro jednu či druhou

stranu. Vývoj probíhal obdobně jako na většině území Čech, kde bylo základní konfesní vyhraňování ukončeno rokem 1784.[376] Co se týká otázky samotné přítomnosti obou konfesí, panují v odborné literatuře dva názory. Zdeněk Nešpor uvádí, že podkrkonošským evangelíkům šlo hlavně o laické čtení Písma, přijímání podobojí, ale také požadavek jazykově české bohoslužby.[377] Právě posledně zmíněný požadavek patrně sehrál významnou úlohu ve prospěch luteránů, neboť luterští faráři přicházeli z jazykově blízkého Slovenska, zatímco kalvínští faráři byli především z Maďarska. Nejinak tomu bylo i v Libštátě, kam přišel reformovaný farář Jan Csomor z Dolních Uher a kam také docházel luterský farář Štěpán Šimko z Horních Uher. Druhou tezí, která vysvětluje přítomnost luteránů v této části českého území, je názor, že evangelíci na Jilemnicku se soustředili na boj proti vrchnosti, nestačili zaznamenat zprávu, že je potřeba přihlásit se k jedné ze dvou konfesí, a tak zůstali luteráni.[378]

Později byla častým motivem k přestupu nepřítomnost vlastního faráře. To se týkalo především evangelíků augšpurského vyznání, kteří v Libštátě až do roku 1868 neměli stálého faráře a kvůli všem důležitějším úkonům museli docházet do čtyři hodiny vzdálených Křížlic, neboť křížlický farář přicházel do Libštátu pouze čtyřikrát v roce. Takovéto důvody ke změně konfese nejsou v našem prostředí neobvyklé a netýkají se jenom luteránů. Jako příklad lze uvést právě Křížlice, kde docházelo k přestupům reformovaných k luteránům právě pro odlehlost sídla vlastního faráře. V první fázi po vydání tolerančního patentu mohly být důvodem k setrvání u jedné či druhé konfese osobní vazby. Později ale místy nalézáme i pokusy o teologické zdůvodnění vlastní existence. Vzpomeňme ještě jednou na následující odpověď luteránů na otázku, proč nemohou chodit na bohoslužby k faráři Kissovi do reformovaného kostela: *„Co však se toho návrhu dotýká, aby kázání pana Kiše navštěvovali, to že bez újmy vlastního vzdělání učiniti nemohou, anť oni více na učení Nového zákona váhu kladou.“*[379] Z čehož vyplývá, že mezi luterány existovaly věcné teologické důvody, pro které sami sebe odlišovali od druhé strany, byť tyto důvody mohly být často vzdáleny luterskému pravověří.

Poté, co se luteránům roku 1842 podařilo dostavět vlastní chrám, roku 1867 založit samostatný farní sbor a opatřit si následujícího roku vlastního faráře, dosáhli po formální stránce všeho, co chtěli. Právě někdy mezi roky 1842 a 1867 dochází ke zlepšení vzájemných vztahů mezi oběma církvemi. Poměrně významným rokem byl například 1864. Na jeho začátku byl zástupce libštátských reformovaných na pohřbu luterského faráře Molnára v Křížlicích. Dále se v průběhu roku uvažovalo o spojení úsilí při stavbě evangelické školy.[380] A nakonec i téhož roku přišel reformovaný farář Emanuel Havelka. V roce 1878 přišel do Libštátu jeho luterský protějšek Petr Marušiak. A právě tito dva muži sehráli klíčovou úlohu při sbližování obou církví. *„Havelka a Marušiak se stýkali každého téměř dne, často i dvakrát. Marušiak přicházíval obyčejně po jedenácté hodině, když vyřídil poštu a zanesl ji do schránky.“*[381] Vztah mezi oběma faráři a potažmo i mezi oběma církvemi byl vřelý. Nebylo nezvyklé, že jeden za druhého zaskakoval, respektive administroval, když byl druhý z farářů nepřítomný. Velkým pokrokem bylo zavedení společného vyu-

čování dětí v diaspoře. Hlavním důvodem afinity, která byla mezi oběma muži stále více patrná, byl důraz na vyznání zbožnosti a lásky. Oba muži byli velice sečtělí a orientovali se v soudobé teologické problematice. Ani pro jednoho však nebyly teologické problémy a rozpory to nejdůležitější, co se mělo řešit. Oba dávali důraz na osobní vyznání jednotlivce, a to především takové vyznání, které se bude odrážet v osobní zbožnosti.

Jestliže Nešpor uvádí přelom 19. a 20. století jako období, kdy konfesionalismus dosáhl obecně v Čechách vrcholu, v Libštátě to neplatí. Vrchol konfesionalismu je potřeba vidět někde v první polovině 19. století. Čím více se roky blížily přelomu století, byla vidět snaha po vzájemném sblížení tu založená na praktických důvodech, tu zase na pocitu určité vzájemnosti mezi oběma sbory. Vzájemné sbližování probíhalo i za Havelkova nástupce, kterým se stal roku 1910 Slavomil Daněk. Úplné sjednocení pak bylo produktem, který byl utvořen a schválen na generálním sněmu v Praze v prosinci 1918. V Libštátě jej ale ochotně, rychle a bez problémů přijali, jako by církevní unie byla něco, po čem sami toužili a co sami plánovali.

V rychlosti byly v Libštátě projednány nejrůznější záležitosti. Shody bylo dosaženo ve společném postupu při výuce dětí, platech farářů či výběru katechismů. Především je ale potřeba zdůraznit shodu, které bylo dosaženo v oblastech týkajících se liturgie. Zde je až nápadné, jak hladce bylo dosaženo jednoty, přičemž se z luterských prvků do nových bohoslužeb nedostal jediný. Je tak patrné, že již dlouho před rokem 1918 muselo mezi zdejšími luterány dojít k odklonu od přísného dogmatismu a lpění na vlastní konfesi.

Takovýto vývoj určitě nevidíme v sousedních Valteřicích. Navzdory geografické blízkosti a administrativní provázanosti šel vývoj valteřických sborů úplně opačným směrem. V 60. letech byly vztahy mezi valteřickými kalvíny a luterány mnohem horší než v Libštátě. To nakonec potvrzuje i práce Jiřího Loudy. V roce 1865 si zde luteráni museli založit vlastní školu, neboť nebyli schopni vyřešit spory o spolufinancování kalvínské školy, kterou do té doby společně užívali.[382] Pouze připomínám, že právě v této době se v Libštátě uvažovalo o stavbě společné školy pro evangelíky obojí konfese.

Avšak ani po založení luterské školy se situace ve Valteřicích neuklidnila. Křížlický farář Kutlík zde podněcoval spory mezi oběma stranami.[383] A to je další důležitý rozdíl mezi Libštátem a Valteřicemi, neboť farář Kutlík spravoval libštátský sbor jen do příchodu prvního augšpurského faráře Pospíšila, tedy pouze pět let, zatímco ve Valteřicích trval jeho vliv minimálně o 24 let déle. Situace ve Valteřicích se nezlepšila ani s příchodem faráře Aloise Trojana, který zde působil 30 let a fakticky stál v cestě spojení obou sborů, jež mohlo nastat až po jeho odchodu v roce 1928.[384]

Nabízí se tak vyslovení hypotézy, že pro pokojné soužití evangelíků dvou rozdílných konfesí je potřebná určitá míra vlastní vybudované infrastruktury a z ní vyplývající nezávislost. Dále velmi záleží na příslušném duchovním správci, neboť jeho role je v tomto ohledu snad ještě důležitější. Tato dvě stanoviska nevyplývají pouze ze srovnání Libštátu a Valteřic, ale i ze zkoumání vzájemných interakcí

v samotném Libštátě. Stačí připomenout, na jaké úrovni zde byly vztahy mezi protestanty obou konfesí, když byli luteráni odkázáni na užívání kalvínského chrámu.

Vedle soužití obou konfesí přináší tato práce pohled i na spojení obou církví v roce 1918. Pro otázku spojení je potřeba mít na paměti, že ambicí této unie bylo, aby byla nová církev založena na vnitřní integraci (*Konsensunion*), nikoliv pouze na administrativním spojení sborů rozdílné konfese (*Verwaltungsunion*).[385] Podařilo se této *Konsensunion* dosáhnout?

Této vnitřní integrace se povedlo dosáhnout velice rychle. Již během roku 1919 byla učiněna dohoda o tom, že se při modlitbě bude stát, v pohřebních průvodech se nebudou nosit kříže a večeře Páně bude vysluhována s běžným kvašeným chlebem. Následujícího roku se v Libštátě usnesli, že při vysluhování večeře Páně se nebude hovořit o pravém těle Kristově a že se nebude při přijímání klečet, ale stát, tedy opět podle vzoru reformovaných.

Takovýto průběh ale kupodivu nebyl zase tolik neobvyklý. Jako důkaz nám může posloužit anketa, která proběhla v letech 1935–1936. Její znění i výsledky cituje Pavel Filipi v článku *Hledání liturgické tváře.* Otázky této ankety zněly jednoduše. Jedna otázka se týkala vybavení kostela (oltář – stůl Páně; krucifix – kříž), další zpívané liturgie a způsobu přijímání večeře Páně (ve stoje – v kleče) a nakonec, kdy byly provedeny změny a zda za souhlasu obce (staršovstva). Výsledek tohoto průzkumu byl následující: *„Z předložených zpráv 15 sborů dříve a. v. bylo zjištěno, že až na jeden sbor všude se staly změny v bohoslužebném řádu a úpravě kostelů ve prospěch směru reformovaného. Tyto změny staly se ve třech případech s nesouhlasem části členstva, případně staršovstva, v jednom případě se mluví o sporech ve sboru. Synod béře na vědomí, že tyto změny byly provedeny celkem v klidu.*"[386]

Nové společné učení ani nová liturgie tedy nijak výrazně libštátským evangelíkům vrásky nepřidělaly. Podobně snadno bylo dosaženo shody i v otázkách materiálních. Oba faráři dostali brzy po spojení stejný plat. Problémem se nestal ani výběr místa pro konání bohoslužeb.

Do závěru patří i výzva budoucím badatelům k dalšímu výzkumu. Sborový archiv uložený do několika desítek balíků poskytuje stále dostatek prostoru pro další bádání. Jedním z témat, které by mohlo být doporučeno ke studiu, je detailní zpracování příčin přítomnosti obou konfesí po vydání tolerančního patentu. Také je zde prostor pro výzkum v oblasti církevní unie a vzniku Českobratrské církve evangelické. Ve sborovém archivu je možné nalézt prameny k sjednocování evangelických církví v celém Podkrkonoší. Vedle těchto dílčích témat se nabízí i pokračování v základním mapování dějin evangelíků v Libštátě od roku 1945 do současnosti a konečně je možné další výzkum orientovat i k jednotlivým kazatelským stanicím a filiálním sborům.

Jan Kříž na otázku, na co může být Libštát ze svých dějin pyšný, odpovídá svým klidným hlasem: *„Já myslím, že nic vynikajícího se tady nestalo, nějaké mimořádné události tu nebyly.*"[387] Ať už to bylo myšleno ze skromnosti či nikoliv, příběh evan-

gelíků v Libštátě je zkrátka výjimečný. Ze srdce přeji celému Libštátu, aby tento příběh žil dál.

Poznámky

[256] Například Marušiakovy veřejné projevy v letech 1907 a 1908. MARUŠIAK, Petr. Duch našich dějin. In: NOVOTNÝ, O. (ed.), *Památce služebníka Božího Petra Marušiaka,* s. 82–86.

[257] MARUŠIAK, J., *Svědectví tatínkova života,* s. 27.

[258] ÚA ČCE, fond SR ČCE, sign. V/A/42, sbory, Libštát, 1921.

[259] BOHATCOVÁ, Mirjam. Slavomil Daněk. In: BALABÁN, Milan. *Rosa na ratolestech: z odkazu evangelických kazatelů*. 2. sv. Slavomil C. Daněk. Praha: Kalich, 1999, s. 8. ISBN 80-7017-241-X.

[260] Rozhovor s Janem Křížem.

[261] BOHATCOVÁ, M., *Slavomil Daněk*, s. 8.

[262] Rozhovor s Janem Křížem.

[263] ÚA ČCE, fond SR ČCE, sign. V/A/42, sbory, Libštát, 1929.

[264] Zpráva vychází z mé osobní korespondence s emeritním profesorem Joelem L. Samuelsem, archivářem univerzity v Dubuque – e-mail z 20. 5. 2011.

[265] ÚA ČCE, fond SR ČCE, sign. V/A/42, sbory, Libštát, 1929.

[266] Tamtéž.

[267] Příchod nového faráře byl v této době více než žádoucí, neboť v kraji byly tou dobou hned tři uprázdněné sbory. Vedle Libštátu neměli svého faráře ani ve Valteřicích, ani v Křížlicích, zde byl pouze vikář, který navíc pro svou fyzickou slabost přemýšlel o odchodu.

[268] MARUŠIAK, Petr. Duch našich dějin (Poznámky na okraj veřejných projevů, psané r. 1907 a 1908). In: NOVOTNÝ, O. (ed.), *Památce služebníka Božího Petra Marušiaka,* s. 82–86.

[269] Tamtéž.

[270] BOHATCOVÁ, M., *Slavomil Daněk*, s. 8.

[271] Marušiakův dopis do Jičína z 1. 12. 1928. Úryvek dopisu přepisuje NOVOTNÝ, Oldřich. Duchovní dílo Petra Marušiaka. In: NOVOTNÝ, O. (ed.), *Památce služebníka Božího Petra Marušiaka,* s. 97.

[272] Dopis do ústředí od reformovaných v Libštátě, 21. 8. 1917. SOkA Semily, ČCE Libštát, balík L7.

[273] Za luterány byli zvoleni Samek a Soukup, za reformované Daněk a Jiskra, za Jednotu bratrskou Sequens a Glos.

[274] Protokol jednání podkrkonošských evangelíků 8. a 9. 12. 1917. SOkA Semily, ČCE Libštát, balík L7.

[275] Kniha protokolní. SOkA Semily, ČCE Libštát, R-III-B-17.

[276] Tamtéž.

[277] Tamtéž.

[278] Tamtéž.

[279] Tamtéž. Přesný rozpis je patrný i z tištěného rozpisu bohoslužeb pro rok 1919, ten je uveden mezi přílohami této práce. SOkA Semily, ČCE Libštát, balík L7.

[280] Kniha protokolní. SOkA Semily, ČCE Libštát, R-III-B-17.

[281] Tamtéž.

[282] MARUŠIAK, Petr. Duch našich dějin (Poznámky na okraj veřejných projevů, psané r. 1907 a 1908). In: NOVOTNÝ, O. (ed.), *Památce služebníka Božího Petra Marušiaka,* s. 82–86.

[283] LÁNY, Emil. Blahoslavený čistého srdce. In: NOVOTNÝ, O. (ed.), *Památce služebníka Božího Petra Marušiaka,* s. 48.

[284] Kniha protokolní. SOkA Semily, ČCE Libštát, R-III-B-17.

[285] Tamtéž.

[286] Tamtéž.

[287] NOVOTNÝ, Oldřich. Duchovní dílo Petra Marušiaka. In: NOVOTNÝ, O. (ed.), *Památce služebníka Božího Petra Marušiaka,* s. 97.

[288] Rozhovor s Janem Křížem.

[289] Rozhovor s Janem Křížem.

[290] Rozhovor s Janem Křížem.

[291] Dotazník o biblických hodinách, 10. 5. 1934. SOkA Semily, ČCE Libštát, balík 11.

[292] Tamtéž.
[293] Tamtéž.
[294] Tamtéž.
[295] Tamtéž.
[296] Plakát k oslavám narozenin TGM. ÚA ČCE, fond SR ČCE, sign. V/A/42, sbory, Libštát, 1930.
[297] SOkA Semily, ČCE Libštát, balík 17.
[298] Odpověď staršovstva na stížnost podanou Vaníkem, říjen 1944. SOkA Semily, ČCE Libštát, balík 17.
[299] Zpráva o stavu sboru zapsaná 30. 3. 1932. SOkA Semily, ČCE Libštát, balík 13.
[300] Pozvánka na Evangelizační den mládeže, který se konal 1. 5. 1944. SOkA Semily, ČCE Libštát, balík 13.
[301] Zpráva o stavu sboru 9. ledna 1948, podobné tendence lze vystopovat i dříve. SOkA Semily, ČCE Libštát, balík 13.
[302] SOkA Semily, ČCE Libštát, balík 17.
[303] Dopis od libštátského staršovstva, 15. 6. 1942. SOkA Semily, ČCE Libštát, balík 17.
[304] Dopis ze staršovstva JB v Turnově, říjen 1942. SOkA Semily, ČCE Libštát, balík 17.
[305] Dopis ze synodu do Libštátu, 6. 2. 1942. ÚA ČCE, fond SR ČCE, sign. V/A/42, sbory, Libštát, 1942.
[306] Viz pozn. 304.
[307] Tamtéž.
[308] SOkA Semily, ČCE Libštát, balík 17.
[309] Tamtéž.
[310] Zpráva o stavu sboru za rok 1947, zapsaná 9. 1. 1948. SOkA Semily, ČCE Libštát, balík 13.
[311] Tamtéž.
[312] Rozhovor s Janem Křížem.
[313] Rozhovor s Janem Křížem.
[314] Zpráva o stavu sboru za rok 1931, zapsaná 30. 3. 1932. SOkA Semily, ČCE Libštát, balík 13.
[315] Zpráva o stavu sboru za rok 1933. SOkA Semily, ČCE Libštát, balík 13.
[316] Tamtéž.
[317] Tamtéž.
[318] Kázání Slavomila Daňka na Zjevení 2,18–29. Archiv Slavomila Daňka, Katedra praktické teologie Evangelické teologické fakulty UK.
[319] Dopis ze synodní rady 13. 5. 1922. ÚA ČCE, fond SR ČCE, sign. V/A/42, sbory, Libštát, 1922.
[320] Synod na tento dopis reaguje 12. 1. 1926 a dodává: *Synodu je to velice bolestno, že sbor zadržuje peníze*. ÚA ČCE, fond SR ČCE, sign. V/A/42, sbory, Libštát, 1926.
[321] Dopis od libštátského staršovstva, 12. 2. 1927. ÚA ČCE, fond SR ČCE, sign. V/A/42, sbory, Libštát, 1927.
[322] Dopis od libštátského staršovstva, 28. 1. 1929. ÚA ČCE, fond SR ČCE, sign. V/A/42, sbory, Libštát, 1929.
[323] Reakce synodní rady z 29. 1. 1927 na libštátský dopis z 25. 10. 1926. ÚA ČCE, fond SR ČCE, sign. V/A/42, sbory, Libštát, 1927.
[324] Dopis faráře Kučery, 13. 9. 1929. ÚA ČCE, fond SR ČCE, sign. V/A/42, sbory, Libštát, 1929. Na Rohlíčka si Kučera v tomto ohledu stěžuje vícekrát, např. v dopise 19. 2. 1930. ÚA ČCE, fond SR ČCE, sign. V/A/42, sbory, Libštát, 1930.
[325] Rozhovor s Janem Křížem.
[326] Synodní výbor vyhověl 20. 6. 1930. ÚA ČCE, fond SR ČCE, sign. V/A/42, sbory, Libštát, 1930.
[327] Dopis od faráře Kučery, 27. 5. 1930. ÚA ČCE, fond SR ČCE, sign. V/A/42, sbory, Libštát, 1930.
[328] Kniha oznámení 1930–1934. SOkA Semily, ČCE Libštát, III-B-12.
[329] Tamtéž.
[330] Více k tématu FIALOVÁ, Eva. Dopad Mnichovské dohody na sbory Českobratrské církve evangelické v zabraném území Československa a stanoviska Synodní rady ČCE k aktuální situaci. In: ŠMILAUEROVÁ, Adéla (ed.). *Ex archivis ecclesiae: sborník příspěvků historiků a archivářů k dějinám Českobratrské církve evangelické a jejích předchůdkyň, evangelických církví augsburského a helvetského vyznání v českých zemích.* Praha: Českobratrská církev evangelická, 2009. ISBN 978-80-87098-10-3.
[331] Dopis z Libštátu z 1. 4. 1939, podobně také 30. 1. 1939. ÚA ČCE, fond SR ČCE, sign. V/A/42, sbory, Libštát, 1939.
[332] Dopis Josefu Křenkovi (synodní senior) od faráře Kučery, 24. 11. 1942. ÚA ČCE, fond SR ČCE, sign. V/A/42, sbory, Libštát, 1942.
[333] Oddací list, 16. 12., Klobouky u Brna. ÚA ČCE, dodatky k fondu SR ČCE, personální složka Jaroslava Kučery.

[334] Viz pozn. 332.
[335] Genesis 32:27.
[336] Rozhovor s Janem Křížem.
[337] Dopis od Kučery. Není jasné, komu je adresován, 12. 12. 1942. ÚA ČCE, fond SR ČCE, sign. V/A/42, sbory, Libštát, 1942.
[338] Rozhovor s Janem Křížem.
[339] Dopis Josefa Kabeláka vikáři P. Janeczkovi, 31. 8. 1943. SOkA Semily, ČCE Libštát, balík 17.
[340] Rozhovor s Janem Křížem.
[341] Odpověď na stížnost podanou Vaníkem, píše ji staršovstvo, říjen 1944. SOkA Semily, ČCE Libštát, balík 17.
[342] Rozhovor s Janem Křížem.
[343] Viz pozn. 341.
[344] Tamtéž.
[345] Tamtéž.
[346] Dopis od správní komise ČCE v Libštátě, adresován synodu, 20. 9. 1945. ÚA ČCE, fond SR ČCE, sign. V/A/42, sbory, Libštát, 1945.
[347] Výroční účty 1943, 1944, 1945. SOkA Semily, ČCE Libštát, balík 19.
[348] Dopis od správní komise ČCE v Libštátě, adresován synodu, 20. 9. 1945. ÚA ČCE, fond SR ČCE, sign. V/A/42, sbory, Libštát, 1945.
[349] Štěpán Pavlinec o pohřbu Kučery. ÚA ČCE, fond SR ČCE, sign. V/A/42, sbory, Libštát, 1945.
[350] Štěpán Pavlinec po instalaci nového faráře Miloslava Bohatce, 8. 12. 1946. ÚA ČCE, fond SR ČCE, sign. V/A/42, sbory, Libštát, 1946.
[351] Osobní korespondence s Josefem Hromádkou, 7. 1. 1919. Archiv Slavomila Daňka, Katedra praktické teologie Evangelické teologické fakulty UK.
[352] Zpráva o stavu sboru zapsaná 30. 3. 1932. SOkA Semily, ČCE Libštát, balík 13.
[353] Celkový přehled míst je mezi přílohami této práce. Kniha pamětná sboru h. v. 1803–1842. SOkA Semily, ČCE Libštát, R-III-B-1.
[354] Schéma reformovaného faráře, nedatováno. SOkA Semily, ČCE Libštát, balík L4.
[355] Viz pozn. 352.
[356] Kartouzy. SOkA Semily, ČCE Libštát, balík 20.
[357] Viz pozn. 352.
[358] Tamtéž.
[359] Rozhodnutí libštátského staršovstva padlo 14. 3. 1946. SOkA Semily, ČCE Libštát, balík 20.
[360] Tamtéž.
[361] Rozhodnutí synodu z 20. 6. 1930. ÚA ČCE, fond SR ČCE, sign. V/A/42, sbory, Libštát, 1930.
[362] Stav filiálek k 31. 12. 1933. SOkA Semily, ČCE Libštát, balík 13.
[363] Zpráva o stavu sboru zapsaná 30. 3. 1932. SOkA Semily, ČCE Libštát, balík 13.
[364] Tamtéž.
[365] Tamtéž.
[366] Stav filiálek k 31. 12. 1933. SOkA Semily, ČCE Libštát, balík 13.
[367] Zapsáno 26. 11. 1872. SOkA Semily, ČCE Libštát, balík L 10.
[368] Zapsáno 24. 1. 1873. SOkA Semily, ČCE Libštát, balík L10.
[369] LOUDA, J., *Valteřičtí evangelíci od tolerančního patentu po spojení v Československou církev evangelickou.* I. část, s. 99–100.
[370] Tamtéž, s. 97.
[371] NEŠPOR, Zdeněk. Luteráni v českých zemích v období protireformace a náboženské tolerance (1620–1861). In: JUST, Jiří (ed.). *Luteráni v českých zemích v proměnách staletí.* Praha: Lutherova společnost, 2009, s. 184. ISBN 978-80-903632-8-1.
[372] Tamtéž, s. 185.
[373] FILIPI, Pavel. *Hledání liturgické tváře.* Teologická reflexe: časopis pro teologii, 2010, roč. 16, s. 119. ISSN 1211-1872.
[374] NEŠPOR, Zdeněk. *Náboženství v 19. století: nejcírkevnější století, nebo období zrodu českého ateismu?* Praha: Scriptorium, 2010, s. 146. ISBN 978-80-87271-22-3.
[375] FILIPI, P., *Hledání liturgické tváře*, s. 120.
[376] NEŠPOR, Z., *Luteráni v českých zemích v období protireformace a náboženské tolerance (1620–1861)*, s. 165.
[377] Tamtéž, s. 162.
[378] MELMUKOVÁ, Eva. Systém pramenného výzkumu existence, myšlení i způsobu života tzv. kacířů v českých zemích v období kolem vydání tolerančního patentu. In: MACEK, O. (ed.), *Po vzoru Berojských,* s. 24. Podobně i *Evangelíci v rané toleranční době v Čechách a na Moravě,* sv. 1, s. 35.
[379] Jednání před zvláštní komisí, patrně mezi

léty 1820–1822. *Dějiny evanjelické církve a. vyzn. v Libštátě*, s. 7.

[380] Ke stavbě školy nakonec nedojde. V korespondenci mezi Havelkou a Nešporem je uvedeno, že stavba školy společně s luterány by byla obtížná, přesto však je to stále jedna z možností.

[381] HAVELKA, E., *Světlo na horách,* s. 108.

[382] LOUDA, J., *Valteřičtí evangelíci od tolerančního patentu po spojení v Československou církev evangelickou*, II. část, s. 87.

[383] Tamtéž, např. s. 70.

[384] Tamtéž, s. 98–99.

[385] FILIPI, P., *Hledání liturgické tváře*, s. 117.

[386] Pavel Filipi cituje: Zpráva o VII. synodu ČCE v Praze 1936, s. 35. FILIPI, P., *Hledání liturgické tváře*, s. 122.

[387] Rozhovor s Janem Křížem.

Jan KLETVÍK: Protestants in Libštát in the years 1781–1945. Part 2. Union

In 1918, the Reformed Congregation and the Lutheran Congregation in Libštát created a church union. This union was established without any difficulties. However, the Lutherans consequently lost their identity. The new Congregation decided to use only the Reformed liturgy, and they also changed the teaching of the Last Supper, during which they did not speak about the Real Body. There was also the full agreement in the questions of finances and administration. In this period, there was just one serious dispute, but it was a personal dispute between the minister and the laypeople, not a dispute over the confession.

P. Josef Němeček
Život a dílo se zvláštním zřetelem k jeho působení na Sychrově[1]

Adam Rejha

Tato studie si klade za hlavní cíl představit jednoho konkrétního duchovního, působícího na českém venkově 19. století. Krom přiblížení odkazu vytvořeného jednotlivcem je snad možné předpokládat, že tento životopis může být jistým kamínkem, který pomůže doplnit celkovou mozaiku života venkovských kněží této doby (zvláštní pozornost je věnována zejména působení tohoto duchovního na pozici zámeckého kaplana na Sychrově, k čemuž se pojí exkurz představující sychrovskou kaplanku i v době před a po nastoupení tohoto jednotlivce).

Představovanou osobou je Josef Němeček[2] (1824–1912). Byl vysvěcen na kněze revolučního roku 1848 a nejprve sloužil jako kaplan v podhorském Bozkově. Roku 1862 byl povolán jako zámecký kaplan na Sychrov, tedy na hlavní venkovské sídlo rodu Rohanů, kde si jakožto „dvorní kaplan" rodiny vytvořil blízký vztah k tehdejší hlavě rodiny Kamilu Rohanovi. Když skončil své poslání na Sychrově, vykonával v letech 1873–1904 úřad loukovského faráře, přičemž od roku 1881 byl také turnovským vikářem, od roku 1904 žil v Turnově na odpočinku. Za svého života publikoval několik knih, ať už modliteb, zpěvů nebo mravoučných a opominout nelze ani jeho odkaz v podobě rukopisných pamětních knih. Snažil se kulturně povznést farnost, kterou spravoval (investováním do sakrálních plastik v krajině i do výzdoby chrámů – ovšem to obsahuje i velmi negativní aspekt dobové praxe přelévání zvonů a odstraňování poněkud zašlé výzdoby, ke které se Němeček alespoň někdy uchyloval, byla v důsledku ke staršímu umění dosti necitlivá) a podporoval i jemu názorově blízké aktivity dalších osobností (často dnes známějších, jako třeba malíře Jana Prouska, s jehož rodinou se znal již z Bozkova).

Životní osudy P. Josefa Němečka

Poměry, do kterých se Josef Němeček narodil, lze označit za skromné, nicméně stabilní. Jeho otec Václav, stejně jako děd Jan, byli mydláři v Rožďalovicích. Václav



Portrét Josefa Němečka na tablu vytvořeném roku 1888 při jeho 40. kněžskému jubileu (Muzeum Českého ráje, Turnov).

a jeho rodina žila v novém čp. 34. Domu čp. 23, kde provozoval původně živnost děd Jan, se ujal Václavův bratr Josef, který tam provozoval obchod v době, kdy se jeho synovec Josef narodil. Václavova rodina žila z výdělku řemesla a byla zajištěna i 20 korci polí za městem. Václav svoji domácnost vedl s Barbarou, dcerou řezníka Františka Vysokého,[3] se kterou se oženil roku 1806. Do rodiny se narodilo patnáct dětí,[4] ovšem z nich se dospělosti dožilo pouze devět (6 chlapců a 3 dívky) a i z nich řada zemřela předčasně.[5] Dospělí synové Václava Němečka dosáhli váženého postavení. Tři zůstali v Rožďalovících (starší Václav Matěj,[6] Antonín a mladší Jan), další syn František vystudoval hudební školu a ve 40. letech působil jako sbormistr knížecí hudby v Srbsku,[7] mladší syn Matěj byl knihvedoucím (účetním) harrachovské sklárny v Novém Světě a nejmladší Jan pracoval jako šafář v Rožďalovicích.

Samotný Josef Němeček se narodil jako Václavovo 12. dítě 2. března 1824 v Rožďalovicích a ještě téhož dne byl pokřtěn místním kaplanem, za kmotry mu šli řezník Karel Štolovský a sládek Matthias Bernet.[8]

Protože Němečkova rodina byla jazykově česká, musel Josef pro budoucí vyšší studia absolvovat zkoušku, kterou skutečně uspokojivě složil roku 1836 v Mladé Boleslavi. Na gymnaziální studia nastoupil do Litoměřic, načež přešel do druhého

ročníku k piaristům na pražském Novém Městě, kde v roce 1842 úspěšně studia zakončil, v letech 1843–1845 absolvoval dva ročníky filosofie v Praze.[9] Během studií se musel notně uskromňovat, až od pátého ročníku gymnázia měl zajištěn byt a stravu jako domácí učitel. Po dokončení pražské filosofie začal studovat teologii v litoměřickém semináři, kde byl 4. července 1848 vysvěcen, od 10. srpna toho roku byl kaplanem v Bozkově.

Pro další výklad Němečkova života je vhodné učinit krátkou odbočku, věnovanou historii a významu místa. Bozkov v severních Čechách spadá do litoměřické diecéze a do panství Semily, které patřilo od roku 1824 Rohanům, takže Rohanové byli Němečkovou patronátní vrchností. Barokní kamenný kostel, zasvěcený Navštívení Panny Marie, byl stavěn v letech 1690–1693 Marii Polyxenou Desfours, přičemž se ještě jednalo o filiální kostel, povýšený na faru roku 1746. Kostel býval oblíbeným cílem barokních poutí.[10] Bozkov měl dvě poutní lákadla, zázračný pramen a Madonu v podobě korunované Bohorodičky, která se údajně projevila mnoha zázraky, včetně sněhového, který zapříčinil, že se okolo poloviny 16. století postavil nový kostel, dříve vypálený husity. Kostel sice měl dny největší slávy – hlavně kvůli nepřátelské politice Josefa II. k poutím – za sebou, nicméně v 19. století se povědomí o poutích podařilo alespoň částečně obnovit. Němeček přišel na faru, když byl farářem bývalý redemptorista a obratný kazatel Alois Schalk, který sloužil v Bozkově v letech 1841–1851, s přestávkou roku 1845. Po odchodu Schalka do Rychnova 18. září 1851 až do příchodu nového faráře 11. ledna 1852 byl Němeček pověřen administrací fary. Novým farářem byl ustanoven P. František Brousek, mimo jiné blízký příbuzný sládka Jana Prouska ze Svijan (který svého příbuzného navštěvoval, snad i se synem a budoucím malířem Janem, narozeným 1857, známost Němečka s touto rodinou se ještě prohloubila na Sychrově, jistě nejen proto, že deputát piva patřil k důležité složce platu sychrovského kaplana).

Němeček si vztah k faře budoval již delší dobu, podle svého tvrzení[11] zde byl poprvé již v roce 1841, a ačkoliv v době nástupu na konci 40. let mohli současníci v Bozkově vidět *„chudou, obtížnou faru podkrkonošskou“*,[12] Němeček si místo oblíbil, takže ani když mu bylo po dvou letech nabídnuto materiálně lépe zajištěné místo německého kazatele u sv. Štěpána v Litoměřicích, neodešel. Němeček byl pro Bozkov po stránce duchovní nepochybně přínosem, což zachytil Štajnygr, jemuž byl Němeček *„vroucný ctitel Rodičky Boží […], kterýž i svou milou povahou i silou ducha a zbožností ctitele Mariánské téměř uchvacoval“*,[13] což je o to důležitější, že právě v této době se obnovovala poutní tradice. Věnoval se i materiálnímu zázemí kostela, těsně po příchodu nechal přelít staré prasklé zvony, během administrace na začátku padesátých let dal bozkovský kostel vybílit, načež v šedesátých letech zajistil jeho výmalbu, kterou provedl malíř František Majšajdr (Maischeider). Vedle toho můžeme sledovat, že Němeček, poněkud lépe materiálně zabezpečen bozkovskou kaplankou, projevil zájem o českou literaturu, v roce 1850 zaplatil zakladatelský příspěvek Matici české[14] a na konci 50. let již sám vydal svoje první knihy, včetně jedné věnované historii kostela, jejíž výtěžek šel právě na zmiňovanou výmalbu.

Lze ještě uvést, že v roce 1860 došlo k dosti emotivnímu oddělení Spálova od semilské fary k Bozkovu, kterého se musel účastnit i kaplan.[15] Spálovští odmítali spolufinancovat stavbu nové obecné školy v Semilech, protože byli půl hodiny a více vzdáleni, proto žádali o připojení k Bozkovu, což se jim skutečně podařilo natrvalo 16. 12. 1860. O vypjatosti situace svědčí i demonstrativní odpad 62 spálovských občanů od víry v průběhu roku.

Dne 26. května 1862 dostal Němeček přípis, že bude k 5. červnu přeložen na místo kaplana na Sychrově, ovšem kvůli pozdnímu odchodu Šolce na Sychrov dorazil až 29. června.[16] Sychrovský kaplan jakožto dvorní kaplan vrchnosti měl mezi celým patronátním klérem specifické postavení (samotný titul dvorní – zámecký kaplan v případě Sychrova kolísá, sám Němeček užívá *dvorní kaplan* důsledně). Mezi jeho povinnosti patřila hlavně služba v soukromé kapli, vedle toho zastupoval vlastibořického faráře v nejběžnějších církevních úkonech pro vesnice v blízkém okolí (Sychrov, Husa, Radimovice, Červenice, někdy Kamení a Radostín). Němeček se také stal osobním zpovědníkem knížete až do jeho smrti (tedy i poté, co opustil Sychrov). Vedle toho byla s místem kaplana spojena funkce katechety místní školy v Radostíně a – zřejmě až od Němečka – starost o veřejnou knihovnu přímo v kaplance.[17] Zde je možno připomenout, že se za Němečka učil v Radostíně první velký básník Českého ráje Bohdan Kaminský (rozený Karel Bušek, syn Petra Buška). Němeček, spolu s učitelem Koublem, měl v počátcích na mladého Kaminského velký vliv.[18] Spojení kaple a školy bylo plodné i obráceně, protože učitel zajišťoval na kůru kaple hudební produkci (ke které již mohl přispívat i amatérský hudebník a rodák z Rožďalovic Alois Göbl, který již v této době započal na Sychrově úřednickou kariéru, zakončenou funkcí patronátního komisaře).

Za Němečka došlo také k několika přelomovým událostem. Nedlouho po jeho příchodu byla svěcena kaple, dále je potřeba zmínit pruskou návštěvu na Sychrově v roce 1866. Ačkoliv průchod pruské armády přes zámek lze považovat v životopise



Němečkův podpis jako faráře loukovského (DA Litoměřice).



Podpisy z inventáře sychrovské kaple z roku 1884: kaplan Emanuel Ferkl s razítkem kaple, J. Němeček jako turnovský vikář a Alois Göbl již jako patronátní komisař (DA Litoměřice, Archivy far I, Vlastibořice).

duchovního spíše za epizodní událost, je třeba připustit, že bylo jistě tvrdou životní zkouškou duchovního zaopatřovat raněné a umírající po několika střetech v okolí zámku (včetně známé bitvy u mostu v Podolí), navíc mu vojsko učinilo v kaplance škodu ve výši 480 zl., jak vyčíslil kaplan ztráty po návštěvě vojáků.[19] Za své služby kaplana na Sychrově byl poctěn v roce 1864 čestným občanstvím v Radostíně, v červenci 1871 se stal osobním farářem.[20] Na Sychrově zůstal do roku 1873, kdy byl prezentován a 11. září investován na loukovskou faru. 16. září sloužil svoji poslední mši v zámecké kapli.

I v případě Loukova je třeba upozornit na jisté výjimečné postavení – přinejmenším ve smyslu symbolickém[21] – v rámci patronátních far. Poprvé mu Rohanové projevili zvláštní poctu po roce 1824, kdy zde zřídili svoji rodovou hrobku. To také působilo, že vrchnost měla blíže sem než k vlastibořické faře, kam Sychrov spadal. V samotném Loukově bylo vedle faráře zpravidla obsazeno místo kaplana a Loukovu byl odpovědný i zámecký kaplan ve Svijanech.

Záhy po příjezdu zahájil Němeček jak v Loukově, tak ve filiálním kostele v Sezemicích řadu přestaveb, které probíhaly v roce 1874 a posléze i 1886 a 1891. Tyto opravy často dotoval ze svého, krom toho vykonal i jiné prospěšné věci pro zkrášlení obce. Staral se o drobnou sakrální plastiku v okolí, např. se sám postaral o vztyčení kříže na cestě do Svijan v roce 1892 a pořídil litinový odlitek sochy sv. Jana Nepomuckého pro Sezemice podle původní sochy Ignáce Martince.[22] Zároveň musí být konstatováno, že Němečkova starost o staré artefakty, kterou nedávno charakterizoval Martin Barus jako *„z dnešního památkového hlediska v podstatě brutální“*,[23] byla zatížena ve své době běžnou lehkovážností, přičemž tato lehkovážnost začala být již od přelomu století čím dál více kritizována (nejznáměji Maxem Dvořákem).

Bezpochyby pozitivní byla Němečkova starost o vzdělávání obyvatel. Roku 1893 založil veřejnou farní knihovnu[24] a jako člen okresní školní rady se staral o výchovu místní mládeže.[25] Zajímavostí je, že byl jmenován do prozatímního výboru pro vytvoření stanov hasičského sboru v roce 1877 – a ačkoliv se později hasičské činnosti



Kříž v Loukově při cestě k Svijanům z r. 1892, asi nejznámější socha objednaná Němečkem (foto Miloslav Rejha, Wikimedia Commons).

nijak výrazněji nevěnoval, toto jmenování jistě ilustruje důvěru, jaké se v obci těšil.[26] Z jeho pastýřské služby je možno zmínit vysvěcení nových kaplí v Korytech (1886),[27] Pěnčíně, Svijanském Újezdu, Havlovicích, Kobylech, mimo svoji farnost v Příšovicích (1884). Jako loukovský farář se podílel na správě turnovského vikariátu, od roku 1878 jako vikariátní sekretář, po smrti předchozího vikáře vikariát spravoval a konečně 7. ledna 1881 byl jmenován vikářem,[28] poté konzistoriálním radou. Za

jeho životní dílo se mu v 90. letech dostalo vysokých ocenění. Na návrh litoměřické konzistoře ho 29. dubna 1892 papež Lev XIII. jmenoval svým čestným komořím a o tři roky později byl jmenován čestným litoměřickým kanovníkem. Při příležitosti zlatého výročí svěcení 4. června 1898 na něho bylo znovu vzpomenuto, byl mu předán rytířský kříž Řádu Františka Josefa a udělen titul osobního arciděkana.[29] Vedle toho svoje díky projevily i obce, kterých se jeho působení zejména dotýkalo, takže



Litinová socha Jana Nepomuckého v Sezemicích z r. 1887 na starším kamenném podstavci, jediná Němečkova socha, která je památkově chráněna (foto Pavel Jakubec).

1. ledna 1893 získal k již dříve získanému čestnému občanství v Radostíně tuto poctu od loukovského obecního zastupitelstva a 20. února i od Svijan-Podolí.

Devadesátá léta s sebou přinesla i některé negativní momenty. S poctami a uznáním se objevili i nepřátelé, kteří se domnívali, že místo pro blaho obce pracuje na svém obohacení. Dostihla jej i známá až podivínská dobročinnost knížete Kamila, protože si někteří loukovští občané mysleli, že peníze na veškerou charitu šly ve skutečnosti od knížete a Němeček se jen *„chlubil cizím peřím"*.[30] Druhou rovinu negativ představuje zdraví, víme např. od Kováře, že P. Němeček trpěl po celý život zdravotními problémy, které se s věkem zhoršovaly, o čemž svědčí i loukovská pamětní kniha, v níž si od začátku roku 1893 Němeček průběžně stěžoval na vážné projevy těchto problémů (např. vodnatelnost v nohách), které mu často nedovolily v zimě sloužit mši v kostele, ale jen na faře. Poznamenal si také, že mu byl 26. září 1902 vytržen poslední zub.[31]

Přes pokročilý věk a zdravotní problémy vedl farnost až do roku 1904. Po více jak třiceti letech se s Loukovem při ranní mši 26. června 1904 rozloučil a odebral se na odpočinek do Turnova.

Hned však své kontakty nezpřetrhal a nějakou dobu ho navštěvovali farníci a známí, nicméně i tak asi postupně k izolaci docházelo. Jak naznačuje pozůstalostní spis (závěť sepsal již roku 1906),[32] snažil se záhy po odchodu na odpočinek vyřešit své světské záležitosti, takže ve svém bytě v domě čp. 24 na turnovském náměstí (dnes Českého ráje) neměl téměř žádný majetek.[33] Jan Prousek (přítel a soused z domu U českého granátu) po jeho smrti konstatoval, že *„poslední dobou stával se dětinným, nevycházel více, až jako ve snu skonal, tiše oddán do vůle Boží"*. Zemřel 23. srpna 1912 ve svých osmaosmdesáti letech. Slavnostní pohřeb s průvodem z kostela sv. Mikuláše do kostela Narození Panny Marie se konal 26. srpna, ceremonii vedl litoměřický kanovník Adolf Šelbický a pohřební řeč pronesl turnovský rodák a farář od sv. Jindřicha na Novém Městě pražském František X. Janků. Pohřbu se účastnilo nejméně 53 kněží, bývalý patronátní pán Alain Rohan, zástupci židovské obce, měst, obcí a různých spolků.[34]

Oproti tomu pozůstalost byla skromná, zanechal po sobě pouze hotovost v souhrnné výši 2 639 K 53 h, z níž se měl zaplatit pohřeb a část byla odevzdána rohanskému patronátnímu úřadu na Sychrově ke zřízení nadace pro loukovského faráře (900 K) a fundace ve výši 200 K pro udržování sedmi soch v loukovské farnosti, které Němeček nechal vztyčit.

Literární odkaz

V rámci životopisu Josefa Němečka bylo poukázáno na několik aspektů jeho činnosti. Lze říct, že asi největší odkaz zanechal svým literárním dílem.

Lze je rozdělit na část duchovní, ve které hrají důležitou roli mariánská témata, asketismus, homiletika a další, a část věnovanou regionální historii. Drobnějšími pracemi přispíval do katolických časopisů a vyšlo mu také více jak deset knih pře-

devším u pražských katolických nakladatelů Karla Bellmanna, Bedřicha Stýbla a Václava Hesse.[35] Je zajímavé, že nakladatel Bellmann byl synem zvonaře, u kterého o několik let dříve objednal odlití bozkovských zvonů. Přispěl i na jiná pole literární tvorby, například sestavil pro svůj region důležitý zpěvník a díky Kovářovi je zachyceno, že se „*pletl básníkům do řemesla*“,[36] když skládal verše na některé náhrobky na loukovském hřbitově.[37]

Duchovní literatura

Největší část publikovaných děl tvoří práce ryze duchovní, a ačkoliv se náš příspěvek věnuje Němečkovu regionálně historickému působení, je vhodné na tomto místě duchovní část alespoň krátce shrnout. Vůbec první Němečkova kniha je modlitební *Maria Dobré Rady* z roku 1858 (vydána u Bellmanna, tematicky podobná *Maria, matka dobré rady* vyšla téhož roku u Stýbla). Jedná se většinou o překlady německých textů o historii podivuhodného obrazu, jenž se podle legendy měl roku 1467 zázračně přemístit z muslimy ohroženého albánského Skadaru do italského

---

Tablo k čtyřicetiletému kněžskému jubileu Josefa Němečka r. 1888 (Muzeum Českého ráje v Turnově). Fotografie Němečka (pod č. 1) je uprostřed posazená na stylizovaných vavřínových listech, nad ní je biskupský znak Emanuela Jana Schöbla, pod ní iniciály oslavence (JN). Fotografie jsou očíslovány a na zadní straně identifikovány (popis vznikl později než tablo a následně byl ještě doplňován, u některých nejsou uvedena křestní jména a podobenky č. 5, 20 a 22 nejsou identifikovány vůbec). Níže uvedený popis užívá původní číselné řady (pouze čtveřice vpravo má původně nesystémové číslování, číslování je opraveno a pův. č. uvedena v závorce), oproti původnímu popisu byl sjednocen pravopis vlastních jmen, doplněna křestní jména a u nich ponechány pouze úřady zastávané k roku 1888 a spravované farnosti.

Čtveřice vlevo odshora po směru hodinových ručiček: 2. Vincenc Rameš, děkan v Libuni, 3. Josef Kovář, farář ve Všeni, 4. Antonín Dědeček, zámecký kaplan ve Svijanech, 5. [?]; čtveřice vpravo: 6. Josef Svoboda, děkan a biskupský notář v Turnově, 7. (8) Pavel Pelikovský, kvardián františkánského kláštera, 8. (9) Josef Turek, farář v Rovensku, 9. (7) Václav Pekař, penzista z Polska, čestný kanovník a děkan;

šest trojic na okraji, od trojice v levém horním rohu ve směru hodinových ručiček: 10. Antonín Čermák, kaplan v Turnově, později děkan v Turnově, 11. Jan Nepomuk Kára, farář v Loukovci, 12. Jan Tyrichtr, farář v Přepeřích, 13. Jan Stuchlík, farář na Vyskři, 14. Jan Počta, farář v Loučkách, 15. Václav Tesař, farář v Újezdě pod Troskami, 16. Josef Lexa, farář na Hrubé Skále, pak v Libuni, 17. František Portych, farář v Tatobitech, pak v Libuni, 18. Josef Pískač, později farář v Držkově, 19. Arnošt Rameš, kaplan v Libuni, 20. [?], 21. Václav Rón, katecheta v Turnově, později farář na Hrubé Skále, 22. [?], 23. Jan Klika, farář v Jenišovicích, 24. Jan Hůlek, zámecký kaplan na Sychrově, pak farář v Lomnici, 25. P. Babtista, františkán, 26. Ferdinand Cvejn, kaplan a katecheta v Tunově, později farář v Plazích, 27. Vít Kaška, kaplan v Jenišovicích, později působil na Plzeňsku.



města Genazzano. Dobrá rádkyně Maria, která byla poprvé v Čechách oficiálně představena v augustiniánském kostele sv. Kateřiny v Praze při barokní přestavbě, dokončené roku 1751, našla zřejmě dosti obdivovatelů, protože obě zmíněné Němečkovy knihy se dočkaly druhého vydání. Záhy na to v roce 1859 vydal Stýblo další modlitební knihu *Růže Karmelská*. Roku 1861 vyšla u Stýbla Němečkova kniha katolických modliteb *Duchovní stráž před branou věčnosti*, u stejného nakladatele poté v roce 1863 *Domácí poklad bohabojné rodiny*, překlad modliteb od německého teologa Johanna Michaela Haubera, a v roce 1865 *Království Boží*. V této kategorii je nepochybně nejvýznamnější *Rukověť odpoledních pobožností*, které vydal u Stýbla v roce 1871, resp. 1872. Na rozdíl od dalších knih byla použitelná jako obecná příručka pro kněze i laiky při bohoslužbě, takto také byla schválena pražskou konzistoří a k užívání ji doporučily všechny diecéze pražské arcidiecéze. Ačkoliv se vesměs duchovní shodovali na potřebě této příručky a za její vydání byli vděční, nebylo obvyklé, aby takovou publikaci vytvořil jeden člověk, a knize byly vytýkány i jiné potenciální slabiny.[38] V roce 1874 ještě Němeček publikoval jednu modlitební knihu, a sice *Příležitostné řeči a modlitby k výkonům svato-obřadním*.

Touto posledně zmíněnou knihou se dostáváme k homiletické praxi, kterou musel každý kněz vykonávat a která byla nepochybně Němečkovou oblíbenou činností; například Kovář uvádí, že ještě na začátku 20. století Němeček sloužil mše s nejméně půlhodinovými kázáními. Vedle *Příležitostných řečí* publikoval již roku 1860 u pražského nakladatele Václava Hesse knihu myšlenek k promluvám na téma loretánských litanií *Wawřínový věnec ke cti nebeské královny, uwitý z 45 homiletických pojednání o litanii Loretanské*. Bohužel dnes lze tuto homiletickou činnost poodhalit jen v omezené míře.[39]

Vydal také dvě knihy písní, u Bellmanna knihu mariánských písní k májové pobožnosti *Květnice mariánská* a v roce 1884 již jako turnovský vikář nechal pro svůj vikariát vlastním nákladem vytisknout knihu písní *Skřivánek*, který byl ještě za Němečkova života několikrát vydán a díky němuž je autor připomínán jako ten, kdo se významně zasloužil o pozvednutí zpěvu v Pojizeří.

Příspěvek k regionální historiografii

Němeček si, jak vyplývá z jím vedených kronik, uvědomoval velkou důležitost pamětních knih pro budoucnost. Svůj názor napsal na začátku druhé loukovské kroniky: *„Věda, jaké nepatrná mnohdy poznámka po letech důležitosti nabývá, nebudu, pokud milosrdný Pán Bůh zdraví dá, na zapisování pamětností v užším smyslu se obmezovati, alebrž sem tam i – pro nynější okamžik – méně památné události znamenati budu."*[40] Ovšem v té době byl již zkušeným duchovním pastýřem, s nemalými zkušenostmi ve vedení pamětnic. Poprvé do farní pamětnice zapisoval již jako kaplan v Bozkově po nástupu do duchovní správy.[41] V roce 1862 se mu jakožto dvornímu kaplanovi situace poněkud změnila, protože zde úřední povinnost vést pamětnici neměl, nicméně byl posléze pověřen vedením knihy zvané *Verzeichnis der Begebenheiten, die fürstliche Familie und Sichrow betreffend*.[42] Vznikla tak řada pa-

mětních knih zámecké kaple na Sychrově, formálně vytvořená podle vzoru farních pamětnic, nicméně s výrazně odlišným obsahem. První knihu z této řady (1862–1867) stihl Němeček popsat celou, druhou knihu (1868–1890) až po stranu 55, kde skončil zápisem z roku 1873.[43] Toho roku byl přeložen do Loukova. Jako by Němečkovi vedení této řady pamětních knih nestačilo, započal v roce 1862 psát kroniku obecné školy v Radostíně; tuto knihu (1862–1886)[44] nepsal dlouho, pouze do smrti tehdejšího učitele Jiřího Adama v roce 1866, a události prusko-rakouské války v kraji již zapsal učitel Josef Kouble. Když P. Němeček přešel do nového úřadu faráře v Loukově, navázal na již započatou pamětnici (psaná v rozmezí 1785–1875), další knihu stihl celou popsat (1876–1899) a započal i následující loukovskou knihu (1900–1949).[45] Zapisovat do tří po sobě jdoucích knih kronik je nepochybně výkon nevšední, nikdo další z loukovských farářů nic podobného nedokázal. V Loukově dokonce Němečkovi přestala stačit jedna řada pamětních knih pro farnost a v prosinci roku 1880 založil zvláštní pamětní knihu (vedena 1880–1926) pro sezemický filiální kostel, spadající pod jeho faru. Němeček sám vedl knihu až po stranu 33 a po něm byla vedena jeho nástupcem na loukovské faře P. Františkem Hrbkem. Tato pamětnice obsahuje výpisy ze starších dějin sezemického kostela, ale při zapisování současnosti je patrné, že vymezení obou řad pamětnic nebylo jednoduché a značně se obsahově překrývaly. Zajímavostí je, že o úmrtí a pohřbu Němečka je v sezemické pamětnici zmínka, zatímco loukovská tuto událost přechází mlčením.

Vzhledem k tomu, jak velkou důležitost přikládal pamětním knihám, je možná překvapivé, že sám vydal pouze jedinou historickou knihu (kratší i delší texty týkající se historie míst, kde sloužil, samozřejmě zapsal do pamětních knih), tedy již zmíněné *Památnosti poutnického chrámu Páně v Boskově*. Toto dílo není důležité pouze v rámci výčtu Němečkových knih, ale je zajímavé i pro bozkovské dějiny, protože se jedná o první vydanou syntézu dějin zdejšího kostela. Je to dílo průkopnické a jako takové trpí řadou problémů, nicméně účel splnilo, prodej knihy vydělal na výmalbu kostela. Našlo si i svoje pokračovatele. Byl to především bozkovský rodák a kutnohorský učitel Josef Václav Dolenský, který v roce 1888 vydal *Starší paměti farní osady Bozkova, zvláště poutního chrámu Panny Marie až do stavby nynějšího l. P. 1690*, drobnější, ale velmi hutnou knížečku, která si přímo klade za cíl doplnit starší dějiny a korigovat Němečkovo někdy až příliš romanticky důvěřivé přebírání zpráv o zázracích. Oproti tomu kněz (farář v Bozkově a poté v Semilech) Jan Křtitel Štajnygr, který v roce 1894 napsal *Pomněnky z Boskova*, se ve své práci vrací k romantickému vyjádření dějin (toto, stejně jako v případě Němečkových dějin, musí vést čtenáře k jisté opatrnosti, nicméně stále se jedná o nejrozsáhlejší práci ze tří zmíněných knížek).

Pokud bych měl shrnout Němečkův literární odkaz, je možné konstatovat, že jako autor vykazuje znaky typického národně uvědomělého katolického duchovního, objevujícího se ve druhé polovině 19. století.[46] V jeho díle převažuje čeština (z publikovaných i rukopisných pamětních knih je pouze pamětní kniha kaple Sychrova psaná německy – zřejmě na přání zadavatele). Němečkova příslušnost k ná-

rodně uvědomělým duchovním, jejichž činnost dosáhla formy jistého hnutí, také vyplývá z finanční podpory spřízněných projektů. Již bylo zmíněno, že podporoval Matici českou, zaměřenou na česky píšící autory vůbec, podporoval také drobnější projekty, zaměřené na české autory, za kterými stáli převážně čeští katoličtí kněží, jako bylo družstvo Vlasť, Dědictví sv. Prokopa, Svatojánského a Cyrilo-Methodějského dědictví.

S reakcí na racionální josefinismus lze i v Němečkově životě a díle vidět zvýšený důraz na mystické prožívání náboženství. Bylo již poukázáno na Němečkův zájem o místa meditace, o drobné plastiky v krajině, zřizování kaplí a snahu o obnovu poutních tradic. Podporuje to i zájem o duchovní literaturu, kde se Němečkovi podařilo vydat úspěšné knihy (*Marie Dobré Rady*), případně ambiciózní díla (*Rukověť odpoledních pobožností*).

Jakožto vlastenec si také uvědomoval, že k poznání vlasti může přispět jako sběratel podkladů pro regionální historii. Bylo připomenuto, že sepsal drobnou knihu o historii kostela v Bozkově, u které platí, že romantický přístup k materii nutí dnešního čtenáře k jisté opatrnosti, nicméně dílko započalo jistou tradici a upřít mu nelze ani jistou hodnotu dokumentu doby, kdy bylo sepsáno. Zcela nepochybný je jeho přínos pro zachování paměti vedením pamětních knih, dokonce nad rámec svých povinností.

Bylo by jistě zajímavé zjištění, do jaké míry udržoval kontakty s dalšími podobně zaměřenými osobami. Nepochybně tyto kontakty měl (i skrze pedagogickou činnost), ovšem konkretizovat je není snadné. V nekrologu v Hlasech Pojizerských se uvádí, že byl nejlepším přítelem básníka (Václava) Jaromíra Picka, byl také přítelem rodiny malíře Jana Prouska, který na Němečka odkazuje jako na zdroj při sepisování své svijanské kroniky.[47] Podobně lze zmínit i jeho členství v Leitmeritzer Diözesan-Museums Verein.[48] Narážíme přitom na okolnost, že se nezachovala Němečkova literární pozůstalost a není vzpomínána ani v jeho závěti.[49]

Ovšem i tak snad Němeček snese srovnání s mladší generací „regionálních pracovníků", která by šla personifikovat Janem Prouskem, dále jenišovickým farářem a později kaplanem na Hrubém Rohozci Janem Křtitelem Hájkem (1863–1937),[50] případně ještě o něco mladším meziválečným farářem ve Vlastibořicích Josefem Voborníkem (1876–1955),[51] zejména pokud zohledníme velkou výhodu této mladší generace, kterou poskytoval svou činností historik Josef Vítězslav Šimák, organizátor regionálního bádání mimořádného významu.[52]

EXKURZ

Na závěr připojujeme kapitolu, osvětlující postavení zámeckého kaplana na Sychrově. Má to dva důvody: Ze tří míst, kde Němeček působil (Bozkov, Sychrov a Loukov), je u této lokality nejméně patrné, co patřilo k úkolům duchovního (zatímco u far lze předpokládat alespoň určitý rámec povinností, místa zámeckých ka-

planů bývala upravována se značnou rozmanitostí). Zároveň působiště umožňovalo zpravidla mladšímu, ale přesto již zkušenému knězi navázat blízký kontakt s patronátním pánem. Exkurz se skládá ze stručných dějin kaple a popisu kaplanského místa.

Zámecká kaple

Nejprve by bylo vhodné vymezit postavení kaple v církevní správě. Sychrov ležel v Boleslavském kraji, takže kaple patřila do roku 1784 přímo do pražské arcidiecéze, až po tomto roce bylo Boleslavsko připojeno k Litoměřicím. Vikariáty příslušné pro Sychrov se několikrát změnily, nejprve to byl mladoboleslavský vikariát, od roku 1697 bzovský, od roku 1701 dubský, 1724 loukovský, po správních změnách v 80. letech 18. století již vcelku stabilně liberecký (zde je třeba upozornit, že od roku 1880 až do 20. století byla počítána k turnovskému vikariátu, dnes opět patří k Liberci). Příslušnost k faře je poněkud stabilnější, v podstatě od svého vzniku kaple patřila ke kostelu sv. Kateřiny ve Vlastibořicích, ovšem ten byl zprvu pouze filiálním kostelem[53] loukovské fary. Ke změně došlo za josefinských reforem, kdy byla v roce 1789 ve Vlastibořicích zřízena lokálie a následně roku 1855 fara, což platí dodnes.

Stavebníkem kaple, stejně jako zámku, byla vdova po Vincentovi Lamottovi Helena Kateřina, rozená de la Crone. Jako velmi relevantní by se mohl ukázat velmi blízký vztah manželů Lamottových k poutnímu kostelu v Bozkově. Vincent se po smrti 13. listopadu 1679 nechal právě v tomto kostele pohřbít a i Helena Kateřina je vzpomínána jako velká ctitelka zdejšího kostela a milostné sošky. Na druhé straně majiteli Bozkova (panství Semily) byli Desfoursové a mezi těmito dvěma rody panovala určitá řevnivost. Kořenem toho bylo především nevyjasněné majetkové vyrovnání po rozpadu Valdštejnova frýdlantského vévodství. Sporný Bozkov v roce 1627 koupila od Valdštejna praměti rodiny Lamottů Gertruda – byl počítán k jejímu manskému statku Návarov, vydělenému ze semilského panství. Po roce 1634 se vrátil k Semilům, když ho císař věnoval Mikuláši Desfours. Při „vyjasňování" situace dokonce Mikuláš Desfours Vincenta Lamotte zajal.

V 90. letech již ani jeden ze znepřátelených mužů nežil, ale žily vdovy Helena Kateřina Lamotte a Marie Polyxena Desfours (žena Albrechta Desfours, syna Mikuláše). Byla by chyba nepoukázat, že právě v letech 1690–1693 nechala Marie Polyxena přestavět starý kostel v Bozkově, protože už Zdeněk Kalista ve své práci o barokním poutním místě Bozkově uvádí, že tato přestavba mohla mít za účel zapůsobit na sousední lamottovskou vrchnost.[54]

Je otázkou, jak vlivy vycházející z výše zmíněných sporů o Bozkov a úcty k tomuto poutnímu místu mohly ovlivnit stavbu nového zámku a kaple, ovšem vzhledem k relativně malé znalosti předrohanského zámku asi zůstane nezodpovězena.

Na tomto místě nás především zajímají předpoklady pro stavbu zámecké kaple. Sychrov byl koncipován mnohem velkoryseji, než předchozí lamottovské zámečky v Jesenném a Albrechticích, takže by vzhledem k době, která investicím do sakrální

architektury přála, bylo spíše překvapivé, kdyby do tak relativně nákladného projektu nebyla začleněna i kaple (vhodná doba je také ilustrována i dostavěním kaple k zámku v Jesenném v roce 1714). Je možné také poukázat na poněkud horší dostupnost kostela ze Sychrova oproti dalším lamottovským sídlům Jesennému (Bozkov) a Albrechticím (Vlastibořice).[55]

Po obecnějším úvodu je snad možno přikročit k popsání konkrétního stavu, jak se stavba od svého počátku rýsuje. Podobně jako u zámku nejsme příliš zpraveni o podrobnostech, i když vzhledem k specifickému postavení církevní stavby je informací poměrně více. Stavba kaple se ovšem poněkud protáhla. Musela mít zvláštní povolení, které bylo uděleno roku 1691, a dokončena byla roku 1693.

První zmínka o kapli se nachází v dopise mladoboleslavského vikáře po 13. únoru 1690, který informuje pražskou konzistoř o stavebním úmyslu vdovy Heleny Kateřiny.[56] V té době již byly položeny základy a stavba měla mít rozměry 14 x 9 loktů. Helena Kateřina podala žádost o povolení kaple 6. února následujícího roku,[57] čemuž bylo obratem následujícího dne vyhověno.[58] O vlastní stavbě není téměř nic známo, na jejím konci 20. července 1693 vydali společně bratři Jan Jakub a Maxmilián Rudolf Lamottové nadační listinu,[59] což byl požadavek konzistoře před schválením stavby. Poté již nic nebránilo benedikci, ke které došlo 8. září a provedl ji P. František Ignác Zumsande ze Sandbergu. Ať už kvůli obecně oblíbenému mariánskému kultu v 17. století nebo kvůli výše popsané úctě vdovy k Bozkovu není překvapivé, že patrocinium bylo zvoleno mariánské, konkrétně byla sychrovská kaple benedikována Narození Panny Marie.[60]

I o podobě kaple se podrobněji dozvídáme až z pramenů po roce 1740. Existuje snad jediný text, který je formulován jako popis stavu k roku 1693. Podle něj měla být v kapli *„krásná malba na obmítce, vyobrazující hlavní údaje ze života blahoslavené rodičky Boží, ji zdobila a chrámových nádob ze stříbra, jakož i vkusných rouch bohoslužebných z drahocenných látek hojně pořízeno.“*[61] Je to ovšem zápis Josefa Němečka v pamětní knize kaple, nicméně autorem by měl být jeho předchůdce Jan Šolc, který byl na Sychrově již od roku 1838 a mohl tedy snad ještě vidět původní freskovou malbu (není jasné, nakolik se jí dotklo rozšiřování po roce 1834). Zde je podstatné poukázat, do jaké míry víme o přestavbách kaple v letech 1693–1740. Zdá se, že byla alespoň jedna, která snad lze spojit s doposud zasazeným portálem nad vchodem do předsíně, na kterém je text s chronogramem 1735.[62] Jak rozsáhlá přestavba proběhla v roce 1735, není jasné. Podrobněji kapli popisuje až první valdštejnský inventář z 19. prosince 1740,[63] uvádějící, že v kapli byl oltář s osmi sochami andělů a oltářní obraz Narození P. Marie. Přestavbou z 30. let 18. století lze snad vysvětlit zmínku, že při kapli byla sakristie a „stará sakristie“.

Až s pozdními úpravami zámku za Charlese Alaina je spojena větší přestavba kaple. Probíhala v letech 1834–1836 (tedy do Rohanovy smrti), kdy byla rozšířena východní fronta zámku, přičemž byla kaple nově začleněna do prodlouženého jižního křídla této fronty. Od této doby byla sakristie v přízemí tohoto křídla, kaple byla za oltářem prodloužena a sakristie na druhé straně kaple byla stržena.

O tom, jak byla nová kaple vybavena, informuje inventář kaple, vyhotovený roku 1838.[64]

Ovšem zdá se, že ačkoliv Charles Alain zemřel v požehnaném věku, byla jeho smrt poněkud nečekaná a on již nestihl svoji koncepci kaple dokončit – v této době nedošlo k jejímu posvěcení (jinak běžný vrchol rekonstrukcí kaplí) a i vydání fundační listiny pro kaplana dcerou Bertou roku 1836 vyznívá jako plnění otcova nedokončeného přání (mimochodem není známa závěť Charlese Alaina, což také svědčí o nepřipravenosti na smrt).

Následné přestavby zahladily charakter i této první rohanské kaple, uvádí se pouze několik zachovalých předmětů rozvezených po panství, jako oltář, který byl roku 1862 darován do nového kostela sv. Víta v Příchovicích (dnes součást Kořenova), nebo sanktusník, věnovaný kostelu ve Vlastibořicích. Ze Sychrova také měly pocházet dnes odcizené sochy z vlastibořického oltáře, v kostele dodnes umístěná socha sv. Pavla v životní velikosti byla asi též součástí sychrovské kaple. Všechny tyto sochy byly ze Sychrova odstraněny již dříve, snad za Charlese Alaina.[65]

K další a dodnes nejpatrnější přestavbě došlo za druhého mužského rohanského majitele Sychrova Kamila v letech 1856–1862, do jisté míry i dříve. Velká přestavba souvisela s novou východní frontou, schválenou roku 1853, tato část měla být na jihu nově zakončena čtverhrannou Rohanskou věží, sousedící s kaplí. Přístavba z roku 1834 byla stržena roku 1856 a 3. května byl slavnostně položen základní kámen nové kaple. Stavba probíhala následujících šest let a byla zakončena slavnostní benedikcí 7. září 1862. Pro úplnost uvádím, že cena této přestavby byla 17 360 zl., jak vyplývá z Pruvotovy bilance v roce 1867.[66]

Nová kaple získala přestavbou tuto podobu: Hlavní vstup prochází chodbou od průjezdu ve východním průčelí zámku, ta vede až k původnímu portálu kaple z roku 1735, kterým začíná předsíň kaple, od vlastní kaple oddělená pouze jedním schodem a ozdobnou mříží. Na tomto místě tedy asi byla původní lamottovská kaple, za doby Rohanů zde poslouchali mši obyčejní věřící z okolí zámku. Vlastní kaple má na půdorysu tvar obyčejného obdélníku, pouze částečně začleněného do jižního prodlouženého křídla východního průčelí. Uvnitř je prostor zabírající dvě podlaží ještě dělen vítězným obloukem na loď kaple a presbytář. Oproti jednopatrové a vcelku tmavé předsíni je prostor kaple mnohem světlejší, a to díky pěti velkým oknům. Dále do kaple v druhém podlaží ústí okna tzv. velké a malé oratoře (velká oratoř se nachází nad předsíní kaple, malá vede z pokojů kněžny na evangelijní, tj. levé straně kaple od vchodu), pod oknem malé oratoře v přízemí jsou také dveře do sakristie (druhé dveře ze sakristie vedou též do předsíně). Napravo v kapli mimo hlavní prostor v samostatné věžičce je umístěn chór s varhanami a s dalším vchodem do kaple.[67] Mezi nejdůležitější části výbavy patří pětice vitrážových oken; čtyři na bočních stěnách vyprávějí o životě Panny Marie (cyklus snad může navazovat i na nedochovanou malbu na omítce – je zde ztvárněno Zvěstování, Navštívení, Klanění tří králů a Útěk do Egypta) a páté okno v hlavním průčelí zachycuje posmrtnou událost, tedy Korunování P. Marie. Toto okno zastupuje hlavní oltářní obraz. Cyklus

navrhl prof. Eduard Engerth a maloval Jan Zachariáš Quast v letech 1857–1858. Dřevěnou výbavu včetně lavic, oltáře a kazatelny vytvořila řezbářská firma Petra Buška. U vítězného oblouku naproti kazatelně je postavena socha křižáckého vůdce Godefroye de Bouillon z kararského mramoru od Emanuela Maxe (umístění této nadživotní sochy nesvětce do sakrálního prostoru bylo poněkud překvapivé již ve své době, tehdejší kaplan Němeček to vysvětluje: *„Neníť to sice socha světce, kdo však pováží, jakými ctnostmi zobrazený Gottfried se stkvěl, jakými činy jméno své v dějinách Církve a světa proslavil, milerád v domácí kapli vévod z Bouillonu místečka mu dopřeje.*“[68] Umístění sochy nemuselo nutně souviset pouze s „ctnostmi a činy“



Interiér sychrovské zámecké kaple ještě před výměnou Buškova oltáře roku 1888 (foto Jindřich Eckert, sbírky SZ Sychrov).

Gedefroye, ale také s relativně nedávno Rohany získaným bouillonským dědictvím – pak by představovala jeden z nejvýraznějších a doposud velmi patrný odkaz k tomuto dědictví). V kapli se také nachází epitaf (jeho jádro tvoří původní náhrobní kámen) sestry maršála Soubise Marie Louisy, známé jako madame de Marsan (1720–1803 Linec). Náhrobní kámen své známé příbuzné našel Kamil Rohan u jistého lineckého kameníka, od kterého ho koupil a s vysvětlením vsadil do zdi své kaple.[69] K tomuto epitafu byl v roce 1884 připojen ještě erb Karla Evžena Lotrinského (1751–1825), původně z jeho hrobky ve vídeňském sv. Štěpánu, který byl Rohanům darován Františkem Josefem I.[70] Konečně drobnější kovové výrobky (lustr, lampu na věčné světlo, zvonky ad.) pro kapli zpracoval karlínský kovolitec Josef Branislav Mencl.

Největší změnou v interiéru kaple byl po roce 1862 nový oltář z kararského a rakouského mramoru od Jana Víška z Královských Vinohrad, vysvěcený 1. září 1888 a stojící v kapli dodnes. Starý Buškův oltář byl přesunut do knížecí hrobky v Loukově (dnes v depozitáři NPÚ na Sychrově). O různých menších změnách, alespoň do 1. poloviny 20. století, podrobně informují i obě pamětní knihy na Sychrově – po obnově výmalby v letech 1936–1937 došlo 8. září 1937 k požehnání.[71]

Na konci této kapitoly je nutné si povšimnout, že v literatuře o kapli je často chybně uváděno patrocinium Nanebevzetí P. Marie (kolísavě již více než 150 let, v současné literatuře téměř důsledně), ačkoliv kaple byla v roce 1693 benedikcí zasvěcena jejímu Narození, což bylo potvrzeno při žehnáních roku 1862 a 1937. Kolísání zasvěcení u titulů kostelů v určitém omezeném rámci je sice vcelku běžné, ale většinou se nejedná o kolísání mezi dvěma takto konkrétními a zároveň dosti významnými zasvěceními, jako je tomu u Sychrova.[72]

Toto rozkolísání má poměrně hluboké kořeny. Poprvé bez zjevného důvodu patrocinium Nanebevzetí P. Marie uvedl Johann Gottfried Sommer ve své *Topographie des Königreichs Böhmen* roku 1834.[73] U rozsáhlého díla jistě nelze vyloučit drobnou nepřesnost. Vedle toho ovšem není možné opomenout zásahy do nové výzdoby za Charlese Alaina, přibližující výzdobu k mariánskému typu „Nanebevzetí P. Marie" (jak je popsáno níže, přesně lze tento jev sledovat v úpravách za Kamila Rohana, ale jestli to byla snaha vyplnit strýcovu koncepci, nebo přímo Kamilův úmysl, není známo), nicméně o této činnosti nejsme vůbec zpraveni a navíc se větší pozornost upnula ke kapli až po roce 1834, takže Sommer asi znal (pokud vůbec) spíše starou kapli. Pro vývoj patrocinia a užívaného titulu měla význam až přestavba v letech 1856–1862.

V pamětní knize zámku se totiž zmiňuje, že v souvislosti s počátkem přestavby kladl kníže zvláštní důraz ještě na další mariánský výjev, tedy na Neposkvrněné početí P. Marie. Údajně k přestavbě přistoupil *„ponořen ve zbožné rozjímání o Neposkvrněném početí Panny Marie"*[74] a při pokládání základního kamene 3. května měl pronést: *„O Maria, nebeská královno! Ať roste tento dům […] pro věčnou připomínku tvého Neposkvrněného početí […]."*[75] Toto zvolání lze chápat především jako reminiscenci nedávno vyhlášeného (12. prosinec 1853) dogmatu o Neposkvrněném po-

četí Panny Marie, které bylo pro Rohany, kteří mají morální neposkvrněnost přímo v rodovém mottu, velmi důležité. Neposkvrněné početí se nicméně ve výzdobě kaple výrazněji neprosadilo, ale objevilo se jako hlavní motiv razítka kaple, kterým disponoval kaplan.[76]

Když byla dokončena výzdoba, došlo k dichotomii mezi výzdobou a kanonickým patrociniem. Rohanem objednaná výzdoba používá jako hlavní motiv (na vitráži v jižním okně, suplující oltářní obraz) Korunování P. Marie,[77] což není zcela obvyklý motiv spojovaný s Narozením P. Marie, přestože kaple měla právě toto patrocinium a z konzistoře bylo povoleno při žehnání, které proběhlo 7. září 1862, užít pouze stávající patrocinium.[78] Zde je třeba připustit, že vlastní dichotomie by snad nebyla tak překvapivá (nakonec výzdoba se pohybuje v rámci mariánské ikonografie), nicméně překvapivé je ono následně téměř konsensuální užívání Nanebevzetí P. Marie v literatuře. „Oficiální" zpráva Jana Čecha o slavnosti svěcení v *Bohemii* uváděla ještě patrocinium Narození P. Marie,[79] dále si správný titul kaple musela uvědomovat duchovní správa, jak asi nejlépe dokazují Katalogy kleru, vydávané litoměřickým biskupstvím. O tom, že patrocinium Narození P. Marie bylo přijato bez výhrad, svědčí i slavení sychrovské pouti 8. září.

Na druhé straně nepochybně výborný znalec regionu Josef Vítězslav Šimák v Ottových Čechách uvádí, že na Sychrově je kaple Nanebevzetí P. Marie (ve svých zdrojích uvádí mimo jiné Sommera).[80] Poté – a to zejména v druhé polovině 20. století – sice nikdy nepoklesl zájem o Sychrov, ale zřejmě kvůli změněné politické situaci poklesl zájem o kapli, zároveň došlo k útlumu systematicky vydávaných písemností i ze strany biskupství. Zlom přinesl až rok 1990. Literatura zůstala u Nanebevzetí,[81] ale toto patrocinium začalo používat i biskupství. Ne sice první katalog vypracovaný Jaroslavem Mackem, který ještě neuvádí patrocinium žádné,[82] ale nově zpracovaný online katalog ano.[83] Ovšem nepodařilo se mi nalézt žádnou zmínku, že by po roce 1693 proběhla kanonická „změna" patrocinia, a nedošlo k ní ani při slavnostní mši 16. 9. 1990, kterou celebroval litoměřický generální vikář Milan Bezděk.[84]

Zámecký kaplan

Sychrov ležel na kraji farnosti, proto také zpravidla sychrovský kaplan nezastával žádnou další funkci v církevní správě (i když i o tom máme informace, ale vždy se jednalo o spojení pouze na přechodnou dobu).[85] Se samostatností kaplanského místa souvisí možnost bydlení, což také patří k prvním odhalitelným aspektům tohoto místa. O tom, že na Sychrově bylo obydlí kaplana, informuje první valdštejnský inventář z roku 1740,[86] ze kterého vyplývá, že Lamottové vykázali duchovnímu jeden pokoj na zámku, ovšem prameny od druhé poloviny 18. století zcela nepochybně vymezují obydlí jako samostatnou budovu,[87] lze tedy dovodit, že byla postavena až za Valdštejnů někdy v 60. letech 18. století. Toto samostatné obydlí mělo rozměry 9 sáhů a 4 stopy na délku a 5 sáhů a 2 stopy na šířku, mělo čtyři pokoje a předsíň s kuchyní, nacházelo se snad na jižním okraji zemědělského dvora, v místech jižních stájí nebo Bertina křídla.[88]



Sychrovská kaplanka čp. 2 na fotografii zachycující podobu z dob kaplana Němečka před rekonstrukcí (autor nejistý, popsal kaplan Češka, 1930, sbírky SZ Sychrov).

Po roce 1820 došlo v souvislosti s přesunutím zemědělské části dvora na jihozápad od hlavní budovy (původní místo bylo přetvářeno na čestný dvůr) k přemístění kaplanky z jižního okraje dvora k severnímu, tedy na místo, kde starší inventáře uváděly sýpku. Rohanští kaplani, kteří na zámek přicházeli až po základních přestavbách v letech 1820–1823, obývali celé první patro této kaplanky až do roku 1897, kdy byla zmenšena o dva pokoje,[89] poté až do posledního kaplana v roce 1950 zůstala situace bez větších změn.[90]

O postavení prvních kaplanů není mnoho známo, nadační listina kaple z roku 1693 se o kaplanovi nezmiňuje. Nejdříve je zmiňován jako domácí kaplan (*capellanus domesticus*), nicméně již záhy musel vedle přímé duchovní služby vrchnostenské rodině vykonávat službu pastýře nad věřícími pro okolní vesnice, čemuž by odpovídalo, že o kaplanech jsou zmínky i z doby po roce 1740, kdy již Sychrov nesloužil k pobytu rodiny, ale spíše jako hospodářské centrum.[91] Více informací je až o fundačním kaplanovi, jehož postavení bylo vymezeno listinou z roku 1836.[92]

K změně muselo dojít již po koupi Sychrova Rohany, zprvu snad místo nebylo obsazeno a bohoslužby vykonával vlastibořický lokalista,[93] nicméně nejdéle od roku 1823 byl kaplan ustanoven.

Vymezení postavení kaplana nadací z roku 1836 zachycuje stav, který nepochybně existoval již za prvního rohanského majitele a do jisté míry i za předešlých vrchností. O sychrovském kaplanovi se v nadaci mluví jako o zámeckém i dvorním kaplanovi (aniž by bylo specifikováno, zdali mezi těmito výrazy je nějaký rozdíl) a vrchnost

si k němu vyhrazuje právo volby, prezentace a přesunutí; v církevní linii podléhal vlastibořickému lokalistovi (později faráři). Vrchnost se zavazovala poskytovat kaplanovi ubytování „*innerhalb des Schlossbezirkes*" a ročně platit 300 zlatých konvenční měny s deputátem.[94] Z toho kaplan obstarával běžné výdaje na chod kaple, přičemž mu tyto výdaje proplácela hlavní kancelář (pro rok 1867 činil účet 45 zl. 8 kr.).[95] Nejdůležitější povinností kaplana bylo podle fundace celebrování určitého počtu mší za rod Rohanů a dále musel sloužit mše, které byly o nedělích a svátcích přístupné pro věřící z Husy, Radimovic a Kamení.

Obecně měl být kaplan poslušen přání vrchnosti a skutečně díky jejich shrnutí, které v roce 1867 zapsal Josef Němeček do pamětní knihy,[96] je známo, že ještě po fundaci několik větších povinností přibylo. Asi nejnamáhavější z nich byla funkce katechety ve škole v Radostíně.[97] K této funkci se údajně v roce 1839 „*uvázal ochotně a dobrovolně*" kaplan Jan Šolc[98] a ta potom zůstala spojena se sychrovským kaplanem přinejmenším do sklonku první poloviny 20. století.[99] Sice přesné podmínky, za jakých ke spojení došlo, nejsou známy, nicméně to byl praktický krok, protože do té doby museli výuku náboženství obstarávat duchovní z Hodkovic nad Mohelkou, kam byl Radostín přifařen. Zde je vhodné připomenout, že ačkoliv nadace mluví o třech vesnicích, o které se měl kaplan starat, Němeček k nim přidává i Radostín a Červenici (s tím, že u nejvzdálenějšího Kamení a Radostína, který patří do jiné farnosti, podotýká, že je obstarává jen někdy).

Dále Němeček vyjmenovává činnosti, které lze u jeho funkce předpokládat (např. vedení filiálního růžencového bratrstva, případně ještě obecnější péči o chudé) a příliš neosvětlují postavení zámeckého kaplana. Naopak zmínit je nutné alespoň vedení pamětní knihy – to je povinnost, která se snad institucionalizuje až za Němečka v roce 1862 – a správu knihovny kaple, která měla sloužit veřejnosti. I tato knihovna vznikla až v roce 1862 díky dobrotivosti kněžny Adelheidy.[100]

Na závěr je možné popsat profil průměrného sychrovského kaplana (zaměřil jsem se pouze na ty z doby rohanské, tedy dohromady čtrnáct osob). V této práci představený životopis kaplana Josefa Němečka je zároveň do jisté míry „ideální" životní dráhou duchovního, který vykonával funkci zámeckého kaplana – po ordinaci nastoupil jako diecézní kněz službu kaplana (dnešní terminologií farního vikáře) na faře spadající do rohanského patronátu, zhruba po čtrnácti letech duchovní služby a osvědčení svých schopností byl povolán na místo zámeckého kaplana, kde zůstal asi jedenáct let. Při odchodu ze zámku mu bylo nalezeno místo faráře na poměrně významné faře opět v rámci rohanského patronátu, kde po mnoha letech kariéru skončil. O tom, že si vrchnost v případě Němečka vybrala nadprůměrného kandidáta, svědčí, že se později stal biskupským vikářem, a samozřejmě i práce odvedená vedle kariéry duchovního. V průměru u čtrnácti kaplanů doba mezi ordinací a nástupem na Sychrov byla pouze o trochu delší než u Němečka, činila přibližně 14 let, a doba strávená na Sychrově byla naopak jen o něco kratší, pohybovala se okolo 9 let. Aktivity po odchodu ze Sychrova u kněží závisely na více okolnostech a uvádět zde nějakou průměrnou dobu by bylo spíše zavádějící. Podstatné je, že

devět kněží odešlo na místo faráře v rámci rohanského patronátu, pro dva (poslední) kaplany bylo místo na Sychrově poslední, pouze u Františka Fausta, který odešel po dvou letech na Sychrově, je známo, že odešel mimo rohanský patronát, tedy jako vojenský kaplan do Ústí nad Labem, Václav Dlask zemřel 28. října 1908 v Hodkovicích.

Ačkoliv jsem nemohl podrobně zkoumat životopisy všech čtrnácti zámeckých kaplanů, lze říci, že případy, kdy se kaplani nestali faráři, jsou výjimečné (byť část 3 z 14 není zcela zanedbatelná). V prvním případě u Františka Fausta za výjimečnou situaci mohla válka, kdy byl náhle povolán jako vojenský kaplan. Faustův nástupce a předposlední zámecký kaplan Ignác Češka se vymyká průměrnému profilu sychrovského kaplana nejvíce. Jednalo se o jediného řeholního kněze (cisterciák z Vyššího Brodu, jeho křestní jméno bylo Josef). Jak se řeholník z jižních Čech dostal až na světské beneficium na Sychrově, je vlastně vcelku prozaické: od roku 1878 působil v řádových farnostech, poté ale dostal těžký zápal plic, což ho na delší dobu vyřadilo z církevní správy, a když se potom v roce 1916 uzdravil, nebyla žádná řádová fara volná, takže před návratem do kláštera dal přednost uvolněnému světskému beneficiu.[101] Ačkoliv si v prvních letech stěžoval na nízké příjmy, nakonec na Sychrově zůstal až do své smrti roku 1934 (je možno podotknout, že se nestaral jen o svoji kaplanku, ale udržoval i vztahy s Vyšším Brodem, mimo jiné se tam účastnil volby opata Tecelina Jaksche). Češkův nástupce Antonín Faltýnek se stal výjimečným kaplanem asi spíše pasivně kvůli době, kdy na Sychrově pobýval. Už za Češky došlo k náboženskému otřesu, kdy se téměř celý venkov přihlásil k „československému" vyznání,[102] nicméně Faltýnka zastihla v jeho úřadě jak druhá světová válka, tak únor roku 1948. Tyto události mu nepochybně zabránily v dalším kariérním postupu (pokud se tak nedá nazvat přechodná správa vlastibořické fary).

PŘÍLOHA 1

Bibliografie Josefa Němečka

Němečkova bibliografie byla již částečně sestavena v bibliografii české katolické literatury, ovšem při dalším hledání se podařilo monografie rozšířit až na 12 titulů (pět z nich se dočkalo druhého vydání).[103] Co se týká časopiseckých prací, je věc složitější. Ačkoliv se v literatuře uvádí, že přispíval do časopisů *Blahověst*, *Školník*, *Posvátná kazatelna* a *Časopisu katolického duchovenstva*, bibliografie české katolické literatury uvádí pouhé dva Němečkovy články (z *Blahověstu* a *Pražského týdeníku*), takže by bylo nutné zmíněné časopisy excerpovat, k čemuž se autor těchto řádků pro časovou náročnost neodhodlal.

Jednotlivé položky tvoří samostatné práce podle data vydání, na konci je připsána informace o případném dalším vydání a v závorce odkaz na českou katolickou bibliografii (první díl TP I, další P II–V, číslo strany, č. položky – zde případně doplňující informace).

Monografie

Domácí poklad bohabojné rodiny: Dr. Hauberova úplná křesťansko-katolická modlitební kniha pro pohlaví ženské. Praha: B. Stýblo, [1863]. 857 s. (TP I, 83, 91; 123, 36)

Duchovní stráž před branou věčnosti: jádro všech modliteb pro katolické křesťany. Praha: B. Stýblo, 1861. 221, [II] s. – 4. vyd. V Praze, B. Stýblo, [1869]. 249, [7] s.

Království Boží: modlitební kniha pro katolické křesťany obojího pohlaví. Praha: B. Stýblo, 1865. 480 s. (TP I, 84, 113)

Květnice marianská: čili Májová pobožnost k domácí a veřejné potřebě. W Praze: Karel Bellmann, 1860. 324 s. (TP I, 105, 99)

Maria Dobré Rady: modlitebnj kniha pro wssecky ctitele Marianské: s wypsánjm zbožné powěsti o milostném obrazu „Marie dobré rady" w Genazzanu ... Z něm. přel. Josef Němeček. V Praze: Karel Bellmann, 1858. 396 s. – Nové vyd. V Praze: Karel Bellmann, 1860. 367 s.

Maria, Matka Dobré Rady: modlitebnj knjžka wěnowaná ctitelům neposkwrněné Rodičky Božj. Z něm. jazyka přel. Josef Němeček. Praha: Karel Bellmann, [1858]. 396 s.

Maria, matka dobré rady: modlitební knížka věnovaná ctitelům neposkvrněné Rodičky Boží. 2. vyd. V Praze: B. Stýblo, [ca 1870]. 400, [12] s.

Památnosti poutnického chrámu Páně v Boskově. W Praze: B. Stýblo, 1859. 40, [VII] s. (P V, 2044, 109)

Příležitostné řeči a modlitby k výkonům svato-obřadním. V Praze: B. Stýblo, [1874]. 121 s. (P IV, 1594, 707)

Rukověť odpoledních pobožností křesťansko-katolických. V Praze: B. Stýblo, [1871]. XII, 583, 12 s. (TP I, 109, 9; P IV, 1603, 1020 – zpravidla datováno podle data předmluvy 29. 11. 1871, bibliografie uvádí též rok 1872)

Růže Karmelská: poučná a modlitební kniha pro katolické křesťany, zwlásstě ale nábožné ctitele nejblahoslawenějssí Rodičky Boží, Marie Panny: s připojeným žiwotopisem panenské Matky Boží, jakož i pobožností pro oudy bratrstwa sw. růžence a sw. sskapulíře. W Praze: B. Stýblo, 1859. [VIII], 464 s. 2. oprav. a rozmnož. vyd. 1863. 490 s. (TP I, 107, 153)

Skřivánek: výbor písní chrámových pro farní osady vikariatů turnovského a semilského. V Praze: tisk B. Stýbla – nákladem vlastním, [1884]. 155 s. 2., modlitbami rozmnožené vydání v Praze, nákladem Karla Kukaně, [188-]. 158 s. 5. vyd. V Turnově, nástupce K. Kukaně [1903]. 139, [III] s.

Vavřínový věnec: výklad litanie loretánské v pět a čtyřiceti řečích. 2. vyd. V Praze: B. Stýblo, [1881]. 391 s. (TP I, 342, 8)

Wawřínový wěnec ke cti nebeské královny: uwitý z 45 homiletických pojednání o litanii Loretanské. W Praze: Wácslaw Hess, 1860. [8], 372, [4] s.

Články

N. *Od Mohelky, dne 10. září 1862*. [Nová kaple na Sychrově.]. Blahověst. 1862, roč. 12, 15. září, č. 26, s. 420.

NĚMEČEK, Jos. *V Sichrově dne 17. dubna 1870*. (Ohlas o novém vydání pobožností pro lid.). Blahověst. 1870, roč. 20, 25. 4. 1870, č. 12, s. 189. (P IV, 1603, 1019)

Zda moudré jest držeti se positivních náboženských pravd. Pražský týdenník, 1886, roč. 5, č. 42. (P IV, 188, 324)

Josef Němeček, farář. *Vyjádření*. Hlasy Pojizerské, 1892, roč. 7, 24. 12. 1892, č. 25, s. 7.

PŘÍLOHA 2

Fundační listina sychrovského kaplana

Zde uvedena vlastní listina z roku 1836 v plném znění (zkráceny jen pozdější přípisky) a uveden i dodatek k listině z roku 1913 pouze kvůli oficiálnímu přepočtu platu z hornorakouských jednotek na metrický systém (užíván od r. 1876) a na korunovou měnu (1892). Text v [] je doplněk vysvětlující nebo doplňující význam.

1836, říjen, 26., Sychrov. Berthe de Rohan (podepsaná pouze tituly „Princesse de Rohan, Duchesse de Bouillon" bez jména) vydává fundační listinu pro zámeckého kaplana na Sychrově.

Podle koroborace měly vzniknout tři originály (pro konzistoř, české desky zemské a vnitřní potřebu rohanského patronátu). Znám jeden originál v Diecézním archivu Litoměřice, f. Archivy far I, Vlastibořice (konzistoriální originál): 2 dvojlisty, svázány červeno-bílým provázkem připečetěným Bertinou pečetí (dnes vazba nedrží), jinde jsem nenašel (v RA Rohanů pouze několik dobových opisů).

Stiftsbrief

Nach dem wailand der durchlauchtig hochgeborne Herr Carl Alain Gabriel Fürst von Rohan Guémené, Herzog zu Boullion [!] und Herzog zu Montbazon, Ritter des goldenen Vliesses, des österreichischen militärischen Maria Theresien, und des königlich französischen Sct. Ludwig Ordens, k. k. österreichischer Feldmarschall Lieutenant, Herr der Herrschaften Swigan, Loukowetz, Semill und Lomnitz, dann der Güter Sichrow, Gillowey, Czista und Alt Aicha, Mein innigst geliebter am 24. Aprill 1836 auf dem Schloße zu Sichrow hochseelig verstorbener Vater, überzeugt, dass die Uibungen unserer heiligen Religion einem jeden, wessen Standes und Bildung er immer seyn mag, die wohlthätigste Beruhigung zu gewähren, vermögen, gewunschen, theils ein bleibendes Denkmahl Seiner Gesinnungen an den Tag zu legen, theils Seinen Besitznachfolgern, wie nicht minder den Bewohnern des Schloßes Sichrow in die entferntesten Zeiten eine Erleichterung bei dem Besuche des Dienstes des Allerhöchsten zu verschaf-

fen, und hierauf unwiederruflich beschlossen gehabt hatte, eine Stiftung zur immerwährenden Erhaltung eines Hofkaplans in der Kapelle des Sichrower Schloßes zu errichten, hieran jedoch durch einen zu frühen Tod verhindert wurde; so erkläre ich als Hochdessen einzige Tochter und Universalerbin, daß da Mir der Wille meines Vaters heilig, und ohnedem auch ganz der Meinige ist, die beabsichtigte Stiftung nunmehr selbst jedoch ganz nach der Intention Meines hochseeligen Vaters zu errichten, und errichte hiemit dieselbe bis auf die Acceptation des Hochwürdigen bischöflichen Consistoriums zu Leitmeritz, dann bis auf weitere Bestättigung Einer Hochlöblichen k. k. böhmischen Landesstelle im Nachfolgenden:

Ich Berthe, Fürstin von Rohan Guéméné, geborne Fürstin von Rohan Guéméné, bekenne und erkläre in Gleichförmigkeit des Erlasses Meines hochseeligen Vaters, dato Sichrow 26. Juny 1835, und des Consistorial Erlaßes dato 29. July 1835, Zahl 2788, dann der hohen Gubernial Verordnung von 7. August 1836, Zahl 39 872, kraft gegenwärtigen Briefes überall, besonders da, wo es vonnöthen sein sollte, für Mich und Meine künftigen Nachfolger resp. Besitzer des, mit der Herrschaft Swigan vereinigten Gutes Sichrow und Albrechtitz, und verbinde Mich hier ausdrücklich und insbesondere, so wie auch Meine Besitznachfolger dahin, daß dem jedesmahligen Sichrower Schloßkaplan unter den nachstehenden Bedingungen, von der Herrschaft Swiganer Obrigkeit bezüglich deren Renten genau und pünktlich für immerwährende Zeiten, in so lange diese Stelle bestehen wird, nachstehendes verabfolget und gewährt werden soll, wenn von seiner Seite dagegen die nun bezeichneten Verbindlichkeiten genau erfüllt und geleistet werden:

1. Der künftige Gehalt des Sichrower Hofkaplans soll in 300 fl. Conv. Münze, sage drey hundert Gulden in Conv. Münze, sechs Faß Bier, sechs N[ieder] Ö[sterreichische] Metzen Waizen, zwölf Metzen Korn, zwey Metzen Gerste, zwey Metzen Erbsen, zehn N. Ö. Kl. weiches Scheitholz, zu 21" Scheitlänge, N. Ö. Maßes, fünf Klafter Astholz, ein hundert N. Ö. Pfund Butter und fünfzig N. Ö. Pfund Salz bestehen, welche Naturalien dem jeweiligen P. Schloßkaplan zugleich auf obrigkeitliche Kosten nach Sichrow zuzuführen sein werden.

2. Hat der Hofkaplan eine anständige Wohnung innerhalb des Schloßbezirkes zu Sichrow unentgeldlich zu erhalten. Für deren Instandhaltung Ich sowie Meine Besitznachfolger zu sorgen, sich verbindlich machen.

3. Ist die gefertigte Fundatorin damit einverstanden, daß der Sichrower fundierte Hofkaplan, der als ein nicht selbstständiger Seelsorger in disciplinarer Hinsicht dem Seelsorger des Lastiborschitzer Kirchsprengels subordinirt ist, nicht nur im Schloßbezirke, sondern nothigen Falls auch im Lastibořitzer Kirchsprengel in seelsorgerischen Geschäften, jedoch nur in der Art und Weise, so wie es bis jetzt geschah, besonders wenn der Lokallist zu Lastiboržitz erkrankt, oder im Auftrage seiner geistlichen Behörde vom Pfarrorte abwesend ist, oder eine seelsorgerische Aushilfe aus einer andern dringenden Ursache erforderlich wird und nur dann verwendet werde, wenn hiedurch die Stiftungsverbindlichkeiten nicht beeinträchtiget werden; wenn aber im Kirchsprengel gefährliche und ansteckende Krankheiten sich ausbreiten

und herrschend werden sollten, so hat in diesem Falle als dann der P. Hofkaplan aus dem Schloßbezirke sich nicht zu entfernen, daher jeder seelsorgerischen Funkzion außerhalb desselben enthoben zu seyn, weil dieser Hausgeistliche mit den Gliedern Meines fürstlichen Hauses öfters näher conversiren muß und dieselben daher der augenscheinlichsten Gefahr der Ansteckung ausgesetzt seyn würden, wenn der P. Schlosskaplan auch in solchen Fallen außerhalb des Schloßbezirkes zu cooperiren verpflichtet seyn sollte.

4. Der P. Hofkaplan wird ferner verpflichtet seyn, in Meiner Anwesenheit und auf Mein Verlangen und für künftige Zeiten in der Anwesenheit und auf Verlangen des jedesmahligen Patrons oder dessen Repräsentanten in der Schloßkapelle zu Sichrow zu celebriren. Die Bestimmung der Stunde, wann dieses zu geschehen habe, hängt sowohl an Sonn- und Feyertagen, als auch an Werketagen von den nun Genannten ab, da die Schlosskapelle nicht als eine öffentliche Kapelle, sondern wie bisher – als eine bloße Hauskapelle betrachtet werden kann.

Es soll jedoch ohne dringende[n] und wichtigen Ursachen an Sonn- und Feyertagen, in so lang den zu Lastibořicz eingepfarrten Dorfgemeinden Hussa, Radimowitz und Kameni gestattet wird, diese Schlosskapelle wegen Abwartung des öffentlichen Gottesdienstes zu besuchen, von der bisher gewohnten herkömmlichen und wohlbekannten Gottesdienststundenordnung nie in der Not nicht abgewichen werden, dass an Sonn- und Feyertagen in der Schlosskapelle Vormittags eine Exorte und heilige Messe, Nachmittags aber Litanei und heiliger Segen, auch zeitweilig Christenlehre, insofern der Schlosskaplan hiezu von seiner geistlichen Behörde ermächtigt wird, gehalten werde.

5. Die gefertigte Stifterin spricht für sich und ihre Nachfolger das Recht an, auf die genaue, treue Erfüllung der stipulirten Stiftungsverbindlichkeiten zu jeder Zeit dringen zu können.

6. Ich verwahre als Fundatorin für Mich und Meine Nachfolger das Recht den Sichrower Schloßkaplan nicht nur selbst zu wählen (jus denominandi) und zu präsentiren, sondern auch auf dessen Uibersetzung und Präsentirung eines Andern antragen und beharren zu können, im Fall ein bereits angestellter Schloßkaplan irgend eines Gebrechens, einer sonstigen, wichtigen Verschuldung, oder einer eingetrettenen Inhabilität wegen der Obrigkeit und seinen Posten nicht conveniren sollte.

Die angesuchte Amotion oder Uibersetzung eines Schloßkaplans muß jedoch von der betreffenden geistlichen Behörde untersucht, als nothwendig anerkannt und durch ein förmliches Urtheil ausgesprochen worden seyn; so wie überhaupt die eigentliche Bestättigung oder vielmehr die Ertheilung des Anstellungsdekretes oder der erforderlichen geistlichen Jurisdiktion nach den bestehenden canonischen Satzungen einem Hochwürdigsten bischöflichen Ordinariate und dessen Consistorio überlassen und vorbehalten bleibt, und durch die gegenwärtige Stiftung dem Verhältnisse, in welchem ein katholischer Priester zu seiner kirchlichen Behörde steht, kein Eintrag geschehen soll.

7. Der Sichrower P. Schloßkaplan soll ad intentionem fundatoris wöchentlich zwey Obligatmessen, und nebst diesen monatlich eine heilige Messe für alle verstorbenen Mitglieder der fürstlichen Familie von Rohan, und vierteljährig ein Anniversarium

und auf dieselbe Intention zu zellebriren haben, daher zusammen ein hundert und zwanzig obligata Missa sacrificia sancta zu persolviren haben.

8. Obgleich ich der festen Hoffnung bin, daß der Fall nie eintretten werde, dem fundirten Schloßkaplan jemahls einen andern Wohnort bestimmen zu müssen, so verwahre ich mir, und für meine Nachfolger dennoch das Recht in dem zwar nicht erwartenden, jedoch immer möglichen Fall, daß das Schloß oder die Kapelle zu Sichrow der einst nach Jahren, durch welch immer Ursache in Verfall gerathen könnte, die nach dem vorliegenden Stiftsbrief errichtete Fundation mit Beibehaltung der beiderseitigen Rechte und Verbindlichkeiten von Sichrow nach Laukow (wo sich die fürstliche Familiengruft befindet), mit Vorwissen eines Hochwürdigsten bischöflichen Consistoriums und der Hochlöblichen k. k. Landesstelle anstandslos übertragen zu können.

9. Endlich übernehme ich die Verbindlichkeit zur steten Unterhaltung der Kirchenapparamente und Beischaffung der Kirchenforderniße für die Sichrower Schloßkapelle, und sollen dieselben stets aus den Swiganer herrschaftlicher Renten an- und beygeschafft werden.

10. Zur Sicherstellung der, von Mir als Stifterin übernommenen, von Mir und Meinen Nachfolgern zu leistenden Verbindlichkeiten und Prästationen, soll das gegenwärtige Stiftungsinstrument landtäflich, tanquam onis irreluibile ob der Herrschaft Swigan dann dem Gute Sichrow und Albrechtitz gehörig vorgeschrieben werden, weßhalb ich diese nun genannten, sich mit der königlich böhmischen Landtafel – Hauptbuch Litt. S. Tom. XXIV. folio 121 – regulirenden Entitaeten ausdrücklich als Hypothek benenne, und Mich zufrieden stelle, womit dieser Stiftsbrief dem ganzen Inhalten nach, ad effectum intabulationis der königlich böhmischen Landtafel einverleibt, und gehörig vorgemerkt werde.

Zum Beweise alles dessen ist gegenwärtige Stiftungsurkunde in drei gleichlautenden Parien, wovon das eine bey der Hochlöbl. k. k. Landestelle, das andere bey dem Hochwürdigsten Consistorio, das dritte bey Meinem Patronatsamte aufbewahrt werden soll, aus- und von Mir, dann zwey hiezu beruffenen Zeugen eigenhändig unterfertigt werden.

So geschehen im Schloße zu Sichrow am sechs und zwanzigsten des Monats October, des Jahres ein tausend acht hundert und sechs und dreissig.

(L. S.) P[rinzesse] de Rohan, Duchesse de Bouillon

(L. S.) Joh. W. Trombars
Hofrath als Zeuge

(L. S.) Franz Karl Spengler
Oberamtmann der Herrschaft Swigan als Zeuge

(L. S.) Johann Jansa
Hofsekretär als Zeuge

(L. S.) Joh. Pažout
Vikär

(L. S.) Joseph Sedláček
Ortsseelsorger

Pozdější přípisky

16. ledna 1837 – Erbsteuerhofkomission v Praze, za nejvyššího purkrabího podepsán [Joseph] Herget

4. února 1837 – biskupská konzistoř v Litoměřicích, podepsáni Wenz[zel] Kara a Franz Köhler

26. června 1837 – české zemské gubernium, podepsán [Hieronymus von] Lützow

16. srpna 1837 – zápis do desk zemských, vyhotovený Josefem Hasnerem (zde specifikovaný odkaz na zápis, podle současného uložení: NA, f. Desky zemské – hlavní knihy, inv. č. 261, sign. S XXVI, fol. 187[–188])

Dodatek fundační listiny z roku 1913

1913, květen, 24. Sychrov. Alain Rohan vykupuje větší část naturálního deputátu zámeckého kaplana.

Uložení: DA Litoměřice, f. Archivy far I, Vlastibořice, Nachtrag 1913

Plat: 630 K [= 315 zl. rakouské měny užívané od r. 1857 = 300 zl. konv. měny]

Potraviny (vykoupeny): 1358 l piva, 369 l pšenice, 738 l žita, 123 l ječmene, 123 l hrachu, 56 kg másla, 28 kg soli, to vše vykoupeno za 900 K

Dříví (nevykoupeno): 20 objemových metrů (Raummeter) polen (přepočteno na 170 K), 10 objemových metrů měkkého větvového dřeva (přepočteno na 70 K), povinnost dovážet dřevo do kaplanky (přepočteno na 30 K).

Podpisy: Alain kníže Rohan, patronátní komisař Wenzel Wacha (svědek), vedoucí kostelních počtů Johann Pösl (svědek), zámecký kaplan Johann Nep. Náhlovský.

Pozdější přípisky: 5. června 1913 – biskupská konzistoř v Litoměřicích, kancléř A[ntonín] Čech, generální vikář R[aimund] Fuchs. 16. června 1913 – místodržitelství v Čechách, podepsán [?].

PŘÍLOHA 3

Seznam zámeckých kaplanů na Sychrově

Uvedeno 14 biogramů sychrovských kaplanů za Rohanů. Starší byli: Ferdinand Knoblhoch (1724?–1740?), Jan Flanderka (1740?–1771), Antonín Rabenstein (1771–1785), Jan Maruška (1785–1819), ale u nich znám často život pouze mezerovitě (srv. pozn. č. 83 a 89), proto je seznam omezen jen na rohanské kaplany. Při sestavování užito katalogu kléru a pamětních knih kaple (na ty neodkazováno), na další zdroje odkázáno u konkrétních kaplanů.

Josef Havránek (1824–1828)
25. července 1795 Vetlá – 23. března 1840 Loukov

ordinován 24. srpna 1820, 1820–1824 kaplan v Turnově, 1824–1828 zámecký kaplan na Sychrově, 1828–1832 farář v Loukovci, poté vychovatel u Rohanů, 1835–1840 farář v Loukově

Ignác Hujer (1828–1832)
6. listopadu 1798 Bzí u Železného Brodu – ?
ordinován 7. září 1823, 1823–1828 kaplan, 1828–1832 kaplan na Sychrově, 1832–1833 lokalista ve Vlastibořicích, 1833–1844 farář v Loukovci, poté nezjištěno

Josef Seliger (1832–1838)
13. července 1793 Bukovec – 12. listopadu 1890 Třebušín
ordinován 24. srpna 1820, 1820–1825 kaplan v Čížkovicích, 1825–1827 v Markvarticích u Č. Kamenice, 1828–1832 v Rychnově u Jablonce n. N., 1832–1838 zámecký kaplan na Sychrově, 1838–1845 farář v Roprachticích, 1845–1879 farář v Třebušíně, poté na odpočinku v Hošťce, Deštné u Dubé a Litoměřicích

Jan Nepomuk Raimund Šolc (1838–1862)
30. dubna 1800 Sobotka – 24. května 1869 Všeň
ordinován 4. září 1827, 1827–1838 kaplan v Loukově, 1838–1862 zámecký kaplan na Sychrově, 1862–1869 farář ve Všeni

Josef Němeček (1862–1873)
2. března 1824 Rožďalovice – 23. srpna 1912 Turnov
ordinován 4. července 1848, 1848–1862 kaplan v Bozkově, 1862–1873 zámecký kaplan na Sychrově, 1873–1904 farář v Loukově, od 1880 turnovský vikář

Josef Fischer (1873–1875)
3. ledna 1833 Tanvald – 27. dubna 1918 Turnov
ordinován 25. července 1857, 1857–1873 kaplan v Rychnově, 1874–1875 zámecký kaplan na Sychrově, 1875–1918 farář v Osečné

Emanuel Ferkl (1875–1886)
13. října 1827 Mnichovo Hradiště – 5. června 1897 Lomnice n. Pop.
ordinován 25. července 1853, 1853–1875 kooperátor v Hodkovicích, 1875–1886 zámecký kaplan na Sychrově, 1886–1897 farář v Lomnici
úmrtí: Petera, V. *Géniové církve a vlasti*. XVI, s. 76, tab. faráři v Lomnici

Jan Hůlek (1886–1897)
28. dubna 1846 Červený Kostelec – 19. dubna 1903 Lomnice n. Pop.
ordinován 14. července 1870, 1870–1886 kaplan v Lomnici, 1886–1897 Sychrov, 1897–1903 farář v Lomnici

František Svoboda (1898–1903)
21. srpna 1867 Lhotice – 4. dubna 1944 Semily
ordinován 24. května 1891, 1898–1903 kaplan na Sychrově, 1903–1944 děkan v Semilech

Václav Dlask (1904–1908)
12. srpna 1867 Dlouhá Lhota – ?
ordinován 12. srpna 1892, 1892–1904 kaplan ve Všeni, 1904–1908 kaplan na Sychrově, poté nezjištěno

Jan Nepomuk Náhlovský (1909–1913)
18. února 1869 Pěnčín – 9. června 1938 Sedlejovice
ordinován 8. října 1893, 1893–1908 kaplan v Chřibské, 1909–1913 kaplan na Sychrově, 1913–1936 farář v Hodkovicích nad Mohelkou
Úmrtí: ZŠ Radostín, Školní kronika 1885–1948, nestr.

František Faustus (1914–1916)
24. listopadu 1882 Drásov – 23. září 1934 Ústí n. L.
ordinován 20. října 1906, 1914–1916 kaplan na Sychrově, 1916–1920 vojenský kaplan, poté 1. kaplan a katecheta v Ústí n. L., 1920–1934 pomocný katecheta na českém reálném gymnáziu v Ústí n. L.

Ignác Josef Češka (1917–1934)
16. března 1851 Lišov – 16. srpna 1934 Sychrov
cisterciák, ordinován 11. července 1878, poté kaplanem v Střížově, Bořitově, pak farářem v Přední Výtoni a Bořitově, po uzdravení ze zápalu plic, který mu zabránil vykonávat povinnosti faráře, si zvolil světské beneficium, 1916–1934 kaplan na Sychrově

Antonín Faltýnek (1934–1949?)
24. ledna 1880 Dzbel – 13. prosince 1957
ordinován 16. července 1905, 1905–1934 kaplan v Přepeřích, 1934–1950? zámecký kaplan na Sychrově, v roce 1948 zároveň sacerdos definitivus ve Vlastibořicích.
Ukončení činnosti: NAVRÁTIL, Ivo. *Pronásledování katolické církve v horním Pojizeří v letech 1948–1953.* ZČRP 21, s. 128, uvádí Faltýnka kaplana v. v. k roku 1949, poslední zápis v pamětní knize kaple r. 1950; úmrtí: MACEK, Jaroslav. *Katalog diecéze litoměřické 1997*. Litoměřice: Biskupství litoměřické, 1997, s. 421

Poznámky

[1] Text vznikl jako poněkud přepracovaná část bakalářské práce, obhájené na katedře pomocných věd a archivního studia na FF UK v Praze: REJHA, Adam. *Pamětní kniha zámecké kaple na Sychrově 1862–1867*. Praha: FF UK, 2013, vedoucí práce Zdeněk Hojda.

[2] Z tištěných zdrojů zmiňuji *Ottův slovník naučný*. Praha, 1902. Díl 18, s. 177. *Nový velký ilustrovaný slovník naučný*. Praha, 1931. Díl 12, s. 285, ovšem zde se o něm dozvídáme doslova pouze: *(* 1824) č. kat. spis. a farář v Loukově*. PODLAHA, Antonín. *Bibliografie české katolické literatury náboženské od roku 1828 až do konce roku 1913*. Praha: Dědictví sv. Prokopa, 1922. Svazek V, s. 2108. BENEŠ, Luděk. *Osobnosti Mladoboleslavska*. Mladá Boleslav: Muzeum Mladoboleslavska, 2009, s. 148. Pro poznání života je velmi důležitý článek k Němečkovým osmdesátinám – KOVÁŘ, Matěj. *Slavnostní řeč na počest vsdp. kanovníka Msgra. Josefa Němečka*. Vlasť, roč. 20, 1903–1904 (dále jen KOVÁŘ), s. 636–644, a důležité doplňky přináší dva texty napsané při úmrtí: *Úmrtí.* Hlasy Pojizerské, roč. 27, 1912, 25. 8., č. 16, s. 5, a [PROUSEK, Jan.] *Vzpomínka za zvěčnělým, zasloužilým knězem Mnsgn. J. Němečkem, seniorem diecese Litoměřické*. Listy Pojizerské, roč. 27, 1912, 31. 8, č. 19, s. 3–4. Vedle toho ještě při příležitosti 50letého svěcení vyšlo několik méně vydatných článků podobného obsahu, např. anonymní *Jubileum [50letého vysvěcení na kněze] Msgra. Josefa Němečka, vikáře turnovského*. Vlasť, roč. 14, 1897–1898, s. 992. Němečkovo působení v Loukově bylo shrnuto zejména v publikaci *Sezemice MCXV–MMXV*. Sezemice: Spolek Sezemice MB, 2014 (v kapitolách věnovaných církevní správě okolí, kostelu a drobným památkám, na kterých se zejména podílel Martin Barus a Pavel Jakubec). Z nepublikovaných materiálů je možné upozornit (opět hlavně kvůli loukovskému působení) na bakalářskou práci Martina Baruse *„Nástupce své prosím, by správu knihovny té na starost si vzali": Historie a katalogy knihovních fondů a soupis archiválií v držení římskokatolických farností Boseň, Březina, Kněžmost, Loukov, Loukovec, Mnichovo Hradiště a Mukařov***.** Olomouc: Katedra historie FF UP, 2008, (dále jen BARUS 2008), s. 97–98, zejména poznámka 62. Krátké životopisy jsou v kronikách, které Němeček vedl: Státní zámek Sychrov, *Liber memorabilium capellae acris Sichrov.* Tom. I, 1862–1867, (dále jen SZ Sychrov, LMCAS I–III) s. 11–12; římskokatolická farnost – děkanství (dále jen: děkanství) Mnichovo Hradiště, *Farní kronika Loukov 1785–1875*, fol. 63b (uložení má charakter přechodného navrácení depozitu ze SOkA Mladá Boleslav, Farní úřad Loukov). Za zmínku také stojí heslo v rukopisném díle Václava Petery. *Geniové Církve a vlasti*. Praha, 1964 (digitalizováno http://www.cdct.cz/petera/, konkrétně http://www.cdct.cz/petera/data/ dil.V/pet.152.jpeg [cit. 2012-10-30]), kde je Němečkova fotografie.

[3] Státní oblastní archiv (SOA) Praha, Sbírka matrik, svatební matrika Rožďalovice 10, s. 318–319.

[4] KOVÁŘ, s. 638, uvádí, že otec byl *„požehnán neméně než 15 dětmi"*, k číslu 15 jsem se dopočítal v matrikách narozených, SOA Praha, Sbírka matrik, matriky Rožďalovice 5–6, těchto patnáct dětí se narodilo v období 1808–1831.

[5] Krom příslušných úmrtních matrik (SOA Praha, Sbírka matrik, Rožďalovice 15–16) svědčí o vcelku brzkých úmrtích Němečkových příbuzných (a naopak poměrně vysokém věku dožití samotného Němečka) řešení jeho pozůstalosti, kdy byli kontaktováni jeho nejbližší žijící příbuzní: mladší bratr, šafář Jan Němeček a syn harrachovského účetního Matěje Němečka lékárník Teodor Němeček. Srv. SOkA Semily, Okresní soud (OS) Turnov, sign. A 378/12.

[6] Narodil se 19. června 1816 a byl nejstarším bratrem, který se dožil dospělosti. SOA Praha, matrika narození Rožďalovice 5, fol. 43v.

[7] František Seraf Němeček (1820–1848). Jak dlouho pobýval v Bělehradě, se mi nepodařilo zjistit, nicméně zemřel 8. září 1848 v Rožďalovicích čp. 35, k tomu matrika zemřelých Rožďalovice 15, fol. 61r.

[8] SOA Praha, matrika narození Rožďalovice 6, fol. 26v, 3 přípisy.

[9] Němeček byl jako student pražské univerzity veden pod číslem 968, záznamy jsou v AUK, fond Katalogy posluchačů Karlo-Ferdinandovy univerzity 1752–1882 (1892), kart. 147, inv. č. 431, *Cataloge des ersten Jahrgangs des Philosophie 1843* a *Cataloge über philosophischen Obligatstudien des ersten und zweiten Jahrgangs an der K. K. Universitaet zu Prag im Schuljahre 1843* a pro druhý ročník stejný fond, karton 148, inv. č. 435, *Cataloge des zweyten philosophischen Jahrgangs im Schuljahre 1844* (193) a *Cataloge über philosophischen Obligatstudien des erste und zweite Jahrgangs an der K. K. Universitaet zu Prag im Schuljahre 1844* (194).

[10] KALISTA, Zdeněk. *Česká barokní pouť*. Žďár nad Sázavou: Cisterciana Sarensis, 2001. Za zmínku stojí, že sám Němeček vydal *Památnosti poutnického chrámu Páně v Boskově*, 1859, tato kniha je doplněna Jaroslavem Václavem Dolenským *Starší paměti farní osady Bozkova, zvláště poutního chrámu Panny Marie až do stavby nynějšího l. P. 1690*, konečně od počátku do roku 1894 sepsal Jan Křtitel Štajnygr *Pomněnky z Boskova.*

[11] SOkA Semily, FÚ Bozkov, Pamětní kniha fary Bozkov 1747–1890, fol. 748.

[12] KOVÁŘ, s. 639. O chudobě nás informuje Štajnygr, s. 121, kde uvádí, že po vykoupení deputátu v roce 1887 pobíral zdejší farář za rok 245 zl. 80 kr. rakouské měny.

[13] ŠTAJNYGR, s. 105.

[14] Jako zakladatel České matice byl veden pod číslem 1679, seznam zakladatelů vytištěn v příloze Časopisu českého Museum 26, *Výtah z oučtů českého Museum týkajících se příjmů a vydání Matice české 1850 a 1851*, s. 25.

[15] ŠTAJNYGR, s. 109–114. Zde je citovaný popis této události faráře Brouska z bozkovské pamětnice.

[16] SZ Sychrov, LMCAS I, s. 11–12, zápis č. 23, zde je citován rozkaz k přeložení.

[17] K této knihovně srv. níže v exkurzu věnovaném sychrovskému kaplanovi vůbec, zejména pozn. 100.

[18] HNÍZDO, Vlastislav. *Bohdan Kaminský.* OJKT, 2009, roč. 16 (32), č. 4, s. 307.

[19] Zřejmě díky Němečkovi existuje velmi podrobná zpráva o dění prusko-rakouské války na Sychrovsku, zachycená v pamětní knize kaple. Známější je podobná zpráva od učitele Josefa Kouble v radostínské školní kronice ze stejné doby, která snad vychází z Němečkovy verze.

[20] Blahověst, 25. 7. 1871, č. 21, s. 336.

[21] Čistě materiálně by snad mohly být lépe zajištěné městské fary v Českém Dubě, Semilech a Lomnici nad Popelkou.

[22] K tomu KOVÁŘ, s. 640, nověji a výrazně podrobněji též Pavel Jakubec in: *Sezemice MCXV–MMXV,* s. 194–195 a 201, pozn. č. 16, 17. Řada soch byla terakotových (Mayer'sche Königliche Hof- und Kunstanstalt v Mnichově), takže podlehly rychlé zkáze a byly nahrazovány. Předchozí je vhodné doplnit nadací na opravu soch v Němečkově závěti in: SOkA Semily, OS Turnov, sign. A 378/12, fol. 16r. Je zde vyjmenováno 7 plastik, tedy kříž nad Loukovem, socha Panny Marie u Dařenic, socha sv. Josefa u cesty k Loukovci, socha sv. Barbory u silnice nad osadou Kobyly (na Nechálově), socha „Ecce Homo" u okresní silnice k Loukovci, socha Panny Marie u Svijan (V Oříškách, nahrazena křížem) a socha Jana Nepomuckého na farním poli u Loukova (dnes odcizena).

[23] Jak poznamenal Martin Barus při charakteristice zásahů do inventáře sezemického kostela, srv. *Sezemice MCXV–MMXV*, s. 172.

[24] BARUS 2008, s. 116.

[25] Na jeho dobrý odhad celý život vzpomínal Josef Vítězslav Šimák, kterému při zkoušce v první třídě turnovské školy prorokoval dráhu „filosofa", srv. KÁBOVÁ, Hana. *Josef Vítězslav Šimák*. České Budějovice – Pelhřimov: Společnost pro kulturní dějiny – Nová tiskárna Pelhřimov, 2013, s. 27. ISBN 978-80-7415-070-8.

[26] Uvádí Martin Barus v *Sezemice MCXV–MMXV*, s. 147, také srv. text *Vznik sboru 1877* na stránkách SDH Loukov <http://www.hasiciloukov.sph.cz/view.php?cisloclanku=2010040002> [cit. 2014-11-14].

[27] Děkanství Mnichovo Hradiště, Farní kronika Loukov 1876–1899, s. 99.

[28] BARUS 2008, s. 97. Nastoupil po turnovském děkanovi Janu K. Čermákovi (†16. 3.

1880), správcem vikariátu jmenován již na konci r. 1880 (*Consistorial-Curenden der Leitmeritzer Diözese,* 1880, roč. 54, č. 1873).

[29] Děkanství Mnichovo Hradiště, Farní kronika Loukov 1900–1949, s. 16: vystřižený článek *Od Jizery (Padesátileté kněžství)* z přílohy Hlasu národa, roč. 13, 2. 7. 1898.

[30] Děkanství Mnichovo Hradiště, Farní kronika Loukov 1876–1899, s. 147–149, zde je mimo jiné vlepen apologetický tištěný Němečkův text *Vyjádření*. Hlasy Pojizerské, roč. 7, 24. 12. 1892, č. 25, s. 7 (k tomu je možné odkázat na 14stránkové rukopisné vyjádření označené *Sebeobrana!*, resp. *Vynucená sebeobrana* v SOkA Mladá Boleslav, FÚ Loukov, datované 1. 12. 1892, které snad mohlo být podkladem pro stručnější tisk a podrobněji popisuje spor faráře a některých místních. Za upozornění děkuji Ing. Dobroslavě Lukešové) a vedle něho opsán článek z Listů Pojizerských, roč. 8, 11. 1. 1893, č. 1, informující o jednomyslném zvolení Němečka za čestného občana Loukova. Zápisy týkající se sporu o zvolení čestným občanem nejsou psány Němečkovou rukou (psal jeho kaplan František Svoboda), což lze vysvětlit buď podlomeným zdravím, nebo si tak chtěl Němeček zachovat jistý odstup.

[31] Děkanství Mnichovo Hradiště, Farní kronika Loukov 1900–1949, s. 17.

[32] SOkA Semily, OS Turnov, sign. A 378/12.

[33] SOkA Semily, OS Turnov, sign. A 378/12, fol. 4r, tedy s. 3, paragraf X opisu závěti: *„Nábytek, nářadí a náčiní, jež v bytě mém se nalézá, náleží mé hospodyni Emilii Trenklerové právem vlastnickým a netvoří tudíž předmět mé pozůstalosti."*

[34] O smrti a pohřbu nejpodrobněji Hlasy Pojizerské, 1912, roč. 27, 25. 8. 1912, č. 16, s. 5 a *Vzpomínka za zvěčnělým, zasloužilým knězem Mnsgn. J. Němečkem, seniorem diecese Litoměřické*. Listy Pojizerské, 1912, roč. 27, 31. 8. 1912, č. 19, s. 3–4 (žádný text není podepsán, druhý je psán značně subjektivně s řadou odkazů, které jasně ukazují na autorství Jana Prouska, první je objektivní shrnutí života, kde autorství určit jednoznačně nelze, zároveň nevylučuji, že oba mají stejného autora). Je zajímavé, že loukovský farář Hrbek úmrtí nezapsal do loukovské pamětnice, pouze do sezemické (Pamětnice chrámu Páně Sezemického: založená v prosinci l. P. 1880, s. 62, zápis † Msgr. Němeček). Němečkův hrob byl (podle pozůstalostního spisu) zbudován stavitelem Svobodou s náhrobkem od Jana Hlaváčka, nicméně nejspíše zanikl (děkuji za sdělení Pavlu Jakubcovi, že podle hrobní knihy měl být pohřben v 2. čtvrti [tj. nejspíš dnešní oddělní E], 1. řadě, 6. hrobě, ovšem dnes se již spojit tento hrob s existujícím nedaří a nejspíš zanikl).

[35] K tomu podrobněji samostatně v příloze 1 – bibliografii.

[36] KOVÁŘ, s. 640.

[37] Je otázka do jaké míry mohl být tento soubor veršů cenný, na dnešním hřbitově náhrobků vztyčených v letech 1874–1904 s verši již mnoho není.

[38] Recenze z Literárního oznamovatele ČKD, Rukověť odpoledních pobožností ČKD. 1872, č. 2, s. 154–158.

[39] Krom zmíněných sbírek lze ještě uvést jednu promluvu ze schůze Katolicko-politické jednoty v rovenském Týnu: *Zda moudré jest držeti se positivních náboženských pravd*. Pražský týdenník, 1886, roč. 5, č. 42, v Bozkově se dochovaly funkční knihy (*ordo divinorum*), kde lze dohledat, kdy a jaké kázání Němeček měl.

[40] Děkanství Mnichovo Hradiště, Farní kronika Loukov 1876–1899, s. 3.

[41] Ovšem nejedná se o žádné souvislé vedení, nýbrž o delší text věnovaný nově odlitým zvonům a pak několik opisů došlých listin.

[42] Z rozkazu citovaného Němečkem v SZ Sychrov, LMCAS I, s. 11–12, č. 23.

[43] Pamětní knihou zámecké kaple jsem se zabýval poněkud podrobněji ve své bakalářské práci na jiném místě (zejm. na s. 66–92). V úplnosti tuto problematiku nelze v tomto článku rozebírat. Vznikla jako materiálová kniha pro pamětní knihu zámku (reprezentativní soupis událostí zámku a knížecí rodiny, který zároveň zřejmě sloužil jako návštěvní kniha), jež vznikla roku 1860 (nejpozději) a vedena byla do roku 1899. Pamětní kniha kaple byla vedena v letech 1862–1950 a ačkoliv je patrný zájem na jejím vedení zejména od světské vrchnosti, věděla

o ní i duchovní vrchnost (pro pozdější dobu se v ní objevují i zápisy biskupských vikářů o vizitacích apod.).

[44] Má být uložena na Základní škole Radostín (Sychrov), Školní kronika 1862–1886 (tuto první knihu jsem při návštěvě školy na konci roku 2012 nedohledal, pracoval jsem hlavně s kopií pořízenou učitelem a radimovickým kronikářem Karlem Hlavatým, škola má též digitální kopii).

[45] Všechny tři se nacházejí na děkanství Mnichovo Hradiště (jako dočasné navrácení depozitu ze SOkA Mladá Boleslav).

[46] KADLEC, Jaroslav. *Přehled českých církevních dějin 2*. Praha: Zvon, 1991, s. 209–216.

[47] *Pamětní kniha Svijany* se zápisy 1888–1958, přístupná na http://kronika.obecsvijany. cz [cit. 2014-09-29]. (Uložena by měla být v SOkA Liberec, fond Archiv obce Svijany).

[48] Za upozornění děkuji Mgr. Martinu Barusovi. Němeček byl členem spolku od založení roku 1892 – *Jahres-Bericht des Leitmeritzer Diözesan-Museums-Vereines für das Jahr 1892*. Leitmeritz 1893, s. 12.

[49] Vzhledem k známým vazbám by se alespoň korespondence mohla nacházet v pozůstalosti Jana Prouska (archivní fond v Muzeu Českého ráje v Turnově, malá část i v Archivu Národní galerie v Praze), či V. J. Picka (pozůstalost rozdělena na tři části v SOkA Kutná Hora, Muzeu Českého ráje v Turnově a Muzeu Mladoboleslavska v Mladé Boleslavi).

[50] K němu nejnověji KÁBOVÁ, Hana. *Kněz lidumil Jan Křtitel Hájek (1863–1937)*. Zpravodaj Šrámkovy Sobotky. Roč. 50, č. 3, 2013, s. 4–5. Na jeho vlastivědný přínos upozornila táž v příspěvku Mikuláš Desfours-Walderode a Josef Vítězslav Šimák. In: *Šlechtické rody a jejich sídla v Českém ráji. Z Českého ráje a Podkrkonoší – Supplementum 13*. Semily: Státní okresní archiv – Turnov: Pekařova společnost Českého ráje, 2009, s. 72–73. ISBN 978-80-86254-19-7. Pozůstalost se nachází v SOkA Semily, fond Hájek, Jan Křtitel P.

[51] P. Josef Voborník (25. července 1876 Malá Lhota – 1955 Vlastibořice), ordinován 9. 7. 1899, poté kaplan ve Vysokém nad Jizerou, v letech 1918–1939 farář ve Vlastibořicích, důležitý je jeho vklad k dějinám Vysokého, ovšem přispěl i k poznání historie okolí Vlastibořic jako archeolog (FILIP, Jan. *Dějinné počátky Českého ráje*, Praha 1947, s. 159), publikoval též v časopise *Od Ještěda k Troskám*, je značná škoda, že jím vedená farní pamětní kniha Vlastibořic je nezvěstná. Shrnutí života a díla v tištěné podobě neexistuje, jisté životopisné podklady a zejména podklady k jeho dílu se nacházejí ve Vlastivědném muzeu Vysoké nad Jizerou (sign. OP – Voborník, Josef – kaplan, sign. RK 63 Voborník I–II, RK 433–434 – za seznámení s těmito podklady děkuji Mgr. Michalu L. Jaklovi).

[52] Šimákova korespondence (též na více místech, nejúplněji shrnuje ve své práci KÁBOVÁ, Hana, *Josef Vítězslav Šimák,* s. 292 – 302) umožňuje odkrytí dalších vztahů (zejména mezi osobnostmi zmíněné mladší generace, přičemž možnosti zjištění vztahů mezi Němečkem a mladší generací zde budou limitované).

[53] Obvykle se uvádí, že zdejší fara byla do roku 1617 obsazována protestantskými duchovními, poté byla neobsazená, až po nějaké době poklesla do filiálního stavu. Kdy se tak stalo, není známo, ještě například v duchovenské fassi z 20. října 1713 uvádí loukovský farář Václav Plánický, že má ve správě dva farní kostely – Loukov a Vlastibořice. Národní archiv (NA), fond TK, Svijany, inv. č. 473, kart. 64, fol. 10v, Duchovní přiznávající tabela faráře loukovského.

[54] KALISTA, Zdeněk, *Česká barokní pouť*, s. 133.

[55] Všechny se nacházejí zhruba 3 km vzdušnou čarou, v případě Jesenného existovala přímá cesta k Bozkovu, v případě Albrechtic a Sychrova se jedná o stejný kostel ve Vlastibořicích, nicméně při cestě ze Sychrova je nutno překonávat členitější terén, než při cestě z Albrechtic (v protokolu z 9. září 1812, který shledal nutnost zřídit novou školu v Radostíně, se uvádí, že Sychrov je od školy ve Vlastibořicích 1350 sáhů a cesta je *„neschůdná přes vícero údolí"*. ZŠ Radostín, Školní kronika 1862–1886, s. 3).

[56] NA, fond Archiv pražského arcibiskupství I (APA), kart. 927.

[57] NA, APA I, kart. 931.

[58] NA, APA I, sign. A 2/3, fol. 84v.

[59] Opis v SZ Sychrov, LMCAS I, zápis č. 22, 10–11.

[60] V průběhu času došlo k hůře postihnutelnému rozkolísání patrocinia mezi Narozením a Nanebevzetím Panny Marie, z toho důvodu je patrociniu věnovaná samostatná část v této kapitole.

[61] SZ Sychrov, LMCAS I, zápis č. 3, s. 2.

[62] Nápis: *O saLVe regIna / reIs obeVntIbVs aDsta / aC ne obstent pestIs teLa faMesqVe IVVa*. Problém je, že je to zároveň jediný jasný pramen hovořící o této přestavbě, navíc jakožto malovaný nápis byl obnoven za novogotické přestavby a pochybnost by mohla vyvstat i ohledně původnosti současného umístění.

[63] ZAHRADNÍK, Pavel – KADLEC, Miloš. *Sychrov*. Sychrov, 2006, s. 3–5 (za poskytnutí tohoto nepublikovaného SHP děkuji PhDr. Miloš Kadlecovi, dále uváděno jen ZAHRADNÍK – KADLEC, *Sychrov*). SOA Litoměřice, pobočka Děčín, Ústřední správa rohanských velkostatků, kart. 447.

[64] Tato nově postavená kaple byla zachycena na stabilním katastru na samostatné parcele č. 87, jediná změna, zakreslená do katastru k dnešnímu dni (dnes má parcela č. st. 201), je na boku dostavěný kůr v podobě nízké osmiboké věžičky. O výbavě informuje inventář z 28. 10. 1838 (Diecézní archiv Litoměřice (DAL), Archiv far I, Vlastibořice, Inventar der von der hochgebornen Frau Helene Lamotte von Frintropp im Jahre 1692 erbauten Schloßkapelle […]). I zde tedy má kaple jisté vlastnosti samostatné instituce, integrální pouze částečně se zámkem – inventář je stvrzen razítkem rohanského vrchního úřadu (F. Spengler a Dvořák) a pečetí vlastibořické fary (Josef Sedláček, kaplan Jan Šolc a vikář Jan Pažout). Inventář vypočítává 61 položek v ceně 89 zl. 9 kr. konvenční měny, přičemž se uvádí, že část vybavení kaple je součástí zámku a není proto pojata do tohoto inventáře. Inventáře kaple (1864 a 1884), které dále užívám jako srovnávací body, se nacházejí též v DAL.

[65] Sochy z oltáře jsou pravidelně označovány jako ze Sychrova v kostelních inventářích (DAL, Archiv far I, Vlastibořice). Historie sochy sv. Pavla je složitější: Původně měly být z kaple odvezeny dvě sochy Petra a Pavla do Sedlíštěk, tam vsazeny do zdi statku čp. 9 a do niky tamější kaple sv. Petra. Sv. Petr byl ukraden a sv. Pavel byl přesunut do kostela ve Vlastibořicích (před nepřízní počasí a snad i krádežemi) až ve 20. století. Nutno dodat, že informaci o převodu ze Sychrova do Sedlíštěk máme potvrzenou pouze více či méně přesným zachycením ústního podání. Nejnověji KŘÍŽOVÁ, Olga. Sedlišťka. In: ŠTERNOVÁ, Petra et al. *Soupis nemovitých kulturních památek v Libereckém kraji: okres Liberec. Díl 3, Lu–Ž*. Liberec: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště, 2014, s. 119. ISBN 978-80-87810-01-9.

[66] ZAHRADNÍK – KADLEC, *Sychrov*, s. 62. Inventář kaple z roku 1864 uvádí cenu nemovité kaple na 18 000 zl. rakouského čísla, přičemž cenu včetně vybavení uvádí 26 713 zl. 5 kr. r. č.

[67] Jednalo se o boční vchod, jenž sloužil obyčejným věřícím. Vcházeli přes vymezený dvůr, na který se přicházelo z čestného dvora skrz „spojovací věž", tedy nízkou čtverhrannou věží mezi Bertiným křídlem a hlavní budovou.

[68] *Od Mohelky, dne 10. září 1862.* [Nová kaple na Sichrově.]. Blahověst, 1862, roč. 12, 15. 9., č. 26, s. 420.

[69] To si lze doposud ověřit přímo v kapli, o tom i SZ Sychrov, LMCAS I, zápis č. 40, s 21.

[70] SZ Sychrov, LMCAS III, s. 54.

[71] SZ Sychrov, LMCAS III, s. 353.

[72] Alespoň odkazuji na případ starobylé kaple na Hluboké, kde kaple existovala již od středověku, ale o patrociniu jsme zpraveni poprvé roku 1789, a to ještě poněkud obecně (mluví se o *mariánské kapli*), až postupně se ustálilo na titulu Panny Marie Neposkvrněného početí. Srv. LAVIČKA, Roman. Zámecká kaple na Hluboké. In: *Schwarzenbergové v české a středoevropské kulturní historii*. 1. vyd. České Budějovice, 2008, s. 196–197. ISBN: 978-80-85033-10-6. Samozřejmě čím novější je vznik kaple, tím přesnější jsou informace o patrociniu, lze zmínit opačný případ kaple v Rájci nad Svitavou, vysvěcené

roku 1792, kde o patrociniu Nanebevzetí Panny Marie zřejmě nejsou žádné pochybnosti, srv. VAŠEK, Leoš. *Historie zámecké kaple Nanebevzetí Panny Marie v Rájci nad Svitavou*. Sborník muzea Blansko 2006, s. 3–16. ISSN 1211-6688.

[73] SOMMER, Johann Gottfried. *Topographie des Königreichs Böhmen*. Praha, 1834. Díl 2, Bunzlauer Kreis, s. 221.

[74] KADLEC, Miloš (ed). Gedenkbuch des Schlosses Sichrow, 1851–1860. In: *Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Liberci, za rok 2008.* Liberec: NPÚ – ÚOP, 2009, s. 73. ISBN 978-80-903934-1-7.

[75] Tamtéž.

[76] Kdy se razítko začalo používat, nevím (podle inventářů kaple v DAL, Archiv far I, Vlastibořice: 1864 se Němeček podepisuje ještě bez razítka, 1884 se Emanuel Ferkl již podepisuje s razítkem). Razítko, používané přinejmenším ještě Češkou za první republiky, bylo stále stejné: opis je CAPELLANIA ARCIS SICHROV, v obrazu se nachází nejtypičtější zobrazení Neposkvrněného početí, tedy Panna Marie Immaculata (žena stojící na kouli představující zemi, na které se vlní stylizovaný had), po stranách zeměkoule se nacházejí štítky reprezentující Rohany, heraldicky vpravo nese jednu prázdnou routu, vlevo hermelínový ocásek. Celý výjev uzavírá páska ve tvaru U s rohanským heslem POTIUS MORI QUAM FOEDARI.

[77] Výjev z vitráže je někdy identifikován přímo jako Nanebevzetí Panny Marie (nejnověji HOŘAVA, Jiří (ed). *Velmi křehké obrazy: život a dílo Jana Zachariáše Quasta 1814–1891*. Písek: Prácheňské muzeum ve spolupráci s nakl. Měsíc ve dne, 2014, s. 72), což zřejmě není úplně přesné. Předně je na výjevu Panna Marie korunována (andílkem) ve společností sv. Trojice, naopak chybí atributy typické pro Nanebevzetí (Panna Marie není ve stejné rovině jako Otec a Syn, ovšem to asi není naznačení nesení Mariina těla do nebe, jako spíš naznačení hierarchické posloupnosti zúčastněných).

[78] Konzistoriální přípis z 22. července 1862 libereckého vikáře Franze Moysela vlastibořickému farnímu úřadu. Opis se také nachází v SZ Sychrov, LMCAS I, zápis č. 28, s. 12–13. Ze závěrečné doušky vyplývá, že skutečně musela být přinejmenším položena otázka o možnosti změny patrocinia, o jejím významu svědčí, že si Němeček u ní na okraj speciálně připsal: *Patrocinium hat Festo Nativitatis B. V. M. zu verbleiben.*

[79] [CZECH, Johann]. *Benediction der hochfürstlich von Rohan'schen Schlosß-Capelle zu Sichrow*. Bohemia, 1862, 9. září, s. 574–575. K tomu též, SZ Sychrov, LMCAS I, s. 15–19, č. 39. Zde je citován jak Czechův článek, tak Němečkův dopis otištěný v *Blahověstu*, tam ale patrocinium není uvedeno žádné.

[80] ŠIMÁK, Josef Vítězslav. *Čechy*. Praha: Otto, 1905. Díl 12, Severní Čechy, s. 297. Je zajímavé, že přibližně ve stejné době stejným autorem připravovaný *Soupis památek historických a uměleckých: politický okres Turnovský*. Praha, 1909, s. 174–183, neuvádí u zámecké kaple žádné patrocinium.

[81] Současná literatura také může vycházet z další a zřejmě starší autority, Ústředního seznamu kulturních památek, kde je v rámci Sychrova (zapsaný hned 3. 5. 1958, vedena pod číslem 23838/5-4463) chráněná kaple Nanebevzetí P. Marie.

[82] MACEK, Jaroslav. *Katalog litoměřické diecéze AD 1997: neměnná část*. Litoměřice: Biskupství litoměřické, 1997, s. 209.

[83] Katalog je dostupný na: http://katalog.dltm.cz/web/catalog_detail.php?sablona_soubor=detail/chramy_detail.xml&parametry[chramy][id]=1134 [cit. 2013-02-01].

[84] K této události alespoň SZ Sychrov, Kronika BSP SZ Sychrov 1984–1991, nestránkováno, jedná se o jeden z posledních zápisů. Bohužel ani tento zápis neuvádí, jestli se nekonala i při této mši benedikce a ani nikdo jiný mi toto nepotvrdil.

[85] ŠIMÁK, J. V. *Zpovědní seznamy arcidiecéze pražské*. Praha, 1909. Díl 1, Boleslavsko a Kouřimsko, s. 57, uvádí, že v roce 1724 byl sychrovský „domácí kaplan" Ferdinand Knobloch též farářem v Hodkovicích nad Mohelkou (Knobloch je po roce 1740 uváděn již jen jako hodkovický farář). Z rohanských kaplanů pouze Antonín Faltýnek po roce 1945 přechodně spravoval vlastibořickou faru.

[86] SOA Litoměřice, pobočka Děčín, ÚS rohanských velkostatků, kart. 447, překlad citován v ZAHRADNÍK – KADLEC, *Sychrov*, s. 3–5.

[87] Vůbec první nepřímý důkaz je právě snad existující řada čísel konskripčních. Podrobný popis je až z inventáře ze 17. 3. 1814, SOA Litoměřice, pobočka Děčín, Vs Svijany, kart. 63, inv. č. 279, překlad citován v ZAHRADNÍK – KADLEC, *Sychrov*, s. 6–8.

[88] Tak v inventáři ze 17. 3. 1814.

[89] SZ Sychrov, LMCAS III, s. 67.

[90] Poznamenávám, že u budovy, o které je řeč – tedy Sychrov čp. 2 – jsem se u pamětníků dosti často namísto možná očekávanějšího označení „kaplanka" setkával spíše s označením „fara".

[91] Snad by zde měli být: Jan Flanderka (1740?–1771), Antonín Rabenstein (1771–1785), Jan Maruška (1785–1819). *Pamětní kniha Svijany*, s. 126.

[92] DAL, f. Archivy far I, Vlastibořice, Stiftsbrief z 26. října 1836 (zřejmě jeden z tří originálů – zde vyhotovený pro konzistoř, k tomu srv. edici v této práci).

[93] HANUŠOVÁ, Jitka. *Dějiny Vlastibořic v 17. století.* OJKT, 2004, s. 269.

[94] Naturální deputát byl částečně reluován v roce 1913 (DAL, Archiv far I, Vlastibořice, Nachtrag zu dem Stiftsbriefe 26. Oktober 1836… z 23. 5. 1913): Podle tohoto dodatku pobíral kaplan [namísto 300 zl. k. m., respektive 315 zl. r. č.] 630 K, reluice se týkala potravin (pivo, obiloviny, máslo, sůl), za které měl pobírat nově 900 K, dodávky dřeva zůstaly v naturáliích (hodnota je vyčíslena na dalších 270 K). Pokud bylo možno původní fundaci považovat za velkorysou, válka a následný vývoj reálné příjmy kaplana výrazně snížily, jak si stěžoval kaplan Češka (SZ Sychrov, LMCAS III, s. 266–267, zde navíc lituje, že mu úřady nechtěly přiznat kongruu podle zákona č. 45/1885 ř. z., protože díky nedorozumění nevěděl, že sychrovské kaplanské místo je systematizované, takže mu kongrua byla přiznána až kongruovým zákonem 122/1926 Sb. z. a n.). Pro úplnost nutno dodat, že v roce 1926 byl ryzí výnos z kaplanky odhadnut na 2 292 K a kongrua vyměřena Češkovi na 16 428 K (základních 9 000 navýšených o 30 let aktivní služby a to vše zmenšeno o ryzí výnos). Materiály z jednání o platu během první republiky se dochovaly v SOA Litoměřice, pobočka Děčín, f. Rodinný archiv (RA) Rohanů, kart. 78, inv. č. 179.

[95] SZ Sychrov, LMCAS I, zápis č. 237. *Praktische Bemerkung,* s. 136. Odsud vyplývá, kolik lidí se na chodu kaple podílelo: Kaplan krom vína, hostií a vosku také remuneroval ministranty, vyplácel kostelníka, učitele (z Radostína) za služby na kůru a kalkanta.

[96] SZ Sychrov, LMCAS I, zápis č. 238. *Agenda des sichr. Kaplans,* s. 136.

[97] Radostínská škola vznikala v letech 1812–1822 pro vzdálené vesnice od farních škol ve Vlastibořicích a Hodkovicích nad Mohelkou.

[98] Takto uvádí Josef Němeček v jím založené kronice školy 1862–1886, s. 10.

[99] Takto v radostínských kronikách (všechny uloženy ZŠ Radostín), které se ale pro léta 1948–1953 nedochovaly.

[100] O vzniku knihovny svědčí název katalogu knih zpracovaný Němečkem. SOA Litoměřice, pobočka Děčín, RA Rohanů, kart. 76, inv. č. 159: *Bücher-Katalog: der bei der Sichrower Schlosskaplanen befindlichen von Ihrer Durchlaucht der Gnädigsten Frau Adelheid Fürstin Rohan, geb. Princessin zu Loewenstein im Jahre 1862 begründten und seithert gnädigst unterhaltenen Leihbibliothek*. Tento první katalog (dokončený 1871) obsahuje 419 položek. Je otázka, do jaké míry byla tato „Leihbibliothek" přístupná: Na stejném místě je dnes uložen i výpůjční katalog (bez názvu), založený paralelně s předchozím, zaznamenány jsou zde přírůstky po Němečkově odchodu (poslední přírůstek vydaný 1885 má číslo 816). Mezi čtenáři lze identifikovat s jistotou zaměstnance na Sychrově, duchovní z okolí a některá jména snad skutečně patří prostým obyvatelům okolních vesnic (ovšem řada čtenářů byla uvedena pouze příjmením, které bylo navíc po návratu knihy škrtnuté, takže se mi přesné závěry nepodařilo učinit). Kdy knihovna přestala samostatně existovat, není jisté, později byla začleněna do zámecké interiérové knihovny, kde je dodnes, jak uvádí

MAŠEK, Petr. Zámecké knihovny Českého ráje. In: *Šlechtické rody a jejich sídla v Českém ráji. Z Českého ráje a Podkrkonoší – Supplementum 13,* s. 214. (knihovnu označuje jako „farní sychrovskou k.")

[101] Takto sám sebe představuje v SZ Sychrov, LMCAS III, s. 266.

[102] VENCLŮ, František. *Turnovsko.* Turnov: Müler a spol., 1928, s. 29–30. I zápisy samotného Češky jsou zajímavým svědectvím pro tento masivní odpad od katolictví.

[103] K bibliografii české katolické literatury srv. PODLAHA, Antonín, *Bibliografie české katolické literatury náboženské od roku 1828 až do konce roku 1913,* sv. V, s. 2108. Rozšíření se podařilo zejména díky Online katalogu Národní knihovny ČR (NKC), přístupný přes <http://aleph.nkp.cz/>, částečně též díky katalogu Moravské zemské knihovny, přístupný přes <https://vufind.mzk.cz>.

Adam REJHA: ***Pater Josef Němeček, Leben und Werk mit besonderer Hinsicht auf seine Tätigkeit in Sychrov***

Diese Studie befasst sich mit dem Leben des Dorfpriesters Josef Němeček (1824-1912), der als Kaplan (Pfarrvikar) in Bozkov (Boskau), Schlosskaplan in Sychrov (Sichrau) und Pfarrer in Loukov (Loukow) und auch als Vikar des Vikariates Turnov (Turnau) tätig war. Němeček war aktiver Schriftsteller und Unterstützer der Bildung und Kunst für die Landbevölkerung in seinem Pfarrsprengel. Für seine Dienste erlangte er Anerkennung in der Form des Titels geheimer päpstlicher Kämmerer.

Mit besonderer Hinsicht wird hier seine Tätigkeit in Sychrov (1862-1873) beschrieben. Die Bestimmung auf diese Stelle (symbolisch in der Zeit der Vollendung von der Hauptphase des romantischen Schlossumbaus im Jahre 1862) ermöglichte dem Kaplan eine Beziehung zu dem Schlossbesitzer Karel Rohan zu erwerben, was zweifellos prägend seine weitere Tätigkeit beeinflusste. Als unerlässlicher Exkurs wird eine Aufmerksamkeit der Geschichte der Kapelle, 1693 erbaut, und der Position des dortigen Kaplans gewidmet.

Historik, pedagog, kronikář a organizátor spolkového života v Semilech František Mizera (1861–1924)

Ondřej Vašata

V roce 2011 uplynulo již 150 let od narození semilského historika, pedagoga, kronikáře a člena mnoha místních spolků Františka Mizery.[1] Tento článek má za úkol připomenout jeho osobu, které dosud nebyla věnována dostatečná pozornost, i když dotyčný patří k nejvýznamnějším postavám v novodobých dějinách Semil.[2] Další důvod, proč jsem se jej rozhodl připomenout, je ten fakt, že to byl můj prapradědeček, jehož jméno se v naší rodině vždy vyslovovalo s úctou.

František Mizera se narodil 20. září 1861 v Nové Vsi nad Popelkou v domě čp. 145[3] manželům Josefu (1827–1873)[4] a Marii (1832–1879)[5] Mizerovým. Měl ještě čtyři sourozence, a to Marii (1852–?), Františku (1857–?), Josefa (1859–?) a Antonína (1864–?). V rodné obci navštěvoval obecnou školu, a to až do svých jedenácti let, kdy přešel do 5. třídy obecné školy v nedalekém Jičíně. Ve šlépějích svého otce rolníka se ovšem nevydal. V Jičíně vystudoval čtyři třídy nižší reálné školy a v letech 1877–1881 i učitelský ústav. Jako velmi dobrý student ústavu dostával roční stipendium ve výši sto zlatých. Tato finanční podpora se mu velmi hodila, protože když mu bylo dvanáct let, zemřel jeho otec. Navíc před dokončením studií zesnula v roce 1879 i jeho matka. Kromě všeobecných a odborných předmětů studoval František Mizera na jičínském učitelském ústavu rovněž hru na housle a varhany.[6] Studium zde ukončil 6. července 1881, kdy složil zkoušku dospělosti s vyznamenáním.

Místem celoživotního učitelského působiště Františka Mizery se stalo podkrkonošské město Semily, nepříliš vzdálené od jeho rodné vsi. Dekretem č. 21325 c. k. zemské školní rady v Praze ze dne 23. září 1881 byl ustaven podučitelem na šestitřídní obecné škole v Semilech, kde působil od 16. září 1881.[7] V říjnu 1883 složil v Praze zkoušku učitelské způsobilosti, za což obdržel 19. listopadu 1883 vysvědčení prvního stupně, které ho opravňovalo působit ve funkci řádného učitele. Kromě

toho vykonal současně zkoušku z katolické náboženské nauky, z němčiny a ze hry na varhany. Jeho působení ve funkci podučitele ovšem trvalo ještě další čtyři roky,[8] než se dekretem okresní školní rady v Semilech č. 2663 z 12. srpna 1887 stal zatímním učitelem na obecné škole v Semilech. Výnosem č. 16022 zemské školní rady v Praze z 16. května 1888 byl jmenován definitivním učitelem na obecné škole v Semilech. Kromě toho tehdy také učil na semilské průmyslové pokračovací škole, založené roku 1884, kde byl v březnu 1888 jmenován definitivním učitelem.

Dne 9. května 1892 složil František Mizera úspěšně v Jičíně zkoušku učitelské způsobilosti pro měšťanské školy z oboru gramaticko-historického. Rozšířené vzdělání se mu brzy velmi hodilo, protože toho roku[9] byla v Semilech zřízena chlapecká měšťanská škola, na níž se od září 1892 stal zatímním učitelem. Na měšťanské škole učil zeměpis, dějepis, krasopis, zpěv a český jazyk. Dne 2. června 1893 byl dekretem zemské školní rady v Praze č. 11733 jmenován definitivním učitelem na chlapecké měšťanské škole v Semilech. Té zůstal věrný až do svého odchodu na odpočinek. Tato oddanost mu spolu s jeho nespornou odbornou pedagogickou



František Mizera na zahradě.

zdatností nakonec vynesla funkci zástupce ředitele chlapecké měšťanské a obecné školy, jímž se stal 1. dubna 1906 na základě dekretu okresní školní rady č. 780 z 26. března 1906. Rozhodnutím OŠR Semily z 21. července 1908 byl krátce ustanoven zatímním ředitelem chlapeckých škol v Semilech, než byl o čtyři dny později výnosem zemské školní rady č. 38061 jmenován definitivním ředitelem chlapecké měšťanské a obecné školy v Semilech, ke které od roku 1893 patřila i pokračovací škola.[10] Soudobé noviny připomínají, že jeho jmenování ředitelem přijalo obyvatelstvo Semil s uspokojením, protože jako pedagog i jako občan se těšil všeobecné úctě a vážnosti.[11]

Za další z vrcholů Mizerovy učitelské kariéry lze považovat rok 1920, kdy se stal zástupcem okresního školního inspektora. Jeho první zástupcovské období trvalo od 9. února 1920 do 1. srpna 1920, kdy nastoupil nový školní inspektor František Jánský (1883–1921). Po onemocnění inspektora Jánského se stal jeho zástupcem opět František Mizera, který tuto funkci vykonával od 15. března 1921 do 28. července 1921, kdy na ni pro své časové zaneprázdnění rezignoval.

Velké pocty se Františku Mizerovi dostalo 17. září 1922, kdy uvítal prezidenta T. G. Masaryka při jeho návštěvě Semil. V kronice města je zaznamenán text jeho pozdravu: „*Pane prezidente! Pozdravuji vás jménem učitelského sboru a mládeže chlapeckých škol semilských. Jásáme dnes, že můžeme osobně poznati svého tatíčka osvoboditele, jenž zbavil nás těžkých pout a ukazuje nám cestu k práci, pravdě a lásce. Buďte nám, pane prezidente, srdečně vítán!*“[12]

František Mizera obdržel za svou pedagogickou činnost celkem třikrát pochvalné uznání od okresní školní rady v Semilech. Poprvé 8. srpna 1885 (za horlivé působení a dobrý pokrok u žactva), podruhé 4. ledna 1906 (za zdařilou přednášku na okresní učitelské konferenci v Semilech) a naposledy v roce 1916 (za správné řízení školy, za úspěšnou výchovu žactva a za velmi dobré výsledky). Na Zemské jubilejní výstavě v Praze v roce 1891 získal za své vystavené spisy a učební pomůcku bronzovou medaili. Další medaili obdržel roku 1895 na Národopisné výstavě československé. V roce 1917 dostal František Mizera jako ředitel a učitel Živnostenské pokračovací školy v Semilech od Obchodní a živnostenské komory v Liberci stříbrnou medaili.

Jako pedagog stačil Mizera ovlivnit řadu svých žáků. Za všechny připomeňme semilského historika Rudolfa Hlavu (1911–1988), kterého učil pouhý jeden rok. I přesto na něj Rudolf Hlava nikdy nezapomněl: „*Byl to statný vysoký člověk s příjemnou tváří a mužným plnovousem. Každé ráno chodil po chodníku před školou se členy sboru a to bývaly jakési provozní porady. Učil nás dějepisu. Jeho hodiny byly pro nás nezapomenutelné. Když vykládal o pravěku naší krajiny, viděli jsme opravdu mamuty a pračlověka. Přinesl nám i archeologické nálezy ze Semilska a dovedl je tak přiblížit, že jsme přímo prožívali příběhy lovců mladší doby kamenné… Ředitel Mizera dal směr celému mému životu.*“[13]

Přirozené úcty požíval ředitel František Mizera i u pedagogického sboru chlapeckých škol, jak dokládá vzpomínka Vladimíra Pavlíka, který na semilské chlapecké školy nastoupil jako učitel v roce 1914: „*Po počáteční službě na venkově vstupoval*



Přivítání T. G. Masaryka v Semilech 1922. František Mizera v čele svých žáků.

jsem do tohoto prostředí okresního města s jistými obavami. Ale tyto mé obavy úplně rozptýlila přátelská srdečnost pana ředitele Mizery. Byl mi opravdu otcovským rádcem a nikdy mezi námi nedošlo k nepříjemnostem."[14]

Do dějin Semil se František Mizera zapsal rovněž jako kronikář. Na přelomu 19. a 20. století vedl kroniku chlapecké měšťanské školy v Semilech. Jeho zápisy prosluly nejen cennými faktografickými údaji, ale i krasopisem: „*Ředitel Mizera psal krásným perličkovým písmem, a to nejen na tabuli, do úředních knih a spisů, nýbrž i jeho zběžné poznámky svítily vždy úhledností. Byl i úředním znalcem písma. A když vyučoval krasopisu, psali žáci ve vyšších ročnících měšťanské školy po mizerovsku.*"[15] Byl rovněž kronikářem města Semil a od roku 1923 i obce Podmoklic.[16] Je taktéž autorem zápisu v kronice semilského pěveckého spolku Jizeran za roky 1860–1896.[17]

František Mizera stál také u zrodu nejstaršího semilského časopisu, kterým byly *Hlasy z Cimbálu*. Tento humoristický časopis vycházel v Semilech od roku 1882. Aby získal náměty pro své humoristické črty, postával celé hodiny u prodejního stánku Žofie Hamplové, který byl umístěn na dolním náměstí. Bouda se stala oblíbeným centrem semilských „drbeň", jež s každou novinkou vždy přispěchaly k Hamplové a ta zprávy ochotně spolu s prodávaným zbožím předávala dál. Mizera u stánku pozorně naslouchal a historky použitelné pro časopis si zaznamenával.[18] Mizerovy aktivity v humoristickém časopise *Hlasy z Cimbálu*, do kterého psal pod pseudonymem Božidar Vocásek,[19] nebyly náhodné, protože byl znám jako člověk, který miloval humor a rád vyprávěl anekdoty, což potvrzuje vzpomínka učitele Vladimíra Pavlíka z roku 1961: „*Vždy s veselou myslí vzpomínám na pana ředitele Mizeru. Tenkrát byl takový zvyk, že jsme se my učitelé scházeli čtvrt hodiny před vyučováním, a to*



František Mizera ve 20. letech.

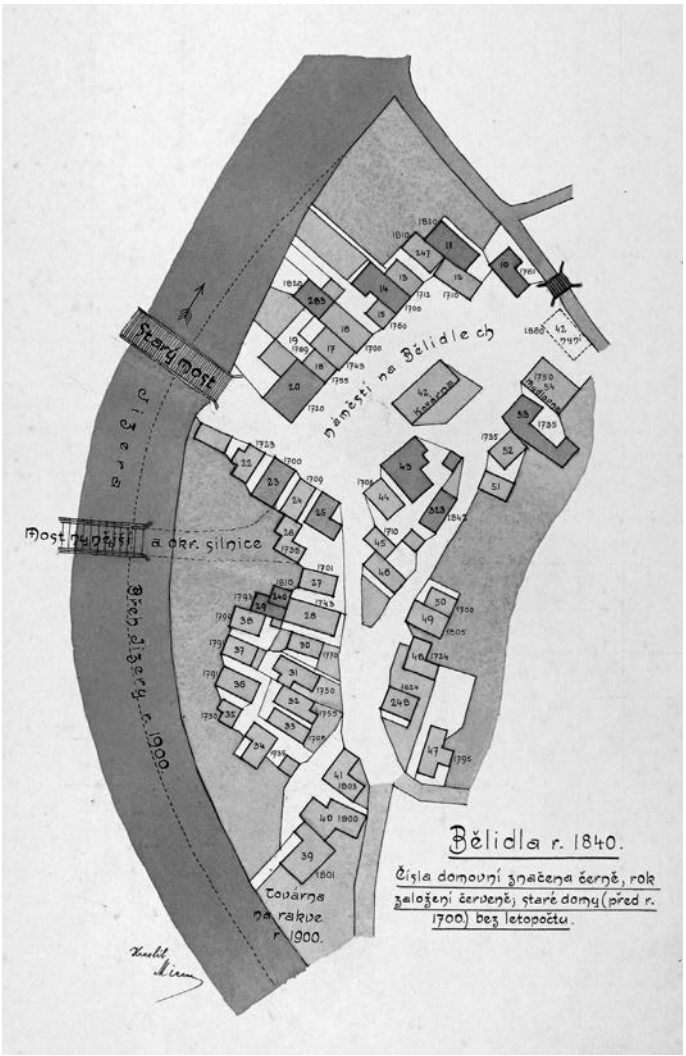
jsme pak ještě za příznivého počasí asi 10 minut promenovali podél školních budov. Pan ředitel Mizera, vždy v našem středu, pověděl nejprve, co je nového a nakonec své vyprávění okořenil nějakou přepěknou anekdotou. Jeho anekdoty byly vskutku originální a jen lituji, že mi tenkrát nenapadlo je zapsat. A tak jsme denně vcházeli do tříd s veselými tvářemi a učení šlo pak jako na drátku, neboť pod vedením Mizerovým ani nemohl být žádný učitel škarohlídem."[20]

Pamětníci také ještě po letech vzpomínali na Františka Mizeru jako na výborného zpěváka a hudebníka. Proslulý byl svou hrou na varhany v místním farním kostele při školních mších.[21] Z roku 1961 pochází vzpomínka na jeho výrazný hudební talent: „*Vzpomínám a připomínám si, jak šťastně pro můj vývoj hudební zapůsobil v hodinách zpěvu. To byla vokální hudba, to byly jeho výběry písní a skladeb. V ‚Studni' (Blodek) v jeho úpravě zpíval jsem sólo a pochopil jsem později, jak vědomě a prozíravě volil v té vokálnosti (zpěvu) správnou výchovou i uměleckou pedagogickou cestu k české hudbě.*"[22]

Známý je Mizerův podíl na chodu semilského pěveckého spolku Jizeran, jehož byl v letech 1885–1891, 1894–1896 a 1898–1901 sbormistrem.[23] V letech 1896–1899 byl rovněž jednatelem První české pěvecké a hudební župy, která zahrnovala pěvecké sbory ze severovýchodních Čech.[24] Mimoto je třeba připomenout jeho spoluautorství na knize *Zpívej a modli se! Stručný zpěvník pro farní osadu semilskou*, která vyšla v roce 1910. Jak již název napovídá, jednalo se o zpěvník s modlitební knížkou, určený pro semilskou farní osadu, do jehož obsahu přispěl římskokatolický

farář František Svoboda (1867–1944) modlitbami, zatímco František Mizera uspořádal písně.

Významné bylo také jeho členství v Řemeslnické besedě, kde zastával funkci nejen knihovníka, ale od roku 1887 až do počátku 20. století také jednatele.[25] Pro tento spolek uspořádal v roce 1899 tříměsíční účetnický kurs a také od roku 1885 více než 17 odborných přednášek. Aktivní byl rovněž ve Spolku pro stavbu a zařízení



Jeden z Mizerových historických plánů města Semil z roku 1901.

farního katolického chrámu v Semilech, jehož stanovy byly schváleny v dubnu 1894. Mizera zde měl opět funkci jednatele.[26] Stejnou funkci zastával v letech 1886–1887 i v místním odboru Národní jednoty severočeské, který byl předním českým obranným spolkem. Roku 1886 pro něj připravil přednášku *Semilští výtečníci*.[27] Od roku 1909 patřil také ke členům nově vzniklého semilského odboru Klubu českých turistů.[28] Aktivní byl též v Učitelské jednotě Komenský, kde zasedal ve výboru a pro jehož členy přednášel na nejrůznější téma.[29] Víme rovněž o jeho rozličných přednáškách pro spolky v Semilech či o dějinách okolních obcí.[30] Jeho spolkovou angažovanost vnímala semilská veřejnost velmi pozitivně: „*Pan ředitel velmi často pořádá přednášky a vůbec ve spolkovém životě jest vždy velice činným, kdykoliv se jedná o dobrou věc*."[31]

Od roku 1893 byl František Mizera jednatelem odboru Národopisné výstavy československé pro soudní okres Semily, což byl spolek, který podobně jako jinde v Čechách a na Moravě shromažďoval sbírkové předměty pro připravovanou Národopisnou výstavu československou. Ta byla pořádána v květnu až říjnu roku 1895 a měla být přehlídkou českých národních tradic a svébytné české kultury. Spolu s předsedou odboru Rudolfem Husákem (hlavní podíl na organizování národopisného hnutí v Semilech měl ovšem F. Mizera) uspořádal František Mizera ve dnech 26. srpna až 5. září 1894 v budově semilských škol na dnešním Komenského náměstí okresní národopisnou výstavu, kde si návštěvníci mohli v pěti místnostech prohlédnout na 1 500 shromážděných předmětů. Na instalaci výstavy se podílel rovněž dámský odbor spolku, a to především Kamila Zemanová (1857–1920), choť advokáta JUDr. Antonína Zemana, a též manželka F. Mizery Barbora Mizerová (1868–1895).[32] Z této výstavy pak přizvaní delegáti z Prahy vybrali pro připravovanou pražskou výstavu asi třetinu předmětů.[33]

F. Mizera také spolupracoval s Českou akademií císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění v Praze, která vydávala Soupisy památek archeologických a místopisných. Pro semilský okres byl za jejího spolupracovníka vybrán právě on.[34]

Kromě historie, humoru a hudby jmenujme z dalších Mizerových zálib mariáš, který měl hrát v hostinci U Vejvarů (dům čp. 138).[35]

František Mizera nevstoupil do dějin Semil jen jako pedagog a funkcionář místních spolků, ale také jako historiograf města. I zde je jeho vykonaná práce naprosto mimořádná a ojedinělá. V roce 1887, tedy pouhých šest let po příchodu F. Mizery do Semil, vyšla v Praze jeho první větší práce nazvaná *Paměti města Semil a jeho okolí*, která jako první přinesla systematické zpracování dějin tohoto podkrkonošského města. Při mapování historie Semil se F. Mizera snažil prostudovat co nejvíce dostupných archivních pramenů a skromné literatury, jak uvádí v dopise semilské městské radě: „*Z téže příčiny v úctě podepsaný, maje vždy náklonnosť prozkoumávati doby starší, propátral svědomitě archiv městský, farní i zámecký v Semilech, prohlížel i archivy v místech okolních, strávil nějakou dobu v Praze, aby prostudovati mohl desky zemské, které o Semilech se zmiňují, a prostudoval mnohé spisy, které o Semilech a nejbližším okolí jednají.*"[36]

V 80. letech 19. století se František Mizera zapojil do projektu nazvaného *Zevrubný popis království Českého podle okresních hejtmanství*. Z ambiciózního plánu ovšem vyšly jen tři publikace, z níž jednou byl *Popis okresního hejtmanství semilského*, která vyšla v roce 1888.[37] Jejím autorem byl František Mizera, který polovinu knihy věnoval popisu zeměpisné, ekonomické, kulturní a právní charakteristiky okresu. V druhé části práce publikace nechyběl místopis jednotlivých obcí a měst v soudních okresech Lomnice nad Popelkou, Semily a Železný Brod. Při přípravě knihy spolupracoval F. Mizera například s vlastivědným pracovníkem z nedalekého Lomnicka Josefem Janem Fučíkem (1859–1930). V dopise ze 17. srpna 1887 psal Fučíkovi: „*…Ačkoli mi redakce téhož podniku i rozličtí spisovatelé zprávy podávají, přece ještě potřebuji zpráv z lomnického soudního okresu o jednotlivých obcích, pokud se týče historie obcí těch, událostí a zaměstnání. Snad ty bys mi mohl něco ze svého rukopisu poslati; nemíním plagiovat, ale tvé jméno i spis v předmluvě díla, které po prázdninách již do tisku půjde, uvést…*“ O den později mu píše znovu: „*…Já se ubíral jiným směrem nežli ty; já psal Popis hejtmanství, kdežto ty píšeš Dějiny Lomnicka. Já o dějepis tu a tam zavadil, kdežto ty zajisté sebral jsi dějiny důkladně…*“[38]

V roce 1902 vyšla Mizerovi tiskem další práce, nazvaná *Slavnostní spis, vydaný na oslavu památky dvacetiletého trvání Řemeslnické besedy v Semilech 1882–1902*. Následovaly publikace *Příběhy města Semil a jeho okolí. Svazek první: Dějiny náboženské, kostelní a farní* a *Vývoj textilního průmyslu v hejtmanství semilském. Změněný a doplněný otisk stejnojmenného článku v Úředním listu c. k. okr. hejtmanství v Semilech z roku 1908*, vydané v Semilech v letech 1908 a 1909. František Mizera přispíval svými odbornými články také do regionálních novin a sborníků, ale jeho příspěvky se měly objevit například i v periodiku Slovan, vydávaném v americkém městě Yova City.[39] Řada jeho děl věnovaných historii milovaných Semil ovšem zůstala pouze v rukopise. Jedná se o *Kulturní dějiny Semil* či *Popis všech domů*. Dochoval se jeho *Atlas Semil*, založený roku 1901. Obsahuje celkem 14 kresebných mapových rekonstrukcí jednotlivých částí Semil od poloviny 17. do poloviny 19. století.[40] Badateli je využívána i jeho sbírka starých fotografií Semil.[41] Františku Mizerovi bývají někdy omylem připisovány práce, jejichž autorem je ve skutečnosti jeho jmenovec František Mizera (1891–1962).[42]

František Mizera sbíral po celý svůj život předměty (archiválie, archeologické nálezy, pohlednice, fotografie, staré knihy, rukopisy slavných rodáků), vztahující se k dějinám Semil a jejich okolí. Měly být vystaveny v místním muzeu, jehož otevření se ovšem již nedožil: „*Mám těch věcí pro muzeum několik beden. Chtěl jsem to sám za mlada srovnat do muzea, potřeboval bych však aspoň jednu místnost; nebyla a není. Srovnati to musí už někdo mladší, já jen sbírám.*“[43] Na sklonku jeho života v dubnu 1924 rozhodlo zastupitelstvo města Semily zřídit okresní muzeum. Za tímto účelem vznikl muzejní odbor, jehož předsedou se stal František Mizera.[44]

Po první světové válce učinil F. Mizera zásadní názorový obrat, když nedlouho poté, co sestavil katolický zpěvník a pomáhal postavit nový farní kostel, se 5. července 1919 odhlásil z církve.[45] Připomněl to Petr Malý: „*Byl to muž vzácného cha-*

rakteru, nebojácný, velmi pokrokový, který v době, kdy výbojný klerikalismus na Semilsku zapouštěl své kořeny, dovedl nalézt v sobě tolik odvahy, že jako učitel vystoupil z církve a zůstal bez vyznání.“[46] Údajný důvod sdělila autorovi vnučka Františka Mizery Olga Černá (rozená Mizerová) v roce 2001: „*Dědeček náš byl velice pokrokový člověk, byl to velký demokrat a nemohl přenést přes srdce, že pan farář nechtěl pohřbít zadarmo nějakého mrtvého.*“[47]

I přes velké pracovní vypětí si František Mizera našel čas na založení rodiny. Dne 5. února 1884 uzavřel v Semilech sňatek s Barborou Pavlatovou (1868–1895), dcerou hostinského ze sousedních Podmoklic čp. 37.[48] Barbora Mizerová mu porodila dceru Boženu (1889–1890)[49] a syny Františka Mariu, jenž zemřel v pěti měsících (1887–1888),[50] Lva (Leona), který zemřel osmnáctiletý (1891–1910),[51] a znovu Františka (1893–1957).[52]

Mladá rodina zprvu bydlela v domě čp. 153 v Semilech, potom čp. 20 (V Ráji) na dnešním Riegrově náměstí, kde se připomíná ještě v roce 1893.[53] Rodinné štěstí skončilo náhlým úmrtím manželky Barbory 28. října 1895.[54] František Mizera se 3. září 1896 znovu oženil, a to s Marií Svárovskou (1874–po 1956), dcerou továrního mistra z Bítouchova čp. 93.[55] Bydleli v semilském čp. 76 a také v Podmoklicích čp. 152. Z druhého manželství se narodila dcera Marie Olga (1897–1902), která ovšem již jako čtyřletá zemřela na zánět mozkových blan, a syn Jindřich Patrik (1901 až 1956), zaměstnaný jako bankovní úředník.[56] Víme, že nejpozději od roku 1910 bydlel F. Mizera se svou rodinou v nové měšťanské škole čp. 146 na dnešním Komenského náměstí.[57]

Ředitelem chlapeckých škol zůstal František Mizera až do léta roku 1923, kdy kvůli zdravotním potížím odešel na zdravotní dovolenou. Trápila ho rozedma plic, typické onemocnění dlouholetých náruživých kuřáků: „*Nadepsané ředitelství sděluje, že ředitel František Mizera onemocněl v posledním čase rozedmou plic, jež mu v tomto stadiu nedovoluje, aby povinnosti své vykonávati mohl. Každé ráno stižen jest silným kašlem, který trvá tak dlouho, dokud hleny nejsou odstraněny. Totéž děje se i odpoledne. Po vyhlenění následuje vždy tělesná ochablost.*“[58] Nemoc se neustále zhoršovala, takže se Mizera ze zdravotní dovolené do školy již nevrátil a k 1. únoru 1924 byl penzionován. Okresní školní výbor v Semilech mu tehdy za jeho velmi úspěšnou školní činnost vyslovil srdečné díky. Na počátku roku 1924 se vzdal vedení živnostenské pokračovací školy, ovšem ještě do konce školního roku 1923/24 zde učil.

Zaslouženého odpočinku, kdy pilně pracoval (doplňoval a urovnával své historické práce) na dějinách Semil a psal nejrůznější články (například do Sborníku okresu železnobrodského), si ovšem František Mizera dlouho neužil. Dne 15. července 1924 o půl jedenácté večer totiž ve věku nedožitých 63 let ve svém bytě těžké nemoci podlehl. Zůstala po něm žena Marie a synové František a Jindřich. František Mizera byl za velké účasti obyvatel Semil pohřben 18. července 1924 na semilském hřbitově Koštofranku u hřbitovní zdi. Kronika chlapecké školy o jeho pohřbu napsala: „*Pohřbu jeho zúčastnilo se žactvo škol semilských, mnoho učitelů, četní zástupci úřadů a velký zástup občanstva. Kroužek Sokola zapěl dva smuteční sbory a vhodnými*

projevy rozloučil se s ním u hrobu sbor chlapecké školy, za učitelstvo okresu ředitel Vihan a jeho práci procítěnými slovy ocenil okresní školní inspektor pan Josef Skopeček.“[59] Olga Černá uvedla autorovi článku, proč byl její dědeček pohřben u hřbitovní zdi: „*Nebyl to člověk, který si potrpěl na nějaké komplimenty a ovace, byl to skromný člověk a ještě za svého života si vymínil, že chce být pohřben v rohu na nejzapadlejším místě hřbitova*.“[60]

Ani po Mizerově smrti nezmizelo jeho jméno z myslí obyvatel města. Zastupitelstvo města Semily se na svém zasedání dne 7. října 1924 usneslo koupit od pozůstalých po Františkovi Mizerovi za částku 3 200 Kč rukopis jeho dosud nevydané knihy *Paměti města Semil a okolí*. O šest let později uctilo město Semily památku zemřelého historika tím, že toto jeho nejrozsáhlejší dílo vydalo v nákladu 610 kusů.[61] Ověřit bude třeba informaci, že někdy před únorem 1932 měla v Semilech vzniknout společnost bývalých žáků a „ostatních ctitelů“ F. Mizery, která si vytkla za cíl postavit mu důstojný pomník. Měla tehdy již částečně disponovat potřebným finančním obnosem na jeho výstavbu, takže na počátku 30. let hledala vhodné místo pro jeho umístění.[62]

Od roku 1943 neslo jeho jméno také první semilské muzeum, pro jehož potřeby byly vyhrazeny dvě místnosti ve druhém patře radnice (dům čp. 82 v Husově ulici).



Pohřeb Františka Mizery.

Jednalo se ovšem o pouhý depozitář, který nesl hrdý název *Mizerovo muzeum v Semilech*.[63] V roce 1939 požádala mládež Národního souručenství městskou radu v Semilech, aby některá z ulic ve městě nesla jméno Františka Mizery. Její přání se splnilo v roce 1945, kdy byla po něm pojmenována ulice v centru města, ve které jsou příznačně umístěny školské objekty.[64]

V roce 1941 připomněl K. Pavienský na stránkách Pojizerských listů výročí narození Františka Mizery.[65] 20. září 1961, v den nedožitých 100. narozenin Františka Mizery, uspořádalo Muzeum dělnického hnutí a památník Ivana Olbrachta v Semilech ve spolupráci s Městským národním výborem v Semilech a Základní devítiletou školou v Semilech pietní vzpomínku u jeho hrobu na Koštofranku. Po ní následovala beseda v muzeu o jeho životě a díle za účasti Mizerových žáků a přátel. V tento den byla rovněž v muzeu otevřena výstava o F. Mizerovi, která trvala do 10. listopadu 1961.[66]

V roce 1994 byl František Mizera zařazen do stálé expozice *Osobnosti Semilska* v semilském muzeu. O tři roky později vydalo město Semily u příležitosti I. sjezdu rodáků a přátel Semil v reprintu Mizerovu knihu *Paměti města Semil a okolí* v nákladu 2 000 kusů.[67] Dalšího reprintu se kniha dočkala v roce 2013, kdy ji vydalo brněnské nakladatelství Garn. Také semilští kronikáři a historici Rudolf Hlava (1911–1988), Václav Votoček (1927–2006) a Miloš Plachta (1941) ve svých četných pracích připomněli jeho osobu. Pozornost věnoval F. Mizerovi v několika článcích také autor tohoto příspěvku.

Dne 15. července 2014 v den 90. výročí úmrtí Františka Mizery uspořádal Spolek rodáků a přátel Semil pietní akt u jeho hrobu. Význam Františka Mizery pro Semily i Semilsko zde připomněli Ondřej Vašata a Miloš Plachta.[68] S tímto zájmem ale ostře kontrastuje neutěšený stav jeho hrobu, který již v roce 1940 nebyl udržován „*s pietou, jakou si zesnulý za svou celoživotní práci pro Semily zasloužil*".[69]

František Mizera se do dějin Semil zapsal jako jedinečný historik, pedagog, kronikář a agilní člen mnoha místních spolků. Snad se do budoucna dočkáme monografie o jeho životě a díle, která by obyvatelům Semil připomněla člověka, který toho tolik pro toto podkrkonošské město vykonal.

Bibliografie prací Františka Mizery[70]

1887

Paměti města Semil a jeho okolí. Praha: nákl. města Semil a Občanské záložny semilské, 1887. 105 s.

Proces provedený r. 1740 a r. 1741 při semilském hrdelním soudě pro krádež dobytka a jiných věcí. Listy pojizerské, roč. 1, 29. 10. 1887, č. 19, nestr.; 20. 11. 1887, č. 20, nestr.; 26. 11. 1887, č. 21, nestr.; 10. 12. 1887, č. 22, nestr.[71]

1888
Popis okresního hejtmanství semilského. Praha: Kytka, 1888, 149 s.

1895
Jednatelská zpráva. In: *Pozvání – Valná hromada pro stavbu a zařízení farního katolického chrámu Páně v Semilech*. Semily, 1895, s. 3–6.

1900
Semily. In: *Slavnostní list Čtenářsko-pěvecké jednoty „Jizeran" v Semilech na oslavu 40tiletého jubilea trvání spolku (1860–1900) a v upomínku na VIII. sjezd „První české pěv. a hudební župy" r. 1900 pod protektorátem sl. měst. rady semilské pořádaný*. Semily, 1900, s. 24–26.

1902
Novoveská rebelie. Listy pojizerské, roč. 17, 17. 8. 1902, č. 20, s. 1–2.
Slavnostní spis, vydaný na oslavu památky dvacetiletého trvání Řemeslnické besedy v Semilech 1882–1902. Semily: Řemeslnická beseda, 1902, 32 s.

1908
O cechovním zřízení. Úřední list c. k. okresního hejtmanství a c. k. okresní školní rady v Semilech, 1908, č. 11, s. 74–75; č. 12, s. 80–81.
Příběhy města Semil a jeho okolí. Svazek první: Dějiny náboženské, kostelní a farní. Semily: vl. nákl., 1908, 51 s.
Vývoj textilního průmyslu v hejtmanství semilském. Úřední list c. k. okresního hejtmanství a c. k. okresní školní rady v Semilech, 1908, č. 5, s. 23–24; č. 6, s. 32–34; č. 7, s. 43–46; č. 8–9, s. 58–59; č. 10, s. 67–69; č. 11, s. 72.

1909
K historii semilského zámku. Úřední list c. k. okresního hejtmanství a c. k. okresní školní rady v Semilech, 1909, č. 4, s. 23–24; č. 5, s. 29–30.
Vynález a rozšíření hektografu. Úřední list c. k. okresního hejtmanství a c. k. okresní školní rady v Semilech, 1909, č. 2, s. 9–10.
Vývoj textilního průmyslu v hejtmanství semilském. Změněný a doplněný otisk stejnojmenného článku v úředním listu c. k. okr. hejtmanství v Semilech z roku 1908. Semily: Josef Glos, 1909, 35 s.

1910
Zpívej a modli se! Stručný zpěvník s modlitbami pro farní osadu semilskou. Semily: J. Glos, 1910, 141 s.

1911
Neúroda, drahota, hlad a mor v r. 1770–72 v našem podhoří. Hlasy pojizerské, roč. 26, 8. 10. 1911, č. 19, s. 1–2; Listy pojizerské, roč. 26, *XXVI*, 1. 10. 1911, č. 22, s. 1–2.

1913

Drahota – láce. Hlasy pojizerské, roč. 28, 26. 1. 1913, č. 2, s. 1–3; 23. 2. 1913, č. 4, s. 2–3; Listy pojizerské, roč. 28, 2. 2. 1913, č. 3, s. 1–3; 2. 3. 1913, č. 5, s. 3–4.

Staré zprávy o Podmoklicích. Úřední list c. k. okresního hejtmanství a c. k. okresní školní rady v Semilech, roč. 1913, č. 5, s. 27–28.

Údolím Vošmendy a Kamenice. Časopis turistů, roč. 25, leden 1913, č. 1, s. 5–8.

1914

Kuchelna. Úřední list c. k. okresního hejtmanství a c. k. okresní školní rady v Semilech, roč. 1914, č. 1, s. 5–6; č. 2, s. 9–10.

1915

O válce třicetileté. Listy pojizerské, roč. 30, 6. 6. 1915, č. 13, s. 1–2; Hlasy pojizerské, roč. 30, 13. 6. 1915, č. 11, s. 1–3.

1916

Drahota, hlad a mor v r. 1770–1772 v našem podhoří. Listy Pojizerské, roč. 31, 6. 2. 1916, č. 4, s. 1–2.

Starobylá osada v okolí. Listy Pojizerské, roč. 31, 19. 3. 1916, č. 8, s. 5; 26. 3. 1916, č. 6, s. 5; 2. 4. 1916, č. 9, s. 5; Hlasy Pojizerské, roč. 31, 26. 3. 1916, č. 6, s. 5.

Z dějin c. k. pošty v Semilech. Listy Pojizerské, roč. 31, 2. 7. 1916, č. 15, s. 5.

1917

Cech řeznický v Semilech. (Paběrky z cechovní knihy od r. 1699). Listy Pojizerské, roč. 32, 27. 4. 1917, č. 9, s. 5.

Dějiny školy semilské do věku 19. Listy pojizerské, roč. 32, 21. 1. 1917, č. 2, s. 6; Český Dub, roč. 32, 28. 1. 1917, č. 3, s. 4–5.

Drahota – láce. Příspěvek k dějinám Pojizeří. Český Dub, roč. 26, 14. 1. 1917, č. 1, s. 3–4; Listy Pojizerské, roč. 32, 21. 1. 1917, č. 2, s. 3–4.

Jak naznačovali otce dítěte nemanželského. Listy Pojizerské, roč. 32, 27. 4. 1917, č. 9, s. 4–5.

Všeobecné nařízení v čas hladu a moru strany skrývání obilí, koupě obilí, taxy obilní, osévání polí, cizích poddaných, popisu lidu, nedělního a svátečního klidu, dovážení střeliva, zlodějství, ohně a. j. (v městském archivu semilském). Hlasy Pojizerské, roč. 32, 11. 3. 1917, č. 5, s. 5.

1918

Silnice pojizerská – a Dr. Fr. Ladislav Rieger. Hlasy Pojizerské, roč. 33, 27. 10. 1918, č. 43, s. 3–4.

1919

Lomnicko nad Popelkou. In: Krásy a památky českého severo-východu. Praha: Pavel Körber, 1919, s. 373–384.

Novoveská rebelie. Hlasy Pojizerské, roč. 34, 19. 1. 1919, č. 2, s. 2.

Semilsko. In: Krásy a památky českého severo-východu. Praha: Pavel Körber, 1919, s. 364–373.
Železnobrodsko. In: Krásy a památky českého severo-východu. Praha: Pavel Körber, 1919, s. 343–363.

1921
Daně na panství Lomnickém roku 1803. In: Lomnicko n. Pop. Vlastivědný sborníček pro školu a dům, roč. 2, říjen 1921, č. 2, s. 27–28.

1922
Silnice pojizerská a Dr. Fr. Lad. Rieger. Hlasy pojizerské, roč. 37, 7. 5. 1922, č. 19, s. 2–3.

1923
Ohraničení lesa Žernovníka. In: Sborník okresu železnobrodského, roč. 1, prosinec 1923, č. 4, s. 56–57.
Spory o hranice v okolí. In: Sborník okresu železnobrodského, roč. 1, říjen 1923, č. 2, s. 21–25.

1924
Dějiny dráhy Pardubice – Liberec. In: Sborník okresu železnobrodského, roč. 1, květen 1924, č. 9, s. 137–138.
Formule zaklínací. In: Sborník okresu železnobrodského, roč. 1, březen 1924, č. 7, s. 110.

1925
Právo hrdelní v Brodě Železném. In: Sborník okresu železnobrodského, roč. 2, říjen 1924, č. 2, s. 30–31.

1928
Jak odváděli k vojsku v 7leté válce (1756–1763). Z literární pozůstalosti † Fr. Mizery. In: Sborník okresu železnobrodského, roč. 4, listopad 1927, č. 2, s. 118–119.
Železářství v našem okrese (Z písemné pozůstalosti † řed. Fr. Mizery). In: Sborník okresu železnobrodského. Listy pro pěstování vlastivědy pro školu a dům, roč. 4, listopad 1927, č. 2, s. 30–32.

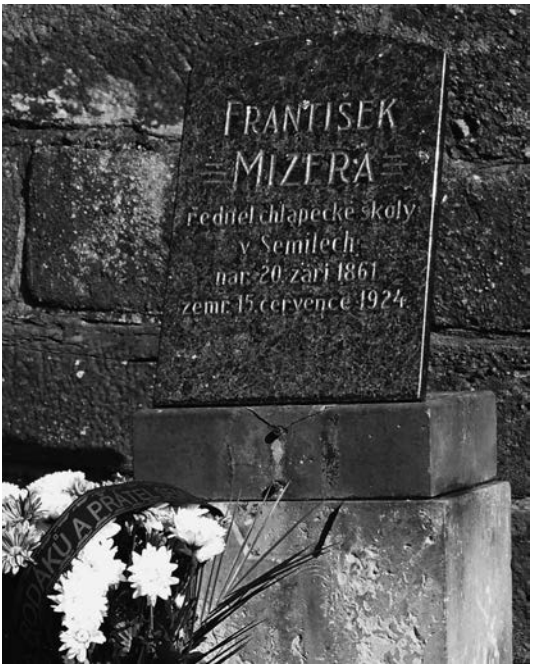
1929
Císař Josef II. v Semilech. (Podle současných zápisů). In: Sborník okresu železnobrodského, roč. 5, listopad 1928, č. 2, s. 47.

1930
Paměti města Semil a okolí. Semily: nákladem města Semil, 1930, 275 s.

1997
Paměti města Semil a okolí. 2. vydání. Semily: Město Semily, 1997, 273 s.

2013
Paměti města Semil a okolí. Brno: Garn, 2013, 275 s.

2014
Právo hrdelní v Železném Brodě. In: Od Ještěda k Troskám. Vlastivědný sborník Českého ráje a Podještědí, roč. 21 (37), 2014, č. 2, s. 151–152.[72]



Dnešní stav hrobu Františka Mizery na semilském hřbitově.

Poznámky

1 Na tomto místě bych rád poděkoval řediteli Státního okresního archivu v Semilech PhDr. Ivo Navrátilovi za pomoc při psaní tohoto příspěvku.

2 K osobě Františka Mizery viz VAŠATA, Ondřej. *František Mizera, vzorný semilský historik a pedagog*. Krkonoše – Jizerské hory. Měsíčník o přírodě a lidech, roč. 38, 2005, č. 2, s. 40–41. ISSN 1214-9381; VAŠATA, Ondřej. *František Mizera. 150 let od narození semilského pedagoga a historika*. Krkonoše – Jizerské hory. Měsíčník o přírodě a lidech, roč. 44, 2011, č. 10, s. 44. ISSN 1214-9381; VAŠATA, Ondřej. *150 let od narození historika a pedagoga Františka Mizery*. Krkonošský deník, *20*, 19. 9. 2011, č. 220, s. 8; VAŠATA, Ondřej. *Připomeňme si 150 let od narození semilského pedagoga a historika Františka Mizery.* Semilské noviny. Infor-

mační měsíčník občanů Semilska, roč. 19, září 2011, č. 9, s. 16. ISSN 1210-4981; (pl) [PLACHTA, Miloš]. *František Mizera – pedagog mnoha zájmů, rolí, jedinečný regionální historiograf Semil a okolí*. Semilské noviny, roč. 17, 30. 6. 2009, č. 6, s. 11. ISSN 1210-4981; PLACHTA, Miloš. *František Mizera – ředitel školy, ještě z jiného pohledu textem i obrazem*. Semilské noviny, roč. 17, 31. 8. 2009, č. 7–8, s. 11. ISSN 1210-4981; HAMPL, Jan. František Mizera. In: *Sborník okresu železnobrodského.* Listy pro pěstování vlastivědy pro školu a dům, *2*, září 1924, č. 1, s. 14; JANDA, Josef. *Vzpomínka na ředitele Fr. Mizeru*. Beseda. Obrázkový čtrnáctideník (dále Beseda), roč. 1, 1. 5. 1940, č. 9, s. 194; Joko. *V „šestašedesátý" měli dobrý prach. Vzpomínka na ředitele Mizeru*. Beseda, roč. 1, 1. 5. 1940, č. 9, s. 194; PAVIENSKÝ, K. *80 let od narození ředitele Fr. Mizery, historiografa semilského kraje*. Pojizerské listy. Časopis severočeského pohraničí, roč. 56, 19. 9. 1941, č. 73, s. 1; *Dodatek vydavatelstva. František Mizera*. In: MIZERA, František. *Paměti města Semil a okolí*. Semily 1930, s. 275; VOTOČEK, Václav. *Semily – literární procházka*. Semily 1997, s. 5–6; LUKÁŠ, Ladislav. *Literární místopis Semilska*. Semily 1948, s. 52–53; heslo Mizera František. In: *Ottův slovník naučný.* Sedmnáctý díl. Praha 1901, s. 446; heslo Mizera František. In: *Masarykův slovník naučný*. Díl IV. Praha 1929, s. 983; FUČÍK, J[osef] J[an]. *Popis a dějiny okresu Lomnického n. P.*, rok 1930. Sešit 21. Díl IV. sv. 4, sešit 4, s. 127; MIKULE, Vladimír. *František Mizera*. Lomnické noviny, září 2007, č. 9, s. 15. ISSN 1210-4973; KYNČLOVÁ, Marie. *Nová Ves nad Popelkou.* Nová Ves n. P., 2014, s. 19–20.

[3] FUČÍK, J. J., *Popis a dějiny okresu Lomnického n. P.*, s. 127. Rodný dům Františka Mizery již neexistuje. Stejné čp. má dnes jednopatrový dům z 2. poloviny 20. století, v místech původního domu čp. 145.

[4] Josef Mizera se narodil 14. 2. 1827 jako syn sedláka Josefa Mizery z Nové Vsi n. P. z domu čp. 157 a Františky, rozené Raimové, dcery pilaře z Roškopova čp. 48. V roce 1845 koupil pro Josefa Mizeru jeho otec v Nové Vsi od Josefa Pekárka dům čp. 145, a to včetně 15 jiter půdy. 11. 2. 1851 se Josef Mizera oženil s Marií Vojtíškovou. Josef Mizera zemřel na vodnatelnost 5. listopadu 1873. SOA Zámrsk, Sbírka matrik, č. 5072, Nová Ves n. P. – oddaní 1836–1853, fol. 80. Viz též FUČÍK, J. J. *Popis a dějiny okresu Lomnického n. P.*, s. 126–127.

[5] Marie Mizerová se narodila 11. 5. 1832 jako dcera sedláka Antonína Vojtíška z Nové Vsi n. P. čp. 174 a Anny Vojtíškové, která byla dcerou výměnkáře Václava Hadince z Bělé čp. 16. SOA Zámrsk, Sbírka matrik, č. 5072, Nová Ves n. P. – oddaní 1836–1853, fol. 80. Po smrti svého muže se znovu již neprovdala. Zemřela 30. 12. 1879 na tuberkulózu.

[6] Státní okresní archiv (dále SOkA) Semily, fond Okresní školní výbor (dále OŠV) Semily, inv. č. 192, kart. 185; (pl) [PLACHTA, M.], *František Mizera*, s. 11.

[7] Jako student čtvrtého ročníku učitelského ústavu v Jičíně požádal F. Mizera okresní školní radu v Semilech o udělení uprázdněného místa podučitele na obecné škole v Semilech, případně v Roztokách u Semil či Loučkách.

[8] V roce 1884 prosil F. Mizera okresní školní radu v Turnově o udělení místa učitele na pětitřídní škole v Malém Dubu (dnes součást Českého Dubu). Viz SOkA Semily, fond OŠV Semily, inv. č. 112, kart. 51.

[9] Dekretem č. 21019 zemské školské rady v Praze z 14. srpna 1892.

[10] SOkA Semily, OŠV Semily, kart. 185, sign. II/17/28. VOTOČEK, Václav. *Učňovské školství v Semilech 1884–1994*. Semily 1994, s. 12.

[11] Listy Pojizerské, roč. 23, 26. 7. 1908, č. 14, s. 5.

[12] SOkA Semily, fond Archiv města (dále AM) Semily, inv. č. 7, kn. 1, Pamětní kniha 1831–2004, s. 47.

[13] PLACHTA, Miloš. *Rudolf Hlava – I. část – Pan učitel, kronikář, archivář, bibliofil a nejvýznamnější český sběratel kramářských písní*. Semilské noviny, roč. 15, 31. 1. 2008, č. 1, s. 14; VOTOČEK, Václav. *Za Rudolfem Hlavou*. In: Z Českého ráje a Podkrkonoší. Vlastivědný sborník (dále Z Českého ráje a Podkrkonoší). Sv. 3. Semily 1990, s. 135. ISSN 1211-975X.

[14] SOkA Semily, fond František Mizera, vzpomínka Vladimíra Pavlíka z roku 1961. Za možnost studovat v tomto nezpracovaném fondu děkuji řediteli SOkA Semily PhDr. Ivo Navrátilovi.

[15] JANDA, Josef, *Vzpomínka na ředitele Fr. Mizeru*, s. 194.

[16] Obec Podmoklice byla v roce 1938 sloučena s městem Semily.

[17] SOkA Semily, fond Obecná a měšťanská škola chlapecká Semily (1872) 1892–1928, kn. č. 1, Kronika obecné a měšťanské školy chlapecké 1875–1914; SOkA Semily, fond AM Semily, inv. č. 7, kn. č. 1, KR I-525, Pamětní kniha 1831–2004, s. 1–19; SOkA Semily, fond Archiv obce Podmoklice, inv. č. 1, kn. č. 1, Pamětní kniha obce Podmoklice 1923–1938, nestr.; SOkA Semily, fond Zpěvácký spolek Jizeran Semily, nezpracováno, Pamětní kniha, s. 4–25.

[18] VOTOČEK, Václav. *Hlasy z Cimbálu – nejstarší semilský časopis*. Semilské noviny, roč. 7, 25. 6. 1999, č. 6, s. 3–4. ISSN 1210-4981; VALHA, F.: *Z historie Hlasů z Cimbálu*. Hlasy z Cimbálu, I. ročník atomový, 15. 2. 1947, číslo masopustní, s. 1.

[19] *Božidar Vocásek popisuje svou cestu do Semil.* Hlasy z Cimbálu, roč. 13, 2. 2. 1913, s. 1; roč. 14, 22. 2. 1914, s. 1; Hlasy z Cimbálu, ročník republikánský, 6. 2. 1921, číslo masopustní, s. 1; *Božidar Vocásek – cestovatel*. Hlasy z Cimbálu, IV. republikánský, 26. 2. 1922, číslo masopustní, s. 1–2; *Cesty Božidara Vocáska*. Hlasy z Cimbálu, V. ročník republikánský, číslo masopustní, 11. 2. 1923, s. 1–2; *Rozjímání Božidara Vocáska*. Hlasy z Cimbálu, VI. ročník republikánský, číslo masopustní, 2. 3. 1924. s. 1–2.

[20] SOkA Semily, fond František Mizera, vzpomínka V. Pavlíka z roku 1961.

[21] TOMÍČEK, Jan: *Semilské varhany mají 100 let*. Semily 2011, s. 47. ISBN 978-80-260-0360-1.

[22] SOkA Semily, fond František Mizera, vzpomínka V. Pavlíka z roku 1961.

[23] LIŠKOVÁ, Zdeňka. Funkcionáři „Jizeranu" v letech 1860–1960. In: *100 let „Jizeranu", čtenářsko-pěveckého spolku, nyní pěveckého souboru Osvětové besedy v Semilech*. Semily 1960, nestr.; MATOUŠKOVÁ, Jiřina. *Pěvecký sbor Jizeran*. Bakalářská práce Ústavu hudebních věd Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, 2007, s. 11, 44; HLAVA, Rudolf. Sto let služby lidu. In: *100 let knihovny v Semilech*. Semily 1965, s. 5–14.

[24] JÍRA, Josef. 40 let První české pěvecké a hudební župy. In: *Památník pěvecké a hudební jednoty „Jaromír" v Jaroměři.* Jaroměř 1931, s. 51.

[25] MIZERA, František. *Slavnostní spis, vydaný na oslavu památky dvacetiletého trvání Řemeslnické besedy v Semilech 1882–1902*. Semily 1902, s. 29.

[26] Dne 30. ledna 1894 měl F. Mizera v místnosti Řemeslnické besedy přednášku o dějinách kostela a fary v Semilech. Zároveň zde přišel s návrhem, aby členové besedy dávali při pravidelných středečních schůzích na stavbu nového kostela po 2 krejcarech. Ihned došlo ke sbírce, která vynesla 5 zl. a 20 kr. Viz Listy Pojizerské, roč. 8, 21. 1. 1894, č. 2, s. 4; NAVRÁTIL, Ivo. *Centenium kostela sv. Petra a Pavla v Semilech*. Semilské noviny, roč. 19, 29. 4. 2011, č. 4, s. 16–17. ISSN 1210-4981.

[27] *První výroční zpráva „Národní jednoty severočeské" za rok 1885–86*. Praha 1886, s. 11; Hlasy pojizerské, roč. 2, 1. 1. 1887, č. 1, nestr.; MIZERA, František. *Paměti města Semil a jeho okolí*. Praha 1887, s. 78.

[28] František Mizera se stal historicky třetím členem (po okresním hejtmanovi Antonínu Böhmovi a městském tajemníkovi Eduardu Benešovi) semilského odboru Klubu českých turistů. Viz Časopis turistů, roč. 21, březen 1909, č. 3, s. 120.

[29] Posel z Budče, roč. 27, 25. 11. 1896, č. 50, s. 794.

[30] V roce 1888 přednášel v Loukově o počátku a konci roboty. O čtyři roky později zde zase posluchače seznámil s historií této obce. V Chuchelně přednášel v roce 1904 rovněž o dějinách obce.

[31] Listy Pojizerské, roč. 23, 26. 7. 1908, č. 14, s. 5.

[32] Listy Pojizerské, roč. 8, 2. 9. 1894, č. 17, s. 3; PLACHTA, Miloš. *50 let semilského muzea (1. část)*. Semilské noviny, roč. 18, 30. 10. 2010, č. 10, s. 12. ISSN 1210-4981.

[33] ŠTOVÍČEK, Jan. *Národopisná výstava československá a horní Pojizeří*. Z Českého ráje

a Podkrkonoší. Sv. 7. Semily 1994, s. 63–82. ISSN 1211-975X.

[34] SOkA Semily, fond OŠV Semily (1812) 1870–1942 (1950), inv. č. 139, kart. 98; *Ochrana uměleckých a historických památek ve zdejším okresu*. Úřední list c. k. okresního hejtmanství a c. k. okresní školní rady v Semilech, 15. 10. 1910, č. 10, s. 54.

[35] *Vzpomínky přeloženého Starosemiláka*. Hlasy z Cimbálu, roč. 13, 15. 2. 1931, číslo masopustní, s. 1.

[36] SOkA Semily, fond František Mizera, dopis Františka Mizery městské radě v Semilech z 19. července 1886.

[37] MUSIL, František. *Vlastivědné monografie soudních a politických okresů z východních Čech*. Východočeské listy historické, sv. 15–16. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, 2000, s. 195. ISSN 1211-8184. Tato Mizerova práce byla v prosinci 1924 pochválena jako vzorové dílo historikem J. V. Šimákem na jeho přednášce o vlastivědné učitelské práci v Bakově. Viz KÁBOVÁ, Hana. *Josef Vítězslav Šimák: jeho život a dílo se zvláštním zřetelem k historické vlastivědě*. České Budějovice – Pelhřimov: Nová tiskárna, 2013, s. 530. ISBN 978-80-904446-9-0.

[38] DRAHOŇOVSKÝ, Jan. *Přínos vlastivědného pracovníka Josefa Jana Fučíka k poznání historie Lomnicka*. Magisterská diplomová práce obhájená na Historickém ústavu Filozofické fakulty Masarykovy Univerzity v Brně v roce 2006, s. 56–57; DRAHOŇOVSKÝ, Jan. *Přínos vlastivědného pracovníka Josefa Jana Fučíka k poznání historie Lomnicka*. Z Českého ráje a Podkrkonoší, Sv. 21, 2008, s. 78. ISSN 1211-975X.

[39] *Dodatek vydavatelstva. František Mizera*, s. 275.

[40] SOkA Semily, fond František Mizera. Deset historických plánů Semil, které František Mizera vypracoval v roce 1901, tvoří přílohu knihy o místních a pomístních jménech VOTOČEK, Václav. *Místní a pomístní jména v Semilech*. Semily 2002. ISBN 80-238-8297-X. Některé z plánů, tentokrát již v originálním barevném provedení, se objevily v publikaci o historii Semil, vydané v roce 2010: *Semily: příroda, okolí, město, historie, současnost*. Semily 2010, 2. vyd., s. 37–38, 46. 64. ISBN 80-238-8297-X.

[41] Fotografie z Mizerovy sbírky se v hojném počtu objevily v nejnovější práci o dějinách města. Viz NAVRÁTIL, Ivo – JAKUBEC, Pavel: *Semilsko*. Praha – Litomyšl: Paseka, 2010, 76 s. ISBN 978-80-7432-054-5.

[42] Zřejmě nejznámějším literárním dílem Františka Mizery ml. je román *Plamen: románek lidí a zvířat praehistorické doby neolithické v Podkrkonoší*. Semily 1930, 133 s. Z jeho dalších prací viz například *Honba na medvědy na Ploušnici*. Lomnicko n. Pop., roč. 2, únor 1922, č. 6, s. 92–93; *Kratochvilné historie našich obcí*. Lomnicko n. Pop., roč. 3, březen 1923, č. 7, s. 106–110; *Hromové kameny*. Lomnicko n. Pop., roč. 3, duben 1923, č. 8, s. 122–123; *Jeleni v oboře pod Táborem*. Lomnicko n. Pop., roč. 3, červen 1923, č. 10, s. 154–155; Mizera, František a kol. *Život a dílo. Na památku J. J. Fučíka*. Lomnice nad Popelkou 1930, 52 s.; Mizera, František. Veřejné schůze a besedy s občanstvem. In: SVOBODA, Ferdinand .. et al. *Zlepšení práce národních výborů*. Plzeň 1947, s. 22–24; Ohlas Velké říjnové revoluce. In: *Sborník vzpomínek na události z bojů KSČ v okrese Semily*. Semily 1961, s. 47–49; Jak vypadalo ovzduší na schůzi voličů svolané v roce 1925 v Tatobitech (pro volby do Národního shromáždění). In: *Sborník vzpomínek na události z bojů KSČ v okrese Semily.* Semily 1961, s. 74–75; *Jeden z nejkrásnějších Prvních májů*. Rozvoj. Týdeník pracujících Semilska, roč. 10, 27. 5. 1961, č. 22, nestr. František Mizera ml. uspořádal též několik sborníků. Viz *Antal Stašek, Ivan Olbracht a Semily: sborník k odhalení sousoší a otevření Památníku Antala Staška a Ivana Olbrachta v Semilech 28. srpna 1960*. Semily 1960, 66 s.; *Sborník vzpomínek na události z bojů KSČ v okrese Semily*. Semily 1961, 112 s. Tento stručný přehled jeho prací zde uvádím proto, že některé z nich bývají často omylem připisovány jeho jmenovci Františku Mizerovi (1861–1924). K osobě Františka Mizery ml. viz *Zemřel komunista František Mizera*. Rozvoj. Týdeník pracujících Semilska, roč. 11, 31. 3. 1962, č. 13, nestr.; HLAVA, Rudolf: *Vzpomínky Albíny Roubalové ze Semil*.

Z Českého ráje a Podkrkonoší, sv. 1, 1988, s. 97. ISSN 1211-975X.

43 JANDA, J., *Vzpomínka na ředitele Fr. Mizeru*, s. 194.

44 PLACHTA, M., *50 let semilského muzea (1. část)*, s. 12.

45 SOA Zámrsk, Sbírka matrik, č. 6851, narození 1901–1910, fol. 66.

46 SOkA Semily, fond František Mizera, Dopis Petra Malého z 18. září 1961.

47 Archiv autora, vzpomínka vnučky Františka Mizery paní Olgy Černé (1925–2011) z roku 2001.

48 SOkA Semily, fond AM Semily, inv č. 131, kn. 65; SOkA Semily, fond Obecná a měšťanská škola chlapecká Semily (1872) 1892–1928, kn. č. 1, Kronika obecné a měšťanské školy chlapecké 1875–1914, s. 111. Od roku 1875 provozoval Josef Pavlata v Podmoklicích v domě čp. 37 hostinec U dvou stromů. Ve stejném objektu měla Barbora Pavlatová od roku 1875 kramářství, rozšířené později o obchod s uhlím. Viz HYŠKA, František. *Podmoklice zašlé doby a dnes.* Podmoklice 1938, s. 90; KAMENICKÝ, Jan. *Stručný průvodce po Semilech a okolí.* Semily 1903, nestr.; SOkA Semily, Archiv obce Podmoklice 1843–1938, inv. č. 1, kn. č. 1, Pamětní kniha obce Podmoklice 1923–1938, s. 55.

49 SOA Zámrsk, Sbírka matrik, č. 5875, narození Semily 1888–1893, fol. 17. Božena zemřela 2. 3. 1890 na vodnatelnost plic.

50 SOA Zámrsk, Sbírka matrik, č. 5874, narození Semily 1882–1887, fol. 111.

51 Lev (Leon) Mizera byl účetním městské cihelny v Semilech. Zemřel svobodný na tuberkulózu plic 21. ledna 1910. SOA Zámrsk, Sbírka matrik, č. 6851, zemřelí Semily 1901–1910, fol. 143.

52 František Mizera se narodil 16. října 1893 v Semilech, kde také chodil do obecné, měšťanské a pokračovací školy. V Praze následně absolvoval dva roky stavitelského kurzu, avšak před rokem 1914 se živil jako truhlářský pomocník. Do první světové války narukoval jako pěšák 11. zeměbraneckého pluku rakousko-uherské armády. Bojoval na východní frontě, kde ovšem 13. června 1915 upadnul do ruského zajetí. Dne 13. března 1918 se v ruské Samaře přihlásil do čs. legií a následně se v řadách 5. střeleckého pluku účastnil bojů na Sibiři. Po návratu do Československa v roce 1920 vstoupil do služeb čs. finanční stráže. Zprvu sloužil v Bratislavě a v západních Čechách, později na východním Slovensku a nakonec v Jaroměři. Po skončení druhé světové války se odstěhoval do Trutnova. Zemřel v trutnovské nemocnici 6. srpna 1957 a místem jeho posledního odpočinku se stal semilský hřbitov. K jeho působení v čs. legiích viz Vojenský historický archiv Praha, fond Kancelář československých legií 1919–1946, Osobní spis legionáře Františka Mizery; VONDRÁČKOVÁ, Daniela. *Legionáři: rodáci, obyvatelé a občané obcí okresu Semily*. Semily: SOkA, 2002, s. 141.

53 SOkA Semily, fond AM Semily, inv. č. 131, kn. č. 65, Matrika obecních příslušníků 1883–1890 (1954).

54 Barbora Mizerová se narodila 15. 8. 1868 v Podmoklicích. Zemřela na mrtvici 28. 10. 1895. Viz SOkA Semily, fond AM Semily, inv. č. 131, kn. 65; Matrika obecních příslušníků.

55 Svědkem byl ženichovi školní inspektor Jan Kamenický. Marie Svárovská se narodila 15. 8. 1874 v Podmoklicích čp. 110 jako dcera Jindřicha Svárovského a Heleny, rozené Hyblerové.

56 Jindřich Mizera se narodil 16. března 1901 v Semilech. V roce 1920 absolvoval Obchodní akademii v Hořicích. Poté pracoval jako úředník Živnostenské banky v Praze, kde také ještě po druhé světové válce bydlel v Nuslích v domě čp. 20 v ulici V Horkách. Zemřel r. 1956 v Pokraticích. Viz *Padesát let Hořického obchodního školství 1898–1948. Almanach vydaný k jubilejnímu sjezdu absolventů obchodní školy a obchodní akademie v Hořicích*, Hořice v Podkrkonoší 1948, s. 134. Z katolické církve vystoupil dva dny po otci, ale brzy po svatbě v roce 1940 se do ní zase vrátil. (SOA v Zámrsku, inv. č. 6851, narození Podmoklice 1901–1910, fol. 424.

57 SOkA Semily, fond Okresní úřad Semily, inv. č. 2229, kart. 1073, Sčítací operáty z roku 1910, Sčítací operát domu čp. 146; SOkA Semily, fond Okresní úřad Semily, inv. č. 2322, kart. 1142, Sčítací operáty z roku 1921, Sčítací operát domu čp. 146.

[58] SOkA Semily, fond OŠV Semily, inv. č. 192, kart. 185; PLACHTA, M.: *František Mizera*, s. 11.

[59] SOkA Semily, fond Obecná a měšťanská škola chlapecká Semily, kn. č. 1, Kronika obecné a měšťanské školy chlapecké 1875–1914, nestr.

[60] Archiv autora, Vzpomínka vnučky Františka Mizery paní Olgy Černé (1925–2011) z roku 2001.

[61] Jeden výtisk této knihy obdržel prezident republiky Dr. Edvard Beneš 12. února 1946, kdy ho navštívila delegace města Semily a semilského okresu. Viz *Semilská deputace u pana presidenta*. Beseda, roč. 3, 1. 3. 1946, č. 6, s. 97.

[62] *Polodenní táčky u Starosemilačky*. Hlasy z Cimbálu, roč. 14, 7. 2. 1932, číslo masopustní, s. 2.

[63] PLACHTA, M., *50 let semilského muzea (1. část)*, s. 12.

[64] VOTOČEK, V., *Místní a pomístní jména v Semilech*, s. 25.

[65] PAVIENSKÝ, K.: *80 let od narození ředitele Fr. Mizery, historiografa semilského kraje*, s. 1.

[66] (fm) [=MIZERA, František]: *100. výročí semilského historika*. Rozvoj. Týdeník pracujících Semilska, roč. 10, 23. 9. 1961, č. 39, nestr.

[67] Od té doby se stalo tradicí, že tímto více než 80 let starým a v mnoha ohledech již překonaným Mizerovým dílem byli obdarováváni maturanti semilského gymnázia. Není pochyb, že by si Semily zasloužily kvalitně zpracované dějiny, zakotvené v dávno zpřístupněném archivu města a na soudobých historických poznatcích.

[68] (pl) [=PLACHTA, Miloš]: *Od smrti historka Františka Mizery uplynulo 90 let*. Semilské noviny, roč. 12, září 2014, č. 9, s. 12.

[69] Beseda, *1940*, 18. 1. 1940, č. 3, s. 74.

[70] Nejsou zde uvedeny např. články, které psal do humoristického listu Hlasy z Cimbálu.

[71] Články o delikventech z let 1740–1741 nejsou sice podepsány, ale vše nasvědčuje tomu, že jejich autorem je František Mizera.

[72] Jedná se o doslovný přepis Mizerova článku z roku 1925, otisknutého ve Sborníku okresu železnobrodského, jen je pozměněn jeho název.

Ondřej VAŠATA: ***Historiker, Pädagoge, Chronist und Organisator des Vereinslebens in Semily František Mizera (1861-1924)***

Die Studie nähert die Persönlichkeit des Pädagogen, Historikers, Chronisten und Organisatoren des Vereinslebens in Semily (Semil) František Mizera (1861–1924) an. František Mizera lebte seit 1881 in Semily, wo er als Pädagoge an hiesigen Schulen tätig war. In die Stadtgeschichte schrieb er sich ferner als Chronist, erster Stadthistoriograph, Verfasser von zahlreichen Publikationen über die Stadtgeschichte und Funktionär vieler hiesiger Vereine ein. Ein Bestandteil der Studie ist ferner die Bibliographie von Aufsätzen und Werken von František Mizera mit historischer Thematik.

Královédvorské Textilní závody Josef Sochor a jejich aktivity v oblasti propagace a popularizace firmy a jejích výrobků

Klára Lukášová

Dopřejte si šatů nových
z dobrých látek Sochorových

Historie firmy Sochor

Královédvorská firma Josef Sochor a synové, přezdívaná „východočeský Baťa", patřila v meziválečném období k nejvýznamnějším a nejlépe organizovaným textilním podnikům v Československu. Továrnu založil roku 1904 Josef Sochor po předchozích mnohaletých zkušenostech z několika českých a moravských textilních tiskáren a také díky zkušenostem ze zahraničí.

Zásadní etapu ve vývoji firmy přinesla především 30. léta 20. století, kdy se vedení firmy postupně ujali jeho synové – především nejstarší Zdeněk a Josef Stanislav.[1] Ti věnovali velkou pozornost výzkumu a vývoji, usilovali o zvyšování produktivity práce a modernizaci podniku. Na konci třicátých let již podnik vlastnil tři desítky patentů, licencí a ochranných známek. V severoirském Belfastu také zřídila firma filmovou tiskárnu (později tkalcovnu) a roku 1938 založila sesterskou firmu Sotex, která se zabývala zejména prodejem. O úspěchu rodinného podniku vypovídá také zvyšující se počet zaměstnanců. V roce 1908 zaměstnával 180 dělníků a v roce 1938 to bylo již 1 300 dělníků a úředníků, v roce 1939 dokonce 1 714 lidí.

Sochorovy závody se staraly nejen o nové výrobní technologie a zvyšování produkce a intenzifikaci výroby, ale lhostejné jim nebyly ani pracovní a sociální podmínky jejich zaměstnanců, pro které zřídily tovární jídelnu, prodejnu a knihovnu. Pořádaly pro ně také vzdělávací kurzy, debatní večery a pro děti zaměstnanců výlety, besídky a loutková představení. V továrně ordinoval závodní lékař a působila tu sanitní služba. Roku 1928 byl založen Sportovní klub Sochor, jehož součástí byly také zábavní a hudební odbor. Firma vybudovala například i tři dělnické kolonie domků.[2]

Bohužel tento slibný vývoj byl přerušen druhou světovou válkou, kdy byla firma v roce 1941 Němci zabavena a tovární objekty pronajaty německé firmě na výrobu letadel. Po válce byl podnik znárodněn a roku 1948 přejmenován na n. p. Tiba. V letech 1949–1958 se bývalý Sochorův závod jako TIBA 13 – Zálabí stává zároveň podnikovým ředitelstvím. Dlouhá a bohatá historie podniku bohužel definitivně skončila v roce 2007.[3]

Produkty a prodej

Firma Josef Sochor se od svého vzniku orientovala na bavlněné tkaniny, které nejen vyráběla, ale i potiskovala. Později se zaměřila na viskózové hedvábí, které od roku 1926 vyráběla pod značkou „UHS" (Umělé hedvábí Sochor). Tento trend, odklon od přírodního vlákna k umělému, se nejvíce projevil právě ve 30. letech. V roce 1932 firma, jako první v Evropě, získala licenci na nemačkavou úpravu bavlněných, umělohedvábných a lněných tkanin a v následujícím roce zavedla konfekci. Kromě dámských a dětských šatů, pánských košil a dámského a pánského prádla vyráběla také kravaty, šátky, zástěry, ubrusy atp.[4]

V roce 1933 byl uveden na trh nový nejznámější výrobek firmy – umělé, nemačkavé hedvábí *Sotila* (Sochorova tiskárna látek). Patent byl zakoupen od anglické firmy v Manchesteru a podle nejmodernějších vzorků z Paříže vznikla nová kolekce. Byly vydány cenovky, reklamní materiál a brožura. Látku pomáhaly propagovat herečky jako Meda Valentová, Lída Baarová nebo Olga Scheinpflugová. Propagoval ji i Československý filmový týdeník.[5]

V rámci velké hospodářské krize však byly na trh uvedeny také levnější druhy látek – *mollin* (Iris, Talent, Silvia, Media, Taffety), které byly vhodné na výrobu zástěr a domácích šatů. Velký úspěch zaznamenala v roce 1935 kolekce bavlněných šátků *Milena* (od roku 1937 nabízená také jako možný materiál pro komplet sukně a bolerka). Především však zahájila výrobu kvalitního stálobarevného pravého hedvábí, tzv. krepdešínu – *crepe de Chine*. Rok 1936 přinesl návrat svérázových lidových motivů a vznik *šohajky*. Určitým mezníkem byl potom rok 1938, který se nesl ve znamení „červené nitě", kterou začaly být označovány Sochorovy látky na okraji a které pomáhala propagovat nově upravená Sotila.[6]

Úspěch tohoto rodinného podniku spočíval také v tom, že se cíleně zabýval propagací a distribucí svých výrobků, a proto zaměstnával tým zdatných obchodních zástupců, kteří výrobky nabízeli doma i v zahraničí. Firma vyvážela v polovině 30. let asi 30 % své produkce (v roce 1937 to bylo celkem 27 druhů zboží) do celého světa. Exportovalo se do Řecka, Belgie, Litvy, Norska, Francie, Jugoslávie, Dánska, Portugalska, Číny, Holandska, USA nebo Rakouska.[7]

Roku 1931 byla v závodě otevřena prodejna, kde si dělníci mohli zakoupit levnější látky. Tovární prodejna však vzbudila nelibost místních obchodníků, proto se jim firma musela v roce 1937 zavázat, že výrobky bude prodávat výhradně svým zaměstnancům a že půjde výhradně o Sochorovo zboží. Nakupovat zde však mohli

i návštěvníci továrny a účastníci exkurzí. Další prodejny měla firma v Praze (1921), Brně (1929) a Bratislavě (1930).

Velkým přínosem pak bylo zavedení dispečinku (1934) – „vědeckého" řízení výroby. Zde byly vypracovávány výrobní postupy jednotlivých druhů zboží. Přehled zboží i zásob tak nedovoloval nahromadění zásob. Odsud byly dávány instrukce do dalších oddělení. Prováděly se tu také kalkulace barev a chemikálií.[8] Přelomovým obdobím byl již zmiňovaný rok 1938, který přinesl nejen „červenou niť", ale bylo například zřízeno také organizační oddělení prodeje, kravatárna či zušlechťovací, pokrývkové a exkluzivní oddělení, které produkovalo v omezeném množství vybrané druhy zboží.[9]

Vedení firmy věnovalo velkou pozornost vzorkům a zaměstnávalo proto několik odborníků. Vzory byly děleny na dvě skupiny: pro obyčejné zboží (molina, kretony) a pro módní druhy (návrhy na jemnější bavlněné, vlněné a hedvábné látky). Konfekce byla sestavována z úspěšných vzorů minulé sezóny a vzorů nových. Pečlivě byly také sledovány výrobky konkurenčních firem a podnik spolupracoval i s ateliéry v Paříži nebo Alsasku.[10]



Dětské vystřihovánky, 30. léta.



Módní brožurka s motivy děvčátek od Marie Fischerové-Kvěchové, rok 1932.

Spolupráce se známými výtvarníky

Sochorovy závody jako jedny z prvních navázaly spolupráci s předními výtvarnými umělci – F. Kyselou, J. Čapkem, Toyen, A. Fišárkem, K. Svolinským, J. Trnkou, A. Kybalem, A. Wachsmanem aj. Přínosem tak byly nejen výrobky vysoké estetické úrovně, ale i větší konkurenceschopnost. Dezény látek byly netradiční, neotřelé a dobře se prodávaly. Někteří umělci se navíc přímo podíleli také na propagaci.[11]



Módní brožura z roku 1938.

Například František Kysela[12] navrhoval pro firmu nejen esteticky cenné a v té době neobvyklé a originální dezény látek, ale také firemní značky a etikety (např. etiketu s rybou pro stálobarevné látky z roku 1930). U Sochorů se také tiskly jeho návrhy na praporky pro IX. a X. všesokolský slet (viz příloha). Pro Světovou výstavu v Paříži roku 1937 byl v ruční filmové tiskárně u Sochorů na náklady firmy realizován Kyselův návrh rozměrného závěsu *Hvězdné nebe v první hodině naší svobody 28. 10. 1918.*[13] Dílo bylo oceněno velkou cenou a zlatou medailí. Byla to první tapisérie

realizovaná metodou textilního tisku. Posledním Kyselovým realizovaným návrhem byl potom praporek k XI. všesokolskému sletu, který byl vytištěn až roku 1948 v bývalém Sochorově závodě Tiba-Zálabí.

Jelikož firma se od roku 1935 orientovala také na různé druhy hedvábí a jiné hodnotnější látky, zajistila si v roce 1936 spolupráci uměleckého poradce, a to v osobě malíře, architekta a výrazné osobnosti meziválečné avantgardy Aloise Wachsmanna,[14] který poté pro firmu pracoval do konce života. Zabýval se zde především tvorbou koloritů vzorů a kladně tak ovlivnil jejich výtvarnou úroveň. Od roku 1938 se stal výtvarným poradcem jeho přítel Alois Fišárek,[15] a přestože neměl zkušenosti s filmovým tiskem, jeho vzory se úspěšně prosadily. Brzy se stal hlavním výtvarným poradcem a spolupracovníkem podniku, pracoval pro firmu pět let a podařilo se mu udělat velmi mnoho pro zvýšení úrovně Sochorových textilií. Ke konci svého působení si dokonce prosadil i právo na experimentování. Slibně se rozvíjející nový směr však překazila válka.[16]

Sochorovy závody spolupracovaly také se známou ilustrátorkou dětských knih Marií Fischerovou-Kvěchovou,[17] která pro firmu navrhovala nejen dezény látek, ale i brožurky, plakátky a pohlednice. Například v roce 1932 vydala firma brožurku s její kresbou dětí na obálce (viz příloha). Uvnitř jsou nejen módní obrázky, ale i fotografie z továrny.[18] Navíc malířka v roce 1936 zasedla jako členka komise soutěže na návrh šohajkových vzorů.

Svérázové hnutí

První léta samostatného Československa přinesla zesílení národního cítění a snahu češství demonstrativně vyjádřit také v módě. Cílem bylo vytvořit levnou průmyslově vyráběnou tkaninu, potištěnou národními vzory, a současně se tak vymezit proti stále oblíbenému tzv. „alpskému dirndlu". Této snahy o vytvoření národní módy, inspirované lidovým oděvem vesnice, se chopily ve 20. letech mladé výtvarnice svérázu, jako M. Fischerová-Kvěchová nebo Anna Suchardová-Brichová[19]. V roce 1921 přišla s návrhem na tzv: „letní svéráz" Anna Lukášová[20] – jeden z těchto vzorů, „srdéčko", byl získán firmou Josef Sochor a měl úspěch. O další spolupráci však továrna neměla zájem. Svérázové látky z roku 1922 již byly výlučným dílem Sochorových návrhářů. Tyto látky šly velmi dobře na odbyt a brzy přinesly všechny tiskárny podobné vzory, všeobecně zvané *letoráz* (Cosmanos, Josefův Důl; Schlein a Neumann Dvůr Králové; později také Just v Červeném Kostelci či L. Bartoň v České Skalici aj.).[21]

Ve 30. letech, v období vzestupu německého nacionalismu, se znovu oživil zájem o svérázové vzory. Firma Sochor využila této situace, nového nástupu vlasteneckého hnutí, a iniciovala vznik nových svérázových látek. Svéráz se propagoval u Sochorů barevnými reprodukcemi vzorů, které se přikládaly k různým módním časopisům. V letech 1935–1936 přinesla firma kolekci vzorů s názvem *Šohajka* a v příštím roce byla vypsána velká veřejná soutěž. Navrhováním svérázových dezénů se začala za-

bývat také Marie Fischerová-Kvěchová, která zasedala v porotě soutěže v roce 1936 spolu s Josefem Čapkem,[22] Pavlem Janákem,[23] Františkem Kyselou či Emilií Paličkovou-Mildeovou.[24]

Sochorovy svérázové tisky z třicátých let, opatřené na konci typickou bordurou, vycházely obvykle z barevnosti československé trikolóry. Typické pro výtvarné pojetí Sochorova ateliéru byly jednoduché zgeometrizované vzory, vystavěné na efektu jednoduchosti a kontrastu národních barev. Některé z tisků také imitovaly lidové kanafasy nebo modrotisk a již záhy se těšily úspěchu i v zahraničí (Anglie, Francie, USA). Typické byly stylizované motivy srdíčka, granátového jablka, holubičky, kvítků nebo karafiátů. Šohajka byla zveřejněna a propagovaná v ženských módních listech jako Eva, Vkus či Hvězda, vydávaných nakladatelstvím Melantrich.[25]



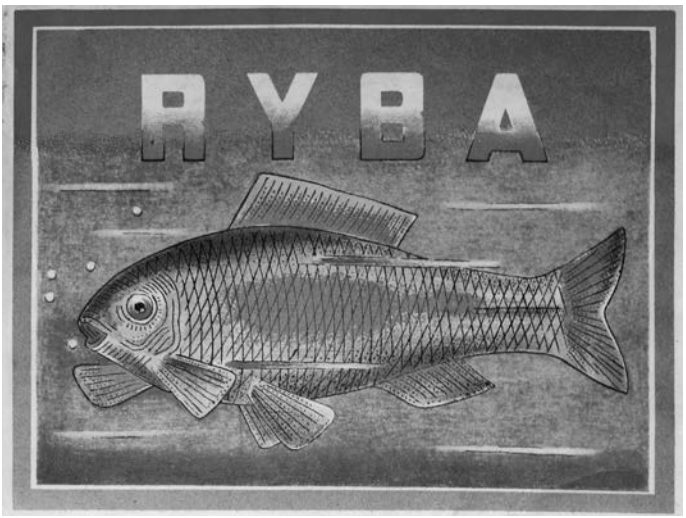
Pohyblivá reklamní tabulka v němčině, 30. léta.



Mosazná reklamní tabulka s logem firmy, 1931.

Propagační oddělení a reklama

Propagační oddělení firmy sídlilo v Praze v pasáži Černá růže a vydávalo nejen různé propagační a reklamní tiskoviny, ale dokonce také dva časopisy. V letech 1930–1939 to byl firemní časopis *Dobrý odbyt*, jehož hlavní redaktorkou byla Pavla Lindová-Gutfreundová, sestra sochaře Otty Gutfreunda.[26] Časopis byl určen hlavně obchodníkům a zaměstnancům v distribuci. Byl zasílán bezplatně a vycházel jednou měsíčně. Obsahoval například doporučení, jak Sochorovy výrobky nabízet a pro-



Označení stálobarevnosti, návrh F. Kysely, 1930.

dávat, praktické rady z oblasti styku se zákazníky, inzerování, aranžování atp. Objevovaly se tu i poučné články, např. z dějin obchodování, o módních trendech, novém druhu zboží a různé soutěže (o nejhezčí výlohu, nejčistší pracoviště...).[27]

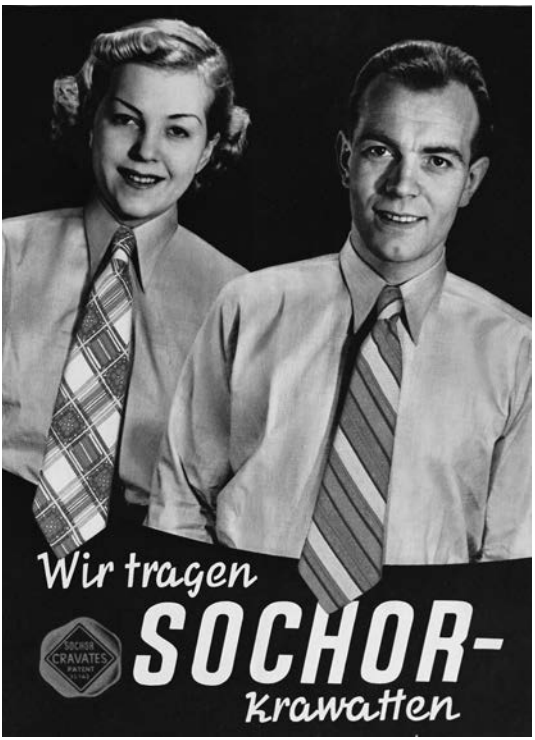
V lednu 1937 vyšlo první číslo *Domácího časopisu Sochor* (poslední 3. 5. 1941), který měl seznamovat zaměstnance se změnami v továrně a vycházel jednou za čtrnáct dní. Obsahoval např. zprávy o sportovním a zábavním odboru S. K. Sochor, o zaměstnancích (sňatky, odchody do důchodu, úrazy a různá výročí), nových patentech a vynálezech firmy, ale například i hospodářské zprávy ze světa. Časopis také často inzeroval různé výhodné nákupy a výprodeje zbytků látek.

Reklamní materiál firmy (navíc vícejazyčný) byl velmi bohatý a neustále se rozšiřoval. Běžnou byla nejen inzerce v různých ženských časopisech a módních rubrikách denních listů, ale byly vydávány různé pohlednice, cenovky, značky z tuhé lepenky, nálepky, bločky, účtenky, etikety, brožury a reklamní kapesníčky. Nezapomínalo se ani na děti, pro které byly připraveny papírové čepice, vystřihovánky nebo pohádky. Všechny tyto propagační materiály měly logo firmy a většinou byly opatřeny líbivými obrázky dětí nebo módními ilustracemi mladých dívek.[28]

Ochrannou značku Sochor (viz příloha), natištěnou na okraji látky, začala firma používat od roku 1931, kdy ročně vydávala na trh několik tisíc nových vzorků látek s různými názvy a rozšiřoval se tedy i druh a sortiment reklamních materiálů. V tomto roce začala firma Sochor například dodávat záruční etikety k zašívání do hotových zástěr. Štítek nesl nápis: *Záruka – ušito ze stálobarevného zboží, Sochor.* Lístek se pouze zachytil za obrubu.[29] Zhotovovala také různý dekorační materiál pro výkladní skříně – například plakátek, představující holčičku, která pere látku v lavoru. Na okrajích je nápis: *Stálé prací látky mají jméno Sochor na okraji*. Dále firma vytvořila dekorační kruhy s nápisem uprostřed MARÉ, ADRIA a ETAMIN.[30] Jako pomůcku pro úpravu výloh firma nechala vyřezat velkou značku Sochor z pozlacené překližky s otvorem na provléknutí látky. Byla zasílána na dobírku za 21 Kč, nebo ji firma zapůjčovala.[31] Využívala však také reklamu v biografu – dva druhy diapozitivů, jeden pro Sotilu a druhý pro všechno zboží, oba v české a německé verzi.[32]

Velkou pozornost firma věnovala nemačkavosti, nesrážlivosti a především stálobarevnosti výrobků. Barvy byly neustále zkoušeny, vystavovány slunečnímu světlu, ultrafialovým paprskům.[33] Stálobarevné prací látky propagovala nejen zmiňovaná zdařilá Kyselova etiketa s rybou (viz příloha), ale i mosazná tabulka na zavěšení s textem: *Stálobarevné prací látky Sochor zde stále na skladě* (viz), která byla zapůjčována obchodníkům. Na pevnost látek zase upozorňuje slogan: *K pevné stavbě dobrý beton, na zástěru Sochor kreton*.[34]

Od roku 1937 byly Sochorovy (sotilové) látky označovány na okraji červenou nití**.** V rámci reklamní kampaně, která byla zahájena v roce 1938, byl vydán četný reklamní materiál v česko-německé verzi. Tabulka z tvrdé lepenky například představuje dvě ženy ve stejných šatech – jedny jsou však ušity z obyčejného a druhé ze zušlechtěného umělého hedvábí, a ukazuje rozdíl po půldenním nošení. Text hlásí*:*



Tabulka propagující Sochorovy nemačkavé kravaty, 1938.

V šatech ze Sochorovy zušlechtěné látky s červenou nití zůstanete stále stejně svěží. Brožurky navíc radily, jak o šaty pečovat, jak je prát a žehlit. Formou objednacího lístku se nabízela také možnost vybraný střih šatů si objednat. Podobné reklamní materiály mělo i kravatové oddělení.[35]

Dobrou příležitostí k prezentaci byly pro Sochorovy závody různé sportovní a kulturní události. Například u příležitosti IX. všesokolského sletu v roce 1932 firma dodávala malé státní praporky, které se dobře prodávaly také při slavnostech a veřejných cvičeních všech spolků.[36] Navíc od organizačního výboru X. všesokolského sletu v roce 1938 získala výhradní právo na výrobu upomínkových a propagačních předmětů: sletové kravaty se sokolskými emblémy, série šátků se sletovými motivy, sortiment kapesníčků s cvičebními motivy. Všechny tyto druhy byly vyráběny se zvláštními krabičkami. Jako novinku také nabízela nemačkavé lněné plátno Linela, určené na halenky do slavnostního kroje. Zároveň vyrobila již zmíněné sletové praporky podle návrhu Františka Kysely.[37]

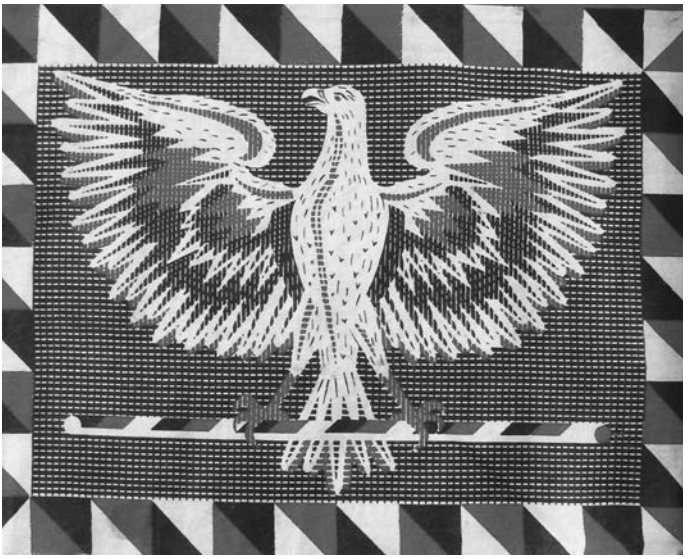
Ve dnech 5. 7. – 16. 8. 1936 se ke 300. výročí založení královédvorského textilního průmyslu a 100. výročí zřízení poštovního úřadu ve Dvoře Králové konala Textilní

a krajinská výstava. Stálé expozice se nacházely v městské tržnici, textilní a obchodní škole a na gymnáziu. Výstava byla přehlídkou průmyslového, hospodářského a kulturního rozvoje celého kraje. V budově Státní čs. odborné školy textilní byla svou expozicí zastoupena také firma Sochor. Pod č. 7 vystavovala například hedvábný krepdešín, nemačkavou Sotilu či Šohajku, kravatové oddělení vystavovalo kravaty a dámské i pánské šátky z čistého a umělého hedvábí.[38]

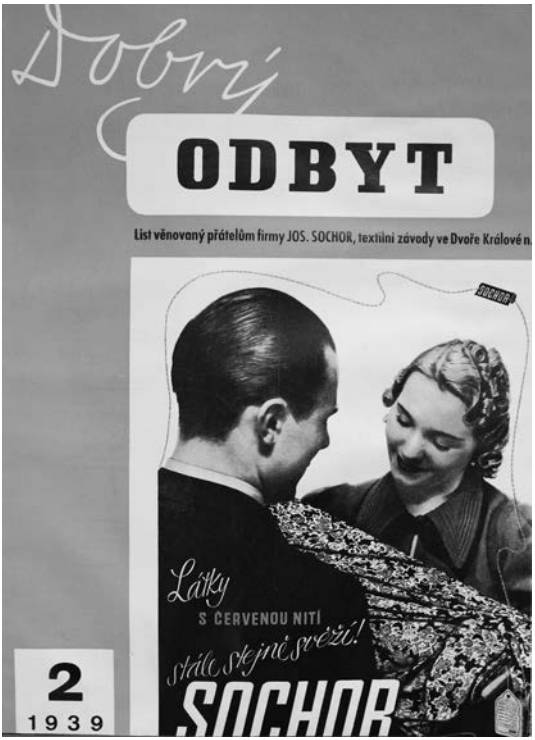
U příležitosti mistrovství světa v ledním hokeji v roce 1938 uvedlo kravatové oddělení na trh šátek, který dosáhl velkého úspěchu. Tento šátek měl propagovat a reprezentovat ve světě vyspělost českého textilního průmyslu a především Sochorovy firmy. Šátek byl věnován např. také choti prezidenta paní Benešové a choti ministerského předsedy paní Hodžové a jiným význačným dámám ze společnosti a diplomatických kruhů. Liga kanadského hokeje zakoupila tyto šátky pro všechna mužstva čtrnácti národů, zúčastněných na mistrovství v Praze.[39]

Další zajímavou zakázku přinesl rok 1939, kdy byla kreslírna firmy pověřena provedením standardy prezidenta. Vlajka byla složena z několika částí (celkem devět čtverečných metrů) a zhotovena během čtyř týdnů. Byla to první tiskem provedená prezidentská vlajka.[40]

Jak je vidět z množství reklamních a propagačních materiálů, činnost propagačního oddělení byla velmi nápaditá a pestrá. Navíc je patrné, že podnik si systematicky a cíleně budoval své jméno a značku, která se měla dostat do povědomí široké veřejnosti nejen v Československu, ale i zahraničí, kam své zboží hojně vyvážel. Firma



Praporek k IX. všesokolskému sletu, F. Kysela, 1932.



Úvodní strana firemního časopisu Dobrý odbyt, 1939.

byla propagována v našem i zahraničním tisku, záběry z továrny se objevily mimo jiné i ve filmovém týdeníku a do továrny byly pořádány exkurze.

Svérázový program, zejména v době nacistické hrozby, kdy sílilo národní cítění, je zase dobrou ukázkou toho, jak Sochorův závod dokázal reagovat nejen na národní potřeby, ale činil tak s promyšleným komerčním záměrem. Četné brožurky, letáčky, tabulky do výloh a jiné reklamní materiály vycházely navíc v české, slovenské, německé, ale i maďarské variaci. Pro děti tu byly zase vystřihovánky, pohádky či papírové čepice s logem. Ke spolupráci firma neváhala také vybízet známé tváře z oblasti kultury a umění, ať to byli známí výtvarníci nebo tváře stříbrného plátna. To vše je jen malou ukázkou nepřeberného množství nápadů, tvořivosti a obchodního ducha schopných lidí Sochorova závodu, kteří ho svou pílí a houževnatostí dokázali dostat na vrchol a jehož značka se stala pojmem.

Poznámky

[1] V roce 1930 se společníky firmy stali synové Zdeněk, Josef Stanislav a Robert. Po otcově smrti 7. 6. 1931 se řízení podniku ujali Zdeněk (řízení výroby) a Josef Stanislav (řízení odbytu). O rok později se k nim připojil také bratr Pavel, který se v roce 1940 stal společníkem firmy. MYŠKA, Milan a kol. *Historická encyklopedie podnikatelů Čech, Moravy a Slezska do poloviny XX. století.* Ostrava: Ostravská univerzita, 2003, s. 447. ISBN 80-7042-612-8.

[2] *Rodinné domy našich zaměstnanců jsou jejich soukromým majetkem.* Dobrý odbyt. Domácí časopis firmy Jos. Sochor, textilní závody, Dvůr Králové n. L., roč. 2, č. 8, 1931, s. 4.

[3] HAVLÍK, Vlastimil. *90. výročí vzniku význačné české textilky.* Dvůr Králové nad Labem. Vlastivědné čtení o našem městě i jeho okolí, č. 2, 12. 12. 1994, s. 7–9.

[4] Tamtéž s. 9.

[5] ŠMÍDOVÁ, Miluše. *Dějiny závodu TIBA Zálabí 1904–1945.* Diplomová práce. Hradec Králové: Pedagogická fakulta, 1968, s. 68.

[6] BLAŽEK. *Zapomenutí dobyvatelé.* Sochor: domácí časopis, roč. 3., č. 2, 1940, s. 13–15.

[7] HAVLÍK, Vlastimil. *Josef Sochor 1904–2004. K osobnosti zakladatele firmy Josef Sochor, Textilní závody, Dvůr Králové nad Labem a ku příležitosti 100 let závodu 13 Zálabí akciové společnosti TIBA, Dvůr Králové nad Labem (původně Josef Sochor).* In: Podnikání a podnikatelé v dějinách východních Čech. Dissertationes historicae 8, Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, 2002, s. 19. ISSN 1211-8176.

[8] ŠMÍDOVÁ, Miluše, cit. d., s. 69–70.

[9] BLAŽEK, *Zapomenutí dobyvatelé.* Sochor: domácí časopis, roč. 3, č. 2, 1940, s. 13–15.

[10] ŠMÍDOVÁ, Miluše, cit. d., s. 77.

[11] STADLER, Marius. *Počátek spolupráce výtvarníků s textilním tiskem.* Tvar: časopis pro průmyslové výtvarnictví a lidovou tvorbu, roč. 2, č. 8. Praha: Ústředí lidové a umělecké výroby, 1949, s. 239.

[12] František Kysela (1881–1941), malíř a všestranný výtvarník, tvořící převážně ve stylu art deco. Rodiče pocházeli z Královédvorska. Kysela spolupracoval s architekty J. Gočárem a P. Janákem na návrzích interiérů, např. zámku Nové Město nad Metují pro textilního průmyslníka Josefa Bartoně nebo bytu jeho bratra Cyrila na Kamenici v Náchodě (dnes městská knihovna). Navrhoval textilie, koberce, gobelíny, šperky, užité předměty či knižní vazby. Je také autorem vitráže okna v kapli Bartoňů ve svatovítské katedrále. POCHE, E. – MAREŠOVÁ, S. *František Kysela.* Praha: NČSVU, 1956, 42 s.

[13] HAVLÍK, Vlastimil. *František Kysela a jeho hvězdné nebe.* Spěšné informace – ATOK, roč. 7, č. 1, 1999, Praha: Asociace textilního – oděvního a kožedělného průmyslu, s. 28–29.

[14] Alois Wachsman (1898–1942), architekt, malíř, ilustrátor, knižní grafik a kostýmní výtvarník. Jeho strýc i prastrýc byli výtvarníky a také hudba a poezie měla v této rodině své místo. Jeho bratrancem byl Jiří Voskovec a strýcem Arnošt Procházka (zakladatel Moderní Revue). Podílel se také jako architekt na několika Gočárových stavbách, navrhoval lehký moderní nábytek a jako jeden z prvních tvaroval karosérie automobilů. Přátelil se s mnoha básníky a umělci, roku 1920 založil Umělecký svaz Devětsil. Posledních pět let strávil ve Dvoře Králové, kde se stal významnou kulturní osobností. HAVLÍK, Vlastimil. Alois Wachsman – výtvarný poradce pro textilní tisk (Ke královédvorskému pobytu významné osobnosti meziválečné umělecké avantgardy). In: *Pohledy do minulosti – Dissertationes historicae 2.* Hradec Králové: Gaudeamus, 1994, s. 87–102. ISBN 80-7041-085-X.

[15] Alois Fišárek (1907–1980), malíř a výtvarný pedagog na AVU a VŠUP, se narodil v Prostějově, v letech 1939–1945 žil v Opočně. Zaměřoval se především na krajinomalbu, zátiší, portrét i figurální kompozici. Typické jsou však pro něho také monumentální náměty, které využíval pro své gobelíny a mozaiky (např. *Kosmonauti* pro stanici metra Háje). Jeho malba se vyznačuje uvolněností a smyslem pro barvu. LAMAČ, Miroslav. *Alois Fišárek*. Praha: Odeon, 1987, s. 195. ISBN 978-80-85090-86-4.

[16] HETTEŠ, Karel. *Alois Fišárek*. Tvar: časopis pro průmyslové výtvarnictví a lidovou tvorbu, roč. 2, č. 8, 1949, s. 247–256.

[17] Marie Fischerová-Kvěchová (1892–1984) se narodila v Kutné Hoře. Hlavním inspiračním zdrojem tvorby jí bylo lidové umění a svět dětí. Její kresby najdeme na dopisnicích, propagačních tiskovinách, betlémech, kalendářích, knihách. Ze stejných zdrojů čerpala i ve své textilní a oděvní tvorbě. Za lidovým uměním cestovala nejen na Slovensko, ale také na Zakarpatskou Ukrajinu, do Jugoslávie a Bulharska. HAVLÍK, Vlastimil. *Textilní tvorba Marie Fischerová-Kvěchová*. Český lid: etnologický časopis, roč. 94, 2007, s. 59–68.

[18] UPM – Muzeum textilu v České Skalici, fond Sochor – propagace a reklama, neuspořádáno.

[19] Anna Suchardová-Brichová (1883–1944), malířka květinových zátiší a kostýmní výtvarnice. *Databáze českého amatérského divadla. Osobnosti: Suchardová-Brichová, Anna.* [cit. 2014-11-04]. http://amaterskedivadlo.cz/main.php?data=osobnost&id=1819.

[20] Anna Lukášová, vdaná Bernardová, studovala v letech 1907 až 1914 malbu na pražské Uměleckoprůmyslové škole, která v této době ještě neměla statut vysoké školy (až v roce 1946), později se stala členkou Kruhu výtvarných umělkyň a účastnila se několika společných výstav. Zabývala se také módní kresbou. SLÁDKOVÁ, Klára. *Česká módní ilustrace dvacátých až čtyřicátých let 20. století.* Bakalářská diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, 2010. s. 15.

[21] STADLER, Marius. *Svéráz – lidový národní šat*. Sochor: domácí časopis, 3, č. 4, 1940, s. 33–34.

[22] Josef Čapek (1887–1945) se původně, než se stal malířem, vydal na textilní dráhu a vystudoval tkalcovskou školu ve Vrchlabí. Také jeho tvorba je silně ovlivněna textilem a prostředím textilních továren. Tento mnohostranný umělec se zabýval volnou i knižní grafikou, žurnalistikou, výtvarnou teorií a psaním prózy a divadelních her (společně s bratrem Karlem), později i básní. V letech 1939–1945 byl vězněn v několika koncentračních táborech. Zemřel za nevyjasněných okolností roku 1945 při evakuaci tábora Bergen-Belsen. HAVLÍK, Vlastimil. *Josef Čapek a textil*. Rodným krajem, 10, 1994. s. 4–5. SLAVÍK, Jaroslav – OPELÍK, Jiří. *Josef Čapek*. Praha: Torst, 1996, 601 s. ISBN 80-85639-92-0.

[23] Pavel Janák (1882–1956), architekt české moderny, autor pardubického krematoria či Bartoňovy vily v Náchodě. BENEŠOVÁ, Marie. *Pavel Janák*. Praha: Nakladatelství československých výtvarných umělců, 1959, 45 s.

[24] Emilie Paličková-Mildeová (1892–1973) se narodila v Náchodě, ale již ve třech letech se s rodiči odstěhovala do Sofie. V letech 1910–1915 studovala na Uměleckoprůmyslové škole v Praze. V dvacátých letech tvořila rozměrné, mnohofigurální krajkové kompozice, které se setkaly s úspěchem také ve světě. HAVLÍK, Vlastimil. *Emilie Paličková-Mildeová, průkopnice moderní krajky.* Rodným krajem, 21, 2000, s. 60–61. KYBALOVÁ, Ludmila. *Emilie Paličková*. Praha: NČVU, 1962, 72 s.

[25] MORAVCOVÁ, Mirjam. *Svérázové tisky firmy Josef Sochor ve Dvoře Králové nad Labem (1921–1941).* Český lid: etnologický časopis, roč. 77, 1990, s. 211–220.

[26] Otto Gutfreund (1889–1927), významný kubistický sochař, autor pomníku Babička s dětmi v Ratibořicích. Pocházel z královédvorské židovské rodiny, kde měl jeho otec malou barevnu příze. Sestra Pavla Lindová byla v letech 1930–1939 redaktorkou časopisu Dobrý odbyt. HAVLÍK, V. *Josef Sochor 1904–2004,* s. 16.

[27] HAVLÍK, Vlastimil. *Josef Sochor 1904–2004*, s. 18.

[28] UPM – Muzeum textilu v České Skalici, fond Sochor – propagace a reklama, neuspořádáno.

[29] *Naše záruční etiketa do značkového zboží.* Dobrý odbyt: domácí časopis firmy Jos. Sochor, textilní závody. Dvůr Králové n. L., roč. 3, č. 1, 1932, s. 3.

[30] *Vydali jsme nový dekorační materiál pro výkladní skříně.* Dobrý odbyt, roč. 3, č. 4, 1932, s. 5.

[31] *Nová pomůcka pro úpravu výkladních skříní.* Dobrý odbyt, roč. 5, č. 3, 1934, s. 4.

[32] *Reklama v biografu.* Dobrý odbyt, roč. 4, č. 4, 1933, s. 7.
[33] ŠMÍDOVÁ, Miluše, cit. d., s. 60–61.
[34] Dobrý odbyt, roč. 3, č. 1, 1932, s. 8.
[35] UPM – Muzeum textilu v České Skalici, fond Sochor – propagace a reklama, neuspořádáno.
[36] *Blíží se IX. slet, zásobte se prapory a praporky.* Dobrý odbyt, roč. 3, č. 6, 1932, s. 3.
[37] ŠMÍDOVÁ, Miluše, cit. d., s. 77–78.
[38] *Katalog tekstilní a krajinské výstavy ve Dvoře Králové n. Lab.: 5. VII.–16. VIII. 1936.* Dvůr Králové nad Labem: Tiskový odbor výstavy, 1936, s. 37.
[39] FEDOROV. *Mistrovství světa v ledním hockeyi a my*. Sochor: domácí časopis, roč. 1, č. 3, 1938, s. 1.
[40] *Naše nová vlajka.* Sochor: domácí časopis, roč. 2, č. 25, 1939, s. 240.

Eva LUKÁŠOVÁ: ***Der Textilbetrieb Textilní závody Josef Sochor in Dvůr Králové nad Labem und seine Aktivitäten auf dem Gebiet der Propagierung und Popularisierung der Firma und ihrer Erzeugnisse***

Die Firma Josef Sochor a synové (Josef Sochor und Söhne) in Dvůr Králové nad Labem (Königinhof), „ostböhmischer Baťa" genannt, gehörte zwischen beiden Weltkriegen zu den führenden und bestorganisierten Textilbetrieben in der Tschechoslowakei. Zu deren Erfolg am Binnen- und Weltmarkt trug sicher auch das bei, dass sie als eine der ersten die Zusammenarbeit mit führenden bildenden Künstlern anstrebte und dies nicht nur auf dem Gebiet der Textilherstellung, sondern auch der Werbung. Üblich war nicht nur die Insertion in verschiedenen Frauenzeitschriften und Moderubriken, denn auch die Schauspielerinnen wie Meda Valentová, Lída Baarová oder Olga Scheinpflugová halfen die Stoffe zu propagieren und Aufnahmen aus der Fabrik erschienen ferner in der Tschechoslowakischen Film-Wochenschau.

Die Geschichte der Firma Sochor ist in den Sammlungen des Uměleckoprůmyslové Muzeum – Muzeum textilu v České Skalici (Kunstgewerbemuseums – Textilmuseums in Česká Skalice – Böhmisch Skalitz) häufig nicht nur mit Musterkollektionen, Fotos und schriftlichen Dokumenten, sondern auch mit noch in Bearbeitung stehendem Material (Broschüren, Etiketten, Flugblätter, Dekorationsmaterial, Firmenzeitschriften) vertreten. Aufgrund dieser Quellen und Literatur war die Autorin bestrebt, die Arbeit der Werbungs- und Geschäftsstrategie der Firma anzudeuten, die den Namen und die Marke Sochor in der Tschechoslowakei und im Ausland auszubauen halfen, wohin sie ihre Erzeugnisse häufig exportierte.

Krematorium v Semilech v třicátých letech 20. století *)

Jindřich Kafka

Cesta k pohřbívání ohněm

Sekularizace české společnosti, započatá ve druhé polovině 19. století a probíhající po celé 20. století, se vyznačovala snahou zbavit se závislosti na římskokatolické církvi nebo o eliminaci jejího vlivu ve společnosti. Typickým rysem takového vztahu bylo označování církve za zpátečnickou organizaci, jež neumožnila zavádění nových poznatků z vědy a techniky do praxe. Jednou z pokrokových myšlenek, kterým bránila, byla idea používání ohně jakožto prostředku v nakládání s mrtvým tělem. S realizací výstavby krematorií na území Československé republiky souvisí vývoj názorů na kremaci v české společnosti v 19. a na počátku 20. století.

Mezi osobnosti, které v druhé polovině 19. století kremaci na českém území propagovaly nejvíce, patřil Vojtěch Náprstek,[1] jenž se několikrát zasazoval o povolení k výstavbě krematoria na území Prahy. Jeho návrhy byly zamítnuty. Tento člověk, a spolu s ním i mnoho dalších, byl ze strany katolické církve napadán za „němectví", jelikož kremace byla v té době provozována zejména v německých oblastech.[2]

Průkopníkem na území Rakousko-Uherska v propagaci výhod pohřbívání ohněm byl spolek *Die Flamme*,[3] založený roku 1885. Po celé habsburské monarchii se věnoval hlavně propagační a přednáškové činnosti, která měla za účel informovat o přednostech spojených s pohřbíváním ohněm.[4] Myšlenka žehu se rychleji ujala v českých zemích tam, kde žila většina německy hovořících obyvatel. Jednalo se zejména o oblasti později nazývané Sudety. V roce 1886 byla založena celozemská federace s názvem *Svaz německojazyčných kremačních spolků pro reformu pohřbívání a dobrovolnou kremaci*.[5] V 90. letech 19. století byly uspořádány tři kremační výstavy. Roku 1894 a 1898 ve Vídni, v roce 1895 hostilo kremační výstavu Brno.[6] I přes menší mediální pozornost německojazyčných kremačních spolků, které měly cha-

rakter spíše regionální, se na území Rakousko-Uherska právě ony zasadily o vybudování krematoria v Liberci, prvního zařízení takového druhu v Čechách.[7] Die Flamme byl předchůdcem českého spolku prosazujícího kremaci – *Společnosti pro spalování mrtvol.* Ta vznikla roku 1899 z iniciativy MUDr. Jindřicha Záhoře, jíž také dvacet let předsedal. Dalšími významnými osobnostmi, které se angažovaly ve Společnosti pro spalování mrtvol, se stali Ing. Ludvík Čížek a pozdější starosta Sokola JUDr. Josef Scheiner. Zakládajících členů bylo šest, z toho polovinu tvořily ženy. Mezi těmito pokrokovými ženami figurovala Pavlína Klenková, předsedkyně Ústředního spolku českých žen.[8]

Společnost vydávala různé brožury, za což zodpovídal zejména Ing. Ludvík Čížek.[9] Dále se konaly přednášky a osvětová činnost v oblasti výhod pro spalování mrtvých. V roce 1902 se uskutečnila akce Společnosti pro spalování mrtvol, ve které bylo vyzváno 190 slovanských měst, aby se jejich obecní zastupitelstva domáhala vládního nařízení o fakultativním pohřbu žehem. Zároveň se měla připojit žádost o povolení výstavby krematorií na území Čech. Kladné odpovědi se Společnosti dostalo od mnoha měst, mezi nimiž byly i Semily.[10] Téhož roku Společnost vyhlásila soutěž na stavbu krematoria. Podmínky vytvořil opět Ludvík Čížek, který společně s Jindřichem Záhořem stanul v porotě. První místo nebylo uděleno – pouze dvě druhá. O ta se dělili architekti Jan Štachl a Pavel Janák, který se později stal autorem návrhu krematoria v Pardubicích.[11]

Postupem času ztrácela Společnost na významu. Podle Nekvasila se omezila pouze na propagační činnost a nepomáhala svým členům se samotným uskutečněním kremace, jež představovalo v té době velmi nákladné a formálně namáhavé vyřizování mnoha náležitostí. Zesnulého bylo nutné převézt do některého ze zahraničních krematorií a pozůstalí museli vyřizovat velké množství byrokratických úkonů spojených s převozem a samotnou kremací.[12] Progres v zajištění takovýchto věcí se nekonal, a tak roku 1909 převzal téměř všechnu iniciativu spolek *Krematorium,* založený částí členů, kteří odešli ze Společnosti. Ten získával další příslušníky nejen v Praze, ale také v menších městech a na venkově. Převzal na sebe veškerou zodpovědnost za pohřeb, jeho zajištění a organizaci. Jako příklad poslouží počet osob ve spolku Krematorium v roce 1913. Společnost měla necelých 900 členů a Spolek za čtyři roky svého působení přes 2 000.[13] V roce 1922 pak Společnost pro spalování mrtvol zanikla[14] pro svou nepotřebnost *a* neefektivitu, zejména v oblasti prosazování staveb krematorií.

Spolek Krematorium, jehož celý název zněl *Krematorium, spolek pro spalování mrtvých*, byl založen v roce 1909.[15] Jeho prvním předsedou se stal Jaroslav Kvapil.[16] Stejně jako Společnost měl spolek velký úkol v oblasti propagace pohřbu ohněm. V roce 1919 se předsedou spolku Krematorium stal Ing. František Mencl,[17] který se intenzívně věnoval přednáškové a publikační činnosti[18] a významným způsobem se interesoval o realizaci staveb krematorií. Dvacátá léta 20. století se nesla v duchu rozšiřování členské základny spolku, ostatně tomu tak bylo i v letech dalších s výjimkou druhé světové války a po ní.[19]

Vzhledem k takto stoupající členské základně a narůstajícímu objemu peněz plynoucích z členských příspěvků si Spolek mohl dovolit zaměstnávat několik pracovníků a též propagovat sám sebe.[20] Mnohá města si přála, aby u nich vyrostlo nové krematorium. Některá zřizovala urnové háje a kolumbária. Pro příklad nárůstu výstavby takovýchto pohřebišť poslouží tři údaje: V roce 1926 existovalo na území Československa dvacet pět urnových pohřebišť,[21] v roce 1932 to bylo již 83[22] (včetně semilského urnového háje) a například v roce 1936 stoupl počet hájů či kolumbárií na 146.[23] Z těchto čísel lze usuzovat, že propagace pohřbu ohněm měla velký úspěch, jelikož samotná stavba háje či kolumbária by se nerealizovala, kdyby neexistovala důvěra v jejich rentabilitu.

Co se týče přístupu církevních kruhů, byl ze strany římskokatolické církve stále stejný – nepovažovala pohřeb žehem za důstojné rozloučení s katolíkem. Na druhé straně nově vzniklé církve jako československá či českobratrská evangelická se ke kremaci nestavěly zády. Příkladem může být zpopelnění ostatků zakladatele československé církve Karla Farského v roce 1927 a jejich uložení na Olšanských hřbitovech.[24] Mezi evangelíky nalezneme také významnou osobu, která se hlásila k pohřbu žehem. Byl jí Emil Edgar,[25] jenž stál za projektováním mnoha urnových hájů v ČSR včetně semilského. Celkový růst myšlenky pohřbívání ohněm v českém prostředí podtrhuje rok 1936, kdy se v Praze konal mezinárodní kremační kongres.

Semily jako „spádová oblast pohřebnictví"

Na přelomu 19. a 20. století vznikaly v Semilech a Podmoklicích továrny na výrobu rakví. Největší byla postavena roku 1892 a patřila Josefu Prokopovi. Poté ji koupili bratři Emil Stein a JUDr. Bohumil Stein, nakonec ji odkoupil Dr. Filip Stein. Od 1. ledna 1900 ji vedli pod starým názvem *Josef Prokop a spol., továrna na výrobu rakví Semily*. Měla téměř 140 zaměstnanců a produkovala rakve dřevěné a kovové, dále vyráběla rakvové ozdoby, jež vyvážela do celých Čech. Roku 1933 došlo v podniku ke katastrofálnímu požáru, při němž shořel nejen celý čtyřpatrový objekt, ale také zásoby dřeva, hotové výrobky a další materiál. Shořely i některé domy v sousedství. Do roka však byla výroba opět obnovena.

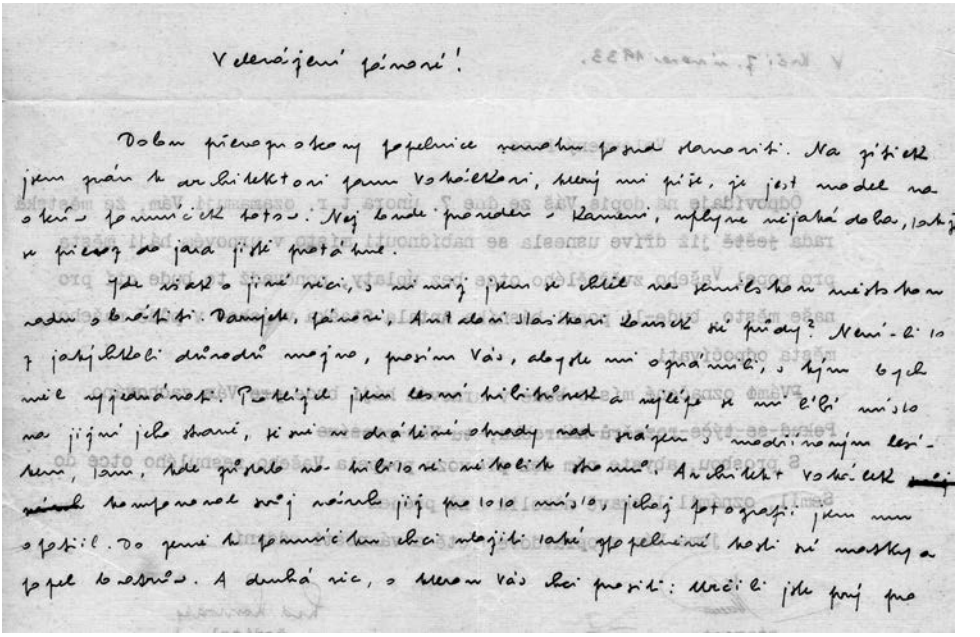
V Podmoklicích vzniklo několik malých rakváren, které měnily majitele. Mezi ně patřili Antonín Koucký, Josef Sudek, Josef Filler a další. Robert Paulus zahájil v roce 1927 provoz továrny, kde vyráběl nejen dřevěné, kovové a polokovové rakve, ale také urny, které o deset let později dodával do semilského krematoria. Další osobou, která se zabývala podnikáním v oboru výroby rakví a rakvových ozdob, byl Karel Koucký.[26]

Semilský urnový háj

Stavbě krematoria předcházelo vybudování urnového háje, což není obvyklé. Na druhé straně tento krok vedl k přímým jednáním o vystavění krematoria právě v Se-

milech. Spolek Krematorium oslovil městský úřad v Semilech 5. října 1929 s doporučením zřídit urnový háj. Již v květnu 1930 o tom veřejnost informoval článek v listu Národní zájmy.[27] Text uváděl, že projekt, jejž vypracoval arch. Emil Edgar (podle listu hlavní tvůrce urnových hájů v republice), byl obci předán zcela zdarma. Pro spolek Krematorium to nepředstavovalo žádné velké náklady a mohl tak ukázat svou dobrou vůli. Dále list upozorňoval, že nutnost zřídit takovéto pohřebiště vyplývá z navýšení počtu členů odboru Spolku za poslední rok téměř sedminásobně. Urnový háj zde byl označen za *pomník pokroku a lásky*.[28] Zřejmě se jednalo o pokrok týkající se způsobu nakládání s mrtvým tělem a o lásku k zesnulé osobě. Tytéž noviny píší v únoru 1931 o počtu zpopelněných osob ve všech českých krematoriích za měsíc leden, uvádějí též počet doposud zpopelněných osob na československém území (32 778).[29] V dubnu téhož roku podala Československá strana lidová námitku proti stavbě krematoria. Nevím přesně z jakého důvodu, nicméně tato námitka byla zamítnuta.[30]

Výměrem z 25. srpna 1932, na základě zákona z roku 1921, byla povolena stavba urnového háje na pozemku č. k. 282/1. Kromě jiného výměr obsahoval tyto podmínky: *Háj musí být opatřen vkusným plotem, místa pro uložení popelnic musí být*



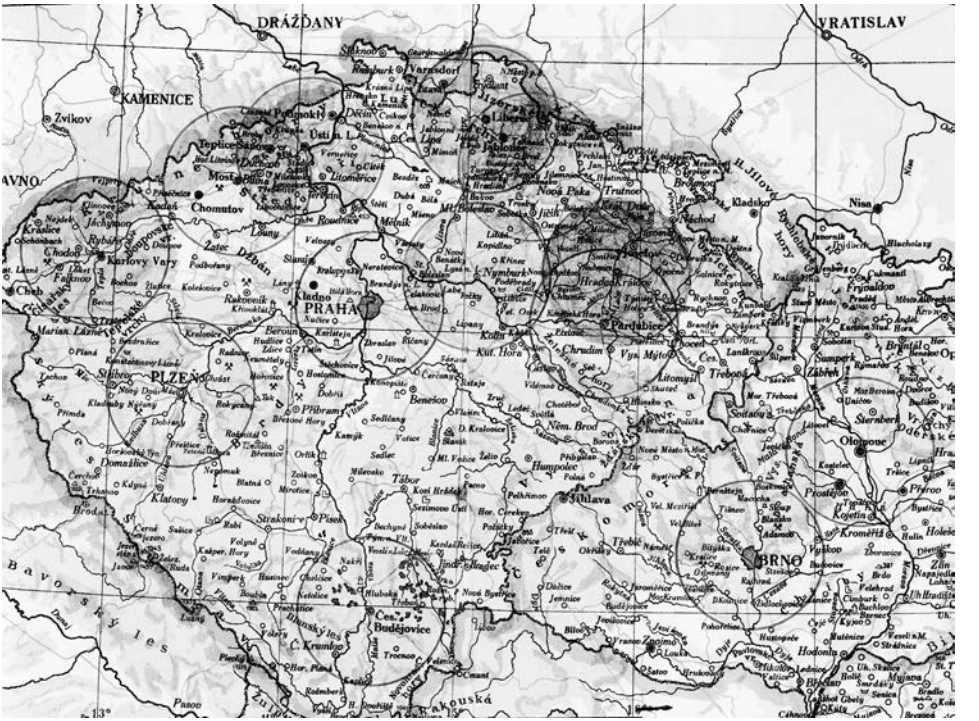
Dopis Ivana Olbrachta městské radě v Semilech ze 7. 2. 1933, jak má být umístěna otcova urna.

očíslována, další stavební úpravy musí být provedeny v pietní důležitosti urnového háje.[31] Dne 9. ledna 1933 informuje semilský odbor spolku Krematorium městskou radu o zprostředkování kontaktu s Kamilem Zemanem, známým pod pseudonymem Ivan Olbracht. Předmětem dopisu byla možnost převézt popel jeho otce Antonína Zemana, známého jako Antal Stašek, který zemřel 9. října 1931. Jeho ostatky měly být uloženy na čestném místě. Řád urnového háje byl schválen vyhláškou ze dne 24. února 1933.[32]

Měsíc poté, 6. dubna, zvolilo zastupitelstvo pětičlenný sbor odboru urnového háje. Byli to pánové Václav Polák, JUDr. Jindřich Patka, Karel Šmíd, Václav Vejvoda a Václav Šolc. Na stavbu urnového háje se použila zápůjčka ve výši 19 000 Kč. Věřitelem byl spolek Krematorium.[33] O necelý měsíc později se konala schůze odboru. Při příležitosti otevření urnového háje se měla uskutečnit výstava děl Antala Staška, doprovázející slavnostní uložení ostatků slavného spisovatele, staročeského poslance a také advokáta, a to od 8. do 11. června 1933. Již dříve městská rada rozhodla o bezplatném uložení ostatků Antala Staška.[34] O předměty vhodné pro výstavu byl požádán syn Ivan Olbracht nebo například Vlastivědné muzeum ve Vysokém nad Jizerou. Dopisem ze dne 12. května 1933 byl spolek Máj žádán, aby vyslal člověka, jenž pronese řeč na slavnostním otevření urnového háje. Spolek reagoval pověřením profesora Františka Sekaniny. V této době již místní stavitel Ing. Josef Schejbal rozděloval jednotlivá místa v urnovém háji o velikosti 70 x 70 cm a zároveň dokončoval úpravu stezek. Na otevření urnového háje bylo pozváno mnoho známých osobností, mezi nimi například předseda senátu JUDr. František Soukup,[35] který kvůli cestě do Spojených států musel odříct,[36] prezident republiky Tomáš Garrigue Masaryk, předseda spolku Krematorium Ing. František Mencl a další.[37]

O slavnostním otevření háje a o převzetí popelnice s pozůstatky Antala Staška informují Národní zájmy. Oslava měla proběhnout v neděli 11. června 1933 v deset hodin dopoledne. Byl zde popsán program – zahájení proběhne fanfárami lesních rohů, ukončení naopak státními hymnami, vystoupí zástupce města Semil, Ing. František Mencl a zástupce spolku Máj, již zmíněný František Sekanina. Pěvecký soubor Jizeran měl zapět dva sbory.[38] Kladná propagace urnových hájů, kterých bylo v republice ke konci roku 1932 již 83,[39] je patrná v článku z října 1932.[40] Autor zde haní pražské kolumbárium jako něco nevkusně postaveného a naopak chválí kolumbárium v Českém Brodě jako stavbu umělecko-pietně vydařenou. Připomíná latinský překlad kolumbária (holubník) a poukazuje tak na ztrátu individuálnosti piety. Vyzdvihuje urnové háje, jelikož je to podle něj vhodnější a pietnější místo k uložení lidských ostatků. Jako příklad předkládá urnový háj v Olomouci, sídle arcibiskupství.

Je zajímavé, že oproti západní Evropě se v ČSR nerozšířil rozptyl popele. Čechoslováci, lépe řečeno spíše Češi nežli Slováci, více využívali popelnicových hrobů – urnových hájů.[41] Rozšířila se pouze kolumbária, která vznikala například při nově budovaných československých a evangelických kostelích.



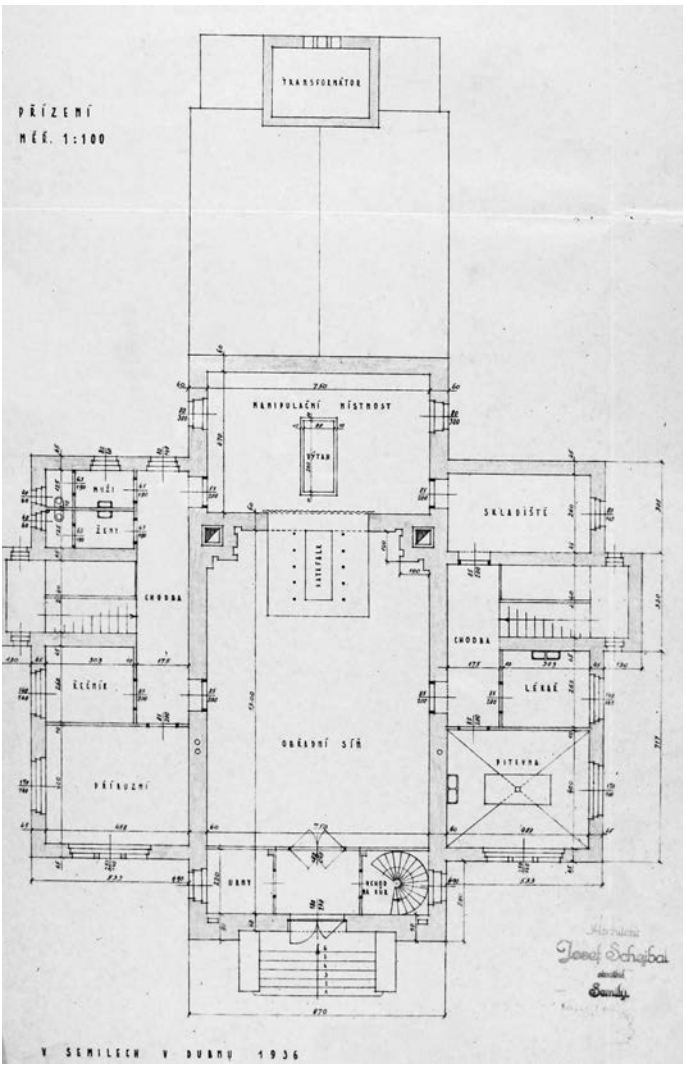
Spádové okruhy jednotlivých krematorií v Čechách a na Moravě.

Cesta ke stavbě krematoria

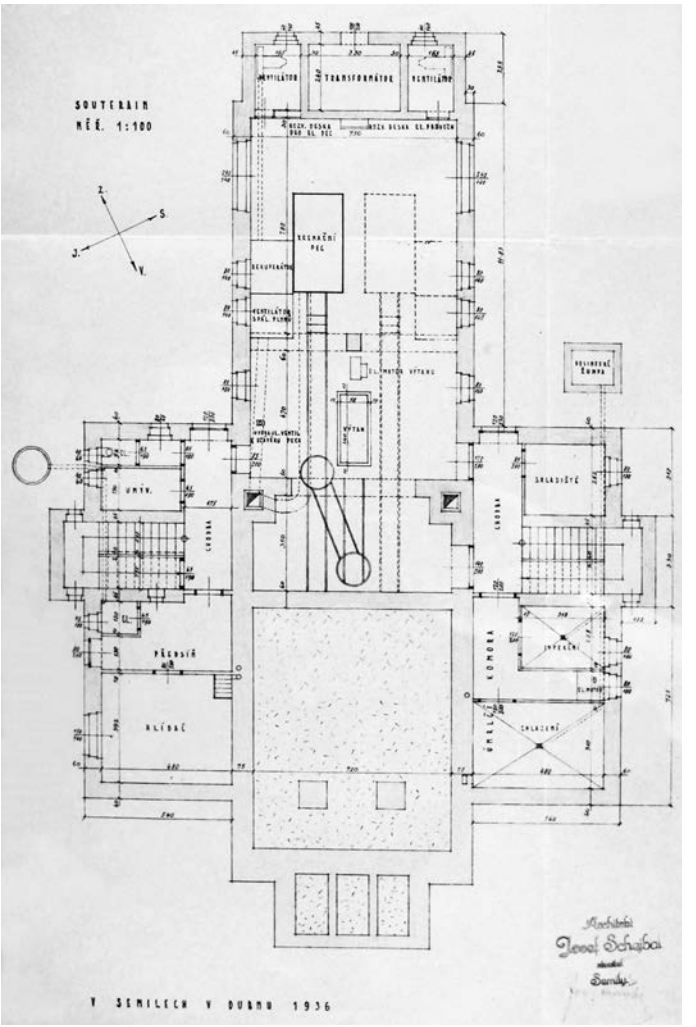
Z dopisu městské radě v Semilech ze dne 22. března 1933 vyplývá, že místní odbor spolku Krematorium, respektive jeho jednatel Václav Šolc, několikrát v ústředí spolku v Praze tlumočil přání zřídit v Semilech krematorium.[42] Žádal městskou radu, aby vydala impuls spolku Krematorium ohledně stavby, zejména vyřízení zápůjčky na ni. V únoru 1934 přišel na městský úřad další dopis týkající se přípravných prací na stavbu krematoria. Jednatel odboru spolku Krematorium v Semilech žádá, aby se započalo s vyhlédnutím konkrétního místa a vypracováním plánku budovy. Proto městskou radu prosí, aby ustanovila komisi, která by se tím zabývala. Rada města reagovala schůzí ze dne 22. března 1934, na níž se rozhodla nezaložit zvláštní komisi, ale přenechat kompetence ke zřízení krematoria již fungujícímu odboru urnového háje. Dalším bodem této schůze bylo umístění budovy. Všichni přítomní se shodli, že by budova krematoria měla stát vedle urnového háje. Zároveň se rozhodlo o zaslání přípisu ústředí spolku Krematorium, ve kterém měl být vznesen

požadavek o neinteresování se dalších měst (Lomnice nad Popelkou, Nová Paka) o výstavbu krematoria na jejich území.[43]

Dne 27. května 1934 se z iniciativy odboru spolku Krematorium konala krajská konference, zabývající se možnou stavbou krematoria v Semilech. Zástupci okolních měst se sešli v hotelu Okresní dům v Semilech a shodli se na výstavbě „chrámu ohně" právě v tomto městě. Další konference, jejímž předmětem byla stavba sa-



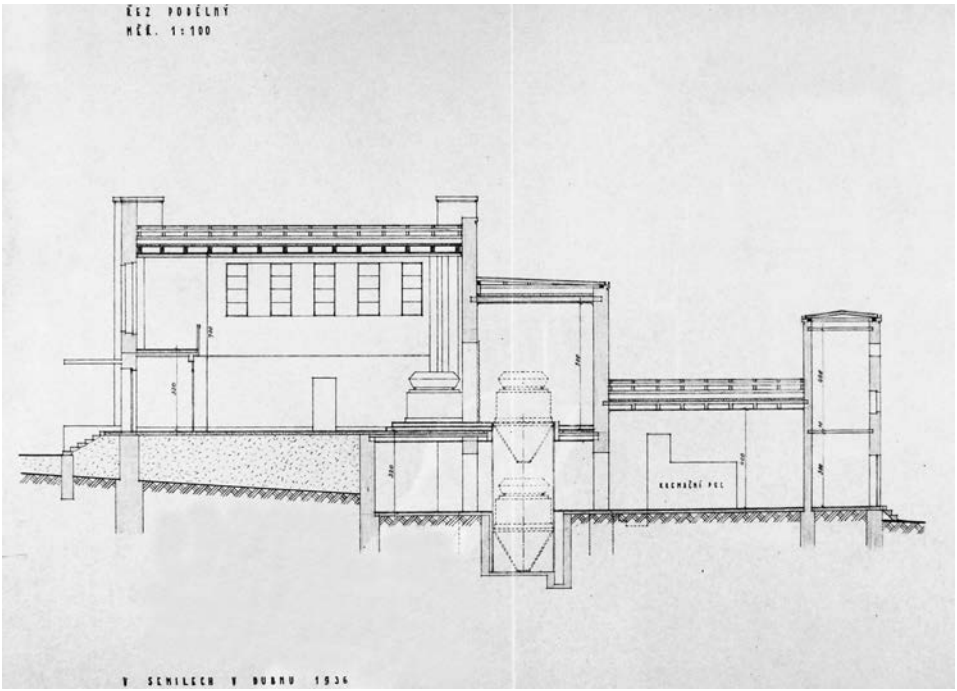
Půdorys přízemí – plány Josefa Schejbala, 1936.



Půdorys suterénu – plány Josefa Schejbala, 1936.

motná, se udála v semilské sokolovně ke konci února 1935. V říjnu 1935 oznámil semilský městský úřad okresnímu, že hodlá příští rok přistoupit ke stavbě krematoria. Upřesnil parcelu č. k. 286, která však patřila semilskému okresu. Žádal proto, aby byla městu odprodána.[44]

Vyhláškou z 5. ledna 1936 se oznamovala směna okresního pozemku za stejnou výměru pozemku obecního; jednalo se o areál nad chudobincem, č. k. 352. Na za-

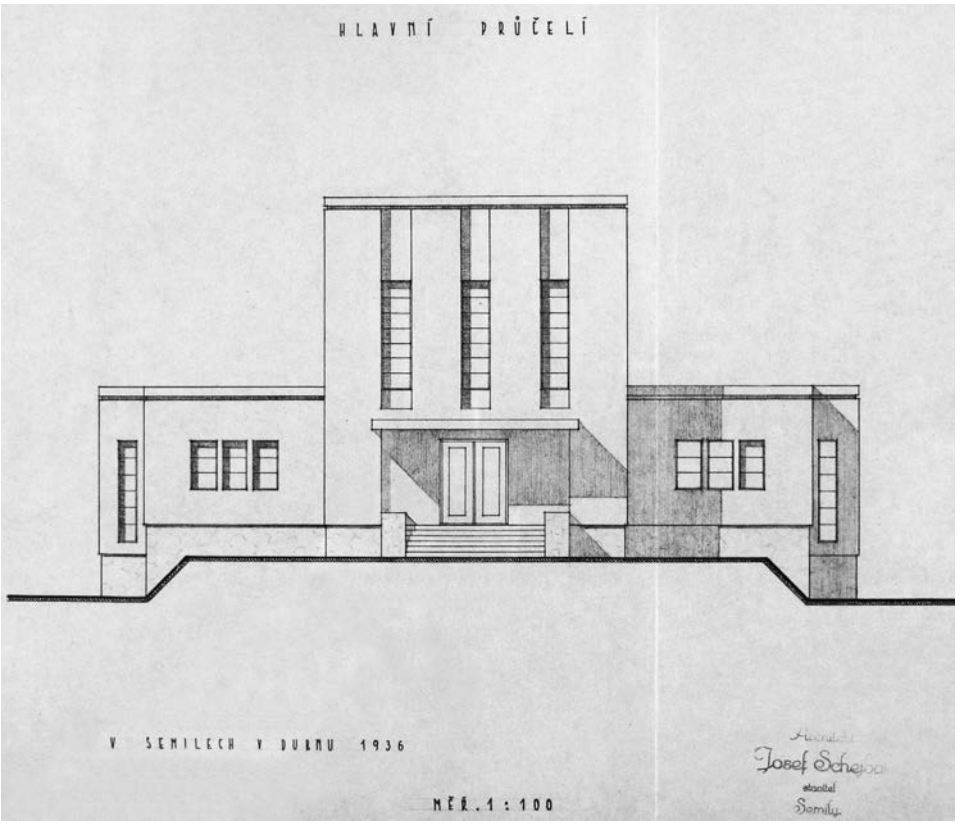


Podélný řez krematoriem v Semilech – plány Josefa Schejbala, 1936.

sedání městské rady dne 17. ledna 1936 se rozhodlo o pořízení zápůjčky na stavbu krematoria ve výši 700 000 Kč. Poskytnout ji měl spolek Krematorium s šestiprocentním úrokem a v případě, že by nebylo dosaženo 150 kremací ročně, měl se tento úrok snižovat o půl procenta ročně. Koncem června 1936 rezignoval na post předsedy odboru spolku Krematorium v Semilech Václav Vejvoda.[45] Do odboru urnového háje byl zvolen majitel závodů na zpracování čediče Zdeněk Mach a předsedou se stal JUDr. Jindřich Patka. V druhé polovině června vydalo město vyhlášku, kterou se vypisovala soutěž na stavbu městského krematoria. Podmínkou bylo, že firma nebo osoba musela podnikat v Semilech. Dále si městský úřad vyhrazoval právo na nepřijetí nejnižší nabídky.[46] Teprve 9. července 1936 úředně potvrdil stavbu krematoria v Semilech Zemský úřad v Praze. Měl ovšem jisté podmínky, včetně těch v zákoně; vyžadoval například odstup stavby od silnice kvůli nenarušování piety místa. Dále ukládal vybudování zvláštní jímky pro splašky z pitevny a také z místnosti pro infikované mrtvoly. Zemský úřad kladl i estetické požadavky na vzhled budovy. Na konci tohoto potvrzovacího dokumentu Zemský úřad zamítl námitky Anny Ouhrabkové, která vlastnila sousední parcely č. k. 285/2, 287/3, 323. Stavbou krematoria měly být údajně pozemky znehodnoceny, což Zemský úřad vy-

vrátil. Na schůzi městské rady 28. července 1936 se rozhodlo o zadání výroby spalovacího zařízení firmě Brown a Boveri. V poslední den roku 1936 zveřejnilo město vyhlášku,[47] ve které jsou rozepsány jednotlivé úkony prováděné při pohřebním obřadu a ceny za ně. Ceník byl rozdělen do čtyř základních kategorií v rozmezí od cca 600 do 1 500 Kč.

Ze zápisu o schůzi odboru Spolku, který však nedisponuje přesným datem, se objevuje výčet povinností, které souvisejí se stavbou krematoria. Například bylo nutné zadat stavbu vodovodu a kanalizace, práce elektrotechnické a malířské, výrobu katafalku a posuvného zařízení, zabudování výtahu, výrobu vozíku na zavážení těl do pece, zhotovení opony, zařízení pitevny, pořízení varhan či harmonia a v neposlední řadě objednat úřední schránky na popel.[48] Dále se na této schůzi konstatovalo, že výroba spalovacího zařízení byla zadána firmě Brown a Boveri a chladicí zařízení dodá Ing. Jaroslav Mráz z Chocně.



Hlavní průčelí budovy krematoria v Semilech – plány Josefa Schejbala, 1936.



Hrubá stavba krematoria, rok 1936.

Na doporučení městského úřadu byl utvořen fond pro uložení uren nemajetných lidí. Odbor spolku Krematorium na začátku března 1937 žádal městskou radu o přejmenování odboru urnového háje na odbor krematoria. Dále vyžadoval poměrné zastoupení svých členů v odboru krematoria nejméně třemi osobami. V červnu 1937 přišla na městský úřad nabídka na zařízení pitevny od bratrů Čížkových. Ve svém dopise přiložili opis doporučujících dopisů z nemocnice a márnice v Moravské Ostravě, kam své produkty dodali.

Stavba krematoria v letech 1936–1937

Jak jsem již uvedl výše, stavba krematoria byla úředně schválena a stvrzena 9. července 1936. Ještě předtím, dne 2. prosince 1935, píše akciová společnost Východočeská elektrárna městskému úřadu v Semilech. Doporučuje pořízení elektrického spalovacího systému zejména z důvodu nízkých pořizovacích a provozních nákladů. Uvádí zde hodnoty spotřeby, jež by byly nutné k provozu takového systému.[49]

Na konci července 1936 se městská rada usnesla zadat firmě Brown a Boveri zakázku na kremační pec. Firma na to reagovala dopisem, ve kterém garantovala cenu za pec ve výši 160 000 Kč + 3 % z obratu. Záruční doba pece měla být tři roky. Doba plná vyhrocených národnostních sporů našla svůj odraz i v semilském odboru urnového háje. Na zadání zakázky reagoval člen odboru Zdeněk Mach. Kritizoval zadání právě německo-židovské firmě. Deklaroval, že s tím nesouhlasí, jelikož je Čechem a také sokolem. V závěru svého dopisu si klade otázku, zda by německé či židovské město dalo zakázku české firmě. Zdeněk Mach pak podmiňoval své setrvání v odboru ukončením spolupráce s firmou BB.[50] Přání nebylo vyhověno. Svou



Krematorium v Semilech na fotografii Jiřího Hilgra z roku 1939.

stížnost zaslal Zdeněk Mach i Zemskému úřadu, kde však neuspěl ani po odvolání.[51] V červnu 1937 ukončil své působení v odboru spolku Krematorium Václav Šolc, jehož novým působištěm se stal odbor v Uherském Hradišti.

Dne 22. července 1937 bylo provedeno místní šetření a sepsán protokol o kolaudačním řízení za účelem povolit používání krematoria. Technická a stavební stránka se v protokolu komentovala takto: „*Žádných velkých změn oproti stavebním plánům se neudělalo – jen například na místo oddělených kobek pro mrtvoly byla v suterénu zřízena jedna oddělená místnost pro chlazení mrtvol a jedna menší místnost pro mrtvoly infekční. Byt domovníka nebyl zřízen oproti původním plánům, ale namísto něj*

zde bude zřízena přechodná kancelář. Stavba zvnitřku i zvnějšku působí velmi dobře a celkem pietním dojmem, odpovídajícím účelům budovy. Střecha budovy byla měděná, stejně jako žlaby, odpadní roury a veškeré plechování. Schody vnější i vnitřní jsou ze světlé žuly. Okolí krematoria upraveno jako zahrada. Pozemek oplocen drátěným plotem, plotem zděným. Po stránce stavebně technické zcela vyhovuje." Vnitřní zařízení pitevny nebylo ještě dodáno a instalováno. Celý objekt byl osvětlován elektricky. O výsledku kolaudačního řízení strojního protokol informuje: „*Výtah pořízen od firmy Ježek. Chladící zařízení funguje na bázi metylchloridu,*[52] *zařízení dodala firma Mráz v Chocni.*" Součástí strojního kolaudačního řízení bylo spalování v kremační peci, jež je popsáno níže. O dva dny později, 24. července 1937, se Zemský úřad v Praze vyjádřil kladně k povolení provozu krematoria v Semilech. Doplnil však podobné podmínky, které jsou vypsány níže.

První a druhé zkušební spalování

První pokus spalování byl zahájen 22. července 1937 v 10.57 hodin. Do pece byl v rakvi zasunut zabitý vepř o váze 90 kg. „*Do místnosti se vyvalil plyn, protože ventilátory neměly předepsaný podtlak.*"[53] Z ústí komína stoupal temně šedý kouř, což



Snímek ze slavnostního otevření krematoria 25. 7. 1937.

se o minutu později nedělo a kouř se pomalu ztrácel, ale za pět minut se opět vytvořil. To se stupňovalo a v 11.08 hodin se nad krematoriem vyvinul hustý oblak černého kouře. V 11.18 hodin oblak kouře opět mizel. Dále se tvořil a zanikal světle šedý kouř. Vývin kouře a nedokonalé spalování se vysvětlilo převalením vepře, který ucpal přívod vzduchu na jedné straně. Rakev byla vsunuta do pece při 690 °C a maximální teplota v peci činila 960 °C. Při konci spalování se naměřilo 850 °C. Ve 12.30 hodin byla kremace ukončena. Kosti se dokonale kalcifikovaly – při dotyku se rozpadly v prach. Vzhledem k okolnostem první kremace se provedl druhý pokus spalování.

Ve 14.06 hodin bylo v rakvi do pece zasunuto půl vepře a koňské maso bez tuku včetně různých kostí, vše o celkové váze 90 kg. Při vsunutí rakve činila teplota 685 °C, nevyvalil se žádný plyn. Z ústí komína nejprve vystupoval tmavošedý hustý kouř, za půl minuty zmizel. Ve 14.23 kouř opět houstnul a barvil se temně šedě. Dále se pak objevoval jen mírně.

Oba pokusy byly provedeny za oblačného dusného počasí, z části deštivého, při slabém jihozápadním větru. Kouř v okolí krematoria nebyl vůbec cítit. U zkoušky kremační pece byl přítomen technik firmy BB, pan Halter.[54] Firma BB doporučovala, aby její technik zůstal přítomen při dalších minimálně šesti kremacích. Pan Halter tak zůstal nejméně do 29. července 1937, z čehož plyne, že krematorium bylo v provozu již před prvním srpnem 1937.[55]

Komise pak navrhla povolení provozu tohoto krematoria za určitých podmínek – doplnění pitevny a jejího zařízení, vybudování čekárny pro smuteční hosty, vytvoření pracovního řádu pro topiče a strojníka. Dále měly dodávající firmy poučit obsluhující personál, opatřit dveře a zařízení různými cedulkami s příkazy, pořídit gumové a azbestové rukavice, obstarat příruční lékárničky. V neposlední řadě měla být zajištěna bezprašná vozovka vedoucí ke krematoriu.

Slavnostní otevření

Při příležitosti otevření krematoria v Semilech napsal předseda spolku Krematorium Ing. František Mencl článek, jenž byl součástí dopisu městskému úřadu ze dne 30. června 1937. Text začínal konstatováním, že Semily jsou teprve šestým „*opravdu českým městem*", které nechalo vybudovat své vlastní krematorium. Mencl vychvaloval razanci, s níž se město Semily pustilo do výstavby krematoria. Informoval, že v Evropě v té době existuje 256 měst s vlastním krematoriem a Semily se svými 3 500 obyvateli jsou jistě obcí nejmenší. Následoval výčet měst a obcí, které okres zahrnoval, a kolik v nich je členů Spolku.[56] Mencl zavzpomínal na osoby, zasloužívší se o výstavbu urnového háje a krematoria nejen v Semilech, ale také v Liberci či v Pardubicích. Dále psal o Žitavě jakožto místě, kam se v době Rakouska-Uherska vypravovaly pohřby za účelem kremace; tamní krematorium bylo vystavěno v roce 1909. Žitava byla nejbližším městem s krematoriem k severním Čechám do doby, než vzniklo krematorium v Liberci. František Mencl vyzdvihoval



POŘAD SLAVNOSTI:

1. Kvarteto lesních rohů.
2. A. J. Černý: Mistr Jan Hus. Fantasie na varhany. Zahraje J. Farský.
3. J. B. Förster: Polní cestou. Mužský sbor.
4. Předání krematoria veřejnosti starostou města Klim. Vavříkem.
5. Projev dr. Jindřicha Patky, předsedy místního odboru spolku Krematorium.
6. Slavnostní proslov ústř. rady magistrátu hlav. města Prahy Ing. F. Mencla, předsedy spolku Krematorium v Praze.
7. Jindř. Hybler: Legenda domova. Na varhany zahraje skladatel.
8. J. B. Förster: Oráč. Mužský sbor.

Sbory zpívá pěvecký odbor sokol. okrsku semilského. Sbormistr Fr. Hyška.

Jazýčkové varhany dodala firma Ant. Poirot v Hradci Králové.

Program slavnostního otevření krematoria v Semilech 25. 7. 1937.

úlohu semilského odboru spolku Krematorium, vyjmenoval osoby, které stály v jeho čele. Byly jimi soudce JUDr. Augustin Svoboda (předseda), učitel Vladislav Pavlík (místopředseda), přísedící Antonín Bohdanecký, Ladislav Hospodka (ředitel městského úřadu a později krematoria), Josef Hušek, Tereza Chaloupecká, Antonín Chaloupecký, Anna Josífková, Petr Malý, Marie Nadějová, JUDr. Jindřich Patka (od roku 1936 předseda odboru Spolku), MUDr. Alois Pluhař, Josef Prousek, Ladislav Růžička, Václav Šolc, Václav Vejvoda (v letech 1930–1936 předseda odboru Spolku) a Václav Závitkovský. Spolek pořádal mnoho propagačních přednášek. V článku bylo podotknuto, že nyní se mohou plně využít nově vybudovaná popelnicová pole v Bakově, Lomnici nad Popelkou, Dvoře Králové či v Železném Brodě. Připomenut byl první impuls ke zřízení krematoria v Semilech. Stalo se tak v listopadu roku 1931 na schůzi v Mladé Boleslavi. Mencl na konci článku poznamenal, že i tak malé město může zřídit rentabilní krematorium, jelikož tolik nezáleží na počtu místních zpopelnění, a tedy na počtu obyvatel města. Ze statistik totiž vyplývalo, že velký podíl z počtu kremací mají zpopelnění z blízkého i vzdáleného okolí. Jako příklad

byla uváděna čísla za rok v Liberci (165 místních/455 odjinud), Pardubicích (96/443) nebo Střekově, potažmo v Ústí nad Labem (6/192).[57]

Slavnostní otevření a předání krematoria veřejnosti se konalo 25. července 1937. O hru na varhany se na slavnostním otevření postarali Josef Farský a Jindřich Hybler.[58]

Krematorium v provozu[59]

Dne 2. července 1937 zaslal zástupce městského úřadu v Semilech do redakce Lidových novin zprávu o slavnostním otevření krematoria (viz výše). K dopisu je připojen seznam osob a firem, jež měly podíl na stavbě a zařízení.[60]

Krátce po kolaudačním řízení, 26. července 1937, se v krematoriu přihodil vážný úraz. Před pitvou, jež se měla konat v šest hodin ráno, se dostavila k úklidu pitevny Božena Jínová. Kvůli umístění pitevního stolu v kremační místnosti v suterénu budovy a nutnosti přemístit jej do místnosti pitevní v přízemí bylo třeba použít výtah určený pro přepravu mrtvol. Strojník Josef Kotrba upozornil, že výtah dolů bez zatížení nepojede, načež vyzval přítomné (další čtyři lidi včetně paní Jínové), aby vstoupili do prostoru zdviže za účelem vytažení stolu. Při vystupování paní Jínové se zdviž dala do pohybu a přivodila jí četná, podle dopisu manželů Jínových z 26. října 1937 „*těžká, lehká, ale i smrtelná zranění*".[61] Utrpěla zranění hlavy a krku, měla zlomenou spodní čelist a v neposlední řadě tržnou ránu na koleni. Toho dne byla převezena do nemocnice, ze které ji propustili 9. října. Manželé Jínovi žádali smírčí cestou náhradu bolestného a škody způsobené úrazem, a to na základě lékařského osvědčení. Měsíc po incidentu, 26. srpna 1937, byl z přestupku proti bezpečnosti života na pracovišti obviněn strojník Josef Kotrba. Výrok krajského soudu 8. března 1938 zrušil rozsudek soudu okresního, který Josefa Kotrbu zprostil obžaloby. Krajský soud ho uznal vinným z přestupku proti bezpečnosti života a Josef Kotrba měl buď zaplatit 500 Kč, nebo jít na deset dní do vězení. Dále měl uhradit náklady trestního řízení a právního zastoupení paní Boženy Jínové, což za soudy v obou instancích činilo 449,80 Kč. Bohužel jsem nezjistil, zdali Josef Kotrba uhradil požadované částky, nebo nastoupil vězení, nicméně v pozici strojníka, později správce krematoria, setrval minimálně do roku 1948.[62]

Téhož dne, kdy se stala nehoda, 26. července 1937, se uskutečnila první kremace lidského těla.[63] O dva dny později proběhla další tři zpopelnění. V případech, kdy kremace trvala déle než 1,5 hod., se jednalo buď o špatnou manipulaci personálu s pecí, nízkou teplotu při vložení rakve, anebo o zvodnatělé tělo. Podle dopisu firmy BB z 25. září 1937 se rakev do pece zasunuje příliš dlouho. Je to prý způsobeno vozíkem, který rakev do pece dopravuje. Ten nebyl dodán firmou BB, ale strojírenským závodem Františka Ježka. Jinak je z korespondence zřejmé, že ředitel krematoria Ladislav Hospodka si spalovací zařízení pro jeho úspornost pochvaloval.[64] Na začátku srpna 1937 byl dozorem nad zařízením a provozem pověřen František Vondráček.

Městská rada schválila 27. srpna 1937 provozní řád krematoria v Semilech. Náplní tohoto řádu byl víceméně zákon z roku 1921. Kremační deník musel obsahovat tyto náležitosti: běžné číslo; upřesnění, jde-li o mrtvolu nebo ostatky; jméno a příjmení mrtvoly či ostatků; povolání; stáří; náboženské vyznání; místo úmrtí; poslední bydliště zemřelého; příslušný matriční úřad; datum a hodinu úmrtí; příčinu smrti; bylali provedena pitva, tak kdy a kde; jméno úřadu, jenž povolil kremaci; datum a číslo povolení; datum a hodinu zpopelnění; jména a adresy těch, kteří převzali popel; místo uložení popele; poznámky – například závady apod. Z tohoto výčtu je zřejmé, že záznamy o tělech, jež měla být zpopelněna, byly celkem obsáhlé. Byrokracie si i v případě smrti vyžadovala velké množství dokumentů, s nimiž měli starosti převážně pozůstalí. O kremace samotné se staral strojník Josef Kotrba.[65]

Ze zápisu schůze městské rady ze dne 25. listopadu 1937 vyplývá, že náklady na stavbu krematoria vzrostly na 1 118 000 Kč. Přitom schválená zápůjčka byla jen 700 tisíc Kč. Městská rada žádala o schválení půjčky na dalších 450 000 Kč. Limit byl překročen kvůli nákladům na úpravu pozemku a na vnitřní vybavení, které se původně pouze odhadly. Navíc se stavba oproti plánům z 8. července 1936 prodloužila o osm metrů.[66]

V květnu 1938 se konala schůze odboru československých krematorií a pohřebních ústavů. Ředitelem tohoto seskupení byl v té době Jaroslav Nekvasil. Tématem jednání se stala výstavba krematoria v Hradci Králové, přičemž se poukázalo na to, že jeho realizace není třeba, jelikož kapacita doposud zbudovaných krematorií není zdaleka naplněna, a proto jsou stále snižovány sazby například v Liberci či v Semilech. Tento odbor měl za cíl agitovat proti záměru spolku Krematorium vytvořit hustší síť krematorií a snížit tak náklady na své členské kremace. Podle Nekvasila byly hlavním motivem Spolku peníze z úroků z půjček, jež poskytoval obcím. Samozřejmě, že se mohlo jednat o strach z konkurenčního boje mezi starými a nově vzniklými krematorii. Na druhé straně takovýto postoj zástupců „podniků" je v kapitalistickém systému pochopitelný, každý chce být rentabilní. Na schůzi zazněl také požadavek novelizovat zákon o pohřbívání a na vznik nového zákona, který by upravoval zřizování urnových hájů a kolumbárií. V časopise Den z 10. května 1938 byl uveřejněn článek s názvem *Spalovací horečka a obecní finance*. Na něj reagoval spolek Krematorium dopisem, kde se snažil ozřejmit své záměry a přednesené argumenty vyvrátit na schůzi odboru československých krematorií a pohřebních ústavů.[67]

Architektonické zhodnocení a umělecká výzdoba

Krematorium v Semilech, jehož půdorys připomíná latinský kříž nebo spíše kříž svatopetrský, bylo dostavěno ve funkcionalistickém stylu v roce 1937.[68] Urnový háj se rozprostírá za objektem. Dominantou hlavního průčelí byla tři vitrážová okna (nyní je prostřední z nich nahrazeno neprůhledným sklem, zřejmě luxferami). Jednoduchost a jednota vyzařují z plánku průčelí krematoria ze 30. let. V přízemí bu-

dovy byla vystavěna obřadní síň, pokoj pro řečníka a pozůstalé, místnost pro lékaře a pitevna, v zadní části stavby se nacházela manipulační místnost s výtahem. Za oponou stál katafalk. V suterénu byla umístěna umývárna, kremační místnost, skladiště, chladicí a „infekční" místnost. V zadním traktu vznikly technické prostory pro transformátor a dva ventilátory. Dle podélného řezu byla budova částečně zapuštěna do země, jelikož vchod je cca o tři metry výše než zadní část objektu. Hlavní místností krematoria je obřadní síň, která stále slouží svému účelu. Je vysoká 7 m, dlouhá 13 m a široká 7,5 m. Při vstupu do prostoru se otevírá pohled na katafalk a na ústřední fresku od Aloise Doležela. Po stranách jsou rovněž jeho fresky a nad nimi okna s barevnými vitrážemi, jež také navrhoval. Stavba je situována asi třicet až čtyřicet metrů od hlavní silnice (ulice Vysocká). Po necitlivých přístavbách v 60. letech, které změnily jednotu a celkový ráz krematoria, vypadá budova z pohledu z ptačí perspektivy jako písmeno „L".



ANT. PETROF

TOVÁRNA PIAN — PIANA, PIANINA, HARMONIA. — HRADEC KRÁLOVÉ

OD ZAL. 1864 VYROB. 53.000 NÁSTROJŮ

TELEGRAMY: PETROF HRADEC KRÁLOVÉ
POŠT. SPOŘ. PRAHA 60869
TELEFON 12.
V/K

Hradec Králové 4. července 1937

Došlo dne 8. VII. 1937
Čís. jed. 2521.

P R O T O K O L

sepsaný v továrně fy A N T. P E T R O F v Hradci Králové, týkající se převzetí

P E D Á L O V Ý C H J A Z Ý Č K O V Ý C H V A R H A N,

objednaných Městským úřadem v Semilech dle mojí nabídky ze dne 6.dubna 1937.

Po zevrubné prohlídce shledávám, že nástroj jest přesně pracován dle nabídky ze dne 6.dubna 1937, má dva manuály po 5 oktávách, dále konkávní pedál o 30 tonech, dále 33 pneumatických rejstříků, 2 balanční stupadla, motor jest originál MEIDINGER,BASILEJ. Skříň jest dubová hnědě mořená a tak konstruována, že snadný přístup ke všem vnitřním součástkám harmonia jest možný; též zde jest pevná dubová lavice, zařízená ku regulování výšky sedadla.

Zvuk nástroje jest lahodný,zabarvení rejstříků správné,takže mohu nástroj tento doporučiti ku převzetí, resp. jej tímto dle dopisu Městského úřadu v Semilech,č.2256 ob/37 přebírám.

ANT. PETROF
továrna pian a harmonií
HRADEC KRÁLOVÉ

Přejímací protokol jazýčkových varhan pro semilské krematorium mezi firmou Ant. Petrof v Hradci Králové a skladatelem Jindřichem Hyblerem.

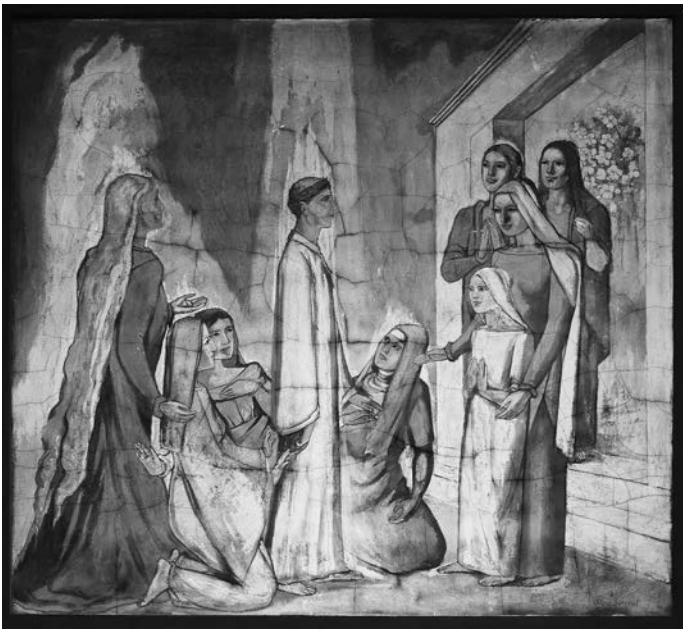
Vzhledem k československému unikátu provozování krematoria na principu spalování elektrickým proudem přijelo do Semil mnoho výprav, jež chtěly objekt vidět na vlastní oči. Do krematoria dokonce jezdily zájezdy od cestovní kanceláře Čedok i školní třídy. Mezi významné návštěvníky patřil například ministr zdravotnictví Jugoslávie Dr. Vojslav Kujundžič, jenž pracoval v kremačním hnutí.[69] Pro veřejnost bylo krematorium zpřístupněno každou neděli od deseti do dvanácti hodin dopoledne. Po domluvě se prohlídka mohla konat i ve všední dny.

Na pořízení hudebního nástroje do budovy krematoria reflektovalo více zájemců. Městský úřad nejdříve jednal s firmou August Förster, s níž probíhala čilá korespondence. Například 19. ledna 1937 firma oznámila, že má na skladě tři hotové nástroje, a zvala zastupitele, aby se na ně přijeli podívat do Jiříkova, který leží cca 7 km od Šluknova. Jednalo se o „*dvoumanuálové pedálové jazýčkové varhany se zabudovaným elektrickým dmychadlem bezhlučného chodu*". Nejlevnější model těchto varhan mohl vyjít na 23 500 Kč a nejdražší by stál 30 500 Kč. Politické a národnostní okolnosti uvnitř Československého státu, který byl stále ještě územně celistvý, se odrazily také ve výběru firmy, jež dodá hudební nástroj. Československé obci sokolské ve Šluknově napsal městský úřad v Semilech 9. března 1937 a dotazoval se, zdali je firma Förster česká či nikoliv. Podle odpovědi z 18. března 1937 byl v této firmě podíl českého kapitálu minimální. Další nabídky nástrojů došly z velkoskladu pian Schlögl a spol., což však bylo generální zastoupení firmy August Förster. V dopise ze dne 17. března 1937 nabízelo pedálové jazýčkové varhany za 34 700 Kč, se zárukou pěti let. Nicméně již 2. srpna 1937 můžeme z dopisu firmy Antonín Petrof, a. s., vyčíst, že pro městské krematorium v Semilech byly objednány jazýčkové varhany právě od této společnosti. Nástroj stál 32 400 Kč a firma Petrof na něj dávala pětiletou záruku. Na základě doporučení Jindřicha Hyblera z března 1937 se stal ředitelem krematorní hudby Josef Farský. V této funkci vydržel až do roku 1945, kdy přijal nabídku na místo ředitele hudby v libereckém krematoriu.[70]

O výzdobu krematoria mělo zájem velké množství umělců z ČSR. Například Miloslav Janků,[71] posluchač státní uměleckoprůmyslové školy v Praze, ve svém dopise ze dne 7. června 1937 předložil rozpočet na sgrafita, která by vyšla na 4 400 Kč. Spolek Krematorium v dopise ze dne 24. srpna 1937 žádal městský úřad, aby vnitřní výzdobě krematoria věnoval velkou pozornost. Podle něj se dvanáct předchozích krematorií umělecké stránce příliš nevěnovalo.

Městský úřad oslovil Spolek výtvarných umělců Mánes, aby mu doporučil umělce, jenž vyzdobí prostor obřadní síně krematoria. Spolek navrhoval mimo jiné Richarda Wiesnera[72] a Vladimíra Sychru.[73] Mezi umělce, kteří se ozvali, patřil například Ferdinand Fiala.[74] Osloveni byli také Bohumil Kafka,[75] Maxmilián Švabinský[76] a profesor Antonín Matějček.[77]

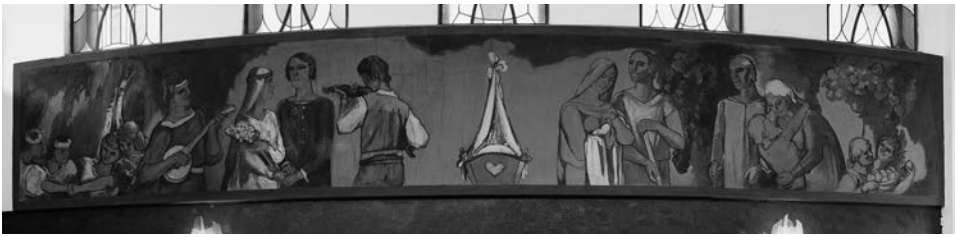
Dne 11. ledna 1937 psal prof. Václav Jeřábek[78] spolku Krematorium a navrhoval prof. Aloise Doležela,[79] známého monumentálními mystérii, díly jako *Sedm dní geneze* nebo *Chrám Etherův*.[80] Již 24. ledna 1938 psal Alois Doležel městskému úřadu, že by přijel o letních prázdninách zhlédnout situaci v krematoriu. Přiložil téma ná-



Podle Doleželova výkladu je hlavní myšlenkou obrazu „Z loktů mých vstoupíš v rajský stav". Scéna se odehrává na terase ideálního svatého háje. Po schodišti přicházejí bližní, kteří nebožtíka předešli, ozáření světlem a poznáním nejvyšší pravdy. Zesnulý je obklopen samaritánskými dívkami v zářivých řízách, které jsou ztělesněním očišťujícího ohně. Freska naléhavě potřebuje restaurátorský zásah, na rozdíl od dřívějška už netrpí žárem pece (foto Pavel Jakubec, 2015).

vrhu vyjádřené veršem Z *loktů mých vstoupíš v rajský stav*. Obraz navrhl zhotovit ve fresce. Bez nároku na honorář byl ochoten předložit koncept díla. Součást nabídky tvořil návrh na výzdobu postranních stěn a také oken. Na začátku března napsal úřad Aloisi Doleželovi a žádal po něm předložení náčrtů výzdoby krematoria do pěti týdnů. Úřad se tak rozhodl nevypisovat veřejnou soutěž a oslovit přímo jeho. Současně probíhala korespondence s Maxem Švabinským, který měl podat informace o profesoru Doleželovi. Nemohl však soudit, jelikož prý „*nezná jeho nynější práci dost dobře na to, aby jej mohl doporučit*". V závěru dopisu proponoval zřídit komisi, která by návrhy posoudila a v níž by zasedal profesor Antonín Matějček.[81]

Již v polovině května přistoupil Alois Doležel na zadanou práci, žádal však zálohu ve výši 2 000 Kč. Z korespondence lze pochopit, že by městská rada nejraději nezadávala veškerou výzdobu profesoru Doleželovi; zřejmě kvůli výši honoráře. Dne 4. července začaly práce. O čtrnáct dní později psal městský úřad profesoru Doleželovi, aby přijel opravit svůj obraz, jelikož změnil a ztratil barvu. Bylo to zřejmě způsobeno





Fresky na levé a pravé stěně od Aloise Doležela (panoramatické foto Pavel Jakubec, 2015).





Také barevné vitráže navrhoval Alois Doležel (foto Pavel Jakubec, 2015).

větší teplotou zdi, kterou procházel komín krematoria a ta rychle zasychala, při čemž se barva vytrácela. Alois Doležel si nakonec za svou práci v roce 1938 účtoval 36 000 Kč.[82] Městské krematorium tak získalo nejlépe a také nejhodnotněji vyzdobenou obřadní síň v ČSR té doby. Na návrh města probíhá v současné době řízení o prohlášení krematoria za kulturní památku.[83]

V archivních pramenech jsem našel zmínku o pořízení krátkého 16mm filmu z roku 1949 – při příležitosti začlenění Semil do okresu Liberec měl být zhotoven propagační snímek krematoria. Bohužel se mi nepodařilo zjistit, zdali takovýto vizuální pramen existuje. Nedochoval se ani žádný z šesti filmů *„Do země nebo ohněm“*, které nechal vytvořit spolek Krematorium v roce 1938.[84]

Technické zařízení

Se stavbou krematoria byla neodmyslitelně spjata otázka technického zařízení a vybavení. Vždyť samotná kremace propagovala pokrok vědy. Argumenty, které příznivci žehu předkládali veřejnosti při samotných počátcích českého kremačního hnutí, ale i při těch dalších po celé Evropě, se opíraly hlavně o technický pokrok. Spalovací pec, potažmo systém kremace, byla technickou vymožeností, která vyzdvihovala možnost estetičtějšího a hygieničtějšího způsobu pohřbu.

Odbor pro urnový háj a poté odbor krematoria obesílal mnoho podniků a živnostníků, kteří se zabývali mechanismy, jež do strojového inventáře neodmyslitelně patřily. Báze spalování elektřinou nebyla zpočátku jedinou možností, kterou by se v Semilech zpopelňovalo. Ve hře figuroval také systém spalování pomocí olejů. Im-



Průčelí obřadní síně s katafalkem (foto Pavel Jakubec, 2015).



Suterénní strojovna výtahu s katafalkem (foto Pavel Jakubec, 2015).

pulsem pořídit první československou elektrickou kremační pec mohla být agitace Východočeské elektrárny, a. s. V dopisu z 2. prosince 1935 doporučovala spalování elektřinou a předkládala výhody takového spalování. Korespondence mezi Východočeskou elektrárnou, a. s., je v roce 1936 četnější. Město Semily nabídku elektrárenského podniku přijalo a zapsalo se tak jako první v ČSR mezi pět měst v Evropě, která provozovala krematorium na bázi elektřiny.[85]

Osloveno bylo několik podniků. Mezi tři nejvýznamnější adepty patřily Českomoravská Kolben – Daněk, firma Siemens a firma Brown Boveri, a. s., která se v ob-

lasti spalování pomocí elektrického proudu prezentovala jako společnost s nejlepšími zkušenostmi, jelikož vystavěla první kremační pec na elektřinu na světě v Bielu ve Švýcarsku. Kremační pec byla objednána u společnosti BB. Ta ji oficiálně předala v den, kdy proběhlo kolaudační řízení, tedy 22. července 1937. BB si za ni po slevě účtovala 156 325 Kč.[86] Při elektrickém spalování se pec vyhřívá levným nočním proudem na 650–700 °C, těsně před kremací je teplota zvýšena na 950 °C. Vložená rakev s tělem zesnulého se žárem vydávaným šamotovými cihlami samovznítí a shoří v čistém ohni.

Na konci prosince 1939 byla zaznamenána první porucha na spalovacím zařízení. Strojník J. Kotrba hlásil, že není možno dále pokračovat v normálním provozu, jelikož se rekuperátor[87] přehřívá a on jej musí chladit sněhem. Žádal nahlášení firmě BB. Později chtělo krematorium reklamovat rozpadající se vyzdívku kremační pece. Firma BB oponovala, že se jedná o běžné opotřebení materiálu a na ně se záruka nevztahuje. S touto závadou byla spjata nutnost revize kremační pece, jelikož podle výrobce musela být po 600 kremacích znovu vyzděna. Taková oprava znamenala přerušení normálního provozu, proto se vedení města rozhodlo i přes značný nárůst nákladů pořídit pec rezervní. V letech 1940–1942 stoupla cena kremační pece od téže firmy z necelých 160 000 Kč v roce 1936 na konečných 275 000 Kč.[88]

S blížící se nutnou rekonstrukcí spalovací pece a pořízením druhé bylo nutné vyřešit též problém s vadným výtahem. Již v listopadu 1940 proto město žádalo několik výrobců podobné techniky o zaslání návrhů.[89] V dubnu 1944 byla uvedena do provozu rekonstruovaná stará pec.

Krematorium v číslech

Z vyúčtování nákladů na stavbu krematoria ze dne 25. ledna 1938 zjistíme, že stavební práce stály 743 385,07 Kč, vnitřní zařízení 187 533,73 Kč, urnový háj vyšel na 128 567,68 Kč, úrok z půjček činil 50 022,90 Kč a výlohy na otevření a uvedení do provozu vyšly na 8 965,70 Kč. Celkem stála celá stavba, včetně nákladů s ní spojených, 1 118 475,08 Kč.

Při srovnání ceníku hřbitova na Koštofranku v Semilech z roku 1930 a prvního ceníku krematoria z 1936 zjistíme, že poplatky v krematoriu se rozdělovaly do čtyř kategorií. Sazebník hřbitova se členil do pěti, respektive šesti.[90] Rozmezí cen v krematoriu se pohybovalo od 600 Kč do 1 500 Kč.[91] Nejnižší taxa na hřbitově, srovnatelná s obřadem v krematoriu, činila 534 Kč; bohužel jsem získal jen opis ceníku do kategorie třetí, kdy se cena dostala na 1 505 Kč.[92]

Z let 1937 a 1938 je zřejmé, že počet kremací nepřesáhl 150. Z toho plyne, že spolek Krematorium snížil semilskému krematoriu úrokovou sazbu o půl procenta, jak je avizováno výše. V roce 1944 bylo zaznamenáno nejvíce kremací, což můžeme přičíst na vrub válečnému období, při němž byla mortalita větší.

Tabulka č. 1. Počet kremací v semilském krematoriu v letech 1937–1949

Rok	Počet kremací
1937	53
1938	134
1939	179
1940	204
1941	223
1942	262
1943	308
1944	449
1945	323[93]
1946	323
1947	366
1948	397
1949	324[94]
celkem	3545
roční průměr	273

Z téhož výkazu semilského krematoria zjišťujeme příjmy ze samotných kremací a služeb s tím spojených (například uskladnění urny či její doprava) v letech 1939 až 1942.

Tabulka č. 2. Příjmy z kremací v letech 1939–1942

Rok a počet celkových příjmů v Kč (zaokrouhleno)			
1939	1940	1941	1942
158 000	173 000	197 000	259 000

Pro lepší orientaci v tabulce č. 3 nastíním výši některých příjmů a výdajů krematoria. Čísla jsou zaokrouhlována na celé Kč. Neobsahují data o všech výdajích či příjmech, například splácení úroků či odpisy. Pro bližší představu doplním, že od roku 1939 do 1944 se za udržování budovy a parkové zahrady vydalo 47 205 Kč. Josefu Kotrbovi se vyplatilo od roku 1939 do 1944 na mzdě 116 593 Kč. Výdaje níže uvedené a tyto dohromady činily 533 098 Kč.

Z údajů tabulky je zřejmé, že stejně jako příjmy v jednotlivých letech stoupaly i výdaje. Například výnosy z kremací byly v roce 1944 téměř devítinásobně vyšší oproti prvnímu provoznímu roku 1937. Nesmíme však zapomenout, že se spalováním se v roce 1937 začalo až na konci července. Oproti tomu všechny výdaje v tabulce uvedené vykazují ve všech položkách podobný nárůst. Náklady na vytápění vzrostly téměř pětinásobně, výdaje za hudbu devítinásobně, spolku Krematorium

a jiným se na slevách zaplatilo v roce 1944 dvacetkrát více než v 1938 (záměrně zde nepracuji s údajem z roku 1937). Je nutné uvědomit si, že československá měna byla v době okupace nacisty záměrně znehodnocována a srovnání cen před rokem 1939 a po něm je velmi obtížné.

Tabulka č. 3. Příjmy a výdaje semilského krematoria v letech 1937–1944[95]

Příjmy			**Výdaje**			
Rok	Výnosy z kremací	Za místa v urnovém háji	Provoz a vytápění	Hudba a zpěv	Slevy pro SK a pohřební ústavy	Čisticí prostředky
1937	42 376	–	4 394	5 330	36	–
1938	104 585	5 485	9 099	6 505	778	1 060
1939	152 895	10 025	9 935	16 792	2 156	1 190
1940	161 062	12 161	9 899	19 520	3 532	1 780
1941	187 995	7 050	14 558	25 280	9 267	2 403
1942	237 706	11 075	17 008	31 090	9 320	3 063
1943	315 924	18 118	17 625	42 345	11 220	1 925
1944	375 848	11 144	21 494	50 255	15 869	4 572
celkem	1 578 291	75 058	104 012	197 117	52 178	15 993
Příjmy celkem 1 653 349			**Výdaje celkem 369 300**			

Poznámky

*) Tento text je zkrácenou verzí bakalářské práce autora z roku 2012.

1 Významná osobnost v kulturním životě českého národa (1826–1894). Studoval práva ve Vídni. Po revoluci v roce 1848 odcestoval do Severní Ameriky. Zde byl činný politicky i literárně, dal tu podnět k založení prvního českého časopisu v Americe. Roku 1858 se vrátil do Prahy. Zasazoval se o povznesení vzdělání, emancipaci žen a o pěstování humanitních idejí. Působil jako pražský zastupitel a rada, byl předsedou spolku pro zbudování Husova pomníku. *Ottův slovník naučný* XVII, Praha 1901, s. 1036–1038.

2 LENDEROVÁ, Milena. „První česká matka po smrti upálena", aneb pohřeb paní Augusty Braunerové. In: *Fenomen smrti v české kultuře 19. století: sborník příspěvků z 20. ročníku sympozia k problematice 19. století, Plzeň 9.–11. března 2000.* Praha: Koniasch Latin Press, 2001, s. 239. ISBN 80-85917-79-3.

3 *Die Flamme,* něm. plamen.

4 MACHÁČEK, Filip. *Kremační a protikremační agitace na Moravě: historie nelehkého zrodu tří moravských krematorií.* Diplomová práce. KHI FF UP Olomouc. Olomouc 2011, s. 28.

5 *Verband der Feuerbestattungsvereine deutscher Sprache für Reform des Bestattungswesens und fakultative Feuerbestattung.* NEŠPOR, Zdeněk – NEŠPOROVÁ, Olga: *„V žáru lásky se život započal – v žáru ohně se končí": čtyři pohledy na vývoj kremačního hnutí v české společnosti.* Soudobé dějiny, 2012, roč. 18, č. 4, s. 568. ISSN 1210-7050.

6 Tamtéž, s. 568.

[7] Liberecké krematorium bylo prvním zařízením toho druhu na území ČSR, nicméně první české národní krematorium v zahraničí vybudovali čeští krajané z Chicaga v USA, viz *Krematorium, Věstník Krematoria, spolku pro spalování mrtvých v Praze*, 1935, roč. 26, č. 9, s. 121.

[8] NEKVASIL, Jaroslav. *Pražská krematoria a pohřeb žehem vůbec.* Praha: Čes. zemské ústředí obcí, měst a okresů, 1946, s. 5.

[9] Více ČÍŽEK, Ludvík. *O spalování mrtvol se stanoviska technického.* Praha: Společnost pro spalování mrtvol, 1905.

[10] NEKVASIL, Jaroslav, *Pražská krematoria a pohřeb žehem vůbec*, s. 11.

[11] Tamtéž, s. 11.

[12] Tamtéž, s. 12.

[13] Tamtéž, s. 12.

[14] *Krematorium, 1929*, roč. 20, č. 3, s. 34.

[15] V roce 1931 se tento spolek přejmenoval na *Krematorium, spolek pro pohřbívání žehem*. MACHÁČEK, Filip, *Kremační a protikremační agitace na Moravě*, s. 30.

[16] Jaroslav Kvapil (1868–1950) studoval filologii a filosofii. Poté se věnoval spisovatelství a novinářství. Později se uplatňoval jako divadelní dramatik. V protihabsburském odboji byl členem Maffie. Měl také blízko k svobodným zednářům, byl členem lóže Jan Ámos Komenský. V roce 1918 se stal poslancem Ústavodárného shromáždění a později také prosadil zákon o fakultativním pohřbu žehem. *Ottův slovník naučný* XV, Praha 1900, s. 452.

[17] František Mencl, stavební inženýr a představitel českého kremačního hnutí (1879–1960). Mimo jiné se podílel na projekci Hlávkova, Mánesova či Jiráskova mostu v Praze. NEŠPOR, Zdeněk – NEŠPOROVÁ, Olga, *„V žáru lásky se život započal – v žáru ohně se končí"*, s. 574.

[18] Například: MENCL, František. *Evropská krematoria.* Praha: vl. n., 1919.

[19] V roce 1918 čítal pět tisíc členů, v roce 1923 to bylo dvacet pět tisíc a v roce 1929 se počet členů zdvojnásobil oproti roku 1923. V roce 1940, tedy již za druhé světové války, byl stav členské základny šestimístný. *Žeh. Odborný časopis Spolku přátel žehu,* 1940, roč. 31, č. 4, s. 53.

[20] NEŠPOR, Zdeněk, NEŠPOROVÁ, Olga, *„V žáru lásky se život započal – v žáru ohně se končí"*, s. 570.

[21] *Krematorium,* 1927, roč. 18, č. 1+2, s. 15.

[22] *Krematorium,* 1932, roč. 23, č. 12, s. 220.

[23] *Krematorium,* 1936, roč. 27, č. 11, s. 167.

[24] NEŠPOR, Zdeněk, NEŠPOROVÁ, Olga, *„V žáru lásky se život započal – v žáru ohně se končí"*, s. 572.

[25] Vlastním jménem Emil Kratochvíl (1884–1963). Byl odborným stavitelem a také spisovatelem a redaktorem Stavitelských listů. *Ottův slovník naučný – dodatky II*, Praha 1932, s. 344.

[26] JAKL, Michal – JAKUBEC, Pavel et al. *Historie a současnost podnikání na Jilemnicku, Semilsku a Turnovsku.* Žehušice: Městské knihy, 2004, s. 176. ISBN 80-86699-18-8.

[27] *Zprávy odboru Spolku "Krematorium" v Semilech.* Národní zájmy, 1930, roč. 11, č. 22, s. 8.

[28] Tamtéž.

[29] *Zprávy odboru Spolku Krematoria v Semilech.* Národní zájmy, 1931, roč. 12, č. 8, s. 6.

[30] SOkA Semily, Okresní úřad (OÚ) Semily, kt. 428, inv. č. 1396, sign. 4/2S.

[31] SOkA Semily, Archiv města (AM) Semily, kt. 75, inv. č. 717, sign. VI/14/4.

[32] Tamtéž, kt. 75.

[33] Dopisem ze dne 1. března 1935 žádá spolek Krematorium potvrzení zápůjčky, kterou zprostředkoval JUDr. Viktor Svoboda. Důvodem bylo naříčení, že doktor Svoboda si nechal platit za práci, kterou nevykonal. SOkA Semily, AM Semily, kt. 75, inv. č. 717, sign. VI/14/4.

[34] Urna s popelem Antala Staška byla po půl roce z urnového háje odcizena a už se nikdy nenašla.

[35] František Soukup, sociálnědemokratický politik a publicista, účastník protirakouského odboje (1871–1940). Jeden z „mužů 28. října", byl poslancem Revolučního Národního shromáždění. CHURAŇ, Milan et al. *Kdo byl kdo v našich dějinách ve 20. století.* Sv., 2. Praha: Libri, 1998, s. 147–148. ISBN 80-85983-44-3.

[36] SOkA Semily, AM Semily, kt. 75, inv. č. 717, sign. VI/14/4.

[37] *Popel spis. Antala Staška do Semil.* Národní zájmy, 1933, roč. 14, č. 42, s. 4.

[38] Tamtéž, s. 4.

[39] SOkA Semily, AM Semily, kt. 75, inv. č. 717, sign. VI/14/4.

[40] *Kam s urnou?* Národní zájmy, 1932, roč. 13, č. 102, s. 3.

[41] Na Slovensku byl počet kremací zanedbatelný. Většina Slováků se hlásila ke katolictví, jež zakazovalo pohřeb žehem.

[42] Připomeňme alespoň základní práce, byť populárně napsané, týkající se historie semilského krematoria: *Městské krematorium v Semilech*. Beseda, 1939–1940, roč. 1, s. 119–120; JAKUBŮ, Karel. *Krematorium: chodíme okolo nich (7)*. Semilské noviny, roč. 11, č. 10, 31. 10. 2003, s. 14–15.

[43] SOkA Semily, AM Semily, kt. 75, inv. č. 717, sign. VI/14/4.

[44] Tamtéž.

[45] Důvod rezignace mi není bohužel znám.

[46] Zakázku získala firma J. Schejbal a J. Kosař za nabídnutou cenu 335 776,40 Kč včetně 3 % z obratu. Tato cena nebyla nejnižší nabídnutá. Zadávací zápis se měl podepsat dne 11. července 1936 a s pracemi se mělo započít o dva dny později. Tamtéž, kt. 75.

[47] Blíže k textu vyhlášky viz kapitola *Krematorium v číslech*.

[48] Na této schůzi bylo usneseno zadat stavbu kanalizace a vodovodu Mikuláši Křelinovi za nabídku 9 649,80 Kč. O nabídkách týkajících se elektrotechniky se mělo dále ještě jednat. Návrhy katafalku a posuvného zařízení měl Ing. Josef Schejbal předložit městskému úřadu. Soupis věcí potřebných v pitevně nebyl zatím hotov. Zpočátku to vypadalo, že se pořídí harmonium od firmy Förster. Cena se měla pohybovat od 22 500 do 30 800 Kč, přičemž práce hudební a pěvecké měly být svěřeny učiteli hudby Josefu Farskému. SOkA Semily, AM Semily, kt. 75, inv. č. 717, sign. VI/14/4.

[49] Vytopení zcela chladné pece v době nočního proudu by spotřebovalo 400 kWh, 100–150 kWh by byla hodnota spotřeby na vytopení pece, která se den předtím používala. Vlastní kremace by využila kolem 30 kWh denního proudu. Odhad společnosti na denní provoz se pohyboval kolem 50 000 kWh, přičemž za denní proud by si společnost Východočeská elektrárna, a. s., účtovala 60 haléřů/kWh. V době nočního proudu by to bylo 25 haléřů/kWh. SOkA Semily, AM Semily, kt. 75, inv. č. 717, sign. VI/14/4.

[50] SOkA Semily, AM Semily, kt. 75, inv. č. 717, sign. VI/14/4.

[51] Zdeněk Mach neargumentoval jen národnostním kritériem, ale oponoval rozhodnutí městského zastupitelstva kvůli zdánlivé nevýhodnosti smlouvy. Ve hře byla ještě firma Českomoravská Kolben-Daněk, která nesouhlasila s penále 300 Kč v případě opravy kremační pece, nabídla však 150 Kč. Brown a Boveri přistoupila na 300 Kč, ale s podmínkou, že deset dnů v roce je nesankcionovatelných. Na tuto nabídku semilské zastupitelstvo přistoupilo s tím, že se nebude jednat o kremační dny. Podmínka Zdeňka Macha nebyla splněna a on z odboru krematoria vystoupil. SOkA Semily, AM Semily, kt. 75, inv. č. 717, sign. VI/14/4.

[52] Metylchlorid se přestal v chladících zařízeních používat kvůli narušování ozonové vrstvy. ČSR se zavázala přestat používat látky narušující ozonovou vrstvu roku 1990, kdy přistoupila k Montrealskému protokolu.

[53] SOkA Semily, AM Semily, kt. 75, inv. č. 717, sign. VI/14/4.

[54] Křestní jméno technika firmy BB mi není známo.

[55] SOkA Semily, AM Semily, kt. 75, inv. č. 717, sign. VI/14/4.

[56] Jednalo se o tyto obce: Bakov, Bozkov, Harrachov, Lázně Bělohrad, Dolní Bousov, Hořice, Bělá pod Bezdězem, Držkov, Hostinné, Bílá Třemešná, Dvůr Králové nad Labem, Hrubá Skála, Jablonec nad Jizerou, Jánské Lázně, Jičín, Jilemnice, Kuks, Libštát, Libuň, Lomnice nad Popelkou, Malá Skála, Miletín, Mnichovo Hradiště, Stará a Nová Paka, Nový Svět, Ostroměř, Plavy, Radvanice, Rokytnice, Rovensko, Rtyně, Sedmihorky, Semily, Skuhrov, Sobotka, Svatoňovice, Tanvald-Šumburk, Trutnov, Turnov, Úpice, Vrchlabí, Vysoké nad Jizerou, Žacléř, Železnice, Železný Brod, Žireč. Celkový počet členů spolku Krematorium v těchto městech a obcích činil 4 012, přičemž v Semilech bylo členů nejvíce – 487.

SOkA Semily, AM Semily, kt. 75, inv. č. 717, sign. VI/14/4.

[57] SOkA Semily, AM Semily, kt. 75, inv. č. 717, sign. VI/14/4.

[58] Program slavnostního otevření krematoria viz příloha.

[59] Foto krematoria v době provozu viz příloha.

[60] Byli jimi: arch. Josef Schejbal (projektant stavby), fa Ducháč a Vyskočil Praha (projekt urnového háje), fa Schejbal a Kosař (provedení stavby), čedičové lomy Zdeňka Macha (čedič na podezdívky), společenstvo truhlářů (truhlářské práce), Karel Pěnička (natěračské práce), František Vlach (malířské práce), Marie Šamalová (sklenářské práce), Josef Vrbata a František Hradecký (práce klempířské), Karel Havránek (práce na kovaném plotu), firma Sava Semily (výroba a instalace drátěného plotu), Jan Adam a Ladislav Hlaváč (práce elektrotechnické), Československé závody Brown Boveri v Praze (výroba a instalace elektrické kremační pece), Východočeská elektrárna, a. s. (výroba a instalace transformátoru), strojnický závod František Ježek v Podmoklicích (výroba a instalace elektrického výtahu a ostatního strojního zařízení), Josef Mach jun. (konstrukce a instalace katafalku), Miloš Bouda (výroba opony), fa Antonín Petrof (výroba varhanového harmonia), fa Mazánek a firma A. Mašek (dodání keřů a květin pro urnový háj), fa Ing. Mráz (výroba a instalace zařízení chladírny) a nakonec fa Bacovský a Šverma Sobotka (výroba izolace chladírny). SOkA Semily, AM Semily, kt. 75, inv. č. 717, sign. VI/14/4.

[61] Toto konstatování je paradoxní. Podle dopisu by přežila vlastní smrt. Tamtéž, kt. 75.

[62] SOkA Semily, AM Semily, kt. 75, inv. č. 717, sign. VI/14/4.

[63] Podle zápisu z první kremace měla mrtvola 82 kg, teplota v peci při zasunutí byla 680 °C a při konci kremace 850 °C. Zpopelnění trvalo jednu hodinu a dvacet pět minut, přičemž se spotřebovalo 423 kWh. Tamtéž, kt. 75.

[64] Tamtéž, kt. 75.

[65] SOkA Semily, AM Semily, kt. 75, inv. č. 717, sign. VI/14/4.

[66] Tamtéž, kt. 75.

[67] Tamtéž, kt. 75.

[68] Viz též VEČEŘÁKOVÁ, Markéta. *Krematoria v české architektuře 10.–30. let 20. století: jejich historie, architektura a ideový obsah*. Umění, 1997, roč. 45, č. 1, s. 72–92.

[69] Dr. V. Kujundžič byl jeden ze zakladatelů kremačního hnutí v Jugoslávii, předsedal kremačnímu spolku „Oganj". Město Bělehrad zamýšlelo zřídit krematorium. Při příležitosti sokolského sletu v Praze navštívil Dr. V. Kujundžič Semily. *Vzácná návštěva v semilském krematoriu.* Pojizerské listy, 1938, roč. 53, č. 28, s. 7.

[70] SOkA Semily, AM Semily, kt. 105, inv. č. 911, sign. 72.

[71] Miloslav Janků, malíř a grafik ze Semil (1916–1994). Později učil na odborné škole sklářské v Železném Brodě. TOMAN, Prokop, *Nový slovník československých výtvarných umělců*, I, Ostrava 1993, s. 420. JANKŮ, Miloslav. *Vzpomínky na mládí.* K tisku připravil Antonín Langhamer. Semily: Muzeum a Pojizerská galerie, 2006.

[72] Pocházel z Moravy, studoval v Praze a v Paříži (1900–1972). Věnoval se olejomalbě a figurám. TOMAN, Prokop, *Nový slovník československých výtvarných umělců*, II, Ostrava 1993, s. 702.

[73] Malíř a grafik z Prahy (1903–1963). Od roku 1947 profesor AVU, věnoval se hlavně podobiznám. TOMAN, Prokop, *Nový slovník československých výtvarných umělců*, II, Ostrava 1993, s. 514.

[74] Malíř, grafik a divadelní dekoratér z Prahy (1888–1953). Kreslil také plakáty a divadelní výpravy, ilustroval knihy, restauroval obrazy. Studoval například u prof. Nechleby či prof. Švabinského. TOMAN, Prokop, *Nový slovník československých výtvarných umělců*, I, Ostrava 1993, s. 215.

[75] Rodák z Nové Paky, byl významným sochařem – studoval v Hořicích (1878–1942). Působil u prof. Suchardy. Vytvořil mnoho význačných děl. TOMAN, Prokop, *Nový slovník československých výtvarných umělců*, I, Ostrava 1993, s. 450.

[76] Malíř, grafik a rytec, profesor na AVU (1873–1962), jedna z našich nejvýznamnějších uměleckých osobností 1. poloviny 20. století. TOMAN, Prokop, *Nový slovník čes-*

koslovenských výtvarných umělců, II, Ostrava 1993, s. 573–578.

77 Antonín Matějček, vlastním jménem Stanislav Matějček, profesor dějin umění FF UK (1889–1950). Srv. http://abicko.avcr.cz/archiv/1999/5/obsah/antonin-matejcek-110.-vyroci-narozeni.html.

78 Architekt, profesor státní umělecké školy v Prostějově. Studoval ve Vídni. TOMAN, Prokop, *Nový slovník československých výtvarných umělců*, II, Ostrava 1993, s. 432.

79 Figurální malíř původem z Prostějova (1893–1984). Působil na dívčím gymnáziu v Prostějově. Studoval u prof. Preislera, Nechleby a Švabinského. TOMAN, Prokop, *Nový slovník československých výtvarných umělců*, I, Ostrava 1993, s. 169.

80 Národní listy z 23. srpna 1936, v č. 230 uveřejnily článek o Aloisi Doleželovi a jeho výtvarné tvorbě, která byla v těch dnech vystavena v radnici v Prostějově.

81 SOkA Semily, AM Semily, kt. 105, inv. č. 911, sign.72.

82 Tamtéž, kt. 105.

83 Kontaktoval jsem regionální NPÚ v Liberci a od Mgr. Petry Šternové jsem zjistil, že informace, která se objevuje v tisku, o prohlášení fresek národní kulturní památkou, je chybná.

84 Vycházím z korespondence s kurátorkou sbírky českého dokumentárního filmu Evou Pavlíkovou z Národního filmového archivu, která mi tyto informace sdělila.

85 SOkA Semily, AM Semily, kt. 75, inv. č. 717, sign. VI/14/4.

86 Pec, kterou firma BB Semilům nabízela, byla dlouhá 2,38 m a široká 0,80 m. Ve srovnání s nabídkou od firmy Siemens byla o 8 325 Kč dražší. Tamtéž, kt. 75.

87 Zařízení na plynulý předehřev spalovacího vzduchu pecí teplem odcházejících spalin. *Technický slovník naučný*, V, Praha 1983, s. 470–471.

88 Firma Siemens nabízela přístroj za 320 tisíc Kč.

89 Jednalo se o firmy Ing. Jaroslava Moučky, Ing. Miroslava Klapky, Ing. Eduarda Becka, fu Belka, a. s., Ippen a Českomoravské strojírny, a. s. Všechny tyto firmy byly doporučeny firmou BB.

90 Je možná zavádějící srovnávat ceníky z jiného roku, ale pro představu je to vhodné. Šestou kategorií byl soukromý výkrop, při němž se platilo za místo pro hrob, za práci hrobníka a vykropení hrobu děkanem. Dohromady vyšla tato cenově nejnižší alternativa na 78 Kč. SOkA Semily, AM Semily, kt. 74, inv. č. 715, sign. VI/14/1.

91 V nejdražší kategorii se platilo za (v Kč): použití umrlčí komory (10,30), použití obřadní síně a zpopelnění (425), výzdobu květinami (51,50), dekoraci (257,50), posyp květinami (51,50), hru na varhany (72,10), zpěv (72,10), hru cellisty (72,10), použití el. světla obyčejného a zvláštního (391,40), pouzdro na popel (50), úředního lékaře (20) a tiskopis (3). Celkem: 1 476,50 Kč. SOkA Semily, AM Semily, kt. 75, inv. č. 717, sign. VI/14/4.

92 Ve třetí kategorii se platilo za (v Kč): místo pro hrob (60), zvonění umíráčkem (30), děkanství – 2 kněží (260), hrobníky (120), ředitele kůru (300), kostelníka (100), hudbu dvanácti mužů (600), ministranty a nosiče kříže (35). Celkem: 1 505 Kč. Lze předpokládat, že cena za první kategorii se pohybovala kolem 2 500 Kč. SOkA Semily, AM Semily, kt. 74, inv. č. 715, sign. VI/14/1.

93 Domnívám se, že je to chybný údaj a že ve skutečnosti byl o 2 osoby vyšší, jelikož k 31. říjnu 1949 bylo podle výkazu za dobu provozu krematoria zpopelněno 3 547 osob. Dalším argumentem je, že počet zpopelněných za rok 1945 je totožný s rokem 1946, k němuž jsou využity údaje z archivního materiálu.

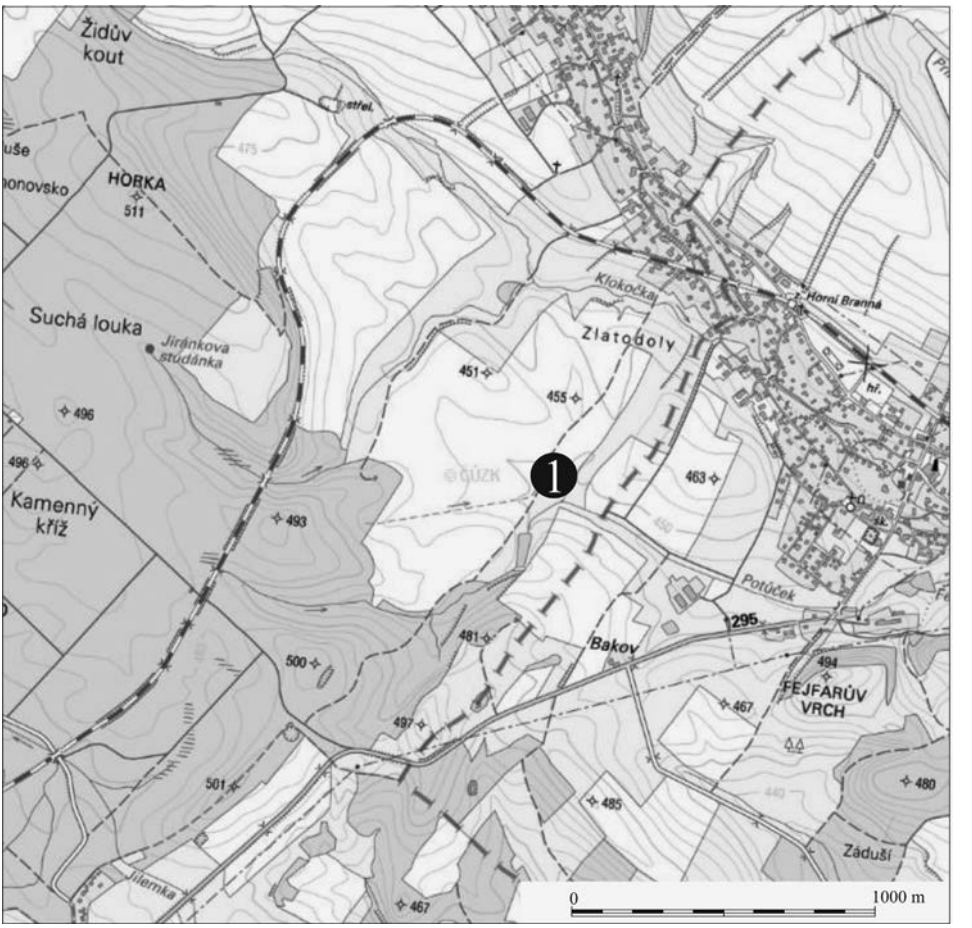
94 Tento údaj neobsahuje počty zpopelněných za měsíce listopad a prosinec.

95 SOkA Semily, AM Semily, kn. 496, inv. č. 1171.

Jindřich KAFKA: ***Krematorium in Semily in den Dreißigerjahren des 20. Jahrhunderts***

Dem Bau von Krematorien gingen in Europa fast ein Jahrhundert dauernde Diskussionen zwischen Anhängern von Kremationen und ihren Gegnern, besonders aus den Reihen der katholischen Kirche, voraus. Am Umbruch des 19. und 20. Jahrhunderts engagierte sich für die Möglichkeit die Leichen zu verbrennen auch der tschechische Verein Společnost pro spalování mrtvých (in Übersetzung Gesellschaft zur Verbrennung der Toten). Die Initiative in der Propagierung von diesem Stil der Bestattungsform übernahm im Jahre 1909 der Verein Krematorium, der sich unter anderem sowie für den Bau eines Urnenhains, als auch für den darauf folgenden Bau eines Krematoriums in der Stadt Semily (Semil) einsetzte. Die Realisierung des Krematoriumgebäudes begleitete das zugespitzte Nationalitätenmilieu zwischen Tschechen und Deutschen. Der nationale Interessenkonflikt ist bei der Arbeitsvergabe zum Krematoriumbau oder bei der Ausstattung des Gebäudes mit technischer Einrichtung ersichtlich. Als einzigartig betrachte ich die Tatsache, dass in ihrer Zeit Semily wohl die kleinste Stadt in Europa mit eigenem Krematorium war. Mit Hilfe von Strom wurden bis zur damaligen Zeit in der Tschechoslowakei keine sterblichen Überreste verbrannt. Die Stadt schrieb sich so das Primat zu. Als sehr wertvoll betrachte ich die künstlerische Ausstattung der Räumlichkeiten in der Zeremonienhalle, was ein Werk von Prof. Alois Doležel ist. Wegen unzureichender technischer Ausstattung finden im Krematorium ab 1988 nur Begräbniszeremonien statt.

EDICE A MATERIÁLY


Židův kout
HORKA
511
Suchá louka
Jiránkova studánka
Kamenný kříž
Klokočka
Zlatoholy
Horní Branná
Potůček
Bakov
FEJFARŮV VRCH
Záduší
Jilemka
1
451
455
463
481
295
494
467
480
485
501
497
500
493
496
0
1000 m

Doklady dehtářské výroby v podhůří Krkonoš ve světle archeologických nálezů

Jan Prostředník a Petr Šída

Úvod a lokalizace

V dubnu a květnu roku 2014 probíhal v souvislosti s rekonstrukcí polní cesty PCH 52 v k. ú. Horní Branné archeologický výzkum formou dohledu, který se po zjištění narušeného historického terénu na parc. č. 3728 změnil v záchranný výzkum. Byl zde objeven pozůstatek kulturní vrstvy datovaný zlomky keramiky do pol. 13. století. Keramika nesla na svých vnějších i vnitřních stěnách stopy smolného dehtu. Lokalita se nachází v jihovýchodní části katastrálního území Horní Branné při hranici s katastrem Dolní Branné jižně od polohy Zlatodoly a leží na levém břehu toku Klokočka (též Potůček), resp. v jeho nivě.[1] Lokalita respektuje parcelaci středověkého plužinného systému.

Historie archeologického výzkumu v k. ú. Horní Branná a Martinice v Krkonoších

Archeologický výzkum v dotčených katastrálních územích doznal v posledních dvou desetiletích systematické podoby, jež souvisí se sledováním terénních zásahů v rámci výkonu archeologické památkové péče, kterou zajišťují oprávněné organizace Muzeum Českého ráje v Turnově a Krkonošské muzeum ve Vrchlabí. Objevy movitých archeologických nálezů a historických terénů byly před rokem 1992 spíše dílem náhody. Zjištění jsou zatím bohužel zlomkovitá a neposkytují komplexní představu vývoje antropogenních aktivit v dotčeném prostoru.

Nejstarší stopu po lidské činnosti představuje hrot bronzového srpu, který se nalezl počátkem 20. století v dnes již neurčitelné poloze „Bílá hora" v k. ú. Martinic.

Obr. 1. Horní Branná, parc. č. 3728 (ID ZAV 62/2014). 1) Lokalizace archeologického výzkumu na parc. č. 3728 v souvislosti s rekonstrukcí polní cesty PCH 52; zdroj: http://geoportal.gov.cz/web/guest/map.

Srp lze datovat do mladší až pozdní doby bronzové.[2] Další doklady lidských aktivit pocházejí až z období vrcholného středověku, přibližně z poloviny 13. století. V padesátých letech minulého století zkoumal archeolog Jaroslav Kavan nálezovou situaci, která korespondovala s výrobními aktivitami dřevařů a dehtářů.[3] Sídelní vývoj dále souvisel již se středověkou kolonizací krkonošského podhůří. První zmínka v písemných pramenech se váže k Horní Branné, která je k roku 1359 uváděna jako již existující vesnice.[4] Martinice mají tuto zmínku až k roku 1492,[5] což ovšem neznamená, že vesnice dříve neexistovala. Nová data přineslo zpracování starších archeologických nálezů ze sbírky Krkonošského muzea v Jilemnici, které pocházejí z areálu hornobranského zámku. Přestože první zprávy o výstavbě panského sídla pocházejí z 60. let 16. století v souvislosti s transferem správního centra štěpanického panství,[6] archeologické nálezy datují antropogenní aktivity již do 14. století.[7] Tyto nálezy by snad mohly souviset s tvrzí, která je do širšího okolí zámeckého areálu lokalizována.[8]

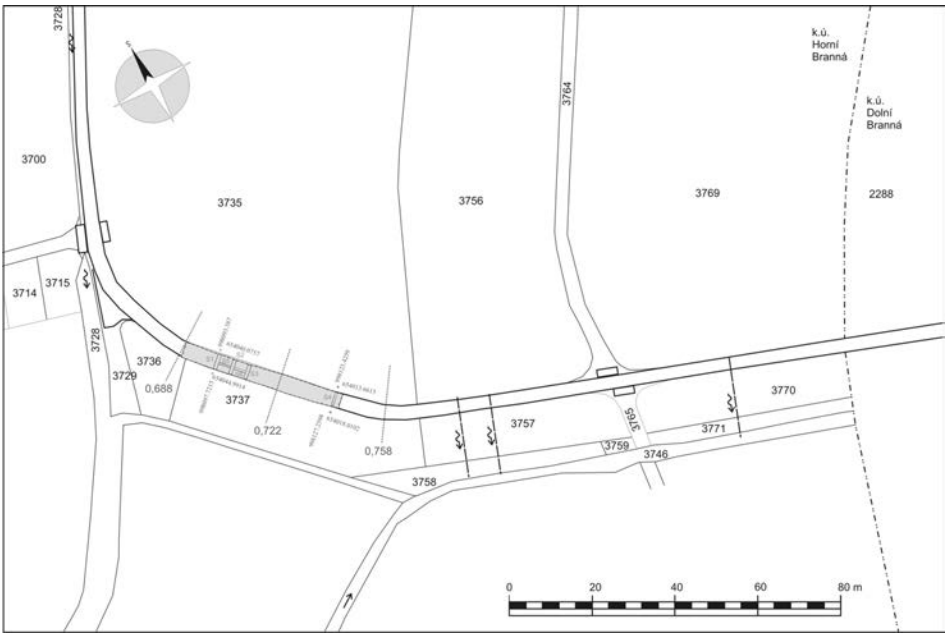
Metodika archeologického výzkumu

Záchranný archeologický výzkum v souvislosti se stavbou resp. s rekonstrukcí polní cesty PCH 52 probíhal v první etapě formou dohledu. Četnost návštěv na stavbě byla pochopitelně odvislá od postupu zemních prací. Po zjištění narušeného historického terénu došlo k druhé etapě záchranného archeologického výzkumu, která spočívala v exkavaci a dokumentaci nálezové situace.

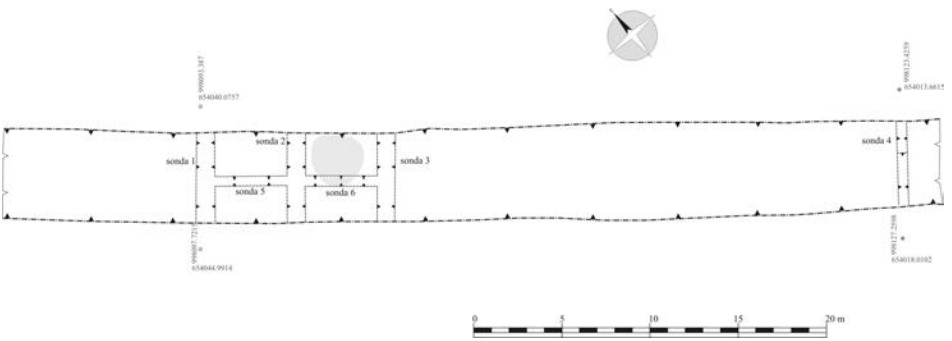
Nejprve došlo k ručnímu začištění povrchu v místě zjištění historického nemovitého terénu. Dále byly v dotčeném prostoru trasovány sondy, které protnuly stratigrafickou situaci až na úroveň geologického podloží. Bylo položeno celkem 6 sond o délkách 4 a 5 m a šířkách 0,5 a 1 m. Hloubka byla odvislá od mocnosti historických terénů, které byly rozebírány za použití škrabky, a jejich popis proběhl standardně zápisem do databáze kontextů. Fotografická a kresebná dokumentace nálezové situace probíhala průběžně podle postupu terénních prací. Řezy i půdorysy byly kresebně dokumentovány v měřítku 1:20, celkový plán v měřítku 1:100. Zaměření sond, výpočty a zpracování jsou provedeny v závazném referenčním systému Jednotné trigonometrické sítě katastrální (S-JTSK) a místního výškového systému. Celý prostor zasažený zemními zásahy v souvislosti s rekonstrukcí cesty byl prozkoumán detektorem kovů. V bezprostředním okolí zkoumané plochy proběhla i terénní povrchová prospekce. Z uloženin byly odebrány mobilní artefakty a ekofakty včetně vzorků uloženin pro rozplavení a zisk biomateriálu a následné environmentální analýzy. Mobilní nálezy z archeologického výzkumu jsou deponovány v archeologické sbírce Muzea Českého ráje v Turnově pod inventárním číslem A 6756.

Popis a interpretace nálezové situace

Druhá etapa záchranného archeologického výzkumu se zaměřila na prostor vymezený staničením 0,700 až 0,740 km, kde došlo k zjištění nemovitých historických terénů. Šlo o nález kulturní vrstvy (následně označené jako kontext 102), která ob-



Obr. 2. Horní Branná, parc. č. 3728 (ID ZAV 62/2014). 1) Lokalizace archeologického výzkumu na parc. č. 3728 do katastrální mapy. Šedá barvy vymezuje prostor výzkumu, dále vyznačeno staničení 0,688–0,758 km a trasy sond 1–6/14.



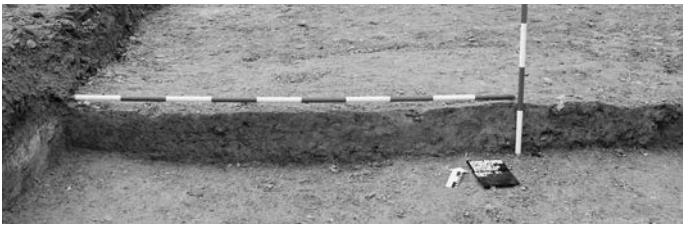
Obr. 3. Horní Branná, parc. č. 3728 (ID ZAV 62/2014). Zaměření plochy archeologického výzkumu mezi staničením 0,700–0,740. Na plánu jsou vyneseny sondy 1–6/2014. Mezi sondami 2 a 3 je v severní polovině zkoumané plochy lokalizováno topeniště. Při přívalovém dešti došlo bohužel k jeho rozplavení.



Obr. 4. Horní Branná, parc. č. 3728 (ID ZAV 62/2014). Snímek plochy výzkumu se sondami 1–3, 5 a 6/14 (foto A. Gábr, květen 2014).

sahovala zlomky keramiky, z nichž některé měly na svém povrchu smolné a dehtové nálepy. Keramiku bylo možné datovat do poloviny 13. století.

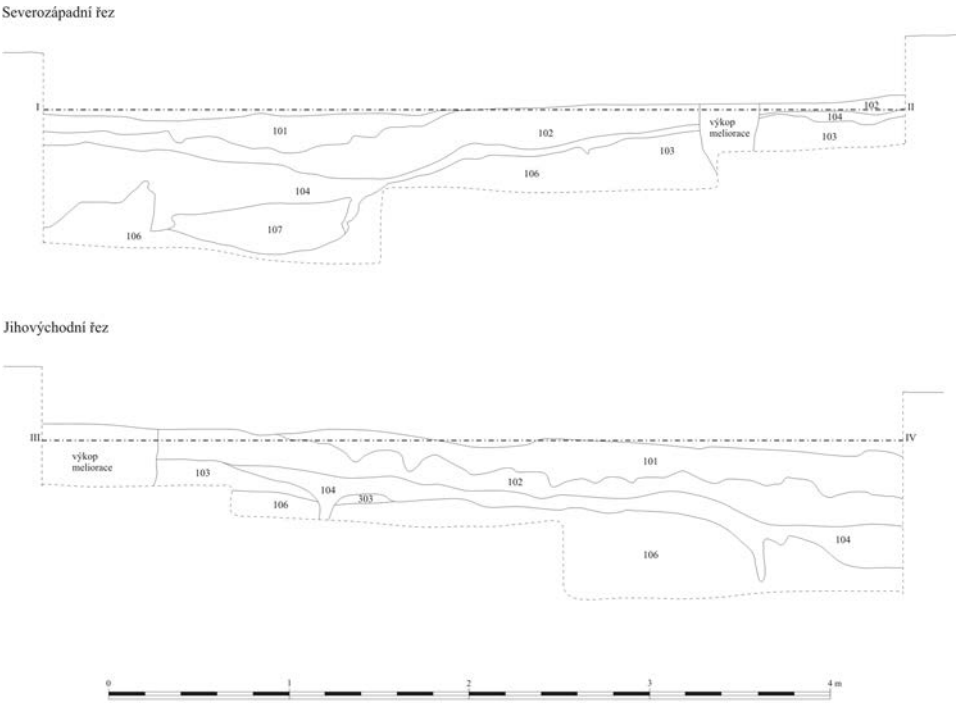
V tomto úseku stavby došlo nejprve k ručnímu začištění celé plochy. Následně bylo trasováno 6 sond, které protnuly stratigrafickou situaci až na úroveň geologického podloží nezasaženého antropogenními aktivitami.



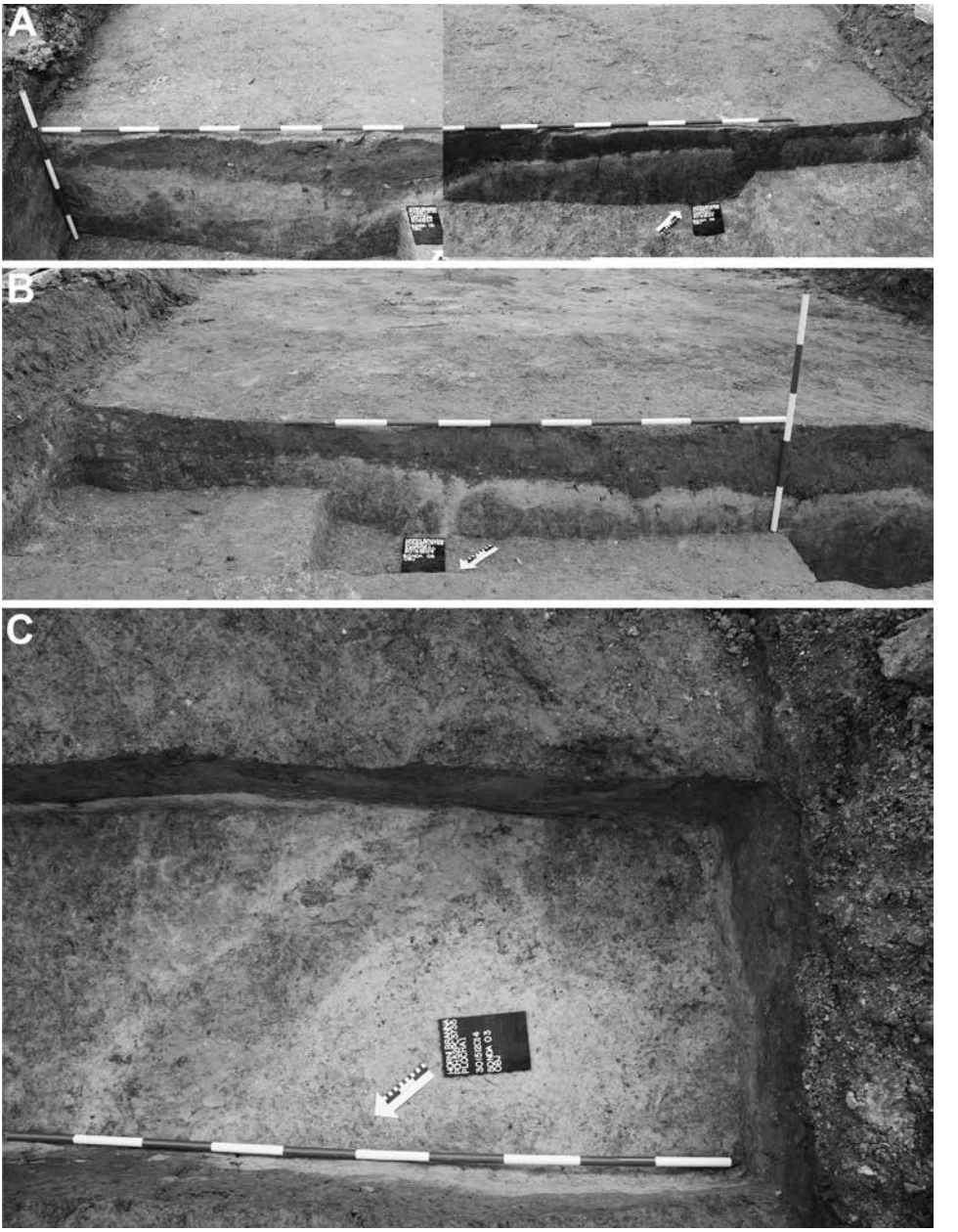
Obr. 5. Horní Branná, parc. č. 3728 (ID ZAV 62/2014). Sonda 1/2014, severozápadní řez s kontextem 103. Šlo o prohliněnou vrstvu rozpadlého skalního podloží, která nasedala na kompaktní výchoz (foto J. Košek, květen 2014).

Při začištění plochy se mezi body 0,700 a 0,710 km nalezla pochozí úroveň tvořená kontexty 103, 104 a 102 (viz níže). Sem byla následně položena síť zjišťovacích sond (1, 2, 3, 5, 6/2014). Nejprve byly položeny sondy 1, 2 a 3, které měly šířku 1 m a délku 5 m. Sonda 1 byla situována k linii staničení 0,700 km (napříč záborem pro komunikaci v ose přibližně S – J) a ve čtyřmetrových odstupech byly trasovány shodně orientované sondy 2 a 3. Tyto sondy byly následně propojeny kolmo orientovanými sondami 5 a 6 o délkách 4 m a šířce 0,5 m.

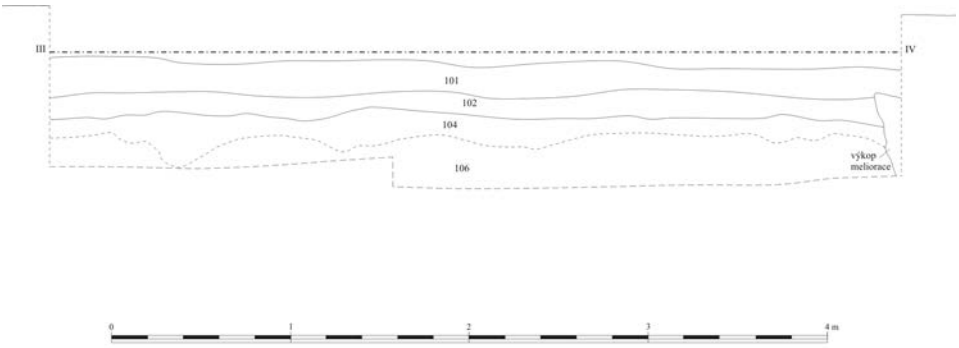
V prostoru mezi sondami 1 a 2, v severní polovině, se při začištění vyrýsovala nepravidelná kruhová plocha o průměru cca 3 m, která nesla stopy propálení (načervenalá tuhá písčitá hlína s četnými uhlíky). Mocnost nepřesáhla 1 cm. Bohužel krátce po začištění plochy přišel prudký přívalový déšť, který zaplavil celý úsek stavby. Po vyschnutí a opětovném začištění jsme museli konstatovat, že tato propá-



Obr. 6. Horní Branná, parc. č. 3728 (ID ZAV 62/2014). Sonda 3/2014 – jihovýchodní a severozápadní řez (plán 03). Zahloubení v západní části sondy nesouvisí s antropogenními aktivitami, nýbrž s přirozeným zvodněním protékajícího vodního toku. Vrstvy 104 a 106, které překrývá uloženina 102 s nálezy keramiky 13. století, jsou postiženy redukčními procesy v důsledku činnosti vody (vyloužení).



Obr. 7. Horní Branná, parc. č. 3728 (ID ZAV 62/2014). Sonda 3/2014, jihovýchodní a severozápadní řez a půdorys západní části sondy (kontext 104) se stopami redukčních procesů (popis viz obr. 6; foto J. Košek, květen 2014).



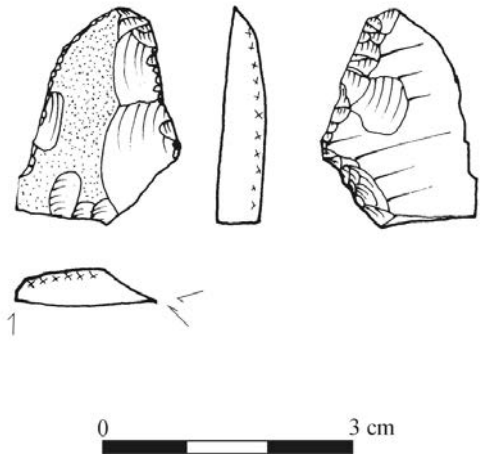
Obr. 8. Horní Branná, parc. č. 3728 (ID ZAV 62/2014). Sonda 4/2014 – jihovýchodní řez, (plán 04). Vrstva 102 vznikla v souvislosti s aktivitami dřevařů v průběhu 13. století, pod ní ležící vrstva 104 je postižena redukčními procesy v důsledku činnosti vody.



Obr. 9. Horní Branná, parc. č. 3728 (ID ZAV 62/2014). Sonda 4/2014, jihovýchodní řez (popis viz obr. 5; foto J. Košek, květen 2014).

lená plocha byla díky přívalovým srážkám zcela rozplavena. Tento historický terén nebyl objeven ani v celé síti zjišťovacích sond, které byly do tohoto úseku trasovány.

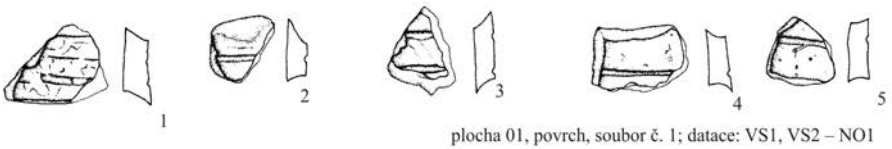
Sondy zachytily poměrně jednoduchou stratigrafickou situaci, která byla tvořena ornicí (kontext 101), pod ní se nacházela jak kulturní vrstva s četnými nálezy datovacího materiálu (keramika, uhlíky – kontext 102), tak i pochozí úroveň prohliněné vrstvy navětralého skalního podloží (kontext 103). Ve stejné úrovni se ojediněle



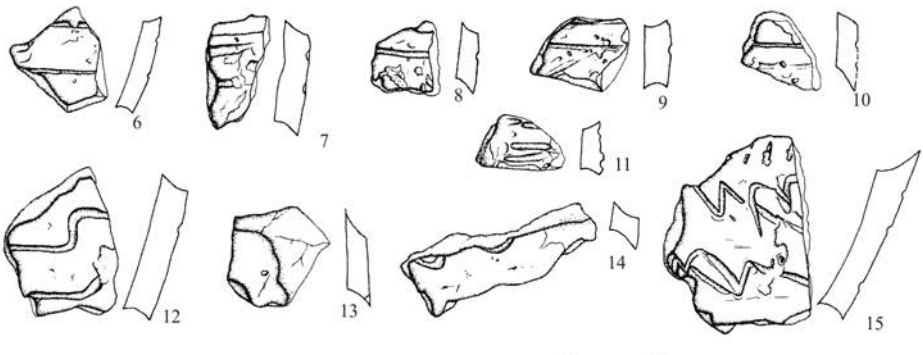
Obr. 10. Horní Branná, parc. č. 3728 (ID ZAV 62/2014). Retušovaný amorfní zlomek vyrobený z fragmentu valounu permokarbonského limnosilicitu (povrch sondy 2, soubor 2).

objevily i relikty vrstvy 104. Tyto uloženiny 102, 103 a 104 tvořily pochozí úroveň, která vznikla v důsledku antropogenních aktivit v polovině 13. století. Tato úroveň pak nasedala na geologické podloží (kontext 106). V sondě 3 byl v jižní polovině zachycen nemovitý objekt zahloubený 0,8 – 0,9 m pod stávající úroveň terénu. Byla registrována jenom jeho severní hranice, objekt dále pokračoval za jižní hranici záboru, kde již nebyl zkoumán. Jeho výplň tvořily uloženiny – částečně vrstva 102, dále kontexty 104 a 107. Pouze uloženina 102 obsahovala ojediněle zlomky keramiky a vrstva 104 v terminální části ojedinělé nálezy uhlíků. Vzhledem k dalším stratigrafickým pozorováním se jeví jako vysoce pravděpodobné, že objekt nesouvisí s antropogenními aktivitami. Nacházel se totiž na spočinku svahu severojižní orientace a uloženiny, které tento objekt vyplnily, sklon respektovaly. Podle sklonu vrstev, které objekt zaplnily (104, 107) i převrstvily (101, 102), je zřejmé, že mohlo jít o terénní depresi vzniklou v důsledku činnosti vodního toku, který v bezprostřední blízkosti protéká. Tomu napovídá výrazná světle šedá prachovitě písčitá hlína (kontext 104), jež objekt zaplnila. Odbarvení výplně svědčí pro redukční procesy v důsledku působení vody (vyloužení).[9] K zaplnění objektu zcela určitě došlo díky erozním procesům, mohlo s ohledem na konzistenci i sklon svahu dojít i k pů-

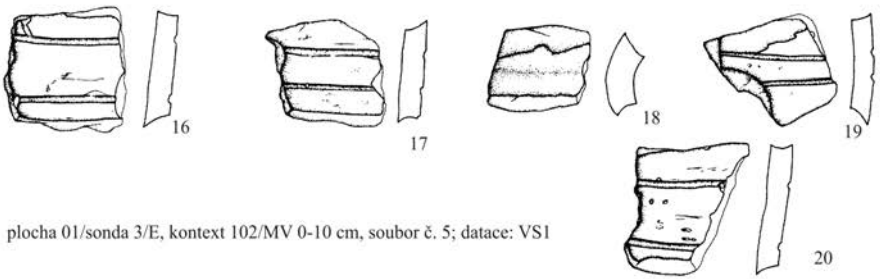
Obr. 11. Horní Branná, parc. č. 3728 (ID ZAV 62/2014). Zlomky keramiky z pol. 13. stol. z výrobního okrsku dehtářů a dřevařů. 1–5) plocha 1, povrch, soubor 1; 6–15) sběr z pole (parc. č. 3736), soubor 3; 16–20) plocha 1, sonda 3/E, kontext 102, soubor 5; 21–23) plocha 1, sonda 3/D, kontext 102, soubor 6; 24–27) plocha 1, sonda 3/C, kontext 102, soubor 7 (kresba H. Macháčková).



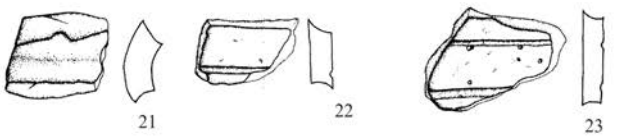
plocha 01, povrch, soubor č. 1; datace: VS1, VS2 – NO1



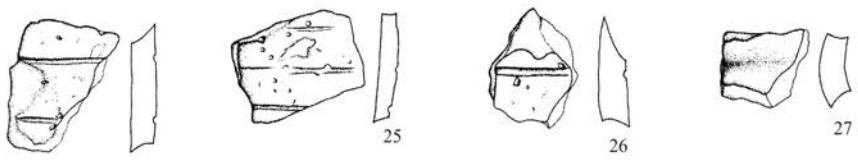
sběr z pole, soubor č. 3; datace: VS1, VS2 – NO1



plocha 01/sonda 3/E, kontext 102/MV 0-10 cm, soubor č. 5; datace: VS1



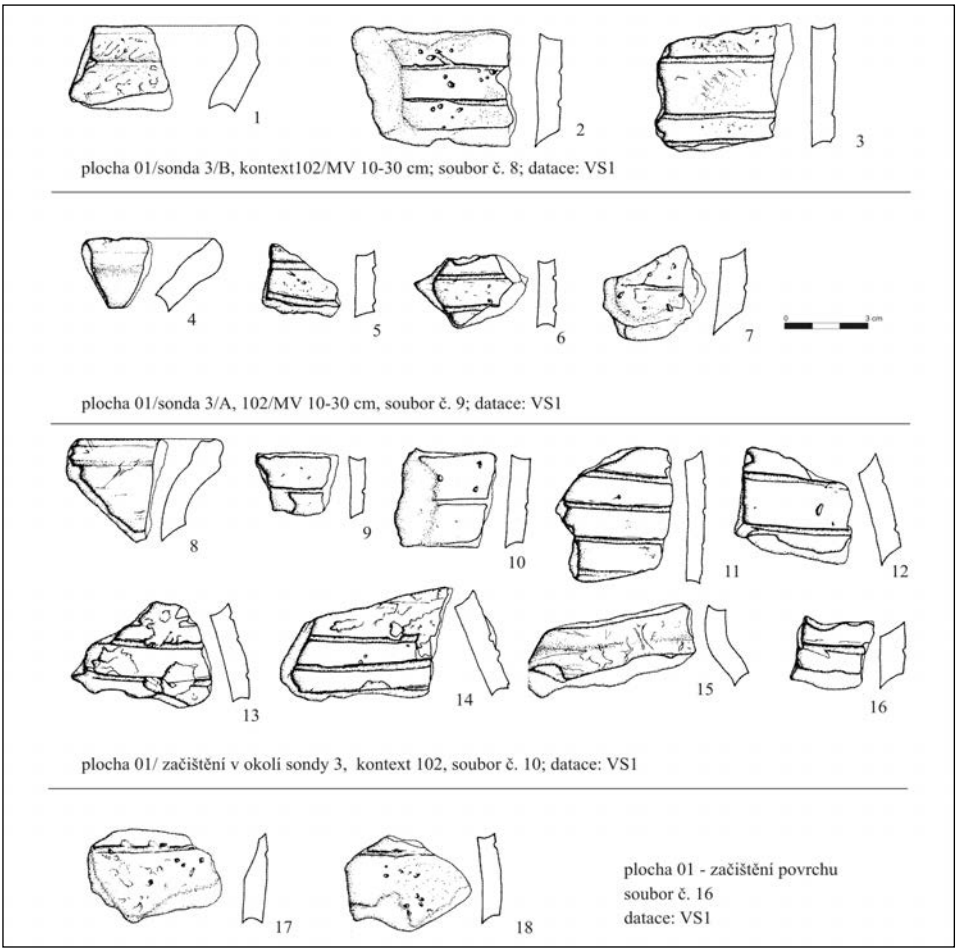
plocha 01/sonda 3/D,
kontext 102/MV 0-10 cm
soubor č. 6
datace: VS1



plocha 01/sonda 3/C, kontext 102/MV 10-20 cm, soubor č. 7; datace: VS1

dotoku. Identická nálezová situace byla registrována i v sondě 6, která kolmo propojila sondy 2 a 3.

Na hranici staničení 0,740 km byla lokalizována sonda 4 (délka 5 m, šířka 0,5 m, orientace S – J). Také zde byla dokumentována standardní stratigrafická situace, kde pod kontextem 101 se nachází uloženina 102 a ta nasedá na vrstvu 104. Pod ní již leží geologické podloží prosté antropogenních zásahů.

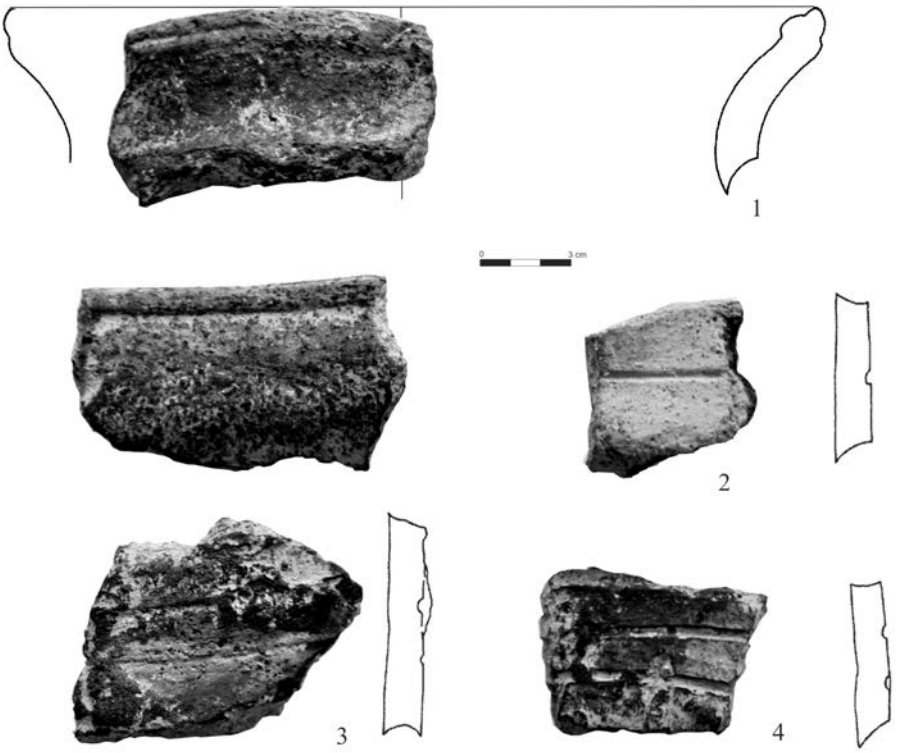


Obr. 12. Horní Branná, parc. č. 3728 (ID ZAV 62/2014). Zlomky keramiky z pol. 13. stol. z výrobního okrsku dehtářů a dřevařů. 1–3) plocha 1, sonda 3/B, kontext 102, soubor 8; 4–7) plocha 1, sonda 3/A, kontext 102, soubor 9; 8–16) plocha 1, začištění v okolí sondy 3, kontext 102, soubor 10; 17–18) plocha 1, začištění povrchu, soubor 16 (kresba H. Macháčková).

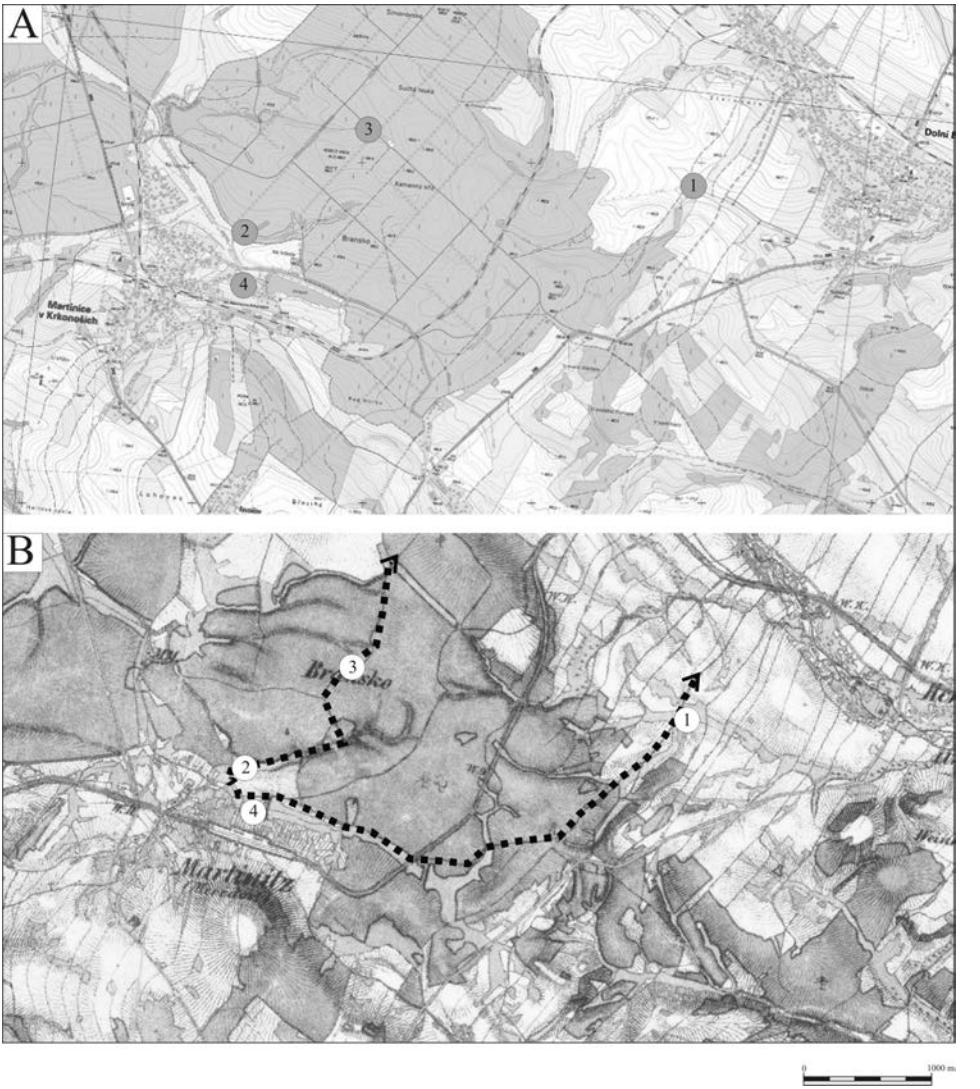
Artefakty a ekofakty

Z uloženin a povrchového sběru byl získán vzorek artefaktů a ekofaktů, který představovaly zlomky keramiky, uhlíky a další paleobotanický biomateriál, fragmenty železných předmětů a štípanou industrii z lokální suroviny.

Pří výzkumu v Horní Branné byly na parcele č. 3728 nalezeny také tři kamenné štípané artefakty. Dva artefakty (soubor 4) byly získány sběrem z pole na severovýchod od zkoumané plochy. Jedná se o amorfní zlomek z fragmentu černého permokarbonského silicitu o rozměrech 2,7 x 2,7 x 0,6 cm. Druhým artefaktem je atypické kulovité jádro z fragmentu stejné suroviny o rozměrech 2,9 x 2,45 x 1,8 cm.



Obr. 13. Horní Branná, parc. č. 3728 (ID ZAV 62/2014). Zlomky keramiky z pol. 13. stol. z výrobního okrsku dehtářů a dřevařů se stopami smolného dehtu (1, 3, 4) – soubor 12, sonda 6, kontext 102.



Obr. 14. Horní Branná, parc. č. 3728 (ID ZAV 62/2014). A. Topografická mapa; 1) Lokalizace archeologického výzkumu na parc. č. 3728 z roku 2014; 2) výrobní okrsek dehtářů a dřevařů zkoumaný J. Kavanem (Kavan 1958); 3) potenciální výrobní okrsek – viz Kavan 1958; 4) zahloubená jáma datované do pol. 13. stol. s keramikou se stopami dehtu – nález září 2012. Žlutou přerušovanou linkou jsou trasovány historické komunikace na mapě II. vojenského mapování (B) – (zdroj: http://geoportal.gov.cz/web/guest/map).

Jedna hrana artefaktu nese bílou nádechovou patinu typicky se vyskytující na pozdně paleolitických artefaktech.

Třetí artefakt (soubor 2) pochází z plochy 1, povrchu sondy 2. Jedná se o retušovaný amorfní zlomek (obr. 10), vyrobený z fragmentu valounu permokarbonského limnosilicitu o rozměrech 2,55 x 1,8 x 0,5 cm. Malý soubor se hlásí svým provedením a použitou surovinou do období pozdního paleolitu až mezolitu. Pozdně paleolitické stáří je vzhledem k přítomnosti nádechové patiny na jednom z artefaktů patrně pravděpodobnější.

Největší objem tvořily zlomky keramiky, kterých bylo z vrstvy 102 a sběrů z bezprostředního okolí získáno 182 fragmentů o celkové hmotnosti 2226 g. 2 keramické zlomky bylo možné datovat do raného novověku (NO1 – 16. – 17. stol.); 2 zlomky do 15. stol. (VS2) a největší počet náležel do počátku vrcholného středověku (VS1 – 178 zlomků). Tato posledně jmenovaná skupina chronologicky citlivé keramiky tvořila ucelený soubor zlomků, který vykazoval shodu ve zpracování keramického těsta i v dalších znacích. Šlo evidentně o jednu technologickou skupinu, vyrobenou z hrubého těsta ostřeného hrubozrnným pískem a kamínky. Barva povrchu byla okrová až šedá a zpravidla ji tvořila povrchová vrstvička nástřepí (jemný bahnitý šlikr). Výzdoba byla provedena hrubou rytou šroubovicí a ve dvou případech stejně jednoduchou i vícenásobnou hrubou vlnicí. V naprosté většině šlo o silnostěnné zlomky keramiky, které pocházely z větších hrncovitých a zásobnicových tvarů nádob. V 55 případech byl na vnějším či vnitřním povrchu prokázán nálep smolného dřevěného dehtu. Právě tato hrubotvará keramika a zejména dehtové příškvary jsou spolu s objevem propálené plochy topeniště indicií pro interpretaci nálezové situace jako výrobního okrsku dřevařů a dehtářů.

Mladší zlomky keramiky souvisejí nejspíše s vyhnojováním polí chlévskou mrvou. Podobně i železné artefakty tvoří předměty denní potřeby (stavební kování a hřeb – podkovák, k upevnění podkovy). Jejich datování je vzhledem k průběžným tvarům problematické, musíme se proto omezit na vymezení intervalu vrcholného středověku až raného novověku.

Závěr

Archeologický výzkum, který probíhal v souvislosti se stavbou polní cesty PCH 52, přinesl velmi důležité informace o antropogenních aktivitách v jižní části katastrálního území Horní Branné. Na parc. č. 3728 byl v staničení cesty 0,700 – 0,740 km proveden záchranný výzkum formou plošného začištění povrchu a následných šesti zjišťovacích sond a také povrchové prospekce v bezprostředním sousedství objeveného historického terénu. Byl zde odkryt relikt nálezové situace, kterou lze nejspíše interpretovat jako pozůstatek výrobního okrsku dřevařů a dehtářů s datací do poloviny 13. století. Při výzkumu byla registrována soudobá pochozí úroveň tvořená kontexty 102, 103 a 104 a také propálená plocha téměř kruhového půdorysu o průměru 3 m – pravděpodobně šlo o vypálený prostor topeniště.

Výrobu smolného dehtu spolu s dřevěným uhlím z jehličnanů nám vedle topeniště dokládají i četné zlomky nádob, do kterých byl jímán dehet, vytékající z milíře. Interpretaci nálezové situace významně přispěla i analýza uhlíků z vrstev a zahloubených jam, které byly v rámci archeologického výzkumu objeveny. Ze 402 uhlíků bylo určeno 6 druhů dřevin: smrk ztepilý, vrba, bříza, lípa, jedle bělokorá a borovice lesní. Nejhojněji byl zastoupen smrk ztepilý (81,8 %) a relativně početně byla zaznamenána i vrba (8,0 %), což je dřevina vázaná na světlá stanoviště v blízkosti vodních toků. Další dřeviny již byly zastoupeny nevýrazně. Tyto výsledky lze interpretovat jako doklad selektivního výběru smolného smrkového dřeva.[10]

V podstatě identická nálezová situace byla zkoumána v 50. letech minulého století archeologem Jaroslavem Kavanem na lokalitě na styku katastrálních území Martinic v Krkonoších a Horní Branné (styk parcel č. 403/44 a 45 – k. ú. Martinice v Krkonoších a parc. č. 2239/1 – k. ú. Horní Branná – JTS-K: 656884.42/998128.51 – Kavan 1958). Výrobní okrsek se nacházel na břehu Martinického potoka, který se o pár set metrů po proudu vlévá do Jilemky. Autor výzkumu nález spojoval s aktivitami dřevařů a dehtářů a datoval je také do 13. století. J. Kavan v článku uvádí ještě další zřejmě identický výrobní okrsek, a to ve vzdálenosti cca jednoho kilometru severně od polohy na styku parcel 403/44 a 45 a 2239/1. Lokalizuje ji do blízkosti bezejmenného potoka, který stejně jako Martinický potok teče ve směru východ – západ.[11] Lokalita by se měla nacházet na velké lesní parcele č.2239/1 v k. ú. Horní Branná.[12] Na podzim roku 2012 probíhala na louce pod nádražím v Martinicích příprava inženýrských sítí pro následnou zástavbu rodinnými domy. Při výkopu pro kanalizaci na styku parcelních čísel 812/15 a 1201[13] objevil Miloš Kačerek z Roztok u Jilemnice na řezu narušenou jámu o délce cca 1 m, zahloubenou cca 40 cm do podloží. Z objektu zachránil zlomky keramiky, které lze datovat do poloviny 13. století. Keramika měla na vnějších i vnitřních stěnách příškvary dehtu. Identická keramika, spojená s výrobou dehtu, se nalezla již v padesátých letech minulého století na styku katastrálních území Martinice v Krkonoších a Horní Branná.[14] Podle popisu objektu jde s velkou pravděpodobností o další doklad této výrobní aktivity.

Podle těchto indicií je zřejmé, že v okolí Martinic a Horní Branné existovala ve 13. století poměrně hustá síť areálů zaměřených na výrobu dehtu a dřevěného uhlí. Výroba dehtu – kolomazi musela být bezprostředně provázána s trasami cest a stezek, po kterých jezdily vozy. Jak již samotný název kolomaz napovídá, byla používána jako univerzální a zároveň nejlevnější mazadlo dřevěných konstrukčních prvků kol vozů.

Neznáme komunikační síť v období vrcholného středověku, ale podle recentního stavu na mapě II. vojenského mapování ležely všechny čtyři okrsky při jedné ze stezek, která procházela Martinicemi i Horní Brannou.[15]

Doklad dehtářské výroby z období vrcholného středověku nebyl jediným zajímavým zjištěním ze záchranného archeologického výzkumu – mezi artefakty, které pocházejí z kontextů 102 a z povrchového sběru, se nalezly 3 kusy štípané industrie z lokálního permokarbonského limnosilicitu, které lze datovat do pozdního paleolitu.

Tab. 1. Horní Branná, parc. č. 3728. Sondy 1 – 6/2014. Popis stratigrafických jednotek

číslo kontextu	sonda	popis	hrubá komponenta	mocnost	plán	stratigraficky pod	stratigraficky nad
101	1– 4, 6/2014	Tmavá červenohnědá měkká prachová hlína (ornice)	ojedinělé malé kamínky (rozpadlá skála)	0,25 – 0,6	1– 5	–	102, 103, 105
102	3 – 4/2014	středně šedá tuhá písčitá hlína	četná příměs uhlíků, nahodile malé fragmenty mazanice, četně velmi malé úlomky pískovců a četně keramiky	0,1 – 0,22	3, 4	101	103, 104
103	1, 3, 5, 6/2014	Světlá růžovošedá tuhá písčitá hlína	četná příměs malých a středních pískovcových kamenů; vrstva na východní straně nasedá na výchoz sedimentované horniny, příměsi skalního výchozu ve větší vzdálenosti ubývá	0 – 0,21	1–3, 5	101, 102, 104	106
104	1– 4, 6/2014	Světlá bílošedá tuhá písčitá hlína; vrstva je postižená redukčními procesy	mírná příměs malých pískovcových kamenů	0,05 – 0,5	1 – 5	101, 102	106, 103, 107
105	2/2014	Tmavě hnědá písčitá hlína promíšená hmotou z uloženiny 104	výrazná příměs uhlíků	0 – 0,1	2	101	103
106	2 – 4, 6/2014	středně oranžově hnědá tuhá prachová hlína – geologické podloží	četná příměs cicvárů		2 – 5	103, 107, 104	x
107	sonda 3/2014	promíšené vrstvy vzniklé z vrstev 104 a 106 – tuhá prachová hlína s písčitou složkou, šedooranžová		0,1 – 0,26	3	104	106

Tab. 2. Horní Branná, parc. č. 3728. Katalog artefaktů a ekofaktů lokalizovaných do stratigrafických jednotek sond 1 – 6/2014

číslo souboru	sonda/ sektor	číslo kontextu	datace	typická keramika	TK – hmotnost	železo	železo – hmotnost	ŠI	ŠI – hmotnost	poznámka
1	plocha 01	povrch	VS1 – NO1	VS1 – 12; VS2 – 1; NO1 – 1	154	1	1			nálep dehtu – 1
2	plocha 01/ sonda 2	povrch	pozdní paleolit					retušovaný amorfní zlomek	2,6	černý permokarbonský silicit
3	sběr z pole	povrch	VS1 – NO1, pozdní paleolit	VS1 – 32; VS2-NO1 – 2	464			jádro	18	nálep dehtu – 14 černý permokarbonský silicit
4	sběr z pole	povrch	pozdní paleolit					úštěp	2,1	černý permokarbonský silicit
5	plocha 01/ sonda 3/E	102/MV 0–10 cm	VS1	VS1 – 21	199					nálep dehtu – 5
6	plocha 01/ sonda 3/D	102/MV 0–10 cm	VS1	VS1 – 18	143					nálep dehtu – 2
7	plocha 01/ sonda 3/C	102/MV 10–20 cm	VS1	VS1 – 8	102					nálep dehtu – 4
8	plocha 01/ sonda 3/B	102/MV 10–30 cm	VS1	VS1 – 9	154					nálep dehtu – 4

číslo souboru	sonda/ sektor	číslo kontextu	datace	typická keramika	TK – hmotnost	železo	železo – hmotnost	ŠI	ŠI – hmotnost	poznámka
9	plocha 01/ sonda 3/A	102/MV 10–30 cm	VS1	VS1 – 19	160					nálep dehtu – 3
10	plocha 01	102	VS1	VS1 – 31	355					nálep dehtu – 9
11	plocha 01	hloubka 0,2 – detektor	VS – NO			XY – 1	83			
12	plocha 01/ sonda 6/B	102/MV 0–20 cm	VS1	VS1 – 10	295					nálep dehtu – 5
13	plocha 01 – sběr při začištění	povrch	VS – NO			hřeb – podkovák	0,8			
14	sběr z pole	povrch	VS – NO			stavební železo – 2	95			
15	plocha 01/ sonda 6/B	102	VS1							uhlíky – 150 g
16	začištění – nález historického terénu	povrch	VS1	VS1 – 18 + drť	198					nálep dehtu – 8

Tab. 3. Horní Branná, parc. č. 3728. Zastoupení chronologicky citlivých artefaktů v stratigrafických jednotkách

pozdní paleolit	VS1	VS2	NO1
4	178	2	2

Poznámky

1 Nadmořská výška se pohybuje okolo 446 m, místo nálezu antropogenních aktivit je definováno souřadnicemi v JTS-K: 1) Y = 654044.9914; X = 998097.7215; 2) Y = 654040.0757; X = 998093.3877; 3) Y = 654018.0102; X = 998127.2598; 4) Y = 654013.6615; X = 998123.4259.

2 PROSTŘEDNÍK, Jan. *Archeologické nálezy ze sbírek Krkonošského muzea v Jilemnici.* Zpravodaj Muzea východních Čech, 21, 1995, s. 23–35. ISSN 1211-992X. Krkonošské muzeum Jilemnice (dále KM Jilemnice), evid. číslo N82/94.

3 KAVAN, Jan. *Nález středověké keramiky v Martinicích u Jilemnice*. Archeologické rozhledy, 10, 1958, s. 49–55; PROSTŘEDNÍK, Jan. *Archeologické nálezy ze sbírek Krkonošského muzea v Jilemnici.* Zpravodaj Muzea východních Čech, 21, 1995, s. 23–35. Uložení – KM Jilemnice, evid. č. N81/94.

4 PROFOUS, Antonín. *Místní jména v Čechách*, díl 1, Praha 1947, s. 148.

5 PROFOUS, Antonín. *Místní jména v Čechách*, díl 3, Praha 1951, s. 597.

6 *Encyklopedie českých tvrzí*, díl 1, Praha 1998, s. 193–194. ISBN 978-80-7203-068-2.

7 PROSTŘEDNÍK, Jan. *Archeologické nálezy ze sbírek Krkonošského muzea v Jilemnici.* Zpravodaj Muzea východních Čech, 1995, 21, s. 23–35.

8 KALFERST, Jiří – PROSTŘEDNÍK Jan. *Výzkum hradu Dolní Štěpanice.* Z Českého ráje a Podkrkonoší, roč. 8, 1995, s. 225–231. ISSN 1211-975X.

9 Tento proces byl pozorovatelný i v úrovni geologického podloží, které bylo, stejně jako nadložní výplně postiženo redukčními procesy v důsledku činnosti vody.

10 NOVÁK, Jan. Horní Branná – antrakologická analýza. In: PROSTŘEDNÍK, Jan – HARTMAN, Petr – KOŠEK, J. – GÁBR, Antonín. *Nálezová zpráva ze záchranného archeologického výzkumu. Horní Branná, parc. č. 3737 – „Rekonstrukce polní cesty PCH 52", 06/2014, ID 62/2014*. Archiv nálezových zpráv Muzea Českého ráje v Turnově 2014, s. 85–93.

11 KAVAN, Jan. *Nález středověké keramiky v Martinicích u Jilemnice*. Archeologické rozhledy, 10, 1958, s. 54.

12 JTS-K: 656222/997790 – okolí bodu.

13 JTS-K: 656718,2/998767,19.

14 KAVAN, J., *Nález středověké keramiky*, obr. 33 a 34; PROSTŘEDNÍK, Jan. *Archeologické nálezy ze sbírek Krkonošského muzea v Jilemnici*. Zpravodaj Muzea východních Čech, 21, 1995, tab. 3.

15 http://geoportal.gov.cz/web/guest/map.

Jan PROSTŘEDNÍK – Petr ŠÍDA: ***Belege der Teerproduktion im Riesengebirgsvorland im Lichte archäologischer Ausgrabungen***

Am Umbruch Mai und Juni 2014 wurden im Zusammenhang mit dem Ausbau des Feldweges PCH 52 in Horní Branná (Brennei) archäologische Ausgrabungen vorgenommen. Auf der Parzelle Nr. 3737 im südlichen Teil des Katasters von Horní Branná über dem Bach Klokočka wurden im Wegabschnitt zwischen den Koten 0,700 und 0,740 km Keramikbruchteile aus dem 13. Jahrhundert mit anhaftendem Holzteer vorgefunden. Bei flächendeckender Oberflächenuntersuchung haben wir ferner Überreste von Kulturschichten und weitere historische Terrains vorgefunden, die danach mit sechs Ermittlungssonden erforscht wurden. Dabei fanden wir auch eine durchgebrannte Fläche mit einem fast runden Grundriss im Durchmesser von ca. 5 m vor, die wir als Überrest eines Produktionsbereiches von Holzmachern und Teerbrennern aus die Mitte des 13. Jahrhunderts datieren können. Die Herstellung von Holzteer belegen ferner zahlreiche Bruchteile von Gefäßen, in die der Teer aufgefangen wurde, der aus den Meilern heraus floss. Zur Interpretierung der Fundstelle trug bedeutend auch die Analyse von Holzkohlestückchen aus den Schichten und eingetieften Gruben bei. Von 402 Holzkohlestückchen wurden sechs verschiedene Holzgewächse bestimmt: Gemeine Fichte, Weide, Birke, Linde, Edeltanne und Waldkiefer. Am meisten war die Gemeine Fichte vertreten (81,8 %) und relativ zahlreich wurde ferner die Weide (8 %) verzeichnet. Diese Ergebnisse können als Beleg selektiver Wahl des harzhaltigen Fichtenholzes interpretiert werden. Im Grunde genommen wurde eine gleiche Fundsituation in den 50erjahren des vorigen Jahrhunderts von dem Archäologen Jaroslav Kavan am Standort ermittelt, wo die Kataster von Martinice v Krkonoších (Merzdorf, früher Martinitz) und Horní Branná aneinander stoßen. Der Autor der damaligen Ausgrabungen bezog den Fund in den Zusammenhang mit den Aktivitäten von Holzmachern und Teerbrennern und datierte sie auch ins 13. Jahrhundert. J. Kavan führt im Bericht wohl noch einen weiteren identischen Produktionsbereich an und zwar in der Entfernung von zirka fast einem Kilometer nördlich von der Stelle seiner Nachforschungen. Laut diesen Indizien ist offenbar, dass in der Umgebung von Martinice und Horní Branná im 13. Jahrhundert ein ziemlich dichtes Netz an Arbeitsstellen bestand, die auf die Herstellung von Teer und Holzkohle orientiert waren. Wir kennen nicht die Verbindungswege in der Zeit des Hochmittelalters, doch nach dem späten Bestand, der auf der Karte der II. militärischen Landesaufnahme verzeichnet ist, lagen alle drei Bereiche an einem der Wege, der durch Martinice und Horní Branná führte.

Urbář lomnického panství z roku 1667

Ivo Navrátil – Günter Fiedler

Úvod

Ve Státním oblastním archivu v Praze, fond Rodinný archiv Valdštejnů,[1] je uchováván významný dokument, který by tam sotva kdo hledal[2] – vždyť Valdštejni lomnické panství pozbyli již v roce 1635. Tehdy je rozhodnutím císaře získal Fridrich Otto z Harrachu. Urbář vznikl až za další vrchnosti, Morzinů. Vazba rukopisu se naopak hlásí do doby Valdštejnům předcházející, totiž do vlády Elišky z Martinic.

Pramen to není neznámý. V roce 1883 o něm referoval Jan Orth, ředitel měšťanské školy v Jindřichově Hradci, ve Sborníku historickém, pod názvem *Popis panství Lomnického na Jičínsku*. Učitel a vlastivědný badatel Josef Jan Fučík[3] si z něj udělal výpisky a s Josefem Petrákem[4] urbář často s prospěchem využívali a odkazů na něj je ve vlastivědném sborníku *Lomnicko nad Popelkou* (1920–1925) celá řada. Citace však nesměřují do valdštejnského archivu, ale na lomnickou radnici, kde byl náš rukopis původně uchováván. Po roce 1945 se stal součástí Městského muzea v Lomnici nad Popelkou a odkud byl do Rodinného archivu Valdštejnů, před rokem 1995 deponovaného na zámku v Mnichově Hradišti, někdy po roce 1959 předán. V edici jej označujeme jako *R,* pokud to je nutné. Fučík se s ním seznámil v září 1884, excerpoval jej, doplnil jména hospodářů popisnými čísly a jeho výpisky jsou uchovávány v jeho osobním fondu v Městském muzeu v Lomnici n. P., jehož ředitel Mgr. Jan Drahoňovský nám umožnil studium této pozůstalosti. V edici je budeme nazývat *JJF.*

Existují ještě dva výtahy z tohoto urbáře, zachované ve Státním oblastním archivu v Zámrsku, fond Velkostatek Hostinné, inv. č. 849 a 848. První z nich, který označíme jako *H1*, má čtyři listy a byl vyhotoven pod pečetí purkmistra a rady městečka Nové Paky 2. 7. 1748. Druhý, který nazveme jako *H2*, je prostým opisem prvého a má tři listy. Výpis obsahuje popis toků, ústících do Labe, dále popis hranic panství a zprávu o obci Kalné až po zmínku o rybáři v Klášterské Lhotě; nejsou v něm zahrnuty platy poddaných. K výtahům v edici přihlédneme, za jejich laskavé zprostředkování děkuji Mgr. Jiřímu Kubovi ze SOA Zámrsk.



Urbář lomnického panství – přední deska.

Ptáme-li se na důvod, proč byl pořizován nový urbář, napadne nás nejspíš očekávaný prodej panství do jiných rukou a potřeba zjistit jeho výnosnost – k tomu ale v této době nedošlo. Snad to tedy bylo v souvislosti s racionálním hospodařením panství za Pavla z Morzinu (1613–1688, koupě lomnického panství v r. 1654) a se zřízením morzinovského fideikomisu, složeného z panství Vrchlabí a Lomnice, statků Křinec a Doubravany a domu v pražské Ostruhové ulici v roce 1665.[5]

Lomnický urbář je v prvé řadě důležitým pramenem pro ekonomické a sociální dějiny. Popis lomnického statku z roku 1635 uvádí, že dříve bývalo na panství 366 usedlých, totiž s potahy 196, bez potahů 170; v čase sestavení urbáře všech 231, totiž s potahy 27, bez potahů 204, pustých pokažených 135. Tři desetiletí, která dělí náš urbář od tohoto popisu, znamenala nárůst na 226 sedláků, tj. s potahy, a 121 domkářů či zahradníků bez potahů, celkem 337 usedlých, a většinu pustých gruntů se podařilo obsadit. Roku 1635 napočítali kromě Lomnice na panství sedmnáct vesnic, z toho Košov a Nová Ves byly vypálené – v roce 1667 jich bylo již osmnáct (přibyla Dolení Lomnice) a všechny osídleny. Roku 1692 založila vrchnost další dvě vesnice, a sice Rudolfovice (pozdější Želechy) a Kotelsko. Noví osadníci platili vesměs 50 zlatých za chalupu a 10 zlatých za grunt.[6]

Vrchnost po třicetileté válce podle všeho mohutně investovala do dominikálního hospodaření. Velkou proměnou prošly hlavně poplužní dvory. Roku 1635 byl jeden při zámku v Lomnici (s pustým ovčínem), kotelský dvůr spálený a tři pusté: bezděčínský, ječnišťský a hubojedský. Při sestavování urbáře byly všechny dvory ve vzorném stavu, vystavěny ze dřeva, zčásti i z kamene, osazené čeledí, vybavené dobytkem a drůbeží, poli a pastvinami. Bylo konkrétně stanoveno, kteří poddaní mají kam chodit robotovat – nejdál to měli z Kalné a Ždírnice. Dvěma dny roboty z gruntu byli Morzinům povinováni i lomničtí měšťané, kteří byli za Valdštejnů této nepříjemné povinnosti zbaveni. Lomnickou zvláštností byla odměna robotujících chlebem a pivem. Kromě Lomnice byly dvory v Košově, Rváčově, Kotelsku a Bezděčíně. Nadto ještě ovčíny – v Lomnici dva, další v Tuhani a Stružinci. Popisy těchto zařízení jsou tak důkladné, že umožňují velmi dobrou představu o jejich organizaci. Z osmi panských mlýnů zůstal po požáru jeden pustý, fungovaly tři pily. K 19 rybníkům přibyly další dva. Péče o pole, chmelnice, louky a ovocné zahrady patřila k prvořadým úkolům poddaných. Všichni poddaní bez výjimky také museli sklízet a příst len. Tkalci už byli specializovanými řemeslníky a dostávali od vrchnosti za kopu plátna od 14 kr. po 1 zl. 10 kr. u nejjemnějších druhů.

K urbáři byl dodatečně připojen ještě jeden dokument, a to opis listiny, jíž Eliška z Martinic v roce 1580 nadala lomnický špitál platem z někdejšího sopikovského pole. To mělo své opodstatnění, neboť z pole platili jednotliví vlastníci činži. Listina předchází vysloveně kronikářskému záznamu o pozoruhodných lomnických událostech, který pořídil v roce 1786 vrchní panství.

Rukopis můžeme popsat následovně: rozměry 32,5 x 21,5 cm, celokožená prkénková vazba zdobená ornamentálním slepotiskem. Na přední desce vytlačen portrét muže s bradkou, nad ním vtisklé iniciály AA ZB, pod ním letopočet 1600. Z dvou zdobených přezek je jedna utržena. Na hřbetu se na původním papírovém štítku skví nápis *Urbarium de ao 1600. Fach 35.* Nový štítek: *III A 245.* Pak by mohla být vyslovena hypotéza, že kniha pro urbář byla pořízena v roce 1600, nicméně zápisy byly do ní činěny až po roce 1670, jak svědčí hned původní fol. 2 rukopisu (25r nové foliace). Je tedy zřejmé, že čistopisu urbáře předcházel koncept.

Urbář je psán německy, i nepochybně česká křestní jména a příjmení byla důsledně poněmčována. Zvláštností je psaní koncovek *–ek* a *–ak* s vloženým *c*, jako *Noseck, Mascheck, Dědeck*. Jak je zvykem, česká jména transkribujeme, německá transliterujeme. Pro lepší využitelnost jsme urbář přeložili do češtiny, ve sporných případech uvádíme v závorce nebo v poznámce originální tvar. Celý urbář byl napsán jednou rukou, kterou označíme A, někdy až kaligraficky, po roce 1670, do svázané knihy. Teprve dodatek na fol. 158 z r. 1786 je psán rukou B (autor podepsán – Alois Wilhelm Graff) a dodatečně všitý dvoulist na fol. 156–157 s českým textem psal r. 1835 hraběcí aktuár – ruka C. Časově nepříliš od vzniku urbáře vzdálená těžká ruka D (datované záznamy pocházejí z let 1674–1676) je patrně poznamenána slabostí věku a její přípisky jsou velmi špatně čitelné.

Vazba je lehce rozvolněná a není vyloučeno, že mezi prvními dvěma archy jeden chybí. Na knihu byl použit jediný druh papíru, filigrán tvoří orel bez iniciál. Vpravo dole novodobá foliace tužkou 1 – 196; prvních 23 folií je zcela prázdných, od počátku textu urbáře na fol. 24 je prvních 30 folií číslováno vpravo nahoře perem. Používáme novou foliaci tužkou. Písař zřejmě předpokládal, že se do urbáře budou zapisovat změny v delším časovém horizontu, a tak za jednotlivými vesnicemi nechával volná folia nebo stránky. Seznam vakátů: 1r–23v, 52v, 64r–65v, 71r–71v, 76r–76v, 90r, 93v, 97v, 101v, 104r, 125r–125v, 141r, 144v–145r, 148v, 150v, 155r–155v, 159r–196v.



Titulní list lomnického urbáře.

Urbář je psán dost netypicky bez sloupců – pod jmény majitelů gruntů jsou stále znovu a znovu opisovány rubriky jejich povinností. Z prostorových důvodů jsme je přepsali do tabulek a do sloupce „fůry" shrnuli: vození hnoje, sena, obilí a dřeva. Podobně neopakujeme svatohavelský úrok, pokud má stejnou hodnotu jako svatojiřský.

Použité zkratky

č.	čtvrtce
d.	haléř
fol.	folio
k.	korec
kr.	krejcar
pag.	pagina
sign.	signatura
v.	věrtel
zl.	zlatý rýnský

EDICE

24r **Urbář panství Lomnice, ze starého urbáře vytažený a obnovený roku 1667**

ZÁMEK LOMNICE SE [ZDE] NACHÁZÍ

Je postaven z kamene a dobrých zdí do kruhu[a)], obklopen dvojitou zdí a vyzděným hradním příkopem, kterým se přes něj dá jet na koni i vozem k první bráně klenuté z kamene. V zámku se nachází ještě jeden most, po kterém se vjede nebo vejde dovnitř. Je tu krásná věž, s dobrým flankováním,[b)] v ní je v dobré výšce brána. V tomto zámku jsou následující místnosti: nejvíc vpředu klenuté podloubí[c)], za ním pěkná místnost pro lokaje a jejich oddělená místnost na spaní, obitá prkny. Dále kuchyň a jiná kuchyň pod zemí. Nad ní je místnost pro napečené věci a co je potřeba, za ní je pekárna s dobrou pecí, jizba, komora, za ní blízko je pěkná studna, odkud je voda vytahována pumpou nebo vědry, vedle jsou schody, kterými se jde na zámek, dále je místnost zvaná kancelář[d)], u ní je chodba, kterou se dá jít přes val přes malý zdvíhací most.

24v U této jizby je komora a také záchod[e)] a v chodbě rovněž, vedle je sedm pěkně klenutých komor[f)]. Uprostřed nádvoří je zaklenutá kamenná kašna[g)], do níž je

vedena voda potrubím a odchází pak klenutým kanálem s ostatními vzniklými vodami ze zámku do Zámeckého rybníka. Pod zámkem jsou tři sklepy s lednicí, dosti studenou, a vše, co je zde popsáno, je klenuto. Dále jsou na zámku tři schodiště z kamene, dvě až pod střechu. Všechny komíny jsou provedeny z cihel a vyvedeny vysoko nad střechu.

Předně tu jsou dva sály, jídelna, panský pokoj a u něj ložnice s krbem, vedle malá pěkná klenutá komora, z níž se může vstoupit do kaple, z ní do jídelny a odtud do chodby, u níž je kancelář, odtud palácem [pavlačí?] [h)] do jiného sálu, je tu jizba, komora, venku vedle jizby u sálu malá kuchyň, vedle ní komůrka, přímo naproti ní jizba, u které je světnice [i)], vedle další světnice a vedle jizba, chodba, u ní zahrazená komůrka, směrem k druhému sálu je pokoj neb jizba vysoce urozené manželky pana hraběte, u něj komora; tyto pokoje jsou všechny dál neprůchozí a všechny klenuté a dobře zhotovené.

25r Nad celým tímto zámkem jsou ještě čtyři komůrky, kam se může sypat obilí nebo něco jiného, používají se k předsoušení a skladování [...][j)] Celý zámek je kryt šindelem. Po pravé ruce, kde se jede do zámku první branou, je budova dole klenutá, zbudovaná z dobrých zdí, v ní měla být zřízena chodba, komora, jizba a pokoj, nad nimi měly být vystavěny ještě [další] pokoje, ale roku 1670 to bylo změněno, nově byla postavena dvě podlaží. Dole u vchodu chodba, napravo jizba, u ní komora pro branného, proti jizbě tři komory, kam se bude moci dávat různé hospodářské nářadí, a proti dveřím do síně stáj pro tři koně. Nad tím je chodba, u ní kuchyň s dvěma kamny. Proti městečku je kancelář, u ní komora, a proti dvoru je zase malá jizba a u ní komora, v níž může bydlet úředník.

25v Vzadu je pěkný dům z dobrých zdí, dříve zvaný vodárna[k)]. Nyní tu je chodba, neklenutá jizba, vinopalna, kde se pálí kořalka, kotle stojí v pěkné klenuté místnosti, dlážděné velkými opracovanými kameny, je sem vedena voda v rourách a teče vedle kotlů. Kořalka se pálí průběžně ve 4 kotlích.

Vedle je pivovar a klenutá pivnice[l)]. Uprostřed pivnice stojí kamenný sloup, na nějž je vše sklenuto. Z pivovaru se dává pivo následujícím hostinským:

V městečku Lomnici jsou ustaveny tři hostince: Jan Havelka, Jan Cerman, Mandalena Bernatová.

Ve vesnicích je osm hostinců, totiž: Jiří Pekárek ve Stružinci, Jiří Dlouhý v Tuhani, Václav Kundilek v Nedvězí, Václav Hrdlička v Košově, Adam Vávra ve Rváčově, Petr Trejbal v Nové Vsi, Václav Abraham v Chlumu a Martin Dvořáček ve Vyniklém.

26r V kalenské rychtě jsou tři hostince: v Kalné Tobias Proschwitzer a Jan Ješek, ve Ždírnici Václav Kord.

Suma hostinců – 14.

V kalenské rychtě musí všichni [hospodští] po celých šest týdnů šenkovat šestinedělkám pivo. Také tamní rychtář je povinen podle starého zvyku šenkovat pivo. Jakož všichni na celém panství, když se žení, mají povinnost ke svatbě beze všeho odporu brát podle svého stupně zámožnosti pivo.

Za pivovarem jsou postaveny dvě stáje pro koně k jízdě a do kočáru, vyzděné a klenuté, fošnami a kamenem dlážděné, uvnitř může být ustájeno přes 40 koní, uvnitř jsou též osazena dvoje kachlová kamna, aby se tu za nepřítomnosti vrchnosti a koní mohl sušit len.

26v Vedle nich jsou tři šupny na vozy, dole vyzděné, nad stájemi a šupnami je jedna jednoduchá a dvě dvojité sýpky a nad pivnicí a vinopalnou jsou dvě dvojité sýpky. Nad vinopalnou jsou předsíň a jizba, postavené roku 1664. Na sýpky je možné složit přes tisíc korců nejrůznějšího obilí.

U tohoto zámku je na valech na jedné straně park,[m)] na druhé straně je prostranství, které se může použít pro různé příležitosti. Za zámkem je zahrada obehnaná zdí do čtverce, v ní rostou ovocné stromy, zde se seje asi 10 korců, zůstává také místo na žnutí trávy a pěstuje se tu různá zelenina pro kuchyň, nebo se z ní nechá udělat park, protože tu protéká malý potůček, ze kterého je voda vedena rourami do pivovaru do varných pánví a do vinopalny.

27r Na straně proti dvoru leží malý rybník, zvaný Zámecký,[n)] poblíž zámku. Pod ním je sladovna a zděný mlýn. Sladovna je klenutá, v ní dvě kamenné kádě na slad pojmou 20 korců obilí, voda se přivádí rourami. Při tom je humno, mlýn a jizba, kromě předsíně je vše klenuto, nad tímto patrem je dvojitá sýpka, spodní dlážděná cihlami, horní opatřená prkny, střecha kryta šindelem. U mlýna jsou tři haltýře na ryby, jeden nad druhým, takže se dají postupně vypouštět. Jsou obložené tesaným dřevem. Pro chov ryb jsou na dobrém místě a na dobré živé vodě.

---

a) in die Rundt gebawet, b) mit gutten wergkstücken, c) Vorlauben, d) Cantzley, e) ein heimlicher Abtrieth, f) Gewelber, g) Wasserstock, h) Pallatzen, i) Gemach, j) zu den Knotten, k) Waßerbergk, l) Bierstuben, m) Lustgarten, n) Schloßteüch

NA LOMNICKÉM PANSTVÍ SE NACHÁZEJÍ TYTO POPLUŽNÍ DVORY:

Lomnický dvůr

Světnice pro čeleď, chodba, kuchyň a chlév – spodní patro je zděné z kamene, vrch ze dřeva, pro ustájení hovězího dobytka a koní.

U dvora je zděný ovčín, může tam být chováno na 300 ovcí. V rohu ovčína je velký klenutý sklep, nad ním dobrá komora pro uchovávání sýrů. Dále je pod dvorem mléčnice na dobrém pramenu, postavená ze dřeva.

27v Stodola na obilí je jedna se třemi mlaty, dřevěná.

Ovocný sad je u tohoto dvora jeden, v něm se přes léto žne tráva pro dobytek, ovoce se vydaří málokdy pro chlad, protože leží blízko rybníka.

Chmelnice jsou u tohoto dvora dvě, kde se každoročně sklízí chmel, průměrně 65 korců. Na těchto chmelnicích jsou povinni robotovat všichni z městečka a vesnic, totiž ze Staré Lomnice, Nové Vsi, Košova, Chlumu a Rváčova. Robota se neplatí, pomáhat česat chmel jsou povinni všichni podruzi[a)] z celého panství.

U tohoto dvora jsou tato pole, která se osévají:
U lomnického dvora začíná první kus u lomnického ovčína a běží vedle lomnické silnice až k houštinami zarostlým polím, dává 147 korců.
Druhý kus jde od dvorských stodol a běží vedle prostřední cesty a Jonášových polí až k houštinami zarostlým polím, dává 78 korců.
28r Třetí kus začíná u starolomnických pastvin a běží podle polí Adama Šlechty až k poli u lesa Želech, dává 209 korců.
U tohoto poplužního dvora se může ročně vysévat kolem 30 korců lněného semene. Poddaní celého panství jsou povinni len plít, trhat, drhnout, rozprostírat, shrabovat, lámat, česat a příst, za což se za každou dlouhou štučku vyplatí z důchodů 5 kr.

Na tomto dvoře se může držet následující dobytek:
6 koní, 30 užitkových krav a 1 býk, 20 jalovic, 20 prasat, 7 morek a krocan, 10 hus a 1 houser, 30 slepic a 1 kohout.

U tohoto dvora jsou louky, jak uvedeno. Jsou určeny pro pastvu koní a hovězího dobytka. Co a kolik selských fůr se na každé louce zhruba udělá:
28v Sopikovská louka – sžíná se, sena se sklidí 20 selských for; na starolomnické louce, zvané Obora – 10 for; na Rokotné[b)] louce – 7 for; na nové roli zvané Adamovská – 5 for; na louce u role zvané Kopanina – 7 for; na třech kusech louky na roli vzadu v Želechách[c)] – 6 for; na louce zvané Rybnické[d)], mezi Velkým a Malým Poplužím[e)] – 12 for; na jednom kusu louky úplně vzadu v Želechách – 3 fůry; dále za stodolou Malé Popluží – 1 fůra.
Na novoveských loukách se sklízí seno i otava, dobrá tráva, sena dávají okolo 25 for, otavy okolo 15 for; při tom se nachází obora zvaná Smrčí[f)], docela zarostlá a pustá. Jsou ještě další kousky luk, které jsou sekány a dávají 6 for sena, kdyby se ale posekalo a vysekalo vše, daly by okolo 19 selských for. V oboře bývala cihelna, má být obnovena, tak jako obora.
29r Tyto výše uvedené louky jsou povinni novoveští, dolnolomničtí a starolomničtí sedláci kosit, sušit a seno i otavu dovézt do lomnického dvora. Když to náležitě usuší a dovezou, jakož i z Novoveské louky, dává se nyní každému bochník chleba a půl sudu piva[g)]. Ze Sopikovské [louky] a obory zvané Smrčí dostanou všichni dohromady [h)]1 zl. 3 kr. a[h)] každý bochník chleba. Ze starolomnické, Rybnické a ostatních výše uvedených luk se jim dává půl sudu piva. Otava se na těchto loukách neseče s výjimkou Sopikovské louky, z níž se v dobrém roce sklízí 11 for.
Pro ovce v ovčíně se u těchto dvorských luk uchovává seno.
Suma luk 99 for, otavy 26 for.
Jsou tu také dvě pastviny ohrazené plaňkami, mají krásnou trávu na žnutí pro hovězí dobytek i na pastvu pro koně, dají se i sklízet, pokud se šetří, roste na nich i krásná otava. Ve Staré Lomnici 1 fůra, v Dolení Lomnici 1 fůra.

---

a) Hausleute, b) Rokotnyer, c) Schelech, d) Rybniczsky, e) Groß und Klein Popluschy, f) Smertschen, g) ein halbes Fass Bier, h–h) škrtnuto později

29v **Košovský dvůr**

Je celý postaven ze dřeva vyjma kuchyně, která je klenutá a komín zděný z cihel. Jsou tu dvě komory, jedna pro uložení sýra a mléka, druhá pro šafáře, chlév pro krávy a telata, také varna, vše ze dřeva.

Dřevěná stodola, se dvěma mlaty. Špýchar odděleně pod chlévem a stodolou, čtyřboký.

Pod špýcharem je šupna a stáj pro jalovice. Pod sýpkou je též mléčnice na prameni ze dřeva. Nad dvorem je studna, ze které se v případě potřeby může vést voda rourami do dvora.

Při dvoře jsou tato pole, která se osévají, totiž:

První kus u dvora Košova se nazývá V Sadištích[a)], běží od lesa Středice[b)] až k Valnohově poli, má 60 korců.

Druhé nad poplužním dvorem běží vedle zádušních polí až k rváčovské cestě, má 45 korců.

Třetí kus Kouřilovský leží vedle gruntů Cerhy a Wittnara z Košova, jde až k lesu zvaném Peklo[c)], má 15 korců.

30r Čtvrtý Kouřilovský kus začíná u Fladerovy cesty a jde k polím Jana Tomáše z Lomnice, má 19 korců.

Pátý kus Popelka začíná u rváčovské cesty a běží k lesu Jana Havelky, činí 43 korců.

Suma polí: 182 korců.

U tohoto dvora se může chovat následující různý dobytek, totiž:

30 krav a 1 býk, 10 jalovic, 15 koz, 20 slepic.

K tomuto dvoru patří louky:

v gruntu Popelka na 7 for; louka Michalovská u Valnohy 1 fůra; pod dvorem u mléčnice na 7 for; na Kouřilovsku se zahradou, dále mezi nejhořejším kouskem pole louka na 8 for; kousek pod Jakubem Cerhou na 1 fůru; v lese Peklo[d)] několik palouků, jeden dole nad vodou, druhý nad ním, třetí opodál, nahoře čtvrtý a ještě nad ním pátý, celkem pět palouků na 5 for; na tzv. Jezeru na 2 fůry; pod Táborem jsou louky na 4 fůry. Pod novým košovským hostincem je louka zvaná Kopanina na 5 for.

30v Suma luk u tohoto dvora – 40 for.

U tohoto dvora jsou povinni poddaní ze vsí Košova, Chlumu, Dolení Lomnice a Staré Lomnice náležitě orat, navážet hnůj, sít, vláčet, sekat a vozit obilí. Také na výše uvedených loukách jsou poddaní z Košova a Chlumu povinni pokosit seno a otavu, sušit a seno svážet, jakož i zahradníci z Kalné. Když to řádně provedou, dostane každý librový bochník chleba a půl sudu prostředního piva.

---

a) in Sadischtich, b) Strzedicze, c)Pecklum, d) Pecklo

31r **Rváčovský dvůr**[7]
Je postaven čtverhranný, ze dřeva, při něm je stodola se dvěma mlaty, dole ratejna, vpředu chlév pro 20 nebo více krav, varna, stáj pro odstavená telata. V ratejně v domě u cesty jsou dvě komory, chodbou teče voda rourami do troků. Kuchyně je klenutá a vyzděná, komín proveden z kamene a cihel, u kuchyně je předsíň. Nad ratejnou a budovou je sýpka s mlatem, kde se dá uložit 100 i více korců obilí, nad ní je uzavřená půda, kde se může složit také přes 100 korců. Nahoře proti ratejně je dvoupatrová sýpka. Vespod stáj pro 12 jalovic, dále sklep, nad ním komora, vedle ní dolní sýpka, ve druhém a třetím patře uzavřené sýpky pro 300 korců obilí. Dvůr je obehnán roubeným plotem a kryt šindelem. Pod dvorem je dřevěná mléčnice na dobrém pramenu.

31v U rváčovského dvora se osévají pole, a sice: první běží od louky Loupežník[a)] k Tikovu, má 24 korců, druhé sahá od stodoly dvora až k polím Daniela Bláhy, má 26 korců, třetí sahá od poplužního dvora a běží k polím Martina Tkadlece[b)], má 50 korců, čtvrtý kus běží od dvorské stodoly k polím Valnohy a Bláhy, má 25 korců, pátý kus sahá od Říhovské[c)] zahrady až ke skalským gruntům, má 28 korců, celkem polí 153 korců.

U dvora může být drženo dobytka: 20 dospělých dojnic, 10 jalovic, 21 slepic.

K tomu jsou louky:
Loupežnická louka na 2 fůry, mezi Prostředními roli[d)] tři malé louky na 4 fůry, u tzv. Hanice[e)] palouk na 2 fůry, Říhovská malá louka na 2 fůry, v Popelce ve Staré Lomnici mezi Bláhou a starým Janem Havelkou na 4 fůry. V lese zvaném Tikov jsou také pole a palouky, které byly dříve užívány z Kotelska, nyní jsou příhodněji položeny na Rváčov, na 8 for. Suma sena a otavy 22 for.

32r Kolem tohoto dvora jsou zahrady, které poskytují přes léto žnutí trávy, jsou v nich také četné ovocné stromy, které budou ještě štěpovány. Budou k tomu vybrány také některé třešně, což může trvat několik let – činí 2 zl. 10 kr.

Poddaní z Černé, Rváčova a Skuhrova jsou povinni při tomto dvoře všechna pole náležitě obhospodařovat – vláčet, hnojit, sít, sdělávat, sekat obilí a svážet ho. Stejně tak na všech loukách seno a otavu kosit, sušit a svážet, a když louky náležitě sklidí, dostane každý 1 bochník chleba a půl sudu prostředního piva.

---

a) Laupeschnik, b) Tkaldec, c) Hržihowska, d) Mittelsath, e) Hanitz

32v **Kotelský dvůr**
Je celý postaven ze dřeva, se světnicí pro čeleď, letním kravínem, jednou stodolou s mlatem, z kmenů sroubená mléčnice na pramenu, nad ní dvojitá sýpka.

K tomuto dvoru jsou osévána tato pole:
Dvůr Kotelsko – první kus sahá od poplužního dvora a běží kolem rybníka Roháč[a)] až na Podloubsko k lesům, má tři díly a 49 korců; druhé, takzvané Prostřední pole, začíná nad dvorem, běží až k polím Černých[b)], má 36 korců; třetí kus pod dvorem, vedle rybníku Světlý, až ke Kržetziger[c)] polím, jakož i ještě kus k tomu, začínající u rybníka Světlý a běžící až ke vsi Veselá, má 40 korců. Suma polí 125 korců.

U tohoto dvora se může chovat dobytek, a to až 26 dojnic, 12 jalovic, 21 slepic.

K tomu se nalézají louky:
33r Na nejspodnější louce u rybníka Světlý, na 11 for; na nejzadnějších rybníčkách[d)], prostředního výsevu, na 7 for; na louce zvané Podlovská, na 5 for; na louce mezi rybníky Roháčem a Světlým, sena na 15 for a otavy ze všech [luk] 7 for; suma: sena z výše psaných luk 38 for, otavy 7 for.

U tohoto dvora se nacházejí dvě oplocené zahrady, kde se žne tráva, kolem dvora s ovocnými stromy a polem pro zeleninu, pod rybníkem druhá, za ovoce se dá průměrně utržit 20 zl. ročně.
Při dvoru Kotelsko jsou povinni robotou poddaní z Tuhaně, Slané a Nedvězí, všechna pole mají podle potřeby náležitě orat, vláčet, hnojit, v létě v zimě se o ně starat a úrodu, které Bůh požehná, vozit. Stejně tak i všecky výše uvedené louky kosit a seno a otavu usušit a odvézt. Za louky dostane každý bochník chleba a půl sudu prostředního[e)] piva.

---

a) Rohatsch, b) Scherneyer, c) Křečovická JJF, d) Hintersten Teüchlen e) slovo škrtnuto

33v **Bezděčínský dvůr**
Dvůr je postaven ze dřeva, totiž ratejna, síň a kuchyň, která je celá zděná a klenutá, komín zhotoven z cihel. Při něm dvě komory pro šafářku a komora na sýr, sklep a stáj. Dále komora na píci a varna, vše postaveno do čtyřúhelníku, vedle stodola se dvěma mlaty. Naproti klenutý sklep, v něm také mléčnice ve skále, vedle je sýpka, šopna, šafářova komora, chlév na 10 jalovic, voda se přivádí rourami do dvora. Dvůr je obehnán roubeným plotem a je položen na pěkném místě.

U tohoto dvora jsou pole s tímto výsevkem:
První kus pole začíná napravo od poplužního dvora, běží až k polím Martina Mikule z Tuhaně, má 62 korců; druhý kus pole, zvaný Prostřední, jde od dvora až k polím Martina Dlouhého z Tuhaně, má 31 korců; třetí začíná po levé ruce od dvorské stodoly a jde až k Zelenému háji[a)], má 33 korců. Suma polí činí 126 korců.

U tohoto dvora se může dobytka chovat: 20 dojnic, 12 jalovic, 20 slepic s 1 kohoutem.

34r Ke dvoru patří louky, totiž:
Louka zvaná Komárovská, spolu s tím, co bylo získáno od dvou domků, které už nebudou postaveny, má na 62 fůr, byla ale rozdělena, 31 fůr pro hovězí dobytek a 31 fůr pro ovce. Dále palouk v Mezenici[b)] na 4 fůry, a u Zeleného háje[c)] palouk na 1 fůru. Celkem sena 67 fůr.

U tohoto dvora se nachází pěkná zahrada, ohrazená dřevěným plotem, uvnitř všelijaké krásné ovocné stromy, roubované bílé a červené třešně, hrušky, červené a černé višně, položená na slunci, ovoce se obvykle pěkně vydaří, zahrada slouží také k žnutí trávy pro dobytek, za ovoce se podle úrodnosti roku zpravidla dostane 25 zl.

U tohoto poplužního dvora jsou povinni robotovat poddaní ze Stružince a Pohoří na všech polích, jak se patří, orat, vláčet, hnojit a sít na léto a zimu, jakož kosit a svážet, a pokud je potřeba udělat něco navíc. Louky při dvoře Bezděčín musí stejně tak sekat, sušit a svážet seno a vzájemně si vypomáhat kalenští sedláci a zahradníci ze vsí [Dolení] Lomnice a Stará Lomnice.
34v Vozit musí stružinečtí, pohořští, tuhaňští, slanští a nedvězští poddaní. Když to správně usuší a svezou, má se jim dát sud prostředního piva a každému bochník chleba.

---

a) Waldt Zeleny, b) Mesenitz, c) beym Grünwalde

Ovčín v Tuhani, neboli Ovčí dvůr[a)]
Je u něj obytný dům, kde příhodně bydlí ovčák, při něm postavena dřevěná stodola.

Jsou tu tato pole, když se všechna obdělají, včetně Komárova, kde se již také obdělává:
V Komárově leží různé kusy, patřící k tuhaňskému ovčínu, vedle velké louky, vynášejí 40 korců; druhý kus, u ovčína počínaje, jde k Zelenému háji[b)], má 17 korců; třetí kus počíná u komárovských luk a jde s cestou až k Bezděčínskému kopci, má 24 korců; čtvrtý kus ležící vedle Zeleného háje má 20 korců. Celkem polí 101 korců.

35r V tomto ovčíně se může chovat přes zimu kolem 300 ovcí. Pro tento dobytek se vozí z komárovských luk seno, 31 fůr. U tohoto ovčína jsou všichni povinní robotou ze Stružince na polích jaksepatří orat, hnojit, sklízet obilí a co je při tom dalšího potřeba.

---

a) Hammelhof, b) Waldt Zeleney

Stružinecký ovčín pro bahnice[a)]
Je postaven celý ze dřeva. Nejdříve je předsíň, při ní jizba, klenutá kuchyň a komín z cihel, při tom komora, a vedle dobrá prostora na píci, nad tím pěkná sýpka. Stáj pro ovce je prostorná, u ní stodola, uprostřed mlat, po stranách dva přístodůlky, nahoru se dá dát množství obilí. Do prostoru nad ovcemi se dá odděleně uložit seno a vše potřebné. Budovou se nechá uprostřed projet, je zde pěkný povoz,[b)] vše je pod jednou střechou, krytou šindelem.

K tomu se osévají tato pole:
35v První kus dříve patřil k Lomnici, jde z Velké Rokytné až k lesu Želechy k velkému kameni, má 60 korců; druhý kus zvaný Kosinovský jde od vsi Stružinec až k Jiranovskému poli v Tuhani, má 60 korců; třetí kus Kovářovský zvaný, jde od ovčína až k poli Jiránka z Tuhaně, má 57 korců; čtvrtý kus Bednářovský, jde od ovčína až k poli Jiránka[b)] z Tuhaně, má 51 korců; pátý kus Stránsko, jde od obce Stružinec a běží k Volešnickým polím, obnáší 20 korců. Celkem polí 248 korců.

K tomuto ovčínu náležejí louky, z nichž se sváží seno a otava:
Mezi třemi roli první kus, na 5 for; v jiné nejhořejší roli loučka, na 1 fůru; nad všemi poli kus louky, na 5 for; v těchto horních rolích se nachází čtvrtá louka, na 1 fůru, nejdále mezi rolemi louka, na 4 fůry; na velké Královské louce[c)] nad větším stružineckým rybníkem, jsou to selské fůry, na 30 for; na straně proti Želechám směrem ke Staré Lomnici mezi předními rolemi kus louky, na 1 fůru; pod tím Malý Robotný[d)] zvaný, na 2 fůry; na jiném palouku v lese 2 fůry; na třetím palouku zvaném Láska 3 fůry; na čtvrté louce zvané Stolička[e)] na 6 for; na páté louce zvané Suché doly[f)], 5 for; palouk u polí Matěje Jandy, dále za ním dva palouky, na 2 fůry; ve Stránsku je palouk Kulov zvaný, dále při Volešnickém gruntu, malá louka vedle meze, Lochmerovská zvaná, na 2 fůry; suma sena činí 69 for.

36r V ovčínu mohou být drženy ovce v počtu okolo 400 kusů.
Je tu při něm chmelnice, ve které se ročně vypěstuje kolem 16 korců chmele. Roubované stromy jsou na třech rolích, vpředu na poli a na chmelnici, za ovoce se může každý rok utržit okolo 2 zl.

U tohoto ovčína jsou povinni obdělávat všechna pole, vláčet, hnojit, osévat lidé z Kalné. A vše, čemu Bůh požehná, správně sklízet a vše, co dál je přitom potřeba, vše poslušně provádět.
Louky kosit, sušit, svážet seno i otavu musí stružinečtí a pohořští sedláci a zahradníci, a když to je správně posekané, nasušené a svážené, má se každému dát jeden bochník chleba a jeden sud prostředního piva.

36v Tkalcům plátna se za tkaní dává a vyplácí plat:

za 1 kopu loktů širokého lněného plátna v šířce dvou loket se platí 1 zl. 10 kr., za 1 kopu prostředního plátna 24 kr., za 1 kopu hrubého plátna 14 kr.

---

a) vor die Mutterschaff, b) Jírovu JJF, c) Königswies, d) Klein Robotny, e) Stoliczka, f) Suchy doly

37r **ZPRÁVA O OBILNÍCH MLÝNECH**

1. Mlýn Blaživecký[a)], míval tři složení, dávalo se z něj ročně 78 korců měřičného[b)] a 4 krmníci. Nyní má jen dvě složení a dává se z něj 45 korců a 2 krmníci. Patří k němu tyto vesnice a mleči: Stružinec, Pohoří, Vyniklá, Sutice, Slaná, Nedvězí, Tuhaň, Skuhrov, Rváčov, Černá a Žlábek.

2. Horní mlýn v Nové Vsi, s jedním složením, odvádí 22 korců 2 věrtele měřičného a 1 krmníka. K tomuto mlýnu patří mleči ze vsi Nové Vsi, a to 18 sedláků a 3 chalupníci.[8]

3. Mlýn pod kostelem v Nové Vsi, s jedním složením, dává 22 korců 2 věrtele měřičného a 1 krmníka. K tomuto mlýnu patří mleči ze vsi Nové Vsi, a to 18 sedláků a 3 chalupníci.

37v 4. Dolní mlýn zvaný Kapličovský[c)] v Nové Vsi, s jedním složením, dává 22 korců 2 věrtele měřičného a 1 krmníka. K tomuto mlýnu patří ze vsi Nové Vsi, a to 17 sedláků a 9 chalupníků.

5. Mlýn pod Novou Vsí ležící, míval dvě složení, platil v penězích 78 zl. a 4 krmníky, nyní dává 35 korců měřičného, 2 krmníky a 5 korců pšenice. [d)](K mlýnu pod Novou Vsí patří mleči: Stará Lomnice – předměstí Lomnice, Košov, Chlum a z městečka Lomnice 8 osob s pekaři.)[d)]

6. Mlýn pod Novou Vsí zvaný Procházka, míval jedno složení, ze kterého ročně vycházelo 15 korců. Tento mlýn před mnoha lety vyhořel a zůstává pustý.

7. Mlýn pod zámkem Lomnice zvaný Podhrázský, před lety měl dvě mlýnská kola, nyní má jen jedno, a ročně dává 20 korců měřičného a půl krmníka. K tomuto mlýnu patří z městečka Lomnice všichni mleči (vyjma dvou pekařů), a jinak 16 sedláků, kteří v tomto mlýnu mají mlít.

38r 8. Mlýn ve Ždírnici [e)] byl v roce 16[...][f)] znovu postaven s jedním složením, z něj se ročně platí 12 zl.

Dále je mlýn pod městečkem Lomnicí, patřící Jiřímu Pokornému, s jedním složením, z něj se ročně platí 4 korce měřičného. [g)]Ze svého gruntu ročně platí 3 zl. 36 kr.[g)] K tomuto mlýnu patří deset měšťanů a všichni podruzi[h)] z městečka Lomnice.

---

a) Blaschiweczky, b) Metzgetraydt, c) Kaplitschowsky, d–d) dodatečná vsuvka rukou A na následující straně, e) Zdürnitz, f) vynechané místo, nedoplněno, g–g) pozdější vsuvka A, h) Haußleute

ZPRÁVA O PILÁCH

První pila je v Blaživkách[a)], ležící na potoce Voleška, jsou k ní povinni poddaní

ze Stružince, Pohoří, Nedvězí, Slané, Rváčova, Černé, Skuhrova a Tuhaně stromy kácet, rozřezávat, odkorňovat a vozit na pilu, za každý kmen dostanou zaplaceno 2 d.

38v Druhá pila je u mlýna pod Novou Vsí, ležící na potoku Popelka, k ní jsou povinni poddaní z Nové Vsi, Chlumu a Košova kácet stromy, rozřezávat, odkorňovat a vozit, před časem jim za každý kmen byly dávány 2 d.
Třetí pila je ve vsi Kalné na potoku Čisteckém[b)],[9] k ní je povinna celá obec, a to sedláci, stromy kácet, rozřezávat a vozit tolik, kolik je zapotřebí.
Na všech těchto pilách, když je vhodný čas a dost vody k dispozici a mohou se řezat prkna, pořeže se průměrně 50 kop.

---

a) zu Blaschiweck, b) Čzisteczka

39r ZPRÁVA O RYBNÍCÍCH

Výtažné rybníky, které se osazují kapří násadou, a to:
1. u zámku Lomnice se před lety vysazovalo 30 kop kapřího plůdku, nyní 20 kop; 2. pod městečkem Lomnicí, pustý, 30 kop; 3. ve Staré Lomnici Pacasovský[a)] rybník, na 40 kop, nyní 20 kop kaprů; 4. v Kotelsku rybník Světlý, na 40 kop, nyní na 30 kop kaprů; 5. v Kotelsku rybník Roháč[b)], na 30 kop, nyní na 15 kop kaprů; 6. ve Stružinci Dolní, pustý, 10 kop; 7. dále Horní rybník[c)] se může obsadit 20 kopami kaprů. Suma 145 kop.

Potěrné rybníky, které mohou být obsazeny kapry, jež se třou:
1. v Staré Lomnici Prostřední rybník[d)], s výlovem na 20 kop; 2. v Kotelsku Lupáč, 21 kop; 3. Podzimek[e)] v Kotelsku, 15 kop; 4. Němkyně[f)], výlov 15 kop; 5. Mrázek, 21 kusů; 6. Hádek[g)], 15 kusů; 7. Horní, pustý, 19 kusů; 8. Obecní rybník, pustý, 21 kusů; 9. Nový horní rybník, pustý, 31 kusů. Suma potěrných rybníků 72 kop 47 kusů.

39v Pstruhové rybníky, které mohou být osazeny pstruhovým plůdkem:
1. Horní v lese Smrčí, uprostřed obory, 3 kopy; 2. Dolní tamtéž, 4 kopy; 3. Horní ve Staré Lomnici, 3 kopy 30 kusů; 4. Horní rybník v Nové Vsi, 4 kopy; 5. Dolní v Nové Vsi, 5 kop. Suma pstruhového plůdku v rybnících – 19 kop 30 kusů.

---

a) Pacovský JJF, b) Rohatsch, c) Oberteuch, d) Mittelteuch, e) Podsymek, f) Niemkynie, g) Hadeck

40r **ZPRÁVA O POTOCÍCH A ŘEKÁCH**

1. kus Labe sahá od Schreyera[a)] v Dolních Kunčicích[b)] a běží k olši[c)] na gruntech hostinnských, jsou v něm pstruzi a lipani, může být propachtován.
2. kus řeky zvané Voleška[d)] od jezu v Blaživkách až k velkému kameni na gruntu Jana Klímy. Přes vodu na druhé straně se nachází kus louky z gruntu Mikuláše

Bělky. Voda tedy patří k lomnickému panství, hraničí se semilským panstvím, jsou v ní ryby vhodné k jídlu a raci, k pronájmu.
3. potok zvaný Popelka teče přes městečko Lomnici, Sopikov a Novou Ves, jde až k ústeckým gruntům na panství Kumburk, jsou v něm pstruzi, jedlé ryby a raci, k pronájmu.
4. potok Stružinecký[e)] teče pod vískou Pohoří a jde až k Bezděkovským loukám u Vyniklého, vlévá se do řeky Volešky, jsou v něm pstruzi.
5. potok Slanský,[10] ve kterém jsou potěroví pstruzi, začíná v Tuhani a jde na Komárov a Slanou, vlévá se do Volešky.
40v 6. potůček zvaný Želechovský[f)],[11] v něm se nacházejí také potěroví pstruzi.
7. potůček začínající u vsi Rváčova a tekoucí pod bezděčínským dvorem do vsi Veselá,[12] v něm jsou potěroví pstruzi, plyne či teče Veselou až do Kotelska, u kotelského dvora znovu začíná a patří panství Lomnice.
8. potok teče přes ves Kalnou a Slemeno,[13] nacházejí se v něm malé jedlé ryby a raci a běží až na konec slemenských polí.
9. potok teče z Bukoviny a teče na kalenské grunty a běží až na konec slemenských[14] polí, nacházejí se v něm pstruzi.
10. potůček pramení v lese Michovec a teče přes ves Ždírnici,[15] někdy se v něm nacházejí potěroví pstruzi.
11. potůček začínající v Kalné na loukách Jiřího Berana[16] a jde až na statek Jana Ješka[g)] v Kalné, nacházejí se v něm pstruzi.

---

a) von Schreyern, b) Nieder Pelsdorf, c) eine Uhrla d) Flußwasser Woleschka, e) Waßerbach Struschineczky, f) Bächl Schelechowsky, g) zu dem Hanns Geschecks Gutts

41r **ZPRÁVA O LESÍCH A REVÍRECH**[a)]

1. Bílý les[17] zvaný Doubravsko[b)], ležící na hoře Tábor, má všelijaké tvrdé dříví, hraničí s [lesy] otců jezuitů a kartuziánů[18] a skalskými, má 9 honů.
2. Černý les zvaný Smrčí[c)], leží vedle shora zmíněného lesa, je v něm obora, má 10 honů.
3. Černý les Kozlov, Ředice a Vrtimachovy doly[d)], hraničí se skalským panstvím, má 6 honů.
4. Černý les Bítouchov, mezi pozemky a lesy panství Hrubá Skála, drží 1 hon.
5. Černý les Niva[e)], také mezi lesy skalského panství, půl honu.
6. Černý les Tikov[f)] pod vsí Černá, hraničí se skalskými lesy, 4 hony.
7. Černý les pod vsí Skuhrov, hraničí opět se skalskými lesy, 1 hon.
8. Černý les u Bezděčína ležící, hraničí se skalskými grunty, 2 hony.
9. Dále černý les u Bezděčína, zvaný Spáleniště[g)], hraničí se skalskými grunty, má půl honu.
41v 10. Černý les Kotelsko mezi skalským panstvím, má 2 hony.
11. Les zvaný Mezenice a Zelený háj[h)], hraničí se skalskými grunty, má 3 hony.
12. Černý les zvaný Javorník, nad vsí Slaná a kolem ní z obou stran, hraničí se semilským a skalským panstvím, má 4 hony.

13. Černý les zvaný Spáleniště, nad vsí Blaživka, hraničí s kumburským panstvím, má půl honu.
14. Černý les proti Vyniklému, zvaný Zalámaniny, hraničí s kumburským panstvím, má 1 hon.
15. Černý les proti vsi Pohoří, hraničí s panstvím Kumburk, má 1 hon.
16. Les Stránsko a Želechy, hraničí s panstvím Kumburk, má 9 honů.
17. Černý les pod Novou Vsí, hraničí s panstvím Kumburk, má 2 hony.
18. Černý les Sopikov, leží v panství, má 1 hon.
42r 19. les Michovec u vsi Ždírnice, ve vsi Kalné, hraničí s panstvím Branná a kartuziánskými grunty, má 9 honů.
20. Černý les proti vsi Kalná zvaný Lánek, hraničí s čisteckými grunty, má 1 hon.

Suma lesů na panství 20, mají 67 ½ honů.

Prastarý hrad Kozlov, ležící v nepřístupných lesích nad vsí Košovem, je tam jen kus staré zdi, hrad Kozlov hraničí se skalským panstvím.

---

a) Forschten, b) Dobrawsko, c) Schmertschy, d) Wrtimachawy Tholen, e) Nywa, f) Tykow, g) Spalenisstie, h) Zelenejhaj

ZPRÁVA O HRANICÍCH, s kterými panstvími a ve kterých místech hraničí lomnické panství

Počínaje od lesa zvaného *Doubravsko*[a)], položeném proti vsi Kyje, hraničí panství Lomnice s grunty otců kartuziánů, odtud pak dále s grunty otců jezuitů, až k mostku v Pekle, zvaném *Mezihůří*[b)]. Od tohoto místa začínají hranice s panstvím Skály, od louky Václava Peterky, kde jsou dva silné buky označené kříži, odtud jdou hranice na kopec, až pod pustý hrad Kozlov, kde jsou nejvíce [?] označeny dub a jedle vyřezaným křížem.
42v Od hradu Kozlova jdou hranice dolů z kopce a stoupají znovu k lesu zvanému *Schieldtwach*,[19] odtud dolů k dolům[c)] a gruntům zvaným *Vrtimachovy doly*, k dubu stojícímu nad poli Hanse Steifena[d)], kde [společnou hranici] končí, dále pak na všech místech pokračují hranice lomnického panství s hranicemi skalského, běží vedle lesů a polí vsi Veselé a Tatobity, až k Zelenému háji a Mezenici. Odtud jdou na Komárov a kolmo na kopec, kde se nalézá hraniční kámen, klesají ke Slanskému potoku, ke skále nebo kameni. Odtud od skaliska následuje vysoký kopec a les zvaný *Javorník,* a jde vedle tatobitských polí až k buku, označenému třemi kříži.
43r Od tohoto místa začínají hranice se semilským panstvím a jdou až ke Světlé, do vsi Slaná, odtud jdou hranice s kumburským panstvím směrem na Blaživky, k lesu *Spáleniště* k Blaživkám, z Blaživek až na Vyniklý, za vsí Pohoří[e)] a pokračují dále s kumburským panstvím až pod hrad Kumburk k lesu zvanému *Janský les*[f)]. Odtud zase směřují k lesu Doubravsko pod Táborem (kde hranice začínají), le-

žícím proti vsi Kyje, a v tomto kruhu a punktu hraničí a uzavírá se panství Lomnice.

---

a) Dobrawsko, b) in Peklo Zwischen Huržj genanndt, c) zu den Tholen, d) des Hannß Stufens Feldern *H1*, e) Pohorschy *R*; Pohorsky *H1*, f) Waldt Gansky leß *R*; Waldt Banskj Leß *H1*

ZPRÁVA O OBCI KALNÁ[a)]

Nejprve od nejhořejšího dílu vsi Kalná, od gruntu Jana Laciny, jdou hranice ke Kunčicím, až do Labe, které je svobodným územím, a na druhé straně vedle polí Jana Noska, tyto hranice se dělí s branskými lesy a jdou vedle těchto lesů až na Dolní Zálesní Lhotu[b)] a dělí se potom vedle těchto lesů Zálesní Lhoty. Vykazují takový tvar a směr, jako hranice Jana Noska a Jakuba Cerhy. Odtud dál jdou hranice a klesají až na grunt neboli statek Václava Cerhy, pak se točí dokola vedle [...] polí a lesů patřících k panství Branná, vedle luk Martina Čapka a Jakuba Cerhy, až k domu nebo chalupě Tobiáše Vrkůška, ležící pod vsí Zálesní Lhotou.

43v Na druhé straně vedle luk dělí se tyto hranice s čisteckými grunty pana Záruby,[20] potokem tekoucím lukami až na polovici[c)] gruntu a polí Kryštofa Kobrleho.[21] Od tohoto potoka jdou hranice nahoru ke kraji stráně a dělí pole Kryštofa Kobrleho a Jana Ješka. Odtud začínají hranice se sousedy v Kalné a Čisté a jdou až k nejdolnějšímu dílu vsi Kalné. Vedle těchto výše zmíněných hranic leží černý les zvaný *Lán*[d)],[22] patřící k lomnickému panství. Od nejspodnější části vsi Kalné jdou hranice s panstvím Hostinné, nyní k Čisté panu Zárubovi patřící grunty, mezi a vedle polí Adama Nykla, Jiřího, nyní Tobiáše Velka[e)], Martina Maška[f)] a Václava Trejbala, kde se říká *Na rovinách*, poli a statky Jiřího Nováka, hraničí s Hostinným a Ždírnicí, až ke gruntům Mikuláše Řeháka a Mikuláše Víři[g)]. Přední Ždírnice patří k lomnickému panství a leží pod lesem Michovec, patřícím k lomnickému panství, les Mechovec hraničí s Borovnickými, panství branského, a [sousedí] na jedné straně se statkem Jana Zaplatílka neboli Paška, nyní poddaného Čisté, na druhé straně Jiří Kubů, poddaný lomnického panství, hraničí s Tobiášem Fischerem, ovšem ostatní borovničtí sousedi, lomničtí poddaní, hraničí s povozníkem[h)], patřícím k panství poličanskému.[23]

44r Ve vsi Slemeno hraničí Martin Zajíc s Georgem Kumurem, poddaným z Olešnice, ostatní sousedi ve Slemenu se svými statky hraničí s *Klášterským lesem*[i)], odtud jdou hranice potokem až k panství Branná, vedle statků Kašpara Tomíčka, Jiřího Nykla, Jiřího Vondráčka a Jana Petráčka z panství Branná, poddaných z Klášterské Lhoty[j)].

Hranice pak směřují od polí Jiřího Nováka, Václava Trejbala, Jakuba Maška a klesají vodotečí až do Labe, kterou je vedena voda na mlýn v Klášterské Lhotě. Dále pole Jakuba Maška hraničí na jedné straně s branskými lesy zvanými *Blány* na jedné straně, na druhé straně lesa jdou hranice od polí Eliáše Laciny a klesají až do Labe. Odtud dále tvoří hranice Labe nahoru až k polím Jana Laciny. V takovém kruhu, směru a způsobu se rozkládá obec Kalná, čímž se to uzavírá.

[k)]Labe ale z pradávných příčin patřilo k panství Hostinné, až do Kunčic k dolnobranskému mostu, bylo však převedeno k užitku a zcela patří milostivé vrchnosti panství Lomnice, na obou stranách.

44v Chalupa rybáře v Dolní Klášterské Lhotě[l)] se zahradou patří k lomnickému panství.[k)]

---

a) von der Gallmer Gemein, b) Nieder Huttendorf, c) biß auf den halben Theil *R*; biß auf den Elben Theil *H1,* d) Lahn, e) des Welken *R*, správněji zřejmě *H1:* des Noseks, f) des Martin Noskens *H1*, g) Wiržj, h) mit einem Fuhrmann, i) Klosterwaldt, j) Münchsdörfl, k–k) později připsáno rukou A, l) Nieder Münchsdorf

ZPRÁVA O KOLATURÁCH PANSTVÍ LOMNICE

Na tomto panství se nacházejí tyto kostely:

Farní kostel v městečku Lomnice nad Popelkou,
postavený ke cti Boží z kamene a dobrých zdí a ve jménu sv. Mikuláše biskupa založený.
U tohoto kostela se nalézají tyto klenoty: stříbrný, vně i uvnitř pozlacený kalich s patenou – 2 kusy, cínový kalich tepaný – 1 kus, stříbrná patena – 1 kus. Na věži tři zvony – jeden velký, jeden střední a jeden menší – 3 kusy, zvon střední velikosti – 1 kus a dva malé zvonky pro mši – 2 kusy.

45v **Příjmy lomnického kostela**
Železné krávy [a)], které se pronajímají, jsou in natura dvě,[24] ročně z každé krávy přichází 35 kr., činí 1 zl. 10 kr.
Železných krav, které zůstávají na určitých poddanských gruntech, je sedm, každá po 35 kr., činí 4 zl. 5 kr.
Železných krav na pustých gruntech je [...][b)] a není z nich nyní žádný příjem.
Ze zádušních luk, ležících za vsí Košovem, na kterých se mohou sklízet 4 fůry sena, se ročně dávají 2 zl. 29 kr. 2 d.
Ze zádušních polí, ležících za vsí Košovem, na nichž se mohou vysévat 4 korce pražské míry, když jsou pole oseta, přichází z každého korce [...][b)]
Černé lesy na dvou místech, mají dva hony, a sice první sahá od polí Šťastné[c)], nyní Jana Cermana, jak ukazují hraniční kameny, a jde až k pustému hradu Kozlovu, odtud klesá až ke gruntům panství Skály v údolí, dále až k zádušním loukám, k lomnickým lesům, odtud vedle lesů až k pěší stezce do Libuně.

46r Druhý les zvaný Sopikov začíná u polí Václava Abrahama, jde dolů vedle cesty až k pramenu. Z těchto lesů pro jejich nepříhodnou polohu (zejména u Kozlova) a špatný přístup není žádný užitek.
Poukázaných peněz a nepoukázaných dluhů zůstalo a bylo vykázáno po uzavření hlavního účtu [...].[d)]

[e)]Poznámka:
Ve vrchnostenské přiznávací tabele lomnického panství z roku 1713 a inventáři č. 16 je na konci poznámka, že les Soptikov [!] podle testamentu Pavla hr. z Morzinu bezprostředně náleží špitálu a může jím disponovat jen příslušný majitel fideikomisu, nikoli duchovenstvo. To se zde poznamenává pro jistotu, protože testament vznikl později, než tento urbář.
12. června 1782. Redlhammer, t. č. ředitel[e)]

---

a) Nutzkühe, b) vynechané místo, c) vynechané místo, c) Sstiastnewikin, d) – částka neuvedena, do vynechané mezery vepsaná následující poznámka, e–e) dopsáno Redlhammerem

Farní příjmy
Polnosti k farnímu domu, které může užívat farář, když bydlí na faře, osévají se 90 korci.

46v Následující osoby jsou povinny faráři na těchto polích zasít ozimů 7 korců žita, jaře 7 korců ovsa, z fary vyvážet hnůj, poslat průměrně 15 osob na sklizeň, žito a oves svážet až do stodoly, stejně tak pokosit, sušit a sklízet seno z farních luk, což musí konat vedle jiné roboty milostivé vrchnosti, totiž: Kryštof Lamp, Václav Frič[a)], Dusákovský, Petr Pešek, Jiří Dražný, Jan Strnad. Těmto osobám je farář povinen, když pro něj pracují, dát jíst.
Černý les ležící mezi farními poli, má dva hony. Z tohoto lesa farář, když zde bydlí, dostává ročně palivového dříví 30 sáhů.
Louky k faře, na kterých se může sklízet seno, dají 8 for.
Činže přichází faráři ročně 3 zl. 30 kr., úročních slepic 14 kusů. Desátku v žitě velké míry 36 korců 1 věrtel, desátku v ovsu velké míry 38 korců 2 měřice.
Dvě rodiny mají také dávat duchovnímu při sv. Jakubu od každé krávy po 3 kr.

47r U městečka Lomnice stávala před lety nad farou dřevěná kaple ke cti Boží a sv. Jana Křtitele, obehnaná zdí, kde byli pohřbíváni mrtví z městečka Lomnice, vsi Staré Lomnice, Stružince, Pohoří, Tuhaně, Rváčova, Skuhrova, Černé, Košova a Chlumu a dále ze vsi Ploužnice z kartouzského panství.

Filiální kostel zvaný Tábor,
ze dřeva postavený, ke cti Proměnění Páně založený na hoře Tábor, čtvrt míle od městečka Lomnice, nemá žádné příjmy.

47v Před časem byla polovina vsi Tuhaň, patřící ke kostelu Týn u městečka Rovenska, se souhlasem obou vrchností předána týnským farářem Václavem k táborskému kostelu a na budoucí čas přenesena, z kterýchžto gruntů, počítaje na velkou lomnickou míru, budou dávat:
Václav Dlouhý žita 1 věrtel, ovsa 1 věrtel
Matěj Stránský žita 1 věrtel, ovsa 1 věrtel
Václav Dlouhý žita 1 věrtel, ovsa 1 věrtel

Mikulovský žita 1 věrtel, ovsa 1 věrtel
více Václav Dlouhý žita 1 věrtel, ovsa 1 věrtel
Když se konají poutě k tomuto kostelu, jedna v úterý po Letnicích a jedna na svátek Proměnění Páně,[25] je almužna určena na střechu a co jiného je potřeba opravit.

V Nové Vsi filiální kostel,
postaven z kamene, ke cti Páně, je zasvěcen sv. Prokopovi biskupovi, kde slouží bohoslužby lomnický farář.

48r **Příjmy novoveského kostela:**
Železné krávy na obsazených gruntech – v Nové Vsi je jich 17, každá kráva ročně dává 35 kr., celkem 9 zl. 55 kr.
Železných krav na pustých gruntech, z nichž není žádný užitek, zůstává 5 kusů.
Poukázaný plat z polí a luk, patřících ke kostelu v Nové Vsi, je jich k 6 korcům, ročně z nich 4 zl. 54 kr. 2 d.
Dále ze tří kusů polí patřících novoveskému kostelu, ze vsi Bělá, z 10 korců, přichází 1 zl. 7 kr. 4 d.
Zarostlých polí, z nichž nic nepřichází – zůstávají 4 korce.
Černý les, v něm měkké dříví, má 2 hony. Z něj co dřeva se prodá, kostelníci zanesou takový plat zvlášť do svých účtů jako příjem.

48v **Příjmy faráře u kostela v Nové Vsi:**
Při pouti ke kostelu se za mši sv. dává lomnickému faráři 35 kr.
Za slouženou mši sv. 35 kr.
Plat v penězích o sv. Jiří 2 zl. 30 kr., o sv. Havlu 2 zl. 30 kr.
Dále při sv. Havlu dávají obyvatelé a sousedi, patřící ke kostelu, po úroční slepici.
O Svatodušních svátcích, pokud je zde farář, činí náležitosti 2 zl.
Dále letník o sv. Havlu, z každé krávy 3 kr., nyní ale dohromady jen 2 zl.
Při tomto kostelu pohřbívají své mrtvé poddaní z Nové Vsi, Bělé a Syřenova (z panství kumburského) a Žďáru (otců kartuziánů).

49r **Lomnickému kantoru** na výživu přichází z lomnické a novoveské obce:
Za prvé na stravu, o kterou se kantor odedávna dělí s farářem, má lomnický farář ze svého desátku dát takovou míru, jakou sám dostal: žita velké míry 5 korců, ovsa taktéž 5 korců. Dále poddaní v městečku Lomnici, v podměstí, Staré Lomnici, Skuhrově, Rváčově, Černé, Stružinci, Tuhani, Košově a Chlumu, při čase sklizně, podle zvláštního rejstříku, žitné slámy nebo snopů – každý po 2 snopech.
Dále podle starého zvyku při jistých svátcích při obchůzce nebo koledě se mu dává něco lnu, podle majetku nebo vůle každého.

Z Nové Vsi dávají místo obilí nebo snopů sedláci (vyjma zahradníků) po 2 kr. a každý trochu lnu.
Pole patřící ke škole, mezi lomnickými farními poli, má 33 záhonů[b].
Palivového dříví se dává učiteli ze zádušních lesů 4 sáhy.

---

a) Frytsch, b) Beth

49v **Ve vsi Kalné[a] farní kostel**
z kamene a zdí postaven ke cti Páně a zasvěcen sv. Václavu, patronu Čech. Mnoho let tu není žádný duchovní, ale lomnický farář slouží bohoslužby v tomto kostele a požívá důchodů.
Klenoty v kalenském kostele: kalich a další klenoty, kostelníci mají inventář.[b]

---

a) Gallmen, b) vynecháno místo pro inventář, ale nevyužito

Příjmy kalenského kostela
Železných krav, patřících ke kostelu, za každou se platí 24 kr. – 12 kusů.
Železných krav na pustých gruntech, z nichž nikdo neplatí – pozůstává 0.
Platu peněžního přichází k tomuto kostelu ročně – 2 zl. 37 kr. 3 d.
50r Les patřící záduší, těží se v něm pěkné dříví, které se hodí také na šindele – 1 ½ honu.
Zádušní pole – 12 korců.

Příjmy faráře
Žita hostinské míry – 15 korců.
Ovsa hostinské míry – 15 korců.
Dále místo svatodušních náležitostí se dává při sv. Jakubu faráři z každé krávy 3 kr.
O postu a na Zelený čtvrtek dává každý podle svého jmění len a vejce.
Pole, která patří faráři, osévají nyní lidé a ročně dávají 5 a 4 mandele [?], činí 16 korců.
Louky patřící faráři nyní lidé různě používají, ročně z nich platí po 4 kopách, dávají 5 for.
50v Dále místo obchůzky na den sv. Štěpána dává každý faráři podle své libosti trochu lnu.
Ke kostelu patří: celá obec Kalná a Klášterská Lhota z branského panství.

Příjmy učitele k jeho výživě
Železná kráva patřící kostelu, kterou používá bez platby nájmu, 1 kus.
Místo obilí ve snopu dávají mu sedláci po 6 kr., chalupníci po 3 kr.
Lněného semene mu dávají obyvatelé patřící ke kostelu podle svého jmění a libosti.

Koleda se odvádí učiteli podle starého zvyku o určených svátcích od příslušných poddaných.
Ze zádušních polí se mu nechává díl k osetí.

51r **Dále se nachází na lomnickém panství mnoho kusů luk a polí,** které patří vlastně milostivé vrchnosti, a platí z nich následující osoby ročně:

Louky a pole
Jan Havelka, z kusu luk a polí 15 kr.
v Sopikově a Želechách Jan Duchek ze 2 polí a 1 louky 1 zl. 12 kr.
Jiří Pokorný z poloviny rybníčku[a)] 12 kr.
Geörge Schäffer z kusu louky v Sopikově 45 kr.
Matěj Kocourek kus louky v Želechách 24 kr.
dále na Velké Popluži Jan Pokorný z polí, pod 5 korců 1zl.
Václav Mareš z kusu louky 24 kr.
nad Sopikovem Jan Cerman z kusu louky 15 kr.
Václav Mareš tkadlec z 1 kusu louky 20 kr.
Václav Zelenka z 1 kousku loučky 21 kr.
Christoff Wießner z 1 kusu loučky 12 kr.
Lukáš Jiránek z 1 kusu loučky 20 kr.
Mikuláš Ryšavý z 1 kusu loučky 12 kr.
v oboře Jan Duchek mladší z kusu pole a louky 1 zl. 25 kr.
Jiří Vokoun z kusu loučky 35 kr.
Adam Šlechta z kousku 35 kr.
Jan Sezima krejčí z kousku 35 kr.
51v dále z jednoho kousku červenice[b)] dává Jan Sezima krejčí 7 kr.
Jiří Jelínek z kousku louky 45 kr.
Jakub Sezima z kousku 15 kr.
Jakub Procházka z kousku 20 kr.
Jan Prskavec z kousku 12 kr.
Václav Mareš z kousku louky 16 kr.
Jan Lásko dává z kousku louky 10 kr.
Václav Patočka z kusu pole Stránsko 35 kr.
Jiří Vrkoslav z 1 kusu 30 kr.
Martin Stranák z 1 kusu louky a 1 kusu pole 31 kr.
vdova Stranáková z 1 kusu louky 14 kr.
Jiří Pekárek z 1 kusu louky 30 kr.
Václav Bělík, skalský poddaný, z kusu louky 15 kr.
Jiří Šedivý za kus pole 7 kr.
od Lánkové za pastvinu [c)] 1 zl. 12 kr.
Suma 14 zl. 35 kr.
[d)]přibylo 26 kr.
[celkem] 15 zl. 1 kr.[d)]

Dále jsou při tomto panství různá místa a pusté chalupy s poli a loukami propachtované, z nich ročně přichází průměrně 13 zl. 38 kr. 2 d.

52r Pokud jde o obchod se solí, mají poddaní tohoto panství dostávat bečku za 10 zl. a zaplatit do důchodu. Naproti tomu se za dovoz každé bečky počítá 30 kr. Do důchodu se proto bečka platí 9 zl. 30 kr. Ročně průměrně 78 zl.

---

a) Teuchtam, b) Rothland, c) von der Lanekh von der Huttung d–d) dodatečná vsuvka

53r PANSTVÍ LOMNICE

Městečko Lomnice *(Städl Lomnitz)*

		sv.Jiří zl.:kr.d.	sv.Havel zl.:kr.d.	úroční slepice	ženná robota dnů	oves hrabat dnů
	[Měšťané]					
	Tomáš Braborec	19.5	26.1	–	3	3
	item za kus pole platí	2.3	3.3	–	–	–
	Václav Vokoun	38.3	44.5	–	4	4
	Jan Hrdlička	1:29.5	1:36.1	–	4	4
	Magdalena Havelková	31.3	37.5	–	4	4
53v	Jan Havelka	43.1	49.3	–	4	4
	Daniel Pohorský	1:29.5	1:36.1	–	4	4
	Jiří Zoček[a)]	26.5	26.1	1	4	4
	k tomu za jeden kus pole mezi Adamem Šlechtou a Václavem Vokounem zv. Boubelíkovský[b)], ze kterého s povolením milostivé vrchnosti ke svému domu koupil 21. 4. 1664 od Václava Kvítka, platí i za pěší a potažní robotu	1:10.0	1:10.0	1	–	–
54r	Jan Cerman					
	[c)]nyní Christoff Linck[c)]	45.3	44.5	1	3	3
	Lukáš Jiránek	21.0	20.0	–	3	3
	Wenzel Frytsch	16.2	15.4	–	2	2
	z Michalovského statku	4.4	4.0	–	–	–
	[c)]tento plat je již při vrchnosti[c)]					
	Jiří Maršů	55.3	1:1.5	–	4	4
	Václav Ryšavý	21.0	27.2	1	4	4
54v	Jiří Kolář	32.4	36.4	1	4	4
	Jan Sezima	16.2	15.4	–	2	2
	Václav Mareš	32.2	32.0	–	3	3
	Václav Kundradicský	31.5	38.1	–	4	4
	Magdalena Bernatová	47.5	54.1	1	4	4
55r	Jan Tichý	38.3	44.5	1	4	4

	Jan Mrázek	28.0	27.2	1	3	3
	Lukáš Mizera	28.0	27.2	1	3	3
	Václav Mareš	44.4	51.0	–	4	4
	Václav Pohorský	38.3	44.5	–	4	4
	Mikuláš Pohorský	38.3	44.5	–	4	4
55v	Kryštof Lamp	16.2	22.4	–	4	4
	[...][d]					
	[e]robotuje zdejšímu panu faráři[e]					
	Václav Zelenka	20.2	26.1	–	3	3
	Jan Cerman	2:39.5	2:46.1	2	4	4
56r	Jiří Zelenka	38.3	44.5	–	4	4
	Adam Šlechta	14.4	18.4	–	4	4
	dále za kus pole z Boubelíkovského gruntu ve Staré Lomnici, vedle polí Jiřího Zočka[f], které mu z milosti věnovala r. 1664 Její vysocehraběcí Milost místo jeho pole; platí za pěší a potažní robotu a polovinu					
	činže vyměřené na grunt	1:10.0	1:10.0	1	–	–
56v	Jan Sezima	19.5	20.2	–	3	3
	Mikuláš Ryšavý	19.5	26.1	–	3	3
	Václav Zoček[a]	19.5	19.1	–	3	3
	Nově postavený dům nad pivnicí[g]					
	[c](Wilhelm Gall[c]	16.2	15.4	–	–	–
	z dusákovského gruntu plat	4.4	4.0	–	2	2
	[c](tyto platy se najdou u vrchnosti)[c]					
57r	Celkem měšťané – 32 domů					
57v	*Podsedkové neb zahradníci*[h]					
	Christof Mentzel	7.0	7.4	–	2	2
	David Koch	7.0	7.4	–	2	2
	Hanuš Pokorný	7.0	7.4	–	2	2
	dále za kus pole	2.3	2.3	–	–	–
58r	Jan Kraus i s robotou	1:19.3	1:21.2	–	2	2
	Tobias Beyer	7.0	7.4	–	2	–
	Matěj Kocourek	4.3	4.0	–	–	–
	[i]Tobiáš Horáčků, pustý,					
	bude platit	7.0	7.4	–	2	2
58v	(Tomáš Macka[j] to dostal 16. února 1676)[i]					
	Anna Marschin	7.0	7.4	–	2	2
	Jakub Sezima	9.1	11.0	–	2	2
	Jan Duchků starší	12.0	14.0	–	3	3
	[i]Anna Perníkářková[l], pustý,					
	bude platit	7.0	6.3	–	2	2
	(Jan Jirošek[m] to dostal k postavení 17. února 1676)[i]					
59r	Jakub Procházka	9.2	10.0	–	2	2

	Jan Duchka mladší	9.1	11.0	–	2	2
	[i)]Tomáš Řezáč, pustý, platí se	7.0	6.3	–	2	2
	(Václav Robek[n)] to dostal a postavil r. 1674)[i)]					
	Kateřina Rybníčková	13.2	15.1	–	3	3
59v	Georg Wießner	9.3	10.1	–	2	2
	Václav Tichý	10.3	11.1	–	2	2
	Christof Mentzel	7.0	7.4	–	2	2
	Christof Wießner	7.0	7.0	–	2	2
	(17. února 1676 dostal kousek louky za Blochem Gerkem, platit bude půl na sv. Jiří a půl na sv. Havla 15 kr.)[r)]					
60r	Jakub Pánek	8.0	8.0	–	3	3
	Jiřík Bárta	7.0	7.0	–	2	2
	Václav Bien[o)]	7.0	7.0	–	2	2
60v	Jiří Vokoun	21.0	21.4	–	3	3
	Gotfried Lamp	7.0	7.0	–	2	2
	Václav Holan[p)]	7.0	6.3	–	3	3
	Georg Schäffer	5.3	5.0	1	3	3
	Jiří Kundratický[q)]	7.0	7.4	–	3	3
61r	Suma zahradníků nebo podsedků u městečka – 27 domů					

61v	*Stálé platy*	sv. Jiří	sv. Havel
	městečko Lomnice	27:32.3	29:48.3
	řezníci za masné krámy	[i)]7:37.0	7:37.0[i)]
	[r)](podle starého urbáře	6:25.0	6:25.0)[r)]
	ševci ze svého řemesla	3:30.0	3:30.0
	tkalci plátna [...][r)]	2:20.0	2:20.0[r)]
	pekaři	1:10.0	1:10.0
	sedláři	1:00.0	1:00.0
	mydláři	1:15.0	1:15.0
	hrnčíři [...][r)]	42.0	42.0
	suma plat	45:6.3	47:7.3

62r Úroční slepice na sv. Havla, za každou se platí 10 kr. – 12 ks.
Lomničtí řezníci škvařeného loje, každý po jednom kameni, činí – 4 kameny.
Ti ze všeho poraženého hovězího dobytka dávají milostivé vrchnosti po celý rok jazyky.
[e)](A protože řezníci podle starého urbáře měli z každého poraženého hovězího dobytka dávat jazyk, vnitřnosti a dršťky[s)] proti náhradě 7 kr. vrchnosti na sv. Havla, bylo v r. 1675 dohodnuto, že budou vrchnosti místo toho platit celkem 12 zl., půl na sv. Jiří a půl na sv. Havla; kdyby ale vrchnost maso potřebovala, jsou řezníci povinni jí ho za 4 kr. prodat[...])[e)]
Též ze všeho hovězího, které porazí na Velikonoce, Letnice nebo Vánoce, jsou po všechny časy povinni dávat hlavu, vnitřnosti a dršťky [i)]po 7 kr.[i)] bezplatně po všechny časy.

Běžné platy

Kat platí ze své živnosti 4:5.0 4:5.0

62v Za kousky polí a luk, které milostivá vrchnost nepotřebuje a které se pronajímají poddaným, eviduje je hejtman v rejstříku,
průměrně o sv. Havlu – 11:40.0

Za palivové dříví, které v lesích zvrátí vítr nebo se porazí a vrchnost nepotřebuje, ne však čerstvé, platí poddaní z Lomnice
na sv. Havla – 23:33.0

Kdo z poddaných potřebuje nějaké dříví, má se přihlásit v kanceláři a potřebné dříví se mu změří a zaplatí ho do důchodu.

63r Všichni poddaní z městečka a vesnic, kteří chtějí pást v panských lesích, mají dát pernatou zvěřinu,[t)] o čemž udělá hejtman každoročně rejstřík a přiloží k vyúčtování, sejde se nejméně kopa, pták po 6 kr.,
činí – 6:00.0

Za zhotovení sáhového dříví se platí poddaným mzda 3 kr., bez škody se může průměrně každoročně nechat vytěžit a prodat 60 sáhů, spíš více než méně; kdyby se odřeklo, průměrně po 12 kr.

Obchodníci s moukou ze Železnice,[u)] kterým je otevřen lomnický týdenní trh, šest osob,
ve dvou termínech platí 2:20.0 2:20.0

Každý kramář z Lomnice je povinen platit do důchodu milostivé vrchnosti na sv. Havla ročně 35.0

63v Robotovat je městečko povinno ženně 171 dnů, hrabat oves 171 dnů.

---

a) Zotscheck, b) Bowbelykowsky, c–c) dopsáno později D, d) těžko čitelná vsuvka ruky D, e) pozdější poznámka ruky D, f) Zotschkens, g) ob der Bierstube, h) Podsedkowe oder Gärttner, i–i) škrtnuto, opraveno později rukou D, j) Máka JJF, k) Marschin, l) Pernikarzkin, m) Gieroscheck R, Burghardt JJF, n) Kobrle *JJF*, o) Byhn, p) Hohlan, q) Kundradicsky, r) těžko čitelná vsuvka dopsána r. 1676 rukou D, s) Geschling und Kurtelfleck, t) alte Henne, u) Eyßenstädtler

66r

		úrok sv. Jiří zl.:kr.d.	úrok sv. Havel zl.:kr.d.	úroční slepice ks	orba dnů	ženní robota dnů	oves hrabat dnů	fůry dnů[26]
	Ves Dolení Lomnice *(Unter Städl Lomnitz)*							
	Sedláci							
	Mikuláš Dražný	23.2	36.4	–	[d)] NB. faráři [d)]			
	(koná pěší robotu zdejšímu panu faráři)							
	Mikuláš Holota	35.0	48.2	2	4	4	4	7
66v	Jiří Prskavec	35.0	48.2	–	4	4	4	7
	Jan Fischer	35.0	48.2	–	4	4	4	7
	Jiří Bělina	1:14.2	1:14.0	–	6	6	6	11
67r	Matěj Kubík	35.0	48.2	–	4	4	4	7
	Jiří Vrkoslav	44.4	1:2.4	–	5	5	5	11

	Jan Sládků	27.1	35.5	–	4	4	4	7
67v	Mikuláš Švec, pustý,							
	propachtován Janovi Sládků	18.2	23.3	–	3	3	3	7
	Mikuláš Horák	27.1	35.5	–	4	4	4	7
	Georg Wießner	19.5	26.1	–	2	2	–	3,5
68r	Petr Václavec	34.4	48.0	–	4	4	4	7
	Jan Roďan[a)]	19.5	26.1	–	2	2	–	3,5
	Jan Tůma	30.2	43.3	–	4	4	4	7
68v	*[Zahradníci]*							
	[b)]grunt Michalovský, pustý							
	(Václav Frič)[b)]							
	ten byl s povolením milostivé vrchnosti							
	připsán Václavu Fričovi							
	v městečku i s platem	4.4	4.0	–	–	–	–	–
	[b)]grunt Dusákovský, pustý							
	(Wilhelm Gall) [b)]	4.4	4.0	–	–	–	–	–
	Petr Pešek	4.4	4.0	–	–	–	–	–
	(robotu koná pro zdejšího							
	pana faráře)							
	Jan Kolář, pustý, bez platu	7.0	7.4	–	–	3	3	–
	Jan Prskavec mladší,							
	v r. 1663 nově postavil,							
	má lhůtu 3 roky	15.4	16.2	–	–	4	4	–
	Kašpar Voborník	7.0	7.4	–	–	3	3	–
69r	Jan Pražák	7.0	7.4	1	–	3	3	–
	Jan Strnad	2.0	2.0	–	–	–	–	–
	robotu koná pro zdejšího							
	pana faráře							
	Jan Procházka, zcela pustý,							
	bez platu	7.0	6.3	–	–	3	3	–
	Jan Duchků[c)], pustý, bez platu	7.0	7.4	–	–	3	3	–
	Jan Turek, pustý	16.1	15.4	–	–	3	3	–
69v	Hans Beyer	9.3	11.2	–	–	3	3	–
	Jakub Zikeš	7.0	7.3	–	–	3	3	–
	Tobiáš Chlumský	1:14.4	1:11.4	–	–	4	4	–
	Jiří Pokorný, mlynář,							
	má vlastní mlýn	1:45.0	1:45.0	–	–	–	–	–
	dále za kus pole v Sopikově	3.0	3.0	–	–	–	–	–

70r	*Suma ve vsi Dolení Lomnice:*	
	sedláci s potahem	14 hospodářů
	zahradníci	15 hospodářů
	svatojiřský úrok	12 zl. 21 kr. 4 d.
	svatohavelský úrok	14 zl. 47 kr. 2 d.

úroční slepice	3 ks
orání	48 dnů
vození hnoje	26 dnů
vození sena	14 dnů
ženná robota	60 dnů
hrabání ovsa	58 dnů
svážení obilí	26 dnů
vození dříví	26 dnů

70v U této vsi je olejna, patřící Petru Václavcovi, ze které odvádí milostivé vrchnosti ročně 1 kopu lněných pokrutin, nebo platí na sv. Havla 1 zl.
Za palivové dříví, které v panských lesích zvrátí vítr nebo se jiné porazí a vršky stromů vrchnost nepotřebuje, ne však čerstvé, na které se nesmí sahat, platí tato ves podle rejstříku na sv. Havla 8 zl. 12 kr.
Dále kdo z poddaných potřebuje nějaké dříví, má se přihlásit v kanceláři a potřebné dříví se mu v panských lesích změří a ocení, zaplatí je do důchodu.

---

a) Rodian, b–b) škrtnuto a opraveno rukou D, c) Duchů *JJF*, d–d) dopsáno rukou D

		úrok sv.Jiří zl.:kr.d.	úrok sv.Havel zl.:kr.d.	úroční slepice ks	orba dnů	ženná robota dnů	oves hrabat dnů	fůry dnů	dělání dřeva sáhů
72r	**Ves Stará Lomnice *(Alt Lomnitz)***								
	Sedláci								
	Jan Bělina	34.2	48.0	2	4	4	4	7	–
	Jan Vojtíšek	34.2	48.2	2	4	4	4	7	–
72v	Václav Ryšavý	19.1	26.1	1	3	4	4	7	–
	Jan Havelka	36.5	50.5	2	4	4	4	7	–
73r	Martin Kord	19.1	26.1	1	4	4	4	7	–
	Adam Novák	32.0	36.4	2	4	4	4	7	–
73v	Adam Macháček	13.2	18.0	2	4	4	4	7	–
	Václav Bláha	34.2	48.2	2	4	4	4	7	–
74r	Jiří Kodym	34.2	48.2	2	4	4	4	7	–
	Daniel Bláha	59.5	59.5	3	8	8	8	14	–
74v	*Zahradníci*								
	Tomáš Otmar	15.4	15.4	–	1	3	3	–	1
	Václav Patočka	35.0	35.0	–	–	4	4	–	–
	Cukrovský, pustý, neplatí	9.2	9.2	–	–	3	3	–	–
	Václav Havlíček, pustý, bez platu	2.3	2.3	–	–	2	2	–	–
75r	Eliška Kulhavá[a)], pustý, neplatí	2.3	2.3	–	–	2	2	–	–

Suma ve vsi Stará Lomnice

sedláci s potahem	10 hospodářů
zahradníci	5 hospodářů
svatojiřský úrok	6 zl. 22 kr. 4 d.
svatohavelský úrok	7 zl. 55 kr. 4 d.
úroční slepice	20 kusů
orba	43 dnů
vození hnoje	22 dnů
vození sena	11 dnů
ženná robota	44 dnů
hrabání ovsa	44 dnů
vození obilí	22 dnů
vození dříví	22 dnů
dělání dříví	1 sáh

75v Za palivové dříví pro domácí potřebu, které v lesích zvrátí vítr nebo se porazí a vrchnost nepotřebuje, ne však čerstvé, na které se nesmí sahat, platí tato ves milostivé vrchnosti podle rejstříku na sv. Havla 4 zl. 34 kr.
Dále kdo z poddaných potřebuje nějaké další dříví, má se přihlásit v kanceláři a potřebné dříví se mu v panských lesích změří a ocení, zaplatí ho do důchodu.

---

a) Kulhawin

		úrok sv.Jiří zl.:kr.d.	úrok sv.Havel zl.:kr.d.	úroční slepice ks	orba dnů	ženná robota dnů	oves hrabat dnů	fůry dnů	dělání dřeva sáhů
77r	**Ves Stružinec *(Struschinetz)***								
	Sedláci								
	Václav Vojta	44.4	44.4	–	4	4	4	7	–
	Mikuláš Kožíšek [a)]	37.1	37.1	1	4	4	4	7	–
77v	Mikuláš Otmar	29.4	29.4	–	4	4	4	7	–
	Jiří Jandura	46.0	46.0	–	4	4	4	7	–
78r	Jakub Lacina [b)]	36.4	36.4	–	4	4	4	7	–
	Jakub Trejbal	1.00.5	1.00.5	–	4	4	4	7	–
78v	Jiří Pekárek	45.4	45.4	–	4	4	4	7	–
	Václav Skřivanec	35.3	35.3	–	4	4	4	7	–
	Jan Kobrle	25.0	25.0	–	4	4	4	7	–
79r	Jiří Skřivanec	39.0	39.0	1	4	4	4	7	–
	Tomáš Janda	25.0	25.0	1	4	4	4	7	–
	Martin Jansák [c)]	34.2	34.2	1	4	4	4	7	–
79v	Eliáš Cerman	32.0	34.2	1	4	4	4	7	–
	Martin Otmar	46.0	46.0	1	4	4	4	7	–

	Jan Strnad [d)]	53.0	55.2	2	4	4	4	7	–
80r	Jiří Zeman	58.5	58.5	2	4	4	4	7	–
	Jiří Otmar	1:12.2	1:12.2	2	4	4	4	7	–
	Matěj Janda	43.4	43.4	1	4	4	4	7	–
80v	Jacob Vak [e)]	41.2	41.2	2	4	4	4	7	–
	Zahradníci								
	Václav Tomášek	25.4	25.4	1	–	4	4	–	1
81r	Martin Stranák	39.0	39.0	1	–	3	3	–	1
	Matěj Jakovků [f)]	27.2	27.2	1	–	4	4	–	1
	Matěj Nadopka [g)]	35.0	35.0	–	–	4	4	–	1
	Jiří Vrkoslav	5.5	5.5	–	–	3	3	–	1
81v	Martin Havlous [h)], pustý	5.5	5.5	–	–	2	2	–	1
	Petr Veverka, úplně pustý	5.5	5.5	–	–	2	2	–	1
	Martin Boháček	5.5	5.5	–	–	–	–	–	–
	item za přidaná pole	6.0	6.0	–	–	2	2	–	1
	Matěj Otmar	5.5	5.5	–	–	2	2	–	1

82r *Suma ve vsi Stružinec*

sedláci s potahem	19 hospodářů
zahradníci	9 hospodářů
svatojiřský úrok	16 zl. 8 kr. 5 d.
svatohavelský úrok	16 zl. 13 kr. 3 d.
úroční slepice	19 ks
orba	76 dnů
vození hnoje	38 dnů
vození sena	19 dnů
ženná robota	76 dnů
hrabání ovsa	76 dnů
vození obilí	38 dnů
vození dříví	38 dnů
dělání dříví	9 sáhů

Za palivové dříví pro domácí potřebu, které v lesích zvrátí vítr nebo se porazí a vrchnost nepotřebuje, ne však čerstvé, na které se nesmí sahat, platí tato ves milostivé vrchnosti podle rejstříku na sv. Havla 9 zl. 7 kr.

82v Dále kdo z poddaných potřebuje nějaké další dříví, má se přihlásit v kanceláři a potřebné dříví se mu v panských lesích změří a ocení, zaplatí ho do důchodu.

---

a) Kozyschek, b) Latzino, c) Jancák *JJF*, d) Strnath, e) Wackh *R*, Vaků *JJF*, f) Jakoubků *JJF*, g) Nádobka *JJF*, h) Hawlaws

		úrok sv.Jiří zl.:kr.d.	úrok sv.Havel zl.:kr.d.	úroční slepice ks	orba dnů	ženná robota dnů	oves hrabat dnů	fůry dnů	dělání dřeva sáhů
83r	**Ves Pohoří *(Pohoržj)***								
	Sedláci								
	Václav Beránek	1:27.4	1:27.4	2	4	4	4	7	–
	Martin Mareš	42.0	1:05.2	2	4	4	4	7	–
83v	Václav Mareš	54.0	54.0	1	4	4	4	7	–
	Jan Macháček	49.1	1:17.1	2	4	4	4	7	–
	Jakub Bárta má díl gruntu Jana Macháčka, ze kterého má dávat plat	49.1	49.1	1	–	3	3	–	1
	Václav Vyniklář, pustý	53.4	53.4	1	4	4	4	7	–
	Martin Dvořáček, je to panský hostinec	53.4	53.4	1	4	4	4	7	–
	Zahradníci								
	Mikuláš Láska	28.0	28.0	1	–	3	3	–	1
	Jan Láska	5.5	5.5	–	–	2	2	–	1

Suma

sedláci s potahem	6 hospodářů
zahradníci	3 hospodáři
svatojiřský úrok	7 zl. 3 kr. 1 d.
svatohavelský úrok	7 zl. 54 kr. 3 d.
úroční slepice	11 ks
orba	24 dnů
vození hnoje	6 dnů
vození sena	12 dnů
ženná robota	32 dnů
hrabání ovsa	32 dnů
vození obilí	12 dnů
vození dříví	12 dnů
dělání dříví	3 sáhy

84r Za palivové dříví pro domácí potřebu, které v lesích zvrátí vítr nebo se porazí a vrchnost nepotřebuje, ne však čerstvé, na které se nesmí sahat, platí tato ves milostivé vrchnosti podle rejstříku na sv. Havla 2 zl. 45 kr.
Dále kdo z poddaných potřebuje nějaké další dříví, má se přihlásit v kanceláři a potřebné dříví se mu v panských lesích změří a ocení, zaplatí ho do důchodu.

		úrok sv.Jiří zl.:kr.d.	úrok sv.Havel zl.:kr.d.	úroční slepice ks	orba dnů	ženná robota dnů	oves hrabat dnů	fůry dnů	dělání dřeva sáhů
86r	**Ves Sutice *(Suticze)***								
	Zahradníci								
	Hanns Patzalt[a)]	51.2	51.2	1	–	3	3	–	1
	Jan Karpíšek	35.0	35.0	1	–	3	3	–	1
	Václav Srna	35.0	35.0	1	–	3	3	–	1
	Suma								
	zahradníci		3 hospodáři						
	svatojiřský úrok		2 zl. 1 kr. 2 d.						
	svatohavelský úrok		2 zl. 1 kr. 2 d.						
86v	úroční slepice			3 ks					
	ženná robota			9 dnů					
	hrabání ovsa			9 dnů					
	dělání suchého dříví			3 sáhy					

Za palivové dříví pro domácí potřebu, které v lesích zvrátí vítr nebo se porazí a vrchnost nepotřebuje, ne však čerstvé, na které se nesmí sahat, platí tato ves milostivé vrchnosti podle rejstříku na sv. Havla 30 kr.
Dále kdo z poddaných potřebuje nějaké další dříví, má se přihlásit v kanceláři a potřebné dříví se mu v panských lesích změří a ocení, zaplatí ho do důchodu.

---

a) Pácal *JJF*

		úrok sv.Jiří zl.:kr.d.	úrok sv.Havel zl.:kr.d.	úroční slepice ks	orba dnů	ženná robota dnů	oves hrabat dnů	fůry dnů	dělání dřeva sáhů
87r	**Ves Nedvězí *(Nedwiezy)***								
	Sedláci								
	Václav Čuček[a)]	27.3	27.3	1	4	4	4	7	–
	Jakub Lacina [b)]	28.0	28.0	1	4	4	4	7	–
87v	Jiří Hošek[c)]	19.2	26.2	1	4	4	4	7	–
	Tomáš Mašek[c)]	12.4	18.3	1	4	4	4	7	–
88r	Matěj Hošek[d)]	30.2	36.1	1	4	4	4	7	–
	Václav Vojtíšek[e)]	27.2	50.4	1	4	4	4	7	–
88v	Václav Kundílek	1:21.4	1:21.4	2	5	4	4	7	–
	Havel Zeman	25.4	30.2	1	3	4	4	6	–
89r	*Zahradníci*								
	Jan Pavlena, úplně pusté	5.5	5.5	–	–	3	3	–	1
	Urban Petruš, úplně pusté	5.5	5.5	–	–	3	3	–	1

Suma

	sedláci s potahem	8 hospodářů
	zahradníci	2 hospodáři
	svatojiřský úrok	4 zl. 24 kr. 1 d.
	svatohavelský úrok	5 zl. 10 kr. 5 d.
	úroční slepice	9 ks
	orba	32 dnů
89v	vození hnoje	15 dnů
	vození sena	8 dnů
	ženná robota	32 dnů
	hrabání ovsa	32 dnů
	vození obilí	16 dnů
	vození dříví	16 dnů
	dělání suchého dříví	2 sáhy

Za palivové dříví pro domácí potřebu, které v lesích zvrátí vítr nebo se porazí a vrchnost nepotřebuje, ne však čerstvé, na které se nesmí sahat, platí tato ves milostivé vrchnosti podle rejstříku na sv. Havla 3 zl. 10 kr.
Dále kdo z poddaných potřebuje nějaké další dříví, má se přihlásit v kanceláři a potřebné dříví se mu v panských lesích změří a ocení, zaplatí ho do důchodu.

---

a) Czuczeck *R*, Čížek *JJF*, b) Latzino, c) Hoscheck, d) Mascheck, e) Wogtischeck

		úrok sv.Jiří zl.:kr.d.	úrok sv.Havel zl.:kr.d.	úroční slepice ks	orba dnů	ženná robota dnů	oves hrabat dnů	fůry dnů	dělání dřeva sáhů
90v	**Ves Slaná *(Slanna)***								
	Sedláci								
	Petr Kodym	18.4	18.4	1	4	4	4	7	–
	Václav Žoček[a)]	18.4	18.4	1	4	4	4	7	–
91r	Václav Vojtíšek	22.1	22.1	1	4	4	4	7	–
	Jan Jírovatý	22.3	22.3	1	4	4	4	7	–
91v	Jan Klíma	18.4	28.0	1	4	4	4	7	–
	Zahradníci								
	Václav Vojtíšek	23.2	23.2	–	–	3	3	–	1
92r	Jakub Vojtíšek	11.4	14.4	1	–	3	3	–	1
	Vít Slanina, úplně pustý	17.3	17.3	–	–	3	3	–	1
	Václav Vojtíšek	11.4	14.4	1	–	3	3	–	1

Suma

	sedláci s potahem	5 hospodářů
	zahradníci	4 hospodáři
92v	svatojiřský úrok	2 zl. 44 kr. 5 d.

svatohavelský úrok	3 zl. 1 d.
úroční slepice	7 ks
orba	20 dnů
vození hnoje	10 dnů
vození sena	5 dnů
ženná robota	32 dnů
hrabání ovsa	32 dnů
vození obilí	10 dnů
vození dříví	10 dnů
dělání suchého dříví	4 sáhy

Za palivové dříví pro domácí potřebu, které v lesích zvrátí vítr nebo se porazí a vrchnost nepotřebuje, ne však čerstvé, na které se nesmí sahat, platí tato ves milostivé vrchnosti podle rejstříku na sv. Havla 2 zl. 5 kr.

93r Dále kdo z poddaných potřebuje nějaké další dříví, má se přihlásit v kanceláři a potřebné dříví se mu v panských lesích změří a ocení, zaplatí ho do důchodu.

---

a) Zotscheck

		úrok sv.Jiří zl.:kr.d.	úrok sv.Havel zl.:kr.d.	úroční slepice ks	orba dnů	ženná robota dnů	oves hrabat dnů	fůry dnů	dělání dřeva sáhů
	Ves Tuhaň *(Tuhanie)*								
	Sedláci								
	Jan Košťál	23.0	46.2	1	4	4	4	7	–
	Matěj Dlouhý	30.2	1:00.4	1	4	4	4	7	–
93v	Jan Dlouhý	21.0	42.0	1	4	4	4	7	–
	Kovářovský grunt	32.4	1:05.2	1	4	4	4	7	–
	Jan Stránský	23.2	23.2	1	4	4	4	7	–
	Jiří Dlouhý	32.4	1:05.2	1	4	4	4	7	–
95v	Jakub Kulhánek	29.1	29.1	1	4	4	4	7	–
	Martin Stránský	39.4	39.4	1	4	4	4	7	–
96r	Martin Dlouhý	43.1	43.1	1	4	4	4	7	–
	Zahradníci								
	Martin Vrána, pustý, žádný plat	11.4	11.4	–	–	3	3	–	1
96v	Václav Vyniklář, pustý	11.4	11.4	–	–	3	3	–	1
	Václav Matyášů[a)], pustý	5.5	5.5	–	–	3	3	–	1
	Dvůr Žlábek *(Schlabeck)*								
	Hans Stutschka z pivovaru[b)] a vinopalny	4:05.0	4:05.0	–	–	–	–	–	–

Ve vsi Tuhani má Martin Dlouhý olejnu, z níž je milostivé vrchnosti povinen platit na sv. Havla 1 zl.

97r *Suma*

sedláci s potahem	9 hospodářů
zahradníci	3 hospodáři
svatojiřský úrok	9 zl. 09 kr. 1 d.
svatohavelský úrok	11 zl. 29 kr. 1 d.
úroční slepice	9 ks
orba	36 dnů
vození hnoje	18 dnů
vození sena	9 dnů
ženná robota	36 dnů
hrabání ovsa	36 dnů
vození obilí	18 dnů
vození dříví	18 dnů
dělání dříví	3 sáhy

Za palivové dříví pro domácí potřebu, které v lesích zvrátí vítr nebo se porazí a vrchnost nepotřebuje, ne však čerstvé, na které se nesmí sahat, platí tato ves milostivé vrchnosti podle rejstříku na sv. Havla 2 zl. 47 kr.
Dále kdo z poddaných potřebuje nějaké další dříví, má se přihlásit v kanceláři a potřebné dříví se mu v panských lesích změří a ocení, zaplatí ho do důchodu.

---

a) Matyásků *JJF*, b) Bier Brewer

98r **Ves Skuhrov *(Skuhrow)***

Sedláci

Josef Novotný	35.5	1:28.2	1	4	4	4	7	–
Jakub Tampír	19.3	42.5	1	4	4	4	7	–
98v dále z Vranovského gruntu (Jan Chuchlík)[a)]	30.0	1:05.0	1	4	4	4	7	–
Jan Vojta	39.2	1:35.2	2	4	4	4	7	–
99r vdova Marta Horáková	30.0	55.4	1	4	4	4	7	–

Suma

sedláci s potahem	5 hospodářů
svatojiřský úrok	2 zl. 34 kr. 4 d.
svatohavelský úrok	5 zl. 47 kr. 1 d.
úroční slepice	6 kusů
orba	20 dnů
vození hnoje	10 dnů
vození sena	5 dnů
vození obilí	10 dnů
vození dříví	10 dnů

	ženná robota	20 dnů
	hrabání ovsa	20 dnů

99v Za palivové dříví pro domácí potřebu, které v lesích zvrátí vítr nebo se porazí a vrchnost nepotřebuje, ne však čerstvé, na které se nesmí sahat, platí tato ves milostivé vrchnosti podle rejstříku na sv. Havla 1 zl.
Dále kdo z poddaných potřebuje nějaké další dříví, má se přihlásit v kanceláři a potřebné dříví se mu v panských lesích změří a ocení, zaplatí ho do důchodu.

---

a) dopsáno později rukou A

		úrok sv.Jiří zl.:kr.d.	úrok sv.Havel zl.:kr.d.	úroční slepice ks	orba dnů	ženná robota dnů	oves hrabat dnů	fůry dnů	dělání dřeva sáhů
100r	**Ves Rváčov *(Rwaczow)***								
	Sedláci								
	Adam Vávrů	51.0	51.0	2	4	4	4	7	–
	Jiří Janda	31.0	31.0	1	4	4	4	7	–
100v	*Zahradníci*								
	Michal Krejčí	21.0	21.0	1	–	3	3	–	1
	Jan Vrkoslav	6.0	6.0	1	–	3	3	–	1
	Petr Janda	6.0	6.0	1	–	3	3	–	1

101r *Suma*

sedláci s potahem	2 hospodáři
zahradníci	3 hospodáři
svatojiřský úrok	1 zl. 55 kr.
svatohavelský úrok	1 zl. 55 kr.
úroční slepice	6 kusů
orba	8 dnů
vození hnoje	4 dnů
vození sena	2 dnů
ženná robota	17 dnů
hrabání ovsa	17 dnů
vození obilí	4 dnů
vození dříví	4 dnů
dělání dříví	3 sáhy

Za palivové dříví pro domácí potřebu, které v lesích zvrátí vítr nebo se porazí a vrchnost nepotřebuje, ne však čerstvé, na které se nesmí sahat, platí tato ves milostivé vrchnosti podle rejstříku na sv. Havla 1 zl. 9 kr.
Dále kdo z poddaných potřebuje nějaké další dříví, má se přihlásit v kanceláři a potřebné dříví se mu v panských lesích změří a ocení, zaplatí ho do důchodu.

		úrok sv.Jiří zl.:kr.d.	úrok sv.Havel zl.:kr.d.	úroční slepice ks	orba dnů	ženná robota dnů	oves hrabat dnů	fůry dnů	dělání dřeva sáhů
102r	**Ves Černá *(Tscherny)***								
	Sedláci								
	Jiří Foflák[a)]	35.0	35.0	–	4	4	4	7	–
	Jan Novák	49.0	49.0	–	4	4	4	7	–
102v	Jakub Tkadlec čili Havlů	57.1	57.1	–	4	4	4	7	–
	Václav Havlů	36.1	36.1	–	4	4	4	7	–
103r	Václav Novák	39.4	39.4	–	4	4	4	7	–

[b)](Zde musí být zapsána ještě jedna zahrada, kterou přijal Martin Mašek)[b)]

Suma

sedláci s potahem	5 hospodářů
zahradníci	0
svatojiřský úrok	3 zl. 37 kr.
svatohavelský úrok	3 zl. 37 kr.
orba	20 dnů
vození hnoje	10 dnů
vození sena	5 dnů
ženná robota	20 dnů
hrabání ovsa	20 dnů
vození obilí	10 dnů
vození dříví	10 dnů
dělání dříví	3 sáhy

103v Za palivové dříví pro domácí potřebu, které v lesích zvrátí vítr nebo se porazí a vrchnost nepotřebuje, ne však čerstvé, na které se nesmí sahat, platí tato ves milostivé vrchnosti podle rejstříku na sv. Havla 1 zl. 45 kr.
Dále kdo z poddaných potřebuje nějaké další dříví, má se přihlásit v kanceláři a potřebné dříví se mu v panských lesích změří a ocení, zaplatí ho do důchodu.

---

a) Foflack, b–b) pozdější vsuvka rukou D

		úrok sv.Jiří zl.:kr.d.	úrok sv.Havel zl.:kr.d.	úroční slepice ks	orba dnů	ženná robota dnů	oves hrabat dnů	fůry dnů	dělání dřeva sáhů
104v	**Ves Košov *(Koschow)***								
	Sedláci								
	Jakub Crha	55.2	1:09.2	2	4	4	4	7	–
	Jiří Smilujse	1:04.4	1:32.4	2	4	4	4	7	–
105r	Hanns Byhn	57.4	1:14.0	2	4	4	4	7	–
	Matěj Cerman	1:00.0	1:14.0	2	4	4	4	7	–

105v	*Zahradníci*								
	Hans Bittnar	39.0	53.0	2	–	8	8	–	4
	Jan Prskavec	11.0	13.2	–	–	4	4	–	2
	Václav Šálek[a)]	20.2	20.2	–	–	4	4	–	2
	Eva Hamerníková	9.2	9.5	–	–	2	2	–	1
106r	Václav Hrdlička, krčmář	20.2	20.2	1	–	2	2	–	1

Suma ve vsi Košově

sedláci s potahem	4 hospodáři
zahradníci	5 hospodářů
svatojiřský úrok	5 zl. 37 kr. 4 d.
svatohavelský úrok	7 zl. 6 kr. 5 d.
úroční slepice	11 kusů
orba	16 dnů
vození hnoje	8 dnů
vození sena	4 dny
ženná robota	34 dnů
hrabání ovsa	34 dnů
vození obilí	8 dnů
vození dříví	8 dnů
dělání suchého dříví	10 sáhů

Za palivové dříví pro domácí potřebu, které v lesích zvrátí vítr nebo se porazí a vrchnost nepotřebuje, ne však čerstvé, na které se nesmí sahat, platí tato ves milostivé vrchnosti podle rejstříku na sv. Havla 1 zl. 46 kr.

116v Dále kdo z poddaných potřebuje nějaké další dříví, má se přihlásit v kanceláři a potřebné dříví se mu v panských lesích změří a ocení, zaplatí ho do důchodu.

a) Schaleck

		úrok sv.Jiří zl.:kr.d.	úrok sv.Havel zl.:kr.d.	úroční slepice ks	orba dnů	ženná robota dnů	oves hrabat dnů	fůry dnů	dělání dřeva sáhů
	Ves Chlum *(Chlum)*								
	Sedláci								
	Václav Abraham	1:18.4	1:37.2	2	6	5	5	11	–
	vdova Zdenková[a)]	1:46.0	2:18.4	2	6	5	5	11	–
107v	Martin Voborník	1:11.4	1:23.2	1	4	5	5	7	–
	Pavel Abraham	32.0	46.0	–	3	3	3	7	–
	Zahradníci								
	Daniel Abraham	25.0	25.0	–	–	5	5	–	2
	Václav Michalů	8.4	8.4	–	–	3	3	–	1

Suma

sedláci s potahem	4 hospodáři
zahradníci	2 hospodáři
svatojiřský úrok	5 zl. 22 kr.
svatohavelský úrok	6 zl. 39 kr.
úroční slepice	5 ks
orba	19 dnů
vození hnoje	10 dnů
vození sena	6 dnů
ženná robota	23 dnů
hrabání ovsa	21 dnů
vození obilí	10 dnů
vození dříví	10 dnů
dělání suchého dříví	3 sáhy

108v Za palivové dříví pro domácí potřebu, které v lesích zvrátí vítr nebo se porazí a vrchnost nepotřebuje, ne však čerstvé, na které se nesmí sahat, platí tato ves milostivé vrchnosti podle rejstříku na sv. Havla 1 zl. 41 kr.
Dále kdo z poddaných potřebuje nějaké další dříví, má se přihlásit v kanceláři a potřebné dříví se mu v panských lesích změří a ocení, zaplatí ho do důchodu.

---

a) Zdenkin

		úrok týž sv. Jiří i sv. Havel zl.:kr.d.	úroční oves k. v.	úroční slepice/ vejce	orba dnů	ženní robota dnů	oves hrabat dnů	fůry dnů	dělání dříví sáhů
109r	**Ves Nová Ves *(Newdorff)***								
	Sedláci								
	Jiří Fučík[a)]	1:24.3,5	1.3	2,5/7	5	4	4	8	1
	Jiří Fendrich	1:32.4,5	2.2	6,5/10	4	4	4	7	1
109v	Matouš Kodejško	42.0	1.0	0/0	3	4	4	7	1
	Václav Horák	28.0	1.0	2/3	3	3	3	6	1
110r	Jiří Košal[b)]	35.3,5	1.3	3/4	3	3	3	5	1
	Václav Fendrich	33,5	1.2	2/4	4	3	3	5	1
110v	Jiří Horák	35.0	1.2	2,5/5	4	4	4	7	1
	Jiří Motejl	18.0,5	1.0	2,5/4	2	3	3	5	1
111r	Václav Horák junior	38.3	1.0	4/5	3	4	4	7	1
	Martin Horák	16.2	1.0	2,5/0	2	3	3	4	1
111v	Jan Čapek	1:03.3	1.2	2,5/0	3	3	3	5	1
	Jakub Poplužák[c)]	36.2	1.2	4,5/5	3	3	3	7	1
112r	Václav Ješek[d)]	53.0	1.2	6.5/6	3	3	3	7	1
	Matěj Ouskej	57.4	1.2	4,5/5	3	3	3	7	1
112v	Jan Pánek	21.0	1.0	2/0	1	3	3	4	1

	Martin Jirata	1:3.1,5	1.2	4,5/5	3	4	4	7	1
113r	Matěj Čapek	26.5	1.2	2/3	3	4	4	7	1
	Jiří Šída	37.5,5	1.0	3/0	2	2	2	4	1
113v	Matěj Beránek	26.1,5	1.0	2,5/3	2	3	3	4	1
	Jan Drašný[e)]	47.1	1.3	2/8	3	3	3	4	1
114r	Václav Šuran[f)]	1:3.4	2.0	6/12	4	4	4	7	1
	Jiří Beránek	37.5	1.2	2,5/5	4	4	4	7	1
114v	Mikuláš Šuran[f)]	40.1	1.2	4/5	3	3	3	5	1
	Havel Beránek	1:3.5,5	1.2	4,5/7	3	3	3	5	1
115r	Matěj Kroušek	59.4	1.3,5	2,5/9	3	4	4	7	1
	Jan Šanda[g)]	1:18.2	2.3,5	6,5/9	4	4	4	7	1
115v	Václav Havelka	47.1	2.0	3/8	4	4	4	7	1
	Mikuláš Beránek	42.0	1.2	2/4	1	3	3	4	1
116r	Jiří Císař	59.4	2.1,5	4,5/9	2	3	3	5	1
	Jan Ouský	1:22.5	3.0	4,5/14	4	4	4	7	1
116v	Jiří Tauchman	41.2,5	1.3	2,5/7	3	3	3	5	1
	Kryštof Tauchman	35.3	1.2	2,5/6	2	3	3	5	1
117r	Václav Čapek	1:22.5	3.1	4,5/14	4	4	4	7	1
	Jan Motejl	41.2,5	1.2,5	2.5/7	1	3	3	4	1
117v	Jan Tůma	40.3	1.1,5	2,5/6	1	1	1	4	1
	Mikuláš Kobrle	51.5,5	1.1,5	2,5/8	1	3	3	4	1
118r	Daniel Trejbal	51.1,5	1.2	2,5/9	3	3	3	7	1
	Martin Šanda[g)]	41.2,5	1.2,5	2,5/4	2	3	3	4	1
118v	Václav Tomášek	41.2,5	1.2,5	2,5/7	2	3	3	4	1
	Václav Podstatný	41.2,5	1.2,5	2/7	2	3	3	4	1
119r	Václav Hubáček	41.2,5	1.2,5	2/7	2	3	3	4	1
	Petr Trejbal, hostinec	1:28.0,5	1.0	–	–	–	–	–	–
	Petr Trejbal	1:55.0	4.0	5/13	4	4	4	7	1
119v	Jiří Duchků	53.4,5	2.0	2,5/7	2	3	3	5	1
	Matěj Ryška	58.3	2.1	2,5/9	2	3	3	4	1
120r	Pavel Duchků	58.3	2.1	2,5/9	3	3	3	4	1
	Václav Máka	58.3	2.1	2,5/9	2	3	3	4	1
120v	Jan Motejl	39.4	1.0	2/0	1	3	3	4	1
	Tobiáš Trejbal	49.0	1.0	2,5/3	1	3	3	4	1
121r	Jan Cerman	49.0	1.0	0/0	1	3	3	4	1
	Václav Trejbal	25.4	1.0	1,5/0	1	3	3	4	1
121v	Martin Svatoň	39.4	1.0	2/0	1	3	3	4	1
	Jiří Vacka[h)]	37.2	1.0	1/6	1	3	3	4	1
122r	*Zahradníci*								
	Jiří Tauchman	16.2	–	–	–	3	3	–	1
	Jan Petruška	35.0	–	0,5/0	–	3	3	–	1
	Daniel Šanda[g)]	18.4	–	0,5/0	–	3	3	–	1
	Kateřina Mizerová	23.2	0.2	1,5/0	–	4	4	–	1
122v	Jan Dědek	3.3	–	–	–	2	–	–	–

	Jan Fučík [a)]	3.3	–	–	–	3	–	–	–
	Magdalena Pánková	3.3	–	–	–	2	–	–	–
	Jan Mikule	3.3	–	–	–	3	–	–	–
	Jiří Hrabů	3.3	–	–	–	3	–	–	–
123r	Jan Hrabů	3.3	–	–	–	3	–	–	–
	Václav Bučena[i)]	3.3	–	–	–	3	–	–	–
	Matěj Motejl	3.3	–	–	–	3	–	–	–
	Václav Motejl	3.3	–	–	–	3	–	–	–
	Jan Nosek	3.3	–	–	–	3	–	–	–
	Martin Kunda	3.3	–	–	–	3	–	–	–
	Jan Kunda	3.3	–	–	–	3	–	–	–
	Tomáš Skřivanec	3.3	–	–	–	3	–	–	–
	Jiří Hassa	3.3	–	–	–	3	–	–	–

Suma ve vsi Nové Vsi

sedláci s potahem	53 hospodářů
zahradníci	18 hospodářů
svatojiřský úrok	45 zl. 57 kr. 3,5 d.
svatohavelský úrok	45 zl. 57 kr. 3,5 d.
úroční oves	87 korců
úroční slepice	159,5 ks
úroční vejce	5 kop a 9 ks
orba	133 dnů
vození hnoje	81 dnů
vození sena	54 dnů
ženná robota	221 dnů
hrabání ovsa	181 dnů
vození obilí	73 dnů
vození dříví	73 dnů
dělání dříví	56 sáhů

Za palivové dříví pro domácí potřebu, které v lesích zvrátí vítr nebo se porazí a vrchnost nepotřebuje, ne však čerstvé, na které se nesmí sahat, platí tato ves milostivé vrchnosti podle rejstříku na sv. Havla 14 zl. 18 kr.

124v Dále kdo z poddaných potřebuje nějaké další dříví, má se přihlásit v kanceláři a potřebné dříví se mu v panských lesích změří a ocení, zaplatí ho do důchodu.

---

a) Futschick, b) Koschial, c) Popluschack, d) Ježek *JJF*, e) Draschny, f) Schuran, g) Schanda, h) Wacka R, Máka *JJF*, i) Butzena

		úrok týž sv.Jiří i sv.Havel zl.:kr.d.	úroční žito/oves k. v.	úroční slepice ks	orba dnů	ženní robota dnů	oves hrabat dnů	fůry dnů	dělání dříví sáhů
126r	**Ves Kalná *(Gallmen)***								
	Sedláci								
	Mikuláš Mašek	42.0	0.1,5/0.2	1 husa[a)]	6	6	6	12	1
	Martin Mašek	1:13.4	1.0/2.0	3	6	6	6	12	1
126v	Jacob Kordt	32.0	0.1/0.2	–	3	3	3	7	1
	Wentzel Welck	29.1	0.2/1.0	2	4	4	4	7	1
127r	Hannß Macka[a)]	2.2	0.1/0.2	1	2	3	3	4	1
	Geörg Schimeck	32.4	1.0/1.2	2	6	6	6	11	2
	[b)] z jiného gruntu Adama Nickla [b)]	14.3,5	–	–	–	–	–	–	–
127v	Michael Wittnar	1:0.4	0.1/1.0	2	3	4	4	7	1
	Petr Nosek	15.1	0.1/0.2	2	2	3	3	6	1
128r	Kateřina Šišková[c)]	17.3	0.1/0.2	–	2	3	3	6	1
	Václav Mašek	17.3	0.1/0.2	–	2	3	3	4	1
128v	Jan Kubát	1:17.0	0.1/0.2	–	2	3	3	4	1
	Jan Mašek	12.5	0.1/1.0	–	2	3	3	4	1
129r	Jan Matucha	7.0	0.1/1.0	–	2	3	3	4	1
	Jan Ješek	42.2	0.2/2.0	–	2	2	2	4	1
129v	Matěj Klepal	35.3	0.1/1.0	2	3	3	3	4	1
	Urban Čapek	58.2	0.1,5/0.3	–	4	4	4	7	1
130r	Václav Cerha	1:46.1	0.1,5/0.3	4	4	4	4	7	1
	Jan Bartoš	44.2	0.1/0.2	–	3	3	3	5	1
130v	Václav Cerha [b)](nebo Stránský)[b)]	1:24.0	0.1,5/0.3	4	4	4	4	7	1
	Mikuláš Šimek	1:3.4	0.1/1.0	2	4	3	3	7	1
131r	Mikuláš Trejbal	32.4	0.1/0.3	3	3	3	3	6	1
	Jakub Nosek	31.0	0.1/0.1	–	4	4	4	7	1
131v	Jiří Beran	35.4	0.1/0.1	–	1	3	3	4	1
	Jakub Nosek	11.4	0.1/0.1	–	1	3	3	4	1
132r	Jakub Cerha	28.2	0.1/0.3	–	4	4	4	7	1
	Jakub Nikodým	16.2	0.1/0.2	–	2	3	3	4	1
132v	Jiří Cerha	1:5.2	0.1/1.0	–	3	3	3	4	1
	Martin Janda	42.0	0.1/0.2	2	2	3	3	4	1
133r	Jakub Cerman	1:5.2	0.1/1.0	–	2	3	3	4	1
	Jiří Šlejhar	19.5	0.1/0.1	–	2	3	3	4	1
133v	Kryštof Kobrle	1:29.0	0.1/1.0	–	4	3	3	4	1
	Václav Ouský	49.0	0.1/0.2	–	3	3	3	4	1
134r	Matěj Dědek	1:16.4	0.1/1.0	–	4	4	4	5	1
	Eliáš Lacina[d)]	31.0	0.1/2.0	3	3	3	3	4	1
134v	Jakub Mašek	1:10.0	0.2/2.0	3	4	4	4	6	1

135r	*Zahradníci*								
	Georg Welck	5.5	–	–	–	3	3	–	1
	Jiří Motejl	3.3	–	–	–	2	2	–	1
	Bartoloměj Mach	3.3	–	–	–	2	2	–	1
	Tobias Proschwitzer, šenkýř	4.4	–	–	–	2	2	–	1
135v	Kašpar Máslo	4.4	–	–	–	2	2	–	1
	Martin Košťál	7.0	–	–	–	3	3	–	1
	Jiří Kolář, jinak Mašek	4.4	–	–	–	2	2	–	1
	Jiří Mašek	11.4	–	–	–	3	3	–	1
136r	Václav Horák	4.4	–	–	–	2	2	–	1
	Martin Špaček[e)]	3.3	–	–	–	2	2	–	1
	Jan Holinka	8.1	–	–	–	3	3	–	1
	Matěj Mašek	9.2	–	–	–	3	3	–	1
136v	Jakub Ješek[f)]	9.2	–	–	–	3	3	–	1
	Petr Balcárek	4.4	–	–	–	2	2	–	1
	Václav Lacina[d)]	7.7	–	–	–	3	3	–	1
	Martin Dědek	4.4	–	–	–	2	2	–	1
137r	Matěj Nosek	5.5	–	–	–	2	2	–	1
	Matouš Fendrich	3.3	–	–	–	2	2	–	1
	Petr Hošek	4.4	–	–	–	2	2	–	1
	Pavel Ješek[f)]	3.3	–	–	–	2	2	–	1
137v	Jiří Lacina[d)]	4.4	–	–	–	2	2	–	1
	Martin Trejbal	3.3	–	–	–	2	2	–	1
	Christoph Schneider	3.3	–	–	–	2	2	–	1
	Martin Kobrle	4.4	–	–	–	2	2	–	1
138r	Petr Cerman	4.4	–	–	–	3	3	–	1
	Matěj Čapek	3.3	–	–	–	2	2	–	1
	Petter Rindt	4.4	–	–	–	2	2	–	1
	Georg Hoffman	4.4	–	–	–	3	3	–	1
138v	Václav Cerha	4.4	–	–	–	3	3	–	1
	Jan Trejbal starší	4.4	–	–	–	2	2	–	1
	Jan Trejbal	3.3	–	–	–	2	2	–	1
	Václav Košťál	5.5	–	–	–	3	3	–	1
139r	Václav Pěnička	3.3	–	–	–	2	2	–	1
	Mikuláš Klíma	4.4	–	–	–	2	2	–	1
	Jiří Nosek	4.4	–	–	–	2	2	–	1
	Petr Cermánek	3.3	–	–	–	2	2	–	1
139v	Jindřich Lacina[d)]	3.3	–	–	–	2	2	–	1
	Jiří Smerček[g)], kovář	2:20.0	0/1	–	–	3	3	–	–
	Hans Kordt	4.4	–	–	–	–	–	–	–

140r *Suma v této vsi*

sedláci s potahem	36 hospodářů
zahradníci	39 hospodářů
svatojiřský úrok	31 zl. 3 kr. 3,5 d.
svatohavelský úrok	31 zl. 3 kr. 3,5 d.
úroční žito	11 korců 2 věrtele
úroční oves	29 korců 3 věrtele
úroční slepice	33 kusy
orba	107 dnů
vození hnoje	55 dnů
vození sena	38 dnů
ženná robota	210 dnů
hrabání ovsa	210 dnů
vození obilí	54 dnů
vození dříví	54 dnů
dělání dříví	73 dnů

Z kalenských masných krámů platí Tobias Proschwitzer ročně na sv. Havla 35 kr. a škvařeného loje 1 kámen. Úročních hus tato vesnice dává při sv. Havlu 50 kusů nebo za každou 12 kr.

140v Za palivové dříví pro domácí potřebu, které v lesích zvrátí vítr nebo se porazí a vrchnost nepotřebuje, ne však čerstvé, na které se nesmí sahat, platí tato ves milostivé vrchnosti podle rejstříku na sv. Havla 30 zl. 29 kr. 2 d.
Dále z polí Lanko [?] a Kovářovského se ročně platí při sv. Havlu 5 zl. 15 kr.
Jakub Mašek za olejnu ročně o sv. Havlu 80 kusů pokrutin nebo 1 zl. 20 kr.
Georg Kordt za olejnu ročně při sv. Havlu 40 kusů pokrutin nebo 40 kr.

---

a) Gännß vor eine zu 15 Kr., b) Máka *JJF*, c) Adam Nickels dopsáno později rukou A, d) Schischkin R, Žižková *JJF*, e) Latzino, f) Schpatscheck, g) Gescheck, h) Smertscheck

		úrok sv.Jiří/ sv.Havel zl.:kr.d.	úroční žito/oves k. v.	úroční slepice ks	orba dnů	ženní robota dnů	oves hrabat dnů	fůry dnů	dělání dříví sáhů
141v	**Ves Slemeno *(Slemeno)***								
	Sedláci								
	Martin Srna	42.0/42.0	1.0/1.0	2	4	4	4	6	1
	Jakub Máslo	35.0/35.0	1.0/1.0	2	4	4	4	7	1
142r	Václav Košťál	1:42.4/1:42.4	1.0/1.0	3	4	4	4	7	1
	Martin Zajíc	50.1/54.5	1.0/1.0	4	4	4	4	7	1
142v	Jiří Svatoň	49.0/53.4	1.0/1.0	3	4	4	4	7	1
	Jan Novák	1:33.2/1:35/4	1.1/2.0	2	4	4	4	7	1

143r	*Zahradníci*								
	Jacob Seyfarth	3.3	–	–	–	3	3	–	1
	Jan Sejkora	3.3	–	–	–	3	3	–	1
	Jan Máslo	3.3	–	–	–	3	3	–	1
	Jan Srna	3.3	–	–	–	3	3	–	1
143v	Václav Svatoň	3.3	–	–	–	3	–	–	1
	Hans Rychter, rybář v Klášterské Lhotě[a)]	5.5	–	–	–	–	–	–	–

Suma ve vsi Slemeno

sedláci s potahem	6 hospodářů
zahradníci	6 hospodářů
svatojiřský úrok	6 zl. 35 kr.
svatohavelský úrok	6 zl. 46 kr. 4 d.
úroční žito	6 korců 1 věrtel
úroční oves	7 korců
úroční slepice	13 kusů
orba	24 dnů
vození hnoje	12 dnů
vození sena	6 dnů
ženná robota	39 dnů
hrabání ovsa	39 dnů
vození obilí	12 dnů
vození dříví	12 dnů
dělání dříví	10 sáhů

144r Co se týče palivového dříví, jsou potaženi pod kalenskou obec.
Řezník je ročně z krámu při sv. Havlu povinen platit 35 kr. a 1 kámen přepuštěného loje.

---

a) Münchsdörfel

		úrok sv.Jiří/ sv.Havel zl.:kr.d.	úroční žito/oves k. v.	úroční slepice ks	orba dnů	ženní robota dnů	oves hrabat dnů	fůry dnů	dělání dříví sáhů
145v	**Ves Ždírnice *(Zdürnitz)***								
	Sedláci								
	Jiří Šedivý	35.0/35.4	1.0/1.0	3	4	4	4	7	1
	Jiří Kubů	21.0/24.0	1.0/1.0	1	4	4	2	7	1
146r	Václav Trejbal	14.0/20.2	1.1/1.2	2	4	4	2	7	1
	Martin Krejčí	14.0/20.2	1.1/1.2	2	4	4	2	7	1
146v	Petr Mašek	14.0/20.2	1.1/1.2	2	4	4	2	7	1

147r	*Zahradníci*								
	Jan Čapek	4.4/4.4	–	1	–	3	3	–	1
	Wentzel Kordt	4.4/4.4	–	1	–	3	3	–	1
	Wentzel Doberschensky	4.4/4.4	–	1	–	3	3	–	1
	Jiří Juklů	8.1/10.5	1.0/1.0	1,5	–	3	3	–	1
147v	Kašpar Juklů	8.1/10.5	1.0/1.0	1,5	–	3	3	–	1
	Jakub Šedivý	3.3/3.3	–	–	–	3	3	–	1

Suma ve vsi Ždírnici se nacházejí

sedláci s potahem	5 hospodářů
zahradníci	6 hospodářů
svatojiřský úrok	2 zl. 11 kr. 5 d.
svatohavelský úrok	2 zl. 39 kr. 5 d.
úroční žito	7 korců 2 věrtele
úroční oves	8 korců
úroční slepice	15 kusů
orba	20 dnů
148r vození hnoje	10 dnů
vození sena	6 dnů
ženná robota	38 dnů
hrabání ovsa	28 dnů
vození obilí	10 dnů
vození dříví	10 dnů
dělání dříví	11 sáhů

Co se týče palivového dříví, jsou potaženi pod kalenskou obec.
Dále se nachází ve Ždírnici nad mlýnem louka Pfefferovská, která se prodává různým lidem, vynáší 5 fůr sena, ročně se platí 5 zl.

		úrok sv.Jiří/ sv.Havel zl.:kr.d.	úroční žito/oves k. v.	úroční slepice ks	orba dnů	ženní robota dnů	oves hrabat dnů	fůry dnů	dělání dříví sáhů
149r	**Ves Borovnice *(Borownitz)***								
	Sedláci								
	Jan Kordík[a)]	14.0/14.4	1.0/1.0	–	2	2	2	4	1
	Christoph Flaum	16.2/19.2	1.1/1.2	–	2	2	2	4	1
	Zahradníci								
	Jiří Kordík[a)]	3.3/3.3	–	–	–	3	3	–	1

Suma ve vsi Borovnici se nacházejí

sedláci s potahem	2 hospodáři

zahradníci	1 hospodář
svatojiřský úrok	33 kr. 5 d.
svatohavelský úrok	37 kr. 3 d.
úroční žito	2 korců 1 věrtel
úroční oves	2 korce 2 věrtele
orba	4 dny
vození hnoje	2 dny
vození sena	2 dny
ženná robota	7 dnů
hrabání ovsa	7 dnů
vození obilí	2 dny
vození dříví	2 dny
dělání dříví	3 sáhy

150r Co se týče palivového dříví, jsou potaženi pod kalenskou obec.

a) Kordick

151r **Suma všech poddaných lomnického panství, s pustými grunty (sedláků a zahradníků) a sepsání, co každého půl roku odevzdávají**

měšťané v městečku Lomnici	32 domů
domkáři neb zahradníci[a)]	27 hospodářů

	sedláků	zahradníků
ves Dolení Lomnice	14	15
Stará Lomnice	10	5
Stružinec	19	9
Pohoří	6	3
Sutice	–	3
Nedvězí	8	2
Slaná	5	4
Tuhaň s 1 svobodným sedlákem	10	3
Skuhrov	5	–
Rváčov	2	3
Černá	5	–
Košov	4	5
Chlum	4	2
Nová Ves	53	18
Kalná	36	39
Slemeno	6	6
Ždírnice	5	6
Borovnice	2	1
18 vesnic	**194**	**124**

151v	svatojiřského úroku	193 zl. 16 kr. 3 d.	
	svatohavelského úroku	210 zl. 31 kr. 1 d.	
	úročního žita ročně	27 korců 2 věrtele	
	úročního ovsa ročně	134 korců 1 věrtel	
	úročních slepic	341 ½ kusu	
	úročních vajec	5 kop 9 kusů	
	úročních hus, obec Kalná	50 kusů	
	Robotou jsou povinni:		
	orání	650 dnů	
	hnojné fůry	337 dnů	
	senné fůry	206 dnů	
	ženná robota	1103 dnů	
	hrabání ovsa	1049 dnů	
	obilní fůry	353 dnů	
	dřevěné fůry	353 dnů	
	dělání dříví	194 sáhů	
	Suma stálého platu z řemeslníků	na sv. Jiří	17 zl. 34 kr.
		na sv. Havla	17 zl. 19 kr.
152r	*Běžné a stálé platy:*		
	kat	na sv. Jiří	4 zl. 5 kr.
		na sv. Havla	4 zl. 5 kr.
	Železničtí z obchodu s moukou	na sv. Jiří	2 zl. 20 kr.
		na sv. Havla	2 zl. 20 kr.
	lomničtí kramáři	na sv. Havla	1 zl. 10 kr.
	z pronajatých panských polí a luk	na sv. Havla	11 zl. 40 kr.
	za jednu kopu pernaté zvěře,[b)] každá po 6 kr., činí	na sv. Havla	6 zl.
	z palivového dříví je výnos na celém lomnickém panství	na sv. Havla	108 zl. 51 kr. 2 d.
	ze čtyř olejen platí	na sv. Havla	4 zl.
152v	řezníci z Kalné a Slemena po 35 kr.	na sv. Havla	1 zl. 10 kr.
	z louky nad ždírnickým mlýnem přichází		5 zl.
	za 50 hus dává kalenská obec po 15 kr., po srážce po 3 kr., které milostivá vrchnost prominula, činí 12 kr.		10 zl.
153r	Od řemeslníků přichází, jak následuje:		
	lomničtí řezníci stálý plat, totiž	na sv. Jiří	6 zl. 25 kr.
		na sv. Havla	6 zl. 25 kr.
	dále z poraženého dobytka za hlavu, jazyk, vnitřnosti a držťky platí	na sv. Jiří	6 zl.
		na sv. Havla	6 zl.

	kalenský řezník ročně		35 kr.
	slemenský řezník ročně		35 kr.
	ševcovský cech	na sv. Jiří	3 zl. 30 kr.
		na sv. Havla	3 zl. 30 kr.
	tkalcovský cech	na sv. Jiří	3 zl. 30 kr.
		na sv. Havla	3 zl. 30 kr.
	pekařský cech	na sv. Jiří	1 zl. 10 kr.
		na sv. Havla	1 zl. 10 kr.
	sedlář platí	na sv. Jiří	1 zl.
		na sv. Havla	1 zl.
	mydlář platí	na sv. Jiří	1 zl. 15 kr.
		na sv. Havla	1 zl.
	hrnčíři v Nové Vsi	na sv. Jiří	1 zl. 3 kr.
		na sv. Havla	1 zl. 3 kr.
	kramářský plat Christopha Wentzla	na sv. Havla	35 kr.
	železničtí obchodníci s moukou	na sv. Jiří	2 zl. 20 kr.
		na sv. Havla	2 zl. 20 kr.
	kat v Lomnici	na sv. Jiří	4 zl. 5 kr.
		na sv. Havla	4 zl. 5 kr.
153v	*Platí lůj*		
	lomničtí řezníci ročně		4 kameny
	kalenský řezník		1 kámen
	slemenský řezník		1 kámen
	Z mlýnů		
	Blaživecký ročně dává	měřičného	45 korců
		2 krmníky	nebo 14 zl.
	Novoveský nejhornější	měřičného	22 korců 2 věrt.
		1 krmníka	nebo 7 zl.
	u kostela	měřičného	22 korců 2 věrt.
		1 krmníka	nebo 7 zl.
	Kapličovský	měřičného	22 korců 2 věrt.
		1 krmníka	nebo 7 zl.
	Novoveský dolní	pšeničného sladu	5 korců
		měřičného	5 korců
		2 krmníky	nebo 14 zl.
	Procházka pustý	–	–
	Podhrázský v Lomnici	měřičného	20 korců
		½ krmníka	3 zl. 30 kr.
	Ždírnický platí v penězích	na sv. Jiří	6 zl.
		na sv. Havla	6 zl.
	Dolnolomnický	měřičného	4 korce
	peníze leží na jeho gruntu		3 zl. 36 kr.

Suma sladu 5 korců, měřičného 171 korců, 2 věrtele – 64 zl. 30 kr.

154r *Z olejen:*
Dolení Lomnice od Petra Václavce – kopa pokrutin nebo ročně 1 zl.
Tuhaň od Martina Dlouhého – kopa pokrutin nebo ročně 1 zl.
Kalná od Jakuba Maška – 1 kopa 20 kusů pokrutin nebo 1 zl. 20 kr., od Jiřího Korda – 40 kusů pokrutin nebo ročně 40 kr.
Celkem 4 kopy lněných pokrutin nebo 4 zl.

Za dříví:
Za palivo platí celé panství Lomnice při sv. Havlu 108 zl. 51 kr. 2 d.

Za pernatou zvěř:
Poddaní, kteří chodí pást do panských lesů, jsou povinni dát každý jednoho ptáka, dohromady to činí 1 kopu, každá po 6 kr., o sv. Havlu 6 zl.

Z polí a luk:

Podle urbáře, kde jsou všichni specifikováni jménem, přichází na sv. Havla	15 zl. 1 kr.
Dále u městečka Lomnice – příjem z těchto kusů činí na sv. Havla	11 zl. 40 kr.
Dále u Kalné z polí má přijít na sv. Havla	5 zl. 15 kr.
Dále u Ždírnice z louky na sv. Havla	5 zl.
Dále z pustých chalup, polí a luk, dokud nebudou obsazeny, na sv. Havla	13 zl. 38 kr. 2 d.
Suma	40 zl. 33 kr. 2 d.

154v *Z obchodu se solí*
Po odečtení všech nákladů vychází roční výnos 78 zl.

156r [1580, ledna 26. Lomnice n. Pop.
Eliška z Martinic a na Lomnici potvrzuje rozdělení Sopikovského pole k vyjmenovaným domům svým zemřelým manželem Václavem z Valdštejna a ustanovuje, že plat z jednotlivých dílů plynoucí má jít výhradně ve prospěch chudých v novém špitálu.][27]
Opis z 3. 9. 1835

158r **Následující dal vložit do tohoto urbáře 20. září 1786 Alois Wilhelm Graff**
V této době patří lomnické panství hraběti Františku Xaverovi z Morzinu, má správcem hraběte Rudolfa z Morzinu. Panství má jedno tržní místo a 23 vesnic. Městečko Lomnice sestává z kamenného zámku ve tvaru latinského L, vinopalny, pivovaru a různých úřednických bytů toliko z kamene, dále 210 dřevěných domů, radnice z kamene, kostela, školy, špitálu a děkanství toliko z dobrého kamene. Zámek byl postaven roku 1730 hrabětem Václavem z Morzinu a byl nyní obnoven za správy Rudolfa z Morzinu.

Vinopalna byla postavena roku 1660 a nyní byla obnovena, roční výnos z ní obnáší 600 zl.
Pivovar byl postaven v roce 1660 a nyní bylo mnohé zdivo znovu vystavěno, každoročně se tu vaří 30 várek a 22 sudů.
Radnice byla postavena v roce 1749 a nyní byla zase obcí obnovena.
Také kostel si zaslouží zmínku, byl nově postaven roku 1781 za zdejšího děkana Václava Heglera stavitelem Teimerem a s pomocí celého panství. 29. července 1786 byl slavnostně posvěcen královéhradeckým biskupem Hayem.
158v Škola a špitál byly postaveny roku 1596. Špitál pro šest chudých založila vrchnost Eliška z Martinic.
Děkanství bylo postaveno v roce 1758 farářem P. Hankem, blahé paměti.
Toto panství má dva filiální kostely, na Táboře a v Nové Vsi.
Kostel na Táboře byl postaven z čistého kamene v roce 1710. Kostel v Nové Vsi byl postaven z kamene roku 1749.
Panství má 23[c)] vsí, a sice:
Stará Lomnice, Dolení Lomnice, Rudolfovice, Xaverovice, Stružinec, Pohoří, Nedvězí, Sutice, Hořensko, Světlá, Tuhaň, Bezděčín, Skuhrov, Rváčov, Černá, Tikov, Bítouchov, Kotelsko, Morcinov, Košov, Chlum, Nová Ves, Žlábek.

---

a) Gärtner oder Heüsler, b) Waldt Hünner, c) opraveno z 22 vsí, Žlábek dodatečně dopsán

Poznámky

1 Kart. 2, kn. 321, inv. č. 5968.

2 Za laskavé zprostředkování urbáře vděčím kolegovi Robertovi R. Novotnému. Urbář unikl i reprezentativnímu katalogu KUBA, Jiří – ŠIMEK, Tomáš – ZAHRÁDKA, František: *Soupis východočeských urbářů. 2. polovina 13. století – 1776*. Zámrsk 1997, který eviduje jen výtah pro Kalnou ve Velkostatku Hostinné.

3 Naposledy o něm pojednal DRAHOŇOVSKÝ, Jan. *Přínos Josefa Jana Fučíka k poznání historie Lomnicka*. Z Českého ráje a Podkrkonoší, sv. 21, 2008, s. 61–84. ISSN 1211-975X.

4 Viz též JIRÁSKO, František. *Josef a Eduard Petrákové: dvojportrét podkrkonošských učitelů*. Z Českého ráje a Podkrkonoší, sv. 12, 1999, s. 65–119. ISSN 1211-975X.

5 VALENTA, Aleš. *Rodinný archiv Černínů–Morzinů, Vrchlabí (1535) 1562–1944*. Inventář. Zámrsk, SOA 2012, s. 1.

6 FUČÍK, Josef Jan: *Poddanství a robota v Čechách vůbec a na Lomnicku zvlášť*. In: Lomnicko n. Pop. Roč. 4, 1923–1924, s. 90.

7 Tento dvůr přikoupil Jan z Morzinu k lomnickému panství r. 1661.

8 V této kapitole jsou zahradníci nazýváni chalupníky (Chalupner).

9 Dnes potok Olešnice, jinak Čistá.

10 Dnes Hořenský potok, s přítokem Nedvězským potokem.

11 Dnes nazýván Železským potokem, v Košťálově ústí do Olešky.

12 Potok Veselka s přítokem Kotelským potokem.

13 Kalenský potok, pod Bradlem ústí do Labe.

14 Bukovinský potok, před Dolní Kalnou ústí do Olešnice (Čisté), jež se následně spojuje s Kalenským potokem.

15 Ždírnický potok, v Prostřední Olešnici ústí do Kalenského potoka.

16 Snad Lhotský potok, pravostranný přítok Kalenského potoka.

17 Rozlišovány bílé – listnaté lesy a černé – jehličnaté lesy.

[18] Obě nadání jsou od Albrechta z Valdštejna: jičínští jezuité byli vlastníky panství Miličeves, kartuziáni ve Valdicích dostali do vínku statek Radim.

[19] Schildwache = stráž, varta.

[20] Pertolt Záruba z Hustiřan, od r. 1667 majitel Čisté.

[21] Pravděpodobně Lhotský potok.

[22] Snad dodnes existující Černý háj.

[23] Bílé Poličany u Dvora Králové, náležející tehdy Kotulínským z Kotulína a Křížkovic.

[24] Fara půjčovala za pevný roční plat živý dobytek, vázl tu ale věčný plat i na gruntech, kde již žádnou krávu ve skutečnosti neměli.

[25] Dnes se zde konají poutě na slavnost Seslání Ducha svatého (Letnice, 50 dnů po Velikonocích) a v neděli po svátku Proměnění Páně.

[26] Ve fůrách je zahrnuto vození hnoje, vození sena, vození obilí a vození dříví, které jsou v urbáři vypočteny zvlášť.

[27] Česky psaná listina Elišky z Martinic se nedochovala v originále, ale v ověřeném českém opise z roku 1791, zpečetěném Kajetánem z Blumencornu, z něhož byla převzata do tohoto urbáře. Originál opisu se nalézá v SOkA Semily, AM Lomnice n. Pop., inv. č. 10, spolu s dalšími čtyřmi prostými opisy, pořízenými pro nějaké právní jednání. Z naší edice urbáře ji vypouštíme.

Ivo NAVRÁTIL – Günter FIEDLER: ***Urbar der Herrschaft Lomnice aus dem Jahre 1667***

Die Verfasser legen der breiten Forschergemeinde die tschechische Edition einer bedeutenden Quelle zur Geschichte der Land-, Wasser-, Forstwirtschaft, Besiedlung, Onomastik und zweifellos auch zu genealogischen Nachforschungen in der Zeit vor, als es zum Zusammenschluss der Herrschaften Lomnice nad Popelkou (Lomnitz) und Kalná (Kalna) kam. Diametral unterschiedliche Welten bieten Vergleichmaterial zu Abgaben, Robotpflichten und Gewohnheiten von Untertanen. Besonders ausführlich wird das Lomnitzer Schloss beschrieben, wo wir wortwörtlich von einem Raum durch den anderen gehen, dann die dazu gehörigen Gebäude, aber auch die Schaf- und Kuhmeierhöfe, Mühlen und Brettsägen. Das Urbar wir heutzutage im Státní oblastní archiv (Staatliches Gebietsarchiv) in Prag, Fonds Valdštejn-Familienarchiv, Inv.-Nr. 5968, aufbewahrt.

DROBNOSTI



Křížová cesta[1] Josefa J. Ledera na Pecce z roku 1772

Viktor Blažek

Městys Pecka se nachází v jičínském okrese. Osada prvně připomínaná k roku 1322, pravidelného založení s nevelkým obdélným náměstím, severně nad ním kostel sv. Bartoloměje se hřbitovem, jihozápadním směrem na návrší hrad, byla v roce 1382 povýšena na městečko.[2] V současné době žije na území téměř 1 300 obyvatel, status městyse získala Pecka v r. 2007.

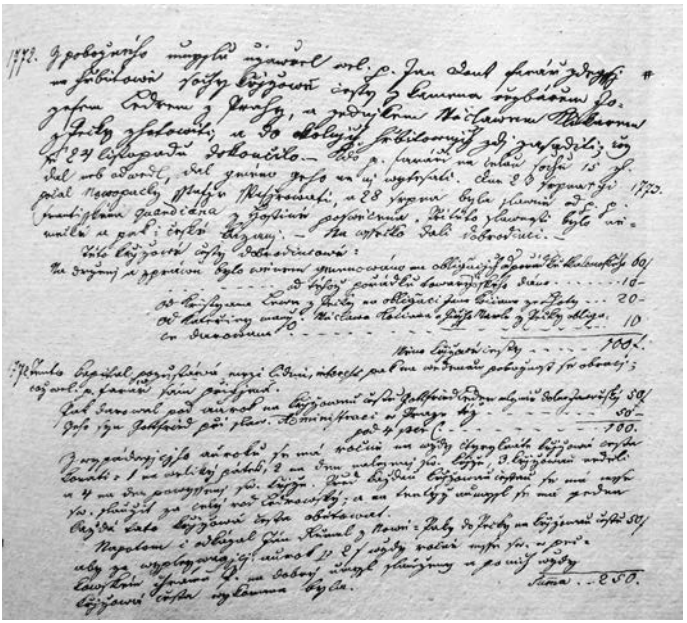
Přímo uprostřed obce byl vystavěn v letech 1748–1758 valdickými kartuziány kostel sv. Bartoloměje, který je orientovanou, kamennou stavbou, ze západního průčelí vystupuje jednopatrová věž, presbytář na půdorysu obdélníka postaveného na šířku s půlkruhovým závěrem, symetrické sakristie přistavěny k závěru stavby k jižní a severní straně. Větší oprava kostela proběhla v roce 1936, uvnitř pak o dva roky později. Obvodové zdi kostela sv. Bartoloměje jsou po obvodu rozčleněny rytmizovanými pilastry, ukončenými toskánskými hlavicemi s vysokou korunovou profilovanou římsou, která probíhá po obvodu stavby. Západní průčelí s hlavním vstupem v podvěží je zvýrazněno konkávními nárožími s menšími vstupy na kůr a do prostoru zvonice. Okna kostela jsou obdélná, ve vrchní části segmentově zaklenutá. Střecha sedlová, nad presbytářem zvalbená se sanktusníkem. Věž s hodinovými ciferníky, zakončená cibulovitou bání s lucernou a makovicí, ve vrcholu latinský kříž.[3]

Kostel sv. Bartoloměje stál uprostřed hřbitova, byl obehnán ohradní kamennou zdí, z které zůstaly v dnešní době pouze částečně dochované základy k východní straně. Z farní kroniky se dovídáme, že v roce 1771, 1772 a 1773 byla veliká neúroda, hlad a mor. Následkem neúrody byla drahota, chudý lid od jara do žní *kopřivami a jinou zelinou své živobytí zachovával, od té stravy nohy opuchly a mnozí umírali.*[4] Rok 1772 byl rokem veliké neúrody a morové rány:

Pro veliká mokra zdrželo se jarní setí i v kraji až do sv. Jana Křtitele, a později, když žádných časů nebylo, lidé nedočkaví nedozralé obilí sklízeli, hrachy i s hrachovinami trhali, vařili neb i syrové jedli, žitné a pšeničné klasy řezali a vařené jedli. Při tom takové krádeže povstaly, že hladem jeden druhému co mohl, ukradl. Následkem toho mokra se tolik steklice[5] *mezi jarým obilím urodilo, že ji nebylo možno vykliditi, poněvadž lidé ovsy tak i pšenici mleli, musili s obilím i steklici zemleti, a když jedli, tak se třásli, jako by zimnici měli, malé děti, nasytivši se toho, umíraly i velcí mřeli. V měsíci únoru r. 1772 počal zuřiti mor. Lidé mdlobou ani choditi nemohli a napořád mřeli. V měsíci máji lidé počali ještě více stonati a mřít. Žně v r. 1772 konečně učinily tomu konec, byly velmi vydatné a úroda trojná. V měsíci srpnu 1773 počal pád dobytčí, čímž zahynulo mnoho kusů dobytka hovězího.*[6]

Pravděpodobně jako poděkování za ukončení morové rány a neúrody v kraji nechává zhotovit r. 1772 farář P. Joannes Dohnt[7] řezbářem a kameníkem Josefem Janem Lederem z Prahy, rodákem z nedalekého Javoří, a zedníkem Klikarem z Pecky kamennou křížovou cestu. Křížová cesta zobrazuje ve výtvarném umění poslední cestu Ježíše od soudu v Pilátově domě až k ukřižování na Kalvárii, návrší

Kostel sv. Bartoloměje v Pecce (foto autor).



Zápis v pamětní knize fary v Pecce z roku 1772 (foto autor).

za hradbami Jeruzaléma, kde byl Ježíš ukřižován. Tato památná cesta se konala nejprve v Jeruzalémě a později byla přenesena františkány na Západ. Počet jednotlivých zastavení je nyní ustálen na čtrnáct. Dříve jich bylo sedm, později zase mnohem více (25 kapliček zastavení v jihočeském Římově).

Citujeme farní kroniku:

1772. Z pobožného úmyslu uzavřel velebný pán Jan Dont, farář zdejší, na hřbitově sochy křížové cesty z kamene řezbářem Jozefem Ledrem z Prahy a zedníkem Václavem Klikarem z Pecky zhotoviti a do okolních hřbitovních zdí zasaditi, což se 24. listopadu dokončilo. Kdo panu faráři na celou sochu 15 zl. dal neb odvedl, dal jméno jeho na ni vytesati. Dne 23. srpna 1773 ji počal novopacký štafír štafírovati, a 28. srpna byla slavně od pána pana františkána, quardiána z Hostinné, posvěcena. Při této slavnosti bylo německé a pak i české kázání. Na všecko dali dobrodinci.

Této křížové cesty dobrodincové:

Na držení a zprávu bylo věnem jmenováno na obligacích od pořádku tkalcovského 60 zl.

od téhož pořádku tovaryšského dáno 10 zl.

od Kristiana Lewa z Pecky na obligaci Jana Kociána ze Lhoty 20 zl.

od Kateřiny, manželky Václava Kociana, a Jiřího Marka z Pecky obligace darována 10 zl.

Věno křížové cesty 100 zl.

Tento kapitál pozůstává mezi lidmi, interes pak na vedenou pobožnost se obrací, což velebný pan farář sám přijímá.

Pak daroval pod ourok na křížovou cestu Gottfried Leder, mlynář Dolnojavořský 50 zl.

jeho syn Gottfried při slavné administraci v Praze též 50 zl. pod 4 procenta 100 zl.

Z vypadajícího ouroku se má ročně navždy čtyrykráte křížová cesta konati: 1. na Veliký pátek, 2. na Den nalezení sv. Kříže, 3. Křížovou neděli a 4. na Den Povýšení sv. Kříže. Před každou křížovou cestou se má mše sv. sloužit za celý rod Ledrovský, a na tentýž oumysl se má jedna každá tato křížová cesta obětovat.

Napotom i odkázal Jan Rumel z Nové Paky do Pecky na křížovou cestu 50 zl., aby za vyplývající ourok per 2 zl. vždy ročně mše sv. v peckovském chrámu Páně na dobrý úmysl sloužený a po nich vždy křížová cesta vykonána byla.

Suma 250 zl.

Roku 1773 byla vzhledem vykonávání této křížové cesty a sloužení těchto mší svatých řádně zavedena fundace.[8]

Josef Jan Leder (též Lederer) se narodil 10. prosince 1719 v Javoří (dnes Dolní Javoří u Lázní Bělohrad) v rodině mlynáře Jana Jiřího Ledera,[9] který je uváděn na javořském mlýně od roku 1697.[10] Jan Jiří Leder se po smrti dvou manželek potřetí v roce 1718 oženil s Annou Pulcovou, se kterou měl pět dětí, mezi nimi i Jana Josefa, budoucího sochaře. Roku 1733 získává po smrti otce javořský mlýn jeho nevlastní bratr ze strany matky, Gottfried Leder,[11] za něhož byly na mlýnu prováděny různé rekonstrukční práce a je jisté, že mladý Jan Josef zde také pobýval. Pravděpodobně po roce 1750 odchází do Prahy, kde se mu v roce 1758 narodil syn František Xaver, známý pražský sochař. Jan Josef Leder umírá ve věku 59 let v roce 1778 v Praze.[12] Působil jako sochař a řezbář v Praze v Platnéřské ulici „U kamenných hodin". Prokop Toman mu připisuje autorství sochy sv. Vavřince pro kostel téhož světce na Petříně v Praze (1756),[13] pro kostelík P. Marie Pomocné u Bruské brány zhotovil deset soch světců, dva anděly, čtyři putti aj.[14]

Josefu J. Lederovi je také připisována řezbářská část zařízení kostela sv. Bartoloměje, a to kazatelny s figurálními reliéfy a sochami evangelistů, z doby kolem r. 1760,[15] dále byl patrně doplněn jeho dílnou i hlavní oltář kostela sv. Bartoloměje včetně bočních oltářů z r. 1772.[16]

S dochovanými sochařskými a řezbářskými díly Josefa J. Ledera se v severovýchodních Čechách setkáváme poskrovnu. Signovaný a taktéž archivně doložený je pouze sloup Nejsvětější Trojice v Pěnčíně (Pěnčín – Krásná) mezi kostelem sv. Josefa a farou (okres Jablonec nad Nisou).[17]

Území východních Čech je na založení křížových cest poměrně bohaté. Zvýšená koncentrace je dochována především v okrese Náchod[18] a Rychnov nad Kněžnou, a to zejména směrem k česko-polským hranicím. Vznik křížových cest je bezpochyby spojen s významným poutním místem v kladských Vambeřicích (Wambierzyce) s velkou křížovou cestou.[19]

Městečko Pecka s kostelem sv. Bartoloměje nebylo tradičním poutním místem jako např. poutní (dříve klášterní) kostel Nanebevzetí P. Marie v nedaleké Nové Pace, který patří mezi významné vrcholně barokní stavby dientzenhoferovského typu, zdejší poutní mariánský chrám je zmiňován již v 2. desetiletí 15. století.

Křížová cesta byla osazena do hřbitovních zdí okolo kostela sv. Bartoloměje, v roce 1866 byl hřbitov zrušen a zbourána ohradní zeď okolo kostela a kamenná křížová cesta od Josefa J. Ledera byla vezděna do vnějších obvodových zdí kostela.[20] Současné umístění jednotlivých zastavení křížové cesty není poplatné tradičním zvyklostem, se kterým se setkáváme ve většině kostelů, kdy I. zastavení křížové cesty je většinou umís-

ťováno v presbytáři kostela, dále jednotlivá zastavení pokračují po obvodu hlavní lodi, popř. do podkruchtí kostela a končí na evangelní straně opět v presbytáři.

První reliéfní zastavení křížové cesty na kostele sv. Bartoloměje na Pecce je umístěno u bočního vstupu do chrámu po epištolní straně, dále pokračuje východním směrem k sakristii kostela (II.–III. zastavení), na presbytáři jsou umístěna další tři zastavení (IV.–VI.), na severní straně lodi kostela, kapli v patře s oratoří tři zastavení (VII.–IX.), na evangelijní severní straně čtyři zastavení (X.–XIII.), poslední zastavení umístěno po levé (evangelijní) straně bočního vstupu do kostela (XIV.). Pískovcové kvádrové sokly o rozměru 65 x 94 x 20 cm jsou posazeny na jednostupňové základně, kamenném stupni, který dříve sloužil jako klekátko k modlitbě. Vlastní reliéf jednotlivých zastavení nese figurální vyobrazení o rozměru 125 x 92 cm, zdobené ve spodní a horní části kartušemi, po stranách a v nárožích rokajemi, ve vrcholu s kovanými patriaršími křížky o výšce 30 cm. Ve spodní části reliéfů jsou vytesány kartuše o rozměru 22 x 39 cm s vyrytými iniciálami (Ig. S., Ios. B., Ig. M.). Můžeme se proto domnívat, že donátorem I. zastavení křížové cesty byl mlynář z Dolního Javoří Gottfried Leder, na XIV. zastavení jsou pravděpodobně vytesány iniciály zhotovi-



Dvanácté zastavení křížové cesty u kostela sv. Bartoloměje (foto autor).



Třinácté zastavení křížové cesty u kostela sv. Bartoloměje (foto autor).

tele díla Josefa Ledera (Ios. L.), jak bylo podle tradice často uváděno.

Dynamické pojetí figur včetně propracovaných detailů obličejových partií, oděvů s bohatými drapériemi, krajinného pozadí včetně vegetativních detailů svědčí o vysoké výtvarné kvalitě sochaře. Figury jsou zobrazeny v prchavém okamžiku citového prožitku, ať se jedná o ústřední postavu Ježíše anebo doprovodných figur. Každý reliéf je tak uzavřeným, výtvarně pojatým scénickým obrazem, vypovídajícím o Kristově utrpení. Sochařské reliéfy plně respektují výtvarné sochařské plány, figurální kompozice jsou ztvárněny ve vyšším reliéfu, okolní budovy a krajina jsou naopak potlačeny. Kristus není zobrazován jako ústřední postava, ale téměř vždy se stává součástí figurální kompozice, při některých zastaveních dokonce postavou vedlejší.

Na jednotlivých zastaveních křížové cesty jsou lokálně dochovány zbytky polychromie. Křížová cesta byla několikrát opravována, před posvěcením byla pravděpodobně nově polychromována (r. 1914, 1939).[21]

Na hřbitově byla za faráře Dohnta postavena v roce 1760 také kostnice,[22] která však byla roku 1876 zbořena při stavbě nové školy.[23] *Léta 1760 vystavil p. Jan Dohnt děkan peckovský proti škole krásnou kostnici na svůj náklad a s pomocí dobrodinců, na kterou byla 7. října 1761 plechová pozlacená báň zastavená.*[24] Velký kříž byl z kostnice přenesen do kostela sv. Bartoloměje.[25]

Vedle sochařské práce na křížové cestě pro Pecku přijímá Josef J. Leder i zakázku k vytesání sloupu N. Trojice v Krásné-Šumburku na Jablonecku. Obě práce jsou datovány rokem 1772 a sochař Josef Jan Leder na nich pracuje zřejmě současně, pouze s místními pomocníky.

Křížová cesta umístěná na kostele sv. Bartoloměje na Pecce ve východních Čechách patří mezi významné a ojedinělé památky, pocházející od pražského sochaře Josefa J. Ledera,[26] který se objevuje v 70. letech 18. století v severovýchodních Čechách a jeho práci je možné i archivně doložit.

Poznámky

1 Křížová cesta (lat. via crucis, též via dolorosa, bolestná cesta), cesta, kterou prošel v Jeruzalémě Ježíš se svým křížem. Vedla od prétoria, kde byl Ježíš odsouzen k smrti, na Golgotu, kde byl ukřižován. Přesná trasa není známa, ale již v době křižáckých výprav byla v souladu s tradicí navržena trasa, která vychází z předpokladu, že sídlo guvernéra bylo v pevnosti Antonia, nacházející se v blízkosti chrámu. Ve většině kostelů připomínají obrazy, basreliéfy nebo prosté kříže obvykle čtrnáct zastavení křížové cesty: *1. Ježíš je odsouzen k smrti. 2. Ježíš bere na sebe kříž. 3. Ježíš poprvé upadne. 4. Ježíš potkává svou matku. 5. Ježíšovi pomáhá Šimon z Kyrény. 7. Ježíš upadne podruhé. 8. Ježíš potkává jeruzalémské ženy. 9. Ježíš upadne potřetí. 10. Ježíš je vysvlečen. 11. Ježíš je ukřižován. 12. Ježíš na kříži umírá. 13. Ježíš je sňat z kříže. 14. Ježíš je uložen do hrobu.* Věřící procházejí tuto bolestnou cestu na Velký pátek, výroční den Ježíšovy smrti.

2 POCHE, Emanuel a kol. *Umělecké památky Čech.* Sv. 3, P–Š. Vyd. 1. Praha: Academia, 1980, s. 30.

3 Oprava kostela sv. Bartoloměje probíhá od roku 2004 do současnosti a je spojena s obnovou kulturní památky (rejstř. číslo Ústředního seznamu kulturních památek ČR 46084/6-1312).

4 Farní úřad Pecka, Gedenkbuch des Petzkauers Pfarrbeneficiums, 1836, s. 388.

5 Vzteklice, lidový název pro obilní plevel jílek mámivý *(Lolium temulentum L.),* dnes u nás nezvěstný. Obsahuje alkaloid temulin, který býval příčinou otrav lidí i zvířat, projevujících se malátností, třesem, zvracením a rozšířením zorniček.

[6] Farní úřad Pecka, Gedenkbuch des Petzkauers Pfarrbeneficiums, 1836, s. 389.

[7] Joannes Dohnt, peckovský děkan v letech 1765–1786. (Farní úřad Pecka, Gedenkbuch des Petzkauers Pfarrbeneficiums, 1836, s. 125.)

[8] Farní úřad Pecka, Gedenkbuch des Petzkauers Pfarrbeneficiums, 1836, s. 37.

[9] Státní oblastní archiv Zámrsk, FÚ Pecka, matrika narozených (1718–1778), sign. 124-2.

[10] *Item z Javoří potvrzen jest Jan Jiří Leder, pozůstalý syn po Adamovi Ledrovi z Brusnice, s nevěstou Dorotou, pozůstalou vdovou po Janovi Jiřímu Svatoňovi. Za přítomnosti Jana Kašpara Woltera druha Friedricha Svatoně mládence, a Alžběty, dcery Jana Jiřího Erbana z Auliřova.* Státní oblastní archiv Zámrsk. FÚ Pecka, sign. 124-1, matrika narozených, oddaných, zemřelých (1655–1718), tzv. *Poznamenání.*

[11] MACHEK, Josef. *Vesnička pod Kamennou hůrou: procházka historií Dolního Javoří a okolí*. Vyd. 1. České Budějovice: JIH, 2013, s. 163–164. ISBN 978-80-86266-63-3.

[12] Josef Jan Leder (Lederer), otec sochaře Františka Xavera Ledera (Lederera, 1758–1811), který poskytl svému synovi první školení a zřejmě i výbavu k provozování sochařství. František Xaver se jistě také poučil o sochařství u Ignáce Fr. Platzera, v r. 1785 dokončil svou první větší samostatnou zakázku, a to sochařskou výzdobu štítu východního portálu budovy pražského Klementina. Do dnešních dnů zachováno pouze pět náhrobních prací signovaných Františkem X. Lederem, které nám poskytují základní představu o uměleckém vývoji a chronologii umělcova stylu. PRAHL, Roman a kol. *Umění náhrobku v českých zemích let 1780 –1830*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2004, s. 55–64. ISBN 80-200-1188-9. BLAŽÍČKOVÁ-HOROVÁ, Naděžda et al. *Dějiny českého výtvarného umění. III/1, 1780/1890.* Vyd. 1. Praha: Academia, 2001, s. 139–141. ISBN 80-200-0735-0.

[13] Poche uvádí při popisu kostela sv. Vavřince na Petříně mimo obrazu na hlavním oltáři od J. C. Monna z roku 1693, přemalovaného roku 1840 V. Markovským, i sochu sv. Vavřince od J. Lederera z roku 1756. Socha je dřevěná, o výšce 62 cm. POCHE, Emanuel. *Prahou krok za krokem. Uměleckohistorický průvodce městem*. Aktualizace textu k 31. 3. 2001. Praha: Paseka, 2001, s. 322. ISBN 80-7185-373-9. Informace o soše sv. Vavřince poskytla také Mgr. Hana Černá z NPÚ Praha v dubnu roku 2014 a dále uvedla, že v Praze není kulturní památkou žádná socha od Josefa J. Ledera.

[14] TOMAN, Prokop. *Nový slovník československých výtvarných umělců.* Seš. 7. L–Mar. 4. nezm. vyd. Ostrava: Výtvarné centrum Chagall, 1993, s. 17. ISBN 80-900648-4-1.

[15] POCHE, E. a kol., *Umělecké památky Čech.* Sv. 3, P–Š, s. 32.

[16] BARTUŠEK, Antonín et al. *Umělecké památky Čech*. 1. vyd. Praha: ČSAV, 1957. 938 s. *Umělecké památky republiky Československé*; sv. 1., s. 574.

[17] Pěnčín-Krásná, sloup Nejsvětější Trojice se sochami sv. Jana Nepomuckého, sv. Václava a sv. Vojtěcha, mezi konzolami jsou umístěni další světci, sv. Šebestián, P. Marie a sv. Roch. Sloup má tvar tříbokého jehlanu, ve vrcholu umístěno sousoší N. Trojice zakončené Božím okem a paprsčitou svatozáří. Na jednom ze čtyř nápisů: LABORE IOSEPH LEDER STATUARII. GODEFRIDI LAWACZ. LATO MI. IOSEPHI KHITTL EXECUTORIS. Sochu nechal zhotovit Josef Kittel v r. 1772 pražským sochařem Josefem J. Lederem a kameníkem Gotfriedem Lawaczem (Hlaváčem). SOkA Jablonec n. N., fond Farní úřad Šumburk, Pamětní kniha 1756–1934, s. 140, 435–437, 523.

[18] Jistou paralelu s křížovou cestou na kostele sv. Bartoloměje na Pecce dokládá křížová cesta s kaplí Čtrnácti sv. Pomocníků v obci Stárkov v náchodském okrese. Rozměrově větší kamenná zastavení (120 x 110 cm, celková výška 270 cm) mají formu retábulu, který je posazený na odstupňovaný podstavec. Všeobecně byl přijat názor P. Tomana, že autorství je připisováno sochaři Bartoloměji Henri(y)chovi z Litomyšle, který se svým bratrem Václavem vytvořil některá další díla v náchodském regionu. Křížová cesta ve Stárkově je datována rokem 1755.

NPÚ ÚOP Josefov, evidenční karta a fotodokumentace památky. ZÁPALKOVÁ, Eva. *Křížové cesty při poutních místech ve východních Čechách*. Průzkumy památek, roč. 14, II/2007, s. 144. ISSN 1212-1487.

19 ZÁPALKOVÁ, E., c. d., s. 137. O křížové cestě je taktéž zmínka v Soupisu památek historických a uměleckých v politickém okresu Broumovském od Ant. Cechnera: *„Od hřbitova vede křížová cesta s reliéfy pískovcovými, slušně tesanými sochařem z Litomyšle. Křížová cesta končí u kapličky 14 pomocníků, bezvýznamné omítané kapličky."* CECHNER, Antonín. *Soupis památek historických a uměleckých v republice Československé*. A, Země Česká; XLV., Politický okres Broumovský. Praha: Archeologická komise při České akademii věd a umění, 1930, s. 290.

20 Farní kronika nepřesně uvádí, že asi v roce 1912 byla nákladem Anny Bímové, soukromnice na Pecce, a Františka Kudrnovského křížová cesta opravena, dne 1. června 1914 posvěcena, jak svědčí protokol uložený v archivu k roku 1914. Farní úřad Pecka, Gedenkbuch des Petzkauers Pfarrbeneficiums, 1836, s. 254.

21 *Dne 26. února 1939 byla křížová cesta znovu vysvěcena, zároveň s novými dřevěnými křížky uvnitř kostela. Testimonium o tom přiloženo. Nové 4 dřevěné křížky na doplnění scházejících u křížové cesty venku kolem kostela posvětil 17. října 1956 farář František Kalenský na základě přípisu biskupského ordinariátu v Hradci Králové čj. 2185/56 ze dne 13. 8. 1956.* Farní úřad Pecka, Gedenkbuch des Petzkauers Pfarrbeneficiums, 1836, s. 254–255.

22 Na císařském povinném otisku 1:2880 měřičského operátu stabilního katastru je západně od kostela zakreslena přistavěná kostnice, severně od kostela stavba kaple.

23 KOTÍKOVÁ, Zuzana. *Pecka*. Praha: Vyšehrad, 1940, s. 2.

24 Farní úřad Pecka, Gedenkbuch des Petzkauers Pfarrbeneficiums, 1836, s. 172.

25 Jedná se pravděpodobně o dřevěný krucifix, který je v současnosti umístěn v lodi kostela na vítězném oblouku.

26 Josef Jan Lederer (Leder), *„méně známý či významný pražský sochař"*. PRAHL, R. a kol., *Umění náhrobku v českých zemích let 1780 – 1830*, s. 55.

Machkův portrét Antonína Marka v turnovském muzeu

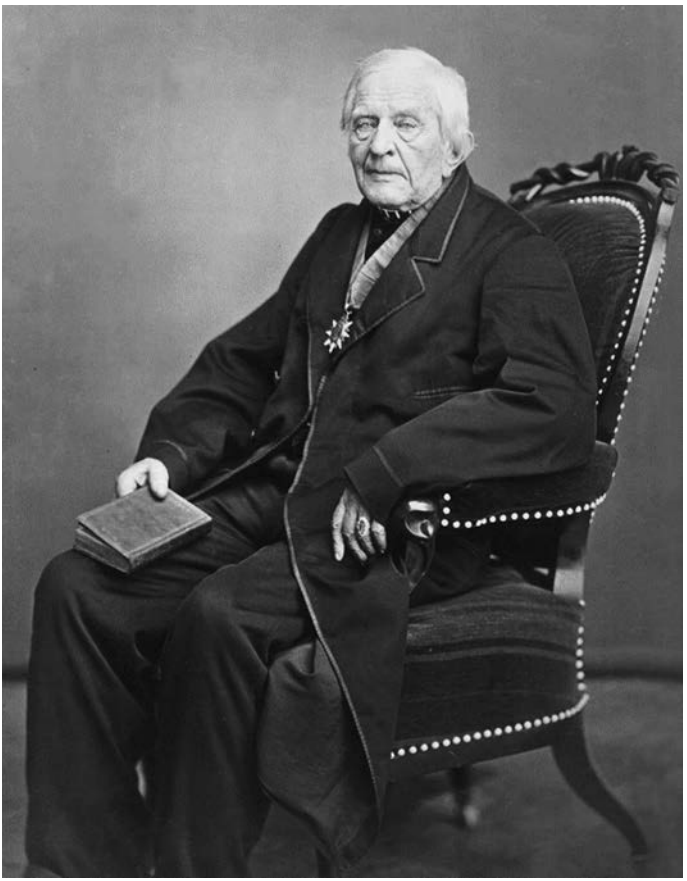
Miroslav Cogan

Mezi portrétními malbami ve sbírkách Muzea Českého ráje v Turnově vyniká kvalitou malířského provedení, ale i významem portrétovaného obraz libuňského



Antonín Marek, litografie F. Šíra podle kresby A. Machka z roku 1841 (NG, sign. R-70391).

kněze a buditele Antonína Marka (1785–1877) – viz předsádka této ročenky. Zdejší skromnější maloměstští zákazníci vyhledávali v 1. polovině 19. století provinční malíře, jako byli například trutnovští Jan a Ignác Russové, kteří v Turnově ve 30. letech portrétovali rodinu lékárníka Radského. Až ve druhé polovině 19. století do Turnova za zakázkami zavítali akademicky vzdělaní portrétisté Jan Hrdinka (1837–1885) nebo Alois Porges (1855–1923). Jen nemnoho českých malířů první poloviny 19. století však dosahovalo umělecké úrovně, kterou Markův portrét reprezentuje. Suverénní, uměřeně klidná, kultivovaná malba a decentní psychologická charakteristika modelu odkazovaly k jednomu z předních českých portrétistů, Antonínu Machkovi (1775–1844). Obraz ale není signovaný a bez jakýchkoliv dalších dokladů o původu díla tak nebylo možno náš obraz Machkovi s naprostou spolehlivostí připsat. Nejstarší inventární kniha turnovského muzea z let 1886–1896 je totiž ne-



Antonín Marek na fotografii kolem roku 1865.



Litografický portrét Antonína Marka od Bedřicha Wachsmanna (MČR Turnov, inv. č. U-1342).

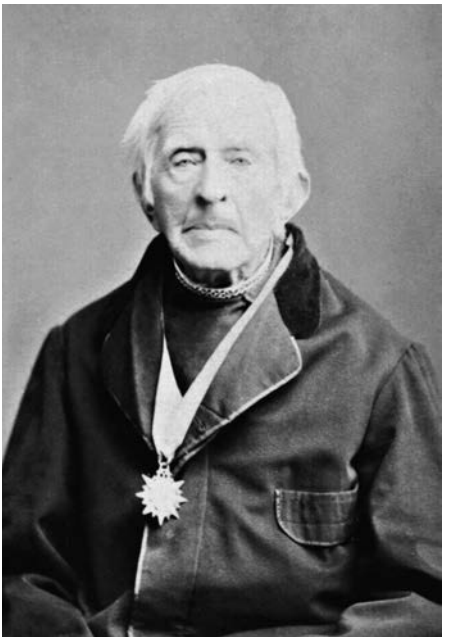
zvěstná, ale alespoň víme, že se portrét dostal do muzejních sbírek v tomto časovém intervalu. O jeho předchozím putování se také můžeme jen dohadovat. Snad se dostal po Markově smrti do majetku příbuzných bratra Františka Marka nebo do spřízněné rodiny Kotlerů, ovšem jsou to jen zatím neověřitelné spekulace. V evidenční kartě obrazu inv. č. U 1344 jsme proto dosud kladli za Machkovo autorství otazník. Na jaře roku 2015 však pracovnice Literárního archivu Památníku národního písemnictví Yvetta Dörflová narazila v pozůstalosti Antonína Marka na dopis od Josefa Jungmanna do Libuně z 18. května 1841 tohoto znění:

Milovaný příteli!

Posléze jednou dostanete tuto spolujdoucí obraz od p. Machka, kterýž při odbednění byste neporušili, především šrouby, jimiž přitužen rám, roztočiti pozorně hleďte. Dal se též od kamenopisce přerýsovati asi na sto výtisků, z nichž Vašnosti tuto 50 posílám, ostatní zde mezi ctitele Vaše rozdám. Několik jich do Vídně, Moravy a Uher přijde. Dlouho jsme čekati musili vyhotovení kamenotisku; bodejž zato byl se obraz podařil. Mně se líbí jak velký, tak malý; někteří ledacos vystavují, jakž to bývá při obrazích. Když jen celek mluví to, co má. [...]

Nejde o objev v pravém slova smyslu, o tomto dopisu, zmiňujícím Machka, nás

zpravuje už Jan Jakubec v roce 1896.[1] Markův životopisec ale neuvádí znění dopisu, v němž je zajímavý detail o litografiích. Z dopisu vyplývá, že obraz nejspíše vznikl ke konci roku 1840 k Markovým pětapadesátinám. Tehdy již se Machkova umělecká a životní dráha pomalu završovala, avšak tvorba si uchovávala stále vysokou úroveň. Zkušený a zaměstnaný umělec tu použil konvenční kompoziční schéma a Marka zachytil sedícího, s levou rukou položenou na područce křesla. [2] Pozadí obrazu tvoří neutrální plocha šedých a šedomodrých valérů. Decentní uspořádání i konzervativní hladký malířský přednes odpovídají dobovým požadavkům na důstojnou oficiální podobiznu významné osobnosti. Vyrovnanost, klid a laskavost vyzařující z portrétovaného Marka vypovídají o sebedůvěře člověka, jenž úspěšně naplňuje kněžské poslání a funkci duchovního správce farnosti,[3] ale současně sklízí uznání na poli literární tvorby a odborné práce v oblasti jazykovědy a filosofie. V té době již dosáhl veřejného uznání a právo vřadit se mezi osobnosti národa, jako třeba Jungmann, Šafařík nebo Hanka, abychom jmenovali některé z těch, jež také portrétoval Machek. Ostatně o Markově tehdejší popularitě svědčí i edice stovky zmíněných litografií, zhotovených r. 1841 podle obrazu na Jungmannovu objednávku, aby se portrét libuňského kněze dostal širšímu okruhu zájemců, a další portréty, o nichž se ještě zmíníme. Litograf František Šír (1804–1864) byl v době vzniku obrazu blízkým Machkovým spolupracovníkem a jistě po dohodě s ním zredukoval portrét z polopostavy na poprsí a pozitivně přenesl na kámen, takže ve výsledku je tisk oproti malbě stranově obrácený. Marka pak pro zveřejnění portrétovali ještě dvakrát, litograf Bedřich Wachsmann (1820–1897) na zakázku Umělecké besedy, snad při příležitosti jeho pětasedmdesátin a desátého



Antonín Marek na kabinetce Hynka Fiedlera před rokem 1870.

výročí jmenování čestným kanovníkem litoměřické kapituly, jejíž insignii, svatoštěpánské numisma, má portrétovaný zavěšenu na krku. Poslední, již posmrtný a lehce idealizovaný Markův portrét, zřejmě podle snímku pořízeného před rokem 1870 v ateliéru pražského fotografa Hynka Fiedlera,[4] vytvořil v roce 1881 Jan Vilím zřejmě pro Světozor, do kterého Vilím dodal portrétů významných osobností více.

Přestože byl Machkův portrét Antonína Marka trvale umístěn ve stálé expozici turnovského muzea, unikal pozornosti badatelů, není například uveden v Machkově monografii, která přináší pouze Šírovu litografickou reprodukci.[5] Dlouhodobé vystavení díla v kolísajících teplotách vedlo k postupnému uvolnění plátna, při bližším pohledu bylo patrné počínající krakelování

a práškovatění barev. Proto byl za finančního přispění MK ČR obraz v roce 2007 restaurován akad. malířkou Pavlou Vosátkovou a akad. malířem Janem Coufalem a uložen v klimatizovaném depozitáři. Ani detailní prohlídka díla restaurátory však jeho atribuci neupřesnila, o to cennější je tak nedávný nález citovaného Jungmannova dopisu.

Poznámky

1 JAKUBEC, Jan. *Antoním Marek, jeho život a působení i význam v literatuře české.* Praha: F. Bačkovský, 1896, s. 237. Na tuto skutečnost mě laskavě upozornil Karol Bílek.

2 Prakticky v téže, opět stranově obrácené pozici portrétoval Marka kol. r. 1865 (?) nezjištěný fotograf a podle snímku na kámen nakreslil litograf Bedřich (Friedrich) Wachsmann.

3 V roce 1850 byl jmenován čestným kanovníkem litoměřické kapituly (za tuto informaci děkuji Mgr. Ladě Hlaváčkové).

4 V roce 1870 Hynek Fiedler zemřel a pražského ateliéru se ujal jeho syn Josef.

5 NOVÁK, Luděk. *Antonín Machek.* Praha: Nakladatelství ČSAV, 1962, s. 185.

Řídící učitel František Seidl (1887–1933)

Lenka Procházková

Věnováno mému dědečkovi Vladimíru Špetlíkovi, vnuku Františka Seidla, k 75. narozeninám

Úvodem

Roku 2004 vydalo Centrum pro studium demokracie a kultury knihu *Člověk na Moravě*.[1] V ní autoři představili portréty několika osob, zastupujících různé profese i sociální vrstvy. Touto kolektivní monografií jsem se volně inspirovala a pokusila jsem se přiblížit osudy učitele, o kterém jsem od dětství slýchala. František Seidl nezasáhl výrazně do dějin, ale jako pedagog a velmi aktivní spolkový činovník byl v regionu osobností, která po sobě zanechala jistou stopu. Nahlédněme tedy do jednoho prostého lidského osudu.

Kořeny

Šumburk nad Desnou, nacházející se nedaleko Tanvaldu, měl na konci 19. století již přes tři tisíce obyvatel. Nacházel se v území, které bylo obýváno převážně Němci, žila zde ale početná česká menšina. V někdejší osadě Český Šumburk byla dokonce roku 1873 zřízena česká škola, rozšířená později na dvojtřídní.[2] Většina obyvatelstva se živila tkalcovstvím, předením či broušením skla,[3] proto z hlediska profesní struktury převažovali dělníci. Kromě toho, že zde existovalo určité sociální napětí,[4] rostlo na konci devadesátých let národnostní pnutí, způsobené Badeniho jazykovými nařízeními.[5]

Právě v Českém Šumburku se 18. dubna 1887 narodil František Seidl.[6] Jeho otec Antonín byl továrním dělníkem, matka Karolina, rozená Václavíková, dcerou rolníka. Ačkoli o rodině nic bližšího nevíme, je velmi pravděpodobné, že Antonín Seidl nebyl řadovým dělníkem. Svědčí o tom nejen jeho národní uvědomění a skutečnost, že se později vypracoval na továrního mistra,[7] ale také to, že tři z jeho synů se dokázali vypracovat a stát se lokálními elitami: Josef Seidl, který si za první republiky jméno počeštil,[8] se stal obchodníkem v Praze a v letech 1920–1924 poslancem Národního shromáždění za socialistickou stranu,[9] prostřední František řídícím učitelem a nejmladší Rudolf uznávaným houslařem.[10] Manželé Seidlovi měli ještě dcery Marii a Amálii, o nichž však nic bližšího nevíme.[11]

Svůj vzdělávací proces zahájil František Seidl v rodném Šumburku. Povinnou školní docházku, která v té době byla šestiletá, ukončil roku 1899 a poté přešel na českou měšťanku v Dolním Hamru[12] (dnes část města Velké Hamry). V době, kdy žil František Seidl doma, ho jistě ovlivňovalo česko-německé okolí. Na jeho pozdější postoje a názory mohla mít velký vliv právě skutečnost, že vyrůstal v době, kdy se výrazně zostřovalo napětí mezi Čechy a Němci,[13] a že jeho otec manifestoval své národnostní uvědomení tím, že se stal jedním ze zakládajících členů českošumburské tělovýchovné jednoty Sokol. Zdá se, že členkou sokolské jednoty byla také matka Karolina, která zde působila jako ochotnická herečka.[14]

Studia na učitelském ústavu

Pokud by František Seidl nešel studovat, pravděpodobně by se stal továrním dělníkem.[15] Kde se u něj vzala touha stát se učitelem, nevíme. *Pojizerské listy* uváděly, že se tak stalo přičiněním kmotra, řídícího učitele Jiroše;[16] informace je však problematická přinejmenším proto, že uvedený učitel Jiroš nebyl Seidlovým kmotrem. Od konce šedesátých let, kdy vstoupily v platnost reformy Leopolda Hasnera, se učitelem mohl stát absolvent měšťanské nebo nižší střední školy, který vystudoval čtyřletý učitelský ústav.[17] Ačkoli studium učitelského ústavu bylo bezplatné,[18] pro rodinu s několika dětmi muselo být finančně náročné vyživovat studenta. V září 1902 se Seidl přihlásil k přijímacím zkouškám na učitelský ústav v Poličce. Zkouška se skládala z diktátu a slohové práce z českého jazyka, dále z dílčích zkoušek z počtů, náboženství, zeměpisu, dějepisu, přírodozpytu, přírodopisu, tělocviku a hudby. Vliv na přijetí či nepřijetí uchazeče měl samozřejmě také jeho předchozí prospěch, odevzdané písemné práce a výkresy.[19] O tom, proč si František Seidl nezvolil některé bližší pedagogium, lze jen spekulovat. Vždyť státní učitelské ústavy s českým vyučovacím jazykem se nacházely např. v Jičíně, Praze, Hradci Králové, Čáslavi nebo v Kutné Hoře. Faktem je, že na venkovské učitelské ústavy se nehlásilo tolik zájemců:[20] na 40 přijatých studentů připadalo v Poličce ve školním roce 1902/1903 pouze 20 neúspěšných uchazečů.[21]

V Poličce se Seidl vzdělával nejen v předmětech teoretických, ale musel ovládnout též základy hry na housle, klavír a varhany.[22] Ze studijních výsledků Františka Seidla vyplývá, že nepatřil mezi vynikající studenty. V prvním ročníku se na jeho vysvědčení objevilo hned několik dostatečných: problematicky prospíval v češtině, matematice, krasopise, kreslení, hudbě a zpěvu, hře na klavír, a dokonce i v nepovinné němčině. Problémy měl také s vnější úpravou písemných úkolů a s pilností.[23] Ve třetím ročníku musel dokonce na počátku září skládat opravnou zkoušku z hudební nauky a zpěvu.[24] Lze-li soudit na základě dobrých studijních výsledků, jeho oblíbenými předměty byly dějepis a pedagogika, a bez problémů prospíval také v náboženství. Ve třetím ročníku se studenti učitelských ústavů již zapojovali do praxe.[25] Nejprve pouze hospitovali na cvičné škole, později již sami vyučovali; více praxe jim ovšem přibylo až ve 4. ročníku, kdy vyučovali 5 hodin týdně za přítomnosti učitele a 2 hodiny pod dozorem ředitele, hlavního učitele a tzv. cvičného učitele. Nedílnou součástí těchto praxí měly být *konference a porady*, které probíhaly před těmito hodinami a také po nich.[26]

Podle L. A. Brůžka, který byl autorem spisu o učitelských ústavech, byl režim studentů velmi náročný: ve škole trávili asi 30 hodin týdně, dále je však zaměstnávalo cvičení na varhany a práce na zahradě, někdy museli též „*psáti povinně na tabuli, kresliti*

povinně mapy, pomáhati na cvičné škole, zakládati si sbírky motýlů, brouků, rostlin, nerostův".[27] Navzdory všem povinnostem si však mohli kandidáti učitelství v zimě užívat radovánek v podobě klouzání se na ledě a v létě mohli navštěvovat plovárnu na rybníku Trubném.[28] Pro Františka Seidla byla jistě přitažlivá meteorologická stanice, která při škole fungovala,[29] neboť se celoživotně zajímal o počasí.[30] O tom, co jako student Seidl četl, svědčí jeho dochovaný čtenářský deník.[31]

Na jaře 1906, po téměř čtyřech letech studia, nastala doba, kdy měl František Seidl složit svou zkoušku dospělosti. Maturita na učitelských ústavech neměla stejnou váhu jako z gymnázia či reálky – skládala se z praktické části, která probíhala na cvičné škole, a z části teoretické.[32] Její písemná část se konala již v květnu z češtiny, pedagogiky a matematiky. Ústní část vykonával student ze všech vědeckých předmětů, pokud však z předmětu prospíval ve 3. a 4. ročníku alespoň chvalitebně, odvíjela se známka z těchto předchozích výsledků.[33] 20. června 1906 Seidl u maturity obstál[34] a mohl se zapojit do pedagogické praxe.

Učitelem

8. října 1906 stanul devatenáctiletý výpomocný učitel prvně na stupínku ve Všeni, kde měl nahradit nemocného učitele Rudolfa Vancla.[35] Ve školním roce 1906/1907 se v důsledku zřízení obecné školy v Olešnici u Turnova stala ze všeňské trojtřídky škola dvojtřídní. Když se Rudolf Vancl opět vrátil k výkonu své profese, byl Seidl přeložen do Rovenska, kde se stal zatímním učitelem druhé třídy. Obec Všeň tehdy neustále žádala, aby místní škola byla rozšířena na trojtřídku, okresní školní rada v Turnově však povolila pouze to, aby druhá třída měla „*zatímní pobočku*", v které vyučoval právě František Seidl.[36] Nebylo divu, neboť v dosavadní druhé třídě bylo zapsáno dnes neuvěřitelných 81 dětí. Seidl jich měl na starosti 34. O jeho nadšení svědčí skutečnost, že absolvoval např. kurs o vedení her pro chlapce. V době působení na Všeni vykonal v listopadu 1908 zkoušku učitelské způsobilosti.

Tehdy také Seidl s největší pravděpodobností poznal svou budoucí ženu Viktorii Bičíkovou ze Břehů. Manželství s ní uzavřel 8. listopadu 1910 ve Všeni.[37] Viktorie se pod vlivem svého manžela začala podepisovat Vítězslava a o vlastenectví rodiny svědčí i jména dětí, které se ze svazku narodily, i jejich pozdější aktivity: starší Vítězslav se stal rovněž učitelem, Vlasta, která přišla na svět během 1. světové války, byla cvičitelkou Sokola.

První světovou válku prožil František Seidl ve Vesci. Zde byl dokonce roku 1915 odveden, ale jeho absence netrvala ani dva měsíce: pro nemoc byl vojenské služby trvale zproštěn. V roce 1918 byla ve Vesci zavedena vojenská kuchyně, o níž se starala Seidlova manželka Viktorie. Strava byla chudým rozdávána zdarma, strávníků prý bylo i přes dvě stovky. Jak však uvádí vesecká školní kronika, ne všem strávníkům se jakost polévky zamlouvala,[38] neboť na konci války byla již kvalita i kvantita surovin tristní.

Nedlouho po první světové válce se František Seidl vrátil na Všeň, kde před šestnácti lety jako učitel začínal. Ačkoli zde získal v říjnu 1922 definitivu, stal se již po několika měsících zastupujícím učitelem ve Svijanech-Podolí,[39] kde setrval až do léta 1925. Od září působil opět ve Všeni, kde se od dubna stal také správcem školy, neboť dosavadní řídící učitel František Hejduk odešel na odpočinek.[40] Seidlova kvalifikace i praxe ho opravňovaly k tomu, aby se stal řídícím učitelem. Byl jím skutečně jmenován, v následujícím roce se však zhoršily Seidlovy zdravotní potíže, takže mu musela být poskytnuta zdravotní dovolená.

Novým řídícím učitelem se stal Alois Picek, působící do té doby v Klokočí.[41] František Seidl na Všeni působil jako učitel druhé třídy až do listopadu 1931, kdy mu byla udělena roční zdravotní dovolená. Jeho stav se však nezlepšoval, a tak zažádal o penzionování.[42] K 1. březnu 1933 mu byla penze udělena.

Nabízí se otázka, jaký byl František Seidl učitel. Dochované inspekční zprávy ze školních let 1917/1918 a 1918/1919 ho ukazují jako zdatného metodika, který se neustále vzdělával a na vyučování se dobře připravoval, ač dokázal být „*na děti poněkud nevlídný*".[43] Zprávy z počátku třicátých let jsou schematické, avšak navzdory nemoci, jíž trpěl, ho hodnotí dobře a chování k dětem shledávají jako velmi dobré.[44] O Seidlově kreativitě svědčí to, že se s žáky rád věnoval nejrůznějším mimoškolním činnostem: v letech 1913–1922, kdy působil ve Vesci, nastudoval několik dětských divadelních představení, např. *Starou knihu*, kterou pro divadlo upravil František Hamza, či pohádku *Honza v zakletém zámku*.[45]

Angažovaným občanem a spolkovým činovníkem

Když se v říjnu roku 1918 rozšířila zpráva o vyhlášení samostatného Československa, byl František Seidl tím, kdo zorganizoval pod Kozákovem slavnost k příležitosti osvobození. Zpívaly se zde národní písně, včetně hymny *Kde domov můj*, a vesecký učitel vynikl vedle faráře Luska z Louček jako obratný řečník. Nedlouho poté se konal tábor, kterého se zúčastnili také místní sokolové a hasiči. Svůj postoj k monarchii vyjádřil Seidl tím, že dal podnět k tomu, aby byly páleny obrazy Habsburků.[46]

Zda se František Seidl angažoval ve spolcích v rodném Šumburku, nevíme, vzhledem k aktivitám jeho rodičů to však lze předpokládat. Ve Vesci byl patrně členem sboru dobrovolných hasičů[47] a roku 1919 zde inicioval vznik Sokola,[48] kde cvičil žáky, dorost i muže. Jako náčelník zajistil také účast jednoty na 7. všesokolském sletu v Praze.[49] Tak jako v řadě menších obcí se ve Vesci pod záštitou Sokola pořádala také divadelní představení, která měla zajistit alespoň částečně finance na fungování jednoty; režisérem nebyl nikdo jiný než František Seidl.[50] Vesecký Sokol v této době disponoval i vlastní knihovnou.[51] Ve Všeni, kam se jako učitel vrátil roku 1922, Sokol sice již existoval, ale nevyvíjel žádnou činnost, a tak se Seidl rozhodl oživit činnost také zde.[52] Do třetice založil roku 1924 tělovýchovnou jednotu v Doubravici, kde byl pak devět let náčelníkem.[53] S funkcí náčelníka Sokola se pojila také funkce spolkového kronikáře a režiséra divadelních představení. Lze-li věřit článku v blíže neurčeném periodiku,[54] nacvičil Seidl s ochotníky za necelých devět let na 40 dramatických výstupů.

Jako obyvatel obce Žďár, jehož byly Břehy již za první republiky součástí, se Seidl účastnil i obecního života: působil jako místní kronikář, byl předsedou obecní i osadní finanční komise a místní osvětové komise, členem dozorčí rady v kampeličce, jednatelem vodního družstva. Lidem, kteří potřebovali pomoc, sepisoval nejrůznější žádosti[55] a údajně vynikal jako dobrý řečník při nejrůznějších příležitostech. Službu veřejnosti chápal jako „*nerozlučitelnou součást působení učitelského na venkově*".[56]

Seidlovou velkou vášní byl sport. Pro sokolskou myšlenku se nadchnul zřejmě jako malé dítě, neboť jeho otec patřil k zakládajícím členům místní sokolské jednoty v Českém Šumburku. Je více než pravděpodobné, že své nadšení přenesl také na dceru Vlastu, která v roce 1939 při příležitosti svého sňatku dostala jakožto cvičitelka od svých svěřenek pamětní list. Dal-

šími Seidlovými zájmy byly kromě meteorologie také zahrádkaření i drobné zemědělské práce – pěstoval okrasné květiny, ovocné stromy i brambory.

Seidl byl rovněž odpůrcem klerikalismu. Jeho rozchod s římsko-katolickou církví byl postupný: nejprve vstoupil do československé církve a roku 1920 zůstal bez vyznání.[57] Poté, co získal definitivu, se Seidl s rodinou usadil v rodném domě své ženy. Na manžele Seidlovy byla usedlost čp. 9 ve Břehách převedena postupní smlouvou z 6. června 1924 poté,[58] co se vyrovnali s dosavadní majitelkou Marií Bičíkovou.[59] František a Vítězslava usedlost zanedlouho zmodernizovali. Stavitel Kobosil, působící v okolí Žďáru, postavil módní věžičku, Seidlovi si pořídili také koupelnu, která v té době na venkově ještě nebyla standardem. Přestavbou někdejší chalupy Seidl nejen manifestoval svůj životní styl, ale také své smýšlení – dodnes je ve štítě patrný husitský kalich, který zde byl vytesán na jeho přání.

Závěr života

Zdravotní stav Františka Seidla nebyl dobrý; trpěl cystickou degenerací ledvin.[60] V létě pravidelně pobýval v lázních – mj. v Poděbradech a Karlových Varech – a i přes zhoršující se zdravotní stav zde žil čilým společenským životem a navštěvoval koncerty. S žádostí o předčasné penzionování mu pomáhal bratr Josef; právě díky němu se ve věci angažoval profesor Václav Sladký,[61] poslanec za Československou stranu národně socialistickou.

Penzionován byl k 1. březnu 1933. Podle všeňské školní kroniky to bylo z důvodu toho, aby „*zachoval si život na několik desítek let*". Byly mu však vyměřeny již jen necelé čtyři měsíce života. Na počátku června odjel František Seidl do Poděbrad, kde se jeho stav zhoršil. Byl převezen do Břehů, a když se situace nelepšila, do jičínské nemocnice. Zde v poledne 29. června 1933 zemřel. O jeho smrti přineslo zprávu hned několik regionálních periodik. I když slova školní kroniky budou zřejmě nadsazená, dejme prostor Seidlovu kolegovi, který popsal, jak na zprávu sousedé, známí a žáci reagovali: „*Ještě týž den odpoledne přijela přímo z nemocnice žena jeho oznámiti smrt Františkovu. Jako blesk šířila se smutná a zdrcující zpráva po Všeni: »pana učitele Seidla není již mezi živými.« Jeho žáci, mnozí již z nich tatínkové a maminky, bezděčně pouštěli proud slz, neboť nemohli se ubrániti bolu, kterým na ně působila zpráva o smrti dobrého učitele.*" *Pojizerské listy*, kam došla zpráva o Seidlově úmrtí den před uzávěrkou, charakterizovaly zesnulého jako „*vůdce nanejvýš spravedlivého, demokrata a ryzího člověka.*" Coby sokol byl vnímán jako „*starostlivý, pilný, ano, neúnavný pracovník*".[62]

Pohřeb učitele Františka Seidla, který se konal 3. července ve Břehách, se stal malou manifestací. Dobové fotografie ukazují, že se na dvoře manželů Seidlových shromáždilo velké množství osob – zejména školních dětí. V zaplněné dvoraně u Čapků, jak se tenkrát říkalo místní sokolovně, se vystřídalo sedm řečníků. Za zpěvu československé hymny byla rakev naložena do auta, aby byla převezena do Prahy, kde mělo druhý den ve strašnickém krematoriu proběhnout zpopelnění. František Seidl si přál být zpopelněn. Na počátku 30. let chovala drtivá většina obyvatel Československa k pohřbu žehem nedůvěru, Seidl se však i v této věci ukázal být člověkem moderním, nepodléhajícím předsudkům. Poslední jeho přání, aby byl jeho popel rozprášen na dvoře domu čp. 9 ve Břehách, však splněno nebylo. Vdova Vítězslava dlouho uchovávala urnu s manželovým popelem doma a teprve o patnáct let později ji pohřbila do rodinného hrobu v Doubravách.

Závěr

Ačkoli původ Františka Seidla nepředurčoval k tomu, že by se mohl stát příslušníkem střední venkovské vrstvy, díky vzdělání a také podpoře rodiny, která je přinejmenším pravděpodobná, úspěšně odmaturoval na učitelském ústavu v Poličce. Profesní cesta za definitivou nebyla jednoduchá – jako výpomocný učitel byl nucen často měnit své působiště. Ve chvíli, kdy konečně dosáhl stálého postavení, natrvalo se usadil a modernizoval usedlost, z níž pocházela jeho žena, se výrazně zhoršil jeho zdravotní stav, takže musel požádat o penzionování.

Ačkoli od smrti Františka Seidla, který „*byl oblíben pro svou pokrokovou a nesmlouvavou povahu*“,[63] uplynulo již více než osmdesát let, lze konstatovat, že se jednalo o člověka veskrze moderního, který svým životním stylem předběhl dobu a dokázal se plně zapojit do veřejného života. Ačkoli zemřel v době, kdy jeho děti stály teprve na prahu dospělosti, Seidlův odkaz je v rodině dodnes živý, stejně jako učitelská profese.

Poznámky

1 FASORA, Lukáš – HANUŠ, Jiří – MALÍŘ, Jiří (eds). *Člověk na Moravě 19. století*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2004. ISBN 80-7325-038-1.

2 RÝDL, Jaroslav. *Paměť Tanvaldska. Vznik a vývoj bavlnářské firmy Tanvaldská přádelna bavlny a její význam pro Tanvald a celé povodí Kamenice a Desné*, Turnov: Muzeum Českého ráje, 2006, s. 94. ISBN 80-239-6686-3.

3 *Ottův slovník naučný: illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí.* Díl 24. Praha: J. Otto, 1905, s. 836.

4 RÝDL, J., *Paměť Tanvaldska*, s. 97.

5 *Tamtéž*, s. 113–114.

6 Státní oblastní archiv (dále: SOA) Litoměřice, Farní úřad Příchovice, matrika narozených, 1876–1909, sign. L124/9, fol. 454.

7 Státní okresní archiv (dále: SOkA) Svitavy se sídlem v Litomyšli, fond Učitelský ústav Polička, třídní katalogy, 1902/1903, František Seidl.

8 Svědčí o tom hlavičkové papíry, na něž psal dopisy, mj. Františku Seidlovi a jeho rodině, srov. soukromý archiv Evy Velebové.

9 NASKE, Miloslav. *Národní shromáždění Republiky Československé: Poslanecká sněmovna, Senát, Národní výbor, Revoluční národní shromáždění. Životopisná a statistická příručka*. Praha: Šmejc a spol., 1924, s. 146 a 240.

10 KURFÜRST, Pavel. Seidl Rudolf. In: *Český hudební slovník* [online]. 26. 1. 2009 [cit. 1. 5. 2014]. Dostupné z: www.ceskyhudebnislovnik.cz/slovnik/index.php?option=com_mdictionary&action=record_detail&id=1000057.

11 Matriky pro Šumburk nad Desnou jsou k dispozici do r. 1891. V rodině se traduje, že Seidlovi měli syny čtyři, žádný písemný doklad o tom však nesvědčí.

12 SOkA Semily, Národní škola (dále jen: NŠ) Všeň, školní kronika, školní rok 1906/1907, nepag.

13 K tomu např. SLÁDEK, Milan. *Němci v Čechách: německá menšina v českých zemích a Československu 1848–1946*. Praha: Pragma, 2002. ISBN 80-7205-901-7.

14 Soukromý archiv Evy Velebové, nedatovaná pohlednice Karoliny Seidlové Rudolfu Seidlovi.

15 *Odešel dobrý bratr, starosta František Sejdl*. Pojizerské listy, 7. 7. 1933, roč. 48, č. 26, s. 8.

16 Tamtéž.

17 BRŮŽEK, L. A. *Naše ústavy učitelské a jejich reforma*. Praha: Dědictví Komenského, 1904, s. 25.

18 POTŮČEK, Jiří. Vývoj vzdělání učitelů elementárních a středních škol v českých zemích od tereziánských reforem do konce 1. světové války, in: BEČVÁŘ, J. (ed.). *Matematika v proměnách věků I*. Praha: Prometheus, 1998, s. 187.

19 *Tamtéž*, s. 20–23.

20 *Tamtéž*, s. 19.

[21] SOkA Svitavy, Učitelský ústav Polička, KR 89, s. 37.
[22] *Tamtéž*, s. 188.
[23] SOkA Svitavy, Učitelský ústav Polička, třídní katalogy, 1902/1903, František Seidl.
[24] *Tamtéž*, 1904/1905, František Seidl.
[25] BRŮŽEK, L. A., *Naše ústavy učitelské a jejich reforma*, s. 33.
[26] *Tamtéž*, s. 33.
[27] BRŮŽEK, L. A., *Naše ústavy učitelské a jejich reforma*, s. 48.
[28] *Tamtéž*, s. 58.
[29] *Tamtéž*, s. 68.
[30] Vyplývá to z dochované korespondence i ze vzpomínek Seidlových vnoučat.
[31] Soukromý archiv Evy Velebové, čtenářský deník Františka Seidla.
[32] BRŮŽEK, L. A., *Naše ústavy učitelské a jejich reforma*, s. 63.
[33] *Tamtéž*, s. 164.
[34] SOkA Svitavy, Učitelský ústav Polička, třídní katalogy, 1905/1906.
[35] SOkA Semily, NŠ Všeň, školní kronika, školní rok 1906/1907, nepag.
[36] *Tamtéž,* školní rok 1907/1908, nepag.
[37] SOA Litoměřice, Farní úřad Příchovice, matrika narozených, 1876–1909, sign. L124/9, fol. 454.
[38] MLEJNEK, František. *U nás pod Kozákovem: listy z naší kroniky*. Mírová p. Kozákovem – Vesec: Osvětová beseda, 1993, s. 29.
[39] SOkA Semily, NŠ Všeň, školní kronika, školní rok 1922/1923, nepag.
[40] *Tamtéž,* školní rok 1925/1926, nepag.
[41] *Tamtéž,* školní rok 1926/1927, nepag. Seidl dostal zdravotní dovolenou ještě na konci školního roku 1930/1931.
[42] *Tamtéž,* školní rok 1932/1933, nepag.
[43] SOkA Semily, Okresní školní výbor (OŠV) Turnov, František Seidl, kvalifikační popis z let 1917/1918 a 1918/1919.
[44] *Tamtéž*, kvalifikační popis z let 1930/1931 a 1931/1932.
[45] MLEJNEK, F., *U nás pod Kozákovem*, s. 89 a 93.
[46] *Tamtéž*, s. 30.
[47] *Tamtéž*, s. 146.
[48] *Tamtéž*, s. 62.
[49] *Tamtéž*, s. 129–130.
[50] *Tamtéž*, s. 96–97.
[51] *Tamtéž*, s. 119.
[52] *Odešel dobrý bratr, starosta František Sejdl.* Pojizerské listy, 7. 7. 1933, roč. 48, č. 26, s. 8.
[53] *Tamtéž.*
[54] Článek je součástí všeňské školní kroniky, srov. SOkA Semily, NŠ Všeň, školní kronika, školní rok 1932/1933, nepag. Nepochází z *Pojizerských listů*.
[55] Soukromý archiv Evy Velebové, koncept žádosti na dopise Vítězslava Seidla rodičům, 19. 2. 1933.
[56] Soukromý archiv Evy Velebové, koncept dopisu Františka Seidla zemské školní radě, po 3. 2. 1933.
[57] SOA Litoměřice, Farní úřad Příchovice, matrika narozených, 1876–1909 sign. L124/9, fol. 454.
[58] Soukromý archiv autorky, fotokopie týkající se majetkových poměrů usedlosti čp. 9 ve Břehách, katastrální obec Žďár, list B.
[59] Soukromý archiv Evy Velebové, stvrzenka ze dne 5. 9. 1933.
[60] SOkA Semily, NŠ Všeň, školní kronika, školní rok 1933/1934, nepag.
[61] Soukromý archiv Evy Velebové, dopis Josefa Seidla Františku Seidlovi ze dne 27. 2. 1933.
[62] *Za br. Sejdlem Františkem.* Pojizerské listy, 30. 6. 1933, roč. 48, č. 26, s. 8.
[63] MLEJNEK, F., *U nás pod Kozákovem*, s. 130.

Z odkazu Jaromíra Jecha v SOkA Semily

Daniel Dědovský

Rok 1992 zasáhl československý národopis hned několika citelnými ztrátami; 14. května ve věku pouhých 58 let nečekaně umírá přední moravský etnolog Václav Frolec, následován 26. srpna slavistou a pohádkoslovcem Karlem Horálkem (84) a 19. září českým folkloristou Jaromírem Jechem (74). Značná část pozůstalosti dodnes plně nedoceněného folkloristy, známého více za našimi hranicemi než na

domácí půdě, byla záhy po Jechově skonu předána Památníku národního písemnictví; na světě jsou již první publikační výstupy z tohoto fondu. Po nedávném úmrtí paní Sylvie Jechové došlo k nabídnutí celé folkloristovy odborné knihovny Knihovně Ústavu etnologie FF UK i jeho jednotlivým členům, přičemž byla s laskavým svolením bratří Jechových realizována akvizice zbylé části otcovy písemné pozůstalosti s příslibem jejího uložení ve Státním okresním archivu Semily.

Odborné veřejnosti se tak dostávají do rukou rukopisné poznámky, ve kterých například nalezneme kritické komentáře k dílu Jechova přítele a inspirátora Josefa Štefana Kubína, dále přípravné texty článků včetně vyškrtnutých či neotištěných pasáží, kalendáře s pracovními poznámkami, podrobné údaje o lidových vypravěčích z Neveklovska, separáty z periodik v domácím prostředí často nedostupných s – mnohdy vtipným – věnováním známých autorů (např. Petra Bogatyreva, Olgy Skalníkové, Vladimíra Scheuflera, Oldřicha Sirovátky), strojopisy (nejen Jechovy, ale např. i podblanického historika Jana Hertla, později redakčně zkrácené), soupis publikační činnosti, excerpta nejen kladských přísloví z dosavadní literatury i poznámky osobního charakteru, jako jsou údaje o termínech folkloristických konferencí či významných schůzí včetně místa a času odjezdu autobusu.

Konvolut materiálů tak umožňuje současnému badateli velmi úzký kontakt s folkloristovou osobností, jeho myšlenkovými pochody a způsobem uvažování při zpracovávání podkladů a dat z oborové literatury, konzultací s kolegy (zejména J. Š. Kubínem) i vlastního terénního výzkumu. Zajímavá je i sbírka novin, obsahujících zejména folkloristicky orientované články (především z oblastí Krkonoš, Kladska, Benešovska či domovských Říčan); zastoupen je hojně i dobový tisk z tehdejší nesocialistické ciziny, dokládající nadobyčejnou šíři Jechova rozhledu na poli evropské folkloristiky.

Jaromír Jech byl skutečně obeznámen s dílem předních zástupců severoevropské folkloristiky silně ovlivněné finskou školou, německých, rumunských i maďarských špiček oboru (např. Gyula Ortutay), nechybí ani švýcarští kolegové, významný ulsterský folklorista Alan Gailey či člen American Folklore Society, medievalista Francis Lee Utley. Důležitými dokumenty pro studium historie oboru jsou i doklady o Jechově imatrikulaci a složka obsahující vysvědčení z jednotlivých zkoušek z dob studií na FF UK. V konvolutu kondolencí k folkloristově úmrtí se nacházejí projevy soustrasti od evropských kolegů; německo-švýcarský odborník na pohádkoslovnou problematiku Rudolf Schenda zde neváhal Jaromíra Jecha označit za *„jednoho z největších folkloristů naší doby.“*[1]

Samostatnou skupinu představují zvukové záznamy z Jechových terénních výzkumů, nahrané na dobové typy nosičů, především magnetofonové pásky; jsou zde však i pozoruhodné exempláře záznamu na ocelovém drátu, pořízené speciálním typem magnetofonu, tzv. drátofonem. V současnosti probíhá přepis na moderní média a podle charakteru obsahu bude zváženo jejich případné publikování.

Doplněk pak tvoří dokumenty z pozůstalosti folkloristovy manželky Sylvie, ale i předků a příbuzných (zejména školní sešity, úmrtní oznámení, vysvědčení a osobní doklady, historické účty a složenky), poskytující materiál především pro obecné bádání v oblasti mikrohistorie dotčených lokalit; jsou zde například materiály k cukrovarnictví a řepné kampani v Uhříněvsi či problematice školství na Benešovsku, kde jako známí učitelé působili již Jechův děd Jan i otec Ferdinand, vězněný roku

1941 v Táboře a následně v Terezíně coby sokolský župní činovník. Také doklady o této skutečnosti jsou součástí akvizice. Ve složce se smutečními oznámeními nalezneme parte houslaře Karla Pilaře, spisovatele Jana Drdy, folkloristů Oldřicha Sirovátky, Franka Wollmana, Jiřího Horáka i Václava Frolce, autora *Krkonošských koled* učitele Josefa Horáka, etnologů Vilém Pražáka, Emanuela Baláše, Paula Nedo i Márie Kosové, Josefa Štefana Kubína, literárního historika Alberta Pražáka, kulturního antropologa Čestmíra Loukotky, ředitele Vlastivědného muzea Podblanicka Jana Hertla, ředitelky vysockého muzea Františky Jandové, Prokopa Háska, Jana Buchara nebo příslušníků rodiny Metelkovy z Pasek nad Jizerou a dalších rodů z Vysocka i širší krkonošsko-jizerské oblasti a mnohých dalších Jechových přátel a známých, vesměs osobností českého i zahraničního kulturního života. Rovněž zachovaný soubor navštívenek vypovídá o šíři Jechových kontaktů; bez zajímavosti není ani strojopis *Krakonoše* s ručně provedenými korekturami, jakož i komunikace s nakladateli a editory.

Zpracování pozůstalosti přinese cenné poznatky k historii oboru; díky existenci rozsáhlé materiálové základny lze nyní téma podrobit nebývale komplexní analýze v širokém kontextu odborných i lidských aspektů folkloristovy osobnosti.

Autor děkuje Jaromíru a Tomáši Jechovým za poskytnutí otcovy písemné pozůstalosti vědeckým účelům i za neobyčejně vstřícné a citlivé jednání.

Poznámky

[1] *„Jaromír war einer der großen Folkloristen unserer Zeit."* Schenda, Rudolf, kondolence Sylvii Jechové, Zürich 3. 11. 1992.

ZUSAMMENFASSUNG

Lenka PROCHÁZKOVÁ: ***František Seidl***

František Seidl ist im ausklingenden 19. Jahrhundert im Gebiet mit überwiegend deutschsprachiger Bevölkerung als Sohn eines Fabrikarbeiters geboren. Das Familienmilieu war jedoch insoweit formgebend, dass Seidl nach der Absolvierung der Bürgerschule nach Polička (Politschka) ging, wo er die Lehrerbildungsanstalt besuchte. Nach dem Abitur im Jahre 1906 trat er als anfangender Lehrer in Všeň (Weschen) an, wohin er trotz kürzeren und längeren Aufenthalten im Raum von Turnov (Turnau) und Liberec (Reichenberg) wiederholt zurückkehrte und wo er später auch Oberlehrer wurde. Eine ausgeprägte Spur hinterließ er vor allem in Vesec (Wesetz) – heute ein Teil von Mírová pod Kozákovem, wo er ferner den Ersten Weltkrieg erlebte. Da er sich völlig mit der Ideenorientierung der Ersten Tschechoslowakischen Republik identifizierte, war er nach 1918 ein sehr aktiver Bürger – er gründete hier den Sokol (tschechischer Turnverein), veranstaltete Ferienlager und übernahm als Regisseur Theatervorstellungen. Nach seiner endgültigen Rückkehr nach Všeň begann er sich auch da auf demselben Gebiet zu engagieren; als Bewohner von der Gemeinde Žďár (Schdiar) nahm er wesentlich am hiesigen Gesellschafts- und Vereinsleben teil. Das Leben von František Seidl kann als Modellbeispiel dienen – er war ein typischer Repräsentant seiner Schicht, mit dem Maß seines Engagements ragte er jedoch wesentlich empor und in manchen Aspekten lief er der Zeit voraus, in der er lebte.

Daniel DĚDOVSKÝ: ***Aus dem Vermächtnis von Jaromír Jech aus dem Staatlichen Kreisarchiv in Semily***

Voriges Jahr gelang es dem Institut für Ethnologie an der Philosophischen Fakultät der Karlsuniversität aus der Nachlassenschaft von Frau Sylvie Jechová die Bibliothek des führenden tschechischen Folkloristen Jaromír Jech zu erwerben. Bei der Übernahme der Akquisition wurden ferner eine Menge an Handschriften, Maschinenschriften und Briefen führender in- und ausländischer Persönlichkeiten vom Fach und viele persönliche Dokumente, sowie auch Tonbandaufnahmen und einige Draht-Phone-Aufnahmen von Jech's Ermittlungen auf Ort und Stelle erworben. Da sich der Folklorist kontinuierlich für das Gebiet der oberen Jizera (Iser) interessierte, wurden diese Dokumente heuer dem Staatlichen Kreisarchiv in Semily (Semil) übergeben, ein weiterer Teil von Jech's schriftlicher Nachlassenschaft wird bereits seit 1992 im Památník národního písemnictví (Denkmal des nationalen Schrifttums) in Prag aufbewahrt.

KRONIKA



Tomáš Řídkošil (foto Pavel Charousek 2015).

Za RNDr. Tomášem Řídkošilem

Dne 2. července 2015 zemřel o časném odpoledni pan doktor Tomáš Řídkošil. Prostá oznamovací věta může zmást člověka neznalého. Znalí se při té zprávě zachvěli, protože si uvědomili, co všechno bylo v tu chvíli ztraceno. Tomáš Řídkošil byl nejen vědec, muzejník a nadšený mineralog, byl mnohem více. Člověk přemýšlivý, zapálený pro věc, sršel nápady, byl neuvěřitelně pracovitý. Od dětství snil o kráse nerostů a svůj sen si přenesl do života a promítl ho ve studium mineralogie na Karlově univerzitě. Byl vynikající mineralog, znalec terénu a mnoha mineralogických a petrografických lokalit. Nějaký čas působil na její přírodovědecké fakultě jako odborný asistent. Byl náročným učitelem. To, co vyžadoval od sebe, tj. znalosti a nadšení pro věc a obětavost, vyžadoval od svých studentů. Stalo se mu to osudným. V roce 1990 nuceně fakultu opouští.

V tu chvíli má však štěstí Český ráj. I Tomáš. Doslova se upsal Muzeu Českého ráje a kraji Českého ráje a Podkrkonoší. Stal se muzejníkem. Uvedl do pořádku sbírky a pečlivě prostudoval kraj. Nejen po stránce mineralogické, ale i petrografické, vulkanologické a dalších. Dokázal svým ryzím charakterem získat dobré spolupracovníky z geologických institucí, z ochrany přírody, z univerzit. To však bylo pro jeho nepokojný duch málo. Věnoval mnoho krásného času poznávání zdejší přírody a věnoval se výuce na Střední uměleckoprůmyslové škole pro zpracování kovů a drahých kamenů v Turnově. Znovu se mu povedlo proslavit kozákovské drahé kameny v Evropě i v některých zemích Asie. Nejen výstavy, ale i přednášky o nich šířily znalost českého kraje pod horou Kozákov ve světě. Mohl si to dovolit, neboť znal několik světových jazyků. Publikoval, byl členem vědeckých, redakčních i jiných rad. Byl neúnavný. A dokázal se chopit příležitosti. Z jeho iniciativy vznikl právě v tomto kraji první český geopark Český ráj, který se brzo stal díky jemu geoparkem evropského i světového významu. Ze skromných podmínek vyrůstal fenomén geoparku. Nejen však v naší republice či ve světě, ale především v srdcích a duších lidí, kteří v jeho areálu žijí. Měl to těžké, probojovával něco, co tu nebylo, a potýkal se s lidskou nedůvěřivostí, s financemi. Nebyly-li, dal své. Udělal pro to mnohé. Začal opět učit na vysoké škole, pracoval pro Českou geologickou službu, akademii věd i pro ministerstvo životního prostředí. Mnohdy jeho závazky a nápady přesáhly jeho možnosti. Nastavoval dny nocemi a snažil se vše zvládat. Stres však působil. Přesto dokázal mnoho. V muzeu, v geoparku, ve školách, kde učil, a také v rodině, o které sice nikdy moc nemluvil, ale hodně pro ni dělal a znamenal.

Jenže lidské srdce je orgán našeho těla. Naše tělo je křehké. A někdy nevydrží. Nevydrželo ani jeho. Dne 2. července 2015 zemřel o časném odpoledni pan doktor Tomáš Řídkošil. Prostá oznamovací věta může zmást člověka neznalého. Znalí se při té zprávě zachvěli, protože si uvědomili, co všechno bylo v tu chvíli ztraceno. Ne, jeho práce nebyla ztracena, ta bude žít a bude dále rozvíjena jeho pokračovateli. Ale ti znalí v tu chvíli věděli, že ztratili dobrého spolupracovníka, organizátora a hybatele věcí, milého člověka, kamaráda, přítele, který vás nenechal na holičkách, který vás dokázal oslovit i nadchnout. Pláč a smutek odchod takového člověka nenahradí. On by si pláč a smutek určitě nepřál. Ale dokud ti znalí budou žít a budou dále rozvíjet jeho dílo, bude i Tomáš žít v jejich srdcích

a myslích a jeho dílo půjde s nimi. A jeho památka i práce zůstane živá.

Václav Ziegler

Z bibliografie Tomáše Řídkošila
(řazeno chronologicky)

MRÁZEK, Zdeněk, Tomáš Řídkošil. Vztah infračervených absorpčních spekter a krystalochemie minerálů. In: *Moderní identifikační metody v mineralogii.* Ústí n. L., 1982, s. 99–109.

ŘÍDKOŠIL, Tomáš, Pavel Hanžl. *Minerály z haldy bývalého dolu Felix v Otvovicích*. Časopis pro mineralogii a geologii, 1983, roč. 28, č. 3, s. 317.

TVRDÝ, Jaromír, Tomáš Řídkošil. *Sekundární minerály z lokality Svatá Anna v Plané u Mariánských Lázní.* Časopis pro mineralogii a geologii, 1983, roč. 28, č. 3, s. 316.

KAŠPAR, Pavel, Tomáš Řídkošil, Vladimír Šrein. Minerály stříbra. In: *Komplexní výzkum a využití Ag-Au surovin.* Ústí nad Labem: Dům techniky ČSVTS, 1984, s. 61–75.

ŘÍDKOŠIL, Tomáš, Vladimír Šrein, Pavel Kašpar. Stříbrné kyzy a jejich postavení na polymetalických žilách. In: *Komplexní výzkum a využití Ag-Au surovin.* Ústí nad Labem: Dům techniky ČSVTS, 1984, s. 14.

ŠREIN, Vladimír, Tomáš Řídkošil. Minerály s obsahem stříbra z Měděnce. In: *Komplexní výzkum a využití Ag-Au surovin.* Ústí nad Labem: Dům techniky ČSVTS, 1984, s. 14.

KAŠPAR, Pavel, Tomáš Řídkošil, Vladimír Šrein. Stříbrné minerály vožicko-ratibořského revíru. In: *Komplexní výzkum a využití Ag-Au surovin.* Ústí nad Labem: Dům techniky ČSVTS, 1984, s. 17.

ŘÍDKOŠIL, Tomáš, Pavel Kašpar, Vladimír Šrein. Minerály stříbra na žíle T1 ve Třebsku. In: *Komplexní výzkum a využití Ag-Au surovin.* Ústí nad Labem: Dům techniky ČSVTS, 1984, s. 16.

ŘÍDKOŠIL, Tomáš, Vladimír Šrein. Minerály s obsahem stříbra z Měděnce. In: *Komplexní výzkum a využití Ag-Au surovin.* Ústí nad Labem: Dům techniky ČSVTS, 1984, s. 14.

ŘÍDKOŠIL, Tomáš. *Za nerosty do Rumunska*. Lidé a země, 1984, roč. 33, č. 8, s. 369.

KAŠPAR, Pavel, Tomáš Řídkošil, Vladimír Šrein. Genetické postavení stříbrné mineralizace v Českém masívu. In: *Hornická Příbram ve vědě a technice, sekce ložisková geologie.* Příbram: s. n., 1986, s. 68–86.

ONDRUŠ, Petr, Tomáš Řídkošil, Jiří Sejkora. *Monohydrocalcite from polymetallic vein of the Vrančice deposit near Příbram, Czechoslovakia.* Neues Jahrbuch für Mineralogie. Monatshefte, 1991, No. 7, s. 289–295. ISSN 0028-3649.

HANOUSEK, František, Tomáš Řídkošil a Eva Večerníková. Automatizovaná databáze IČ spekter minerálů. In: *Matematické a statistické metody v mineralogii.* Ústí nad Labem: Dům techniky ČSVTS, 1991, s. 80–83.

KAŠPAR, Pavel, Anna Langrová, Tomáš Řídkošil. Chemismus a optické vlastnosti fází systému Ag-Hg. In: *Stříbrné minerální asociace v Československu.* Ústí nad Labem: Dům techniky ČSVTS, 1992, s. 60–64.

KAŠPAR, Pavel, Tomáš Řídkošil, Vladimír Šrein. Miargyrit jako indikátor závěrečné fáze hydrotermálního processu. In: *Stříbrné minerální asociace v Československu.* Ústí nad Labem: Dům techniky ČSVTS. 1992, s. 69–73.

KAŠPAR, Pavel et al. Porovnání vývoje stříbrné mineralizace žíly Pošepný ve Vrančicích se zrudněním žíly L1 v Lešeticích na příbramském uranovém ložisku. [Spoluautor.] In: *Stříbrné minerální asociace v Československu*. Ústí nad Labem: Dům techniky ČSVTS, 1992, s. 131–137.

ŘÍDKOŠIL, Tomáš, Jiří Vosáhlo. Mineralizace stříbronosných ložisek jihlavské

brázdy. In: *Stříbrné minerální asociace v Československu*. Ústí nad Labem: Dům techniky ČSVTS, 1992, s. 176–180.
KAŠPAR, Pavel, Jiří Mazuch, Tomáš Řídkošil, Vladimír Šrein. Stříbrná mineralizace na ložisku Rožná-Olší. In: *Stříbrné minerální asociace v Československu*. Ústí nad Labem: Dům techniky ČSVTS, 1992, s. 128–130.
KAŠPAR, Pavel, Tomáš Řídkošil, Vladimír Šrein. Tuhé roztoky pyrargyritu a proustitu na vybraných ložiscích Českého masívu. In: *Stříbrné minerální asociace v Československu*. Ústí nad Labem: Dům techniky ČSVTS, 1992, s. 138–139.
KAŠPAR, Pavel, Anna Langrová, Tomáš Řídkošil, Roman Skála. Podmínky vzniku a fyzikálně chemické parametry stefanitu. In: *Stříbrné minerální asociace v Československu*. Ústí nad Labem: Dům techniky ČSVTS, 1992, s. 65–68.
ŘÍDKOŠIL, Tomáš, Jiří Sejkora. *Zavarickit (BiOF) z Cínovce*. Journal of the Czech Geological Society, 1993, roč. 38, č. 3–4, s. 245. ISSN 0001-7378.
ŘÍDKOŠIL, Tomáš. *Uralské rubíny.* Bulletin mineralogicko-petrologického oddělení Národního muzea v Praze, 1993, roč. 1, s. 42–44. ISSN 1211-0329.
ŘÍDKOŠIL, Tomáš, Jiří Sejkora, Vladimír Šrein. *Eulynit z Jáchymova a Smrkovce*. Bulletin České geologické společnosti, 1993, roč. 1, č. 1–2, s. 27–32.
ŘÍDKOŠIL, Tomáš, Jiří Sejkora. *Retgersite from Jáchymov, Krušné hory Mountains, Czech Republic.* In: Neues Jahrbuch für Mineralogie. Monatshefte, 1993, č. 9, s. 393–400. ISSN 0028-3649.
SEJKORA, Jiří, Tomáš Řídkošil, Ananda Gabašová. *Sillénit ze Smrkovce u Mariánských Lázní.* Journal of the Czech Geological Society. 1993, roč. 38, č. 3–4, s. 244–245. ISSN 0001-7378.
GABAŠOVÁ, Ananda et al. Oxidické minerály bizmutu v České republice. [Spoluautor.] In: *5. mineralogický cyklický seminář: aplikovaná mineralogie při řešení ekologických problémů.* Praha: Česká společnost průmyslové chemie ČSVTS, 1993, s. 62–64.
ŘÍDKOŠIL, Tomáš, Jiří Sejkora, Vladimír Šrein. Minerály řady russellit-koechlinit. In: *5. mineralogický cyklický seminář: aplikovaná mineralogie při řešení ekologických problémů.* Praha: Česká společnost průmyslové chemie ČSVTS, 1993, s. 65–67.
ŘÍDKOŠIL, Tomáš, Roman Skála. Zeolitová mineralizace Vinařické hory. In: *5. mineralogický cyklický seminář: aplikovaná mineralogie při řešení ekologických problémů.* Praha: Česká společnost průmyslové chemie ČSVTS, 1993, s. 120–122.
ŘÍDKOŠIL, Tomáš. *Geologické a mineralogické sbírky turnovského muzea.* Bulletin mineralogicko-petrologického oddělení Národního muzea v Praze, 1993, roč. 1, s. 41–42. ISSN 1211-0329.
ŘÍDKOŠIL, Tomáš, Jiří Sejkora. Chování bizmutu v oxidační zóně rudních ložisek. In: *5. mineralogický cyklický seminář: aplikovaná mineralogie při řešení ekologických problémů.* Praha: Česká společnost průmyslové chemie ČS VTS, 1993, s. 59–61.
HANOUSEK, František, Tomáš Řídkošil, E. Večerníková. Automatizovaná databáze infračervených spekter minerálů. In: *5. mineralogický cyklický seminář: aplikovaná mineralogie při řešení ekologických problémů*. Praha: Česká společnost průmyslové chemie ČS VTS, 1993, s. 146–148.
SEJKORA, Jiří, Tomáš Řídkošil, Vladimír Štein. Minerály řady russellit-koechlinit. In: *5. mineralogický cyklický seminář: aplikovaná mineralogie při řešení ekologických problémů.* Praha: Česká společnost průmyslové chemie ČS VTS 1993, s. 65–67.
ŘÍDKOŠIL, Tomáš, Jiří Sejkora, J. Sláma. Supergenní minerály uranu ložiska Rožná. In: *5. mineralogický cyklický seminář: aplikovaná mineralogie při řešení ekologických*

problémů. Praha: Česká společnost průmyslové chemie ČS VTS, 1993, s. 106–107.
ŘÍDKOŠIL, Tomáš, Jiří Sejkora. *Tetrarooseveltite, beta-Bi(AsO4), a new mineral species from Moldava deposit, the Krušné hory Mts., Northwestern Bohemia, Czech Republic*. Neues Jahrbuch für Mineralogie. Monatshefte, 1994, No. 4, p. 179–184. ISSN 0028-3649.
ŘÍDKOŠIL, Tomáš, Jiří Sejkora, Vladimír Šrein. Rooseveltite from Moldava, Krušné hory Mts, Czech Republic. Neues Jahrbuch für Mineralogie. Monatshefte, 1994, No. 1, p. 40–48. ISSN 0028-3649.
ŘÍDKOŠIL, Tomáš, Jiří Sejkora. *Bismutit z Harrachova-Rýžoviště ve srovnání s dalšími nálezy z Českého masivu.* Opera corcontica, 1994, roč. 31, s. 149–153. ISSN 0139-925X.
ŘÍDKOŠIL, Tomáš, Jiří Sejkora, Roman Skála. Příspěvek ke krystalochemii nových přírodních fází s bismutem. In: *Bulletin mineralogicko-petrologického oddělení Národního muzea v Praze*, 1995, roč. 3, s. 32–37. ISSN 1211-0329.
KAŠPAR, Pavel, Marek Kotrlý, Tomáš Řídkošil. Struktury a textury minerálů stříbra na žíle Pošepný ve Vrančicích u Příbrami. In: *Struktury a textury minerálů*. Praha: ČGÚ, 1995, s. 44–46. ISBN 80-7075-178-9.
ŘÍDKOŠIL, Tomáš. *Kabinet drahých kamenů ve sbírkách turnovského muzea.* OJKT, 1996, roč. 3 (19), č. 1, s. 3–5. ISSN 1214-1798.
ŘÍDKOŠIL, Tomáš, Jiří Sejkora, Vladimír Šrein. *Smrkovecite, monoclinic Bi2O(OH)(PO4), a new mineral of the atelestite group.* Neues Jahrbuch für Mineralogie. Monatshefte, 1996, No. 3, p. 97–102. ISSN 0028-3649.
ŘÍDKOŠIL, Tomáš. *Zeolity podkrkonošské pánve.* Minerál, 1996, roč. 4, č. 2, s. 100–102. ISSN 1210-0710.
ŘÍDKOŠIL, Tomáš. *Mezinárodní konference INTERGEMS III na Hrubé Skále.* OJKT, 1996, roč. 3 (19), č. 1, s. 5–6. ISSN 1214-1798.
ŘÍDKOŠIL, Tomáš. *Arizona: z geologických expedic Okresního muzea Českého ráje*. ZČRP, 1996, roč. 9, s. 225–230. 1211-975X.
ŘÍDKOŠIL, Tomáš. *Zkamenělé lesy Severní Ameriky*. Minerál, 1997, roč. 5, č. 6, s. 443–445. ISSN 1210-0710.
ŘÍDKOŠIL, Tomáš. *Přírodní divy na Coloradské plošině: z geologických expedic Okresního muzea Českého ráje.* ZČRP, 1997, roč. 10, s. 182–185. 1211-975X.
ŘÍDKOŠIL, Tomáš, Jiří Sejkora, František Veselovský. *Beyerit z Jáchymova v Krušných horách.* Bulletin mineralogicko-petrologického oddělení Národního muzea v Praze, 1997, roč. 4–5, s. 192–193. ISSN 1211-0329.
ŘÍDKOŠIL, Tomáš, Jiří Sejkora. *Bismit z uranového rudního výskytu Harrachov-Rýžoviště.* Opera corcontica, 1997, roč. 34, s. 161–166. ISSN 0139-925X.
JAKOUBĚOVÁ, Vladimíra, T. Řídkošil, M. Kotrlý. Užití českého granátu a skelné kompozice v lidové kultuře. In: *Granát – pyrop: sborník ze semináře pořádaného OMČR v roce 1997*. Tomáš Řídkošil (ed.). Turnov: OMČR, 1997.
ŘÍDKOŠIL, Tomáš. *Geologická činnost vody a souvislosti s povodněmi v roce 1997*. ZČRP, 1998, roč. 11, s. 206–212. ISSN 1211-975X.
ŘÍDKOŠIL, Tomáš, Jiří Sejkora, Vladimír Šrein. *Výskyty pucheritu na lokalitách Smrkovec u Mariánských Lázních a Jáchymov.* Bulletin mineralogicko-petrologického oddělení Národního muzea v Praze, 1998, roč. 6, s. 238–241. ISSN 1211-0329.
ŘÍDKOŠIL, Tomáš. *Okolí města Tuscon v Arizoně: z expedic Okresního muzea Českého ráje v Turnově*. ZČRP, 1998, roč. 11, s. 242–246. 1211-975X.
ŘÍDKOŠIL, Tomáš, Jiří Sejkora, Vladimír Šrein. *Zálesíite, a new mineral of the mixite*

group, from Zálesí, Rychlebské hory Mts., Czech Republic. In: Neues Jahrbuch für Mineralogie. Abhandlungen, 1999, Vol. 175, no. 2, p. 105–124. ISSN 0028-3649.
ŘÍDKOŠIL, Tomáš. *Konference Stříbro v historii, umění a technice v Turnově*. ZČRP, 1999, roč. 12, s. 243–244. ISSN 1211-975X.
ŘÍDKOŠIL, Tomáš. *Přírodní a geologické zajímavosti Zlatonosného pobřeží: z expedic Okresního muzea Českého ráje v Turnově*. ZČRP, 1999, roč. 12, s. 210–216.
ŘÍDKOŠIL, Tomáš. *Magický svět jadeitu a novozélandští řezbáři*. OJKT, 2000, roč. 7, č. 3–4, s. 105–109. ISSN 1214-1798.
ŘÍDKOŠIL, Tomáš. *Podkrkonošské karneoly*. Minerál, 2000, roč. 8, č. 6, s. 448–451. ISSN 1210-0710.
ŘÍDKOŠIL, Tomáš. *Diamanty a zlato na Zlatonosném pobřeží*. Minerál, 2001, roč. 9, č. 1, s. 38–40. ISSN 1210-0710.
ŘÍDKOŠIL, Tomáš. *„Šeříkový kámen" – ložisko čaroitu na východní Sibiři*. Minerál, 2001, roč. 9, č. 3, s. 217–224. ISSN 1210-0710.
JOHAN, Zdeněk, Tomáš Řídkošil, Roman Skála, Vladimír Šrein. *Telluronevskite, Bi3TeSe2, a new mineral*. European Journal of Mineralogy, 2001, roč. 13, č. 1, p. 177–185. ISSN 0935-1221.
ŘÍDKOŠIL, Tomáš. *Geologické zajímavosti Kamčatky: z expedic Okresního muzea Českého ráje v Turnově*. ZČRP, 2002, roč. 15, s. 285–288. ISSN 1211-975X.
ŘÍDKOŠIL, Tomáš. *Stálé haptické expozice turnovského muzea*. ZČRP, 2002, roč. 15, s. 312–313. ISSN 1211-975X.
ŘÍDKOŠIL, Tomáš. *Živý korálový útes v turnovském muzeu*. ZČRP, 2002, roč. 15, s. 314–315.
ŘÍDKOŠIL, Tomáš. *V Gobi: z expedic geologa Muzea Českého ráje v Turnově*. ZČRP, 2003, roč. 16, s. 284–289. ISSN 1211-975X.
ŘÍDKOŠIL, Tomáš. *Turnov a Idar-Oberstein: historie a současnost spolupráce dvou kamenářských center*. ZČRP, 2004, roč. 17, s. 275–280. ISSN 1211-975X.
ŘÍDKOŠIL, Tomáš. *Kamčatské vulkány: z expedic Muzea Českého ráje v Turnově*. ZČRP, 2004, roč. 17, s. 238–242.
Historie a současnost podnikání na Jilemnicku, Semilsku a Turnovsku. [Spoluautor.] Ivo Navrátil ed. Žehušice: Městské knihy, 2004. ISBN 80-86699-18-8.
ŘÍDKOŠIL, Tomáš. *František Pošepný a jeho význam pro geologii po 110 letech*. ZČRP, 2005, roč. 18, s. 276–282. ISSN 1211-975X.
ŘÍDKOŠIL, Tomáš. *Český ráj evropským geoparkem*. ZČRP, 2005, roč. 18, s. 288–297.
ŘÍDKOŠIL, Tomáš. *Životní jubileum profesora Zdeňka Johana*. ZČRP, 2005, roč. 18, s. 333–334.
ŘÍDKOŠIL, Tomáš, Anna Langrová. Barevné korundy vyrobené Verneuilovou metodou a jejich vlastnosti. In: *Monokrystaly*. Tomáš Řídkošil ed. Sborník Muzea Českého ráje / Acta Musei Turnoviensis. Turnov: Muzeum Českého ráje, 2005, s. 139–141. ISBN 80-239-6435-6.
GRÉGR, Jan, Tomáš Řídkošil. Formy a modifikace uhlíku. In: *Monokrystaly*. Turnov: Muzeum Českého ráje, 2005, s. 93–106. ISBN 80-239-6435-6.
ŘÍDKOŠIL, Tomáš. *K stému výročí narození RNDr. Karla Tučka, CSc*. ZČRP, 2006, roč. 19, s. 193–196. ISSN 1211-975X.
PÁSKOVÁ, Martina, Tomáš Řídkošil. *Český ráj – první geopark UNESCO v nových zemích EU*. Ochrana přírody, 2006, roč. 61, č. 1, s. 11–13. ISSN 1210-258X.
ŘÍDKOŠIL, Tomáš. *Pískovcový fenomén Coloradské plošiny a Českého masivu*. ZČRP, suppl. 11, 2006, s. 51–61. ISSN 1211-975X.
KAŠPÁREK, Zdeněk, Jan Prostředník, Tomáš Řídkošil. *Jizera a povodně v Turnově*. ZČRP, suppl. 11, 2006, s. 212–223.
ŘÍDKOŠIL, Tomáš. Evropské geoparky UNESCO jako nástroj popularizace geo-

logie. In: *3. sjezd České geologické společnosti, Volary 19.–22. září 2007: sborník abstrakt a exkurzní průvodce.* Praha: Česká geologická společnost, 2007. ISBN 978-80-87139-11-0.
ŘÍDKOŠIL, Tomáš. *Novoveská Huta – lokalita vzácných sekundárních minerálů mědi.* Minerál, 2007, roč. 15, č. 5, s. 445–447. ISSN 1213-1710.
ŘÍDKOŠIL, Tomáš. *Sekundární minerály mědi na lokalitě Farbiště u Ponik.* Minerál, 2007, roč. 15, č. 5, s. 447–450.
ŘÍDKOŠIL, Tomáš. *Sekundární minerály mědi z lokality Špania Dolina na Slovensku.* Minerál, 2007, roč. 15, č. 5, s. 428–433.
ŘÍDKOŠIL, Tomáš. *Sekundární minerály mědi z okolí Ľubietové na Slovensku.* Minerál, 2007, roč. 15, č. 5, s. 433–437.
ŘÍDKOŠIL, Tomáš. *Hyalit z Kozákova.* Krkonoše – Jizerské hory, 2007, roč. 40, č. 1, s. 19. ISSN 1214-9381.
CAJZ, Vladimír, Vladislav Rapprich, Tomáš Řídkošil. Tertiary Volcanic Activity in Bohemian Paradise Geopark. In: *7th European Geopark Network Open Conference in Scotland – Landscape and People: Earth Heritage, culture and economy*. Ullapool: North West Highlands Geopark, 2007, s. 1.
VENTS 2007 meeting in Turnov-Sedmihorky, 15 th – 19 June 2007. Excursion Guide – volcanic activity in the Karkonozse-Piedmont Basin = VENTS 2007 konference v Turnově-Sedmihorkách, 15.–19. června 2007. Exkurzní průvodce – vulkanická aktivita v Podkrkonošské pánvi. [Spoluautor.] Sborník Muzea Českého ráje v Turnově 2. Turnov: Muzeum Českého ráje, 2007. 64 s. ISBN 80-239-6435-6.
RAPPRICH, Vladislav et al. *Reconstruction of eroded monogenic Strombolian cones of Miocene age: A case study on character of volcanic activity of the Jičín volcanic field (NE Bohemia) and subsequent erosion rates estimation.* [Spoluautor.] Journal of Geosciences, 2007, roč. 52, č. 3–4, s. 169–180. ISSN 1802-6222.
RAPPRICH, Vladislav, Tomáš Řídkošil. Vulkanická prostředí v Geoparku Český ráj jako turistická destinace. In: *Seminář Odborné skupiny vulkanologie České geologické společnosti 6.–8. 10. 2008*. Sborník Muzea Českého ráje / Acta Musei Turnoviensis 3. Turnov: Muzeum Českého ráje, 2008, s. 52–54. ISBN 978-80-254-3025-5-3.
RAPPRICH, Vladislav, Tomáš Řídkošil. *Co objevili v Českém ráji vulkanologové?* Muzejní čtvrtletník, 2008, č. 2. Turnov.
ŘÍDKOŠIL, Tomáš. *Mezinárodní aktivity geoparku Český ráj.* Krkonoše – Jizerské hory, 2008, roč. 41, č. 11, s. 38–39. ISSN 1214-9381.
ŘÍDKOŠIL, Tomáš. *Nejstarší použití kamene z Tatobit.* OJKT, 2008, roč. 15 (31), č. 2, s. 147–148. ISSN 1214-1798.
RAPPRICH, Vladislav, Tomáš Řídkošil, Zuzana Tasáryová. *Ignimbrit – hornina sopkou zrozená.* Krkonoše – Jizerské hory, 2008, roč. 41, č. 7. ISSN 1214-9381.
ŘÍDKOŠIL, Tomáš, Vladimír Cajz a Vladislav Rapprich. *Třetihorní vulkány*. Krkonoše – Jizerské hory, 2008, roč. 41, č. 2, s. 38–39. ISSN 1214-9381.
22. zasedání Evropských geoparků: 18.–21. 9. 2008; Seminář odborné skupiny vulkanologie České geologické společnosti: 6.–8. 10. 2008 = European Geoparks Network 22nd Coordination Committee Meeting: 18th–21th September 2008, Bohemian Paradise Geopark; Seminar of the Expert Group in Volcanology of the Czech Geological Society. Ed. Vojtěch Erban, Vladislav Rapprich, Tomáš Řídkošil. Sborník Muzea Českého ráje = Acta Musei Turnoviensis, sv. 3. Turnov: Muzeum Českého ráje ve spolupráci s Geoparkem UNESCO Český ráj, ČGS, 2008. ISBN 978-80-254-3025-5.
ŘÍDKOŠIL, Tomáš. Zasedání Sítě evropských geoparků v Českém ráji. In: *22. zasedání Evropských geoparků 18.–21. 9. 2008: seminář Odborné skupiny vulkanolo-*

gie České geologické společnosti 6.–8. 10. 2008. Sborník Muzea Českého ráje 3. Turnov: Muzeum Českého ráje 2008, s. 6–9, 91–93. ISBN 978-80-254-3025-5.
RAPPRICH, Vladislav, Tomáš Řídkošil. *Interpretace vulkanických produktů – jeden z klíčů pro rekonstrukci paleoprostředí: exkurzní průvodce semináře Odborné skupiny vulkanologie České geologické společnosti, říjen 2008, Sedmihorky u Turnova.* Acta Musei Turnoviensis 3. Turnov: Muzeum Českého ráje, 2008, s. 81–86, 90. ISBN 978-80-254-3025-5.
MORAVEC, Bohumil, Tomáš Řídkošil. *K výskytu diamantů na ložisku Vestřev v Podkrkonoší.* Minerál, 2008, roč. 16, č. 5, s. 442–449. ISSN 1213-0710.
ŠVÁBENICKÁ, Lilian et al. ed. *Evropský geopark UNESCO Český ráj – vytvoření geoinformačního systému pro rozvoj regionu a ochranu geologického dědictví = Project The UNESCO European Geopark Bohemian Paradise – Development of a Geoscientific Information System for Region's Development and Geological Heritage Protection: seminář k projektu: Sedmihorky 19.–21. 10. 2009.* [Spoluautor.] Sborník Muzea Českého ráje 4. Turnov: Muzeum Českého ráje v Turnově, 2009. 168 s. ISBN 978-80-254-6150-1.
ŘÍDKOŠIL, Tomáš. *Český ráj v rámci evropských geoparků UNESCO.* Sborník Muzea Českého ráje 4. Turnov: Muzeum Českého ráje, 2009, s. 106–111.
Geologie Semilska: sborník k osmdesátinám Vladimíra Prouzy a 55. výročí založení CHKO Český ráj. Ed. Tomáš Řídkošil, Lilian Švábenická. Sborník Muzea Českého ráje 5. Turnov: Muzeum Českého ráje, 2010. 156 s. ISBN 978-80-87416-04-4.
Vysvětlivky k základní geologické mapě České republiky 1:25 000, 03-413 Semily. [Spoluautor.] Praha: Česká geologická služba, 2010.
ŘÍDKOŠIL, Tomáš, Lilian Švábenická. *Evropský geopark UNESCO Český ráj – vytvoření geoinformačního systému pro rozvoj regionu a ochranu geologického dědictví. Závěrečná zpráva.* Praha: Česká geologická služba, 2010. 30 s.
Základní geologická mapa České republiky 1: 25 000 s vysvětlivkami 03-431 Lomnice nad Popelkou. [Spoluautor.] Ed. Dalibor Mašek et al. Praha: Česká geologická služba, 2011. 190 s.
ŘÍDKOŠIL, Tomáš et al. *Geopark Český ráj.* Turnov: Geopark Český ráj, 2011. 118 s. ISBN 978-80-260-1230-6.
ŘÍDKOŠIL, Tomáš et al. *Bohemian Paradise Geopark.* Turnov: Geopark Český ráj, 2011. 118 s. ISBN 978-80-254-8124-0.
Geoturismus. [Spoluautor.] Aleš Hoření et al. ed. Turnov: Geopark Český ráj, 2011. 108 s. ISBN 978-80-254-8875-1.
ŠÍDA, Petr, Prostředník, J., Dohnal, T., Řídkošil, T. Semínské paradoxy. In: *Archeologie ve středních Čechách*, 2011, roč. 15/1, s. 491–500. ISSN 1214-3553.
Vysvětlivky k Základní geologické mapě České republiky 1:25 000, 03-431 Lomnice nad Popelkou. [Spoluautor.] Praha: Česká geologická služba, 2011. 190 s. ISBN 978-80-7075-850-2.
Vysvětlivky k Základní geologické mapě České republiky 1:25 000, 03-342 Rovensko pod Troskami. Ed. Stanislav Čech et al. [Spoluautor.] Praha: Česká geologická služba, 2013. 175 s. ISBN 978-80-7075-848-9.
Vysvětlivky k Základní geologické mapě České republiky 1:25 000, 03-413 Semily. Ed. Vladimír Prouza et al. [Spoluautor.] Praha: Česká geologická služba, 2013. 127 s. ISBN 978-80-7075-846-5.
Vysvětlivky k Základní geologické mapě České republiky 1:25 000, 03-431 Lomnice nad Popelkou. Ed. Marcela Stárková et al. [Spoluautor.] Praha: Česká geologická služba, 2013. 143 s. ISBN 978-80-7075-850-2.

Vysvětlivky k základní geologické mapě ČR 1 : 25 000 03-324 Turnov. [Spoluautor.] Praha: Česká geologická služba, 2011. 143 s. ISBN 978-80-7075-850-2.
Základní geologická mapa České republiky 1 : 25 000, 03-413 Semily. [Spoluautor.] Ed. Igor J. Dvořák et al. Praha: Česká geologická služba, 2013.
Základní geologická mapa České republiky 1: 25 000 s vysvětlivkami, 03-341 Kněžmost. [Spoluautor.] Ed. Pavel Havlíček et al. Praha: Česká geologická služba, 2013.
Základní geologická mapa České republiky 1: 25 000 s vysvětlivkami, 03-431 Lomnice nad Popelkou. [Spoluautor.] Ed. Dalibor Mašek et al. Praha: Česká geologická služba, 2013.
ŘÍDKOŠIL, Tomáš, Marcela Stárková, Vladislav Rapprich. *Lom ve Studenci: okno do geologické minulosti Podkrkonoší.* Krkonoše – Jizerské hory, 2013, č. 11, s. 48–50. ISSN 1214-9381.

Sestavili Václav Ziegler a Ivo Navrátil



PhDr. Eva Bílková, říjen 2015 (foto Jiří Němeček).

Když se řeknou Staré Hrady… K životnímu jubileu Evy Bílkové

PhDr. Eva Bílková, roz. Horáčková, se narodila 11. srpna 1955 v Jičíně. Své dětství prožila v Sedlištích u Libáně, kde se také brzy začal projevovat a formovat její niterný vztah k jičínskému regionu a zájem o kulturu a historii. Už jako studentka jičínského gymnázia se coby dobrovolná brigádnice aktivně účastnila záchrany zámku ve Starých Hradech u Libáně, iniciované a po dlouhá léta vedené místním učitelem Vladimírem Holmanem. Spoluúčast Evy Bílkové na tomto dnes již legendárním počinu jakoby osudově předznamenala její budoucí oborové a životní směřování. Po maturitě na jičínském gymnáziu v roce 1974 studovala na Filosofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze obor čeština-dějepis, kde se její zájem počal zaměřovat na literární a regionální historii. Je veliká škoda, že její obsáhlá a ceněná diplomová práce zabývající se nakladatelstvím Družstevní práce byla publikována jen částečně (BÍLKOVÁ, Eva. *Národní 36: K třicátému pátému výročí vzniku nakladatelství Odeon.* Praha: Odeon, 1988). Po ukončení vysokoškolského studia nastoupila Eva Horáčková, od roku 1980 provdaná Bílková, do Literárního archivu Památníku národního písemnictví (dále jen LA PNP), nejprve ve studovně pražského ústředí a následně ve Starých Hradech, kde mezitím v návaznosti na postupující rekonstrukci zámku vzniklo detašované pracoviště LA PNP.

V této době již začalo úspěšné a mnoho let trvající úsilí o vzkříšení starohradského zámku nabývat ohlasu i mezi českými

umělci, zejména výtvarníky, herci, hudebníky a spisovateli. Po celá 80. léta Eva Bílková jako předsedkyně Osvětové besedy Staré Hrady věnovala spolu se svým manželem Karolem Bílkem veškerý svůj volný čas organizování kulturního života na zámku ve Starých Hradech, z něhož se postupně stalo nepřehlédnutelné kulturní centrum s nadregionálním přesahem, do kterého rádi a pravidelně přijížděly desítky až stovky lidí ze středních a východních Čech. V činorodém organizování výstav, koncertů, besed a literárních pořadů pokračovali i po roce 1989. V roce 2005 potom Eva Bílková přesunula veškeré kulturní aktivity pod hlavičku nově založeného Občanského sdružení SH. V letech 1973–2007 uspořádala Osvětová beseda Staré Hrady a Občanské sdružení SH celkem 433 výtvarných a dokumentárních výstav a kolem tří set koncertů, hudebně literárních a recitačních pořadů, besed a jiných programů. Za všechny uveďme alespoň od roku 2000 pravidelně pořádaný letní hudebně literární festival s Alfredem Strejčkem, Štěpánem Rakem a jejich hosty, jenž patří mezi velmi oblíbené události místní kulturní sezóny, nebo prvomájová recitační odpoledne s Hanou Kofránkovou a jejími hosty, probíhající nepřetržitě již od roku 1986. Lze se tak plně ztotožnit se slovy pedagoga, knihovníka a kronikáře Oldřicha Suchoradského z roku 2009: *„Chce se mi napsat, že pojem Staré Hrady je v povědomí kulturní veřejnosti stejně vžitý, jako třeba pojem Národní divadlo nebo Pražský hrad. Možná je to srovnání nesrovnatelného, ale pro moderní kulturní dějiny nejde o nijak přehnaný příměr.“* Zbývá jen dodat, že lví podíl na vzniku tohoto výrazného a osobitého (nad)regionálního fenoménu v novodobých dějinách české kultury náleží právě Evě Bílkové.

Dne 3. listopadu 2006 byl na veřejném jednání obecního zastupitelstva Starých



Snímek z maturitního tabla, květen 1974 (foto rodinný archiv).

Hradů poprvé představen záměr prodat starohradský zámek soukromému vlastníkovi. Mohutná vlna odporu místních obyvatel, státních institucí (Národní památkový ústav, Ministerstvo kultury ČR) i široké veřejnosti, usilujících o zachování vlastnictví zámku a jeho využití jakožto LA PNP a kulturního centra s bohatou tradicí, trvala až do posledního okamžiku, kdy byla 31. srpna 2007 uzavřena definitivní smlouva mezi obcí Staré Hrady a manželi Sukovými ze Dvora Králové. Po celou tuto dobu patřila Eva Bílková k čelným a nejaktivnějším bojovníkům za záchranu tohoto centra kultury, vědy a umění. Její záslužné aktivity v tomto pro ni těžkém a velmi vy-

pjatém období výstižně přibližuje členka Pekařovy společnosti Českého ráje a turnovská knihovnice Eva Kordová:

„Od té doby napřela Eva Bílková, coby předsedkyně Občanského sdružení SH, i když sama osobně v nelehké situaci, všechny síly, aby se zámek nestal majetkem jediné osoby, ale zůstal zachován přístupný všem, kteří přicházejí s dobrým nápadem, aby památku, kterou opravily dobrovolně a nezištně desítky a stovky lidí, nevyužíval pro svůj osobní zisk jednotlivec z jiného kraje. Rozvíjení kulturní i literárně historické odborné činnosti orientované k našemu kraji totiž po celou dobu cítila jako závazek, jako důstojné pokračování a dík zachráncům zámku z druhé poloviny 20. století. Snaha zachránit toto dědictví znamenala stovky hodin, nespočet článků, emailů, dopisů, telefonátů i osobních rozhovorů, které po celý rok a půl neváhala věnovat na organizování záchrany původní myšlenky, pro kterou byl zámek opravován. Povzbuzením byla odezva a pomoc či podpora řady lidí z Jičínska i z celé republiky, pro které Staré Hrady sehrály někdy v životě významnou roli, ale i těch, kteří se dozvěděli o záměru starohradských zastupitelů prodat kulturní památku a zbavit se tak zodpovědnosti před současníky i minulou generací zachránců. Ze skromné tiché dámy, spatřující svou roli především v zázemí kulturního i vědeckého života na zámku, se vypracovala v samostatně, rázně, věcně, ale vždy čestně jednající osobnost, jejíž projev mnohé upoutal, představitele obecního úřadu zaskočil. Eva Bílková osvědčila, že je velmi silná osobnost. Velké nervové vypětí, kterému byla vystavena, na ní samotné málokdo zpozoroval. Navíc, sama v centru dění a pod silným tlakem, dodávala ostatním, kteří aktivně nesouhlasili s prodejem, naději a sílu. Její jednání tak může být velkým morálním příkladem, i když snaha nevedla ke šťastnému konci.“

Zámek ve Starých Hradech u Libáně, jenž byl roku 1960 odsouzen demoličním výměrem Okresního národního výboru v Jičíně k zániku, následně zachráněn dlouholetou nezištnou pomocí obrovského množství nadšených dobrovolníků a poté proměněn ve vyhlášené centrum kultury, vědy a umění, se stává soukromým majetkem. Začíná jeho postupná transformace, jež bohužel promění renesanční zámek v ryze komerční objekt. Literární archiv Památníku národního písemnictví má v té době sice uzavřenou nájemní smlouvu na užívání zámeckých prostor na zhruba dalších deset let, pro Evu Bílkovou je ale setrvání ve Starých Hradech za takovýchto podmínek nepřijatelné a raději volí nesmírně obtížný krok do nejistoty. Počátkem roku 2008 podává výpověď a začíná si hledat nové zaměstnání. O několik měsíců později natrvalo opouští místo svého celoživotního působení a stěhuje se do Jičína, kde chce pokračovat ve své práci a naplňování ideálů, jimž zasvětila celý svůj dosavadní život. Po krátkém působení v turnovském muzeu nastupuje jako odborná pracovnice do Státního okresního archivu Jičín, stává se aktivní členkou řady místních spolků a ujímá se funkce kronikářky města. Přesun ze Starých Hradů do Jičína tak představuje výrazný mezník nejen v jejím osobním a profesním životě, ale má též významný dopad na jičínské kulturní a spolkové dění.

Nešťastný prodej starohradského zámku soukromému vlastníkovi v roce 2007 vedl sice k uzavření jedné významné kapitoly novodobé historie zámku ve Starých Hradech, nikoliv však k zániku bohaté tradice tamních kulturních akcí. Díky nezlomné vůli a nezvyklé činorodosti se Evě Bílkové podařilo úspěšně přesunout pořádání těchto akcí do nových prostor soukromé galerie J. B. Spektrum ve Vokšicích a posléze přímo do Jičína. Její přesun ze Starých

Hradů do Jičína je rovněž živoucím dokladem toho, že existence určitých kulturně ideových fenoménů, jakkoliv je úzce a zdánlivě neoddělitelně svázána s konkrétním místem, nemusí nutně skončit se zánikem daného centra a vymizením tamního genia loci. Tyto egregory jsou v prvé řadě spojeny s výraznými a činorodými osobnostmi, jimiž mohou být přeneseny na jiné místo, kde jsou dále sdíleny a rozvíjeny novým, podobně smýšlejícím a naladěným okruhem lidí. Krátce po svém příchodu do Jičína v září 2008 se Eva Bílková připojila k zakládajícím členům Jičínské besedy, spolku, jenž svou činností symbolicky navazuje a svébytně rozvíjí odkaz Musejního spolku v Jičíně. Současně se členové a blízcí spolupracovníci Jičínské besedy, mezi nimiž figurují i dcery Evy Bílkové, historičky Eva Chodějovská-Bílková a Jitka Bílková, snaží ve zdejším kraji nadále udržovat onoho specifického kulturně osvětového ducha, který v minulých desetiletích vládl na zámku ve Starých Hradech. Funguje rovněž Občanské sdružení SH, díky němuž v Jičíně pokračují tradiční akce, jako jsou např. hudebně literární festival s Alfredem Strejčkem a Štěpánem Rakem nebo prvomájová recitační odpoledne. Starohradský egregor tedy nezanikl, byl přesunut do Jičína, kde žije dál.

Svou pověst nezlomného bojovníka nezdráhajícího se veřejně vystoupit v okamžiku, kdy je toho zapotřebí, osoby odvážně hájící kulturní a historické hodnoty a člověka, jenž se vždy obětavě a bez dlouhého rozmýšlení pustí do náročné práce, potvrdila Eva Bílková nesčetněkrát. V roce 1996 patřila mezi ty, kteří se snažili zabránit vzniku zábavního parku *Wallensteinpark / Valdštejnland* v prostoru Valdštejnské lodžie, Čestného dvora a Libosadu, stála u zrodu občanského sdružení Lodžie a byla jednou z organizátorek mezioborové vědecké konference *Valdštejnská lodžie a komponovaná barokní krajina v okolí Jičína* (Jičín, 1997). Když se v roce 2011 objevila potřeba najít nový způsob správy a fungování Valdštejnské lodžie a na bedra občanského sdružení Lodžie dosedla nezvyklá tíha mnoha nových pracovních závazků, byla to opět Eva Bílková, kdo se ochotně ujal nelehké funkce předsedkyně sdružení a celé řady pracovních povinností s tím souvisejících.

Velmi významně participovala na organizaci vědeckých konferencí *Minulost, současnost a budoucnost gymnazijního vzdělávání* (Jičín, 1999), *Karl Kraus – jičínský rodák a světoobčan / in Jičín geboren, in der Welt zu Hause* (Jičín, 2004); *Karel Kazbunda, kulturní dědictví a mezinárodní právo* (Jičín, 2013). Byla jednou z nejdůležitějších osob podílejících se na přípravě a realizaci mezinárodní vědecké konference o spisovateli Václavu Čtvrtkovi (Jičín, 2011) a nesmírnou práci odvedla jako hlavní editorka konferenčního sborníku nazvaného *Pohádkové vzkázání Václava Čtvrtka* (Semily – Jičín: Státní okresní archiv Semily – Městský úřad Jičín, 2012). Jako editorka i autorka se rovněž významnou měrou spolupodílela na vzniku dalších sborníků a monografií, např. *Český ráj* (Praha: Pressfoto, 1988), *Jičín* (Praha: Pressfoto, 1988), *Jičínské gymnázium 1624–1999* (Jičín: Lepařovo gymnázium, 1999), *Osobnosti spjaté s gymnáziem v Jičíně* (Jičín: Lepařovo gymnázium, 1999), *Staré Hrady* (Staré Hrady: Osvětová beseda, 2000), *Kytice v nás* (Jilemnice: Gentiana, 2003), *Obec Bukvice* (Bukvice: Obecní úřad, 2008) či *Mariánská zahrada v našem čase* (Bukvice: Svazek obcí Mariánská zahrada, 2014). Samostatnou a výraznou kapitolu představuje její letité přispívání do regionálního sborníku *Listy starohradské kroniky*, vycházejícího v letech 1978–2008. Vzhledem ke své vrozené obětavosti a nadání korektorky a redaktorky

se Eva Bílková dlouhodobě a nezištně podílí na jazykových korekturách celé řady regionálních publikací i odborných monografií a sborníků nadregionálního charakteru, z nichž uveďme alespoň: Bílek, Jan – Velek, Luboš eds. *Karel Kramář (1860–1937): Život a dílo*. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR v nakl. Historický ústav, 2009; Hojda, Zdeněk – Chodějovská, Eva et al. *Heřman Jakub Černín na cestě za Alpy a Pyreneje. Díl I. Kavalírská cesta českého šlechtice do německých zemí, Itálie, Francie, Španělska a Portugalska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny – Národní galerie v Praze, 2014; Hojda, Zdeněk – Chodějovská, Eva et al. *Heřman Jakub Černín na cestě za Alpy a Pyreneje. Díl II. Cestovní deník Heřmana Jakuba Černína z let 1678–1682*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny – Národní galerie v Praze, 2014. Z regionální produkce se sluší zmínit alespoň jazykové korektury sobotecké edice *Knihovnička Českého ráje* nebo edice *Jičínsko*, kterou od roku 2006 vydává Knihovna Václava Čtvrtka v Jičíně. Každoročně též pomáhá při přípravě medailonků osobností nominovaných na Jivínského Štefana.

Vedle činnosti v Pekařově společnosti Českého ráje, které je v současné době předsedkyní, a aktivního působení v celé řadě spolků, z nichž kromě již zmiňované Jičínské besedy, Lodžie a Občanského sdružení SH uveďme např. Paměť a svědomí nebo Spolek občanů a přátel města Jičína, věnuje Eva Bílková nemalou část svého času rovněž odborným konzultacím a metodickému vedení. Nesmíme opomenout ani její mnohaletou práci se žáky a studenty základních a středních škol, spoluúčast na projektech *Cestička do školy* a *Zpátky ni krok!*, vedení historického kroužku při Lepařově gymnáziu Jičín v druhé polovině 90. let nebo celou řadu vlastivědných procházek městem Jičínem, realizovaných pro pedagogy a knihovníky. Obdivuhodná je také její nesmírná ochota pomoci, kterou projevuje každému archivnímu badateli, studentům středních a vysokých škol nebo zájemcům o regionální historii, kteří se na ni obrátí. Nad rámec svých pracovních povinností a často ve svém volném čase jim pomáhá vyhledávat patřičnou odbornou literaturu, prochází archivní fondy i regionální tiskoviny, pořizuje bibliografické rešerše a zapůjčuje obtížně sehnatelné tisky z vlastní domácí knihovny.

Je obdivuhodné, že vedle těchto kulturních, spolkových a osvětově vzdělávacích aktivit dokáže ještě vyšetřit čas na vlastní odbornou práci. Jak vyplynulo z výše uvedeného seznamu sborníků a monografií, na nichž významnou měrou participovala, již dlouhou řadu let zaměřuje svoji pozornost na regionální dějiny Jičínska. Ve spolupráci s Městským úřadem Jičín, Regionálním muzeem a galerií v Jičíně, Lepařovým gymnáziem a Knihovnou Václava Čtvrtka v Jičíně vznikly nejen četné sborníky z konferencí, výroční almanachy a popularizační brožury, ale rovněž některé odborné studie a autorské monografie. K těm nejvýznamnějším patří menší monografie *Okolo Ráholce: Povídání o Jičíně, Václavu Čtvrtkovi a jeho díle* (Jičín: Městská knihovna v Jičíně, 2002; 2. rozšíř. vyd. Jičín: Městská knihovna v Jičíně, 2006), věnovaná osobě a dílu Václava Čtvrtka ve vztahu k jičínskému regionu. Je třeba zdůraznit, že až do roku 2012, kdy byl autorčiným přičiněním vydán již zmiňovaný konferenční sborník *Pohádkové vzkázání Václava Čtvrtka*, byla její knížka *Okolo Ráholce* prakticky jedinou obsáhlejší publikací věnovanou tomuto výraznému jičínskému tématu. Autorka se tu mimo jiné jako vůbec první komplexněji a detailněji zabývala historií literárního fenoménu Čtvrtkova pohádkového lesa Ráholce, jenž představuje pro obyvatele i turistické ná-

vštěvníky Jičínska atraktivní a neustále živé téma. Ve své práci dospěla k zajímavým a v mnoha ohledech objevným zjištěním, která nejenže vnesla světlo do tohoto novodobého jičínského mýtu, ale rovněž podnítila další badatele, kteří na výsledky její průkopnické práce úspěšně navázali. Jejím dalším počinem je vlastivědná příručka *Pod Valdickou branou: Fakta o nejznámějších jičínských osobnostech, spolcích, stavbách, institucích, školách, událostech* (Jičín: Městský úřad v Jičíně, 2004), kterou nepochybně ocení každý zájemce o místní kulturní historii. V souvislosti s autorčiným literárně historickým bádáním ještě zmiňme její zasvěcený doslov k reprezentativnímu výboru ze Čtvrtkovy pohádkové tvorby, nazvanému *To nejlepší pro nejmenší* (Praha: Albatros, 2006). Výběrová bibliografie Václava Čtvrtka, kterou Eva Bílková vytvořila a připojila k tomuto doslovu, byla do nedávné doby vůbec nejucelenější bibliografií Čtvrtkova díla a jako taková posloužila celé řadě dalších odborníků, mimo jiné také autorům výstavy o Václavu Čtvrtkovi v Regionálním muzeu a galerii v Jičíně v roce 2011.

Od roku 2008 zastává Eva Bílková funkci kronikářky města Jičína. S úctou k práci svých předchůdců, zejména Josefa Čihuly, Václava Buchara či Jaroslava Mencla, a vědoma si faktu, že kronika by měla být dů-



Eva Bílková spolu se Štěpánem Rakem (vlevo) a Alfredem Strejčkem při uvádění pořadu Život a dílo skladatele Foltýna (Karel Čapek), který proběhl dne 1. 8. 2010 v rámci 10. ročníku Hudebně literárního festivalu v Galerii J. B. Spektrum ve Vokšicích u Jičína (foto Jan Chodějovský).

ležitým pramenem poznání i poučení pro budoucí generace, usiluje Eva Bílková o co nejúplnější a pokud možno i nejobjektivnější zachycení dění ve městě. S využitím znalostí místních poměrů kontaktuje úřady, školy, spolky či osoby a usiluje o doplnění kroniky bohatými přílohami (výročními zprávami, tisky, brožurami, letáky, plakáty, pozvánkami na různé akce, úmrtními oznámeními, fotografiemi, ale např. i záznamy proslovů při různých příležitostech, záznamy vzpomínek a dalšími písemnými materiály). Bez této její velké osobní invence by jistě mnoho materiálů bylo pro budoucí zájemce o historii města ztraceno.

Opomenout přirozeně nesmíme ani výsledky její odborné práce, vzniklé jak v době působení na starohradském pracovišti LA PNP, jehož byla od roku 2001 vedoucí, tak později ve Státním okresním archivu Jičín. Jako vědecká pracovnice LA PNP zpřístupnila Eva Bílková samostatně více než 60 fondů, mimo jiné osobní pozůstalosti Jana M. Beránka, Bedřicha Frídy, Bohumila Františka Hakla, Oldřicha Hujera, Josefa Jindřicha Jecha, Marie Keblové (pseud. Starohradská), Františka Lepaře, Jana Lepaře, Karla Boromejského Mádla, Josefa Mockera, Jiřího Mojmíra Paláta, Václava Prokůpka, Šárky Smazalové, Lothara Suchého, Františka Velišského, Františka Vinklera, Adolfa Weniga, nebo nakladatelské fondy Františka Topiče II., Leopolda Mazáče, Emila Pacovského a nakladatelství Veraikon, Jana Hostivíta Pospíšila, Jaroslava Pospíšila. Ve spolupráci s jinými autory pak zpracovala dalších bezmála 20 fondů, např. Věnceslava Metelky, Ivana Olbrachta, Františka Petery Rohoznického, Vilmy Sokolové-Seidlové, Antala Staška či velmi rozsáhlou osobní pozůstalost Vítězslava Nezvala. Spoluvytvářela rovněž pravidla pro zpracování fondů. Ve Státním okresním archivu Jičín, kde působí od roku 2008, uspořádala fondy: Kabátník a spol. Jičín, Okresní osvětový sbor Jičín, Okresní osvětový sbor Libáň, Národní souručenství – okresní výbor Sobotka. Je rovněž spoluautorkou inventářů *Raisův učitelský ústav Jičín* a *Pedagogická škola Jičín*.

V roce 2008 byla Eva Bílková jmenována čestnou členkou Pekařovy společnosti Českého ráje. Její záslužná práce byla již podvakrát (1997, 1999) oceněna udělením *Jivínského Štefana*. V červnu 2015 jí byla v rámci celostátního finále XV. ročníku *Ceny Ď*, konaného ve Státní opeře Praha, udělena hlavní cena v kategorii Muzea, hrady, zámky a kulturní zařízení v ČR. Počátkem srpna 2015 potom Eva Bílková obdržela *Jičínskou pečeť*, uznání, kterým spolek Jičínská beseda projevuje poděkování všem, kteří na Jičínsku vytvořili a zanechali svůj hluboký pozitivní otisk.

Eva Bílková je nesmírně činorodý, pracovitý a obětavý člověk. Ve své vrozené skromnosti se zdržuje spíše v pozadí, nedává o sobě ostentativně vědět, nesnaží se zviditelnit, třebaže již dlouhá léta odvádí obrovskou a záslužnou práci. Jejímu úctyhodnému dílu, kterým po dlouhá léta obohacuje kulturní život ve zdejším kraji, rozšiřuje naše poznání o jeho historických tradicích a zanechává jím za sebou výraznou a nesmazatelnou stopu, vzdáváme upřímný hold s přáním mnoha naplněných let budoucích.

Pavel Kracík – Karel Chutný

Státní okresní archiv Jičín v roce 2014

Přehled o množství archiválií

Ke dni 31. 12. 2014 evidoval Státní okresní archiv (dále jen SOkA) Jičín 5176,02 bm archiválií, které tvořily 2266

archivních souborů. Inventarizováno bylo celkem 2342,43 bm, tedy 45,26% z celkového stavu. Metráž inventarizovaného materiálu se oproti předchozím rokům opět snížila, tentokrát z důvodu vynětí matričních indexů z fondů čtyř farních úřadů a jejich předání Státnímu oblastnímu archivu v Zámrsku k uložení do Sbírky matrik Východočeského kraje. Tomuto archivu bylo delimitováno také 4,05 bm archiválií nezpracovaných. Během roku bylo převzato celkem 14,51 bm archiválií. Za zmínku stojí například materiály Městského muzea Kopidlno z let 1832–1993, Spolku divadelních ochotníků Kopidlno (1829–1962), Tělocvičné jednoty Sokol Kopidlno ([1890]–1971) či osobní fondy Bedřicha Křídla a Františka Aloise Vacka.

Předarchivní péče

Archiv se opětovně zaměřil na odbornou pomoc školám a obcím ve vedení spisové služby a na kontrolu prostor pro ukládání dokumentů (spisoven). Během metodických dohlídek probíhala nejen instruktáž vedená s ohledem na platnou legislativu, ale rovněž bylo ve spolupráci s vybranými úřady projednáváno převzetí archiválií. Odborný dozor nad způsobem ochrany a péče o archiválie probíhal samozřejmě také u soukromoprávních původců. Realizováno bylo 28 výběrů archiválií ve skartačním řízení a 29 mimo skartační řízení. Kronikářům obcí jičínského okresu poskytoval archiv obvyklou metodickou pomoc formou osobních konzultací a samozřejmě také během tradičního, speciálně připraveného tematického semináře (viz dále). Nejen pro své webové stránky SOkA průběžně aktualizoval adresář, jenž by měl sloužit odborné i laické veřejnosti a pochopitelně také kronikářům.

Zpřístupňování archiválií

Bylo ukončeno zpracování fondů Národní souručenství – místní výbor Libáň 1939–1945, Muzejní společnost Sobotka 1909–1966, Saska Emil 1870–1940. Archivní pomůcky budou dohotoveny v roce 2015. Pokračovalo sepisování úvodů k inventárním seznamům 30 fondů živnostenských společenstev, které působily v Dětenicích, Hořicích, Miletíně, Mlázovicích, Nové Pace, Ostroměři, Pecce, Podhorním Újezdu, Sobotce, Staré Pace, Úbislavicích a k inventárnímu seznamu fondu Okresní jednota živnostenských společenstev Nová Paka. Bylo také uspořádáno 27 fondů městských a místních národních výborů. Celkem bylo v roce 2014 zpracováno 40,17 bm.

Do své knihovny archiv získal 333 publikací, z toho 25 koupí a 308 darem či výměnou. V přírůstkové knize bylo evidováno 23 946 knihovních jednotek, po odečtení vyřazených multiplikátů činil skutečný stav 22 442 svazků. Knihovna je i nadále pouze prezenční. Badatelům bylo zapůjčeno 647 knih a periodik, pracovníkům archivu 242 publikací, prostřednictvím MVS bylo vypůjčeno 43 titulů. Pro elektronickou správu knihovny je využíván knihovní systém Clavius. Formou ruční rekatalogizace pokračovala retrospektivní konverze katalogu knihovny. Ke konci roku 2014 obsahoval elektronický katalog celkem 18 410 bibliografických záznamů. Nově bylo katalogizováno či rekatalogizováno 2282 titulů. Kontrolou 11 922 svazků pokračovala také revize knihovních fondů.

V průběhu roku byly zdigitalizovány soupisy duší z 18. století, uložené ve fondu Děkanský úřad Hořice a ve fondech farních úřadů Hradíšťko, Chodovice, Jeřice, Mlázovice, Ostružno, Samšina, Veliš, Vysoké Veselí, Železnice, Žlunice. Rovněž pokračovala digitalizace sčítacích operátů z fondu Okresní úřad Jičín I. V dílně Stát-

ního okresního archivu Chrudim se podařilo zrestaurovat radní manuál 1640–1649 (fond Archiv města Jičín, kn. č. 15, inv. č. 242), manuál městečka Pecky 1608–1800 (fond Archiv města Pecka, kn. č. 1, inv. č. 1) a osm tovaryšských listů s vedutami z fondů Cech truhlářů, sklenářů a soustružníků Hořice, Cech krejčích Miletín, Cech spojených řemesel Radim, Cech oděvních řemesel Sobotka, Cech spojených řemesel Železnice.

Využívání archiválií

Badatelský list vyplnilo 224 osob (z toho 1 cizinec ze Spolkové republiky Německo), které vykonaly celkem 593 studijních návštěv. Mimo obvyklých žádostí o vyhledání konkrétních dokumentů nebo informací (personální záležitosti, stavební a majetková dokumentace, potvrzení o pracovním poměru či o školním studiu, genealogické údaje aj.) jsme registrovali zájem o regionálně historická témata (např. Pěší pluk č. 22 – Argonský v Jičíně, Výbuch na jičínském zámku, Historie grandhotelu Praha v Jičíně, Vodárenská věž v Jičíně, Zahrada Lepařova gymnázia v Jičíně, Listopad 1989 v Jičíně, Italští uprchlíci na Sobotecku za 1. světové války, Emancipační hnutí hořických žen 1. pol. 18. a 1. pol. 19. století, Pomístní jména na Hořicku, Pomníky padlým v první světové válce na Novopacku, Administrativní a správní vývoj okresu Nová Paka 1945–1960, Územní studie v okolí kláštera v Nové Pace, Mariánská zahrada, František Josef Šlik a šlikovské panství v 17. – 19. století, Zámek v Jičíněvsi po roce 1945, Sklopísek Střeleč 1970–1975, Historie fotbalu v Nemyčevsi, Malotřídky na Jičínsku), život a dílo osobností (A. C. Hek – Jiří Hek, Irma Geisslová, Josef Kocourek, MUDr. Jan Levit, Jaroslav Major, MUDr. Antonín Špidlen, Josef Wünsch) nebo o témata obecnějšího zaměření (např. Radnice ve východních Čechách, Lesní hospodářství a honební právo, Dějiny vesnického obyvatelstva raného novověku, Lidoví kameníci v Českém ráji, Lidová duchovní kultura (procesí – zpěv) 19. – 20. století, Varhanářství 16. – poč. 20. století). Celkově bylo zpracováváno 227 studijních témat. Čtyřicet studentů vysokých škol během 127 návštěv vyhledávalo podklady pro své bakalářské a diplomové práce. Badatelnu navštívili 26. září v rámci dvou exkurzí učitelé a žáci Základní školy Sobotka.

Archiv zapůjčil prostřednictvím 57 reversů celkem 323 evidenčních jednotek. Zaměstnanci provedli 138 rešerší pro úřední potřebu a 217 pro soukromé účely. Pokračovali v dohledávání informací pro Lesy České republiky, s. p., Státní pozemkový úřad, Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových či Biskupství královéhradecké, a to pro účely řízení dle zákona č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi.

Odborná a kulturně výchovná činnost

Mgr. Karel Chutný byl i nadále členem Pekařovy společnosti Českého ráje, občanského sdružení Jičínská beseda či Komise pro archivní kulturní památky a národní kulturní památky, jakožto poradního orgánu ředitele Odboru archivní správy a spisové služby Ministerstva vnitra ČR. Úzce spolupracoval s Letopiseckou komisí města Jičína. Mgr. Radka Janků byla členkou Pekařovy společnosti Českého ráje a redakční rady vlastivědného sborníku *Z Českého ráje a Podkrkonoší*. PhDr. Eva Bílková vedla kroniku města Jičína, byla předsedkyní Pekařovy společnosti Českého ráje, členkou občanských sdružení Jičínská beseda, Paměť a svědomí.

V roce 2014 archiv spolupracoval s Regionálním muzeem a galerií v Jičíně na výstavě *První světová válka v Jičíně* (konala se 19. září – 2. listopadu v prostorách muzea). Pro výstavku věnovanou tématu

Italové za první světové války na Sobotecku, která probíhala od března do května v Libošovicích a v Sobotce, byly v archivu vyhledány podklady ve fondech několika škol a v archivech obcí z této oblasti. Z dokumentů uložených v SOkA připravili pracovníci archivu výstavku, která představila akce konané v Jičíně v roce 1934 v rámci tzv. Valdštejnských dní. Mohli si ji prohlédnout návštěvníci přednášky zaměřené na pobyty vévody ve Swidnici, pronesené 22. května na úvod Valdštejnských slavností polským historikem Sobiesławem Nowotnym a doplněné průvodním slovem Evy Bílkové. Ta 3. září přednášela pro členy oblastní pobočky Sjednocené organizace nevidomých a slabozrakých a detašovaného pracoviště Tyflocentra Hradec Králové, o. p. s., na téma Václav Čtvrtek a Jičín. 26. září seznámil Karel Chutný učitele a žáky Základní školy Sobotka s historií a současností jičínského archivu, 23. října učitele a žáky Základní školy Jičín, Železnická 460 s kronikářstvím a archivnictvím. 28. října přiblížila Radka Janků u pomníku padlých z let 1914–1918 v Křelině život v obci za 1. světové války.

K Mezinárodnímu dni archivů připravil SOkA program na 10. června. V badatelně zájemci zhlédli výstavku dokumentující výsledky studia v jičínském archivu v posledním roce, a to ukázky diplomových a bakalářských prací, článků a studií, publikací a knih, zápisů v kronikách aj. Ředitel SOkA promluvil o historii jičínského archivnictví a než vyzval k prohlídce depozitářů, požádal PhDr. Jitku Bílkovou a Mgr. Jana Kahudu, aby představili archivy, kde působí – Archiv bezpečnostních složek a Národní archiv. Jejich pozvání souviselo s mezinárodní konferencí Karel Kazbunda, kulturní dědictví a mezinárodní právo, která se konala 19. a 20. dubna 2013 v Jičíně. Její program Jitka Bílková a Jan Kahuda pomáhali vytvářet a významnou měrou se podíleli i na redakci konferenčního sborníku. Život a dílo archiváře a historika Karla Kazbundy přiblížila malá výstavka.

Podle dohody o spolupráci s Regionálním muzeem a galerií v Jičíně o přípravě seminářů pro kronikářky a kronikáře okresu Jičín zajišťoval opět archiv program jarního setkání, které tentokrát proběhlo 25. června v Porotním sále jičínského zámku. Eva Bílková představila jičínskou kroniku a na základě vybraných zápisů z ní ukázala a vysvětlila způsoby kronikářovy práce. Spolu s Karlem Chutným, který přispěl počítačovou prezentací, zdůraznili význam dokumentárně hodnotných záznamů, upozornili na legislativu a nabídli metodickou pomoc.

Jako v předešlých letech i v roce 2014 poskytovali pracovníci archivu informace Jičínskému deníku, Novým Novinám, zpravodajskému webu *Dobré zprávy z Českého ráje a okolí* či odbornou pomoc při různých akcích. Rovněž spolupracovali s polským filmovým štábem na přípravě dokumentu *The Change*, natáčeného v pěti postkomunistických zemích. V Jičíně se filmaři věnovali zejména tragickému incidentu, k němuž došlo 7. září 1968 na křižovatce Na Letné, při kterém opilý voják polské okupační armády zběsilou střelbou dva lidi usmrtil a šest těžce zranil.

Eva Bílková se autorsky podílela na publikaci GOTTLIEB, Jaromír – BÍLKOVÁ, Eva – FORMANOVÁ, Eliška. *Mariánská zahrada v našem čase.* (1. vyd. Bukvice: Svazek obcí Mariánská zahrada, 2014, [25] s. ISBN 978-80-260-6475-6). Pro druhé doplněné vydání publikace Vladimíra Úlehly *Samotářská dcera Boženy Němcové Theodora* vytvořily Radka Janků a Eva Bílková doslov k 13. kapitole (Jičín: Knihovna Václava Čtvrtka, 2014, s. 78–82. ISBN 978-80-905342-2-3). Na stránkách Kopidlenských listů se Karel Chutný věnoval prove-

dení Smetanovy opery *Prodaná nevěsta* u Únětic v roce 1924. Eva Bílková, Radka Janků a Karel Chutný přispěli také do vlastivědné ročenky *Z Českého ráje a Podkrkonoší* a jejího 16. supplementa *Karel Kazbunda, kulturní dědictví a mezinárodní právo.*

Personální podmínky a vybavení archivu

V kolektivu zaměstnanců archivu došlo i v roce 2014 ke změnám. Milada Dufková ukončila 30. dubna pracovní poměr z důvodu odchodu do starobního důchodu. Na její místo nastoupila 1. května Markéta Nechanická. Eva Bílková pracovala v SOkA na základě dohod o provedení práce a o pracovní činnosti. Odbornou desetidenní praxi v SOkA Jičín ve dnech 28. července – 8. srpna vykonala Kateřina Ježková, studentka 1. ročníku FF Univerzity Hradec Králové (katedra pomocných věd historických a archivnictví). V roce 2014 nebyly realizovány žádné investiční akce ani větší provozní opravy.

Karel Chutný

Státní okresní archiv Semily v roce 2014

Přehled o množství archiválií

Podle údajů databáze PEvA pečoval SOkA Semily k 31. prosinci 2014 o 2 235 archivních souborů v rozsahu 4 832,27 bm. Nezpracovaný materiál činí 2 507,84 bm (51,90 %), zpracovaný 2 324,43 bm (48,10 %), inventarizovaný 2 108,29 bm (43,63 %). Na základě depozitních smluv je uloženo 44 archivních souborů (204,89 bm) – vesměs se jedná o církevní archiválie, případně o osobní fondy. Celkem 573 archivních souborů je zpracováno, z toho 534 inventarizováno; existuje k nim 709 různých archivních pomůcek. V dalších letech se pokusíme převést alespoň část fondů do kategorie zpracovaných prostřednictvím manipulačních seznamů.

Předarchivní péče a výběr dokumentů

V roce 2014 bylo uskutečněno 84 skartačních řízení, z nichž 21 se odehrálo přímo u původce. Stejný počet skartací (21) proběhl prostřednictvím komerční spisovny ARIES DATA. Jiná dvě řízení vyvolaly spisovny Podorlická obchodní společnost a Profikomplex Hradec Králové. Zatímco někteří původci z řad úřadů (např. OSSZ, OHS, PMS, Úřad práce, městské úřady) iniciují skartační řízení každoročně, ukazuje se, že výběr dokumentů u obcí prvního a druhého stupně je stále časově náročnější s ohledem na procentuální zvyšování počtu dokumentů. Pomyslný trůn nejpilnějšího původce již několik let náleží Městu Turnov, které letos provedlo devět skartačních řízení. S některými obecními úřady a školami byl na jejich žádost domluven odklad skartačního řízení.

Proběhlo pět mimoskartačních řízení, a to u Obce Horní Branná, od které byly s pomocí kronikáře Jaroslava Dejmka přijaty nalezené dokumenty (zařazené následně do fondů Farní úřad Horní Branná, Václav Kmínek, Ludvík Schmid), a dále u TJ Sokol Horní Branná (Krkonošská župa sokolská, TJ Sokol Horní Branná). Vlastními silami byl s podporou R. D. Jaroslava Gajdošíka proveden výběr dokumentů u dvou římskokatolických farností (Loukov u Semil a Tatobity), prostřednictvím diecézního archiváře potom i u Děkanství Jilemnice. V prvních dvou případech se jednalo o farní materiál, uložený ve zcela nevhodných podmínkách, ohrožený vlhkostí, markantním znečištěním a hlodavci.

Okresní archiv usiloval dále o pozůstalosti po redaktoru Václavu Jenšovském

z Turnova, po učiteli Vladislavu Studničkovi z Bukoviny u Dolánek, malíři a spisovateli Janu Solovjevovi a sokolském činovníku Emilu Zellerovi ze Semil.

Koncem roku nabídl pražský archivář dr. Ondřej Bastl našemu archivu k odkoupení sedm posélacích listů z 16. a 17. století turnovského původu, nalezených v pozůstalosti jeho tchána dr. Zdeňka Boháče. Provenienčně patří do SOkA Liberec, který jsme o možnosti koupě informovali.

22. dubna 2014 se I. Navrátil a P. Jakubec na žádost SOA Praha zúčastnili kontroly zpracování archivního materiálu ve Skautském institutu A. B. S. v Praze-Čimicích, přestěhovaného tam z naprosto nevhodných prostor na různých místech Prahy. Zjistili, že zatím bylo provedeno třídění dosud neorganizované sbírky do 65 archivních souborů v rozsahu 78,13 bm, které byly uloženy do kartonů a opatřeny evidenčními kartami, a navrhli další opatření a kroky.

Ve spolupráci s praktikantem Michalem Prausem byl sepsán a roztříděn materiál z rozsáhlého skartačního řízení u Městského úřadu Semily, provedeného v letech 2012–2013, který byl rozčleněn do fondů Okresní úřad Semily (45,96 bm), Městský národní výbor Semily (0,37 bm) a Městský úřad Semily (3,47 bm). Zvláštní pozornost byla věnována písemnostem vodoprávní povahy a dokumentům odboru kultury a školství se vztahem k památkové péči (217 kartonů).

Ze zvlášť zajímavých přírůstků lze zmínit šest svazků kroniky obce Karlovice. Formou depozita byl převzat osobní fond pedagoga a skautského činovníka Mgr. Mirko Juny z Jilemnice, tvořený 21 hranými filmy oddílu Modrá hvězda z let 1983–1995. Podobně byl získán fond Františka Vavřince z Malého Rohozce, rovněž zasloužilého skautského činovníka (1935–2013), v rozsahu 13 kartonů. Závěrem roku byla našemu archivu evidenčně převedena Sbírka duplikátů matrik okresu Semily v rozsahu 27,81 bm. Sbírka je veřejnosti ze zákona nepřístupná.

Kontroly spisové služby proběhly u měst a obcí Harrachov, Jilemnice a Žernov, přičemž u třetí jmenované instituce jako kontrola následná po kontrole odborem veřejné správy, dozoru a kontroly Ministerstva vnitra, provedené 7. srpna 2013.

Zpřístupňování a využívání archiválií

Archivářky Michaela Menšíková a Veronika Časárová pokračovaly s pomocí praktikantů v pořádání fondů národních výborů. Až do podoby schválených vytištěných pomůcek byly dovedeny inventáře MNV Chuchelna (1892) 1945–1990 (1991) a MNV Lhota (1910) 1945–1975 (1987), v roce 2015 bude dokončen MNV Peřimov (1922) 1945–1990. V konceptu byly dále inventáře Ilony Činovcové MNV Volavec 1949–1960, MNV Lestkov 1946–1960 (1968) a MNV Radostná pod Kozákovem (1953) 1960–1990.

Uspořádán a inventarizován byl také nedávno v terénu objevený fond Národní škola Stromkovice 1895–1953 v rozsahu 0,57 bm – Michaela Menšíková a Veronika Časárová.

Z fondu OS Lomnice nad Popelkou 1850–1949 v rozsahu 119,52 bm bylo Ivo Navrátilem s pomocí praktikanta Adama Rejhy nově uspořádáno, proskartováno a z větší části inventarizováno 89,13 bm, na rok 2015 zbývá cca 10 bm. Pro období 1850–1897 šlo o reinventarizaci starší pomůcky z roku 1967.

Za výrazné pomoci téhož praktikanta provedl Ivo Navrátil dlouho odkládanou inventarizaci spisů nejstarší části Archivu města Turnov, uspořádaných J. V. Šimákem podle dobových zvyklostí na konci 19. století. Při té příležitosti bylo upuštěno od původního uložení v 92 specifických,

kaligraficky dekorovaných krabicích. Jejich fyzický stav, velká váha a nedostatečné uzavření víkem a odklápěcí stranou již neodpovídaly současným požadavkům na ukládání archiválií. Původní Šimákovy štítky byly pietně zachovány.

Badatelnu navštívilo 179 badatelů (o 32 více než v roce 2013), z toho jeden zahraniční, kteří uskutečnili celkem 324 návštěv (to je o 70 více než v loňském roce).

Celkem bylo badatelům předloženo 1 477 evidenčních jednotek. Naprostá většina badatelů uskutečnila jen jednu návštěvu (128) – z toho 9 návštěvníků si vystačilo pouze s literaturou v badatelně či nahlédnutím do archivních pomůcek, 1 badatel uskutečnil návštěv 12 (Michal Jakl). Počet předložených archiválií činil 1 (33 případů) až 122 (Lenka Holubičková). Badatelnu navštěvovali studenti středních i vysokých škol a bylo zde pracováno na 1 absolventské práci, 6 bakalářských pracích, 12 diplomových, 3 disertačních, 1 maturitní (waldorfské lyceum), 2 ročníkových, 3 semestrálních, 9 seminárních. V badatelně studovalo 49 genealogů, kteří uskutečnili 96 návštěv.

Rešeršní práce (21) byly konány jen pro úřední potřebu, jako například odsouzení Petra Pecha a jeho otce anarchisty Ambrože z Bratrouchova, bratři Pulcové v Semilech, rod Linků ze Žernova, sochařská rodina Steklíků v Lomnici a Českém Dubu, stavba dopravního hřiště v Turnově, rohanský lovecký zámeček u Svijan, úprava břehů Jizery v Semilech, dějiny letos nově posvěcených kaplí v Mašově a Turnově-Daliměřicích, sklárna Gustava Šťastného v Turnově II, pivovary v oblasti Českého ráje, znak města Turnova ad. Většinu jich vypracoval Pavel Jakubec. Velký nápor žádostí byl spojen s prověřováním nároků oprávněných osob, které uplatnily výzvu k vydání majetku podle zákona č. 428/2012 Sb., jakož i s prověřováním žádostí odboru pro válečné veterány Ministerstva obrany na základě osvědčení o třetím odboji dle zákona č. 262/2011 Sb., případně rešeršemi k pronásledování rolníků (akce K) pro Policii ČR – Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu.

Dodavatelsky proběhla digitalizace vybraných filmů v počtu 72 kusů z fondů OV ČSTV Semily, Sbírky filmů a videofilmů a osobních fondů Mirko Juna a Václav Feštr.

V konzervátorské dílně v SOkA Liberec byla ošetřena tři privilegia z fondů AM Rovensko pod Troskami a AM Vysoké nad Jizerou.

Odborná a kulturní činnost

Ještědská pobočka ČAS pro své členy a další zájemce připravila několik zajímavých akcí, kterých jsme se rádi zúčastňovali. 24. dubna to byla velmi poučná exkurze do SOkA Trutnov, spojená s prohlídkou města a jeho blízkého okolí, 28. listopadu do SOkA Benešov u Prahy, opět s návštěvou vybraných památek.

S Pekařovou společností Českého ráje, kde jsou I. Navrátil a P. Jakubec členy výboru, jsme po většinu roku připravovali konferenci pro rok 2015, věnovanou historii komunikací a dopravy, s názvem *Na kolech do světa*.

Archiv se prostřednictvím I. Navrátila zapojil také do projektu *Post bellum – Příběhy našich sousedů*, kde se podílel na výběru vhodných osobností pro rozhovory, natáčené týmy některých semilských škol, a pak na závěrečném hodnocení jejich práce. V roce 2013 to bylo pět osobností: Hana Dvořáková, Ladislav Trejbal, Bedřich Šimůnek, Miloš Plachta a Jiří Wonka, bratr Pavla Wonky.

Redakční rada ročenky Z Českého ráje a Podkrkonoší se sešla dvakrát, v Turnově a Jičíně.

Archiv byl oceněn za 3. místo v nejlepší přeshraniční spolupráci v oblasti kultury, vzdělávání a sportu Cenou Euroregionu Nisa, a to společně se Státním archivem ve Vratislavi – pobočkou v Jelení Hoře, Státním okresním archivem Jablonec nad Nisou a Státním okresním archivem Liberec. Hodnotící podklady vypracoval Mgr. Ivo Łaborewicz, cena byla předána 9. prosince krajským hejtmanem Martinem Půtou.

Ještědská pobočka ČAS ve spolupráci s Krajskou vědeckou knihovnou v Liberci uspořádala 29. dubna odborný seminář o správě knihoven archivů a muzeí v přednáškovém sále této knihovny.

Ve dnech 11.–12. května se uskutečnil seminář *Kolekcje archiwalne w muzeach domowych,* připravený Státním archivem ve Wrocławi v Ząbkowicach Śląskich (účast I. Navrátil a P. Jakubec). Ocenili jsme tradičně hezkou atmosféru semináře, milé přijetí polskými přáteli a pozornost, kterou státní archivy věnují osvětě soukromých archivů. Za českou stranu vystoupili s poutavými referáty PhDr. Jiří Křesťan, vedoucí oddělení fondů nestátní provenience a archivních sbírek Národního archivu, a PhDr. Marek Poloncarz, ředitel SOA v Litoměřicích. I. Navrátil a P. Jakubec se 10. června zúčastnili (též v roli pořadatelské) semináře ČIS při Národním archivu *Nové směry a trendy při zpřístupňování archivních dokumentů a knihoven.*

Na 7. říjen připravil archiv tradiční setkání kronikářů okresu Semily, které se konalo v Muzeu Českého ráje v Turnově, a finančně je podpořil Liberecký kraj. Tentokrát bylo zaměřeno na problematiku příloh ke kronice (§ 2 odst. 2 zákona č. 132/2006 Sb.). Lektorské úlohy se zhostili Mgr. Alžběta Kulíšková a Jaroslav Dejmek.

Pogranicze polsko-czeskie po wstąpieniu do UE (na przykładzie Ziemi Kłodzkiej) bylo tématem semináře v Trzebieszowicích, pořádaného 9.–10. října mj. pod záštitou univerzit ve Wrocławi a Hradci Králové a Výzkumného centra historické geografie, kde P. Jakubec vystoupil s vizuální prezentací SOkA Semily.

19. listopadu přednášel v archivu Mgr. Miloš Plachta na téma *Lékárník Rudolf Husák a osudy jeho rodiny.* Týž emeritní ředitel gymnázia vedl 13. listopadu v Husově sboru ČCH v Semilech vzpomínkový večer o průběhu sametové revoluce v Semilech, na níž se okresní archiv podílel výstavkou archiválií.

Pavel Jakubec přednesl řadu zajímavých přednášek mimo archivní půdu: 22. února při křtu knihy K. Bílka *Malé dějiny Sobotecka II.* pohovořil v Sobotce o potřebnosti regionální historie; 4. března – autorská prezentace knihy *Znamení dálek* a přednáška v rámci pásma *Večer na Sboře*, pořádaného Městskou knihovnou Antonína Marka v Turnově a Ochranovskou církví bratrskou; 22. března – autorská prezentace knihy *Znamení dálek* a přednáška v Muzeu vystěhovalectví do Brazílie v Náhlově; 10. dubna 2014 provázel v rámci Dne památek skupinu dospělých zájemců a studentů po stopách židovského osídlení města Turnova; o Noci kostelů 23. května zajišťoval v kostele Nejsvětější Trojice v Loukově komentované prohlídky s kampanologickým obsahem a prohlídku rohanské krypty; 14. října – přednáška *Židovské památky v krajině našeho domova* v Židovské škole v Jičíně; 4. listopadu – autorská prezentace knihy *Znamení dálek* a přednáška tamtéž; 25. listopadu – přednáška *Liberecký dům hrobů* v Krajské vědecké knihovně v Liberci o dějinách tamního židovského hřbitova.

Ve dnech 27. – 31. října absolvoval P. Jakubec s I. Navrátilem výměnný studijní pobyt v jelenohorské pobočce wrocławského státního archivu.

P. Jakubec spolupracoval intenzivně s libereckým pracovištěm NPÚ, a to především formou poskytování fotodokumen-

tace a zpracováním posudku na příspěvek o kapli sv. Anny na Vyskři do sborníku Fontes Nissae. Pro obec Radostnou pod Kozákovem připravil již tradičně každoroční fotografický výběr z dokumentace současných lidových zvyklostí. Na žádost odboru životního prostředí města Turnova zpracoval připomínky ke knize *Stromy z ráje českého*, věnované významným dřevinám Turnovska a jejich historickému a kulturnímu obrazu. Pro kapli sv. Stapina na Klokočce u Bakova nad Jizerou vytvořil na žádost děkanství Mnichovo Hradiště fotografické kopie obrazů Kalvárie z kostela sv. Filipa a Jakuba na Všeni. 18. září zahájil ve vestibulu Státního okresního archivu Karviná výstavu čtyřiceti obrazů z vlastní fotografické tvorby let 2008–2014.

I. Navrátil editoval a poznámkovým aparátem opatřil knihu Jana Bayera *Domov a osud v Čechách císařsko-královských, republikánských, protektorátních a komunistických,* vydanou Muzeem a Pojizerskou galerií v Semilech jako první svazek nové edice Paměť Semilska.

Během roku uspořádal archiv osm výstav: *Ludmila Matoušová – výběr z celoživotního díla.* K 90. narozeninám umělkyně (8. 2.–15. 3.); *Vít Jonáš: In/Out* (24. 3.–18. 4.); *Míra Prokeš: Fóry.* Výstava k nedožitým sedmdesátinám semilského sportovce, kreslíře, muzikanta a komunálního politika (28. 4.–30. 5.); *Český ráj – věčná inspirace. Fotografie Zdeňka Mrkáčka* (9. 6.–31. 8.); *130 let SUPŠ Turnov* (8.–26. 9.); *Sdružení pražských malířů a Sdružení sochařů Čech, Moravy a Slezska – Portréty* (6.–31. 10.); *Pravoslav Flak – fotografické asambláže* + *Samet v Semilech – fotografie Karla Bárty* (10. 11.–5. 12.); *Miloslav Janků – Krajiny domova* (15. 12. 2014–30. 1. 2015).

Ve foyer archivu se konalo pět koncertů a divadelních představení:

15. 2. DS Montalban z Jilemnice: *Tiché světlo – život a dílo Václava Renče*

15. 6. *Jarní koncert Orchestru Waldorfské školy,* řídil Pavel Kraťuk

21. 9. *Kytarový recitál Karla Jiroše*

30. 11. *Adventní koncert Orchestru Waldorfské školy,* řídil Pavel Kraťuk

19. 12. *Adventní koncert komorního orchestru ZUŠ,* řídila Miroslava Jeřábková

V rámci Mezinárodního dne archivů 9. června jsme pro návštěvníky opět připravili *Den otevřených dveří* – během dne zhlédli nově restaurovaná privilegia měst a cechů, práci restaurátorky Dagmar Jelínkové, dvakrát za den jsme umožnili prohlídku celého archivu s průvodcem.

Okresní archiv spoluvydal 27. svazek ročenky Z Českého ráje a Podkrkonoší a zaměstnanci se autorsky nebo redaktorsky podíleli na vzniku několika dalších publikací – *Naše Tatobity od minulosti k dnešku*, *Karlovice. 500 let v Českém ráji*, *Sezemice MCXV–MMXV. Příběh pojizerské vesnice*, *Jan Bayer. Domov a osud v Čechách císařsko-královských, republikánských, protektorátních a komunistických*. P. Jakubec pravidelně přispíval do měsíčníku Motor Journal, Marie a Ivo Navrátilovi publikovali v Semilských novinách.

O okresním archivu a dění v jeho prostorách informovali v tomtéž periodiku dr. Eleonora Tehníková, Mgr. Miloš Plachta, Mgr. Jaroslav Vávra a Antonín Langhamer.

Personální situace a vybavení archivu

Po celý rok v archivu pracovali na plný úvazek ředitel archivu PhDr. Ivo Navrátil, jeho zástupce Mgr. Pavel Jakubec, odborná archivářka Mgr. Marie Navrátilová, archivářky Michaela Menšíková a Libuše Hlůžová a technický pracovník Milan Jech. Odborná archivářka Mgr. Daniela Coganová je na mateřské dovolené, na tuto dobu byla přijata Bc. Veronika Časárová, která se u nás před časem osvědčila na studentské praxi, z osobních důvodů však pra-

covní poměr k 31. prosinci 2014 ukončila. Vzhledem ke studijním povinnostem pracovala s úvazkem 0,80. Obhájila magisterskou práci na téma *Církevní správa na Turnovsku v pozdním středověku*, vedenou prof. dr. Hanou Pátkovou.

V době školních prázdnin vykonávali praxi čtyři studenti archivnictví: Michaela Buiová, FF UHK (7.–18. 7.), Helena Hanušová, FF UK (30. 6.–4. 7., 14.–18. 7., 28. 7.–1. 8.), Michal Praus, FF UP (15.–28. 6., 8.–20. 9.) a Adam Rejha, FF UK (30. 6.–18. 7.).

Na návrh ředitele SOA v Litoměřicích byla 24. června udělena dr. Navrátilovi pamětní medaile „Za zásluhy o české archivnictví", kterou chápe jako ocenění práce celého kolektivu zaměstnanců semilského archivu.

Pavel Jakubec

Regionální muzeum a galerie v Jičíně 2014

Celkové hodnocení činnosti

V roce 2014 došlo k řadě kroků, které souvisely s vhodnějším uložením sbírkových předmětů.

Na začátku roku 2014 jsme kromě argumentace, proč je nutné nové uložení sbírkových předmětů řešit, neměli v rukou téměř nic. Velká část naší sbírky byla uložena v provizorních a nevhodných podmínkách v klášteře v Nové Pace. S koncem roku 2013 jsme si objednali alespoň základní studii stavby nového depozitáře v Robousích u Jičína. Říkali jsme si, že se nám do budoucna může hodit jako další podpůrný argument. V první polovině roku pak bylo vypsáno další kolo tzv. norských grantů. Společně s naším zřizovatelem jsme se dohodli, že se naše organizace bude s projektem depozitáře účastnit. Norské granty byly impulsem k tomu, že jsme během krátké doby nechali vytvořit projektovou dokumentaci na novostavbu depozitáře, která byla dotažena až ke stavebnímu povolení. V přetlaku projektů náš projekt v norských grantech neuspěl, skončil na 36. místě (v konkurenci více než 200 projektů) – v tuto chvíli máme ale v rukou kompletní dokumentaci a jsme připraveni stavět. Základním otazníkem stále zůstává financování stavby. Spoléháme proto na rok 2015 a na nově vypsané evropské dotační programy. Náš zřizovatel přistoupil k uložení sbírkových předmětů ještě jedním způsobem – v prosinci jsme přestěhovali sbírky uložené v novopackém klášteře do vhodnějších prostor v objektu v Soudné v Jičíně. Za celou iniciativu kolem uložení sbírkových předmětů a nového depozitáře bych rád poděkoval náměstkovi hejtmana Královéhradeckého kraje RSDr. Ing. Otakaru Rumlovi, radnímu pro investice Josefu Dvořákovi, vedoucímu odboru kultury PhDr. Pavlu Mertlíkovi a také projektantovi Jaroslavu Diblíkovi.

Nejen depozitářem žilo v roce 2014 naše muzeum. Mám-li se ohlédnout zpět a zmínit z mého pohledu nejvýznamnější věci, bude mezi ně patřit zejména:

- výstavní činnost, za nejvýznamnější považuji hlavně sezónní výstavy o dějinách cyklistiky a dějinách plováren a také výstavu věnovanou galerijní sbírce
- pokračování v jarním a podzimním přednáškovém cyklu včetně začlenění nového cyklu *Setkání před obrazem*
- několik významných archeologických objevů
- start spolupráce s úřadem práce a zaměstnávání osob na veřejně prospěšné práce

Naše muzeum tvoří především jeho zaměstnanci. Díky jejich zručnosti a také ná-

padům je muzeum skutečně tvůrčí dílnou v nejobecnějším smyslu slova. Za to jim patří největší poděkování. Návštěvníkům našich akcí pak patří poděkování za to, že našemu muzeu zachovávají přízeň.

Personální oblast

V roce 2014 odešla do důchodu knihovnice Jiřina Holá, místo bylo obsazeno po výběrovém řízení Bc. Gabrielou Brokešovou. Na archeologické pracoviště v březnu nastoupil Mgr. Rudolf Havelka, který setrval po zbytek roku. V průběhu roku jsme vytvořili ve spolupráci s Úřadem práce čtyři pracovní místa. Náplní těchto pracovních pozic jsou pomocné a úklidové práce a pomocné práce v archeologii.

Výstavní činnost v roce 2014

Byl dodržen výstavní plán pro rok 2014, který byl definován v roce předchozím. Celkově jsme uspořádali 15 výstav. Ve výstavní chodbě muzea byla populární výstava *Keltové ve východních Čechách* (vznikla ve spolupráci s občanským sdružením Boii), dále výstava, která se komplexně pokusila představit řemeslo drátenictví, výstava věnovaná Anně Mackové (celoživotní družce Josefa Váchala) a jejím dřevorytům, vánoční výstava *Koření – vůně vánoc* či výstava kurátorky Mgr. Fajstauerové k výročí první světové války. Ovšem zřejmě nejpopulárnější výstavou v tomto prostoru byla letní výstava *Rozmarná léta na Jičínsku aneb historie plováren*, která měla výborný mediální ohlas a byl k ní vydán také katalog.

V prostorách galerie se pak konala ve spolupráci s PhDr. M. Coganem výstava ze sbírek jičínské galerie, vystaveny zde byly fotografie Zdeňka a Michala Thomových (*Manang po třiceti letech*) a také se v těchto prostorách konala výstava k jubileu jičínské rodačky Evy Kubínové. Ovšem zřejmě největší ohlas měla v galerii (jako už tradičně) letní výstava věnovaná historii cyklistiky na Jičínsku (kurátorka Jana Kořínková) a vánoční výstava betlémů s názvem *Nad Betlémem hvězda svítí*. Výstava o cyklistice byla později ve zredukované podobě instalována také v Městském muzeu v Hořicích.

Ostatní prezentační činnost muzea

Kromě výstav probíhala tradičně celá řada doprovodných akcí, ale i samostatných přednášek či jednorázových akcí. Pokračovalo se v pravidelném jarním i podzimním přednáškovém cyklu. Nově se v podzimním období začala veřejnosti více představovat výtvarná díla ze sbírky jičínské galerie, a to v rámci přednáškového cyklu *Setkání před obrazem* pod vedením Mgr. Lenky Patkové. Kolegyně Mgr. Hana Fajstauerová a Jana Kořínková uspořádaly další setkání nad starými fotografiemi Jičínska s názvem *Čaj o páté*, konala se *Muzejní noc* (tentokrát hlavně na téma dvou letních výstav – o cyklistice a o plovárnách). Ve spolupráci se SOkA Jičín pak proběhla tradičně také dvě setkání kronikářů. Nad rámec pravidelných akcí pak byly během letních měsíců veřejnosti nabízeny také komentované prohlídky Valdštejnského paláce, noční prohlídky expozic či prohlídky s Albrechtem z Valdštejna. Svou samostatnou úlohu hrála aktivita edukátorského oddělení pod vedením Mgr. Martiny Pajerové.

Ediční a vydavatelská činnost

Kromě čtyř čísel muzejního čtvrtletníku *Hurá, muzeum!* jičínské muzeum vydalo také *Muzejní noviny,* monotematicky věnované obci Jičíněves. K letní výstavě pak byla vydána publikace *Rozmarná léta aneb plovárny na Jičínsku* autorky Hany Fajstauerové.

Činnost edukátorského pracoviště

Mgr. Martina Pajerová, která nastoupila jako zástup za rodičovskou dovolenou na místo MgA. Aleny Anny Kyselo nepokračuje v edukačních programem *Muzejní prvouka* a *Procházky do minulosti*, ale vytvořila si vlastní edukační program *Cesty Človíčka do minulosti*. Program je zaměřen na žáky jičínských mateřských i základních škol I. stupně. Jedná se vždy o cyklus osmi návštěv v muzeu.

Management organizace

Management byl v roce 2014 intenzivně zaměstnán především záměrem stavby depozitáře v Robousích. Souvisle s tím bylo řešeno na konci roku také stěhování depozitáře z Nové Paky do Jičína. Tradičně pak ve velké míře docházelo k jednání o konkrétních archeologických výzkumech.

Marketing, PR, fundraising

V roce 2014 byly spuštěny nové webové stránky organizace. Byl natočen také krátký propagační videospot o muzeu, který byl v roce 2015 oceněn na festivalu muzejních filmů MUSAIONFILM cenou za nejlepší krátký film. O aktivitách organizace tradičně informovala regionální a v některých případech i celostátní média. Pokračovala také spolupráce s Jičínským Deníkem, kde jsou v pravidelném rytmu publikovány články většiny zaměstnanců muzea. Muzeum se ucházelo o 10 grantů.

Návštěvnost

Návštěvnost muzea se oproti roku 2013 nepatrně snížila. Stálou expozici a výstavy v muzeu a galerii navštívilo celkem 19 165 návštěvníků.

Rozšiřování sbírky, konzervace

V roce 2014 organizace zaznamenala 473 evidenčních čísel nových přírůstků. Vzhledem k finanční situaci byla v roce 2014 realizována akvizice prostřednictvím nákupů sbírkových předmětů jen minimálně. Největší část přírůstků se do muzea dostávala prostřednictvím vlastního sběru, pozůstalostí a darů. V roce 2014 bylo konzervováno a restaurováno celkem 135 předmětů.

Michal Babík

Krkonošské muzeum v Jilemnici v roce 2014

Muzeum je zařízením Správy Krkonošského národního parku, finančně se na provozu podílí město Jilemnice.

Tento rok byl opět po okraj zaplněn událostmi a muzeum prošlo řadou dalších významných proměn. Navštívilo je celkem 25 246 osob, což proti předchozímu roku představuje vzestup o přibližně tisíc návštěvníků. Tržby za vstupné a propagační materiál přesáhly jeden milion korun.

K zásadním počinům považujeme dokončení opravy střechy (zahájena byla již v předchozím roce), umožněnou vítězstvím našeho města v soutěži o historické město roku 2012. Dokončena byla také kompletní rekonstrukce a modernizace toalet pro návštěvnickou veřejnost.

Periodickou revizí prošel fond Historie. Restaurován byl vynikající obraz neznámého mistra „Sv. Anežka Římská", historická litinová kamna, secesní uhlák, několik kusů historických šavlí. Řadě předmětů se dostalo konzervátorského zásahu a základního ošetření.

K nejcennějším ziskům patří výtvarně i technicky velmi kvalitní podlahové bicí čtvrťové hodiny, jež pocházejí z dílny jilemnického hodináře Františka Josefa Pochopa z doby kolem roku 1830 a jsou to jediné známé dochované podlahové hodiny

z 1. poloviny 19. století prokazatelně jilemnického původu. Když jsme 7. února loňského roku (2013) vyhlásili sbírku na nákup tohoto pozoruhodného díla, netušili jsme, že během jedenácti měsíců se podaří shromáždit celou částku na zakoupení hodin, tedy 132 000 Kč. Za příspěvky všem dárcům ze srdce děkujeme. Hodiny dnes zdobí zámeckou jídelnu.

Další dva vynikající přírůstky jsme získali díky příspěvku ministerstva kultury z programu ISO – nákup předmětů mimořádné umělecké a historické ceny. V prvém případě jsme zakoupili velmi kvalitní symbolistní obraz Františka Kavána (1866–1941) *Zlatá noc* (kombinovaná technika, papír, 34 x 49 cm, kol. r. 1899), dílo, jež jsme okamžitě umístili do expozice Kavánovy galerie. Druhou významnou akvizicí se stal polohedvábný koberec orientálního původu. Pochází z původního vybavení jilemnického zámku a dochoval se ve vynikajícím stavu. V zámku nyní zdobí dámský budoárek.

Zvláštní zmínku si zaslouží zisk kompletního vybavení holičské a kadeřnické oficíny z meziválečného období. Celkově jsme získali 90 přírůstkových položek, za nimiž se skrývá 125 sbírkových předmětů.

Nové expozice

Otevřeli jsme novou část zámecké interiérové expozice, věnované Janu Nepomuku Harrachovi (chodbu a předpokoj). Za účinnou pomoc děkujeme zejména dr. Nadě Kubů a Ilonce Bydžovské.

Výstavy v hlavní zámecké budově

Z předchozího roku přecházela výstava *Hodiny ze Schwarzwaldu* (od 6. 12. 2013 – 2. 3. 2014), následovaly *Václav Jansa – výběr z díla* (7. 3. – 27. 4. 2014), *Jakub Obrovský: obrazy* (9. 3. – 3. 6. 2014), *Loutky z Říše loutek* (7. 5. – 4. 10. 2014), *Jan Kavan – grafika a známková tvorba* (10. 10. – 19. 11. 2014), *Teplo domova* (26. 11. 2014 – 1. 3. 2015).

Výstavy ve výstavní síni v čp. 1 (přízemí)

Z předchozího roku přecházela výstava *Králické betlémy* (od 29. 11. 2013 – 23. 2. 2014), následovaly *Z depozitářů muzea* (25. 3. – 27. 7. 2014), *Po stopách Sarajeva 1914* (29. 7. – 7. 12. 2014) a *Světem mechanické hudby* (12. 12. – 15. 3. 2015).

Výstavy v Erbovním sále

Z předchozího roku přecházela výstava *Marie Fischerová-Kvěchová: Výběr z díla* (od 29. 11. 2013 – 18. 5. 2015), následovaly *Po stopách Sarajeva 1914 (23. 5. – 27. 7. 2014), Historické mapy českého Království* (od 6. 8. – 2. 11. 2014) a *Jarmila Haldová: výběr z díla* (14. 11. – 1. 3. 2015).

Výrazně nejúspěšnější byly výstavy *Po stopách sarajevského atentátu*, *Historické mapy českého Království* a *Hodiny ze Schwarzwaldu.* Během zahájení výstavy *Po stopách Sarajeva* se uskutečnil bohatý program. Významní účastníci, mezi nimiž nechyběli pracovníci ministerstva kultury, zástupci Matice české a patnáct potomků hraběcího rodu Harrachů, byli nejprve přijati na radnici. Poté jsme odjeli do Harrachovské hrobky v Horní Branné a uctili památku Jana Nepomuka hraběte Harracha (1828–1909). Následně byl před budovou gymnázia odhalen pamětní panel věnovaný tomuto vynikajícímu aristokratovi. Od 17 hodin se v kostele konala slavnostní mše, při níž bylo vzpomenuto obětí I. světové války. Při mši byla mimo jiných skladeb provedena Mozartova Missa in C a Alleluja od G. F. Händela. Po skončení bohoslužeb následovala slavnostní vernisáž výstavy a otevření dalších nově instalovaných interiérových zámeckých expozic, věnovaných Janu hraběti Harrachovi. Promluvila řada vynikajících osobností,

včetně potomků hraběte Františka Harracha, účastníka tragických sarajevských událostí. Za tento den se nám z mnoha stran dostalo vřelého poděkování.

Muzeum zapůjčilo pět výstav jiným institucím (Galerie výtvarného umění Hodonín, zámek Kunín, Regionální muzeum Náchod atd.). Řadu exponátů jsme zapůjčili desítkám dalších muzeí a galerií.

Doprovodné akce

Uspořádali jsme nebo jsme se významnou měrou podíleli na 52 akcích. Jednalo se o přednášky (mnohé mimo Jilemnici – např. ve Státní vědecké knihovně v Liberci, Krkonošském muzeu Jelenia Góra, v Hořicích atd.), koncerty, ukázky řemesel atd.

Tisk – publikační činnost

Za nejvýznamnější považujeme tyto aktivity:

Po stopách Sarajeva 1914 – katalog k výstavě; *Václav Jansa* – katalog k výstavě; *Ať to frčí*, 120 let organizovaného lyžování v Jilemnici, |Jilemnice 2014; *Sborník Národního muzea v Praze, řada C*, Matice česká: příspěvek Jan Nepomuk hrabě Harrach; Sborník *Betlémy stále živé*, Muzeum Jindřichohradecka 2014 – studie o Jáchymu Metelkovi; oponentura připravované *Metodiky průvodcovské činnosti na hradech, zámcích a dalších zpřístupněných památkách* (vydal ji NPÚ v roce 2014).

Ostatní média

Velmi rozsáhlá byla tradičně především spolupráce s Českým rozhlasem a Českou televizí. Rok byl pro nás pracovně velmi náročný, ale celkově nakonec velmi plodný a zástupy spokojených návštěvníků považujeme za to nejdůležitější ocenění. Děkujeme všem, kteří nám pomáhali, a těšíme se na milá setkání v příštím roce.

Jan Luštinec

Činnost Městského muzea a galerie Lomnice nad Popelkou za rok 2014

Uplynulý rok byl v lomnickém muzeu oproti jiným letům výjimečný sérií návštěv kontrolních orgánů, jejichž zájem se především soustředil na hospodaření, účetnictví a inventarizaci sbírkového fondu. Kromě klasického každoročního auditu se jednalo o hloubkový forenzní audit provedený pražskou firmou NEXIA, vzápětí následovaný kontrolou z Ministerstva kultury ČR. Velkým zadostiučiněním pro dlouholetou a svědomitou činnost pracovníků muzea byl fakt, že kontroly proběhly bez fatálních závad (drobné nedostatky byly posléze odstraněny). Především se bez problémů a v požadovaném časovém limitu určeném kontrolními komisaři našlo ve sbírkách všech 200 náhodně vytipovaných exponátů z různých kategorií. Jsme také rádi, že se podařilo obhájit právní subjektivitu muzea a nedošlo na nepraktické a nesourodé řešení, znamenající degradaci samotné instituce a jejího poslání; navíc v době jejího největšího rozkvětu. Tyto výše uvedené záležitosti nás budou motivovat v pokračování a v minulosti nastolených trendů rozvoje muzea – ke spokojenosti jak našeho zřizovatele, města Lomnice nad Popelkou, jehož podpory si patřičně vážíme, tak především široké kulturní veřejnosti.

Z větších investičních akcí se realizovala druhá etapa osazení nových moderních halogenových reflektorů v galerii oblastních výtvarníků, pro návštěvníky znamenající komfortnější možnost prohlídky. Dále také zhotovení čtrnácti stylových výstavních vitrín, určených do stejných prostor a také do stálé expozice *Historie a tradice poutního místa a turistického cíle hory Tábor*.

Prvořadým úkolem uplynulého roku bylo zaměření se na důslednou a zákonem danou kompletní inventarizaci a digitalizaci sbírkových předmětů svěřených do naší péče a zpracování podkladů na využití různých dotačních titulů.

V loňském roce uspořádalo muzeum dohromady 26 kulturních akcí, z toho 12 výstav, ať už výtvarně nebo tematicky zaměřených, dále 11 přednášek především cestopisných a s historickým podtextem, ale také přírodovědných a sportovních. Nechyběly ani čtyři koncerty klasické a lidové hudby.

Z pestré nabídky měli návštěvníci během roku možnost navštívit tyto výstavy: do Třech králů doznívál 12. ročník přehlídky „Betlémů" z různých koutů naší vlasti i ciziny s rekordním počtem dvou stovek exponátů, doplněný o obrazy se sakrálními motivy, pocházející z našich sbírek, které vesměs prošly v uplynulých letech rukama restaurátorů. Úvodní výstavou nové sezóny se stala přehlídka celoživotního díla jednoho z místních výtvarníků a dlouholetého spolupracovníka naší instituce. Akce nesla název *Antonín Chmelík – malíř našeho kraje*. Následovaly ukázky produkce členů výtvarné skupiny *Košťál* a výstava nazvaná *Usmívání* filosofujícího karikaturisty Pavla Matušky s prezentací obrazů, kreseb a plastik. Poté proběhly dvě tematické výstavy – jednak *Ozvěny první světové války* ke stému výročí vypuknutí tohoto konfliktu (nejrozsáhlejší výstavní projekt lomnického muzea za poslední roky, který se mohl uskutečnit pouze díky výpůjčce exponátů od dvaceti subjektů) a dále 18. ročník tradiční letní výstavy *Drahé kameny a minerály*, tentokrát ze sbírek Ladislava Krotila z Lomnice nad Popelkou a jeho hostů. Čarovné výtvory přírody vhodně doplnily krajinomalby akademického malíře Franty Patočky, který část svého rozsáhlého díla věnoval našemu muzeu. Součástí jubilejního 20. ročníků Lomnického kulturního léta se stala ukázka tvorby známého pražského grafika a tvůrce známek Pavla Sivka. Velké pozornosti ze strany veřejnosti se těšila výstava nazvaná *Krajiny duše* – přehlídka výtvarných děl zaměřených na svět barev a fantazie oblíbené herečky Blanky Bohdanové. Podzimní měsíce přinesly také možnost nahlédnout do nejnovější tvorby lomnického malíře Daniela Jiřičky – Geremuse. Stalo se tak díky výstavě nazvané *Humanimal spirit*. Závěr sezóny patří každoročně připomínce betlémářské tradice – tentokrát jsme oslovili především řezbáře z oblasti Orlicka a Podorlicka a nedaleké Nové Vsi nad Popelkou.



Reportér, spisovatel a publicista Stanislav Motl byl hostem lomnického muzea 3. března 2014.

Pokud jde o výčet cyklu muzejních přednášek, šlo o neméně zajímavé tituly: *Mraky nad Barrandovem* (reportér, spisovatel, publicista Stanislav Motl), *Omyly české his-*

torie aneb jak to skutečně bylo (PhDr. Eva Ulrychová), *Poutní cesta do Izraele s Mons. Dominikem Dukou* (MUDr. Alois Stehlík), *Jak jsem běžel Vasův běh* (RNDr. Zdeněk Mrkáček), *Jordánsko – království skalních chrámů a Mrtvého moře* (Ing. Petr Kvarda a Pavel Chlum), *Prusko-rakouská válka 1866 a její následky v našem kraji* (PhDr. Eva Ulrychová), *České stopy v sarajevském atentátu* (Stanislav Buchar), *Putování po Vietnamu a Kambodži* (MUDr. Alois Stehlík), *Varhanářství na Lomnicku* (prof. Radek Rejšek), *Zachovalé prameny a archeologické nálezy*, *Starý a Nový zákon – jednotlivé knihy bible a biblická archeologie* (obě přednášky PhDr. Eva Ulrychová).

Jsme přesvědčeni, že vedle našeho hlavního úkolu – sbírkotvorné činnosti, inventarizace sbírek, instalace stálých expozic a průvodcovství, má v prostorách muzea své opodstatnění i tradiční a dlouholeté pořádání výstav, přednášek a koncertů – za léta konání zmíněných aktivit si totiž tyto typy pořadů své věrné návštěvníky našly, o čemž svědčí jejich hojná účast.

V loňském roce jsme se podobně jako i v jiných letech zapojili do oslav Mezinárodního dne muzeí. Konkrétně se jednalo o speciální koncert, dále o procházky historickým jádrem města s odborným výkladem. Nutné je také zmínit všestrannou a plodnou spolupráci s partnerskými organizacemi, a to hlavně co se týče oboustranných mezimuzejních výpůjček sbírkových předmětů v rámci výstavní činnosti (Krkonošské muzeum Vrchlabí, Regionální muzeum Jičín, Pojizerská galerie Semily, Vlastivědné muzeum v Železnici). Pokračovaly též osvědčené kontakty se Spolkem českých betlémářů a se středními školami v okolí; především formou krátkodobých praxí studentů, které byly pro naši personálně méně početnou instituci vítanou pomocí. Pro místní střední školu jsme uspořádali v rámci jejích jubilejních oslav přednášku o tradici lomnického průmyslu a malou výstavku v prostorách školy s informacemi o naší činnosti a ukázkami různých typů sbírek. Ve spolupráci se školkou *Lvíček* jsme pro děti připravili *Strašidelnou noc v muzeu* s hledáním pokladu „Bílé paní" Kunhuty. Kromě již jmenovaných aktivit poskytovalo muzeum celou škálu doplňkových služeb pro veřejnost. Za všechny jmenujme např. prodej upomínkových předmětů, šperků, Lomnických sucharů, knih či novin, kopírování a služby pro návštěvníky v prostorách stylově zařízené „muzejní kavárny". Paletu rozličných služeb doplňovalo vytváření podmínek pro badatelskou činnost (26 návštěv), pronájem muzejních prostor pro schůze různých neziskových sdružení a spolků. Dobově zařízené interiéry muzea byly několikrát využity pro slavnostní příležitosti, včetně pořizování svatebních fotografií. Pracovníci muzea také pečují o hrobky původních majitelů objektu, kde muzeum sídlí, průmyslnické rodiny Šlechtů a také o nově rekonstruovanou kapličku na Podměstí.

Již po několik let klademe značný důraz na restaurování a záchranu ohrožených sbírkových předmětů, pochopitelně v závislosti na našich skromných možnostech. V loňském roce se podařilo zrestaurovat barokní bohatě intarzovaný a vyřezávaný sekretář z 18. století, dále malovanou skříň a dvě truhly, ze závěsných obrazů *Orientální dívku* a *Madonu s prosebníky*, provedeny byly i drobné restaurátorské práce na vývěsních štítech a reklamních cedulích. Došlo také na zakoupení dvou rozměrných přírodních vycpanin daňka a muflona a lovecké trofeje jelena. O historizující kompletní sedací soupravu byl rozšířen mobiliář dobově zařízeného Památníku rodu Šlechtů, který supluje chybějící původní interiéry lomnického zámku.

Aktivity muzea byly pravidelně celoročně zveřejňovány a propagovány na

stránkách různých periodik, ale i na vlnách rozhlasu a televize. Například hradecký rozhlas odvysílal medailon o unikátní sbírce loveckých trofejí Oldřicha Horáka, která má svoji stálou expozici v nedávno rekonstruovaných půdních prostorách muzea. Další medailon se týkal historických památek v centru našeho města, ale i v přilehlém okolí. V Lomnických novinách vystřídala několik let trvající rubriku *Poznejte své město* nová, nazvaná *Z muzejních vitrín a depozitářů*, ve které populární formou seznamujeme čtenáře s osudy a historií některých zajímavých exponátů z našich sbírek.

Muzeum svým dílem také přispělo v rámci propagace našeho města k vydání nových knižních titulů – *Lomnice nad Popelkou – Pohledem do minulosti* a *Lomnice nad Popelkou – Historie lomnického sportu*. Konkrétně se jednalo o sepsání několika kapitol a poskytnutí rozsáhlého archivního materiálu včetně historických fotografií a různých písemností. V rámci další propagace naší instituce se podařilo vydat také kapesní kalendářík s pozvánkou do nejreprezentativnější muzejní expozice – Památníku rodu Šlechtů a nové razítko pro turisty se siluetou Šlechtova Hrubého domu – sídla muzea.

Muzeum během loňského roku navštívilo 11 859 osob, z toho platících 9 327 (celé vstupné 3 215, snížené 6 112). Návštěvníků přednášek, besed a koncertů bylo 984, dalších 1 548 hostů přijalo pozvání na vernisáže.

Vloni jsme přivítali také řadu zajímavých osobností z různých oblastí společenského života. Například filmovou a divadelní herečku Blanku Bohdanovou, herce Jiřího Krytináře, publicistu Stanislava Motla, historiky Josefa Žemličku a Vladimíra Koblížka, významného mineraloga Zdeňka Johana a senátora a ředitele firmy Detoa Albrechtice Jaroslava Zemana.

Muzeum má své dlouholeté příznivce, kterým se sluší touto formou poděkovat za nezištnou spolupráci v loňském roce. Kromě paní Bohumily Simonové (všestranná výpomoc) patří dík také panu Miloslavu Malému (dokumentace akcí), panu Bořivoji Jandovi (restaurování a údržba různých typů sbírkových hodin), zvláštní poděkování patří rodině hudebního skladatele a dirigenta Jaroslava Krčka (pravidelné účinkování při řadě muzejních akcí). Ze sponzorů, kteří přispěli ke zdárnému chodu a rozvoji muzea, bychom chtěli poděkovat cukrárně U Marcely za celoroční zajištění občerstvení na vernisážích, firmě TM Elitex za poskytnutí dopravy při převozu zapůjčených exponátů, výrobcům Lomnických sucharů a Moštovně Lažany za propagační ochutnávky pro návštěvníky, firmě Interflag za výrobu muzejního praporu a návrh loga, a všem dobrovolným dárcům, kteří v rámci vánoční výstavy přispěli drobným obnosem na restaurování historických betlémů.

Jan Drahoňovský

Muzeum a Pojizerská galerie Semily v roce 2014

Muzejní kolektiv působil ve složení ředitelka muzea Mgr. Jana Farská Hájková (5. 8. 2014 odchod na mateřskou dovolenou) a Mgr. Tereza Nemeth (od 6. 8. 2014), odborné pracovnice Alena Hovorková – správkyně sbírek, kurátorka výstav, Libuše Krtičková – účetnictví komisního zboží, propagační pracovník. Prostřednictvím Úřadu práce byli zaměstnáni Blanka Stěhulková – asistence a pomocné práce, úklid, Bc. Tomáš Vávra – dokumentátorství sbírek, správce webu (od 2. 11.) a Miloš Tomek – údržba (od 1. 12. 2014). Přepočtený stav k 31. 12. 2014 činil 6,5 úvazku.

Výstavy

Výstavní činnost se dělí na dva základní okruhy: muzeum a Pojizerskou galerii. K tomu přistupují krátkodobé výstavy v sezónních prostorách, jako červená roubenka a také nově otevřený prostor muzejního sklepení a půdy.

Ve výstavním sále se věnujeme historickým výstavám, které mapují dějiny různých oborů, především také regionální dějiny města Semily a Pojizeří. V Pojizerské galerii se soustředíme na prezentaci současného výtvarného umění. Půda muzea a červená roubenka slouží k prezentaci lidové kultury a amatérských výstav patriotů a soukromých sběratelů.

Výstavní sál: *Tajemství medu* (6. 12. 2013 – 2. 3. 2014), *555 let Jednoty bratrské* (10. 3. 2014), *Děvčata z pokoje* (28. 5. – 15. 6.), *Kdo si hraje, nezlobí – Kompjůtr* (20. 6. – 31. 8.), *Velké prádlo* (12. 9. – 23. 11.), *Skleněné perličky z Poniklé* (14. 12. 2014 – 1. 2. 2015).

Pojizerská galerie: *Jaroslav Klápště* (5.12. 2013 – 5.1. 2014), *Malíři Pojizeří* (10. 1. – 9. 3.), *Jiří Surůvka – Ralley Ostrava* (14. 3. – 11. 5.), *Marie Blabolilová – Linolea* (16. 5. – 14. 7.), *M. Maupicová a V. Véla – Běl a černň* (18. 7. – 14. 9.), *P. Filipovská a M. Froulík – Aloplastická oskoruše* (19. 9. – 16. 11.), *Čestní občané Semil – Pavel Tigrid / Josef Vaněk* (17. 11.), *Libuše Jarcovjáková – Život* (20. 11. 2014 – 6. 1. 2015).

Půda muzea: *Zpátky do pohádky!* (11. 11. 2014 – 5. 1. 2015) .

Celková návštěvnost činila 7699 osob. Muzeum spolupracovalo s regionální TV, periodikem Semilské noviny a webem Naše Pojizeří.

Přednášky a dílny

Cyklus přednášek *Střípky z dějin umění* vedla Mgr. Jana Farská Hájková a věnovala se G. B. Santinimu, Janu Zrzavému, Vincentu van Goghovi, Paulu Gauginovi a H. T. Lautrecovi.

V době prázdnin muzeum připravilo komentované prohlídky města *Po stopách F. L. Riegra.* Velkou pozornost věnovalo tematickým vzdělávacím programům pro školy, jako byly *Vánoční prázdniny v muzeu, Medová výtvarná dílna, Jarní prázdniny v muzeu* (vedla Mgr. L. Patková, *Letní prázdniny v muzeu* (Mgr. L. Patková)**,** *Dílna k výstavě Velké prádlo* (koncepce programu T. Nemeth), *Dílna a Pohádkové listy k výstavě Zpátky do pohádky!* (T. Nemeth), *3x o fotografii* (L. Jarcovjáková, E. Kulová, L. Patková).

Ostatní akce

V muzeu se konal tradiční *Velikonoční* a *Vánoční jarmark,* festival hendikepovaných *Patříme k sobě,* prezentace moravských vín *Víno a delikatesy,* měsíční přednášky *Nadčasové pravdy Bible 2,* Křest knihy Jana Bayera *Paměť Semilska* a *Rozsvěcení vánočního stromku – sv. Barbora a sv. Lucie* s rekonstrukcí tradiční obchůzky (koncepce programu T. Nemeth).

V Pojizerské galerii pokračoval cyklus koncertů pianisty D. P. Stotze *Příběhy paní Hudby,* věnovaných klasicismu, romantismu, impresionismu, expresionismu a jazzu.

Práce se sbírkami

V roce 2014 jsme získali 803 sbírkových předmětů, což představuje 276 přírůstkových čísel. Nákup sbírek v celkové hodnotě 42 194 Kč. Nové předměty do sbírkového fondu hledáme i prostřednictvím internetového portálu Aukro, kde se nám podařilo vydražit několik společenských her a stavebnic firmy TOFA a Kovozávody Semily pro doplnění sbírky hraček a získat do sbírek dva automaty z dílny J. Vaňka. Do II. stupně evidence bylo v roce 2014 zpracováno 583 kusů sbírkových předmětů.

Nadále pokračovala revize sbírkového fondu. Zároveň muzeum požádalo město Semily o nalezení dostatečně velkého prostoru pro depozitáře muzea, které by odpovídaly muzejním standardům péče o sbírky – předběžně byly vybrány půdní prostory nové budovy MěÚ.

V roce 2014 muzeum pokračovalo ve spolupráci s Filosofickou fakultou Univerzity Karlovy, jejíž badatelé se zajímají o rukopisy a staré tisky ze sbírkového fondu muzea, konkrétně o dokumentaci bozkovského iluminovaného kancionálu ze 17. století.

Muzeum zapůjčilo exponáty Regionálnímu muzeu a galerii v Jičíně pro výstavu *Plovárny na Jičínsku,* Regionálnímu muzeu a galerii v Jičíně pro výstavu betlémů, Jabloneckému kulturnímu a informačnímu centru uniformu Lidových milicí a Severočeskému muzeu v Liberci exponáty vztahující se k I. světové válce.

Pro naše výstavy jsme si zapůjčili exponáty z Muzea Českého ráje v Turnově, Městského muzea a galerie Lomnice nad Popelkou a z firmy RAUTIS Poniklá.

Na konci roku 2014 byla zrušena stálá expozice *Osobnosti Semilska* a národopisná expozice *(Ne)zapomenutá minulost.* Dlouhodobé zápůjčky z expozic byly vráceny Krkonošskému muzeu ve Vrchlabí a Krajské knihovně v Liberci.

Publikační činnost

Díky podpoře města Semily muzeum zahájilo v roce 2014 publikační činnost ediční řady *Paměť Semilska***.** Cílem této řady je každý rok veřejnosti představit klíčové mezníky a osobnosti Semilska a okolí. Jejich výběr určuje redakční rada, složená ze zástupce rady města, ředitelky Muzea a Pojizerské galerie a dalších kulturních pracovníků.

Prvním vydaným svazkem řady byly paměti majitele továrny Jana Bayera *Život v Čechách císařsko-rakouských, republikánských, protektorátních a komunistických.*

Hospodaření muzea

Muzeum a Pojizerská galerie Semily disponovala v roce 2014 rozpočtem ve výši 2 455 006 Kč. Rozpočet byl navýšen o dotace Ministerstva kultury a Libereckého kraje pro účely opravy šindelové střechy jílovecké roubenky čp. 103, kterou MPG Semily spravuje. Dále byl rozpočet rozšířen o příspěvek Města Semily pro účely zajištění edice publikační řady Paměť Semilska. Celkové náklady muzea za rok 2014 dosáhly výše 3 090 130 Kč.

Tereza Nemeth

Muzeum Českého ráje v Turnově v roce 2014

Muzeum pokračovalo v roce 2014 v dlouholeté rekonstrukci objektů, které má ve své správě. Díky mimořádné dotaci od Krajského úřadu Libereckého kraje a dotace Městského úřadu v Turnově z programu Regenerace městské památkové zóny se podařila realizovat výměna oken ve 4. podlaží hlavní budovy, výměna střešního světlíku hlavní budovy a oprava havarijního stavu Rakoušova sroubku v Dolánkách. Nad rámec stanovených úkolů byla v zájmu šetření energií provedena reinstalace osvětlení ve stálé expozici Kamenářství, reinstalace osvětlení v Návštěvnickém centru, oprava zadní brány Dlaskova statku a oprava střechy na hlavní budově po vichřici a další drobné opravy. V červnu 2014 dokončeny práce na restaurování soch ze vstupní brány muzea. Po celý rok byla věnována mimořádná pozornost přípravě nové stálé expozice *Horolezectví*

v Českém ráji. Přes probíhající stavební práce byl provoz organizace nepřerušen. Stálé expozice a výstavy muzea a Dlaskova statku tak přilákaly 53.813 osob návštěvníků, což je o 10 tisíc osob více, než v předchozích letech. K tomuto navýšení přispěla propagaci organizace prostřednictvím webových stánek, facebooku, dostupných serverů, propagujících cestovní ruch a kontaktů, které si vytvořilo za uplynulé období. V rámci toho se podařilo získat Český rozhlas 2 pro dvouhodinový přímý přenos z akce *Velikonoce* (Výlety), prosadit natáčení v programu *Toulavá kamera* (Ze dřeva a kamene a Jiří Urban) a několik spotů ve zprávách ČT 1. Aktivity organizace v roce 2014 zajišťovalo 29 pracovníků v hlavním pracovním poměru, z toho 2 pracovníci ve vedlejší činnosti, další 3 pracovní místa byla dočasně vytvořena s podporou úřadu práce (VPP a rekvalifikační program). Přetrvávaly problémy související s nedostatečným počtem pracovníků, zajišťujících činnost regionálního pracoviště pro naplňování *Koncepce účinnější péče o tradiční lidovou kulturu*, poddimenzován je i počet odborných pracovníků zajišťujících záchranné archeologické výzkumy.

Výstavy muzea

V průběhu roku 2014 pracovníci muzea připravili opět řadu lákavých a atraktivních výstavních projektů. Z celkového počtu 39 výstav se 11 uskutečnilo v zahraničí a dvě výstavy v jiných muzeích v České republice. Návštěvní sezónu zahájila výstava modelů lidového stavitelství, která byla instalována již v závěru roku 2013, ale teprve na počátku roku 2014, kdy se výstavě dostalo velkého mediálního ohlasu, přilákala mimořádný počet návštěvníků. Mimořádně navštívenou výstavou byla i prezentace klenotů Jiřího Urbana. Během hlavní sezóny si návštěvníci mohli prohlédnout bohatou sbírku dekoračních kamenů a práce účastníků 30 ročníků Mezinárodního šperkařského symposia, které vystřídal projekt *Ještě jsem ve válce – Příběhy 20. století* – komiksová výstava, vycházející se stejnojmenné knihy, jež byla v roce 2012 vyhlášena nejlepším českým komiksem v rámci mezinárodního festivalu KomiksFEST. Druhou polovinu návštěvní sezóny otevřela výstava *V srdci hedvábné stezky*, převzatá z Náprstkova muzea v Praze. V Turnově byla rozšířena o nové instalace. Své místo ve výstavním plánu mělo i výtvarné umění, které bylo zastoupeno výstavou *Karel Vik a Turnovské dílo*, jež představila retrospektivu autorovy grafické a malířské tvorby. Na závěr roku muzeum připravilo jako poděkování dárcům výstavu *Ušité z vlny, lnu a hedvábí,* na níž byl reprezentován turnovský lidový kroj a textilie ze sbírky uměleckého řemesla. Nově muzeum připravilo i dvě výstavy v objektu Kamenářského domu – *Inventuru fotografa Pavla Charouska,* doplněnou řadou doprovodných programů, a výstavu betlémů Vladimíra Kubíka pod názvem *Poslyšte noviny z betlémské krajiny*. Stálé expozice a výstavy muzea a Dlaskova statku přilákaly 53 813 návštěvníků, což je o 10 tisíc osob více, než v předchozích letech.

V průběhu roku 2014 proběhlo v muzeu více jak 200 doplňujících programů. Zejména školy z Turnova a blízkého okolí využívaly širokou nabídku edukačních a animačních programů, které na jedné straně připomínaly významné výroční obřadní jevy roku, na straně druhé doprovázely pořádané výstavy. Část těchto programů byla určena po veřejnost. Dílny probíhaly v týdnu, vybrané programy o víkendech. Některé programy byly propojeny s výstavami a akcemi na Dlaskově statku v Dolánkách. Tam již tradičně zavítaly stovky návštěvníků nejen do nové stálé expozice *Z jednoho kmene*, ale i na tradiční *Masopust, Velikonoce, Svatováclavské posvícení*

a *Dny lidové architektury*. Kromě toho proběhla řada přednášek, komentovaných prohlídek a koncertů. Ve spolupráci s partnerskými organizacemi připravilo muzeum několik konferencí. Ve spolupráci se Spolkem přátel muzea byl organizačně zajištěn jubilejní 20. ročník *Staročeských řemeslnických trhů*, výběr a organizace řemeslníků na akci *Kamenářské dny* a *Vánoční trhy Turnov 2014*.

Práce se sbírkami

Odborné oddělní muzea intenzivně pracovalo na evidenci a katalogizaci sbírkových fondů. V roce 2014 bylo zpracováno cca 4000 sbírkových předmětů ve II. stupni evidence. Dle požadavků MKČR byla zajištěna digitalizace sbírkových předmětů do CES. Další část sbírkových předmětů byla přemístěna z nevyhovujících prostor do depozitáře. K velkému posunu došlo ve zpracování fondu archivu (fond Jan Prousek, J. Šolc ad.) a v revizi a rekatalogizaci záznamů knihovny. V průběhu roku proběhlo důležité jednání ve věci získání daru jedinečné sbírky minerálů MUDr. Jiřího Šolce. Tato sbírka byla přestěhována do depozitáře MČR Turnov a v listopadu 2014 prezentována veřejnosti spolu s akcí věnovanou osobnosti MUDr. J. Šolce. V konzervační dílně bylo provedeno základní ošetření sbírkových předmětů pro nově realizované expozice a výstavy a ošetření sbírkových předmětů získaných vlastním sběrem. V rámci činnosti Regionálního pracoviště pro zachování tradiční lidové kultury byly zpracovány podklady pro nominaci Českého loutkářství na *Národní seznam nemateriálních kulturních statků*, potažmo na seznam UNESCO za Liberecký kraj (Národní rada projednala dne 11. 6. 2014), nominaci p. Růtové a J. Sojkové na seznam *Mistr rukodělné výroby Libereckého kraje*. S podporou grantu MKČR byl proveden výzkum *Relikty lidového kroje na Turnovsku*, jehož výstupem byla publikace *Ušité z konopí, lnu a hedvábí*. V rámci zpracování scénáře stálé expozice *Z jednoho kmene – tradiční zpracování dřeva ve vesnickém prostředí* byla připravena i stejnojmenná brožura. Bylo pokračováno také ve zpracování sbírky J. V. Scheybala a v dokumentaci lidové plastiky v Pojizeří. K 3. 12. 2014 zahájilo MČR 336 archeologických výzkumů, a to jak formou dohledu, tak i záchranných. Z těch rozsáhlejších můžeme uvést výzkum v Turnově – Skálově ul. na parc. č. 533 a 534 (antropogenní aktivity z vrcholného středověku a raného novověku), v Nudvojovicích (hala spol. s.r. o. RESIM – sídelní aktivity z mladšího pravěku), v Horní Branné (stavba cest PCh 52 a PC 3735 – výrobní okrsek dehtářů a uhlířů z 13. stol.), ve Sklenařicích č. p. 26 (parc.č.43/2 – výzkum domu z 16. stol.), v Bozkově (parc. č. 1127/1 – vápenická pec z 16. stol.), Přepeřích u Turnova (parc. č. 93/88 – zásobní objekt z mladší doby bronzové). V roce 2014 bylo vyřízeno 240 žádostí badatelů o zpřístupnění sbírkových fondů. K dispozici badatelům byla i knihovna MČR.

I přes přísná úsporná opatření jsme obohatili náš sbírkový fond o jednotlivosti, mimo jiné o klenoty z českých granátů. Řadu sbírkových předmětů jsme získali darem – soubor malovaného nábytku, textilie a archiválie.

Ediční a vydavatelská činnost

Odborní pracovníci muzea připravili v roce 2014 několik významných edičních počinů. Kromě publikační činnosti v odborném a regionálním tisku vydalo muzeum edice vlastní – Katalog *Staří přátelé*, připomínající 30 ročníků Mezinárodních šperkařských symposií, drobnou publikaci *Ušité z vlny, lnu a hedvábí* s podtitulem *Relikty lidového kroje na Turnovsku* a knihu Davida Marka *Z velkého Turnova. Podoba*

města v časech nedávno minulých, která zaznamenala velký ohlas u turnovské veřejnosti.

Ekonomická situace

Muzeum Českého ráje v Turnově na svoji činnost získalo v roce 2014 dotaci zřizovatele 9 443 tis. korun při celkovém obratu 14 760 tis. korun. Celkové hospodaření muzea zůstalo v kladných číslech, a to zejména díky získaným grantům od MKČR, KÚ Liberec a MěÚ Turnov a dotaci Úřadu práce pro čtyři dlouhodobě nezaměstnané. Celkem se na dotacích podařilo získat 1 929 669 Kč, další vlastní organizace, dar nadace Preciosa ve výši 29 tis. Kč. Příjmy z vlastní činnosti muzea činily 3 309 tisíc korun.

Jiné

Prioritním úkolem pro MČR Turnov byly v roce 2014 práce spojené s přípravou nové stálé expozice *Horolezectví v Českém ráji*. V návaznosti na již provedené práce proběhla výběrová řízení, na jejich základech byla zpracována prováděcí dokumentace autorského návrhu řešení expozice s podrobnou specifikací výstavních úseků včetně specifikace jednotlivých detailů a grafického řešení a studie na stavební rekonstrukci objektu čp. 71 včetně SHP a zaměření. Obě studie vycházejí ze scénáře, který vytvořili odborní pracovníci muzea, především z oddělení historických sbírek. Využívají navázané spolupráce s místními pamětníky a aktivními horolezci i kontaktů mezinárodních (Sasko). V souvislosti s přípravou proběhlo několik koordinovaných schůzek nad výtvarným a architektonickým řešením, za účasti vedení Libereckého kraje a města Turnova pak několik jednání mezi MČR Turnov a městem Hohenstein. Na jednání se obě strany zavázaly, že budou v této záležitosti spolupracovat a společně usilovat o získání peněz z evropských fondů.

Závěrem lze konstatovat, že rok 2014 byl pro Muzeum Českého ráje rokem velmi úspěšným. Za tímto úspěchem stojí poctivá práce muzejníků, kteří si zaslouží velké poděkování a mé uznání.

Vladimíra Jakouběová

Vlastivědné muzeum pro Vysoké nad Jizerou a okolí v roce 2014

Muzeum sídlilo v objektech svého správce, tedy města Vysokého nad Jizerou. Nadále zatékala voda ze sněhu a dešťů do zdí muzea ve dvoře hlavní budovy čp. 130, což se projevilo i uvnitř na služebních toaletách a v badatelně. Určité obtíže přinášela během roku i ostatní opotřebovaná technika elektronická, vodovodní, topná a další. Tak byla na přelomu ledna a února zcela vyměněna akumulační kamna v podkrovní obrazárně muzea. Také velkou část roku nás děsila neopravená střecha na novější části budovy muzea, ale na opravy střechy a roky přetrženého bleskosvodu došlo ještě před volbami. Do knihovny byly dodány nové police pro knihovní skříně.

Muzejní expozicí či muzejními výstavami prošlo 3705 návštěvníků.

Muzeum bylo mimo městská tištěná, internetová a možná i spiritistická média zmíněno i v dalších periodikách, 11. 3. u nás natáčela TV Nova o lyžařství a Krakonošovi.

Na celý úvazek byli v muzeu zaměstnáni Věra Babáková a Michal L. Jakl, který v témže roce dosáhl po studiu archivnictví v Hradci Králové magisterského titulu. Muzeum bylo po větší část roku ještě formálně řízeno Jindřichem Maturou, starostou města, a Ing. Pavlem Štěpánkem, tajemníkem městského úřadu; po komunálních volbách byla tajemnická funkce zrušena.

Výstavy, koncerty, přednášky a další aktivity

Část výstavy ku 110. výročí vzniku Českého „Ski" klubu ve Vysokém byla přístupná veřejnosti až do 30. 3. 2014. Výstava předvedla především vypůjčené trofeje, fotografie a jiné památky z pozůstalosti lyžařského závodníka, amatérského fotografa a proslulého účastníka druhého a třetího odboje Josefa Zemana (1917–1984), soustružníka dřeva a skokana na lyžích Karla Šaldy (1927– 2000) a lyžařského závodníka a příslušníka SNB Rudolfa Doubka mladšího (1943–2013).

V květnu vyšla knižní monografie Viléma Kmuníčka, Jaroslava Kohouta a Jasněny Kohoutové-Rónové *V mých kalužích se Bůh svým nebem zhlíží*. 7. 6. v malém sále divadla Krakonoš proběhl *Slavnostní večer ke 125. výročí narození spisovatele Zdeňka Róna*, kde byla kniha, na jejíž vydání přispělo město Vysoké nad Jizerou, představena.

Výstava *Sondergericht* k sedmdesátému výročí výjezdního zasedání pražského zvláštního soudu a jeho tragickým následkům se konala v přízemí muzea od 14. 6. do 20. 7.

Po zrušení jarního kursu Klubu lidové tvorby Praha v Zemanově stanovském penzionu „U pece" předváděl od 22. 7. do 26. 7. tento klub v podkroví muzea postupně rukodělné drhání Margaretiných krajek, tvoření frivolitek, panenek, tenerife, paličkování, vytváření štípaných holubiček, výrobu ze šustí a drátování.

Výstava *Jaká tragedie osudu* k stému výročí rozšíření I. světové války na další země se konala v přízemí muzea od 3. 8. do 14. 12. Na výstavě byly ukázány rozmanité památky ze sbírek muzea i zapůjčené z rodin původem z Vysocka. Připomněli jsme si sté výročí popravy starodružiníka Josefa Müllera, k níž došlo 12. 12. 1914 ve Vadovicích. O třetí neděli adventní byly připraveny pietní vzpomínky, v kostele sv. Kateřiny Alexandrijské mše svatá a odpoledne pietní vycházka s mladoboleslavskými příslušníky legionářské obce ve starodružinických uniformách z náměstí dr. Karla Kramáře ve Vysokém n. J. od budovy školy, kde bývala Müllerova pamětní deska od Františka Vladimíra Foita, jehož nedávno obnovená busta JUDr. Karla Kramáře byla další zastávkou na cestě k čestným salvám u Müllerova rodného domku čp. 200 pod farou a k uctění památky padlých a zmizelých v I. světové válce před Krakonošovou pekárnou. V přízemí muzea následovala přednáška Mgr. Tomáše Jakla z Vojenského historického ústavu Praha. Poslední výstavou roku v přízemí muzea byli *Andělé dní všedních i svátečních*. Tato výstava ze sbírky muzea trvala od 23. 12. 2014 do 12. 4. 2015.

V sobotu 20. 9. provedena čtyřicetihlavá výprava československé církve z Hořic nejen muzeem, ale i k pohyblivým betlémům v soukromých domech a divadelní naučnou stezkou skrze Starou Ves. Ve středu 8. 10. se Michal L. Jakl zúčastnil ve Zlíně VII. mezinárodní konference *Obuv v historii 2014* s příspěvkem *Znak vysockých ševců*.

Podobně jako v předchozím roce jsme plnili podnět vysockého městského tajemníka k vyzdobení chodeb úřední budovy městského úřadu historickými snímky města – do 3. 4. část výstavy *110 let ČSKV,* poté jsme připravili výstavu s názvem *Z Vysokého narukovali* k stému výročí svatoanenské mobilizace, od 26. 7. 2014 do 19. 9. 2014, vystřídanou doprovodnou výstavou říjnového Krakonošova divadelního podzimu *Nositelé odznaku Zlatého Tyla*, která připomněla nositele ocenění za rok 2013. Další výstava historických fotografií ze sbírky muzea nazvaná *Zejma* trvala od 23. 12. 2014 do 27. 3. 2015.

Práce se sbírkami

Seřazen byl zbytek tzv. Koldovského knihovny v rámci knihovny muzea, proběhlo i sestavení školního kabinetu vysocké výroby truhláře Františka Jandy, získaného ze školy před několika lety. Revidována byla sbírka „svatých" obrázků.

Badatelé a tazatelé měli zájem např. o proměny vysockého náměstí v době po druhé světové válce, výjezdní zasedání pražského zvláštního soudu roku 1944, církev československou, dějiny lyžování, vysockou Kramářovu vilu, fotografie následků bombardování v Nuslích a Na Farkáni v Radlicích v roce 1945, soud s kolaboranty v roce 1947, rodný statek a doktorský diplom JUDr. Antonína Zemana, železniční značení u cesty v Přívlace, někdejší výstavy karikatur ve vysockém muzeu, účastníky odboje Marii Vodseďálkovou a Františka Vránu, betlémy, mlýny v okolí Vysokého, rodokmen inženýrů Jaroslava Nečáska a Antonína Vodseďálka, spiritismus, Daníčkův mlýn ve „Mlýnkách", zápisky truhláře Františka Róna, P. Josefa Voborníka, archeologické nálezy keramiky v katastrálním území Sklenařic, I. světovou válku, JUDr. Karla Kramáře, smírčí kříže, roubenou architekturu, starodružiníka Josefa Müllera, pozůstalost Prokopa Háska, jidáše s medem na zelený čtvrtek, vysockou radnici, irský klášter na „svatých" obrázcích, městský znak, vysocký český „Ski" klub, filmy z Jablonce nad Jizerou, květenu na hradě Nístějka, stravu na Novopacku, Krakonoše, svatojánskou postýlku, nápisy na pomnících padlých bojovníků, rod třícských Nosálových, báseň „Petr v cizině", historické pouťové atrakce Lagronových i Mádlových, vysocký Ondřejův pramen, rod Müldnerů, rod Josífků a další témata.

Do muzea byly věnovány rozmanité předměty (odznaky, památky na české odboje dvacátého století, vysocké bačky a mnohé další), písemnosti, fotografie, část pozůstalosti učitele a vysockého kronikáře Václava Kramáře a část pozůstalosti vysockého kapelníka Miloslava Vodseďálka.

Ediční a vydavatelská činnost

Městský zpravodaj Větrník přejímal z muzea řadu fotografií a jiných materiálů. Některé podklady jsme dodávali i kronikářce města Janě Vaváčkové. Připravováno vydání nalepovací turistické „vizitky" muzea. Pro stolní kalendář poskytnuty k publikování spiritistické památky. Umožněno pořízení doprovodných fotografií pro slovník podkrkonošského nářečí.

Výpůjčky

Na dobu od 3. 10. 2013 do 5. 3. 2014 byl zapůjčen tucet modelů historických staveb na výstavu do turnovského muzea. Muzeum v Jičíně si vypůjčilo figuríny na výstavu *Rozmarné léto na Jičínsku* a tři velké malované betlémy a jeden tištěný betlém na výstavu *Nad Betlémem svítí hvězda*.

Ekonomická situace

Muzeum využilo na svoji činnost přes 813 tisíc Kč, na což přispělo ze vstupného a doplňkových příjmů z vlastní činnosti muzea 78 693 Kč, tedy bezmála deseti procenty. I přes slušný podíl vstupného, tedy 65 355 Kč na této částce v době, kdy některé jiné instituce financované z veřejných rozpočtů mají vstup zcela zdarma, došlo k rozhodnutí o navýšení vstupného a dalších poplatků s účinností od 1. 1. 2015.

Michal L. Jakl

Městské muzeum Železný Brod v roce 2014

Muzeum má dvě stálé expozice, ve kterých prezentuje své sbírkové fondy. Sklářskou expozici v budově někdejší městské spořitelny na náměstí 3. května a národopisnou v roubeném domě Na Bělišti. Dále spravuje dva depozitáře se sbírkovými předměty, jeden ve víceúčelovém domě Na Poříčí a druhý v budově spořitelny.

Chod městského muzea probíhal i v roce 2014 stabilně a bez komplikací. Personální složení pracovnic zůstalo beze změn. Ředitelkou muzea je Mgr. Petra Hejralová, dalšími zaměstnankyněmi jsou Bc. Jana Stěhulková, DiS., a průvodkyně Stanislava Mlejnková. O víkendech a během návštěvní sezóny vypomáhali, vzhledem k nutnosti zajistit dva prohlídkové objekty, brigádníci. Hlavní návštěvní sezóna probíhala od května do září a otevírací doba zůstala stejná jako v minulém roce, tj. 9–12, 13–16 (resp. 17) hodin.

Návštěvnost obou muzejních expozic v roce 2014 činila 4525 osob. Na další kulturní akce (Velikonoční jarmark, Vánoční trhy, Muzejní noc, koncert na Bělišti, komentované prohlídky) přišlo dalších 2117 osob.

Podstatná část pracovní náplně se během jarního, podzimního a zimního období soustředila především na práci se sbírkami a v čase návštěvnické sezóny jsme se věnovali turistům a návštěvníkům.

Během roku jsme uspořádali několik větších a menších výstavních projektů a dalších pravidelných akcí. Mimo vlastních výstav jsme spolupracovali na rozsáhlé výstavě *Tavená skleněná plastika II*., na níž se představilo téměř čtyřicet výtvarníků, kteří ve své umělecké tvorbě využívají techniku tavení skla ve formě. Počtvrté jsme se zapojili do celostátního festivalu *Muzejních nocí*. V roce 2014 proběhl v rámci festivalu skla *Skleněné městečko* třetí ročník sklářského symposia *Letní sklářská dílna*, jejímž tématem byl opět „Prostřený stůl". Tentokráte se symposium konalo s mezinárodní účastí dvou polských sklářských výtvarnic. Výsledky symposia rozšířily sbírkový fond muzea.

Na novou návštěvnickou sezónu jsme na Bělliště připravili interaktivní hru pro celou rodinu nazvanou *Život na Bělišti*, která hravou formou provede po národopisné expozici

V roce 2014 bylo záměrem naším i našeho zřizovatele, jenž ze svého rozpočtu vyčlenil potřebný finanční příspěvek, uskutečnit rekonstrukci části sklářské expozice. Ve spolupráci s architektonickým studiem H3T architekti byla vypracována prováděcí dokumentace a v září bylo vypsáno výběrové řízení na dodavatele. Bohužel výběrové řízení nebylo úspěšné, a tak vzhledem k časové tísni bylo rozhodnuto o přesunutí realizace na rok 2015.

Výstavy a další akce muzea

Výběr z výsledků Letní sklářské dílny 2013 (9. 11. 2013 – 30. 3. 2014). Na výstavě se představil výběr z výsledků sklářského symposia – Letní sklářské dílny 2013. Sedm sklářských výtvarníků – Marcel Mochal, Alena Matějka, Maxim Velčovský, Jakub Berdych, Jan Bohuslav, Oldřich Plíva a Martin Štefánek, společně se sklářskými mistry – Emilem Matějkou, Janem Bohuslavem, Jaroslavem Bukovským, Lukášem Šulcem, Martinem Štefánkem, Michalem Janeckým, Lubošem Majšajdrem, Robertem Huškem a Drahošem Netoličkou, tvořilo na stejné téma, jímž byl i *Prostřený stůl.*

Jiří Škopek (23. 11. 2013 –26. 1. 2014). Jméno absolventa železnobrodské sklářské školy akademického malíře Jiřího Škopka má většina z nás spjaté s jeho současnou tvorbou půvabných malovaných pohlednic a vystřihovacích betlémů, v nichž zachytil

i mnohá malebná zákoutí a dominanty Železného Brodu. Výstava na Bělišti nás seznámila také s jeho knižními ilustracemi.

Vilém Dostrašil – skleněné figurky (5. 4. – 27. 7.). Komorní výstavkou ve sklářské expozici muzea jsme si připomněli osobnost jednoho z nejvýznamnějších tvůrců železnobrodských skleněných figurek, od jehož úmrtí uplynulo deset let.

Velikonoční jarmark na Bělišti (11.–13. 4.). Jako každý rok se v předvelikonočním čase konal v národopisné expozici na Bělišti Velikonoční jarmark. Ke koupi byly jarní dekorace, kraslice, pomlázky, řehtačky, perníčky, proutěné košíky a i výrobky z dílny Sdružení zdravotně postižených. Lektorky z Domu dětí a mládeže Mozaika vedly výtvarnou dílnu – zájemci si mohli vyrobit velikonočního beránka z papíru a vlny nebo drobný předmět zdobený technikou smaltu. Během trhů vystoupili žáci Základní umělecké školy pod vedením Rudy Müllera a v neděli zahrál divadelní loutkový soubor Na Židli z Turnova. Program opět doplnilo předvádění výtvarných technik – paličkované krajky (Věra Poláková), zdobení kraslic vyškrabáváním (Zdeněk Horna) a zdobení kraslic provázky a nešitým patchworkem (Alena Matějková). Doprovodnou výstavu připravili žáci výtvarného kroužku Domu dětí a mládeže Mozaika.

Miloslav Janků – sklo, obrazy, grafika (1.–25. 5.). Výstavou jsme si připomněli dvacet let od odchodu malíře a sklářského výtvarníka Miloslava Janků, rodáka z Úpice u Trutnova, který svůj tvůrčí život spojil se Železným Brodem a Semily. Výstava ukázala jak jeho volnou malířskou a grafickou tvorbu, tak i návrhy malovaného skla, figurek a hutních plastik pro Železnobrodské sklo.

Libuše Loskotová (20. 5.–29. 6.). Výstava grafičky a ilustrátorky Libuše Loskotové. Na výstavě představila především své ilustrace knih pro děti a také dokumentární etnografické kresby, zachycující život na vesnici převážně na Moravě, Valašsku a Slovensku.

Please the Trees (24. 5.). Koncert alternativní rockové skupiny.

Muzejní noc na Bělišti (6. 6.). Muzejní noc se nesla v duchu perníkářství, perníku a koření. Pro návštěvníky byl připraven bohatý program a znovu se dostalo na poklady z muzejního depozitáře. Řezbář Oldřich Kvapil předvedl ukázku vyřezávání perníkářských forem. Aleš Vostřez vedl perníkářskou dílnu, v níž si zájemci mohli vyrobit perník tlačený do dřevěné formy a upečený si ho odnést domů. Dům dětí a mládeže Mozaika vedl dílnu na zdobení perníků. Dvě loutková pohádková představení zahrálo Divadlo Na cestě z Liberce.

K muzejní noci se připojila i Galerie Chlístov studia Lhotský na Chlístově, kde kromě výstavy děl železnobrodských sklářských výtvarníků mohli návštěvníci vidět také ukázku výroby skleněných vinutých figurek.

Tavená skleněná plastika II. (22. 8.–21. 9.). Městské muzeum v Železném Brodě ve spolupráci s historikem skla Antonínem Langhamerem, Informačním a kulturním střediskem a firmou Detesk připravilo velkou přehlídku současného ateliérového skla vytvořeného technikou tavení skla ve formě. Výstavu obeslalo 40 současných českých sklářských výtvarníků. Výstava byla dedikována sochařce a sklářské výtvarnici Jaroslavě Brychtové, která v roce 2014 oslavila významné životní jubileum.

Jindřich Tockstein (29. 7.–31. 12.). Sté výročí narození skvělého rytce a železnobrodského bohéma Jindřicha Tocksteina jsme si připomenuli malou výstavou jeho prací ze sbírek Městského muzea.

Kostel sv. Jakuba Většího v Železném Brodě (12. 7.–30. 9.). Výstava o jedné ze že-

leznobrodských dominant přiblížila veřejnosti nově získané poznatky o historii kostela z nedávno proběhlého stavebně historického a archivního průzkumu. Výstavu jsme připravili s pracovníkem NPÚ UOP v Liberci Mgr. Ivanem Peřinou. Jako doprovodný program k výstavě proběhly dvě komentované prohlídky kostela.

Dny Lidové architektury Libereckého kraje – Podél Jizery za lidovými stavbami (14.–20. 7.). Celonárodní program dnů lidové architektury byl letos soustředěn do Libereckého kraje na Turnovsko, Železnobrodsko a Semilsko. V Železném Brodě připravilo Městské muzeum ve spolupráci s NPÚ komentované prohlídky kostela sv. Jakuba Většího a památkové rezervace Trávníky.

Martina Chloupa (4.–23. 10.), patří k všestranným umělkyním – modeluje, vyřezává, odlévá, kreslí, fotí. Vytváří instalace, drobné plastiky i masivní objekty, které často plní funkci užitných předmětů, používá plasty, beton, umělý kámen, dřevo, ale zároveň stále maluje. Vytrvale hledá možnosti vlastního malířského výrazu a nebojí se experimentovat. Na Bělišti představila svou malířskou tvorbu.

Vzpomínka na první světovou válku (1.–30. 11.) Výběrem korespondence Železnobroďáků, kteří psali svým blízkým z fronty domů, jsme si připomněli stoleté výročí vypuknutí první světové války. Výstavu ze svých sbírek připravili Jaroslav Mašek a Zdeněk Vincour..

Výstava novoročenek ze sbírky Jaroslava Šulce (3. 12. 2014 – 8. 2. 2015). Z rozsáhlé sbírky železnobrodského sběratele Jaroslava Šulce jsme vybrali novoroční přání od výtvarníků, kteří jsou nebo byli spjati s Železnobrodskem.

Vánoční trhy na Bělišti (3.–7. 12.). V prostorách národopisné expozice na Bělišti byla připravena bohatá nabídka vánočního a dárkového zboží, výrobky Sdružení zdravotně postižených a studentů sklářské školy. Dům dětí a mládeže Mozaika připravil pro mladší návštěvníky tvůrčí dílnu. V sobotu vystoupili žáci Základní umělecké školy pod vedením Rudy Müllera, kteří zahráli vánoční písně ve swingové úpravě. Předvádění řemesel a rukodělných technik obstarali pan Zdeněk Horna vyřezáváním dřevěných betlémových figurek, paní Zdena Štrohalmová výrobou skleněných figurek, paní Alena Matějková výrobou látkového patchworku a tradičně paní Věra Poláková paličkovanou krajkou. Nechybělo ani občerstvení s oblíbeným bělišťákem.

Práce se sbírkami

V roce 2014 muzeum získalo do svých sbírek celkem 96 předmětů. K těm nejvýznamnějším patří například část pozůstalosti po prvním řediteli železnobrodské sklářské školy architektu Aloisi Metelákovi, která byla dosud v soukromých rukou, nebo dva obrazy malíře Miloslava Janků. Sbírka skla se rozrostla o několik desítek kusů skleněných figurek manželů Janusových, téměř čtyřicet skleněných váz nebo plastik z někdejšího Železnobrodského skla a souboru uměleckých děl vzniklých na sklářském symposiu *Letní sklářská dílna 2014*.

V průběhu celého roku probíhala povinná revize části sbírkového fondu. Bylo zrevidováno celkem 1400 předmětů (část podsbírky skla S901–S2300). Pokračovalo se i ve zpracovávání sbírkových předmětů ve II. stupni evidence. Tato činnost zahrnovala jak zpracování nových přírůstků, tak i předmětů získaných v minulých letech.

Pokračovala také fotodokumentace sbírkových předmětů, celkem bylo v roce 2014 zdokumentováno 1714 inventárních čísel. Například byla kompletně fotodokumentována podsbírka numismatiky a téměř

polovina podsbírky obrazů. V souvislosti s novelizací vyhlášky č. 275/2000 Sb. vyvstala vlastníkům muzejních sbírek zapsaných v centrální evidenci sbírek (CES) povinnost doplnit tento zápis o digitální fotodokumentaci jednotlivých podsbírek, a to jak jednotlivých předmětů, tak i způsobu jejich uložení. Do databáze CES (přímo na sbírku Městského muzea) je možné nahlédnout na http://ces.mkcr.cz/cz/sb.php?evc= MŽB/002-04-18/085002.

I v letošním roce došlo na restaurování sbírkových předmětů. S přispěním Ministerstva kultury z programu ISO jsme v letošním roce nechali provést restaurátorský průzkum a restaurátorský zásah na souboru podmaleb na skle 14 zastavení křížové cesty, která je trvale vystavena ve sklářské expozici muzea. V tomto roce jsme také poprvé mohli využít vzdělání nové kolegyně, která je restaurátorkou kovů. Přestože v muzeu není plně vybavené konzervátorské pracoviště, tak i v provizorních podmínkách dokázala konzervovat více než 70 předmětů.

Sbírky městského muzea se snažíme zpřístupňovat co nejvíce. Mimo předmětů vystavených ve stálých expozicích se také objevují při dalších příležitostech, zejména na výstavách, a to jak našich, tak pořádaných dalšími institucemi. V roce 2014 jsme zapůjčili sbírkové předměty do pěti tuzemských institucí a jedné soukromé osobě na krátkodobé i dlouhodobé výstavy (celkem 49 předmětů, zejména skleněných, dřevěných a papírových betlémů). Pro výstavní projekty jsme si vypůjčili 70 předmětů.

Publikační činnost

I v roce 2014 Městské muzeum spolufinancovalo vydávání recenzovaného periodika Fontes Nissae, které se zaměřuje na publikování odborných textů z oblastí historie, umění a památkové péče.

Ekonomická situace

Městské muzeum je příspěvkovou organizací Města Železný Brod. Dotace na provoz od zřizovatele v roce 2014 činily 1800 tis. Kč. Další neinvestiční prostředky ve výši 57 tis. Kč jsme získali od Ministerstva kultury na restaurování souboru podmaleb na skle. Obdrželi jsme též finanční dar ve výši 4 tis. Kč. Příjmy ze vstupného v roce 2014 činily 59 tis. Kč, z hospodářské činnosti jsme vykázali zisk ve výši 57 tis. Kč.

Petra Hejralová

Pekařova společnost Českého ráje v roce 2014

Podobně jako v předchozích letech se i v roce 2014 Pekařova společnost Českého ráje zaměřovala na poznávání historie, současnosti, památek, osobností a přírody oblasti Českého ráje a Pojizeří. K 31. 12. 2014 měla společnost 107 členů, z toho 6 kolektivních. Výbor se sešel na čtyřech schůzích, valná hromada se konala 8. 3. 2014 v Turnově.

Počátkem roku se k zájemcům dostalo 16. supplementum vlastivědné ročenky Z Českého ráje a Podkrkonoší, obsahující 34 referátů a diskusních příspěvků historiků, archivářů a vysokoškolských pedagogů – účastníků mezinárodní konference *Karel Kazbunda, kulturní dědictví a mezinárodní právo*. Konala se v Jičíně v dubnu 2013 a společně s PSČR ji uspořádaly Národní archiv, město Jičín a Regionální muzeum a galerie v Jičíně ve spolupráci s Českou archivní společností, Sdružením historiků ČR (Historickým klubem 1872), Ústavem dějin Univerzity Karlovy a archivem Univerzity Karlovy, Státním oblastním archivem v Zámrsku – Státním okresním archivem Jičín, Muzeem Českého ráje

v Turnově a občanským sdružením Jičínská beseda.

Výsledné dílo má 480 stran a zahrnuje také kompletní Kazbundovu bibliografii. První záměr pořadatelů – zmapovat život i dílo historika a archiváře Karla Kazbundy z mnoha úhlů – se podařilo naplnit, otištěny jsou texty vzpomínkového charakteru, studie rozebírající jeho vztah k regionu, dílo psané „do šuplíku" a postupně přes různé peripetie vydávané, příspěvky popisující milníky jeho života a především archivní rozluku.

K druhému okruhu konference – kulturní dědictví a mezinárodní právo – bylo shromážděno také dost příspěvků, i když nutno přiznat, že pořadatelé očekávali vzhledem k aktuálnosti tohoto tématu větší zájem odborníků.

Název *Na kolech do světa (Po silnicích nejen Českého ráje)* byl zvolen pro konferenci připravovanou během roku na 17. a 18. 4. 2015 do Mladé Boleslavi. Cílem bylo připomenout 150 let od narození Václava Laurina, 120 let od vzniku mladoboleslavské firmy Laurin a Klement a 90 let od jejího spojení s plzeňskou firmou Škoda. Spolupořadateli se staly Škoda muzeum Mladá Boleslav, Národní technické muzeum a Muzeum Mladoboleslavska, ke spolupráci byly přizvány Česká archivní společnost, Muzeum Českého ráje v Turnově, Severočeské muzeum v Liberci, SOA v Litoměřicích – Státní okresní archiv Semily a SOA v Praze – Státní okresní archiv Mladá Boleslav.

K tradičním akcím PSČR patřily dvě přednášky v Turnově – 8. března hovořil RNDr. Tomáš Řídkošil o dekoračních kamenech a 3. dubna promluvil PhDr. Vojtěch Kyncl, Ph.D., laureát Ceny Josefa Pekaře za rok 2013, na téma *Genocida Čechů po atentátu na Reinharda Heydricha*.

Cena Josefa Pekaře nebyla tentokrát udělena. Do soutěže vyhlašované výborem Sdružení historiků ČR (Historickým klubem 1872) a výborem Pekařovy společnosti Českého ráje pro mladé historiky do 35 let byla totiž přihlášena pouze jedna kniha.

S činností společnosti podrobně seznamují webové stránky www.pekar.turnov.cz, o něž se stará dr. Ivo Navrátil, společnost má průběžně aktualizovaný facebookový profil.

Je třeba zmínit také činnost mnohých členů, kteří pracují v muzeích, archivech a knihovnách v oblasti, učí na školách, podílejí se na práci institucí, nadací a sdružení, píší knihy, přispívají do regionálního tisku, působí v různých redakčních radách, připravují přednášky, výstavy, kulturní a společenské akce.

Vyšel už 27. svazek vlastivědné ročenky Z Českého ráje a Podkrkonoší, který kromě studií a recenzí knih týkajících se oblasti přináší také přehledy o činnosti zdejších archivů a muzeí. Jičínská beseda připravila další cyklus odborných přednášek a po několika úspěšných podnětech z uplynulých let vedoucích k záchraně kulturního dědictví (maleb v budově jičínského vlakového nádraží, barokního relikviáře patronky Jičína sv. Secundiny aj.) byly řešeny omyly při provádění po Prachovských skalách. Vlastivědná společnost Mladoboleslavska pořádala poznávací zájezdy a přednášky (cestopisné i s tématy z Mladoboleslavska), a tak bychom mohli ještě dlouho pokračovat.

Stejně jako výboru PSČR patří poděkování i jednotlivým členům společnosti za jejich aktivní činnost, přispívající k rozšíření znalostí o Českém ráji a Pojizeří.

Eva Bílková

LITERATURA

Rocznik Jeleniogórski: pismo regionu Karkonoszy. Jelenia Góra: Towarzystwo przyjaciół Jeleniej Góry, 2014. Tom 46. 299 s.

Držíme v ruce další svazek již dobře zavedené ročenky, jehož obálku tentokrát zdobí pěkné barevné snímky paláce Paulinum ve Slezských Teplicích. Obsahuje 11 článků, 4 materiály, 7 variií, 4 zprávy a 4 recenze, uzavírá jej tradiční Jelenohorská kronika za rok 2013 z pera Czesława Margase. Zaměřme se opět na ty z nich, které by mohly zajímat českého čtenáře.

V prvním řeší Stanisław Firszt problém údajně germánského hrobu v Teplicích z r. 1936 (s. 13–16) a ukazuje, že posudek chrupu nacistickou ideologií ovlivněného stomatologa nelze brát vážně. Také další příspěvek je z oboru archeologie. V r. 2013 byl ve Slezských Teplicích zkoumán areál bývalého cisterciáckého kláštera, který procházel zásadní opravou, o čemž referuje kolektiv autorů vedený Krzysztofem Jaworským (s. 17–26). Mezi nálezy převažovaly kamnové kachle a fragmenty keramických nádob ze 16.–19. století. Paweł Duma s Danielem Wojtuckým se zabývají již druhou šibenicí, objevenou v Jelení Hoře a existující v letech 1779 až 1836 (s. 27–38). Velice zajímavým rozborem datací v středověkých i novověkých dokumentech přispěl medievista Roman Stelmach (s. 39–46). Osudům majora Emanuela Schaffgotsche se věnuje Małgorzata Kysilová. Syn Johanna Antona Schaffgotsche a Anny Terezie Novohradské Kolovratové působil v královských službách a zahynul v sedmileté válce. Pozoruhodnou studií přispěl Ivo Łaborewicz, jenž pojednal o tzv. *Paulinu – od jezuitského dvora v 17. století do hotelu ve století 21.* (s. 57–86). Autor na základě komplexního rozboru všech dostupných pramenů a literatury představuje vývoj lokality nad Jelení Horou, kterou po likvidaci dvora zkrášlila novorenesanční vila, postavená v 70. letech 19. století drážďanským architektem Kurtem Spätem, po roce 1905 vratislavským architektem Karlem Grösserem přeměněná na palác. Jako židovský majetek byl palác zabaven a sloužil potřebám NSDAP, po válce rekreaci, armádě a od r. 2002 soukromé společnosti Paulinum. Činností *NSDAP v kamenohorském okrese v letech 1929–1945* se přehledně zabývá Mateusz Pazgan (s. 87–92). Marek Szajda se zaměřil na *Obraz poválečné židovské komunity v Jelení Hoře na příkladu „Kornblüthovy kauzy"* (s. 93–102). Vysvětluje, že do Slezska přišli židé z Polska a Uher, kteří byli za války vězněni v koncentračním táboře Gross-Rossen, po válce následovaly transporty z Haliče. Až do roku 1950 fungovaly židovské výbory, které pomáhaly řešit různé problémy; o jejich činnosti se dovídáme podrobně z dopisů, v nichž si Rubin Kornblüth stěžoval u státních i mezinárodních organizací na špatné zacházení. Krzysztof A. Kuczyński se snaží vystopovat osudy literární pozůstalosti Karla Hauptmanna (s. 103–124), jež se po válce ztratila z jeho vily ve Sklářské Porubě a počátkem 50. let byly její trosky objeveny na dosud neznámém místě. O ochraně a restaurování významné jelenohorské památky, kostela Povýšení sv. Kříže, pojednal Wojciech Kapałczyński (s. 125–132). Práce probíhaly v letech 1973 až 1997, s využitím německých nadací. Postupně byly ošetřeny i výjimečné hrobní kaple a hřbitov upraven na park. Vraždu mladého kněze-piaristy Józefa Górszczyka během mše sv. roku 1964 v Maciejowej (sekerou!) se rozhodl objasnit Jan Ryszard Sielezin (s. 133–156). O obsahu dvou objemných svazků kroniky katolické fary z let 1289–1804 v Milkowě (dříve Arnsdorf) referuje Ullrich Junker (s. 157–159), který je přepsal a poskytl k zveřejnění na webu Jelenohorské digitální knihovny. Student archeologie na Karlově univerzitě v Praze Michał Filipo-

wicz se zaměřil na *Horské pevnosti v oblasti Kamenné Hory a okolí z 18. století ve světle posledních archeologických výzkumů.* Většina šancí na kopcích v okolí města, které byly objeveny laserovým skenováním a ve starých mapách, pochází pravděpodobně z druhé poloviny osmnáctého století, objeveny byly také ruiny středověkého hradu.

Další texty jsou krátká sdělení a zprávy, zpravidla bez aparátu, často ze současného společenského a spolkového dění, např. velmi aktivní pobočky Společnosti přátel Lvova a jihovýchodních krajů. Zaujme zpráva Eugeniusze Gronostaje o počítačové vizualizaci památek, konkrétně 3D rekonstrukci Zámecké brány v Jelení Hoře, po níž jinak nezůstalo hmotných stop, existuje však řada plánů a zobrazení města, kde je zachycena (s. 177–194). Mou pozornost nicméně vzbudila především stať o *Jelenohorské digitální knihovně* (JBC) z pera Joanny Broniarczykové, Tomasze Maleńczuka a Alicje Raczkové. Knihovna byla založena při Městské veřejné knihovně v Jelení Hoře jako první digitální okresní knihovna v Polsku, základem je stále doplňovaný *Biografický slovník Jelení Hory a okolí*. Postupně jsou digitalizovány časopisy, knihy, dokumenty, fotografie a filmy, dokonce i aktuální knižní produkce, v programu dLibra, na základě získaných licencí. V současnosti je k dispozici 14,5 tisíce publikací, ročně knihovna zaznamená na webu http://jbc.jelenia-gora.pl/dlibra přes milión návštěv. Je milé, že má i českou mutaci! Rozvíjí se samozřejmě mezinárodní spolupráce (projekt Virtuální knihovna e-Pohraničí), zejména s německou stranou. Opravdu se nemůžeme do těchto úžasných podniků rovněž zapojit? Partnerem by musela být krajská nebo městská knihovna, archivy mohou fungovat jen jako doplňkový zdroj, byť často vzácných tiskovin.

Jak se dostaly bronzové plastiky jelenů na vstupní bránu jelenohorských kasáren, vysvětlují Zbigniew Adamski a Zofia Wąsiková v příspěvku *Jelen lesní (Cervus elaphus L.,* v polském textu *elaplus), největší zvíře v Krkonoších* (s. 203–208). *Počátky budování kostela Matky Božího milosrdenství v Teplicích,* stavěného obdivuhodnou svépomocí farníků od roku 1985, popisuje Stanisław Firszt (s. 217–222).

Mezi recenzemi potěší obsáhlá zpráva Ivo Łaborewicze o 26. svazku ročenky *Z Českého ráje a Podkrkonoší,* za což panu redaktorovi co nejsrdečněji děkujeme.

Závěrem můžeme konstatovat, že Rocznik Jeleniogórski si stále drží vysokou úroveň většiny příspěvků, zejména těch odborných, a je tak cenným popularizátorem výsledků historického bádání doma i za hranicemi.

Ivo Navrátil

JUŘENA, Jan. *Soumrak nad českým Podkrkonoším: německá okupace Novopacka a Jilemnicka v roce 1938.* Dvůr Králové: J. Škoda – FORTprint a Mladá Boleslav: Jednota Československé obce legionářské v Mladé Boleslavi 2013, 228 s. – Tiskárna J. Janeček – ARPA, Dvůr Králové. ISBN 978-80-86011-55-4

Českoněmecké vztahy stejně jako militaria 2. světové války jsou v současnosti témata dosti frekventovaná. Právě kvůli jejich vděčnosti se jich vedle odborníků v hojné míře chápou i různí popularizátoři, publicisté a nadšenci. O to více je však náročnější čtenář potěšen, dostane-li se mu do ruky práce v nejlepším slova smyslu regionální, avšak formálně i věcně navýsost odborná. Práce, která jen nepřevypráví již obecně známá fakta či erudovaně, leč dosti obecně nesyntetizuje, ale detailně a fundovaně pojednává konkrétní fenomén na re-

prezentativním vzorku s množstvím barvitých detailů, do nichž však zbytečně nezabředává tak, že by „pro stromy nebylo vidět les".

Již letmý pohled do seznamu použitých pramenů napoví, že se v tomto případě jedná o práci velmi důkladnou, která využívá bohatý archivní materiál nejen z ústředních institucí jako pražský Národní archiv a Vojenský historický archiv, ale též řadu fondů z okresních archivů v Jičíně, Semilech a Trutnově. Opominuta také nebyla místní muzea ve Vysokém n. J., Jilemnici a Vrchlabí. Kromě široké písemné pramenné základny autor shromáždil i od soukromníků velmi zajímavý a doposud nepříliš využitý obrazový materiál, který v hojné míře v publikaci využil a veřejnosti zprostředkoval. Při tak původní a rozsáhlé práci s prameny je škoda, že nebyl použit standardní poznámkový aparát. Odkazy v textu sice jsou, ale směřují pouze k vysvětlujícím či doplňujícím poznámkám, nikoli k pramenům a literatuře. Pro další badatele tedy existuje náhradní cesta skrze autorovu bakalářskou práci, na jejímž základě publikace vznikla.

V první části textu autor uvádí čtenáře do problematiky stručnou charakteristikou novodobých správních dějin Jilemnicka a Novopacka a výkladem o národnostních poměrech a jejich vývoji od konce 19. století. Nepříliš přesně nazvaná kapitola *Nástup nacizmu,* pojednávající o situaci v německy mluvících oblastech od roku 1918, však již více zabíhá do dějin politických a vojenských. Následují kapitoly seznamující s ozbrojenými složkami působícími na daném území a přípravami na obranu země. Nejedná se však o pouhé obecnosti, ale výklad obsahuje řadu lokálních informací a reprezentativních místních příkladů.

Od páté kapitoly pak začíná podrobné líčení jednotlivých fází okupace Novopacka a Jilemnicka. Sleduje tedy průběh postupného zabírání jednotlivých pásem a náročná jednání místních československých styčných orgánů o stále nových územních nárocích, vznášených exponenty nacistického Německa s podporou představitelů sudetských Němců z blízkého okolí. Od 9. října 1938 totiž docházelo i k záboru čistě českých vesnic. Následovaly pak další svévolné úpravy průběhu hranic, často z přímé iniciativy zdejšího německého obyvatelstva za ochotné asistence německých ozbrojených složek. České obyvatelstvo naopak čas od času podnikalo protiopatření na svou pěst a objevily se i incidenty s hrozbou či použitím palných zbraní. Šestá kapitola pak navazuje dalším záborem po 20. listopadu 1938, který obsahoval fakticky již jen území s převážnou většinou českého obyvatelstva na Jilemnicku a byl motivován jen dopravně strategickými a hospodářskými zájmy Německa. Zároveň však Juřena zaznamenává navrácení menšího množství českých obcí zabraných v předchozím období na Novopacku. Opět nejde jen o obecná konstatování, nýbrž o podrobný popis jednotlivých sporných případů či navrhovaných změn. Bohužel ne vždy je však zcela zřejmé, jak projednávané případy nakonec dopadly. Text je proložen kromě obligátních fotografií i přímými svědectvími jak z české, tak z německé strany a zejména citacemi z kronik. Názorným doplňkem jsou pak reprodukce originálních mapek sporných lokalit.

Sedmá kapitola pojednává o československých bezpečnostních sborech a jejich působení v době záboru a krátce po něm. Jedná se o problematiku z hlediska dalšího vývoje událostí nepříliš podstatnou, a proto doposud přehlíženou. Autor ovšem poskytuje důkladný popis pokusu o vytvoření nových funkčních struktur ozbrojených složek druhé republiky, které v na-

pjaté a bezútěšné náladě českého obyvatelstva v prostoru nových hranic poskytovaly alespoň jisté zdání naděje a ochrany před německou svévolí. Osmá kapitola se poté snaží nastínit důsledky okupace jak v oblasti místní státní správy a samosprávy, tak v hospodářství, každodenním životě a školství.

Po obligátním shrnujícím závěru následují přílohy obsahující přepis vybraných historických dokumentů, seznam odtržených obcí a jejich částí s počty obyvatel z obou okresů i medailony dvou čs. vojáků J. Reischla a J. Ulmana, kteří byli styčnými důstojníky pro sporné úseky hranic.

Snad žádná publikace podobného rozsahu a informačního bohatství se nevyhne drobným chybám, nepřesnostem či přehlédnutím. Neuškodí je tedy uvést na pravou míru. Na s. 23 jsou chybné součty českých obyvatel okresů v tabulce pro roky 1921 a 1930, kdy je uvedeno 33 876 a 33 197 místo 61 862 respektive 60 602. Chybné jsou ovšem i součty německých obyvatel místo 8 651 a 8 304 má být 11 028 a 10 739. Na s. 91 je psáno, že v případě Horní a Dolní Kalné tvořila hranici katastrů těchto obcí s německou obcí Klášterská Lhota řeka Labe. To však není pravda, neboť celý katastr obce Klášterská Lhota se nacházel tehdy, stejně jako dnes, na pravém břehu řeky Labe, tedy od řeky směrem k oběma českým vesnicím. Tok řeky Labe naopak tvořil a tvoří katastrální hranici mezi Horní Kalnou a Kunčicemi, tedy obcí, nacházející se od Klášterské Lhoty severozápadně proti proudu řeky Labe. Jen nepozorností asi došlo k nepřesnosti na s. 195, kde autor píše o optování 60 % občanů Poniklé pro českou národnost. Pochopitelně se správně jedná o optování pro československé státní občanství, na jiných místech v textu je to v pořádku. Bylo by s podivem, kdyby se nějaký problém neobjevil při takovém množství zmiňovaných lokalit v názvosloví. V textu autor opakovaně používá spojení „v Benecku" a „do Benecka", avšak správně v hovorové i spisovné formě je „na Benecku" a „na Benecko". Na s. 78 je použit místní název Dolský dvůr, ačkoli takový se v Krkonoších nenachází. Může tedy jít o obce Dolní Dvůr či Volský Důl (dnes Přední Labská). Chybou je také opakované používání názvu obce Klášterní Lhota, ačkoli oficiální název obce je a byl Klášterská Lhota, přitom správný název obce je i na reprodukovaném originálním hraničním záznamu na s. 138 i mapce na s. 139 a 142 i na soudobých oficiálních vojenských mapách (na rozdíl od některých náčrtků).

Tyto drobné nedostatky však nemohou v žádném případě snížit význam faktograficky hutné práce Jana Juřeny pro detailní poznání průběhu přelomových událostí zejména v roce 1938 na Jilemnicku, Novopacku, ale v souvislostech též na sousedním Vrchlabsku. Vedle věcných údajů o postupu zabírání této části československého pohraničí v důsledku Mnichovského diktátu a formování nových hranic přináší publikace řadu konkrétních příkladů vykreslujících napjaté až vyhrocené vztahy mezi českým a německým etnikem, které nejpozději již v tomto období dospěly do fáze totálního obtížně překonatelného odcizení, jehož logickým následkem byl i tragický rozchod obou etnik v dnes tak akcentovaném poválečném odsunu.

Jiří Louda

KUZIO-PODRUCKI, Arkadiusz. *Schaffgotschowie: panowie na Chojniku i Cieplicach.* 1. vyd. Jelenia Góra-Cieplice: AD REM, Muzeum Przyrodnicze, 2013. 236 stran. ISBN 978-83-62708-84-0

Zatímco o jižní českou stranu Krkonoš se v průběhu několika staletí podělili ma-

jitelé tří komplexů, tj. Harrachové na Jilemnicku-Bransku, Morzinové na Vrchlabsku a královská komora na východě, na severu ve Slezsku to bylo zcela jinak. Horské partie a jejich podhůří s podstatnou částí Jelenohorské kotliny ovládl jeden rod slezských magnátů Schaffgotschů.

Historie rodiny a jejich majetků, ovládaných z hospodářského centra na hradu Chojnik (Kynast), patří po právu do dějin Krkonoš a je středem pozornosti řady historiků. Mezi práce tohoto druhu patří publikace, která vyšla nejen péčí autora, ale i dalších odborníků v čele s ředitelem Přírodovědného muzea ve Slezských Teplicích Stanisławem Firsztem. Od něho vyšel impuls k vydání díla a je i autorem grafického vybavení knihy.

Obsah je rozčleněn do řady kapitol, takže činí knihu přitažlivou k četbě i pro neodborníka. Dějová posloupnost a chronologická plynulost se tím ovšem poněkud tříští. Poznámkový aparát pod čarou v potřebném množství bohatě orientuje odborníka v použitých pramenech a literatuře.

Na prvních stranách sleduje autor vznik a původ rytířské rodiny. Od legendárních počátků, snad už z doby prvních slezských Piastovců Jindřicha Bradatého a sv. Hedviky vstupuje na historickou půdu. Rytíři Gotschové erbu ovce (Schaff-Gotsch) dělají kariéru na dvorech svídnicko-javorských Piastovců, zastávají různé dvorské služby a úřady, zejména za Bolka II. – nikoli však zadarmo. Získávají orlí hnízdo, pevný hrad Kynast (Chojnik) a řadu osad s poddanými v okolí.

Po vyhasnutí piastovské linie Bolka II. a po smrti jeho ženy se stávají v knížectví ve službách českých králů předními úředníky. Jejich majetky v 15. a 16. století stále rostou. Dochází také k rozrodu rodiny na několik spřátelených linií. Předmětem zájmu knihy je především ta hlavní, pro niž pak 17. století znamená hvězdný výšvih a následně nebezpečné ohrožení, zakončené opět novým vzestupem.

V osobě Hanse Ulricha (1595–1635) se Schaffgotschové jeho sňatkem s krásnou Barborou Anežkou, sestrou lehnicko-břežských Piastovců, řadí mezi nejvýznamnější slezské elity. Pak ovšem následuje jeho konec pod popravčím mečem v Řezně pro podezření z účasti na Valdštejnově spiknutí. Radikální obrat protestantské rodiny zásluhou olomouckých jezuitů znamená konverze chlapců-sirotků v poslušné syny církve katolické a císaře ve Vídni. Vždyť jde mj. o návrat konfiskovaného majetku po otci!

Kryštof Leopold (1623–1703) slouží Habsburkům jako diplomat. Staví mj. kapli sv. Vavřince na Sněžce. Za zásluhy je odměněn vysokým Řádem zlatého rouna. V kapitole, uvedené obrázkem kaple a nazvané *Dla Boga,* se krom velmi stručné historie stavby dovídáme též o hraničních sporech s Harrachy. Do textu se ale vloudila nešťastná věta, kterou reprodukuji: *W XVIII w. Schaffgotschowie toczyli spor z rodziną Gendorfów* (!) Kryštof z Gendorfu i jeho dcery přece žili už v 16. století.

V Kryštofových šlépějích pokračuje neméně úspěšně Jan Antonín (1675–1742). To už se ale píše 18. století s jeho válkami mezi Marií Terezií a pruským Fridrichem II. o osud Slezska. Měnící se vojensko-politická situace nutí Schaffgotsche k lavírování mezi stařičkou monarchií a pruským králem. Nakonec vítězí Fridrich II. hrozbou konfiskací majetků a páni Kynastu a Teplic se chtě nechtě začleňují do politického života pruského státu.

Sem patří životní příběh vratislavského biskupa-knížete Filipa Gotharda Schaffgotsche (1715–1795), který zpočátku ochotně spolupracoval s Fridrichem, od něhož dokonce obdržel řád Černého orla. Během sedmileté války však odmítl pruskou anexi Slezska a dožil v exilu na území

českého Slezska v zámku Janský Vrch v Javorníku, obklopen uměním, zvláště hudbou. Ve službách církve byla také řada jiných členů rodu a zastávala v ní i vysoké posty.

Kniha vedle hospodářské a veřejně politické činnosti dalších majorátních pánů fideikomisu Kynast-Teplice věnuje pozornost lázeňským hostům, zejména polským, kteří přijeli užít dobrodiní léčivých pramenů. Se zájmem přečteme v několika kapitolách pojednání o vzniku, růstu a osudech hraběcí knihovny a obrazové galerie se sbírkou militárií.

Za zamyšlení stojí též četba posledních kapitol, zachycujících události z dlouhého života posledního majorátního pána Fridricha Gotharda (1883–1947). Upoutá nás zejména rodinná tragédie, kdy jednadvacetiletý syn Fritz v uniformě poddůstojníka kavalérie Hitlerova wehrmachtu padl na počátku války v září 1939 – v boji proti Polákům! I to je diskusním námětem debaty nad historií rodu, jehož příslušníci byli podle Wincenty Pola r. 1847 *„od Polaków Niemcami a od Niemców Polakami zwani"*.

Po ukončení hlavní části textu následuje oddíl *Rodowód,* kde se na téměř pěti desítkách stran seznámíme s rodokmeny všech hlavních linií Schaffgotschů (včetně českých) od počátků do současnosti. Při vší úctě ke genealogickému bádání vyslovuji pochybnost, že tento *rodowód* je úplný, podobně jako u našich Valdštejnů. Pozor na toponyma Vlčice a Javorník – nepatří k nám, ale do Slezska. Pro historiky je velice užitečná část bibliografická (prameny a literatura), rejstříky osob a míst.

Kniha má velmi sličnou grafickou úpravu, za niž je třeba poděkovat panu Stanisławu Firsztovi. Příjemně nás naladí už barevně provedený erb Schaffgotschů, podepřený dvěma bájnými gryfy, na deskách. V textu je celkem 143 různých ilustrací. Jsou sice jen černobílé, ale neubírá to nic na jejich sdělnosti, k níž přispívá i popiskový komentář. Podle charakteru můžeme ilustrace rozdělit do několika skupin. První tvoří reprodukce dobových rytin, druhou, velmi početnou, jsou portréty představitelů rodu a dalších osob z fondů různých galerií. Z novější doby pak množství dokumentárních fotografií. Jak rádi bychom některé portréty z druhé skupiny viděli v barvě!

Celkově lze uzavřít, že jde o kvalitní dílo, které svou bohatou faktografií obohatí vědomosti nejen polských, ale i našich historiků – odborníků i laické veřejnosti – milovníků Krkonoš.

František Jirásko

BLÜML, Josef. *Kulturní historik Čeněk Zíbrt.* České Budějovice: Společnost pro kulturní dějiny, o. s., ve spolupráci s Novou tiskárnou Pelhřimov, spol. s r. o., 2014. 212 stran. ISBN 978-80-905264-3-3

Při příležitosti 150. výročí narození českého kulturního historika, národopisce Čeňka Zíbrta (12. října 1864 Kostelec nad Vltavou – 14. února 1932 Praha) vyšla kniha věnovaná této výrazné osobnosti českého moderního dějepisectví. Jedná se o soubor studií publikovaných poprvé v letech 1993–2003 v několika odborných časopisech resp. sbornících. Studie jsou výsledkem dlouholetého badatelského zájmu doc. Josefa Blümla, CSc., z Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. První s názvem *Život Čeňka Zíbrta* (spoluautorka Dagmar Blümlová) na relativně malém prostoru (43 s.) podává plastickou charakteristiku Zíbrtových životních osudů, jeho vědecké kariéry, odborného díla i osobnosti. Činí tak s porozuměním Zíbrtovu duchovnímu založení a lidským přednostem i slabostem. Seznamuje čtenáře se Zíbrtovým původem, tragickými okolnostmi

jeho osiření, gymnaziálními studiemi v Písku, vysokoškolskými studiemi v Praze, zahraničními studijními pobyty, podmínkami jeho vědeckého uplatnění a prezentace badatelské práce. Také charakterizuje osobnosti, které Zíbrta ovlivnily, inspirovaly nebo se s ním profesně či lidsky střetávaly. Zastavuje se u všeho, co je podstatné pro vykreslení Zíbrtova lidského profilu a odborného díla. Díky dovednosti Blümlových ve zkratce sdělit vše podstatné čtenář nejen nahlíží do zákoutí Zíbrtovy duše a poznává jeho badatelský vklad (zvl. kulturní historie českého venkova, národopisné dílo), ale seznamuje se také s duchem Zíbrtovy doby.

Tři následující zásadní studie (*Studia Čeňka Zíbrta na filozofické fakultě české univerzity v Praze*, *Studijní pobyt Čeňka Zíbrta na německých univerzitách v Mnichově a Berlíně*, *Studijní cesta Čeňka Zíbrta do Polska a Ruska*) detailně líčí formování Zíbrtova vědeckého profilu a počátky jeho odborného díla. Nejvíce prostoru přitom Blüml věnuje období vysokoškolských studií v Praze (1884–1888), kde Zíbrt programově získával univerzální vzdělání: filologické, historické, filosofické a estetické. Je to zároveň doba rozhodujících střetů o pravost Rukopisů. Na Zíbrta, který nevšední pílí a vytrvalostí zaujal většinu svých pedagogů, nejvíce působili bohemista Jan Gebauer a historik Josef Kalousek. Gebauer vzbuzoval u studentů lásku k jazyku a k národu. U Zíbrta rozpoznal hlubší zájem o kulturní historii a jeho rozvíjení systematicky podporoval. Kalousek imponoval suverénní znalostí českých dějin v evropském kontextu, kritickým historickým myšlením a požadavkem studia agrárních dějin. Vzhledem k Zíbrtovu svědomitému přístupu ke studiu přinesla zisk i návštěva dalších přednášek resp. seminářů, zvl. Jiřího Polívky, Josefa Emlera, Antonína Rezka, Jaroslava Golla, W. W. Tomka, T. G. Masaryka, Josefa Durdíka a Otakara Hostinského.

Podporován Gebauerem a Kalouskem se Zíbrt rozhodl uplatnit v novém oboru – kulturní historii. Protože ta se v Praze dosud jako samostatný obor nepřednášela, odjel ji studovat na německé univerzity (1889/1890). Základní pracovní metodou Zíbrta a jeho současníků byla srovnávací metoda, proto kromě teoretických a metodologických podnětů excerpoval při svých badatelských pobytech také velké množství literatury a získával cenné kontakty. V Mnichově na něj trvale zapůsobil profesor kulturní historie Wilhelm Heinrich Riehl, v Berlíně jej metodicky obohatili doc. Jastrow, prof. Frey, prof. Hermann Grimm, prof. Gustav Smoller, prof. August Meitzen a doc. Hoeninger (kromě nich zde Zíbrt poznal i proslulého polského slavistu Alexandra Brücknera). Sledoval zde blíže rovněž tendence francouzského a anglického dějepisectví. Jeho další kroky vedly v březnu a dubnu 1890 do Varšavy a Petrohradu, aby se zde seznámil s moderní kulturněhistorickou a etnografickou literaturou ve veřejných a soukromých knihovnách, zároveň vešel v osobní styk s předními slavisty, filology a folkloristy. Ve Varšavě navázal přátelství s Janem Karlowiczem, redaktorem národopisného časopisu Wisla (která inspirovala Zíbrtův Český lid), v Petrohradu se seznámil s A. N. Pypinem, A. I. Sobolevským, A. N. Veselovským a V. I. Lamanským, sešel se rovněž s N. I. Karějevem. Zíbrt uvažoval ještě o dalších studijních cestách po Evropě, ale z finančních důvodů je již nerealizoval. Nastoupila práce na habilitačním spise o dějinách kroje v českých zemích v době předhusitské a příprava teoretického spisu o pojmu a pojetí kulturní historie.

Poslední dvě klíčové studie recenzované knihy se zabývají právě problematikou

české kulturní historie v Zíbrtově pojetí (*Čeněk Zíbrt jako profesor všeobecné kulturní historie na pražské univerzitě*, *Kulturní historie v pojetí Čeňka Zíbrta*). Blüml líčí okolnosti konstituování nového vědního oboru (iniciovaného profesory Kalouskem a Emlerem), Zíbrtovu habilitaci (1892–1893) a peripetie spojené s jeho titulární mimořádnou profesurou (1900–1901). Podstatnou část studie věnuje rozboru Zíbrtových univerzitních kulturněhistorických přednášek. Vymezuje čtyři jejich tematické okruhy: 1) filosofie dějin, teoretické otázky historické vědy a kulturní historie, 2) všeobecná kulturní historie lidstva od samých počátků civilizace až po současnou dobu, 3) česká kulturní historie, zvl. 10.–18. století, 4) rozmanité dílčí jevy a problémy obecných a hlavně českých kulturních dějin středověku a novověku. Zájmem o filosofickou problematiku historie a teoretické otázky Zíbrt vědomě vyrovnával své „*bytostné tíhnutí k individualizovanému historickému faktu, k jedinečnému životnímu lidskému osudu a konkrétnímu historickému detailu, jehož absolutní plastické vidění tak výrazně charakterizuje Zíbrtův profil vědce – kulturního historika a etnografa*" (s. 114). Zíbrt prožíval hluboce vědomí kontinuity v lidských dějinách a měl výjimečné pochopení pro tradice lidového (národního) života a kultury. Měl velké znalosti dobové evropské a světové literatury kulturněhistorické, historiografické, filosofické i příbuzných oborů. Zíbrtovo pojetí kulturních dějin je pozoruhodnou syntézou myšlenek ruského historika, filosofa dějin a sociologa Nikolaje Ivanoviče Karějeva (Karejeva) a britského antropologa, etnologa Edwarda Burnetta Tylora. Jestliže pragmatická (politická) historie se dle Karějeva zaměřovala na fakta a jejich příčinnou souvislost, kulturní historii šlo o postup kulturních (hmotných a duchovních) jevů, které jsou k sobě poutány jako tvary a formy jednoho a téhož jevu (strany 116–117, 157–158); pragmatická historie a zkoumání vzdělanosti a civilizací (tj. kulturních dějin) se vzájemně doplňují a tvoří dohromady historickou vědu. Od Tylora převzal Zíbrt definici kultury jako souboru všeho vědění, věření a umění, mravnosti, obyčejů, všech dovedností a všech zvyklostí, kterých člověk nabyl jako člen lidské společnosti (s. 118–119). Dále přejímal jeho učení o kulturních přežitcích. Společná jim byla srovnávací metoda.

V Zíbrtových přednáškách o všeobecné kulturní historii se projevuje jeho hluboký humanismus a demokratické přesvědčení, vycházející jednak z prožitku minulosti českého národa, jednak z poznání života obyvatel všech světadílů. Blüml sleduje Zíbrtovu zálibu v období mohutného rozvoje evropské vzdělanosti (15./16. století), jeho úctu ke knize jako nositelce vzdělanosti a osvěty. Dále vyzdvihuje skutečnost, že Zíbrt „*naprosto uvědoměle a programově objevoval v historii skutečné lidi, prostého člověka s jeho individuálním osudem, který stojí za to, aby byl zaznamenán a uchován v paměti potomků a všech příštích pokolení. Zíbrt jako by zde uchopil život životem v jeho totalitě, kontinuitě a tradici. Existence každého člověka na tomto světě je historická, lidské dějiny vytváří velkolepá syntéza všech tvůrčích sil celých národních společností. Každý člověk v kterékoli době zanechá svou nesmazatelnou stopu v kulturních dějinách lidstva*" (s. 126). Člověk-tvůrce je dle Zíbrta i rolník, řemeslník, průměrný umělec, považovaní politickou (pragmatickou) historií za obyčejné (a tedy opomíjené) lidi. Ovšem jen zmapováním osudů těchto lidí lze zachytit kulturu lidstva v její celistvosti, což je cílem všeobecné kulturní historie. Nepřekvapí, že Blümlův návrat k Zíbrtově dispozici pro detail je odrazovým můstkem k obecnější charakteristice Zíbrtových přednášek. Vyzdvihuje na tomto místě Zí-

brtovu myšlenku o vzájemném ovlivňování lokálních kultur a světových civilizací v prostoru a čase, jeho úsilí o dokonalé poznání života a kultury venkovského lidu (v souvislosti s kolektivistickými teoriemi německé historiografie), jeho zájem o vědu, výtvarné umění a literaturu.

Při stručné charakteristice Zíbrtových konkrétních kulturněhistorických přednášek třetího a čtvrtého tematického okruhu Blüml konstatuje, že Zíbrt mnohdy objevil témata v české historiografii a etnografii dosud nezkoumaná, zároveň upozornil na prameny dříve neznámé nebo podceňované. Zíbrt uvažoval nejen o kulturní historii a národopisu, ale o smyslu vědy a vědecké práce vůbec: z tohoto hlediska jsou podstatným příspěvkem jeho dramatické výjevy ze života českého lidu (Československý národopisný rok, 1928–1930). Ve svých univerzitních přednáškách se pokusil o syntetický výklad dějin lidské kultury a civilizace, k němuž v knižním díle v oboru kulturních dějin nedospěl. Smysl lidských dějin hledal v pokroku vzdělanosti – v zdokonalení rozumu, citu a vůle jednotlivce i celé společnosti. Byl přesvědčen, že poznání dějin kultury povede národy a lidstvo k uvědomění si těch nejpodstatnějších hodnot lidského života – ideálů pravdy, krásy a dobra (s. 145). Vedle toho ovšem bolestně pociťoval, že moderní doba nelítostně ničí cosi podstatného v kultuře národa.

V poslední kapitole se Blüml vrací k Zíbrtovu pojetí kulturní historie, která zkoumá duševní a hmotné jevy společenského života (tedy nepolitické). Zmiňuje evropské inspirace, které již zazněly při rozboru vysokoškolských přednášek, a připomíná obsáhleji také český kontext Zíbrtova kulturněhistorického směru: kritické recenze Zíbrtova spisu *Kulturní historie (Její vznik, rozvoj a posavadní literatura cizí i česká)* z roku 1891 – z pera T. G. Masaryka a Emanuela Kováře; Kalouskův zájem o agrární dějiny a jeho polemickou stať o historii a materialismu; Gollovy úvahy o všeobecném kulturním dějepisu jako vědě budoucnosti v jeho stati Dějiny a dějepis; Zíbrtův a Pekařův zájem o kolektivismus v dějepisectví a Lamprechtovo pojetí kulturní historie; úvahy o bibliografii české historie a Šustovu reflexi kulturní historie.

K šesti představeným kapitolám je volně připojena poslední s názvem *Dnes dudáme v Blatný… Národně-buditelské úsilí Čeňka Zíbrta v době vzniku Československé republiky* od autorské dvojice Blümlových žáků Zdeněk Duda – Jan Kouba. Vznikla v souvislosti s přípravou výstavy *„Kdyby vás tak Zíbrt viděl!“*, pořádané v Prácheňském muzeu v Písku v září a říjnu 2014 k 150. výročí Zíbrtova narození. (V době konání této výstavy byla také slavnostně prezentována recenzovaná kniha.) Text se věnuje Zíbrtovu pásmu Dudácké besedy, oživujícímu tradiční český nástroj – dudy. Kulturněhistorické pásmo se skládalo ze Zíbrtovy přednášky, ukázek dudácké hudby, národních písní a tanců. Zíbrt s ním sjezdil v letech 1917–1920 velkou část českých měst a slavil velké úspěchy.

Zíbrtovo jedinečné dílo bylo jednou z inspirací neučitelského oboru kulturní historie, který vznikl v roce 1991 na Pedagogické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích (poslední ročník tohoto oboru zahájil studia v roce 2006). Zůstává dodnes inspirací pro mnohé absolventy. Tou je pro nás všechny také nedávno vydaný soubor Blümlových studií věnovaných Čeňku Zíbrtovi. Studie vycházejí v původním znění a jsou seřazeny podle chronologie Zíbrtova života. Poskytují poměrně ucelený pohled na Zíbrtovy životní osudy a dílo. Opakování některých údajů nepůsobí rušivě. Je trochu škoda, že nebyly aktualizovány odkazy na uložení

fondů (ty respektují stav z doby, kdy autor prameny studoval), jedná se ovšem o osobní archivní fondy, jejichž aktuální uložení si poučený čtenář bez potíží dohledá.

Hana Kábová

COGANOVÁ, Daniela. *Dějiny městečka Pecka 1848–1990.* Pecka: městys Pecka, 2014. 416 stran. ISBN 978-80-260-5225-8

Daniela Coganová se s velkým úspěchem zhostila svého původního záměru, podrobně na základě především archivních pramenů zhodnotit dějiny městečka Pecky od roku 1848. Náročnost a důkladnost je patrná na množství zpracovaných pramenů i využité literatury.

Důležitou součástí knihy je samozřejmě časová linka významných historických událostí, které dávají možnost zachytit význam Pecky, ale především dějinné souvislosti, které je nutné podchytit k logickému navázání následných historických faktů.

Po roce 1848 zůstal i nadále největším vlastníkem pozemků v Pecce kumburský velkostatek, resp. jeho vlastníci Ferdinand a poté Karel z Trauttmansdorffu. Se zrušením poddanství a následným vznikem obecní samosprávy přišel dlouhodobě připravovaný zánik vrchnostenské správy. Její pravomoce přešly na obce a stát. Pro obec zůstal velkostatek ještě v průběhu 2. poloviny 19. století jedním z nejvýznamnějších investorů. Od 60. let 19. století se ale vzájemná komunikace mezi obcí a správou velkostatku podstatně zhoršila po přesídlení Trauttmansdorffů a jejich ústřední správy z Jičína do Horšovského Týna. V knize je zachycena složitost sociálního rozvrstvení obyvatelstva po roce 1848. Situace rolníků byla nová, ale také velmi složitá. Rolník se stal vlastníkem poddanské půdy, avšak vyvazování z roboty, které se táhlo 20 let, vedlo v řadě případů ke značnému zadlužení. Formálně nezávislí lidé se ale potýkali s konkurencí nesporně produktivnějšího zemědělského komplexu Trauttmansdorffů, takže jejich nezávislost byla vskutku pouze iluzorní.

Slavné bylo v Pecce plátenictví, které nejvíce proslavil Josef Dressler (1769–1828). V období rozkvětu tkalcovství přicházelo do města mnoho cizinců a na okázalé masopustní plesy jezdili často hosté ze širokého okolí. V knize jsou rozebírány i výrazné momenty ve vývoji města jako vystavění textilní továrny *M. B. Neumann a synové* v roce 1899 a v roce 1910 továrny *Adolfa Poppera*. Obec získala jako dar od Karla Trauttmansdorffa hrad, který později začalo město za přispění památkového úřadu a KČT opravovat. Neodmyslitelnou linkou procházející historií obce je samozřejmě i historie sokolstva a jeho trojí perzekuce.

Jednotlivé historické epochy jsou zasazeny do souvislostí, které ale nijak nezastiňují vlastní hlavní osu, historii Pecky. Jednání městské rady jsou brilantně převedena z pozice úředního pramene do vyprávěcí formy a společně s dalšími prameny, například obecní kronikou, vzniká podrobný sled událostí například po roce 1938, 1945, 1948. Nejnovější dějiny jsou předkládány věcně na základě všech dostupných pramenů. Autorka se vypořádala s problémem nejnovější historie, konfrontací událostí řadou pamětníků a předložila opět ucelený odborný výklad. Snad pouze chybějící poznámkový aparát (například u líčení situace v roce 1866, odbojových organizací v době 2. světové války apod.) zabraňuje přesnějšímu určení zdroje informací, zda autorka získala data z ústního podání, tradice, literatury nebo pouze z pramenů.

Kniha připomíná všechny stránky života Pecky, a to s velkou podrobností. Erudovaný výklad je doprovázen bohatou a do-

posud nepublikovanou fotodokumentací ze soukromých, obecních i státních sbírek.

Hana Fajstauerová

VOJTÍŠKOVÁ, Zuzana (ed.). *Živé dědictví loutkářství.* Praha: Akademie múzických umění v Praze (Nakladatelství AMU) ve spolupráci se Sdružením pro podporu tradic východočeského loutkářství a Muzeem loutkářských kultur v Chrudimi, 2013. 288 s. + 1 DVD. ISBN 978-80-7331-279-4

České loutkářství se během svého historického vývoje stalo významným fenoménem, jenž je neodmyslitelnou součástí české kultury. První české loutkáře sice nalezneme až v 18. století, ale již dříve se na našem území objevovali italští a němečtí loutkáři, kteří v hojném počtu putovali českou krajinou. Umělci z cizích zemí se především zaměřovali na větší města s početným německy mluvícím obyvatelstvem. Popularita loutkového divadla v 18. století velice stoupala a bylo jen otázkou času, kdy se objeví domácí loutkáři.

Nově vydaný sborník *Živé dědictví loutkářství* se zaměřuje na význam loutkového divadla v národním i celosvětovém kontextu. Odborné příspěvky Miloslava Klímy, Alice Dubské, Niny Malíkovské, Petra Pavlovského, Kateřiny Leškové Dolenské, Luďka Richtera a Lenky Jáklové zmiňují jak historii profesionálního a amatérského loutkářství, tak i současnou situaci na našem území. Jednotlivé studie doplňuje bohatá fotodokumentace, přehledy loutkářských souborů, festivalů a muzeí. Kniha vyšla díky zápisu „východočeského loutkářství" do *Seznamu nemateriálních statků tradiční lidové kultury České republiky*.

K našemu kraji se publikace váže hned v několika rovinách. Část Podkrkonoší (zejména Jičínsko) a Krkonoš spadá do Královéhradeckého kraje. Tento kraj byl společně s Pardubickým krajem zařazen do seznamu „východočeského loutkářství", proto k této oblasti nalezneme ve sborníku více informací. K Liberecku a Českému ráji je sice odkazů poskrovnu, avšak v historických statích jsou zmíněny loutkářské soubory v Turnově a Liberci. Ze současné scény je zmíněn semilský amatérský soubor *Teatro Hugo*. Mezi nejvýznamnější amatérské loutkářské soubory patří v našem regionu turnovští *Čmukaři*. I proto se o jejich tvorbě ve sborníku píše, neboť je to soubor s celorepublikovou prestiží a mnoha úspěchy z festivalu Loutkářská Chrudim. Nejvíce informací je však věnováno *Naivnímu divadlu v Liberci*, jež funguje od roku 1949. V posledních letech je bráno za nejúspěšnější české loutkářské divadlo, mající uznání i v zahraničí.

České loutkářství má několik světových prvenství ve svém oboru. Stačí si jen uvědomit, že nejstarší časopis věnující se této tematice, *Český loutkář* (dnes *Loutkář*), vyšel poprvé již v roce 1912 a vychází dodnes. Dále byla roku 1929 v Praze ustanovena mezinárodní organizace loutkářů UNIMA. Nemalou zajímavostí zůstává, že první vysokoškolské učení loutkářského oboru vzniklo na pražské DAMU v roce 1952. Nesmíme ani opomenout nejstarší stále trvající loutkářskou přehlídku v Chrudimi. Loutkářská tradice je v České republice stále živá a recenzovaná kniha tento český fenomén jen podtrhuje.

Publikace je rozdělena na dvě části; první se zaměřuje na české loutkářství jako možný nehmotný kulturní statek České republiky, druhá pojednává o východočeském loutkářství jako nemateriálním statku tradiční lidové kultury České republiky. Sborník otevírá filosofická úvaha Miloslava Klímy, která poukazuje na důležitost předávání a uchování nemateriálních kulturních statků. Následující studie se již zabý-

vají historickým vývojem loutkářství na našem území. Na současný stav je zaměřen příspěvek Kateřiny Leškové Dolenské *Profesionální loutkové divadlo dnes – statutární a nezávislé soubory* (s. 76–101). Autorka vyzvedává přínos českého loutkářství světu a formuluje důvody, proč je naše loutkářské divadlo ve světě tak obdivováno. Dále přehledně shrnuje vznik a vývoj nejdůležitějších profesionálních loutkových divadel v ČR. Závěrečná studie v první části sborníku informuje o amatérském divadle. Luděk Richter čtivě popsal bohatou historii a neopomenul zmínit důležité zásluhy amatérského loutkářství. Autor dále rozčlenil současnou scénu na tři hlavní větve, které ještě dělí do devíti směrů. V závěru navíc podotýká: *„Mnohost proudů, směrů a trendů současného amatérského loutkového divadla je příznakem životaschopnosti a nadějí do budoucna (s. 148).“* Loutkářství jako kulturní jev se dnes vyskytuje na celém území ČR. V minulosti to samozřejmě vždy tak nebylo, např. v 19. století se u nás vytvořily dvě významné oblasti. Jednalo se o jižní a východní Čechy. Na jihu Čech se koncentrovala řada známých loutkářských rodů (Kopečtí, Dubští, Kočkové atd.). Jednou ze zajímavostí východních Čech je první český historicky doložený loutkář Jan Jiří Brát (1724–1805). Narodil se ve Studnici u Náchoda a loutkovému divadlu se začal věnovat od 60. let 18. století. Původně hrál na Náchodsku, později procestoval s loutkami Čechy a Moravu. Jeho syn Antonín Brát (1763–1815) pokračoval v loutkářském působení a dostal se přes německé země až do Švédska. V rodinné tradici pokračovali Brátovi vnuci, sourozenci Pratte, jež s loutkovým divadlem navštívili řadu evropských měst (Hamburk, Stockholm, Vídeň, Budapešť, Petrohrad a mnoho dalších). K dalším východočeským loutkářům patřili zejména Meissnerové, Finkové z Častolovic a Rychnova nad Kněžnou, Vídové z Úpice, Hanušové z Rychnova nad Kněžnou a Šimkové z Chrudimska. Tradice loutkářství ve východočeském regionu nevymizela a ve 20. století bylo založeno Východočeské loutkové divadlo *DRAK* (tj. Divadlo rozmanitostí, atrakcí a komedií) v Hradci Králové, které patří mezi nejvýznamnější instituce tohoto typu u nás, dokonce se světovou prestiží. Více informací k tomuto regionu nalezneme ve velmi kvalitně zpracované studii *Východočeské loutkářství* (s. 220–253).

Sborník *Živé dědictví loutkářství* odráží velmi komplexně historický vývoj, přínos a současný stav českého loutkářství. Studie zdůrazňují kulturní význam loutkářství, a to nejen z českého pohledu. Kniha je zpracována svědomitým způsobem a na autorech je znát, že k tomuto tématu mají vřelý vztah. Na závěr dodejme, že publikace vznikla ve spolupráci Katedry alternativního a loutkového divadla Divadelní fakulty Akademie múzických umění v Praze, Sdružení pro podporu tradic východočeského loutkářství a Muzea loutkářských kultur v Chrudimi, které poskytlo obrazové a fotografické materiály. Přiložené DVD obsahuje divadelní představení Malé velké divadlo – Východočeské loutkářství od počátků po dnešek. V režii Miloslava Kučery účinkuje soubor Geisslers Hofcomoedianten. Dílčím cílem tohoto sborníku je také motivovat ostatní kraje České republiky, aby tento tradiční lidový jev zapsaly na Seznam nemateriálních statků tradiční a lidové kultury České republiky, a mohlo tak dojít k zapsání českého loutkářství jako celku na seznam UNESCO. Dle historického významu by v něm české loutkářství opravdu nemělo chybět, neboť tento český kulturní jev je uznávaný v celosvětovém kontextu.

Jaroslav Kříž

COGAN, Miroslav et al. *130 let SUPŠ a VOŠ Turnov.* Turnov: Střední uměleckoprůmyslová škola a Vyšší odborná škola v Turnově, 2014. 71 s. Grafická úprava František Kocourek. ISBN 978-80-260-5858-8

Střední uměleckoprůmyslová škola v Turnově – alias Šperkárna – byla vždy středem pozornosti. Byla líhní zajímavých výtvarníků, ale i podivínů, kteří procházeli městem, byli výstřední, budili pozornost. V loňském roce oslavila škola 130. výročí svého založení. Její studenti a jejich intervence do městského prostoru stále budí zájem, stejně jako studentské práce na různých přehlídkách a sympoziích.

U příležitosti tohoto významného jubilea vydala škola sborník – 130 let SUPŠ a VOŠ. Publikace je přehledně členěna do kapitol: Historie školy, Studijní zaměření, Současný život na škole a Vize školy do dalších let koncipovaná ředitelkou školy ing. Janou Rulcovou, a doplněna bohatým obrazovým souborem.

Na výjimečnost a specifičnost školy upozorňuje především její historie a výsledky historických etap jejího vývoje. Expanze, hlavně co se rozvoje a šíře jednotlivých kovo- a kamenozpracujících oborů týká, je obdivuhodná, stejně jako délka její nepřetržité a kontinuální existence. Na výjimečné počiny a zajímavosti z období od vzniku školy do konce 80. let 20. století upozorňuje text kurátora Muzea Českého ráje v Turnově PhDr. Miroslava Cogana. Mladším obdobím historie školy by se měl zabývat text současného pedagoga Dějin výtvarné kultury na SUPŠ Mgr. Bohumila Skalického. Jeho text je však spíše výčtem jednotlivých předmětů a jejich důležitosti v rámci vzdělávacího programu na škole. Výjimečnými jsou pouze zmínky o zahraniční spolupráci a výčet vybraných výstav, ale obraz o celkovém pojetí a rozvoji charakteru školy po sametové revoluci příliš nepodává. Nějaká kontinuální linie, směr, kterým se škola nebo jednotlivé umělecké obory ubíraly, v této studii o novodobé historii chybí.

Charakteristiky jednotlivých studijních zaměření jsou reprezentativními texty zahrnujícími historii jednotlivých oborů, jejich aktuální pojetí výuky na škole a výčet zajímavých absolventů a pedagogů v oboru působících nebo z oboru vyšlých. Právě tyto texty jsou doplněny o profesionální fotografie a podávají tak pěkný obraz, stručný, ale dostačující pohled na jednotlivá oddělení na škole.

Současný život na škole z pera učitelky českého jazyka a výtvarné přípravy Mgr. Evy Jiřičkové je pro sborník vydávaný jako reprezentativní publikace k významnému jubileu školy možná až nadbytečný. Podává informace o školním roce a studentských aktivitách, které jsou do jisté míry interní záležitostí školy a nevypovídají nic o její specifičnosti nebo výjimečnosti. Také obrazový soubor, který text doplňuje, je výběrem soukromých fotografií, z nichž některé jsou až zavádějící a pro tento typ publikace poměrně nevhodné.

Závěrečné slovo paní ředitelky ing. Jany Rulcové „Kam chceme školu vést v dalších letech" je plné vágních představ a bohulibých frází. Text nás zavádí do haly školy, kde je vyvěšena „Vize školy" a každý si může přečíst, že škola chce být moderní a splňovat evropské normy ISO 9001:2008. Nabízí se vtíravá otázka, zdali tedy SUPŠ ještě moderní školou není, když jí chce být? Zajímavá by jistě byla také úvaha nad prostředky, kterými chce škola své avizované modernosti dosáhnout. Ale hlavně jaký je její cíl a směr, proč by měli studenti na škole studovat, co nového a unikátního škola nabízí a v čem spočívá její přínos pro oblast kultury, umění a uměleckého řemesla pro region a kraj. Tato témata však chybí.

Celá publikace měla jistě velké ambice. Takovéto významné výročí si vydání sborníku zcela nepochybně zaslouží, ale ať již nevyrovnaná úroveň textů, tak také grafická úprava hodnotu katalogu značně snížila. Zatímco texty věnující se historii školy a jednotlivým oborům nesou jisté poselství a jsou zdrojem informací, další výše zmíněné jsou minimálně diskutabilní, ne-li zcela nevhodné. Grafická podoba celého počinu nevypovídá zcela o modernosti nebo progresivní výtvarné úrovni školy, obzvláště úvodní obálka a její grafický design upomíná spíše na devadesátá léta minulého století. Zcela potlačena byla také sama utilitární hodnota písma a tedy hlavní a nejzásadnější informace o tom, že škola slaví 130 let, je bohužel téměř nečitelná.

Lenka Patková

BIČIŠŤOVÁ, Olga. *Vlastivěda Sobotecka a okolí.* Sobotka: Obecně prospěšná společnost Český ráj a MAS Brána do Českého ráje, o. s., 2014. 200 s. ISBN 978-80-260-7390-1

Výsledkem několikaleté práce emeritní učitelky Základní školy v Sobotce Mgr. Olgy Bičišťové je tato krásná a užitečná učebnice velkého formátu, která zevrubně přibližuje žákům regionální vlastivědu. Textem, výtvarným doprovodem i kvalitním tiskem splňuje ty nejpřísnější nároky. Svými detailními informacemi bude velmi užitečná i učitelům a dalším zájemcům o všestranné poznání tohoto regionu. Jsou zde informace o geologii, přírodě, archeologii, historii, architektuře, známých rodácích atd. Nechybí ani trasy pro výlety do bližších i vzdálenějších krajin. Škoda jen, že vydavatelé trvali na popsání regionu, který odpovídá jejich územnímu působení, takže přes protesty musela autorka k Sobotecku přičlenit i oblasti kolem Kněžmostu, Hrubé Skály, Rovenska pod Troskami a Tatobit; naopak nesmělo být zahrnuto sousední Jičínsko či Libáňsko. Po velkém úsilí se podařilo jen zařazení Dolnobousovska. A jelikož vydavatelé zajistili financování s příspěvkem evropských peněz, není kniha ve volném prodeji, ač je o ni na Sobotecku velký zájem. Škoda těchto byrokratických omezení.

Karol Bílek

Autoři tohoto svazku

Babík Michal, PhDr., Regionální muzeum a galerie Jičín, babik@muzeumhry.cz
Bílek Karol, prom. hist., LA PNP Praha-Strahov, KarolBilek@seznam.cz
Bílková Eva, PhDr., SOA v Zámrsku – SOkA Jičín, bilkova.sh@seznam.cz
Blažek Viktor, Mgr., NPÚ – ÚOP Josefov, blazek.viktor@npu.cz
Cogan Miroslav, PhDr., Muzeum Českého ráje Turnov, cogan@muzeum-turnov.cz
Dědovský Daniel, Mgr., Ph.D., Ústav etnologie FF UK Praha, daniel.dedovsky@seznam.cz
Drahoňovský Jan, Mgr., Městské muzeum a galerie Lomnice n. P., muzeum.lomnice@seznam.cz
Fajstauerová Hana, Mgr., Regionální muzeum a galerie Jičín, Fajstauerova@muzeumhry.cz
Fiedler Günter, Ing., Městský úřad Trutnov, Gunter.Fiedler@seznam.cz
Hejralová Petra, Mgr., Městské muzeum Železný Brod, petrahej@centrum.cz
Chutný Karel, Mgr., SOA v Zámrsku – SOkA Jičín, karel.chutny@soka-jc.cz
Jakl Michal L., Mgr., Vlastivědné muzeum pro Vysoké nad Jizerou a okolí, muzeum@vysokenadjizerou.cz
Jakouběová Vladimíra, PhDr., Muzeum Českého ráje Turnov, jakoubeova@muzeum-turnov.cz
Jakubec Pavel, Mgr., SOA v Litoměřicích – SOkA Semily, jakubec@soalitomerice.cz
Jirásko František, Mgr., Arnultovice
Kábová Hana, PhDr., Ph.D., Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i., kabova@mua.cas.cz
Kafka Jindřich. Bc., Technická univerzita Liberec, kafi@seznam.cz
Kasík Stanislav, heraldická kancelář „Dauphin" v Roudnici nad Labem, s.kasik@tiscali.cz
Kletvík Jan, Mgr., Kabinet studia jazyků Ústavu pro jazyk český, AV ČR, v. v. i., jan.kletvik@seznam.cz
Kracík Pavel, Mgr., Jičínská beseda, jicinska.beseda@seznam.cz
Kříž Jaroslav, Mgr. et Mgr., doktorand na Ústavu etnologie FF UK v Praze, Jaroslav.kriz@seznam.cz
Louda Jiří, Mgr., Krkonošské muzeum ve Vrchlabí, jlouda@krnap.cz
Lukášová Klára, Mgr., UPM – Muzeum textilu v České Skalici, lukasova@muzeumbn.cz
Luštinec Jan, PaedDr., Krkonošské muzeum Jilemnice, jan.lustinec@centrum.cz
Navrátil Ivo, PhDr., SOA v Litoměřicích – SOkA Semily, navratil@soalitomerice.cz
Nemeth Tereza, Mgr., Městské muzeum a Pojizerská galerie Semily, reditelka@muzeumsemily.eu
Patková Lenka, Mgr., Regionální muzeum a galerie Jičín, patkal@centrum.cz
Procházková Lenka, Mgr. et Bc., Gymnázium Turnov, lenka.prochazkova@gmail.com
Prostředník Jan, PhDr., Ph.D., Muzeum Českého ráje Turnov, prostrednik@muzeum-turnov.cz
Rejha Adam, Bc., NPÚ – ÚPS Sychrov, rejha.adam@npu.cz
Sajbt Jiří, Mgr., Muzeum Českého ráje v Turnově, sajbtjiri@seznam.cz
Šída Petr, Muzeum Českého ráje v Turnově, petrsida@seznam.cz
Vašata Ondřej, Mgr., Muzeum Podkrkonoší v Trutnově, mohaubt@seznam.cz
Ziegler Václav, RNDr., CSc., Geopark Český ráj Turnov, vaclav.ziegler-min@centrum.cz

Z OBSAHU SUPPLEMENT ROČENKY Z ČESKÉHO RÁJE A PODKRKONOŠÍ

Karel Kazbunda, kulturní dědictví a mezinárodní právo: referáty z vědecké konference konané ve dnech 19. – 20. dubna 2013 v Jičíně. Z Českého ráje a Podkrkonoší. Supplementum 16. Semily – Turnov – Jičín: SOA v Litoměřicích – Státní okresní archiv Semily pro Pekařovu společnost Českého ráje, 2013. 479 stran, něm. nebo angl. resumé. ISBN 978-80-86254-28-9. ISSN 1211-975X

Úvodní slovo (Eva Bílková); Robert Kvaček: *Odkaz Karla Kazbundy;*
Karel Kazbunda, historik a archivář – Zdeněk Beneš: *Karel Kazbunda v kontextech české historiografie;* Miroslav Novotný: *Jihočeské kořeny Karla Kazbundy;* Jitka Bílková: *Karel Kazbunda Jičínu a Jičín Karlu Kazbundovi;* Jaroslav Bouček: *K. Kazbunda a J. Slavík – archiváři Ministerstva zahraničních věcí;* Milada Sekyrková: *Univerzitní oslavy 1948 a Karel Kazbunda;* Karel Chutný – Radka Janků: *Karel Kazbunda „ve službách" jičínského archivu;* Karol Bílek: *Přátelství Karla Kazbundy a vlastivědného pracovníka Miroslava Vlacha;* † Zdeněk Šamberger: *Má setkání a korespondence s Karlem Kazbundou;* Josef Tomeš: *Krásné setkání aneb o jednom mezigeneračním dialogu českých historiků;*
Kazbundovo historické dílo – Martin Kučera: *K problematice edičního zpřístupnění díla Karla Kazbundy;* Roman Pazderský: *Kazbundovo pojetí Gollovy školy;* Marek Fapšo: *Kazbundova „Stolice dějin na pražské universitě". Pramen nebo sekundární literatura?;* Michal Kamp: *Kazbunda v éře Havlíčkovy glorifikace;* Vladimír Růžek: *K problematice edičního zpřístupnění Kazbundova Havlíčka;* Alena Šubrtová: *Pozůstalost Karla Kazbundy v Archivu Národního muzea;* Eduard Kubů – Jiří Šouša: *Deutsche Agrarpartei a česko-německé jednání v předvečer velké války. Příspěvek ke kazbundovské interpretaci problému;*
Archivní rozluka – Leopold Auer: *Neuere Forschungen zum Schicksal des archivalischen Erbes der Habsburgermonarchie nach dem Ersten Weltkrieg;* Imre Ress: *Kaiserliches und königlich-ungarisches Archiverbe und die nationalen Geschichtsschreibungen in Wendezeiten;* Eva Drašarová: *Československo-rakouská archivní a spisová rozluka;* Jan Kahuda – Milan Vojáček: *Dědictví archivní rozluky;* Martin Halata: *Úkoly archivu Pražského hradu v letech 1921–1925;* Helena Chvojková: *Karel Kazbunda a spisová a archivní rozluka s Rakouskem;* Stefan Lehr: *Vzpomínky Karla Kazbundy na Vídeň a rakouské a sudetoněmecké archiváře;* Pavel Holát: *Vídeňští archiváři Karel Kazbunda a František Roubík;* Eva Chodějovská: *Kapitán Josef Paldus, archivní rozluka a kartografická bohemika ve Vídni;* Milan Ducháček: *Václav Chaloupecký a archivní rozluka s Maďarskem;* Jan Kramář: *Václav Dragoun – poštovní úředník, historik a muzejník;* Lenka Linhartová: *Česko-slovenská archivní rozluka po roce 1993;*
Ochrana kulturního dědictví a mezinárodní právo – Bohumil Jiroušek: *Dějiny kultury v pojetí Ernsta Bernheima;* Marek Krejčí: *Kulturní dědictví jako předmět mezinárodního práva veřejného (před vznikem OSN);* Magda Němcová: *„Imunita proti zabavení" (immunity from seizure);* Jiří Smitka: *Fürstenberský archiv na Křivoklátě – jeho osudy od koupě Československým státem v roce 1929 po současnost;* Kristina Uhlíková: *Jednání o nárocích Československé republiky na umělecká díla z rakouských sbírek po 1. světové válce;*
Závěrečné slovo (Jitka Bílková a Jan Kahuda);
Apendix – *Bibliografie Karla Kazbundy* (Jitka Bílková a Jan Kahuda)

Pohádkové vzkázání Václava Čtvrtka: příspěvky z mezinárodní konference konané ve dnech 20. – 22. října 2011 v Jičíně. Z Českého ráje a Podkrkonoší. Supplementum 15. Semily – Jičín: SOA v Litoměřicích – Státní okresní archiv Semily pro Regionální muzeum a galerii v Jičíně a město Jičín, 2012. 344 stran, něm. resumé. ISBN 978-80-86254-27-2. ISSN 1211-975X

Vladimíra Gebhartová: *Pohádkové a lidské vzkázání Václava Čtvrtka;*
Průhledy do Čtvrtkovy tvorby pro děti a mládež – Radek Malý: *Odkaz Václava Čtvrtka pohledem současného autora knížek pro děti aneb … tady lidi píšou pořád dokola pohádky o trpaslíčcích;* Věra Brožová: *K profilaci Čtvrtkovy prózy pro nedospělého čtenáře;* Olga Kubeczková: *Podivuhodná literární výpověď (Nad knihou Podivuhodné vyprávění bývalého piráta Kolíska);* Petr Slunečko: *Václav Čtvrtek a loutkové divadlo;*
Jazyková specifika Čtvrtkova vyprávění a jejich inspirační zdroje – Svatopluk Pastyřík: *O funkcích vlastních jmen v pohádkových příbězích;* Vanda Vaníčková: *Vlastní jména v Pohádkách z pařezové chaloupky Křemílka a Vochomůrky;* Jitka Bílková: *Jak se ve Čtvrtkových pohádkách objevili mužík Kazbunďák a puškař Halíř;* Vladimír Úlehla: *Jména Čtvrtkových postav;* František Kožíšek: *Čtvrtkova voda mezi imaginací a vědou;*
Václav Čtvrtek a vydavatelská praxe – Milada Matějovicová: *Redakční spolupráce s Václavem Čtvrtkem;* Šárka Krejčová: *Václav Čtvrtek v číslech v nakladatelství Albatros;* Nella Mlsová: *Čtvrtek v Kruhu;*
Václav Čtvrtek a média – Marie Kšajtová: *Václav Čtvrtek a večerníček;* Naďa Dvorská: *Zvukové verze pohádek a textů Václava Čtvrtka v archivu Supraphonu;* Zdeněk Karel Slabý: *Václav Čtvrtek vstřícný, sebekritický, neúnavný;*
Václav Čtvrtek a čtenáři, posluchači i diváci – Ivana Hutařová: *Odraz díla Václava Čtvrtka v devatenácti ročnících ankety o nejčtenější knihu roku SUK – Čteme všichni;* Gabriela Babušová: *Percepce tvorby Václava Čtvrtka žáky prvního stupně základní školy;* Pavla Bubeníčková: *Čtvrtkovy texty v čítankách na základní škole;* Jitka Petrušková: *Vzpomínání;* Dana Hejduková: *Malá inventura: Jak vnímají dílo Václava Čtvrtka dnešní děti;* Lenka Škutová: *Cez zážitok bližšie k Václavovi Čtvrtkovi;*
Václav Čtvrtek v zahraničí – Peter Karpinský: *Niekoľko poznámok o slovenskom preklade knihy Václava Čtvrtka Rumcajs;* Hana Přivřelová: *Ohlasy tvorby Václava Čtvrtka v Polsku;* Marta Maciejewska: *Recepce tvorby Václava Čtvrtka v Polsku;* Akiko Sekizawa: *Jak jsem překládala dílo Václava Čtvrtka;*
Ilustrátoři děl Václava Čtvrtka – Blanka Stehlíková: *Dílo Václava Čtvrtka jako výtvarná inspirace + Čtvrtkův a Pilařův Rumcajs;* Tomáš Řízek: *Jak se mi ilustrovala knížka O Kačence a tlustém dědečkovi;*
Dílo Václava Čtvrtka a hudba – Jaroslav Celba: *Fragmenty vzpomínek skladatele;*
Stopy klasiků ve Čtvrtkově tvorbě – Vlastislav Hnízdo: *Pohádky K. J. Erbena – zdroj české pohádkářské tradice;* Aleš Fetters: *Bratří Čapků tvorba pro děti a její vliv na tvorbu Václava Čtvrtka;* Jaroslav Otčenášek: *Folklorní zájmy Josefa Štefana Kubína a východní Čechy;*
„Působí na mne prostředí, kde žiji…" – Petr Kovařík: *Pražský místopis života a díla Václava Čtvrtka;* Marie Švehlová: *Václav Čtvrtek a Dobříš;* Eva Bílková: *Václav Čtvrtek a Jičín;* Vladimír Úlehla: *U dědečka v Jičíně;* Pavel Kracík: *Babinský v Prachovských skalách. Vznik*

a vývoj folklorní tradice a její podíl na formování Čtvrtkových loupežnických pohádek; Ilona Pluhařová: *Počátky školní docházky budoucího spisovatele;*
Ohlasy díla Václava Čtvrtka v Jičíně – František Dopita: *Řáholec jako ohlas díla Václava Čtvrtka;* Eva Bílková: *Kde je Řáholec?;* Ivan Matějka: *Jičínský divadelní spolek a Rumcajs;* Vladislav Vích: V*zpomínka pamětníka na Hospodu U Rumcajse ve Kbelnici u Jičína;* Věra Rychterová – Jaroslav Veselý: *Festival Jičín – město pohádky a Václav Čtvrtek;*
Václav Čtvrtek a knihovna v Jičíně – Iva Rodrová: *Historie a současnost jičínské knihovny;* Alena Pospíšilová: *Knihovnické čtvrtkování;* Jana Benešová: *Rok Václava Čtvrtka v jičínské knihovně*

Karel Jaromír Erben a úloha paměťových institucí v historických proměnách: sborník referátů z vědecké konference konané ve dnech 15. – 16. dubna 2011 na Malé Skále. Z Českého ráje a Podkrkonoší. Supplementum 14. Semily – Turnov: SOA v Litoměřicích – Státní okresní archiv Semily pro Pekařovu společnost Českého ráje v Turnově 2011. 2 svazky, 324 a 260 stran, něm. resumé. ISBN 978-80-86254-24-1 (1. sv.), ISBN 978-80-86254-25-8 (2. sv.), ISBN 978-80-86254-22-7 (soubor), ISSN 1211-975X

Karel Jaromír Erben, kulturní historie a etnologie – Miloš Řezník: *Erben a česká politika v éře neoabsolutismu*; Jiří Kořalka: *František Palacký a Karel Jaromír Erben*; Bohumil Jiroušek: *Karel Jaromír Erben a Antonín Rezek – tchán a zeť;* Milena Běličová: *Karel Jaromír Erben – první archivář Národního muzea*; Jana Konvičná: *Karel Jaromír Erben, úředník pražského magistrátu;* Hana Pátková: *Karel Jaromír Erben a jeho Regesta*; Vladimír Koblížek: *Erbenův podíl na rozvoji české terminologie a na tvorbě první české encyklopedie;* Miroslav Válka: *Období Erbenovo v dějinách českého národopisu*; Marcel Černý: *Erbenovo pojetí slovanské mytologie v souvislostech českých filologických mystifikací první poloviny 19. století;* Miloš Řezník: *Karel Jaromír Erben, Florian Ceynowa a kašubské hnutí;* Karol Bílek: *Karel Jaromír Erben a Jičín na základě vzájemné korespondence s prof. Josefem Rissem;* Dorota Lábusová: *Něco málo o fondu Karel Jaromír Erben v Literárním archivu Památníku národního písemnictví;*
Paměťové instituce v historických proměnách – Marek Krejčí: *Archivy sociální paměti Aby Warburga jako příspěvek k diskusi o organizaci vědecké práce;* Jan Kahuda: *Pokus o první archivní katastr. Na okraj projektu průvodce po československých archivech z roku 1928;* Jan Kašpar: *Příběh se šťastným koncem? (Proměny vztahu měst Jablonce nad Nisou a Kaufbeuren-Neugablonz, úloha jabloneckého archivu v tomto procesu)*; Tomáš Dvořák: *Archivy v digitálním světě*; Jan Schwaller: *Předarchivní péče v digitální době;* Ludomír Kocourek: *Počátky a vývoj muzeí na Teplicku;* Robert R. Novotný: *Stejné i rozdílné – založení turnovského a novopackého muzea v kontextu doby;* Luděk Beneš: *Literární historie v českých muzeích;* Štěpánka Běhalová: *Muzejní knihovny současnosti a budoucnosti a uchování významných odkazů osobností;*
Karel Jaromír Erben a literární historie – Reinhard Ibler: *Erbenova Kytice jako cyklus balad;* Viktor Viktora: *Nic nedojde k zmaření (K motivickým souvislostem Erbenova „majestátu*

zákona“*);* Anželina Penčeva: *Erben – problematický baladik a problematický romantik;* Jan Kajfosz: *Magie a řád světa v Erbenově Kytici;* Irena Vaňková: *Přichyl ucho k zemi blíž (Erbenova Kytice a sémiotické principy magického obrazu světa);* Milena Lenderová: *Tělo, tělesnost a barvy v Erbenově Kytici;* Aleš Haman: *Sny romantiků: sny Erbenovy a sny Máchovy;* Vlastislav Hnízdo: *Shody a protiklady Máchy a Erbena;* Dalibor Dobiáš: *Zrcadlení se (Karel Jaromír Erben a Václav Nebeský v literatuře);* Lenka Kusáková – Petr Píša: *Historická črta pražského archiváře K. J. Erbena;* Kateřina Piorecká: *Dobrodružství cestujících (Model polemiky ve třicátých letech 19. století);* Martin Tomášek: *Historický vývoj reflexe Erbenovy krajiny;* Dagmar Blümlová: *Erbenova Kytice ve Státním nakladatelství dětské knihy (1953), aneb Editorovo vítězství nad básníkem;* Jitka Rauchová: *Perspektivy interpretace díla K. J. Erbena v 21. století;* Lenka Müllerová: *Paratexty a Karel Jaromír Erben;* Jaroslav Otčenášek: *Pohádky K. J. Erbena (Problematika jejich zpracování);* Jana Pácalová: *Slovenské rozprávky v Erbenovej zbierke „Sto prostonárodních pohádek a pověstí slovanských*“; István Vörös: *Skleněná rakev, aneb Skrytá dominia jazyka (Baladika Karla Jaromíra Erbena a Jánose Aranye);* Zofia Tarajło-Lipowska: *Erbenova a Mickiewiczova balada;* Dobrochna Dabert-Bakuła: *Filmové adaptace romantických děl (Z polských a českých inscenačních zkušeností);* Jaroslav Vávra: *Erbenův Zlatý kolovrat (O jedné školní dramatizaci);* Karel Čermák: *Soupis knižních vydání Erbenovy Kytice*

Z Českého ráje a Podkrkonoší
vlastivědná ročenka
svazek 28

Vydaly Státní oblastní archiv v Litoměřicích – Státní okresní archiv Semily, Muzeum Českého ráje v Turnově a Regionální muzeum a galerie v Jičíně v roce 2015. Vedoucí redaktor Ivo Navrátil, tajemník redakce Pavel Jakubec. Redakční radu ve složení Michal Babík, Karol Bílek, Miroslav Cogan, Eva Chodějovská, Radka Janků, Vladimíra Jakouběová, Markéta Lhotová, Jiří Louda, Hana Macháčková a Jan Prostředník vede Jan Luštinec. Obálka a grafická úprava Jaroslav Barták. Jazyková spolupráce Günter Fiedler a Ivo Łaborewicz. Vytiskla Tiskárna Glos Semily, s. r. o. Náklad 500 výtisků. Stran 367